

Πανεπιστήμιο
Ιωαννίνων

Παιδαγωγικό
Τμήμα
Νηπιαγωγών

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1981

12ο Πανελλήνιο Συνέδριο
Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

«Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα»

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

10-12
Νοεμβρίου
2023

ΒΙΒΛΙΟ
ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

Συνεδριακό Κέντρο «Κάρολος Παπούλιας»
Αμφιθέατρο Παιδαγωγικού
Τμήματος Νηπιαγωγών
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

ΧΟΡΗΓΟΙ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

Εκδόσεις
Ιλιάδραση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

Ελληνικά
Γράμματα

www.pediobooks.gr

Σελιδοποίηση:

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

Ιπποκράτους 44 - Αθήνα

www.menandros.gr

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ 1 & ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, 105 52 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 210-52.30.777, 210-36.88.082
Ιστοσελίδα: www.pee.gr - E-mail: info@pee.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ

12ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ
ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
«Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα»
Ιωάννινα, 10 - 12 Νοεμβρίου 2023

Περιεχόμενα

KENTRIKES OMIΛIEΣ.....	31
<i>Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.....</i>	<i>32</i>
<i>Διά βίου μάθηση και εκπαιδευτική κοινότητα: Πόσο απέχουμε από την ενσάρκωση του οράματος μιας κοινωνίας της μάθησης;.....</i>	<i>32</i>
<i>Χαράλαμπος Ι. Κωνσταντίνου, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.....</i>	<i>32</i>
<i>Εκπαιδευτικός, αξιολόγηση και εκπαιδευτική πολιτική: Το ζήτημα εφαρμογής της αξιολόγησης στην ελληνική σχολική πραγματικότητα.....</i>	<i>32</i>
<i>Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας, Αναπληρωτής Καθηγητής και Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.....</i>	<i>33</i>
<i>Συστήματα γραφής (πολυτονικό, μογοτονικό, πληκτρολόγηση, γραφοκίνηση) και η σχέση με τις αντιληπτικές ικανότητες. Μία δοκιμή διαλόγου.....</i>	<i>33</i>
ΣΥΜΠΟΣΙΑ.....	34
ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ, ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	35
<i>Θέμα συμποσίου: Παιδαγωγικές Πρακτικές της Κινητικής Αγωγής.....</i>	<i>35</i>
<i>Ζάραγκας Χαρίλαος.....</i>	<i>35</i>
<i>Κινητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας 4-7 ετών, μέσα από την εκμάθηση των ελληνικών παραδοσιακών χορών.....</i>	<i>36</i>
<i>Νούση Ροζαλία, Ζάραγκας Χαρίλαος.....</i>	<i>36</i>
<i>Εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο μέσω της τακτικής ενασχόλησης με παιγνιώδεις φυσικές δραστηριότητες.....</i>	<i>37</i>
<i>Ζορμπά Ναταλία, Ζάραγκας Χαρίλαος, Μάντζιος Άκης, Τσιτσανούδη Νικολέττα.....</i>	<i>37</i>
<i>Απόψεις εκπαιδευτικών για τη σχολική επίπλωση και την καθιστική συμπεριφορά των μαθητριών /μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος.....</i>	<i>37</i>
<i>Θεοδωροπούλου Ευφροσύνη, Ζάραγκας Χαρίλαος.....</i>	<i>38</i>
<i>Οι παιγνιώδεις δραστηριότητες στο «Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού» του Γιάννη Ρίτσου - Μια διαφορετική προσέγγιση της ποίησης για την κινητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού.....</i>	<i>38</i>
<i>Ρογκότη Αγγελική, Ζάραγκας Χαρίλαος, Μάντζιος Άκης, Τσιτσανούδη Νικολέττα.....</i>	<i>38</i>
<i>Σχολικά ατυχήματα και τραυματισμοί από φυσική δραστηριότητα και ελεύθερο παιχνίδι σε μαθητές νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....</i>	<i>39</i>
<i>Δέρμου Ευδοξία.....</i>	<i>39</i>
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ.....	40
<i>Θέμα συμποσίου: Ηγεσία στην Εκπαίδευση: Λόγος, πολιτικές, πρακτικές.....</i>	<i>40</i>
<i>Υφαντή Αμαλία.....</i>	<i>40</i>
<i>Εκπαιδευτική πολιτική και Νέα Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα: Απόψεις στελεχών εκπαιδευτικής διοίκησης.....</i>	<i>41</i>
<i>Ανδρικόπουλος Βασίλειος, Υφαντή Αμαλία.....</i>	<i>41</i>
<i>Εκφράσεις ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο: Το παράδειγμα της καταναεμημένης ηγεσίας.....</i>	<i>41</i>

<i>Διπλήρη Χριστίνα</i>	41
Ο λόγος περί σχολικής ηγεσίας στην επιστημονική αρθρογραφία κατά την περίοδο 2000-2023	42
<i>Καταπόδη, Άννα-Μαρία, Υφαντή Αμαλία</i>	42
Η ηγεσία υπό το πρίσμα των θεσμικών αλλαγών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά τη νέα χιλιετία	43
<i>Μπουσίου Ουρανία, Λαμπρόπουλος Χάρης</i>	43
Ανιχνεύοντας ηγετικούς ρόλους παιδιών νηπιακής ηλικίας κατά την προσχολική εκπαίδευσή τους	44
<i>Φωτοπούλου Βασιλική, Υφαντή Αμαλία</i>	44
Θέμα συμποσίου: Διασφάλιση της Ποιότητας στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Προκλήσεις, Εμπόδια, Προοπτικές	45
<i>Μαρία Σακελλαρίου</i>	45
Η εξ αποστάσεως Διδασκαλία και Μάθηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης	46
<i>Μαρία Σακελλαρίου, Παναγιώτα Στράτη, Πολυξένη Μήτση, Μαρία Μπάνου, Μαρίνα Μπέση, Ελευθερία, Νάτσια, Αικατερίνη Παπουτσή</i>	46
Αντιλήψεις φοιτητών/τριών (μελλοντικών εκπαιδευτικών) δημόσιων Πανεπιστημίων για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Ελλάδα	47
<i>Μαρία Σακελλαρίου, Παναγιώτα Στράτη, Πολυξένη Μήτση, Μαρία Μπάνου, Μαρίνα Μπέση, Ελευθερία Νάτσια Αικατερίνη Παπουτσή</i>	47
Η εξ αποστάσεως Διδασκαλία και Μάθηση σε Συμπεριληπτικές Τάξεις. Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης	48
<i>Μαρία Σακελλαρίου, Παναγιώτα Στράτη, Πολυξένη Μήτση, Μαρία Μπάνου, Μαρίνα Μπέση, Ελευθερία Νάτσια, Αικατερίνη Παπουτσή</i>	48
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	49
Θέμα συμποσίου: Το βίωμα της εσωτερικής αξιολόγησης από την άποψη των συμμετεχόντων σε αυτή: Μια ποιοτική ανάλυση	49
Βιώματα και απόψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκπαίδευσης	50
<i>Ρουμελιώτης Μιχαήλ, Πλατανιά Ρουμελιώτη Αγγελική, Δήμου Γεωργία</i>	50
Βιώματα και απόψεις Διευθυντών Σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας	50
<i>Καραμανάκη Μαργαρίτα, Ανθιμόπουλος Γεώργιος, Τσούλου Αριστέα</i>	50
Βιώματα και απόψεις Συμβούλων Εκπαίδευσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	50
<i>Ζουγανέλη Άννα, Φραγκούλη Ασπασία</i>	50
Βιώματα και απόψεις Συνδικαλιστών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	50
<i>Κλέτσα Νεκταρία, Φουρκιώτη Ελένη</i>	50
ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	51
Θέμα συμποσίου: Ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα παρέμβασης σε παιδιά μη τυπικής ανάπτυξης	51
<i>Σαρρής Δημήτριος</i>	51
Ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα παρέμβασης σε μαθητή με τυφλοκώφωση	51

<i>Χαρμπάτσος Χρήστος, Σαρρής Δημήτριος, Βλοτινού Πηνελόπη</i>	51
Μελέτη περίπτωσης: Ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε μαθήτρια με τυφλοκόφωση. <i>Χαρμπάτσος Χρήστος, Κατσαρού Δήμητρα, Μπουκουβάλα Παρασκευή</i>	52
Ψυχοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα παρέμβασης σε παιδί με αυτισμό, με βάση τις αρχές της Παιγνιοθεραπείας.	52
<i>Χριστοπούλου Φωτεινή, Ζάραγκας Χαρίλαος, Ταφιάδης Διονύσιος</i>	52
Ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε παιδί με αυτισμό, με βάση τις αρχές της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς-ΑΒΑ.	53
<i>Παπαδημητροπούλου Παναγούλα, Παπαντωνίου Γεωργία, Γιαννούλη Βασιλική</i>	53
ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	54
Θέμα συμποσίου: Μουσική στην κοινότητα σε ποικίλες κοινωνικές ομάδες: Τα πλαίσια, οι ανάγκες, οι ρόλοι, και η άτυπη μουσική μάθηση	54
<i>Ακογιούνoglou Μίτσυ</i>	54
Η διαδρομή του όρου “μουσική στην κοινότητα”	54
<i>Μίτσυ Ακογιούνoglou</i>	54
Ένα πρόγραμμα κοινοτικής μουσικής εκπαίδευσης σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας σε Κατάστημα Κράτησης: οι νέες διαστάσεις του ρόλου του μουσικοπαιδαγωγού	55
<i>Ζωή Διονυσίου, Μίτσυ Ακογιούνoglou</i>	55
Η διαπολιτισμική διάσταση των μουσικών παιχνιδιών της αυλής: σχεδιασμός μίας έρευνας δράσης σε ομάδες παιδιών προσφύγων και παιδιών της τοπικής κοινωνίας.	55
<i>Ρεγγίνα Σαλτάρη</i>	55
Μουσική στην Κοινότητα σε δομή φιλοξενίας παιδιών: εμπειρίες και αναστοχασμοί	56
<i>Ελένη Μαλιώτα</i>	56
Δράσεις κοινοτικής μουσικής σε ομάδα ηλικιωμένων με άνοια: το πλαίσιο, οι ρόλοι και η επικοινωνιακή μουσικότητα.	56
<i>Κλειώ Κωνσταντάκου</i>	56
Άτυπη μάθηση παιδιών προσφύγων μέσα από την κοινοτική μουσική: Μια μελέτη περίπτωσης ψυχοεκπαιδευτικής εφαρμογής	57
<i>Πέτρος Γεωργοπάλης</i>	57
Αναστοχασμοί πριν τη συζήτηση	57
<i>Ρεγγίνα Σαλτάρη</i>	57
ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ	58
Θέμα στρογγυλής τράπεζας: Η Πρακτική Άσκηση στα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης: Σύνδεση Θεωρίας και Πράξης	59
Υποψήφιοι και εν ενεργεία εκπαιδευτικοί σε αλληλεπίδραση και κοινή τροχιά μάθηση	59
<i>Καλδή Σταυρούλα, Γκόβαρης, Λαζαρίδου, Χατζή Μαρία, Φραγκούλης Γεώργιος</i>	59
Οργάνωση και λειτουργία της Π.Α.: Αναστοχασμός και προτάσεις των φοιτητών/φοιτητριών.	59
<i>Φτερνιάτη Α., Νικολάου Γ., Μάνεσης Ν</i>	59
Η Πρακτική Άσκηση στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΑΠΘ.	60
<i>Μάρκου Δήμητρα, Νικολούδης Δημήτρης, Ξεφτέρη Ελένη</i>	60

<i>Η Πρακτική Άσκηση στην προετοιμασία των δασκάλων: τάσεις, προκλήσεις και νέες προοπτικές</i>	60
<i>Γαβριλάκης Κώστας, Λιακοπούλου Μαρία</i>	60
<i>Η εμπειρία φοιτητών από το διευρυμένο μοντέλο Πρακτικής Άσκησης Γενικής Φάσης στο ΠΤΔΕ Ρόδου</i>	61
<i>Λοϊζος Σοφός</i>	61
ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	62
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	63
<i>Κάθε που γίνεται ένας πόλεμος... Μια ευκαιρία στην Ειρήνη: Καταγραφή των αντιλήψεων των παιδιών</i>	63
<i>Αλτίνη Τατιάνα, Βαμβακίδου Ιφιγένεια</i>	63
<i>«Παιδαγωγική & Κινηματογράφος»: Διερεύνηση των απόψεων φοιτητών/τριών σχετικά με την αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση</i>	63
<i>Ανδρικού Ασημίνα</i>	63
<i>Η ενεργητική μάθηση ως μέθοδος πρόληψης του καπνίσματος στη σχολική κοινότητα</i>	64
<i>Βαρελά Αιμιλία, Σισμάνης Αθανάσιος, Παλιούρας Αριστείδης</i>	64
<i>Πού έπαιζαν τα παιδιά τον 20ο αιώνα; Αποτυπώσεις του παιχνιδιού στα αναγνωστικά και αλφαβητάρια της εποχής</i>	65
<i>Βλαστάρης Κωνσταντίνος</i>	65
<i>Διερεύνηση των επιστημολογικών πεποιθήσεων με τη μέθοδο Ανάλυσης Δικτύων: Μια έρευνα με φοιτητές και φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.</i>	66
<i>Γκέβρου Μαρία, Σταμοβλάσης Δημήτριος</i>	66
<i>Η διαφοροποιημένη διδασκαλία ως εναλλακτική διδακτική δυνατότητα στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις και στάσεις δασκάλων</i>	67
<i>Ευαγγέλου Φίλιππος</i>	67
<i>Η εφαρμοστική δυναμική της Θεωρίας των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης μέσα από την πειραματική εισαγωγή της στον σχεδιασμό κατ' οίκον εργασιών στο Δημοτικό Σχολείο</i>	68
<i>Ζαγκότας Βασίλειος, Φύκαρης Ιωάννης, Μπίμπα Μαρία</i>	68
<i>Διερεύνηση των νοητικών μοντέλων των παιδιών για τη Δύναμη: Εφαρμογή και σύγκριση δυο προχωρημένων πολυμεταβλητών μεθόδων</i>	69
<i>Κανελλιά Ελένη, Σταμοβλάσης Δημήτριος</i>	69
<i>Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο δημοτικό σχολείο: προβλήματα και προσδοκίες</i>	69
<i>Καρακατσάνη Δέσποινα, Νικολοπούλου Παυλίνα, Τράντας Πέτρος</i>	69
<i>Η γονεϊκή εμπλοκή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Διερεύνηση των απόψεων των γονέων</i>	70
<i>Κεραμάρη Ελένη, Αποστολάκη Δήμητρα</i>	70
<i>Ομοσπονδία και Παιδαγωγική</i>	71
<i>Κικίνης Αθανάσιος</i>	71
<i>Κατάρτιση μελλοντικών εκπαιδευτικών στις δεξιότητες του 21ου αιώνα</i>	71
<i>Κολοκούρη Ελένη, Ευθυμίου Γεώργιος, Πλακίτση Κατερίνα</i>	71

Η παιδαγωγική της ενσυναίσθησης στο περιβάλλον της τηλεκπαίδευσης κατά την πανδημία	72
Κόσσυβας Γεώργιος.....	72
Στάσεις Ελλήνων εκπαιδευτικών απέναντι στις ΤΠΕ μετά την εμπειρία της πανδημίας	73
Κουτίδου Χριστίνα, Μπίκος Κωνσταντίνος.....	73
Η μητρική γλώσσα και η χρήση της μέσα από διαγλωσσικά κείμενα σχολικών και εξωσχολικών γλωσσικών τοπίων Μακρογιάννη Τσαμπίκα.....	74
Εκπαιδευτικό βίντεο: από το σενάριο στη δημιουργία	75
Μαυροπούλου Ελένη, Νεοφώτιστος Βασίλειος, Στεργίου Χρήστος, Οικονόμου Ανδρέας.....	75
Επίλυση ανοιχτών λεκτικών μαθηματικών προβλημάτων: Μια διδακτική πρόταση για την Γ' Δημοτικού	75
Μισαηλίδου Χριστίνα, Σταθάκης Κωνσταντίνος, Βιτζυλαίου Αναστασία.....	75
Η συμβολή της εκπαιδευτικής έρευνας δράσης στη διαχείριση της σχολικής τάξης ...76	
Νικολουδάκη Ελένη, Αλεξάκης Δημήτρης.....	76
Ο ρόλος της έρευνας δράσης στην Πιλοτική Εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος Δημοτικού	77
Ντόκα Αγλαΐα, Χριστοδούλου Νίκος, Ριζάκη Αικατερίνη.....	77
Οι απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την επαγγελματική τους ευεξία	78
Ντούκα Αφροδίτη, Νικολάου Ελένη.....	78
Η ανάπτυξη ικανοτήτων ανώτερου ταξινομικού επιπέδου (HOTS) στο δημοτικό σχολείο: τα αποτελέσματα μιας έρευνας μεικτών μεθόδων	79
Ντρενογιάννη Ελένη, Κούρτης Πάρης.....	79
Αξιολόγηση της Στάσης και της Ετοιμότητας των δασκάλων να υλοποιήσουν προγράμματα STEM	80
Παπαγιαννοπούλου Θεανώ, Βαϊοπούλου Γιούλη, Σταμοβλάσης Δημήτριος.....	80
Η φύση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών και ο ρόλος της στην κατανόηση των νέων επιστημονικών εννοιών. Η περίπτωση των ρητών αριθμών στα μαθηματικά	80
Παπανδρέου Βασιλική, Σταμοβλάσης Δημήτριος.....	80
Η ομαλή μετάβαση των μαθητών με τοπική και μη τοπική ανάπτυξη στα προσχολικά και σχολικά περιβάλλοντα: μια ερευνητική προσέγγιση	81
Σακελλαρίου Μαρία, Στράτη Παναγιώτα, Αναγνωστοπούλου Ροδόκλεια, Μήτση Πολυξένη	81
Έρευνα ανάλυσης περιεχομένου σε σχολικά εγχειρίδια της Εκκλησιαστικής Ιστορία κατά την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας (1876-1920) στον ελλαδικό χώρο	82
Σίσκου Γιολάντα.....	82
Η επικοινωνιακή ικανότητα ως βασική δεξιότητα του 21ου αιώνα: Απόψεις εκπαιδευτικών Γενικού Λυκείου	83
Σταμάτης Ι. Παναγιώτης.....	83
Η διαφοροποίηση των διδακτικών πρακτικών ανά σχολική τάξη στο γυμνάσιο μέσα από τις αντιλήψεις των μαθητών για το μάθημα της ελληνικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση	84
Σταυροπούλου Γεωργία, Σταμοβλάσης Δημήτριος.....	84

<i>Απόψεις μαθητών/τριών ΣΤ' Δημοτικού και Γ' Γυμνασίου για τον βαθμό κατάκτησης των διαθεματικών/οριζόντιων δεξιοτήτων δια βίου μάθησης: Μια ποσοτική προσέγγιση</i>	84
<i>Τζίκα Βασιλική, Καλδή Σταυρούλα, Γκόβαρης Χρήστος, Κουτρούμπα Κωνσταντίνα</i>	84
<i>Δημιουργική ανάγνωση και γραφή: εκπαιδευτικό εργαλείο ενίσχυσης της φιλιαναγνωσίας ή και της ολιστικής/επικοινωνιακής προσέγγισης του γλωσσικού μαθήματος; Οι απόψεις των εκπαιδευτικών υπό το φως του νέου Προγράμματος Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας στο Δημοτικό</i>	85
<i>Τσάτσου-Νικολούλη Σοφία, Τσιλιμένη Τασούλα</i>	85
<i>Παιδαγωγικές πρακτικές απέναντι σε αγοραίες εκπαιδευτικές πολιτικές. Η εμπειρία των ολιγοθέσιων δημοτικών σχολείων</i>	86
<i>Τσιαπλής Νικόλαος, Τουρτούρας Χρήστος</i>	86
<i>Από τα ερευνητικά ερωτήματα στην ανάπτυξη θεωρίας. Ένα μεθοδολογικό επιχείρημα για την παραγωγή νέας γνώσης στην ποιοτική έρευνα</i>	87
<i>Χριστοδούλου Μιχάλης</i>	87
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	88
<i>Απόψεις νηπιαγωγών για τις εκπαιδευτικές δράσεις: «Εργαστήρια Δεξιοτήτων & δημιουργικής ενασχόλησης των μαθητών με την Αγγλική γλώσσα</i>	88
<i>Γαλαρινιώτης Νικόλαος, Κοσκοσίδου Αγάπη</i>	88
<i>Ενισχύοντας την οικογένεια στο νηπιαγωγείο: Απόψεις και πρακτικές νηπιαγωγών με βάση την προέλευση των οικογενειών και κοινωνικοπαιδαγωγικές προεκτάσεις</i>	89
<i>Γούλα Κωνσταντίνα, Πεντέρη Ευθυμία</i>	89
<i>Δραστηριότητες «STEAM» στο Νηπιαγωγείο μέσα από μια σειρά προγραμμάτων «SPARK»</i>	89
<i>Θεοδωράκη Χαρίκλεια, Ιωάννου Μιχάλης</i>	89
<i>Διερεδνση των αντιλήψεων του πατέρα, για τον ρόλο και την συμβολή του στην αγωγή, τη φροντίδα και την εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας</i>	90
<i>Κοντού Ειρήνη</i>	90
<i>Μουσική στην Προσχολική Αγωγή: μία πρόταση διδασκαλίας βασισμένη στη θεωρία της επικοινωνιακής μουσικότητας</i>	91
<i>Κωτσοπούλου Δήμητρα, Διονυσίου Ζωή</i>	91
<i>Αξιολόγηση μαθησιακών έργων από τον κόσμο των Φυσικών Επιστημών που ανέπτυξαν μελλοντικοί νηπιαγωγοί στο περιβάλλον του Scratch Jr.</i>	91
<i>Μαστρογιαννάκης Στυλιανός, Κουκούλης Γεώργιος, Πλακίτση Αικατερίνη</i>	91
<i>Πέρα από τις λέξεις: τα βιβλία χωρίς λόγια (wordless books) στην προσχολική εκπαίδευση</i>	92
<i>Νίκα Βασιλική, Δερματά Κατερίνα</i>	92
<i>Οι προτιμήσεις και οι απόψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για τους άνδρες και τις γυναίκες παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας: Μια μελέτη περίπτωσης</i>	93
<i>Ρέντζου Κωνσταντίνα</i>	93
<i>Συμμετοχικός σχεδιασμός σε εξωτερικά περιβάλλοντα μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση. Έρευνα δράσης</i>	93
<i>Σακελλαρίου Μαρία, Νάτσια Ελευθερία</i>	93

<i>Το προφίλ των παιδιών προσχολικής ηλικίας που απεμπλέκονται από τη μαθησιακή διαδικασία – Πιλοτική μελέτη περίπτωσης</i>	94
<i>Τσιάρα Ευθυμία, Ρέντζου Κωνσταντίνα</i>	94
<i>Ενίσχυση της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο αειφόρο νηπιαγωγείο μέσα από την αξιοποίηση της εκπαίδευσης STEAM και της εκπαιδευτικής ρομποτικής</i>	95
<i>Τοπολιάτη Μαρία, Πλακίτση Αικατερίνη</i>	95
ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ, ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	96
<i>Οι απόψεις των εκπαιδευτικών του δημοτικού σχολείου για το ρόλο του παιχνιδιού στην εκπαιδευτική διαδικασία</i>	96
<i>Καλδή Σταυρούλα, Λαμπιδώνη Αικατερίνη, Ζενάκου Ελένη</i>	96
<i>Η διδασκαλία της γερμανικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: όρια και προοπτικές</i>	97
<i>Κατερίνη Ιωάννα</i>	97
<i>Ενσωμάτωση των βασικών αρχών της εποικοδομιστικής θεωρίας στη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας</i>	97
<i>Κεραμίδα Αρετή</i>	97
<i>Το εργασιακό άγχος των εκπαιδευτικών στο Δημοτικό Σχολείο</i>	98
<i>Κολοβός Χρήστος, Κολοβού Μαρία</i>	98
<i>Ο ρόλος της Συμβουλευτικής στην προσχολική εκπαίδευση: αντιλήψεις εκπαιδευτικών για το σχολικό εκφοβισμό</i>	99
<i>Κυβελίδου Μαρία</i>	99
<i>Το χιούμορ ως πρακτική στην εκπαιδευτική επικοινωνία: Διερεύνηση των απόψεων των μαθητών Δημοτικού Σχολείου και Γυμνασίου</i>	100
<i>Κωνσταντίνου Ιωάννης, Λογοθέτη Σταματούλα</i>	100
<i>Αυτο-αποτελεσματικότητα υποψηφίων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τη διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς μαθητών</i>	100
<i>Λουάρη Μαρίνα</i>	100
<i>Διδακτικές και παιδαγωγικές πρακτικές εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης</i>	101
<i>Παππά Ευγενία</i>	101
<i>Η γνώση ως αρετή</i>	102
<i>Πουρνάρη Μαρία</i>	102
<i>Η κοινωνική συμμετοχή των μαθητών προσχολικής και σχολικής ηλικίας: ερευνητικό πρόγραμμα δημοκρατικής εκπαίδευσης</i>	102
<i>Σακελλαρίου Μαρία, Στράτη Παναγιώτα, Μήτση Πολυξένη, Παπουτσή Αικατερίνη</i>	102
<i>Γράμμα από τον μελλοντικό μου εαυτό”: Αναστοχασμοί υποψήφιων δασκάλων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας για το επάγγελμά τους μέσα από τις φανταστικές αφηγήσεις τους</i>	103
<i>Τζιφόπουλος Μενέλαος</i>	103
<i>Δεξιότητες πληροφοριακού και ψηφιακού γραμματισμού υποψηφίων δασκάλων στην εποχή της μετά-αλήθειας: Συζητώντας για τα “fake news”</i>	104
<i>Τζιφόπουλος Μενέλαος</i>	104

<i>Η πόλη που ονειρεύομαι να ζήσω – «Smart Cities» - Προετοιμασία για το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Εκπαιδευτικής Ρομποτικής 2023 (WRO Hellas)</i>	105
<i>Τοπάλογλου Νυμφοδόρα, Πλακίτση Αικατερίνη</i>	105
<i>Ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω της διδασκαλίας εκτεταμένου κειμένου: Πρόταση διδασκαλίας σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας</i>	105
<i>Τσιουπλή Ευγενία</i>	105
<i>Η συμβολή της ανατροφοδότησης του εκπαιδευτικού στην αναθεώρηση των εργασιών των μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Συστηματική ανασκόπηση βιβλιογραφίας</i>	106
<i>Χαραλάμπους Άγγελος, Δάρρα Μαρία</i>	106
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ: ΒΑΣΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ, ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ – ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ	108
<i>Προκλήσεις και προοπτικές στην Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης την εποχή του Covid-19</i>	108
<i>Ασλανίδου Άννα, Παπανδρέου Μαρία</i>	108
<i>Σύνδεση ενδοσχολικής επιμόρφωσης με την αξιολόγηση εκπαιδευτικού με βάση τις προσεγγίσεις του νόμου 4823/2021</i>	109
<i>Ατζινά Ελένη</i>	109
<i>Εκπαιδευτικοί σε δομές εκπαίδευσης ενηλίκων: θεσμικό πλαίσιο και ζητήματα επαγγελματοποίησης</i>	109
<i>Βρατσίνη Ελένη, Σαρακινιώτη Αντιγόνη</i>	109
<i>Απόψεις νηπιαγωγών για την αναστοχαστική διαδικασία στο πλαίσιο προγράμματος ομαδικής συνεργατικής μεντορίας</i>	110
<i>Γεωργιάδου Σοφία, Κακανά Δόμνα</i>	110
<i>Γνώσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την παροχή πρώτων βοηθειών: Συγχρονική μελέτη</i>	111
<i>Γρηγοράκου Μαρκέλλα, Μυριανθούς Παύλος, Μυλωνάκου-Κεκέ Ηρώ, Τσουμάκας Κωνσταντίνος</i>	111
<i>Η μικροδιδασκαλία και η πρακτική άσκηση ως εργαλείο του μελλοντικού εκπαιδευτικού</i>	111
<i>Καραμανώλη Ελένη</i>	111
<i>Εκπαιδευτικοί Λειτουργοί: Βασική κατάρτιση, Πρακτική Άσκηση, Επιμόρφωση – Μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών</i>	112
<i>Κωστάρα Ευφροσύνη</i>	112
<i>Η επαγγελματική ταυτότητα των υποψήφιων εκπαιδευτικών: αφηγήσεις υποψήφιων δασκάλων</i>	113
<i>Λιακοπούλου Μαρία</i>	113
<i>Η αναγκαιότητα της πρακτικής άσκησης και του μέντορα στην αρχική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών</i>	114
<i>Παύλου Ευανθία</i>	114
<i>Η κατασκευή της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης λογοδοτώντας με τον/την διευθυντή/ντρια</i>	114
<i>Περδίκη Ευγενία - Κορίνα</i>	114

<i>Από τη θεωρία στην Πράξη: Διερευνώντας τα κίνητρα και τις ταυτότητες εκπαιδευτικών κατά την Πρακτική τους Άσκηση</i>	115
<i>Λυτσιούση Στυλιανή, Σούννογλου Μαρίνα, Χριστοδούλου Μιχάλης, Καλογήρου Ευαγγελία</i>	115
<i>Φαινόμενα βίας στον σχολικό χώρο με αποδέκτες εκπαιδευτικούς</i>	116
<i>Χανιωτάκης Νίκος, Θωϊδής Γιάννης</i>	116
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ	117
<i>Ανεργία των νέων: Κίνητρα και προσδοκίες πτυχιούχων παιδαγωγικών τμημάτων από τις μεταπτυχιακές τους σπουδές</i>	117
<i>Δρούλιας Δημήτριος, Σταμέλος Γεώργιος</i>	117
<i>Απόψεις των Διευθυντών/τριών σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τις διαδικασίες στήριξης και υποδοχής των νεοεισερχόμενων εκπαιδευτικών</i>	117
<i>Κωστανάσιος Λάζαρος</i>	117
<i>Η εγκατάλειψη των σπουδών των νεοεισερχόμενων φοιτητών: ο ρόλος των υπηρεσιών στήριξης</i>	118
<i>Ιωαννίδη Ανδριάνα</i>	118
<i>Ο σχεδιασμός, οι παλινδρομήσεις και η βραδυπορία εφαρμογής των εκπαιδευτικών αλλαγών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα</i>	119
<i>Κουμέντος Ιωάννης</i>	119
<i>Σχολική Ηγεσία και Καινοτόμα Προγράμματα σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής!</i>	119
<i>Τάσσου Ευγενία, Ιορδανίδης Γεώργιος</i>	119
<i>Ο ρόλος των διευθυντών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην εφαρμογή δράσεων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών στα δημοτικά σχολεία της Ανατολικής Θεσσαλονίκης</i>	120
<i>Χανιώτη Ελένη</i>	120
ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	121
<i>Η σχέση της Εργασιακής Ικανοποίησης και της Επαγγελματικής Εξουθένωσης: Η Περίπτωση των Διευθυντών σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης</i>	121
<i>Διακομιχάλης Μιχαήλ, Ζαχαρή Γεωργία</i>	121
<i>Πρότυπα και πειραματικά σχολεία: ένας θεσμός σε επανεκκίνηση</i>	122
<i>Λαζαρίδου Αγγελική</i>	122
<i>Η κατανομή των τάξεων στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών</i>	122
<i>Ξαφάκος Ευστάθιος, Διαμαντόπουλος Ηλίας</i>	122
<i>Ασφάλεια και λειτουργία σχολικών μονάδων επαγγελματικής εκπαίδευσης – Απόψεις Διευθυντών/τριων</i>	123
<i>Σαμιωτάκη Διαμάντω, Ράπτης Νικόλαος, Σταμάτης Παναγιώτης</i>	123
<i>Απόψεις εκπαιδευτικών ΙΒ σχολείων για την εφαρμογή πρακτικών Επαγγελματικών Κοινοτήτων Μάθησης</i>	124
<i>Σαμοθρακίτου Ζαχαρούλα, Ρετάλη Άννα – Καρολίνα</i>	124
<i>Διαχείριση εκπαιδευτικών αλλαγών σε ιδιωτικά σχολεία προσχολικής εκπαίδευσης: Απόψεις και πρακτικές διευθυντών/τριών και εκπαιδευτικών</i>	124
<i>Μπακιρτζή Μικαέλα, Θεοδοσίου Βαλεντίνη</i>	124
<i>Η Εμπειρική σχολή διοίκησης στην Εκπαίδευση</i>	125

<i>Μπάκας Θωμάς</i>	125
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	127
<i>Μέθοδοι και κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στο πλαίσιο της κανονικής τάξης</i>	127
<i>Γεωργατζόγλου Βασιλική, Λαζαράκου Ελισάβετ, Τσώλη Κωνσταντίνα</i>	127
<i>Η αξιολόγηση του μαθητή στο μάθημα των αγγλικών του δημοσίου σχολείου</i>	127
<i>Γεωργίου Ζωή, Τσακίρη Δέσποινα</i>	127
<i>Αξιολόγηση Εκπαιδευτικών στην Ελλάδα: έργο πηνελόπειο και σισύφειο</i>	128
<i>Δαρόπουλος Απόστολος</i>	128
<i>Αόρατες διαδρομές στην εσωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων: απόψεις εκπαιδευτικών για την αντικειμενικότητα και την αντιπροσωπευτικότητα των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης</i>	129
<i>Κολυμπάρη Τάνια</i>	129
<i>Η Διασφάλιση Ποιότητας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Σχέσεις και πιθανές αλληλεξαρτήσεις με τις διαδικασίες αξιολόγησης στα πανεπιστήμια</i>	129
<i>Μαργαρίτης Χαρίλαος, Τζιώρας Παναγιώτης</i>	129
<i>Εισαγωγή και διαχείριση καινοτομιών: Η περίπτωση της αυτοαξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου</i>	130
<i>Ντάγκα Χριστίνα, Αποστόλου Ιωάννα, Γκαπράνη Πασχαλίνα</i>	130
<i>Η ποικιλία στη διδασκαλία ως δείκτης της αποτελεσματικότητάς της: μια προσέγγιση από την πλευρά της πολύπλοκης σχολικής ανάπτυξης</i>	131
<i>Παπαδόσηφου Μαρία</i>	131
<i>Η ανάγκη πρόσκτησης ακαδημαϊκών προσόντων και η κοινωνική αναγνώριση του εκπαιδευτικού: διαστάσεις μιας νέας επαγγελματικής ταυτότητας</i>	132
<i>Τσακίρη Δέσποινα, Σαμαρά, Αναστασία Θεοδώρα, Κωνσταντινίδη Κωνσταντίνα</i>	132
<i>Βλέποντας ολόκληρη την εικόνα: Η θεωρία της πολυπλοκότητας στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών</i>	133
<i>Τσιουπλή Ευγενία</i>	133
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ: Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	134
<i>«Περιπλανώμενοι στον κυβερνοχώρο»: διδάσκοντας για την κυβερνοασφάλεια</i>	134
<i>Αλτίνη Στεφανία, Ξεφτέρης Στέφανος</i>	134
<i>Η αποτύπωση των απόψεων και των εμπειριών των εκπαιδευτικών για το νέο πρόγραμμα σπουδών της Μελέτης του Περιβάλλοντος</i>	134
<i>Αντωνιάδου Δέσποινα, Σιφακάκης Πολυχρόνης</i>	134
<i>Αναλυτικά Προγράμματα Κοινωνικών Επιστημών και δικαιώματα του παιδιού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: αντιφάσεις και προοπτικές</i>	135
<i>Βασιλομανωλάκης Αλέξης</i>	135
<i>Η αξιοποίηση του κλασικού και τροποποιημένου πειράματος της «Στήλης Πυκνότητας» για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της πυκνότητας σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού</i>	135
<i>Γαϊτανίδη Μαρία</i>	135

<i>Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τα νέα προγράμματα σπουδών της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.</i>	136
<i>Γεωργοπούλου Ευαγγελία, Κουτσιούρη Σοφία.</i>	136
Η αξιολόγηση της διαθεματικότητας στο μάθημα της ιστορίας στο γυμνάσιο. Συγκριτική μελέτη ανάμεσα στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. – Α.Π.Σ. και στα νέα Προγράμματα Σπουδών.	137
<i>Δημητρίδου Αργυρώ, Βαρδάλου Ελένη.</i>	137
Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τα Θρησκευτικά στο Δημοτικό Σχολείο: Προσεγγίζοντας την έννοια της διαφορετικότητας.	137
<i>Καρελά Γεωργία.</i>	137
Σχολικά βιβλία & καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη στο Δημοτικό σχολείο: Δυνατότητες και περιορισμοί.	138
<i>Κώτση Σοφία, Πλαστήρα Ρόζα Λιακοπούλου Μαρία.</i>	138
Η παρουσία των γυναικών συγγραφέων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στα γλωσσικά εγχειρίδια της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία και η συμβολή της γυναικείας λογοτεχνίας στην ελληνογλώσση εκπαίδευση της Αλβανίας.	139
<i>Καραντζά-Κώτσια Μιρέλλα.</i>	139
Η απεικόνιση της σχέσης σχολείου οικογένειας στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας του δημοτικού σχολείου. Μια διαχρονική μελέτη.	139
<i>Λώλη Ελευθερία.</i>	139
Συγκριτική διερεύνηση μαθησιακών ταυτοτήτων στα νέα προγράμματα σπουδών «Μελέτη Περιβάλλοντος» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης.	140
<i>Μαυροκεφαλίδου Ειρήνη, Σιάτρας Αναστάσιος.</i>	140
Η έννοια της ικανότητας στα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα στην εκπαίδευση των μικρών παιδιών.	141
<i>Μιχαλοπούλου Αικατερίνη.</i>	141
Συμβολή των «λόγων» των αναλυτικών προγραμμάτων στην ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας: Μελέτη περίπτωσης.	142
<i>Μόκιας Αλέξανδρος, Σιάτρας Αναστάσιος.</i>	142
Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας, στόχοι και εφαρμογή τους.	143
<i>Μπαρούτα Ευανθία.</i>	143
Το διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών για το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο.	143
<i>Νίπη Αμαλία.</i>	143
Το μαθησιακό περιεχόμενο του μαθήματος του αρχαίων ελληνικών ως μέσο κατανόησης του σύγχρονου πολιτικού λόγου.	144
<i>Παπαδημητρίου Δημήτρης.</i>	144
Κριτική θεώρηση της παιδαγωγικής προσέγγισης της Πολιτειότητας στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής του Νέου Προγράμματος Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος Δημοτικού.	144
<i>Ριζάκη Αικατερίνη Χριστοδούλου Νίκος, Ντόκα Αγλαΐα.</i>	144
Θέματα Θρησκευτικής Ανωνής στο γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού σχολείου.	145

<i>Ρουμελιώτη Παναγιώτα</i>	145
Οι εκτιμήσεις στα σχολικά εγχειρίδια των μαθηματικών της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου	146
<i>Σίσκου Πολυξένη, Δεσλή Δέσποινα</i>	146
Νέο πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό: Μια πρώτη προσέγγιση από την οπτική των εκπαιδευτικών	147
<i>Ταμπάκη Γεωργία, Κουτσιούρη Σοφία</i>	147
Διερεύνηση των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων του Γυμνασίου στο μάθημα της Γλωσσικής Διδασκαλίας	148
<i>Φαφίτη Κερασία, Μιχαλοπούλου Αικατερίνη</i>	148
Σύγκριση του ισχύοντος και του Συμπληρωματικού Προγράμματος Σπουδών των Μαθηματικών της ΣΤ' Δημοτικού	149
<i>Χριστοπούλου Δήμητρα, Κακαβάς Παναγιώτης, Μάνεσης Νικόλαος</i>	149
Προσβάσιμο εκπαιδευτικό υλικό στο μάθημα της Ιστορίας της Γ' Δημοτικού για άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες	150
<i>Δεφίγγου Γεωργία, Γαλανοπούλου Μαρία, Λύτρα Φω</i>	150
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ	151
Ηλεκτρονικός εκφοβισμός και Πανεπιστήμιο: η ανάγκη εφαρμογής προγραμμάτων για την πρόληψή του	151
<i>Αλποχωρίτης Χρήστος, Φρούντα Μαρία, Αρμακόλας Στέφανος</i>	151
Υποστήριξη ευάλωτου μαθητικού πληθυσμού και αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας υποψήφιων εκπαιδευτικών Δημοτικής εκπαίδευσης: Μία πιλοτική μελέτη	152
<i>Βελώνη Μαλαματή, Βάσιου Αικατερίνη, Δανού Στέλλα</i>	152
Απόψεις και πρακτικές διδασκόντων/σκουσών για τη συνεργατική διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο: προκαταρκτικά αποτελέσματα μιας πανελλήνιας έρευνας σε διδάσκοντες/σκουσες ΑΕΙ	153
<i>Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Καραδημητρίου Κωνσταντίνος</i>	153
Η συμβολή της επαγγελματικής κατάρτισης και των προγραμμάτων κοινοτικής δράσης στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας	153
<i>Ξενούλη Γεωργία, Βουδούρη Αγγελική, Μαντάς Νικόλαος</i>	153
Η εναλλακτικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία μάθησης: Μία πρακτική εφαρμογή στη σχολική τάξη	154
<i>Ρογκότη Αγγελική, Χουλιάρα Βικτωρία</i>	154
Συστηματική ανασκόπηση επιστημονικών άρθρων σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό των εκπαιδευτικών	155
<i>Σταφίδας Δημήτριος, Πούλου Μαρία</i>	155
Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η διδακτική αυτοαποτελεσματικότητά τους	156
<i>Σταφίδας Δημήτριος, Πούλου Μαρία</i>	156
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	157

<i>Συμβουλευτική στην εκπαίδευση. Χριστιανική αγωγή και εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.</i>	157
<i>Αμανατίδης Νικόλαος</i>	157
<i>Η συμβολή του θεσμού του μέντορα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: διερεύνηση απόψεων έμπειρων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αναγκαιότητα και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του θεσμού</i>	158
<i>Σιδηροπούλου Σταυρούλα, Μαλαφάντης Κωνσταντίνος</i>	158
<i>Η αξιοποίηση της τέχνης στη συμβουλευτική διαδικασία</i>	158
<i>Σολωμού Άννα, Φραγκούλης Ιωσήφ</i>	158
ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	160
<i>Η ψυχοκοινωνική προσαρμογή χαρισματικών μαθητών/τριών στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο</i>	160
<i>Βούλγαρη Αθηνά, Παντελιάδου Σουζάνα</i>	160
<i>Η επίδραση ενός προγράμματος εκπαιδευτικής παρέμβασης στην εκμάθηση της ανάγνωσης ενός παιδιού με σύνδρομο «Down»</i>	161
<i>Γκαβού Βασιλική, Τσεσμελή Στυλιανή, Δημάκος Ιωάννης</i>	161
<i>Ο εκφοβισμός στα παιδιά με ΔΕΠΥ και η κοινωνικοποίηση τους στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος</i>	161
<i>Γκαϊδατζή Χρυσή, Λοϊζίδου – Ιερείδου Νάταλη</i>	161
<i>Στρατηγικές που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Κοζάνης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού σε παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες</i>	162
<i>Καραγιάννη Αθηνά</i>	162
<i>Επίδραση μουσικοκινητικού προγράμματος στη γλωσσική ανάπτυξη και στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας (Α', Β' και Γ' Δημοτικού) με Μαθησιακές Δυσκολίες</i>	163
<i>Κάσσαρη Ελένη, Ράπτης Θεοχάρης</i>	163
<i>Η απεικόνιση του αυτισμού στον διεθνή και τον ελληνικό κινηματογράφο την δεκαετία 2010-2020 μέσα από επιλεγμένες ταινίες</i>	164
<i>Κατσούγκρη Αναστασία, Δημάκος Ιωάννης</i>	164
<i>Το αίσθημα της εντοχίας ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας των ατόμων με ακουστική αναπηρία: η συμβολή των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων</i>	164
<i>Μουσουλή Κωνσταντίνα Ευθυμία, Σούλης Σπύρος – Γεώργιος</i>	164
<i>Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής Α/θμιας Εκπαίδευσης για τις συμπεριφορές τύπου ΔΕΠΥ και τις εφαρμοζόμενες παρεμβάσεις στα σχολεία</i>	165
<i>Μπουκουβάλα Παρασκευή, Σιαφάκα Βασιλική</i>	165
<i>Εργασιακή συμπερίληψη ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ): Γνώσεις και προθέσεις</i>	166
<i>Μπουκουβάλα Ευαγγελία, Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος</i>	166
<i>Πώς τα άτομα με νοητική αναπηρία κατανοούν το θάνατο;</i>	166
<i>Μυλωνά Ιωάννα, Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος</i>	166
<i>Εκπαιδευτικοί παράλληλης στήριξης: Διερευνώντας το προφίλ τους</i>	167
<i>Ξανθοπούλου Βασιλική, Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος</i>	167

<i>Ποιοτικά δεδομένα για μαθητές που φοιτούν στα ειδικά σχολεία.</i>	167
<i>Παπαδημητρίου Βασίλειος.</i>	167
<i>Τα ψυχομετρικά εργαλεία MES-HS, ICS και SDQ στην διερεύνηση των ψυχολογικών και συναισθηματικών παραμέτρων κατά τη μετάβαση μαθητών από το δημοτικό στο Γυμνάσιο Δεν έχουν στείλει διορθώσεις.</i>	168
<i>Ρούσση Χριστίνα, Γκανούδη Κλεοπάτρα- Μαρία.</i>	168
Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης στα άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)	169
<i>Τσόδουλος Κυριάκος, Σαρρής Δημήτριος.</i>	169
Οι υπολογιστικές δεξιότητες των παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες στη Β' και ΣΤ' τάξη του δημοτικού σχολείου.	169
<i>Χιδερίδου – Μανδαρή Αναστασία, Παντελιάδου Σουζάνα.</i>	169
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ	171
Η εκπαίδευση στις επιστήμες για την κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη.	171
<i>Κατσιαμπούρα Γιάννα</i>	171
Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην επαγγελματική ζωή και στις διδακτικές πρακτικές των εκπαιδευτικών: Μια κριτική προσέγγιση.	171
<i>Χρυσοχού Θεοπούλα Γιάννα, Dave Hill, Σκορδούλης Κωνσταντίνος</i>	171
ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.	173
Η συμπερίληψη μέσω της μουσικής. Μελέτη περίπτωσης: «Ένα τραγούδι για όλους» l 73	
<i>Αδαμοπούλου Μαρία, Χατζημιχαήλ Μαριάνα, Δούμα Ελπίδα</i>	173
Εκπαιδευτικές πρακτικές ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) Υψηλής Λειτουργικότητας από εκπαιδευτικούς γενικής, ειδικής αγωγής και ειδικοτήτων	173
<i>Αντωνίου Ειρήνη, Γκάτσα Τατιανή.</i>	173
Η Επίδραση του προγράμματος rhythm4inclusion στη βελτίωση του ρυθμού παιδιών με αυτισμό και στη συμπερίληψή τους στην προσχολική τάξη.	174
<i>Αυγουστάκη Αικατερίνη, Τρούλη Καλλιόπη, Παπατζάνης Ιωάννης, Κουρκούτας Ηλίας.</i>	174
Ο θεσμός της παράλληλης στήριξης στην προσχολική εκπαίδευση: Οι εκτιμήσεις των γονέων σχετικά με την αποδοτικότητά του	175
<i>Βασιλειάδης Ηλίας, Ρόθου Κυριακή.</i>	175
Στάσεις εκπαιδευτικών προς τη χρήση των ΤΠΕ στη συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία.	175
<i>Γερακιώτη Αικατερίνη, Λουάρη Μαρίνα.</i>	175
Η αξιοποίηση των αρχών της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στο σχεδιασμό σχολικών κτιρίων με στόχο την ενεργό συμμετοχή με ελλειμματική ακουστική επεξεργασία	176
<i>Γούλιαρης Παναγιώτης, Γεωργία Δασκαλάκη, Μαρία Γρηγοριάδου</i>	176
Αντιλήψεις και πεποιθήσεις εκπαιδευτικών και γονέων για την ενσωμάτωση της υποστηρικτικής τεχνολογίας στο νηπιαγωγείο σε μαθητές/τριες προσχολικής ηλικίας με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.	177
<i>Δούμα Ελπίδα, Αδαμοπούλου Μαρία</i>	177
Αξιοποιώντας τη συνεργατική τεχνολογία αξιοποιώντας τη συνεργαστική τεχνολογία στη συμπεριληπτική εκπαίδευση. Διδακτικές προτάσεις για το νέο ψηφιακό σχολείο (inclusion & e-inclusion)	178

<i>Βασιλική Ιωαννίδη, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης.</i>	178
Οι ξένες γλώσσες στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση: Μια διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών, υλικών και μεθόδων διδασκαλίας.	178
<i>Πολυζένη Κωνσταντινοπούλου, Σάββας Αναστασιάδης, Βασιλική Κάλφα, Σταυρούλα Σταυρακάκη</i>	178
Φοίτηση μαθητών με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος στη Γενική Τάξη, μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα της Παράλληλης Στήριξης.	179
<i>Τρύφων Μαυροπαλιάς, Θεοφανή Μόσχογλου</i>	179
Μόνος ή Μοναδικός. Ένα πρόγραμμα για τη συμπερίληψη.	180
<i>Μπούζιου Αγγελική, Ρακοπούλου Ιφιγένεια</i>	180
Ερευνητικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη υποθετικού εννοιολογικού μοντέλου συμπεριληπτικού Δημοτικού Σχολείου προσανατολισμένου στην ιδέα του σχολείου ως <i>μανθάνοντος οργανισμού</i>.	181
<i>Ξαφάκος Ευστάθιος, Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης.</i>	181
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.	182
Πανοπτισμός και κανονικοποίηση: η γέννηση των Πανελλαδικών Εξετάσεων- η εξεταστική πρακτική του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου.	182
<i>Γκαρανάτσιου Δέσποινα, Μπέτσας Γιάννης.</i>	182
1930-1950 Αφηγήσεις μαθητών ενός Δημοτικού σχολείου. Αντικατοπτρισμός του χωροχρονικού πλαισίου. Ερμηνεία – συμπεράσματα.	182
<i>Γκατζώλη Βαλασία</i>	182
«Μανθάνο ότι όργανα της Ιταλικής κατοχής...»: Ο διεκτραγωδητικός λόγος των Ελλήνων δασκάλων της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας της Αλβανίας.	183
<i>Γκόγκας Θεμιστοκλής.</i>	183
Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 και πεδία «δύναμης»: Τα υπομνήματα των Φιλοσοφικών Σχολών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης για τα νέα μέτρα και οι θέσεις των καθηγητών τους στον ημερήσιο Τύπο.	184
<i>Δημοπούλου Ιουλία.</i>	184
Η χρήση της ιστορίας στις διαφημίσεις της τηλεόρασης τον 21ο αιώνα.	184
<i>Διαμάντη Βασιλική.</i>	184
Αικατερίνη Λασκαρίδου – Μυρσίνη Κλεάνθους - Παπαδημητρίου: όψεις συγκλίσεων στο μουσικοπαιδαγωγικό τους έργο.	185
<i>Ζεπάτου Χρυσάνθη, Ράπτης Θεοχάρης.</i>	185
Οι Χριστομάθειες του Θεόκλητου Φαρμακίδη και του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή: Συνέχεις και ασυνέχεις.	186
<i>Καρακατσάνη Ευμορφία, Φούκας Βασίλειος.</i>	186
Η αγωγή των Λακεδαιμονίων στους παιδαγωγικούς κύκλους του Joachim Heinrich Campe (1746-1818): Μια σύγχρονη μορφή «Γενικής Αναθεώρησης» εκπαιδευτικών ζητημάτων.	186
<i>Κουκουβίνου Σοφία.</i>	186
Η διδασκαλία της Βιοηθικής: Από τον ηθικό στοχασμό στην εκπαιδευτική πράξη.	187
<i>Πανταζόπουλος, Ασάρβελης.</i>	187
Το προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών του ΔΠΜΣ Φύλου ΑΠΘ (2003-2010).	188

<i>Σολωμός Βασίλειος</i>	188
<i>Τα Αθεϊκά του Βόλου μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο: Εμπρός εναντίον Σκριπ</i>	188
<i>Σταμπουλής Ζήσης</i>	188
<i>Εκπαιδευτικά σκάνδαλα την περίοδο του μεσοπολέμου: Η περίπτωση της πόλης των Ιωαννίνων (1927-1934)</i>	189
<i>Ταμίσογλου Χρύσα</i>	189
<i>Το «κύμα της αγραμματοσύνης» και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929</i>	190
<i>Φούκας Βασίλης, Τσίντζα Δέσποινα</i>	190
<i>Παιδαγωγικές προεκτάσεις στο έργο του Νικολάου Μαυροκορδάτου, «Διάλογος περί Ζωής και Θανάτου»</i>	190
<i>Χατζόγλου Έλενα</i>	190
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	192
<i>Από τις ενασχολήσεις στην επικοινωνιακή στροφή στην παιδαγωγική σκέψη του John Dewey</i>	192
<i>Αλεξάκης Δημήτρης</i>	192
<i>Μετα-αλήθεια και εκπαίδευση</i>	192
<i>Γκάνης Ιωάννης</i>	192
<i>Το δίλημμα της Διαλεκτικής για την Παιδεία: Αριστοτέλης και Schopenhauer σε μια αντιπαράθεση</i>	193
<i>Ηλιόπουλος Παναγιώτης</i>	193
<i>Φιλοσοφία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ και η παιδαγωγική του σκέψη</i>	194
<i>Πανταζόπουλος Δημοσθένης</i>	194
<i>Μισέλ Φουκώ: Γνώση και πειθαρχία στην εκπαίδευση</i>	194
<i>Παπανικολάου Παναγιώτα</i>	194
<i>Προσωπική Επιστημολογία και νέοι γραμματισμοί στην Εκπαίδευση</i>	195
<i>Τσάτσος Ιωάννης</i>	195
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ, ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ, ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	196
<i>Η διερεύνηση του βιώματος της σχολικής απόρριψης σε μητέρες παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες</i>	196
<i>Μακρή Νεκταρία, Γκέκα Μαρία</i>	196
<i>Η ετερότητα, ως τόπος ανάδυσης σημασιών δράσης και οργανωτικών μορφών. Η συνάντηση με την κοινωνιολογική σκέψη</i>	197
<i>Γούγα Γεωργία, Παναγόπουλος Επαμεινώνδας</i>	197
<i>Κοινωνικές ανισότητες και οικογένεια: Η γονεϊκή εξουθένωση την περίοδο της πανδημίας Covid-19</i>	198
<i>Διαμάντη Κωνσταντίνα, Πελέκη Αικατερίνη, Νικολάου Σουζάννα Μαρία</i>	198
<i>Η Κουλτούρα των Εκπαιδευτικών και οι Αντινομίες του Ανοιχτού Σχολείου</i>	198
<i>Ευθυμίου Χριστίνα – Μαρία</i>	198
<i>Γονεϊκές στρατηγικές και μαθητικές τροχιές την εποχή του συνεχούς της κρίσης</i>	199

<i>Καρανδρέα Σοφία, Καμαριανός Ιωάννης</i>	199
<i>Μορφές και συχνότητα της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού σύμφωνα με τις απόψεις των διευθυντών/τριών Δημοτικών Σχολείων</i>	200
<i>Κατσικάς Απόστολος, Θάνος Θεόδωρος</i>	200
<i>Κατασκευή κλίμακας για τον προσδιορισμό των στάσεων του γενικού πληθυσμού ως προς την εργασιακή ένταξη των ατόμων με αναπηρία</i>	200
<i>Λούαρη Μαρίνα, Μπαρμπαρούσης Χαράλαμπος</i>	200
<i>Οι απόψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού των Ενιαίων Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνάσιων - Λυκείων (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) του νομού Αττικής αναφορικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής</i>	201
<i>Νικολιδάκης Συμεών, Γόγου Αέλα</i>	201
<i>Ζητήματα εκπαίδευσης σε καταστάσεις αποκλεισμού. Οι ευάλωτες ομάδες των φυλακών</i>	202
<i>Ντάφλου Αικατερίνη</i>	202
<i>Σχολική αποτυχία και σχολική βία</i>	202
<i>Σόγιας Κωνσταντίνος, Θάνος Θεόδωρος</i>	202
ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ	204
<i>Δια βίου μάθηση: Η συμβολή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη βελτίωση της ψυχολογικής τους ευεξίας</i>	204
<i>Ντούκα Αφροδίτη, Καλογραία Μαρία</i>	204
<i>Η αξιοποίηση βιωματικών συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στην εξ αποστάσεως επιμόρφωση των διδασκόντων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης</i>	205
<i>Φραγκούλης Ιωσήφ, Αρμακόλας Στέφανος, Παπαγεωργίου Θεοδώρα</i>	205
<i>Μεταφορικός λόγος των εκπαιδευτικών: Μοτίβα, νοηματοδοτήσεις και κριτική επαναδιαπραγμάτευση νοημάτων στο πλαίσιο μιας ομάδας αμοιβαίας μάθησης</i>	205
<i>Χαρίση Αθηνά</i>	205
<i>Ανάγκη διά βίου παιδείας, στην εποχή της αβεβαιότητας</i>	206
<i>Χασιώτη Μαρία</i>	206
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	207
<i>Μετακινήσεις πληθυσμών προς την Ελλάδα και την Ευρώπη: όψεις μιας διαρκούς τραυματικής κατάστασης του παρελθόντος και του παρόντος. Ο ρόλος της εκπαίδευσης</i>	207
<i>Χαρίτος Βασίλειος, Αναστασοπούλου Αγγελική</i>	207
<i>Ενδοκοινοτικές διακρίσεις κατά των γυναικών προσφύγων στη χώρα υποδοχής</i>	208
<i>Γιώτη Ουρανία</i>	208
<i>Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοράνιο</i>	208
<i>Καδιγιαννόπουλος Γεώργιος</i>	208
<i>Απόψεις κι εμπειρίες ενήλικων προσφύγων/ισσών από τη Συρία για τις δυνατότητες εκπαιδευτικής και κοινωνικής τους ένταξης στην Ελλάδα</i>	209
<i>Κατελανάκη Ευτυχία, Παρθένης Χρήστος, Φραγκούλης Γεώργιος</i>	209

<i>Παιδιά μεταναστών στους χώρους Προσχολικής Αγωγής: Με ποιες Παιδαγωγικές Πρακτικές επιδιώκεται η ομαλή τους προσαρμογή;</i>	210
<i>Όλγα Λιάγκου.</i>	210
<i>Οι αντιλήψεις προσφύγων και μεταναστών μαθητών για το μάθημα της ιστορίας.</i>	210
<i>Θεμιστοκλής Γκόγκας, Μάρθα Μωραΐτη</i>	210
<i>Διαπολιτισμικά σχολεία στην Ελλάδα: Αντιλήψεις μαθητών και εκπαιδευτικών για τη διαπολιτισμική τους ικανότητα και μελλοντικές θεωρήσεις</i>	211
<i>Γιάννης Μουσιδής.</i>	211
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ	213
<i>Εκπαιδευτική αξιολόγηση και πολιτική αντισυστημικότητα.</i>	213
<i>Βέρδης Αθανάσιος</i>	213
<i>Αξιολόγηση εκπαιδευτικού συστήματος και διεθνής εκπαιδευτική διακυβέρνηση: Οι εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα ως περίπτωση «διάχυσης πολιτικής» και «διακυβέρνησης των αριθμών».</i>	214
<i>Σαμαρά Αντωνία.</i>	214
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΈΡΕΥΝΑ	215
<i>Η επίδραση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στην εφηβική ηλικία</i>	215
<i>Παναγιωτίδου Γεωργία.</i>	215
ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	216
<i>Εφαρμοσμένο κουκλοθέατρο και ανάπτυξη της δημιουργικότητας στο νηπιαγωγείο: «Η δημιουργικότητα δεν πέφτει από τον ουρανό...».</i>	216
<i>Βίτσου Μάγδα.</i>	216
<i>Κόμικ και παιδικές ταυτότητες: η αξιοποίηση των λογοτεχνικών και κινηματογραφικών διακείμενων στην ταινία «Babamve Oğlum».</i>	217
<i>Δημάση Μαρία.</i>	217
<i>Μουσειακή εκπαίδευση και Μικρασιατική καταστροφή: Διαθεματικές προσεγγίσεις της Ιστορίας.</i>	217
<i>Δήμου Πασχάλης, Σαπίδης Παναγιώτης</i>	217
<i>Το παιδί ως αναγνώστης στη νεοελληνική τέχνη</i>	218
<i>Μπάρτζου Στυλιανή</i>	218
<i>Θα έπρεπε να κάνουμε περισσότερα για να σώσουμε τα πολιτιστικά μνημεία από τη διάβρωση;</i>	219
<i>Νάκου Ευφροσύνη</i>	219
<i>Η αξιοποίηση της ποιητικής φόρμας χαϊκού για τη συγγραφή ποιημάτων και η μελοποίησή τους στο πλαίσιο της τάξης: Απόψεις και στάσεις μαθητών/τριών δημοτικού.</i>	220
<i>Νικολάου Ειρήνη, Γαλάνη Αλεξάνδρα, Θεοδωρακόπουλος Δημήτρης.</i>	220
<i>Συναισθήματα και μουσική παιδαγωγική: ερμηνεύοντας μια αντιφατική σχέση</i>	220
<i>Ράπτης Θεοχάρης</i>	220
<i>Ο ρόλος των Νέων Τεχνολογιών στην εικαστική αγωγή.</i>	221
<i>Τριάντου Ιωάννα.</i>	221

<i>Διδακτική της Τέχνης μέσω βιωματικού εργαστηρίου: Η περίπτωση της «Αφαίρεσης» στην Τέχνη</i>	221
<i>Τριάντου Ιωάννα, Οικονόμου Μαργαρίτα</i>	221
<i>«Συνομιλώνοντας με τα γλυπτά της λίμνης μας»: Ένας πολιτιστικός περίπατος για παιδιά του Νηπιαγωγείου</i>	222
<i>Χρηστάκος Γιάννης, Τριάντου Ιωάννα</i>	222
<i>Νέες τεχνολογίες-Πολιτιστική κληρονομιά-Εκπαίδευση: Αξιοποίηση του πολιτισμικού προγράμματος IASIS</i>	223
<i>Χρόνη Αθηνά, Γεωργόπουλος Ανδρέας, Μεγαλοοικονόμου Παύλος-Στυλιανός</i>	223
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ, ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ..	225
<i>Αναδεικνύοντας το γυναικείο φύλο και την πολυπρισματικότητα του ιστορικού και του λογοτεχνικού λόγου στα παιδικά βιβλία γνώσεων</i>	225
<i>Ρόζη – Τριανταφυλλιά Αγγελάκη</i>	225
<i>Το διήγημα "Η Κυρία Νίτσα" (1927): ο παιδαγωγικός Μιχάλης Καραγάτσης</i>	225
<i>Γεωργία Βλαχονικολέα</i>	225
<i>Δύναμη/ εξουσία: παιδαγωγική εξουσία και χειραγώγηση του έφηβου ήρωα και αναγνώστη στο εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα</i>	226
<i>Γιαννά Σταματία</i>	226
<i>Ευγηρία και Τέχνες: Αμφισβήτηση ή Παραδοχή;</i>	227
<i>Γιαννακούλης Σωτήριος</i>	227
<i>Αξιοποίηση έργων του Κώστα Κρυστάλλη ως αφορμή γνωριμίας των παιδιών με λαογραφικά στοιχεία, εγγεγραμμένα στην «Αύλη Πολιτιστική Κληρονομιά»</i>	228
<i>Γκολόντναγια Λιουντμίλα</i>	228
<i>«Αν σε χάσω...δεν θα χαθώ»: Τρεις ιστορίες για την εξοκείωση των παιδιών με την απώλεια</i>	228
<i>Δεμερτζή Ελένη</i>	228
<i>Το ιστορικό μυθιστόρημα ως εκπαιδευτικό εργαλείο ενίσχυσης της κριτικής σκέψης και της γλωσσικής ανάπτυξης</i>	229
<i>Δημήτρης Θεοδωρακόπουλος</i>	229
<i>Σε ποιους απευθύνονται οι αναπαραστάσεις των μουσείων στα παιδικά εικονοβιβλία; Η περίπτωση του Milo's museum (2016)</i>	230
<i>Καλλιόπη-Ναυσικά Καρδούλια</i>	230
<i>Η σχέση ανθρώπου-φύσης στη νεοελληνική πεζογραφία και οι παιδευτικές διαστάσεις της λογοτεχνίας. Δύο παραδείγματα ανάλυσης: Η Βενέζη, «Η Χιονάτη της Πάρνηθας», Δ.Χατζή, «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»</i>	230
<i>Άκης Μάντζιος</i>	230
<i>Τα ζώα ως κεντρικοί ήρωες στα ποιήματα για παιδιά του Χάρη Σακελλαρίου</i>	231
<i>Μαρία Μήττα</i>	231
<i>Η αξιοποίηση των δίγλωσσων εικονογραφημένων βιβλίων ως μέσο ενδυνάμωσης της πολιτισμικής ταυτότητας παιδιών με προσφυγική και μεταναστευτική καταγωγή</i>	232
<i>Κούλα Πανάγου, Θανάσης Κοτσοβός, Άλκηστis Κατσανεβάκη</i>	232
<i>Η «συναλλακτική θεωρία» της Rosenblatt και «Τα τρία μικρά λυκάκια» του Τριβιζά</i>	232

Φώτη Αλεξάνδρα	232
<i>Η Σχολική Δανειστική Βιβλιοθήκη ως χώρος ανάπτυξης της φιλαναγνωσίας και των ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) των μαθητών: το παράδειγμα του βου Δημοτικού Σχολείου Μοσχάτου.</i>	233
Νίκα Βασιλική.	233
ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	234
<i>Τα μιμίδια των φιλολόγων: Η περίπτωση ψηφιακής λαϊκής ομάδας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.</i>	234
Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Κατσαδόρος Γεώργιος	234
<i>Προβολή ζητημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από τα διαδικτυακά μιμίδια: η περίπτωση της εξεταστικής περιόδου των φοιτητών.</i>	234
Καρδαμήλα Ευηλένα.	234
<i>Εκπαιδευτικά εργαλεία εκμάθησης μουσικής στον λαϊκό μουσικό πολιτισμό του 18ου αι.: η περίπτωση του Κεμαντζέ Ρουμί.</i>	235
Κατσούρας Σωτήριος.	235
<i>Το λαϊκό παραμύθι ως αφηγηματικό και μυθοπλαστικό υλικό. Ο Τρομάρας στο μόνον της ζωής του ταξείδιον.</i>	236
Μυλωνάκης Νικόλαος, Μαλαφάντης Κωνσταντίνος.	236
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ.	237
<i>Ενισχύοντας την κατανόηση των μαθητών-τριών: Η περίπτωση των προ-αναγνωστικών στρατηγικών.</i>	237
Αγγελόπουλος Γεώργιος, Μπακοπούλου Ιωάννα Αγγελόπουλος Νικόλαος.	237
<i>Η χρήση του ιστότοπου «Τραγουδώντας ελληνικά με τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ» για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας μέσω τραγουδιών σε σχολεία της ομογένειας στη Νέα Υόρκη</i>	237
Διονυσίου Ζωή, Douskalis Peter, Ζαρκάδα Μαρία	237
<i>Γνώσεις και Διδακτικές Πρακτικές Εκπαιδευτικών για τη Διδασκαλία της Παραγωγής Γραπτών Κειμένων.</i>	238
<i>Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Δανία: μελέτη περίπτωσης ο “Παιδόκηπος”</i>	239
Καλάκου Παναγιώτα, Οικονομίδου Χρυσή Αλεξάνδρα.	239
<i>Η επίδραση μιας εκπαιδευτικής παρέμβασης στην ανάγνωση λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα σε μαθητές της Α΄ τάξης δημοτικού σχολείου.</i>	240
Μισυρή Σοφία, Τσεσμελή Στυλιανή, Δημάκος Ιωάννης.	240
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	241
<i>Ιστορική Σκέψη και Συνείδηση Υποψήφιων Δασκάλων, από την οπτική της Διδακτικής της Ιστορίας</i>	241
Ελένη Αποστολίδου.	241
<i>Κινητή Ιστορία και Ενσώματη μάθηση.</i>	241
Μαρία Μαυρομάτη.	241
<i>Η οργάνωση, διδασκαλία και αξιολόγηση του μαθήματος της Ιστορίας στη ΣΤ΄ Δημοτικού. Μια μελέτη περίπτωσης.</i>	242
Μπέλλου Ευαγγελία, Βαρουχάκη Ιωάννα, Μάνεσης Νικόλαος.	242
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ	244

<i>Ψυχογεωγραφικοί περίπατοι στον πανεπιστημιακό χώρο: αναδεικνύοντας τις χειραφετικές και δημιουργικές πτυχές της περιπλάνησης στη διαδικασία της διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής γνώσης</i>	244
<i>Καλή Άννα Μαρία, Τσεβρένη Τριδα</i>	244
Τα Ορθόδοξα Μοναστήρια ως εφελτήριο περιβαλλοντικής και εκπαιδευτικής αειφορίας. Η περίπτωση της «Μονής Άβελ» της Βήσσανης Πωγωνίου	244
<i>Καραούλας Απόστολος, Γκόγκα Ελένη</i>	244
Ένα εναλλακτικό βιωματικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης για την αειφορία με Ομάδες Συνάντησης και εμπύχωση NDI	245
<i>Καρμπά Άρτεμις, Πετροπούλου Αικατερίνη, Γαβριλάκης Κώστας, Γεωργόπουλος Αλέξανδρος</i>	245
«Όταν το νηπιαγωγείο συνάντησε την κάθετη καλλιέργεια...». Ένα εκπαιδευτικό σενάριο για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	246
<i>Λιάπη Αλεξάνδρα, Λίτσα Ευαγγελία, Δημοπούλου Κωνσταντίνα</i>	246
Η εκπαίδευση στη μελέτη της πολιτισμικής αειφορίας: παραδείγματα συνεργειών μεταξύ σχολείου και τοπικής κοινωνίας	247
<i>Πατσαρίκα Μαρία</i>	247
Προσέγγιση της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς στο Αειφόρο Σχολείο μέσα από την αξιοποίηση της διδακτικής των Φυσικών Επιστημών, της Τεχνολογίας, της Ρομποτικής, της Μηχανικής, των Τεχνών και των Μαθηματικών (STEAM εκπαίδευση)	248
<i>Τοπολιάτη Μαρία, Πλακίτση Αικατερίνη</i>	248
Βιωματική Μάθηση και Εμπύχωση Ομάδων στην Εκπαίδευση για την Αειφορία	248
<i>Σλαυκίδης Γεώργιος</i>	248
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ	250
Διαδρομές γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση : η επίδραση της εκπαίδευσης στην αλλαγή αντίληψης του ρόλου της γυναίκας	250
<i>Ηλιάδου Ανατολή, Γκέκα Μαρία</i>	250
Γυναίκες και Άνδρες Εκπαιδευτικοί απέναντι στην Έμφυλη Σχολική Βία	250
<i>Γκιόκα Τερψιχόρη</i>	250
Αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού στο σχολείο με την οπτική του φύλου: Ο ρόλος των ΜΜΕ και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην διαμόρφωση των έμφυλων στερεοτύπων	251
<i>Παντούλη Όλγα</i>	251
Όταν η Φιλοσοφία με Παιδιά Αναπλαισιώνει το Ρόλο του Γυναικείου Φύλου μέσα στη Σχολική Τάξη	252
<i>Παπαθανασίου Μαρία</i>	252
Κοινωνικές Ανισότητες και Ισότητα των Φύλων: Εκπαίδευση και Πολιτική Ισότητας των Φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid19	253
<i>Πελέκη Αικατερίνη, Διαμάντη Κωνσταντίνα, Νικολάου Σουζάννα- Μαρία</i>	253
Τα δικαιώματα, η ασφάλεια και η προστασία των παιδιών: βία και παρενόχληση στον ψηφιακό κόσμο-ανισότητες και έμφυλες οπτικές	253
<i>Πλιόγκου Βασιλική, Τρομάρα Σοφία, Ζάραγκας Χαρίλαος</i>	253
Αναπηρία και φύλο στην εκπαίδευση	254
<i>Ράπτη Ειρήνη Αγλαΐα, Πουρνάρη Μαρία</i>	254

<i>Έμφυλες αναπαραστάσεις ως προς τα επαγγέλματα στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας του Δημοτικού, με χρήση λογισμικού επεξεργασίας σωματών κειμένων</i>	255
<i>Σερακιώτη Δήμητρα, Αγγελίδου Άννα</i>	255
Ομοφυλοφιλία και Αναπηρία: Τα άτομα «μιλούν»	256
<i>Δρόσος Κωνσταντίνος, Σούλης Σπυρίδων – Γεώργιος</i>	256
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΝΔΗΜΙΑ	257
Η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την εποχή της πανδημίας του COVID-19	257
<i>Δημοβασίλη Ελένη, Τσώλη Κωνσταντίνα, Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Λαζαράκου Ελισάβετ</i>	257
Συνεργατική Μάθηση, Εκπαίδευση εξ αποστάσεως, Εκπαίδευση και Πανδημία	258
<i>Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Καραδημητρίου Κωνσταντίνος</i>	258
Η επίδραση της πανδημίας της Covid 19 στην επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση	258
<i>Καδιγιαννόπουλος Γεώργιος</i>	258
Η επαγγελματική εξουθένωση και η επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας	259
<i>Λάζου Κωνσταντίνος</i>	259
Προκλήσεις και προβληματισμοί στο μάθημα της Χημείας σε συνθήκες καραντίνας .	259
<i>Λάσκαρη Λεμονιά</i>	259
Ταυτότητες της διακινδύνευσης: οι επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης Covid-19 στην εκπαίδευση	260
<i>Μονιούδης Ευστράτιος, Παναγόπουλος Επαμεινώνδας, Αδαμοπούλου Ανθή, Καμαριανός Ιωάννης</i>	260
Κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού για τα μαθηματικά από εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας	261
<i>Παπαβεργή Τσαμπίκα Βασιλεία, Σκουμπουρδή Χρυσάνθη</i>	261
Μελέτη γνωσιακού και κοινωνικού αντιτύπου από την εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας	262
<i>Πλέσσα Μαρία, Κοτσιφάκος Δημήτριος</i>	262
Οι επιπτώσεις του Covid-19 στην ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας .	262
<i>Σωτηροπούλου Ελένη, Γιαννάκου Βασιλική</i>	262
Διερεύνηση των απόψεων και εμπειριών διευθυντών/ριών δημοτικών σχολείων για την παρεχόμενη εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα	263
<i>Τζιουβάρα Μαρία Ραφαέλα, Κακανά Δόμνα</i>	263
Εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία στα νηπιαγωγεία εν μέσω Covid-19: Απόψεις και πρακτικές εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας	264
<i>Τριχιά Φροσύνη, Σιδηροπούλου Χριστίνα</i>	264
Κοινωνικός αποκλεισμός και πανδημία: μελέτη περίπτωσης σε ένα σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	265
<i>Χαραβιτσιδής Πέτρος</i>	265
ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ	266

<i>Αξιοποίηση γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης σε παιχνίδια ρόλων επιχειρηματολογικού περιεχομένου για τη διδακτική της Ιστορίας</i>	266
<i>Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Κλαδάκη Μαρία, Μαστροθανάσης Κωνσταντίνος</i>	266
Οι νέες τεχνολογίες ως μέσο διδασκαλίας του ελληνικού φεμινιστικού κινήματος στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση	266
<i>Γεωργοκίτσου Σπυριδούλα Μαρία</i>	266
1,2,3,...άναψε φως!	267
<i>Μπούκλα Ελένη, Οικονόμου Ευαγγελία, Καραδήμα Βασιλική</i>	267
Ιστοεξερευνώντας τον Καβάφη	268
<i>Φραγκούλης Ιωσήφ</i>	268
Η αξιοποίηση του απτικού προγραμματισμού για την απόκτηση ήπιων δεξιοτήτων: Παραδείγματα από τον διεθνή χώρο και διδακτικές προτάσεις	268
<i>Παπακώστας Αλέξανδρος, Τσαγκάρης Απόστολος</i>	268
Η εφαρμογή της μεικτής μάθησης «Blended learning» σε πανεπιστημιακά μαθήματα: μια εμπειρική διερεύνηση της επίδρασης των στόχων επίτευξης	269
<i>Τσανίδης Χαράλαμπος, Σταμοβλάσης Δημήτριος</i>	269
Η ψηφιακή αφήγηση στο δημοτικό σχολείο: διδακτική παρέμβαση για την ασφαλή πλοήγηση στο σχολείο	270
<i>Ρουγγέρη Δομνίκη – Μαρκεσία, Φιλιπούσης Ροβέρτος</i>	270
Διεθνοποίηση Ανώτατης Εκπαίδευσης: η περίπτωση των ξενόγλωσσων Διδακτορικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	271
<i>Παγγέ Πολυξένη</i>	271
ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ	272
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	272
Κοινωνία και Εκπαίδευση: Θεωρίες και Πρακτικές στο τμήμα Παιδαγωγικού Δημοτικής Εκπαίδευσης. Οι απόψεις των μαθητών/τριων για την Ευρώπη: το παράδειγμα του νομού Ιωαννίνων	273
<i>Διαμάντη Βασιλική</i>	273
ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	273
Προσεγγίζοντας την πολιτισμική αποδοχή με εργαλείο την τέχνη σε τυπικό περιβάλλον μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση. Μελέτη περίπτωσης	273
Η διερεύνηση θεμάτων εξελικτικής βιολογίας στο νηπιαγωγείο	274
<i>Τσουμάνη Αντιγόνη</i>	274
ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ, ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	275
Τα Μαθηματικά και η Φυσική ‘συναντούν’ τη Μουσική. Μια πρόταση διαθεματικής διδασκαλίας	275
<i>Στίγκα Καλλιόπη, Κελεπούρης Ιωάννης, Κοκκινόπουλος Αθανάσιος</i>	275
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ	276
Ο Διευθυντής σχολικής μονάδας στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό σύστημα : Προφίλ, καθήκοντα και αρμοδιότητες, ρόλος, επικοινωνία και κουλτούρα	276

<i>Μετασχηματιστική ηγεσία και επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης</i>	276
<i>Παναγόπουλος Νικόλαος, Αναστασίου Σοφία</i>	276
ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	278
<i>Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας του 4ου Δημοτικού Σχολείου Πυλαίας, πρόληψη φαινομένων βίας και σχολικού εκφοβισμού</i>	278
<i>Κωνσταντινίδης Θεόδωρος</i>	278
<i>Ο σύγχρονος ρόλος τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες των διευθυντών</i>	278
<i>Κωνσταντινίδης Θεόδωρος</i>	278
<i>Αποτελεσματικός διευθυντής</i>	279
<i>Κωνσταντινίδης Θεόδωρος</i>	279
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ, ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ, ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ	280
<i>Σχολικός εκφοβισμός: Οριοθέτηση, πρόληψη και τρόποι διαχείρισης του φαινομένου σε επίπεδο σχολικής μονάδας</i>	280
<i>Γιωτάκου Αγγελική</i>	280
<i>Επιδράσεις διωποκειμενικής επικοινωνίας μητέρων και βρεφών: Η πραγματολογία στα βρέφη</i>	280
<i>Τσακίρη Τσαμπίκα Αικατερίνη, Κατσαρού Δήμητρα Β</i>	280
<i>Ο Σχολικός Εκφοβισμός στη Σχολική Τάξη του Δημοτικού Σχολείου και ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού</i>	281
<i>Φωτεινής Αλέξανδρος</i>	281
<i>Η προσωποκεντρική προσέγγιση του Carl Rogers στο χώρο της παιδαγωγικής: η παιδαγωγική σχέση δασκάλου-μαθητή</i>	282
<i>Χρόνη Ειρήνη Κυριακή</i>	282
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	283
<i>Ο Σύμβουλος Σχολικής Ζωής και ο σχεδιασμός της συμβουλευτικής του παρέμβασης</i>	283
<i>Λυμπέρη Αντιγόνη, Κοτσιφάκος Δημήτριος</i>	283
ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ	284
<i>Διαφοροποιημένη διδασκαλία και ΔΕΠ-Υ: ένα παράδειγμα εφαρμογής για το απλό ηλεκτρικό κύκλωμα στην Ε΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου</i>	284
<i>Πιλάτου Βασιλική</i>	284
<i>Μετάφραση και στάθμιση ενός διαγνωστικού εργαλείου για την διάγνωση παιδιών με υποψία στο Φάσμα του Αυτισμού (ΔΑΦ) και σύνδρομο Asperger</i>	285
<i>Τσόδουλος Κυριάκος, Τσόδουλος Κυριάκος</i>	285
<i>Επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Γενικής και Ειδικής Αγωγής) σε θέματα που σχετίζονται με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση</i>	286
<i>Κομπάρου Μαρία</i>	286
ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	287
<i>Ενταξιακή προσέγγιση της αναπηρίας σε περιβάλλον θερινής κατασκήνωσης: Το παράδειγμα του προγράμματος «Η Δύναμη της Κατασκηνωτικής Ενσωμάτωσης»</i>	287

<i>Αικατερίνη Αλεξάνδρου, Χριστίνα Ευαγγελινού, Ελένη Κατρανιά, Πέτρος Γραικίνης Ευαγγελινός.</i>	287
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ, ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ, ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	288
<i>Ο ρόλος των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στο φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης.</i>	288
<i>Ζαχάρης Ιωάννης.</i>	288
<i>Η στερεοτυπική χρήση της Ιστορίας στον δημόσιο λόγο ενάντια σε έμφυλες διεκδικήσεις με έμφαση στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα.</i>	288
<i>Θεοχάρης Θωμάς.</i>	288
<i>Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την επίδραση του σχολείου και των διδασκόντων στη σχολική αποτυχία των μαθητών, ως κοινωνικά προσδιορισμένου φαινομένου</i>	289
<i>Παπασπύρου Ιωάννα</i>	289
<i>Ιδεολογική αναπαραγωγή και εκπαίδευση. Η περίπτωση των θεμάτων των πανελλαδικών εξετάσεων των «Νέων Ελληνικών» στα Επαγγελματικά Λύκεια.</i>	290
<i>Τζωτζής Βασίλειος</i>	290
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	292
<i>Επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εργαζομένων με παιδιά – πρόσφυγες</i>	292
<i>Μαρματάκης Προκόπιος</i>	292
<i>Η θεώρηση της διγλωσσίας και του διαπολιτισμού στα γλωσσικά εγχειρίδια της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία «Μητρική γλώσσα 1-9».</i>	292
<i>Ντονίκα Μπόμπολη – Κώτση</i>	292
<i>Δίγλωσσοι μαθητές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Απόψεις και πρακτικές Ελλήνων εκπαιδευτικών και προτάσεις για την διδακτική πράξη</i>	293
<i>Παπαδοπούλου Χριστίνα, Καραδημητρίου Κώστας, Μίτιτς Λύδια</i>	293
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΈΡΕΥΝΑ	294
<i>Ενεργός πολιτειότητα και ψηφιακή δράση στην ανώτερη Εκπαίδευση</i>	294
<i>Σαμιώτης Σταύρος, Ζούρου Κατερίνα, Οικονόμου Στεφανία</i>	294
<i>Επίδραση των κοινωνικών – δημογραφικών παραγόντων στον τρόπο ζωής των γονέων σε ελληνικές οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας</i>	295
<i>Χήτου Ειρήνη, Καραβίδα Βασιλική, Τύμπα Ελένη</i>	295
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	296
<i>Διδακτικό σενάριο: «Η γλώσσα, οι λέξεις και οι σημασίες τους» σύμφωνα με τα νέα Προγράμματα Σπουδών</i>	296
<i>Αντζουλάτου Ελένη</i>	296
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ	297
<i>Έμφυλες διαστάσεις στην Εκπαίδευση. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση της εφαρμογής της Σεξουαλικής Αγωγής στην Ε' και ΣΤ' Δημοτικού</i>	297
<i>Παναγοπούλου Αλεξάνδρα</i>	297
<i>Η αγωγή φύλου στην εκπαίδευση ως παράγοντας διαμόρφωσης της προσωπικότητας των νέων</i>	298

<i>Τασούλα Θεοδώρα, Κοτσιφάκος Δημήτριος</i>	298
ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ	299
<i>Βιωματικό σεμινάριο</i>	300
<i>Εισαγωγή στην Πολιτισμική Προσβασιμότητα: Πρακτική Εξάσκηση στον Υποτιτλισμό (Διαγλωσσικός Υποτιτλισμός & Υποτιτλισμός για Κ(κ)ωφούς και Βαρήκοους), στη Διαμεσολάβηση & στην Ενδογλωσσική Μετάφραση σε «Εύκολη/Απλή Γλώσσα» (Easy/Plain Language)</i>	300
<i>Χήτα Άννα, Κουφαλά Κωνσταντίνα, Φουντούλη Ελένη</i>	300

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ 1 & ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ, 105 52 ΑΘΗΝΑ
Τηλ. 210-52.30.777, 210-36.88.082
Ιστοσελίδα: www.pee.gr - E-mail: info@pee.gr

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΕΣ ΟΜΙΛΙΕΣ

Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης, Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών,
Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Διά βίου μάθηση και εκπαιδευτική κοινότητα: Πόσο απέχουμε από την ενσάρκωση του οράματος μιας κοινωνίας της μάθησης;

Η ιδέα ότι η μάθηση διαρκεί διά βίου διατυπώνεται με σαφήνεια στο απόφθεγμα του Σωκράτη «γηράσκω αεί διδασκόμενος». Έκτοτε, τη σημασία της διά βίου εκπαίδευσης για την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη τόνισαν πολλοί ερευνητές και παιδαγωγοί και την εξέφρασαν επίσημοι φορείς μέσω αντίστοιχων πολιτικών.

Στην ανακοίνωση γίνεται μια προσπάθεια αποσαφήνισης της ορολογίας και δη των συνεπειών της διαφοροποίησης μεταξύ διά βίου εκπαίδευσης και μάθησης και της συνεπαγόμενης καθιέρωσης μιας “οικονομίας μάθησης”. Επιχειρείται μια ανασκόπηση στις ευρωπαϊκές πολιτικές, που προτάθηκαν και εφαρμόστηκαν από το 1957 και τη Συνθήκη της Ρώμης μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, εξετάζεται ο θεσμός της επιμόρφωσης των Ελλήνων εκπαιδευτικών υπό την οπτική της διά βίου μάθησης σε σύμπόρευση με τις ευρωπαϊκές θέσεις. Παρατηρώντας μια διαρκή μετακύλιση της ευθύνης της επιμόρφωσης στο άτομο εν μέσω ενός ανταγωνιστικού εκπαιδευτικού τοπίου, την εξάλειψη των διευκολυντικών ρυθμίσεων από πλευράς της πολιτείας, τη σύνδεση της επαγγελματικής ανάπτυξης με την αξιολόγηση, αλλά και μια εμφανή εντατικοποίηση σε όλα τα επίπεδα, διατυπώνεται ο προβληματισμός αν και κατά πόσο το “κυνήγι” απόκτησης επιμορφωτικών πιστοποιήσεων ανταποκρίνεται στη φιλοσοφία της διά βίου μάθησης, ως μέσου επαγγελματικής ενδυνάμωσης και όχι άσκοπης και μάταιης εξουθένωσης.

Υποστηρίζεται επίσης ότι από το να “μαθαίνουμε για να ζούμε” και κατ’ επέκταση για να ανταποκρινόμαστε στις επαγγελματικές συνθήκες, καταλήγουμε στο να “ζούμε για να μαθαίνουμε”, καθώς όλες οι πλευρές της ζωής αλλά και της εκπαίδευσης εργαλειοποιούνται σε δυνητικά πεδία επιμόρφωσης, επωμιζόμενοι έτσι τα αδιέξοδα της κοινωνίας και του οικονομικού συστήματος. Τέλος τίθεται το ερώτημα αν είναι εφικτή η μετάβαση από τη μινιμαλιστική-κατευθυνόμενη-κεντρικά σχεδιασμένη στη μαξιμαλιστική-αυτορρυθμιζόμενη μάθηση για την ενσάρκωση του οράματος της κοινωνίας της μάθησης.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Διά βίου μάθηση, διά βίου εκπαίδευση, εκπαίδευση ενηλίκων, εκπαιδευτική κοινότητα, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Χαράλαμπος Ι. Κωνσταντίνου, Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
Αντιπρόεδρος Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος

Εκπαιδευτικός, αξιολόγηση και εκπαιδευτική πολιτική: Το ζήτημα εφαρμογής της αξιολόγησης στην ελληνική σχολική πραγματικότητα

Σκοπός της παρούσας κεντρικής εισήγησης είναι να αναδειχθούν αφενός τα παιδαγωγικά στοιχεία της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου και του έργου των εκπαιδευτικών και αφετέρου τα προβλήματα εφαρμογής της στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Αρχικά και για να κατανοηθεί πληρέστερα η σκοπιμότητα της αξιολόγησης για την εκπαίδευση, αναδεικνύεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού με τις ιδιότητές του και τις δυσχέρειες στην αποτελεσματική πραγματοποίησή του, αξιοποιώντας σχετικά ερευνητικά ευρήματα. Στη συνέχεια, περιγράφεται συνοπτικά το παιδαγωγικό περιεχόμενο της αξιολόγησης στην εκπαιδευτική διαδικασία και η σημασία της για τη βελτίωση του

παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου. Ακολούθως, αναδεικνύονται τα προβλήματα εφαρμογής της αξιολόγησης στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα τόσο του έργου των εκπαιδευτικών όσο και, ευρύτερα, του εκπαιδευτικού έργου, παρ' ότι έχουν παρέλθει περίπου πάνω από σαράντα τρία χρόνια από την τελευταία εφαρμογή της, ειδικά για τους εκπαιδευτικούς. Στο σημείο αυτό γίνεται ιδιαίτερη μνεία και κριτική στη διαχρονικά ασκούμενη εκπαιδευτική πολιτική στο θέμα της αξιολόγησης, η οποία φέρει και την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με τις τελικές διαπιστώσεις και τις προτάσεις μας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: αξιολόγηση, εκπαιδευτικός, εκπαιδευτικό έργο

Χαρίλαος Κ. Ζάραγκας, Αναπληρωτής Καθηγητής και Πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Συστήματα γραφής (πολυτονικό, μονοτονικό, πληκτρολόγηση, γραφοκίνηση) και η σχέση τους με τις αντιληπτικές ικανότητες. Μία δοκιμή διαλόγου.

Οι θεωρίες της κινητικής μάθησης αναδεικνύουν τη σύνδεση της αντίληψης με την κίνηση ως άμεση ή έμμεση διαδικασία. Η αντίληψη είναι μια ατομική διαδικασία που αποκτά σημασία, όταν εκδηλώνεται από κάποια δράση ενέργεια του ατόμου. Σκοπός της παρούσας κεντρικής εισήγησης είναι να διερευνήσει τις αμφίδρομες επιδράσεις των συστημάτων γραφής (πολυτονικού, μονοτονικού, πληκτρολόγησης, γραφοκίνησης) στην προαγωγή των αντιληπτικο-κινητικών ικανοτήτων των μαθητριών/μαθητών. Για την πληρέστερη κατανόηση της επίδρασης αυτής προβάλλεται θεωρητικά ο κύκλος του αντιληπτικο-κινητικού μηχανισμού με τις ιδιότητές του και τις δυσκολίες του. Διά της μεθόδου της βιβλιογραφικής επισκόπησης αξιοποιούνται ερευνητικά ευρήματα και περιγράφονται οι παιδαγωγικές συνέπειες των προαναφερθεισών επιδράσεων. Η παρούσα εργασία ακολούθησε τις κατευθυντήριες γραμμές αναφοράς για τα προτεινόμενα στοιχεία με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και μετα-ανάλυσης σύμφωνα με την τεχνική (PRISMA). Χρησιμοποιήθηκαν τελικά 49 δημοσιευμένες έγκριτες ερευνητικές ξενόγλωσσες και ελληνικές εργασίες. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημαντικότητα της γραφοκίνησης, η οποία βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες λεπτής κινητικότητας, (δυναμική τριποδική λαβή, χειρισμός αντικειμένου), τον συντονισμό χεριού – ματιού ή χεριού – αυτιού, καθώς και τον κινητικό έλεγχο. Βελτιώνει τις οπτικο-χωρικές δεξιότητες περισσότερο συγκριτικά με αυτή της γραφής με γραφίδα σε οθόνη και της πληκτρολόγησης. Σε έρευνες που εστίασαν κατά τη διάρκεια της γραφής, τόσο σε διαδικασίες που εμπλέκουν πολύ περισσότερο τον στοχασμό, τον συντακτικό και τον σημασιολογικό έλεγχο, όσο και σε περιπτώσεις μαθησιακών δυσκολιών ενδείκνυται η πληκτρολόγηση και η ανάπτυξη της λεπτής κινητικότητας μέσω αυτής. Εν κατακλείδι, η γραφή με το χέρι αυξάνει την εγκεφαλική δραστηριότητα, βελτιώνει τις λεπτές κινητικές δεξιότητες και συμβάλλει τα μέγιστα στην ακαδημαϊκή επιτυχία του παιδιού με τρόπους που αδυνατεί να καλλιεργήσει η πληκτρολόγηση. Τα τονικά συστήματα επιδρούν αμφίδρομα στην ανάπτυξη των αντιληπτικο-κινητικών ικανοτήτων και λειτουργιών, όπως αποδείχτηκε μέσα από έρευνες στον ελληνικό επιστημονικό χώρο. Ο περιορισμένος όμως αριθμός τους δημιουργεί πλήθος ερωτηματικών και γεννά το ενδιαφέρον για περαιτέρω έρευνα.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: αντιληπτικο-κινητικές ικανότητες, γραφοκίνηση, πληκτρολόγηση, τονικά συστήματα

ΣΥΜΠΟΣΙΑ

**ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ,
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ,
ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

Θέμα συμποσίου: Παιδαγωγικές Πρακτικές της Κινητικής Αγωγής

Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Π.Τ.Ν., Διευθυντής Μ.Π.Σ. Π.Τ.Ν., Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διευθυντής Εργαστηριακής Μονάδας Κινητικής Έκφρασης του Εργαστηρίου Τεχνών, Κινητικής Έκφρασης και Διδακτικών Εφαρμογών hzaragas@uoi.gr

Η Κινητική Αγωγή (Κ.Α.) στην εκπαίδευση ορίζεται ως οι καθοδηγούμενες επιβλεπόμενες, τακτικές ώρες κίνησης που προγραμματίζονται από τις/τους παιδαγωγούς, παραμένουν όμως ανοικτές στις ιδέες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Στον πυρήνα της Κ.Α. εδράζεται η παιγνιώδη κινητική δραστηριότητα ή αλλιώς φυσική δραστηριότητα (Φ.Δ.), η οποία προετοιμάζεται από την/τον παιδαγωγό ανάλογα με τις παρεχόμενες από το νηπιαγωγείο και το σχολείο ευκαιρίες χώρου και υλικοτεχνικής υποδομής και επιλέγεται ή δεν επιλέγεται από τα παιδιά ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους. Ως Φ.Δ. ορίζεται οποιαδήποτε κίνηση του σώματος που παράγεται από τους σκελετικούς μυς και αποδίδει μία σημαντική αύξηση ενεργειακής δαπάνης πάνω από την ενεργειακή δαπάνη σε κατάσταση σωματικής ηρεμίας. Η Φ.Δ. διακρίνεται σε καθημερινή, σε άσκηση- αναψυχής και σε οργανωμένη άσκηση. Στο συμπόσιο θα επιχειρήσουμε ερευνητικά να μελετήσουμε τη συμβολή της Κ.Α., δηλαδή, της Φ.Δ. που επαναλαμβάνεται συστηματικά και συνειδητά κατά την εκπαιδευτική διαδικασία και συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητριών και μαθητών πέρα από τη σωματική και κινητική απόδοση αναδεικνύοντας κατά αυτό τον τρόπο τις παιδαγωγικές διαστάσεις της Κ.Α. στην εκπαίδευση. Οι εργασίες του συμποσίου αφορούν τις επιστημονικές ερευνητικές μεθόδους της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και του κριτικού στοχασμού, της έρευνας δράσης και της έρευνας με ερωτηματολόγιο. Συγκεκριμένα, το συμπόσιο αναφέρεται στην προαγωγή: α) της συναισθηματικής, κινητικής και κοινωνικής ανάπτυξης μέσα από την ενασχόληση παιδιών ηλικίας 4-7 ετών με τον Ελληνικό Παραδοσιακό Χορό, β) στην εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο Νηπιαγωγείο μέσω της παρουσίας της μεθόδου Ολικής Σωματικής Απόκρισης (Total Physical Response / TPR). Η μέθοδος αυτή ενδείκνυται ιδιαίτερα-αλλά όχι μόνο-για την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία, καθώς είναι σύμφωνη με τις αρχές της ψυχοκινητικής αγωγής, της οποίας βασική αρχή είναι ότι η κίνηση, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής των παιδιών, πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσής τους. Στην εργασία αυτή οι νέες έννοιες συνδυάζονται όχι πλέον με άλλες έννοιες, τις αντίστοιχες δηλαδή στη μητρική γλώσσα, όπως ισχύει με τις συμβατικές μεθόδους, αλλά με τις αντίστοιχες κινήσεις, γ) της ορθοσωμικής στάσης των μαθητών μέσα στη σχολική αίθουσα και δ) της ανάπτυξης των παιδιών μέσω της παιγνιώδους Φ.Δ. με αγωγό τη Λογοτεχνία. Συμπερασματικά, στην εκπαίδευση η Κ.Α. μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως πολυεργαλείο μάθησης συμβάλλοντας, πέρα από την σωματική – κινητική, ανάπτυξη των παιδιών στη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική πρόοδο και ανέλιξή τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κινητική αγωγή, φυσική δραστηριότητα, χορός, ολική σωματική απόκριση.

Κινητική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας 4-7 ετών, μέσα από την εκμάθηση των ελληνικών παραδοσιακών χορών

Νούση Ροζαλία, MSc, Εκπαιδευτικός ΠΕ11, Υπ. Διδάκτωρ Π.Τ.Ν., Παν. Ιωαννίνων.

Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Π.Τ.Ν., Διευθυντής Μ.Π.Σ. Π.Τ.Ν., Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Το έντονο αίσθημα των ανθρώπων για τη διατήρηση της λαϊκής παράδοσης, δημιούργησε καινούριους κοινωνικούς και εκπαιδευτικούς- μορφωτικούς θεσμούς, με σκοπό τη μεταλαμπάδευση και αναβίωση τους, μέσα από διάφορους φορείς. Η διδασκαλία- εκμάθηση του ελληνικού παραδοσιακού χορού είναι ιδιαίτερη, αφού συνδυάζει εκπαίδευση, κίνηση, μουσική, μετρικά και ρυθμικά σχήματα. Η παρούσα εργασία ακολουθώντας τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, έχει ως σκοπό να διερευνήσει κατά πόσο η διδασκαλία των ελληνικών παραδοσιακών χορών, επιδρά στην κινητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Μέσα από τη βιβλιογραφία, στην έρευνα αυτή, γίνεται μία προσπάθεια συμπερίληψης των παιδαγωγικών προσεγγίσεων, ειδικών παιδαγωγικών προγραμμάτων, που μέσα από πληθώρα ερεθισμάτων, μπορούν να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη κινητικών δεξιοτήτων των παιδιών. Η νηπιακή και σχολική ηλικία είναι η βάση για τη συνέχιση των παραδόσεων και λαϊκών μας εθίμων, αλλά και η κατάλληλη ηλικία που το παιδί μνείται στην χορευτική έκφραση. Μπορούν να αξιοποιηθούν καθημερινές απλές κινήσεις, που σε συνδυασμό με τη μουσική, τα συναισθήματα και τις ιδέες, μετουσιώνονται σε χορό. Μέσα από την κίνηση του χορού, τα παιδιά ανακαλύπτουν ευχάριστα τον χώρο, το σχήμα, το ρυθμό, το σώμα τους, δημιουργώντας συνάμα κλίμα εμπιστοσύνης, επικοινωνίας, συνεργασίας, δημιουργικής σκέψης. Στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία δεν είναι ζητούμενο η εξειδικευμένη κινητικότητα των παιδιών, ούτε η αυστηρή απόδοση των βημάτων ενός παραδοσιακού χορού. Στις ηλικίες αυτές στόχος είναι το παιχνίδι μέσα από τη μαθησιακή διαδικασία του ελληνικού παραδοσιακού χορού, περιέχοντας τις συντονιστικές κινήσεις του χορού.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κινητική Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Συναισθηματική ανάπτυξη, Χορός, Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός

Εισαγωγή της αγγλικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο μέσω της τακτικής ενασχόλησης με παιγνιώδεις φυσικές δραστηριότητες

Ζορμπά Ναταλία, MSc, Εκπαιδευτικός ΠΕ06, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπλ. Καθηγητής Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μάντζιος Άκης, Επικ. Καθηγητής, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τσιτσανούδη Νικολέττα, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιάσει μία πρωτοποριακή και έως τώρα σχετικά άγνωστη για τα Ελληνικά δεδομένα μέθοδο διδασκαλίας της Αγγλικής γλώσσας, τη μέθοδο της Ολικής Σωματικής Απόκρισης (TPR). Επιχειρήθηκε η σχεδίαση, ο προγραμματισμός, η υλοποίηση και η αξιολόγηση κινητικών παιγνιωδών δραστηριοτήτων προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για την εισαγωγή της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω της μεθόδου (TPR) στο πλαίσιο ενός δίμηνου παρεμβατικού εκπαιδευτικού προγράμματος. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δέκα νήπια (5 αγόρια και 5 κορίτσια) ηλικίας 4-6 ετών. Η μέθοδος αυτή ενδείκνυται ιδιαίτερα-αλλά όχι μόνο-για την προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία, καθώς είναι σύμφωνη με τις αρχές της ψυχοκινητικής αγωγής, της οποίας βασική αρχή είναι ότι η κίνηση, ειδικά κατά τα πρώτα χρόνια της σχολικής ζωής των παιδιών, πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσής τους. Αυτό πρέπει να ισχύει καθολικά για το πρόγραμμα του σχολείου συμπεριλαμβανομένης και της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας, η οποία, σύμφωνα με τη μέθοδο TPR, επιτελείται μέσα από το συνδυασμό των νέων εννοιών όχι πλέον με άλλες έννοιες, τις αντίστοιχες δηλαδή στη μητρική γλώσσα, όπως ισχύει με τις συμβατικές μεθόδους, αλλά με τις αντίστοιχες κινήσεις. Η μέθοδος της TPR εφαρμόστηκε αρχικά ως μέθοδος διδασκαλίας και μετέπειτα ως εργαλείο αξιολόγησης, αποτελώντας μία εναλλακτική μέθοδο αξιολόγησης. Επίσης, ως εργαλείο μέτρησης της προηγούμενης γνώσης των παιδιών (pre-test) και της μαθησιακής τους απόδοσης (post-test) χρησιμοποιήθηκε μέρος της γνωστικής ταξινόμησης του Bloom, η οποία περιλαμβάνει τα εξής κριτήρια: «θυμάται», «κατανοεί», «εφαρμόζει», «αναλύει», «συνθέτει». Μεταβλητές της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν μόνο τα τρία πρώτα κριτήρια ενώ προστέθηκε και η μεταβλητή «απαντά». Ως συμπληρωματικό εργαλείο ορίστηκε μία σειρά εικόνων. Τέλος, ως εργαλείο μέτρησης της απήχησης της μεθόδου στα παιδιά χρησιμοποιήθηκαν κάρτες τεσσάρων συναισθηματικών καταστάσεων. Συμπερασματικά, όλα ανεξαιρέτως τα παιδιά κατέκτησαν μεγάλο μέρος του λεξιλογίου που διδάχθηκαν. Η συνεισφορά της μεθόδου εκτείνεται πέρα από τα όρια της εκμάθησης της ξένης γλώσσας συμβάλλοντας στην κινητική ανάπτυξη του ατόμου αλλά και την ευρύτερη γνωστική του ανάπτυξη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αγγλική γλώσσα, παιγνιώδη δραστηριότητα, (TPR) ολική σωματική απόκριση

Απόψεις εκπαιδευτικών για τη σχολική επίπλωση και την καθιστική συμπεριφορά των μαθητριών /μαθητών κατά τη διάρκεια του μαθήματος

Θεοδοροπούλου Ευφροσύνη, Νηπιαγωγός, Π.Τ.Ν., Παν. Ιωαννίνων

Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπλ. Καθηγητής Π.Τ.Ν., Παν. Ιωαννίνων

Στόχος της έρευνας είναι μέσα από τις απόψεις των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η μελέτη της καθιστικής συμπεριφοράς των Ελλήνων μαθητών και μαθητριών κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Θα διερευνηθούν οι απόψεις για διάφορες μεθόδους που ήδη αξιοποιούν ή διστάζουν να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί με σκοπό τη μείωσή της την ώρα του μαθήματος. Οι μέθοδοι στις οποίες θα γίνει αναφορά είναι: η χρήση προσαρμοσμένων θρανίων και καρεκλών, η εναλλαγή κινητικών και καθιστικών δραστηριοτήτων και η ενημέρωση των μαθητών από τους εκπαιδευτικούς για τη σωστή σωματική στάση «ορθοσωμία». Επίσης, θα γίνει αναφορά

στην καταλληλότητα της σχολικής επίπλωσης, της ορθής σωματικής στάσης των μαθητών και την ενασχόληση των εκπαιδευτικών μ' αυτή. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με σχετικό ερωτηματολόγιο ανοικτών και κλειστών ερωτήσεων σε 396 Έλληνες εκπαιδευτικούς. Η στατιστική ανάλυση των απαντήσεων έγινε μέσω του προγράμματος SPSS και το διάστημα εμπιστοσύνης 95%. Τα αποτελέσματα φαίνεται να δείχνουν στατιστική σημαντικότητα μετά από τις συσχετίσεις των δημογραφικών στοιχείων της έρευνας με τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς τα σχολικά έπιπλα στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι συμβατά με τις σωματικές διαστάσεις των μαθητών και δεν υπάρχουν ρυθμιζόμενα θρανία στις αίθουσες. Η πιθανή παρουσία όρθιων θρανίων φαίνεται ότι θα είναι αποδεκτή από το εκπαιδευτικό κοινό, αν και παρουσιάζουν ποικίλες δυσκολίες στην εφαρμογή τους. Δυσκολίες στην εφαρμογή της εμφανίζει η εναλλαγή μεταξύ κινητικών και καθιστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των μαθημάτων. Η δυσκολία αυτή μεγαλώνει: α) από την αύξηση του αριθμού των μαθητών στην τάξη, β) από το πλάνο των μαθημάτων και γ) από το φόβο πρόκλησης σύγχυσης. Η «ορθοσωμία» των μαθητών/μαθητριών είναι σημαντική, κατά τη δήλωση των εκπαιδευτικών, καθώς θεωρείται βαρύνουσα σημασία για τη μυοσκελετική τους ανάπτυξη, ενώ οι ίδιοι αναγνωρίζουν τη δική τους ευθύνη για αυτό υποστηρίζοντας ότι η ορθοσωμία των μαθητών συμβάλλει στην αύξηση της απόδοσής τους. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί δηλώνουν ότι σε συνέδρια και σε σεμινάρια δεν γίνεται λόγος για τη σχολική επίπλωση και οι ίδιοι παρουσιάζουν ενδιαφέρον να παρακολουθήσουν τέτοιου είδους σεμινάρια. Προτείνεται η συνέχιση της έρευνας για την κατάλληλη σχολική επίπλωση της αίθουσας όσον αφορά τα θρανία και τις καρέκλες αλλά και εναλλακτικούς τρόπους διδασκαλίας με μη καθιστική συμπεριφορά με σκοπό την «ορθοσωμία», την ευχάριστη διάθεση και τη μεγιστοποίηση της απόδοσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ορθοσωμία, καθιστική συμπεριφορά, θρανία

Οι παιγνιώδεις δραστηριότητες στο «Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού» του Γιάννη Ρίτσου - Μια διαφορετική προσέγγιση της ποίησης για την κινητική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού

Ρογκότη Αγγελική, MSc, Εκπαιδευτικός ΠΕ06, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπλ. Καθηγήτριας Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μάντζιος Άκης, Επίκ. Καθηγητής, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τσιτσανούδη Νικολέττα, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η πολύωρη καθημερινή αδράνεια μπροστά από την οθόνη ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή και η καθιστική συμπεριφορά, που επιβάλλει ο σύγχρονος τρόπος ζωής, καθλώνουν το παιδί, περιορίζοντας δραματικά τα επίπεδα φυσικής δραστηριότητας, ελεύθερης ή δομημένης, όπως αυτά ορίζονται από διεθνείς οργανισμούς (NASPE, AHA, AAP). Από την άλλη, ο τεχνοκρατικός προσανατολισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η παραγκώνιση του ανθρωπιστικού της χαρακτήρα απομακρύνουν το παιδί από το δικαίωμά του να «αγάλλεται» μέσω της Τέχνης. Η λογοτεχνία και ιδιαίτερα η ποίηση αντιμετωπίζονται, είτε ως σκοτεινά αναγνώσματα, ακατάλληλα για παιδιά, είτε η προσέγγισή τους αποκτά καθαρά διδακτικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα η βίωση του συναισθήματος και η απόλαυση της χαράς και της συγκίνησης, που προκαλεί η λογοτεχνική ανάγνωση, να τίθενται σε δεύτερη μοίρα. Τα δεδομένα αυτά οδήγησαν στην ανάγκη διερεύνησης του παιχνιδιού και της φυσικής δραστηριότητας μέσα από μία καλλιτεχνική ματιά. Έτσι, και με αφορμή το γεγονός ότι η βιβλιογραφική επισκόπηση για το ρόλο της παιγνιώδους δραστηριότητας στην ποίηση είναι εξαιρετικά πενιχρή, επιχειρείται στην παρούσα μελέτη μία προσπάθεια γεφύρωσης του επιστημονικού κενού και αναζήτησης μίας νέας κατεύθυνσης στο χώρο της παιδαγωγικής. Σκοπός της παρούσας μελέτης αποτελεί η ανίχνευση, καταγραφή και κριτική προσέγγιση αποσπασμάτων από την ποιητική συλλογή για παιδιά του Γιάννη Ρίτσου Όνειρο καλοκαιρινού μεσημεριού με απώτερο στόχο την προβολή της θέσης των παιγνιώδων δραστηριοτήτων στην ποίηση για παιδιά. Η μεθοδολογία της έρευνας στηρίζεται στην κειμενοδικτική ανάλυση περιεχομένου επιλεγμένων εδαφίων με βάση τους κύριους άξονες κατανόησης του κειμένου (λεξικό-υλικό, μορφική, κυριολεκτική και μεταφορική ανάλυση), όπως αυτοί παρουσιάζονται από τον Kintsch, βασικό εκπρόσωπο της θεωρίας του δομητισμού (1988). Τα αποτελέσματα, τα οποία προέκυψαν μετά την ενδελεχή διερεύνηση του περιεχομένου των υπό εξέταση εδαφίων, φανερώνουν ότι οι παιγνιώδεις δραστηριότητες κατέχουν σημαίνουσα

θέση στην ποίηση, αναδεικνύοντας έτσι την άποψη της διανόησης για τον εξέχοντα ρόλο τους στην καθημερινότητα του παιδιού και την ανάπτυξή του, κινητική, κοινωνική και συναισθηματική. Επίσης, διατρανώνεται η θέση ότι το παιχνίδι των παιδιών γίνεται το όχημα για τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και ελευθεριών και την έκφραση κοινωνικοσυλλογικών προβληματισμών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιγνιώδεις δραστηριότητες, παιχνίδι, φυσική δραστηριότητα, ποίηση, παιδί, Ρίτσος

Σχολικά ατυχήματα και τραυματισμοί από φυσική δραστηριότητα και ελεύθερο παιχνίδι σε μαθητές νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Δέρμου Ευδοξία, Εκπ/κός ΠΕ87.02, Υποψ. Διδάκτωρ, Π.Τ.Ν. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Οι παιδικοί τραυματισμοί ως απόρροια ατυχημάτων είναι η κυριότερη αιτία θανάτου σε όλες τις παιδιατρικές ηλικιακές κατηγορίες. Καθώς τα παιδιά περνούν μεγάλο μέρος της μέρας τους στο σχολείο, είναι αναμενόμενο πως το περιβάλλον του σχολείου αποτελεί χώρο ακούσιων τραυματισμών. Στα πλαίσια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής με αντικείμενο τους τραυματισμούς από φυσική/αθλητική δραστηριότητα ή ελεύθερο παιχνίδι στον χώρο του σχολείου, πραγματοποιήθηκε μελέτη των πιο πρόσφατων δημοσιευμένων άρθρων με τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Οι όροι που χρησιμοποιήθηκαν στις μηχανές αναζήτησης *pubmed* και *google scholar* ήταν: «σχολικά ατυχήματα», «σχολικοί τραυματισμοί», «νηπιαγωγείο», «δημοτικό σχολείο», «φυσική δραστηριότητα». Αποτελέσματα της αναζήτησής μας ήταν άρθρα από όλο τον κόσμο που επικυρώνουν τη βαρύτητα του ζητήματος. Υψηλότερα ποσοστά τραυματισμών παρατηρήθηκαν στο δημοτικό σχολείο σε σχέση με το νηπιαγωγείο. Σε μαθητές νηπιαγωγείου τα συχνότερα ατυχήματα ήταν τα χτυπήματα, οι πτώσεις και οι συγκρούσεις, ενώ οι τραυματισμοί σε αυτή την ηλικιακή κατηγορία ήταν τα κατάγματα, οι τραυματισμοί των δοντιών. Μεγαλύτερο ποσοστό παιδικών ατυχημάτων συμβαίνει μέσα στον χώρο του σχολείου από ό,τι έξω από αυτό. Μη οργανωμένες αθλητικές δραστηριότητες και μαθήματα φυσικής αγωγής παρήγαγαν το καθένα σχεδόν διπλάσιο αριθμό τραυματισμών από τα οργανωμένα αθλήματα. Ωστόσο αυξημένη παραμένει η πιθανότητα τραυματισμών και κατά το μάθημα της φυσικής αγωγής, ενώ μαθητές που συμμετέχουν σε συλλογικά αθλήματα παρουσιάζουν επίσης μεγαλύτερο κίνδυνο ακούσιων τραυματισμών. Μεγάλη συχνότητα ατυχημάτων παρατηρήθηκε επίσης και στα διαλείμματα. Περισσότεροι τραυματισμοί παρατηρούνται σε αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια, ενώ εμφανίζονται σε όλες τις ηλικίες, με διαφοροποιήσεις ως προς το είδος των τραυματισμών και τη σοβαρότητά τους. Σε μελέτη των παραμέτρων που σχετίζονται με την πρόκληση σχολικών ατυχημάτων αναφέρονται: η ελλιπής προσοχή, λάθη κινητικής τεχνικής, ανεπαρκώς οργανωμένες δραστηριότητες, προβλήματα των εγκαταστάσεων και άλλες παράμετροι όπως η μεγάλη ένταση της δραστηριότητας, ο πανικός ή η απροσεξία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολικά ατυχήματα, τραυματισμοί, φυσική δραστηριότητα, νηπιαγωγείο, δημοτικό σχολείο

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ

Θέμα συμποσίου: Ηγεσία στην Εκπαίδευση: Λόγος, πολιτικές, πρακτικές

Υφαντή Αμαλία, Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον διεθνώς για την ηγεσία στην εκπαίδευση αποκαλύπτεται μέσα από την έντονη ερευνητική δραστηριότητα που συντελείται σε διάφορους τομείς στο εν λόγω πεδίο. Σκοπός αυτού του θεματικού συμποσίου είναι να παρουσιαστούν επιλεγμένα παραδείγματα από την ευρεία αυτή συζήτηση επί του θέματος διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο κριτικής προσέγγισης και αναδεικνύοντας σημαντικές πτυχές της εκπαιδευτικής ηγεσίας. Ειδικότερα, παρουσιάζονται: α) Οι σύγχρονες αναφορές για την εκπαιδευτική ηγεσία μέσα από την επιμελημένη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και μάλιστα εστιάζοντας στη σπουδή της σχετικής αρθρογραφίας με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου σε επιλεγμένο διεθνές επιστημονικό περιοδικό (EMAL), κατά την τελευταία εικοσαετία. β) Έρευνα πεδίου που διεξήχθη σε νηπιαγωγεία, με στόχο την εντόπιση ηγετικών ρόλων στα νήπια μέσα από τις δραστηριότητες που οργανώνονται στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα. γ) Μελέτη του θεσμικού πλαισίου για τη διοίκηση στη σχολική εκπαίδευση, με την αξιοποίηση της τεχνικής της ανάλυσης τεκμηρίων, και διερεύνηση συγκεκριμένου τύπου ηγεσίας στη λειτουργία των στελεχών διοίκησης. δ) Εμπειρική έρευνα με τη χρήση ανώνυμου ερωτηματολογίου και με πληθυσμό έρευνας όλα τα στελέχη εκπαιδευτικής διοίκησης στην Ελλάδα, με στόχο να εξεταστούν οι θέσεις τους για τις επιρροές της Νέας Δημόσιας Διοίκησης στην εκπαιδευτική πολιτική στη χώρα μας. ε) Μελέτη του θεσμικού πλαισίου για τη λειτουργία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, κατά την τελευταία δεκαετία, με έμφαση στην εξέταση τύπων ηγεσίας που προβλήθηκαν στα νομοθετήματα, προκειμένου να υλοποιηθούν καινοτόμα σχέδια στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συνοψίζοντας, οι ιδιαίτερες στοχεύσεις των εισηγήσεων στο συμπόσιο αυτό παρέχουν τη δυνατότητα αναστοχασμού για την ηγεσία και τους συσχετισμούς της με την επίσημη εκπαιδευτική πολιτική, προκαλούν δημιουργικούς προβληματισμούς και σκέψεις για σχεδιασμό νέων ερευνών, που θα αφορούν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και μπορεί να εκτείνονται από τις καθημερινές πρακτικές στο νηπιαγωγείο, στο σχολείο, στη λειτουργία της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης μέχρι τα σύνθετα θέματα της διοίκησης στην εκπαίδευση, κατά το παράδειγμα της θεματικής του συμποσίου αυτού.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Ηγεσία, διοίκηση, εκπαιδευτική πολιτική, εκπαιδευτικές πρακτικές

Εκπαιδευτική πολιτική και Νέα Δημόσια Διοίκηση στην Ελλάδα: Απόψεις στελεχών εκπαιδευτικής διοίκησης

Ανδρικόπουλος Βασίλειος, Δρ., Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Υφαντή Αμαλία, Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Στην παρούσα μελέτη διερευνήθηκαν οι απόψεις στελεχών εκπαιδευτικής διοίκησης για την εφαρμογή διαδικασιών εκπαιδευτικής λογοδοσίας στη διοίκηση της εκπαίδευσης στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της Νέας Δημόσιας Διοίκησης. Η Νέα Δημόσια Διοίκηση, αποτελώντας κυρίαρχη προσέγγιση στη διοίκηση της εκπαίδευσης από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 και εξής, ωθεί τις ανεπτυγμένες κυρίως χώρες στην υιοθέτηση μηχανισμών εκπαιδευτικής λογοδοσίας και στην άσκηση αποτελεσματικής σχολικής ηγεσίας. Στην Ελλάδα, η εκπαιδευτική λογοδοσία έχει συγκεκριμένα γνωρίσματα άμεσα συνυφασμένα με τον γραφειοκρατικό-συγκεντρωτικό χαρακτήρα της εκπαιδευτικής διοίκησης. Για τον σκοπό της ανά χείρας μελέτης πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα, στην οποία συμμετείχαν 99 (επί συνόλου 104) Διευθυντές/ντριες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα με τη συμπλήρωση ανώνυμου ερωτηματολογίου. Η ανάλυση των δεδομένων αποκάλυψε πως οι συμμετέχοντες/ουσες υποστηρίζουν πρακτικές λογοδοσίας που διενεργούνται από στελέχη χαμηλότερου σε στελέχη ανώτερου διοικητικού επιπέδου, ήτοι την εσωτερική λογοδοσία που αφορά στον εκπαιδευτικό οργανισμό στο σύνολό του αλλά και στα διοικητικά στελέχη που υπάγονται σε αυτόν. Επίσης, υποστηρίχτηκε η στρατηγική της εξωτερικής λογοδοσίας, η οποία έχει ως αποδέκτες τους ενδιαφερόμενους φορείς και αφορά στο εκπαιδευτικό έργο των σχολικών μονάδων. Παράλληλα, θεωρήθηκε αναγκαία η χρήση δεικτών και μετρήσεων, με τη βοήθεια των οποίων μπορεί να αξιολογείται και να αποτυπώνεται η απόδοση των εκπαιδευτικών και σχολικών οργανισμών, διευκολύνοντας έτσι τη λογοδοσία στην εκπαίδευση. Ταυτόχρονα, οι Διευθυντές/ντριες Εκπαίδευσης που συμμετείχαν στην έρευνα αναγνώρισαν τη χρησιμότητα των πληροφοριακών συστημάτων και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην παροχή λογοδοσίας και τη συμβολή της στην αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Ως προς τις διαστάσεις αυτές της εκπαιδευτικής λογοδοσίας, οι απόψεις των Διευθυντών/ντριών Εκπαίδευσης της παρούσας έρευνας φαίνεται να συμπορεύονται με τον διεθνή λόγο για την εκπαιδευτική λογοδοσία ως μέθοδο και πρακτική, που εντάσσεται στον σκληρό πυρήνα της Νέας Δημόσιας Διοίκησης. Συμπερασματικά, η μελέτη αυτή αποκάλυψε την αναδυόμενη τάση και προσπάθεια εναρμονισμού της ελληνικής εκπαιδευτικής διοίκησης με το διεθνές παράδειγμα, καθώς και τις επιρροές των τάσεων της Νέας Δημόσιας Διοίκησης σε χώρες με ισχυρή γραφειοκρατική παράδοση στη διοίκηση της εκπαίδευσης, όπως είναι η Ελλάδα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νέα Δημόσια Διοίκηση, εκπαιδευτική πολιτική, εκπαιδευτική λογοδοσία, στελέχη εκπαιδευτικής διοίκησης, Ελλάδα

Εκφράσεις ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο: Το παράδειγμα της κατανεμημένης ηγεσίας.

Διπλάρη Χριστίνα, Δρ. Επιστήμες της Εκπαίδευσης, Σύμβουλος Εκπαίδευσης ΠΕ05 Αχαΐας, Υ.Π.Α.Ι.Θ.

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η αναζήτηση στοιχείων κατανεμημένης ηγεσίας στο επιτελούμενο εκπαιδευτικό έργο στο σχολείο, στην Ελλάδα, με στόχο την ποιοτική αναβάθμισή του. Ειδικότερα, εξετάστηκε η σχολική μονάδα ως οργανισμός μάθησης και διερευνήθηκε η σύνδεση της ασκούμενης

κατανεμημένης ηγεσίας στο σχολείο με την ποιότητα του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου σε αυτό. Η βιβλιογραφική επισκόπηση αποκάλυψε ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες η έκρηξη της τεχνολογίας, η ανάπτυξη της κοινωνίας της γνώσης, η διαπολιτισμικότητα των κοινωνιών και η παγκοσμιοποίηση αποτελούν μερικές από τις νέες ορίζουσες του εκπαιδευτικού έργου. Οι σχολικές μονάδες ως κοινωνικο-πολιτισμικοί οργανισμοί και διαμορφωτές των σύγχρονων, δημοκρατικών κοινωνιών φαίνεται ότι μεταλλάσσουν την ταυτότητα και τον ρόλο τους, προκειμένου να προσαρμοστούν ή να ανταποκριθούν στις κοινωνικές επιταγές και επιδιώξεις της σύγχρονης εποχής. Σε αυτό το πλαίσιο, η εκπαιδευτική ηγεσία αποτελεί προτεραιότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής. Πράγματι, η αναγνώριση του σημαντικού ρόλου της ηγεσίας στην αναβάθμιση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης έχει οδηγήσει στην αναζήτηση τρόπων ανάπτυξης ηγετικών ικανοτήτων των στελεχών εκπαίδευσης στο σχολικό σύστημα. Ένα σύγχρονο μοντέλο είναι αυτό της κατανεμημένης ηγεσίας, το οποίο εμπλέκει ενεργά όλα τα μέλη του οργανισμού, ανεξαρτήτως ιεραρχικού επιπέδου, ως εν δυνάμει εκφραστές ηγεσίας. Στην εργασία αυτή, εξετάστηκαν επιλεγμένα θεσμικά κείμενα που αφορούσαν στην άσκηση ηγεσίας από στελέχη της σχολικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο 2010-2023. Ως προς την μέθοδο, αξιοποιήθηκε η τεχνική της ανάλυσης τεκμηρίων. Τα δεδομένα της έρευνας προέκυψαν από τη συστηματική μελέτη των σχετικών με το θέμα τεκμηρίων-θεσμικών κειμένων και αναζητήθηκαν οι παράγοντες που ευνοούν ή αποτρέπουν την εφαρμογή αυτού του στυλ ηγεσίας στο σύγχρονο ελληνικό εκπαιδευτικό πλαίσιο. Συμπερασματικά και με βάση τα αποτελέσματα της μελέτης, αποκαλύφθηκε ότι υφίστανται δυσκολίες εφαρμογής της κατανεμημένης ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο και απαιτείται συστηματικότερη προσπάθεια για την ενθάρρυνση και υιοθέτηση συμμετοχικών διαδικασιών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κατανεμημένη ηγεσία, εκπαιδευτικό έργο, σχολείο ως οργανισμός μάθησης

Ο λόγος περί σχολικής ηγεσίας στην επιστημονική αρθρογραφία κατά την περίοδο 2000-2023

Καταπόδη, Άννα-Μαρία, Δρ, Εκπ/κός, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Υφαντή Αμαλία, Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση του λόγου περί σχολικής ηγεσίας, μέσα από την ενδελεχή εξέταση της σχετικής με το θέμα αρθρογραφίας σε ένα επιλεγμένο διεθνές επιστημονικό περιοδικό, κατά την περίοδο 2000-2023. Ειδικότερα, αρχικά μελετήθηκε η σχετική με το θέμα ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία, εστιάζοντας στη σπουδή της έννοιας και των τύπων της σχολικής ηγεσίας. Εντοπίστηκαν εννέα (9) κυρίως τύποι σχολικής ηγεσίας, ήτοι: 1. διδακτική ηγεσία (instructional leadership), 2. διοικητική ηγεσία (managerial leadership), 3. μετασχηματιστική ηγεσία (transformational leadership), 4. ηθική και αυθεντική ηγεσία (moral and authentic leadership), 5. κατανεμημένη ηγεσία (distributed leadership), 6. ηγεσία των εκπαιδευτικών (teacher leadership), 7. συστηματική ηγεσία (system leadership), 8. ενδεχομενική ηγεσία (contingent leadership), 9. καθοδηγητική ηγεσία (coaching & mentoring). Πρόσφατες έρευνες, επίσης, αναφέρονται σε μια άλλη έκφραση της σχολικής ηγεσίας, που είναι η επαγγελματική κοινότητα μάθησης. Στην εμπειρική έρευνα που διενεργήθηκε, ακολούθως, εξετάστηκαν τα δημοσιευμένα άρθρα του επιστημονικού περιοδικού EMAL κατά την προαναφερθείσα περίοδο. Εντοπίστηκαν 1.105 άρθρα στη συγκεκριμένη περίοδο και έγινε αποδελτίωση στα 789 από αυτά, που σχετιζόνταν με το αντικείμενο της έρευνας. Ως προς τη μέθοδο της εργασίας, αξιοποιήθηκε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου, με στόχο την εντόπιση των χαρακτηριστικών της σχολικής ηγεσίας. Τα ερευνητικά αποτελέσματα αποκάλυψαν τα εξής χαρακτηριστικά της σχολικής ηγεσίας: συνεργασία, αλλαγή/ανάπτυξη, ευ ζην, αποτελεσματικότητα, οργάνωση/διοίκηση, αξίες, συμπερίληψη, υποστήριξη/ανάδραση, αξιολόγηση, κουλτούρα/όραμα. Τα στοιχεία αυτά συνέκλιναν με τα ευρήματα άλλων μελετών ως προς τη συνεργασία εκπαιδευτικών και γονέων, τη σχολική κουλτούρα και την προώθηση του ευ ζην. Συμπερασματικά,

στην έρευνα αυτή οι εκφράσεις σχολικής ηγεσίας αφορούσαν στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων, στην προώθηση κοινωνικών αξιών, στην επαγγελματική ανάπτυξη, στην ολιστική προσέγγιση στη σχολική εκπαίδευση και στη διάνοιξη νέων προοπτικών για τον ρόλο του διευθυντή στο σχολείο. Επισημάνθηκε μάλιστα η ανάγκη διαμόρφωσης ενός ασφαλούς μαθησιακού κλίματος στο σχολείο του 21ου αιώνα, μέσω της κατάλληλης ηγεσίας, η οποία θα στοχεύει στην καλλιέργεια μιας συνεργατικής κουλτούρας και μιας κουλτούρας μάθησης όλων των μελών της σχολικής κοινότητας, ώστε το σχολείο να μετατραπεί σε έναν οργανισμό μάθησης.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολική ηγεσία, χαρακτηριστικά σχολικής ηγεσίας, συνεργατική κουλτούρα, κουλτούρα μάθησης

Η ηγεσία υπό το πρίσμα των θεσμικών αλλαγών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά τη νέα χιλιετία

Μπουσίου Ουρανία, Δρ, Διοικητικό Στέλεχος Πανεπιστημίου Πατρών,
Μέλος ΣΕΠ, Ε.Α.Π.

Λαμπρόπουλος Χάρης, Επικ. Καθηγητής, Τ.Ε.Ε.Κ.Ε., Πρόεδρος Ελληνικής Αναπτυξιακής Τράπεζας Επενδύσεων ΑΕ (ΕΑΤΕ, τ. ΤΑΝΕΟ)

Σκοπός της μελέτης ήταν να καταγραφούν τα μοντέλα ηγεσίας που εφαρμόστηκαν στα τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας κατά την περίοδο 2011-2022, προκειμένου να διερευνηθεί η αποτελεσματικότητα των προτεινόμενων μοντέλων και να εκτιμηθεί εάν η ασκούμενη ηγεσία, όπως προσδιορίστηκε από το θεσμικό πλαίσιο, συνέβαλε στη διάχυση της γνώσης, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τις στοχεύσεις της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής. Η ηγεσία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των ιδρυμάτων, προκειμένου να ενισχυθεί η ευελιξία, η αριστεία, η εξωστρέφεια και η διεθνοποίηση, η επιχειρηματικότητα και η αειφορία των οργανισμών. Πρόσφατες επιστημονικές έρευνες έχουν δείξει ότι η αποτελεσματική ηγεσία έχει θετικό αντίκτυπο τόσο στην ποιότητα του ακαδημαϊκού και ερευνητικού έργου όσο και στην εν γένει λειτουργία του οργανισμού. Επιπλέον, δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη κουλτούρας και κλίματος αρμονικής επικοινωνίας μεταξύ των μελών. Στην εργασία αυτή, επιχειρήθηκε η μελέτη των θεσμικών κειμένων που κυκλοφόρησαν κατά την εν λόγω περίοδο, σε μια προσπάθεια να καταγραφούν τα διαφορετικά μοντέλα ηγεσίας, ανά νομοθετική περίοδο, και να εντοπιστούν τυχόν ομοιότητες και διαφορές. Ως προς την μέθοδο, αξιοποιήθηκε η τεχνική της ανάλυσης τεκμηρίων και επιχειρήθηκε η συγκριτική εξέταση των δεδομένων. Συγκεκριμένα, μελετήθηκαν οι Νόμοι 4009/2011, 4485/2017 και 4957/2022, με βάση τη χρονολογική σειρά έκδοσής τους, και καταγράφηκαν οι ηγετικές τάσεις, όπως αυτές διαφάνηκαν στα νομοθετικά κείμενα. Οι άξονες μελέτης ήταν τα κύρια μονομελή και συλλογικά όργανα ηγεσίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, καταγράψαμε το ρόλο και τις αρμοδιότητες του Πρύτανη, των Αντιπρυτάνεων, της Συγκλήτου, του Συμβουλίου Διοίκησης και του Πρυτανικού Συμβουλίου. Συμπερασματικά, αποκαλύφθηκε ότι το θεσμικό πλαίσιο της κάθε περιόδου πρότεινε μοντέλα ηγεσίας που εν μέρει ευνοούσαν την ευελιξία και αποτελεσματικότητα της ηγεσίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ καταγράφηκαν και περιπτώσεις όπου η νομοθεσία λειτούργησε ως ανασταλτικός παράγοντας στην άσκηση αποτελεσματικής και ευέλικτης ηγεσίας.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Διοίκηση, ηγεσία, τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα, θεσμικό πλαίσιο, Ελλάδα

Ανιχνεύοντας ηγετικούς ρόλους παιδιών νηπιακής ηλικίας κατά την προσχολική εκπαίδευσή τους

Φωτοπούλου Βασιλική, Δρ, ΕΔΙΠ, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Υφαντή Αμαλία, Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Η ανάπτυξη ηγετικών ρόλων στα παιδιά, ιδιαίτερα στην προσχολική ηλικία τους, έχει αρχίσει να προσελκύει το ενδιαφέρον της ερευνητικής κοινότητας, καθώς αναγνωρίζεται ως μια χρήσιμη κοινωνική δεξιότητα για τα νήπια. Σκοπός της παρούσας εργασίας, η οποία αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης ερευνητικής μελέτης στη θεματική αυτή, ήταν να διερευνηθεί η ανάπτυξη ηγετικών ρόλων στα νήπια, κατά την περίοδο της προσχολικής τους εκπαίδευσης. Ειδικότερα, επισκοπώντας τη σχετική με το θέμα διεθνή βιβλιογραφία, μελετήθηκαν τρεις πυλώνες που αφορούν στην ανάπτυξη ηγετικών ρόλων, ήτοι: η τυπολογία της ηγεσίας, η τυπολογία των ηγετικών συμπεριφορών και τα χαρακτηριστικά ηγεσίας στην προσχολική ηλικία. Με βάση τα αποτελέσματα αρκετών ερευνών, ηγετικοί ρόλοι στα νήπια εντοπίστηκαν στις ομαδικές δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού τους. Η έρευνά μας ήταν έρευνα πεδίου και πραγματοποιήθηκε σε νηπιαγωγεία της ευρύτερης περιοχής της Πάτρας, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-23 (χειμερινό εξάμηνο). Στην έρευνα αυτή, αποτυπώθηκαν συμβάντα από νήπια που αναδείκνυαν ηγετικούς ρόλους. Επίσης, αξιοποιώντας την ιδιαιτερότητα του ελληνικού σχολικού συστήματος, συλλέξαμε δεδομένα από δύο επιπλέον άξονες. Ο πρώτος αφορούσε στη λειτουργία της τάξης σε ώρα «μαθήματος», με ακροατήριο νήπια. Ο δεύτερος αφορούσε στην εκτέλεση ρόλων «ρουτίνας» εκ μέρους των νηπίων, όπως «βοηθός νηπιαγωγού» και «υπεύθυνος/η τραπεζαρίας». Το εμπειρικό σκέλος της έρευνας βασίστηκε στη γραπτή αποτύπωση δράσεων στην τάξη και συμπεριφορών ηγεσίας των νηπίων, διατηρώντας την ανωνυμία τους. Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων πραγματοποιήθηκε από 82 τελειόφοιτους/ες φοιτητές/τριες, στο πλαίσιο συγκεκριμένου μαθήματος Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Προγράμματος Προπτυχιακών Σπουδών του Τμήματός τους. Η προσέγγιση αυτή είχε δύο σημαντικά πλεονεκτήματα: Πρώτον, οι φοιτητές/τριες είχαν διδαχθεί στο εν λόγω μάθημα το αντίστοιχο θεωρητικό υπόβαθρο. Είχαν προετοιμαστεί για τον τρόπο της αποτύπωσης, ώστε να μην χρειαστεί να ανακαλέσουν εκ των υστέρων δράσεις σχετιζόμενες με εκδηλώσεις ηγεσίας από τα νήπια. Δεύτερον, οι φοιτητές/τριες, στο πλαίσιο της εβδομάδας πρακτικής άσκησης στα νηπιαγωγεία, λειτουργούσαν ως εκπαιδευτικοί, υλοποιώντας δραστηριότητες, αλλά και ως «βοηθοί νηπιαγωγού», οπότε είχαν τη δυνατότητα συστηματικής συμμετοχής στη λειτουργία της τάξης με την παρουσία της νηπιαγωγού. Οι δύο αυτές παράμετροι δεν εντοπίζονται στη διεθνή βιβλιογραφία, προσδίδουν πρωτοτυπία στην έρευνα και ισχυροποιούν την εγκυρότητα των ευρημάτων μας. Συμπερασματικά, διαπιστώθηκε ότι η έκφραση ηγεσίας στην καθημερινή λειτουργία των νηπίων, κατά την προσχολική τους εκπαίδευση, δεν αποκαλύπτεται σε όλες τις δραστηριότητές τους και στις εκφάνσεις της κοινωνικότητάς τους, αλλά εμφανίζεται κυρίως σε συγκεκριμένες καταστάσεις, όπως είναι η ρουτίνα και το παιχνίδι. Τα ερευνητικά ευρήματα αυτής της εργασίας παρουσιάζουν ιδιαίτερο συγκριτικό ενδιαφέρον τόσο στο ελληνικό όσο και στο διεθνές εκπαιδευτικό συγκείμενο.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Ηγεσία, ρόλοι, νήπια, προσχολική εκπαίδευση

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ

Θέμα συμποσίου: Διασφάλιση της Ποιότητας στην εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση:

Προκλήσεις, Εμπόδια, Προοπτικές

Μαρία Σακελλαρίου, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών,
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, marisak@uoi.gr

Οι προκλήσεις και οι απαιτήσεις κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19 για την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών, ανέδειξαν το μοντέλο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης ως μια σημαντική εναλλακτική μέθοδο διδασκαλίας. Οι εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων, από την προσχολική έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση, κλήθηκαν να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, χωρίς να έχουν στη διάθεσή τους τον αναγκαίο χρόνο και τον κατάλληλο εξοπλισμό, αλλά και δίχως να έχουν λάβει την κατάλληλη κατάρτιση ή επιμόρφωση για την εξ αποστάσεως διδασκαλία και μάθηση. Στις ερευνητικές μελέτες που υλοποιήσαμε, έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν οι βασικές διαστάσεις της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και να διατυπωθούν συμπεράσματα αναφορικά με τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις πρακτικές και τις ανάγκες τόσο των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, όσο και των μελλοντικών εκπαιδευτικών (φοιτητών) κατά την περίοδο της πανδημίας, μέσω της χορήγησης ερωτηματολογίων «κλειστού» και «ανοιχτού» τύπου. Με δεδομένο ότι η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στην Εκπαίδευση φαίνεται να αποτελεί βασικό άξονα της εκπαιδευτικής πολιτικής, τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και σε εθνικό επίπεδο, είναι αναγκαίο να μελετηθούν σε βάθος ζητήματα που σχετίζονται με τις δυνατότητες, αλλά και τις συνέπειες της πρακτικής τους εφαρμογής. Για τις ανάγκες της πρώτης ερευνητικής μελέτης συμμετείχαν 441 εκπαιδευτικοί από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας, ενώ για την δεύτερη ερευνητική μελέτη συμμετείχαν 376 φοιτητές/τριες του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Μέσα από την συγκεκριμένη έρευνα εντοπίστηκαν σημαντικές παράμετροι που συνδέονται με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και την ηλεκτρονική μάθηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και κατέστη δυνατή η διατύπωση κρίσιμων συμπερασμάτων για τις απόψεις, τις στάσεις, τις γνώσεις, τις δυσκολίες, τα προβλήματα και τις δεξιότητες των φοιτητών/τριών την περίοδο της πανδημίας. Στην τρίτη ερευνητική μελέτη διερευνήθηκαν οι απόψεις 168 εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Ηλείας σχετικά με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε Συμπεριληπτικές Τάξεις και την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Οι τρεις ερευνητικές μελέτες, οι οποίες λειτουργούν συμπληρωματικά, φωτίζουν διαφορετικές διαστάσεις του υπό διερεύνηση ζητήματος. Η εκτίμησή μας είναι -με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών μας και της αντίστοιχης θεωρητικής τεκμηρίωσης- ότι στηριζόμενοι στην συνεργασία, όλοι όσοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία από την Πρωτοβάθμια έως την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, μέσα από έναν ουσιαστικό, εποικοδομητικό διάλογο, αλλά και με την ανάλογη αναστοχαστική διάθεση, θα δώσουν το έναυσμα για καθοριστικής σημασίας εκπαιδευτικές αλλαγές. Από την πλευρά της επίσημης πολιτείας, θεωρείται αναγκαία η αναμόρφωση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών προς την κατεύθυνση της εφαρμογής εναλλακτικών, καινοτόμων και κατάλληλων διδακτικών προσεγγίσεων, οι οποίες σε αυτό το πλαίσιο θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Η εξ αποστάσεως Διδασκαλία και Μάθηση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης

Μαρία Σακελλαρίου, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, marisak@uoi.gr

Παναγιώτα Στράτη, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, pstrati@uoi.gr

Πολυξένη Μήτση, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, p.mitsi@uoi.gr

Μαρία Μπάνου, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, mbanou@hotmail.gr

Μαρίνα Μπέση, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Περιφερειακή Διευθύντρια Εκπαίδευσης Ηπείρου marinabesi@gmail.com

Ελευθερία Νάτσια, Υπ. Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, elnatsia@gmail.com

Αικατερίνη Παπουτσή, Υπ. Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, a.papoutsi@uoi.gr

Παρόλες τις καινοτομίες που συντελέστηκαν παγκοσμίως στον εκπαιδευτικό τομέα τα τελευταία 50 χρόνια, η περίοδος της πανδημίας του Covid-19 αποτελεί την μεγαλύτερη εκπαιδευτική πρόκληση, πέραν των άλλων, την οποία κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν τα εκπαιδευτικά συστήματα. Για πρώτη φορά, σε τέτοιο βαθμό, κατέστη αναγκαία η εύρεση λύσεων για τη διεξαγωγή της διδασκαλίας εκτός σχολικών αιθουσών και της δια ζώσης επαφής. Στην παρούσα μελέτη, διερευνήθηκαν οι απόψεις 441 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Ηπείρου για θέματα σχετικά με τη διδακτική αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων κατά την περίοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί διατύπωσαν την άποψή τους σε σχέση με τις συνθήκες της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, κατέγραψαν τις τυχόν δυσκολίες που αντιμετώπισαν, εξέφρασαν το βαθμό ικανοποίησής τους από τις διδακτικές προσεγγίσεις και μεθοδολογίες που εφαρμόστηκαν στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική και την άποψή τους αναφορικά με τις ανάγκες και τους τρόπους επιμόρφωσής τους στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν την ανάγκη επιμόρφωσης και εξοικείωσης των εκπαιδευτικών με τις αρχές και τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με σκοπό τόσο την καλύτερη αξιοποίηση των τεχνολογικών μέσων, όσο και την αναβάθμιση της ποιότητας της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Με δεδομένο ότι το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προσπάθειες άρσης του τεχνολογικού αναλφαριθμητισμού και ενίσχυσης της τεχνολογικής ενημερότητας, αλλά και της ψηφιακής παιδείας, η ανάγκη για ψηφιοποίηση της εκπαίδευσης καθίσταται απαραίτητη.

Αντιλήψεις φοιτητών/τριών (μελλοντικών εκπαιδευτικών) δημόσιων Πανεπιστημίων για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Ελλάδα

Μαρία Σακελλαρίου, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, marisak@uoi.gr

Παναγιώτα Στράτη, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, pstrati@uoi.gr

Πολυξένη Μήτση, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, p.mitsi@uoi.gr

Μαρία Μπάνου, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, mbanou@hotmail.gr

Μαρίνα Μπέση, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Περιφερειακή Διευθύντρια Εκπαίδευσης Ηπείρου marinabesi@gmail.com

Ελευθερία Νάτσια, Υπ. Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, elnatsia@gmail.com

Αικατερίνη Παπουτσή, Υπ. Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, a.papoutsi@uoi.gr

Η πανδημία του Covid-19 επηρέασε την εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα ποικιλοτρόπως. Τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα λόγω των δύσκολων συνθηκών έπρεπε να ανταποκριθούν άμεσα στην αναπάντεχη και γρήγορη μετάβαση από τη δια ζώσης διδασκαλία στην τηλεδιάσκεψη και να δημιουργηθούν κατάλληλα μαθησιακά ψηφιακά περιβάλλοντα για τους/τις φοιτητές/τριες και τους/τις διδάσκοντες/ουσες στα Πανεπιστημιακά Τμήματα. Στην παρούσα έρευνα διερευνήθηκαν οι απόψεις 376 φοιτητών του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για θέματα που αφορούν την εξ αποστάσεως διδασκαλία και μάθηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Οι φοιτητές/τριες απάντησαν σε ερωτήματα σχετικά με το βαθμό εξοικείωσης και ικανοποίησης τους από την παρεχόμενη διδασκαλία και μάθηση, τις εκπαιδευτικές μεθόδους και το ψηφιακό υλικό που αξιοποιήθηκαν από τους καθηγητές τους, την παροχή ίσων ευκαιριών για συμμετοχή και εμπλοκή τόσο στο μάθημα, όσο και στον τρόπο αξιολόγησής τους. Τα αποτελέσματα της ερευνητικής μελέτης ανέδειξαν την ικανοποίηση των φοιτητών από την ποιότητα της παρεχόμενης διδασκαλίας, την αδυναμία κοινωνικοποίησης τους και την έλλειψη αλληλεπίδρασης τόσο μεταξύ φοιτητών, όσο και μεταξύ φοιτητών και καθηγητών, κάτι που επιτυγχάνεται πιο εύκολα στο πλαίσιο της δια ζώσης διδασκαλίας, αναφέρθηκαν στο αυξημένο άγχος τους, αλλά και στην αντιμετώπιση προβλημάτων σύνδεσης στο διαδίκτυο κατά τη διάρκεια των εξετάσεων. Ο βαθμός ενεργητικής συμμετοχής των φοιτητών στην εκπαιδευτική διαδικασία, στο περιεχόμενο, αλλά και στις διαδικασίες αξιολόγησης, είναι σημαντικός παράγοντας επιτυχούς μάθησης μέσω του διαδικτύου. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και μάθησης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αποτελεί θέμα προς διερεύνηση των μελών της επιστημονικής κοινότητας, όσον αφορά τις δυνατότητές της ή τα προβλήματα που δημιουργεί, τον ρόλο του εκπαιδευτή και του εκπαιδευόμενου, αλλά και τον τρόπο αξιοποίησής της στην παραδοσιακή διδασκαλία.

Η εξ αποστάσεως Διδασκαλία και Μάθηση σε Συμπεριληπτικές Τάξεις. Αντιλήψεις Εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης

Μαρία Σακελλαρίου, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, marisak@uoi.gr

Παναγιώτα Στράτη, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, pstrati@uoi.gr

Πολυξένη Μήτση, Διδάκτωρ, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, p.mitsi@uoi.gr

Μαρία Μπάνου, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, mbanou@hotmail.gr

Μαρίνα Μπέση, Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Περιφερειακή Διευθύντρια Εκπαίδευσης Ηπείρου marinabesi@gmail.com

Ελευθερία Νάτσια, Υπ. Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, elnatsia@gmail.com

Αικατερίνη Παπουτσή, Υπ. Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, a.papoutsi@uoi.gr

Η πανδημία του Covid-19 ανέδειξε προκλήσεις, εμπόδια και προοπτικές για την εφαρμογή της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης. Η μετάβαση από ένα παραδοσιακό - ιατρικό μοντέλο προσέγγισης- σε ένα κοινωνικό μοντέλο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, έγινε σαφώς κατανοητή και αντανακλάται στην Εκπαίδευση ακόμη και την περίοδο της πανδημίας. Στην παρούσα ερευνητική μελέτη διερευνήθηκαν οι απόψεις 168 εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Ηπείρου για θέματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε Συμπεριληπτικές Τάξεις. Στους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα ζητήθηκε να αξιολογήσουν τις συνθήκες της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και μάθησης, να αναφέρουν αν υπήρχε η δυνατότητα συνεκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και αν εφαρμόστηκε πλάνο Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας και Μάθησης με την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών προκειμένου να συμπεριληφθούν οι μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία. Από την ανάλυση και ερμηνεία των δεδομένων διαφάνηκε η ανάγκη να αναπτυχθούν εργαλεία και πόροι για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και τους γονείς τους, με την ενίσχυση της προσβασιμότητας, όπως είναι η ακουστική αφήγηση, βίντεο νοηματικής γλώσσας και απλοποιημένο κείμενο, καθώς και παροχή βοηθητικών συσκευών. Παράλληλα, απαιτείται η στήριξη των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, προκειμένου να ανταποκριθούν πιο αποτελεσματικά. Για την επιτυχή έκβαση της ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, κρίνεται απαραίτητο, όλα τα ενδιαφερόμενα μέλη, εκπαιδευτικοί, γονείς, υπεύθυνοι εκπαιδευτικής πολιτικής και η επιστημονική κοινότητα, να συνεργαστούν εποικοδομητικά και να θέσουν ως βασικό στόχο την εφαρμογή της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης, μέσα σε ένα υψηλής ποιότητας ψηφιοποιημένο εκπαιδευτικό περιβάλλον για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Θέμα συμποσίου: Το βίωμα της εσωτερικής αξιολόγησης από την άποψη των συμμετεχόντων σε αυτή: Μια ποιοτική ανάλυση**

Συντονιστής: **Ζμπάνιος Δημήτριος**, Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης,

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Συζητητής: **Κωνσταντίνος Αποστολόπουλος**, Σύμβουλος Εκπαίδευσης

Στο παρόν συμπόσιο θα παρουσιαστεί μια σε βάθος ποιοτική ανάλυση ημιδομημένων συνεντεύξεων εκπαιδευτικών διαφορετικών βαθμίδων και θέσεων ευθύνης, με διαφορετικές απόψεις και τοποθετήσεις σχετικά με το πώς βίωσαν την εσωτερική αξιολόγηση στα σχολεία τους. (Ο ακριβής αριθμός των συνεντεύξεων δεν έχει οριστικοποιηθεί, καθώς η έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί την ώρα που γράφεται αυτή η περίληψη). Η βαθύτερη πεποίθηση που οδήγησε στην παρούσα μελέτη θεωρεί ότι για την επιτυχία και την αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή της οποιας εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης απαιτείται η σε βάθος γνώση της δυναμικής αλληλεπίδραση των στάσεων των αντιλήψεων αλλά και των συναισθημάτων όλων των εμπλεκομένων. Συνεπώς, με την έρευνα αυτή επιχειρήθηκε όχι η στατική αποτύπωση απόψεων, που θα μπορούσε να διερευνηθεί με χρήση ποσοτικών μεθόδων, αλλά η μελέτη της δυναμικής εξέλιξης τους βιώματος των συμμετεχόντων. Η χρονική δυναμική μελετήθηκε διερευνώντας το βίωμα της αυτοαξιολόγησης των συμμετεχόντων στο παρελθόν, κατά την πρώτη εισαγωγή της, στο παρόν, κατά την εφαρμογή της στο σχολείο ή στην διοικητική περιφέρεια τους, αλλά και στο μέλλον, αναζητώντας τις της εσωτερικής αξιολόγησης. Οι συνεντεύξεις επιχείρησαν επίσης την καταγραφή της ενδοατομικής δυναμικής των προσωπικών απόψεων, στάσεων αλλά και των συναισθημάτων καθώς οι ερωτήσεις επέτρεπαν και αποζητούσαν τον ατομικό αναστοχασμό των συμμετεχόντων, την περιγραφή δυσκολιών και των τρόπων αντιμετώπισής τους, τη βοήθεια που έλαβαν ή δεν έλαβαν από τους άλλους, αλλά και τα συναισθήματα που συνόδευαν τα βιώματά τους. Μεθοδολογικά χρησιμοποιήθηκε ένας συνδυασμός θεωρητικών πλαισίων και πρακτικών ποιοτικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα εφαρμόστηκε η προσέγγιση της τεκμηριωμένης θεωρίας καθώς δεν υφίστανται θεωρητικά μοντέλα σχετικά με την εφαρμογή της αξιολόγησης στην ελληνική εκπαίδευση και, συνεπώς, θα επιχειρηθεί η μοντελοποίηση των παραγόντων που αλληλεπιδρούν κατά την εφαρμογή της εσωτερικής αξιολόγησης και οι επιπτώσεις των αλληλεπιδράσεων αυτών. Για τον σκοπό αυτό ο συνδυασμός ανάλυσης περιεχομένου και φαινομενολογικής ανάλυσης συνέβαλε στην κατηγοριοποίηση των απόψεων, ενώ μέσω της ανάλυσης λόγου επιχειρήθηκε να διερευνηθούν άδηλα συναισθήματα και στάσεις των συμμετεχόντων που δεν επισημαίνονται με τη χρήση των προαναφερθέντων τεχνικών. Σε γενικές γραμμές τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα δείχνουν ότι η έννοια του όρου «εσωτερική αξιολόγηση/αυτοαξιολόγηση» ποικίλει μεταξύ των συμμετεχόντων. Επίσης, αν και οι ιδεολογικές απόψεις για την εσωτερική αξιολόγηση του σχολείου μπορεί να διαφέρουν μεταξύ των εκπαιδευτικών, ως επί το πλείστον η εφαρμογή της χαρακτηρίζεται από αρνητισμό τόσο σε απόψεις όσο και σε συναισθήματα εξαιτίας του τρόπου που εφαρμόστηκε. Σύμφωνα με τις κυρίαρχες απόψεις των συμμετεχόντων για το μέλλον, η εσωτερική αξιολόγηση φαίνεται να οδηγείται σε μια κεντρικά καθοδηγούμενη γραφειοκρατικοποίηση και σε μια διεκπεραιωτική διαδικασία, παρόλο που θεωρητικά αποσκοπεί στη βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου σε συνδυασμό με την ευελιξία και ενίσχυση της ανεξαρτησίας των σχολείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εσωτερική Αξιολόγηση, βίωμα, συναισθημα

Βιώματα και απόψεις Εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εκπαίδευσης

Ρουμελιώτης Μιχαήλ, Εκπαιδευτικός
Πλατανιά Ρουμελιώτη Αγγελική, Εκπαιδευτικός
Δήμου Γεωργία, Εκπαιδευτικός

Βιώματα και απόψεις Διευθυντών Σχολείων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας

Καραμανάκη Μαργαρίτα, Σύμβουλος Εκπαίδευσης
Ανθιμόπουλος Γεώργιος, Εκπαιδευτικός
Τσούλου Αριστέα, Εκπαιδευτικός

Βιώματα και απόψεις Συμβούλων Εκπαίδευσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Ζουγανέλη Άννα, Σύμβουλος Εκπαίδευσης
Φραγκούλη Ασπασία, Σύμβουλος Εκπαίδευσης

Βιώματα και απόψεις Συνδικαλιστών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Κλέτσα Νεκταρία, Εκπαιδευτικός
Φουρκιώτη Ελένη, Εκπαιδευτικός

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**Θέμα συμποσίου: Ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα παρέμβασης σε παιδιά μη τυπικής ανάπτυξης****Πρόεδρος Συμποσίου: κ. Σαρρής Δημήτριος,**

Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων, Διευθυντής Εργαστηρίου Ειδικής και Θεραπευτικής Αγωγής (ΕΡ.Ε.Θ.Α.)

Τα ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα έχουν ως στόχο τόσο την υποστήριξη ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες όσο και την υποστήριξη των οικογενειών τους. Καθίσταται απαραίτητη η ενημέρωση των άμεσα ενδιαφερομένων για τους στόχους και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της εφαρμογής των προγραμμάτων και στη συνέχεια, σχεδιάζεται και οργανώνεται ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης, προκειμένου να αντιμετωπιστούν, κατά το μέτρο του δυνατού, οι εκάστοτε δυσκολίες. Τα προαναφερθέντα προγράμματα απευθύνονται σε παιδιά, αλλά και ενήλικες, σε ατομικό ή ομαδικό πλαίσιο, και η ενεργητική συμμετοχή και εμπλοκή των γονέων/κηδεμόνων καθίσταται εξαιρετικά σημαντική. Στόχος των ερευνών, που θα παρουσιαστούν στα πλαίσια του συγκεκριμένου συμποσίου, ήταν η διερεύνηση και η μελέτη της επίδρασης ψυχοεκπαιδευτικών προγραμμάτων σε άτομα μη τυπικής ανάπτυξης, με διαφορετικές ανάγκες και δυσκολίες. Πιο συγκεκριμένα, προηγήθηκε ανάλυση του ατομικού προφίλ κάθε συμμετέχοντος, επικοινωνία με το οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον και βάσει αυτών σχεδιάστηκε ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης, το οποίο εφαρμόστηκε για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα για κάθε συμμετέχοντα. Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων ερευνών κατέδειξαν τη σημαντικότητα της εφαρμογής των προγραμμάτων παρέμβασης και παρατηρήθηκε αισθητή βελτίωση σε πολλούς τομείς και δυσκολίες των συμμετεχόντων.

Ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα παρέμβασης σε μαθητή με τυφλοκώφωση

Χαρμιάτης Χρήστος, Υποψήφιος Διδάκτωρ Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων

Σαρρής Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων, Διευθυντής Εργαστηρίου Ειδικής και Θεραπευτικής Αγωγής (ΕΡ.Ε.Θ.Α.)

Βλοτινού Πηνελόπη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήματος Εργοθεραπείας Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Σκοπός της παρούσας μελέτης περίπτωσης ήταν η δημιουργία ενός ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος παρέμβασης που θα χρησιμοποιεί ποικίλες μεθόδους συλλογής πληροφοριών με σκοπό την συγκρότηση του επικοινωνιακού και γνωστικού προφίλ ενός τυφλοκωφού μαθητή. Ο μαθητής που συμμετείχε σε αυτή τη μελέτη περίπτωσης είναι ένα αγόρι ηλικίας 6 ετών και η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στο ειδικό σχολείο όπου φοιτά. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα μπορούσαν να παρακινήσουν και άλλους ερευνητές να διεξάγουν ανάλογες μελέτες σε παιδιά με τυφλοκώφωση. Πιο συγκεκριμένα, ο μαθητής μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος παρέμβασης ήταν σε θέση να αναγνωρίζει τα αδρά μέλη του σώματός του. Επιπλέον, ο μαθητής ήταν σε θέση να αναγνωρίζει τις θέσεις στο χώρο μέσω της απτικής νοηματικής επικοινωνίας. Συνεπώς, ο μαθητής μπορούσε να προσανατολίζεται καλύτερα στο χώρο καθώς και να ελέγχει και να αναγνωρίζει τα μέρη του σώματός του.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: τυφλοκώφωση, ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα, μελέτη περίπτωσης

Μελέτη περίπτωσης: Ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε μαθήτρια με τυφλοκώφωση.

Χαρμπάτσης Χρήστος, Υποψήφιος Διδάκτωρ Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων

Κατσαρού Δήμητρα, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Επιστημών στην Προσχολική Αγωγή και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού Παν/μίου Αιγαίου

Μπουκουβάλα Παρασκευή, Ε.Δι.Π., Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας μελέτης περίπτωσης είναι ο σχεδιασμός ενός εξατομικευμένου ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος εκπαιδευτικής παρέμβασης που θα βοηθήσει τη μαθήτρια να κατανοήσει και να γενικεύσει έννοιες και γνώσεις. Η μαθήτρια της συγκεκριμένης μελέτης περίπτωσης έχει την ηλικία των 20 ετών και φοιτά σε σχολείο Τυφλοκωφών της Αθήνας. Η διάρκεια της παρέμβασης είναι 90 λεπτά και οι δραστηριότητές της δημιουργήθηκαν με βάση τις αισθητηριακές δυσκολίες της μαθήτριας. Μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μαθήτρια συγκροτεί σταδιακά την εικόνα του σώματός της και παρουσιάζει θετική ανταπόκριση σε δραστηριότητες αμφιπλευρικότητας. Επίσης παρουσιάζει μεγαλύτερη αυτονομία σε δραστηριότητες χωροχρονικού προσανατολισμού. Τέλος, η μαθήτρια αναπτύσσει επικοινωνιακές και διαλογικές ικανότητες, καθώς ανταποκρίνεται καλύτερα στο διάλογο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ψυχοεκπαιδευτικό πρόγραμμα, τυφλοκώφωση, μελέτη περίπτωσης

Ψυχοεκπαιδευτικό Πρόγραμμα παρέμβασης σε παιδί με αυτισμό, με βάση τις αρχές της Παιγνιοθεραπείας

Χριστοπούλου Φωτεινή, Υποψήφια Διδάκτωρ Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων

Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Παν/μίου Ιωαννίνων - Διευθυντής Εργαστηριακής Μονάδας Κινητικής Έκφρασης του Εργαστηρίου Τεχνών, Κινητικής Έκφρασης και Διδακτικών Εφαρμογών

Ταφιάδης Διονύσιος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήματος Λογοθεραπείας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της μη κατευθυντικής παιγνιοθεραπείας στις επικοινωνιακές δεξιότητες αγοριού με αυτισμό, χρονολογικής ηλικίας 6 ετών. Μετά την αρχική αξιολόγηση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων του παιδιού, σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης, δομημένο στις αρχές της παιγνιοθεραπείας, το οποίο ήταν διάρκειας 6 μηνών. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση περιεχομένου των συνεδριών της παιγνιοθεραπείας, μέσα από το θεωρητικό πλαίσιο της γνωστικής και της ψυχαναλυτικής θεωρίας. Τα αποτελέσματα της παρέμβασης ήταν πολύ ενθαρρυντικά, καθώς παρατηρήθηκε αισθητή βελτίωση των επικοινωνιακών και κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού, της διάθεσής του για κοινωνική αλληλεπίδραση και αναπτύχθηκε σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ του ερευνητή και του παιδιού. Επιπλέον, το παιδί απέκτησε χωρο-σωματικό προσανατολισμό και τις βασικές μορφές συμβολικής σκέψης, όπως το συμβολικό-φανταστικό παιχνίδι και την ετεροχρονισμένη μίμηση. Τέλος, ενισχύθηκε η αυτορρύθμιση του παιδιού και υιοθετήθηκαν λιγότερο ανεπιθύμητες συμπεριφορές.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιγνιοθεραπεία, επικοινωνιακές δεξιότητες, αυτισμός, ψυχοκοινωνική ανάπτυξη

Ψυχοεκπαιδευτική παρέμβαση σε παιδί με αυτισμό, με βάση τις αρχές της Εφαρμοσμένης Ανάλυσης Συμπεριφοράς-ΑΒΑ.

Παπαδημητροπούλου Παναγούλα, Διδάσκουσα Ψυχολογίας Τμήματος Λογοθεραπείας, Πανεπιστημίου Πατρών

Παπαντωνίου Γεωργία, Καθηγήτρια Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Γιαννούλη Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Η παρούσα μελέτη επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της επίδρασης ενός ψυχοπαιδαγωγικού προγράμματος παρέμβασης σε μια περίπτωση παιδιού με αυτισμό προσχολικής ηλικίας, το οποίο παρουσίαζε συμπτώματα επιθετικής συμπεριφοράς. Αφού πραγματοποιήθηκε η αρχική αξιολόγηση και σκιαγραφήθηκε το προφίλ του συγκεκριμένου παιδιού, σχεδιάστηκε και εφαρμόστηκε ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα παρέμβασης εξάμηνης διάρκειας, το οποίο στηρίχτηκε στην Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς-ΑΒΑ. Το προαναφερόμενο πρόγραμμα προσέβλεπε στην ενίσχυση θετικών και αποδεκτών κοινωνικά συμπεριφορών, στη διδασκαλία νέων επικοινωνιακών δεξιοτήτων, στον περιορισμό των ανεπιθύμητων συμπεριφορών του συμμετέχοντος, στη γενίκευση των δεξιοτήτων του παιδιού σε διαφορετικά περιβάλλοντα, όπως και στην επίδειξη/υιοθέτηση της ενδεδειγμένης συμπεριφοράς ανάλογα με το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος πραγματοποιήθηκε παρατήρηση και συλλογή δεδομένων, ανάλυση αιτιολογίας συμπεριφοράς, χρήση ενισχυτών και ανάλυση δραστηριότητας. Καθόλη τη διάρκεια της παρέμβασης υπήρχε συστηματική υποστήριξη των γονέων από πορεία του προγράμματος. Η εμπλοκή τους υπήρξε ενεργητική και ουσιαστική. Μετά το πέρας της εφαρμογής του προγράμματος παρέμβασης, παρατηρήθηκε μείωση των συμπτωμάτων επιθετικής συμπεριφοράς του παιδιού, καθώς και βελτίωση της σχέσης, της επικοινωνίας και της κοινωνικής αλληλεπίδρασής του με τους Σημαντικούς Άλλους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ψυχοπαιδαγωγικό πρόγραμμα, αυτισμός, Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς-ΑΒΑ, επιθετική συμπεριφορά

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Θέμα συμποσίου: Μουσική στην κοινότητα σε ποικίλες κοινωνικές ομάδες: Τα πλαίσια, οι ανάγκες, οι ρόλοι, και η άτυπη μουσική μάθηση**

Πρόεδρος Συμποσίου: Ακογιούνου Γλου Μίτσου, *Επίκουρη Καθηγήτρια Μουσικοθεραπείας και συμπεριληπτικών μουσικών πρακτικών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Η αποσαφήνιση του όρου «μουσική στην κοινότητα» έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τους ακαδημαϊκούς, τους ερευνητές, καθώς και τους κοινοτικούς μουσικούς. Άλλοτε η κοινοτική μουσική αντιμετωπίζεται ως κάτι συγκεκριμένο και άλλοτε αναφέρεται στο σύνολο των μουσικών δράσεων εντός και εκτός τυπικών εκπαιδευτικών πλαισίων. Στο παρόν συμπόσιο θα επιχειρηθεί η οριοθέτηση της μουσικής στην κοινότητα μέσα από παραδείγματα εφαρμογής σε ποικίλα κοινοτικά πλαίσια. Ακολουθώντας την κατηγοριοποίηση που έχει προταθεί στη βιβλιογραφία -κοινοτική μουσική για την επίτευξη εκπαιδευτικών στόχων, κοινοτική μουσική με στόχο την εκτέλεση και κοινοτική μουσική για προώθηση του πολιτισμού ή/και την επίτευξη κοινωνικών και ψυχαγωγικών στόχων-, τα κοινοτικά μουσικά προγράμματα τα οποία θα παρουσιαστούν εμπίπτουν στην τρίτη κατηγορία, για πολιτισμική ανταλλαγή και κοινωνική αλληλεπίδραση. Σκοπός του συμποσίου είναι να αναπτυχθούν οι πτυχές της κοινοτικής μουσικής, να χαρτογραφηθεί ο ρόλος του μουσικού συντονιστή σε δράσεις στην κοινότητα, να διερευνηθούν οι τρόποι δημιουργίας ασφαλών πλαισίων και να αναλυθούν οι όψεις της άτυπης μουσικής διδασκαλίας-μάθησης. Συγκεκριμένα θα παρουσιαστούν εφαρμογές από ομάδες μουσικής στην κοινότητα σε δομή φιλοξενίας παιδιών, σε δομή φιλοξενίας παιδιών προσφύγων, σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας σε κατάσταση κράτησης και σε ομάδα ατόμων τρίτης και τέταρτης ηλικίας με άνοια σε γηροκομείο, καθώς και μία πρόταση δράσης κοινοτικής μουσικής με στόχο την ενίσχυση των δεσμών ανάμεσα σε παιδιά πρόσφυγες και παιδιά δημοτικού σχολείου της τοπικής κοινωνίας. Μέσα από αυτές τις μελέτες περίπτωσης διερευνώνται οι ανάγκες που υπάρχουν για τη δημιουργία ασφαλών πλαισίων για δράσεις μουσικής στην κοινότητα, οι δεξιότητες που απαιτούνται από τον εμπνευστή των μουσικών ομάδων και το εύρος των μουσικών εργαλείων και δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται εντός αυτών των άτυπων πλαισίων μουσικής εκπαίδευσης. Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει θα τεθούν θέματα που αφορούν στην ευρύτητα της χρήσης του όρου και των ζητημάτων που εγείρονται από την απουσία ενός ορισμού, στην ανάγκη παροχής δράσεων μουσικής σε ομάδες ανθρώπων που βρίσκονται στο περιθώριο της κοινωνίας με στόχο την ενίσχυση των δεσμών με την τοπική κοινωνία, καθώς και στις διαφοροποιήσεις που απαιτούνται από την τριτοβάθμια εκπαίδευση ώστε οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μουσικής να αναπτύξουν δεξιότητες συντονιστή κοινοτικών ομάδων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μουσική στην κοινότητα, εμπνευστής κοινοτικής μουσικής, ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, περιθωριοποιημένες ομάδες

Η διαδρομή του όρου “μουσική στην κοινότητα”

Μίτσου Ακογιούνου Γλου, *Επίκουρη Καθηγήτρια Μουσικοθεραπείας και συμπεριληπτικών μουσικών πρακτικών, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Η εισαγωγική εισήγηση του συμποσίου εστιάζει στην ανάγκη αποσαφήνισης του όρου «μουσική στην κοινότητα» και στην πορεία της χρήσης του όρου από τις αρχές του 20ού αιώνα ως τις μέρες μας. Με αφετηρία την προώθηση

του δικαιώματος όλων για συμμετοχή σε μουσικές δράσεις, η κοινοτική μουσική έχει τις ρίζες της στα κινήματα που πρεσβεύουν το πρόταγμα “τέχνη για όλους”. Με ένα ιδιαίτερα αυξανόμενο ενδιαφέρον τις τελευταίες δεκαετίες, ομάδες μουσικής στην κοινότητα έχουν αποτελέσει το όχημα για να έχουν πρόσβαση στην άτυπη μουσική εκπαίδευση, την ομαδική μουσική δημιουργία και σύμπραξη όλοι οι άνθρωποι, ανεξάρτητα από ηλικία, φύλο, μουσικές γνώσεις, ή άλλο χαρακτηριστικό. Με άλλα λόγια, στις ομάδες της κοινοτικής μουσικής προωθείται μία συμπεριληπτική άτυπη μουσική εκπαίδευση. Η συμπεριληπτική και δημοκρατική φύση της κοινοτικής μουσικής θα σκιαγραφηθεί μέσα από τα παραδείγματα πέντε διαφορετικών δράσεων σε ποικίλα πλαίσια.

Ένα πρόγραμμα κοινοτικής μουσικής εκπαίδευσης σε Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας σε Κατάστημα Κράτησης: οι νέες διαστάσεις του ρόλου του μουσικοπαιδαγωγού

Ζωή Διονυσίου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Μίτση Ακογιούνογλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει σε ένα πρόγραμμα άτυπης μουσικής εκπαίδευσης στην κοινότητα του Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας που λειτουργεί τα τελευταία χρόνια σε φυλακή υψίστης ασφαλείας στην Κέρκυρα. Μελέτες έχουν δείξει ότι οι μουσικές δράσεις με άτομα εντός καταστημάτων κράτησης έχουν θετικό αντίκτυπο, καθώς διευκολύνουν την κατασκευή κοινωνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των συμμετεχόντων. Κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2018-2019 και 2019-2020 υλοποιήθηκε ένα πρότζεκτ κοινοτικής μουσικής στο οποίο συμμετείχαν ως εκπαιδευόμενοι μουσικοί συντονιστές δώδεκα φοιτητές του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου. Το ερευνητικό ερώτημα που καθοδηγεί την μελέτη είναι το πώς κατανόησαν οι φοιτητές τον ρόλο τους ως μουσικοί συντονιστές στην κοινότητα. Ακολουθώντας σχεδιασμό ποιοτικής φαινομενολογικής μελέτης περίπτωσης, πραγματοποιήθηκαν ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις με οκτώ από τους δώδεκα φοιτητές πανεπιστημίου που συμμετείχαν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα κοινοτικής μουσικής εκπαίδευσης. Εστιάζοντας στο ατομικό βίωμα, ακολουθήθηκε ερμηνευτική φαινομενολογική ανάλυση των συνεντεύξεων και διερευνήθηκαν οι πτυχές του ρόλου του μουσικοπαιδαγωγού στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Οι θεματικές ενότητες που προέκυψαν αφορούν τις μουσικές δεξιότητες, τις ατομικές στάσεις και προκαταλήψεις, και το ευρύ φάσμα ταυτοτήτων. Κατά τη συζήτηση των ευρημάτων, γίνεται αναφορά στις αλλαγές και στις νέες διαστάσεις του ρόλου του μουσικοπαιδαγωγού, καθώς και στην προώθηση της πολιτισμικής, συμπεριληπτικής και δημοκρατικής μουσικής διδασκαλίας-μάθησης στις κοινοτικές μουσικές δράσεις.

Η διαπολιτισμική διάσταση των μουσικών παιχνιδιών της αυλής: σχεδιασμός μίας έρευνας δράσης σε ομάδες παιδιών προσφύγων και παιδιών της τοπικής κοινωνίας

Ρεγγίνα Σαλτάρη, PhD, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εισήγηση αφορά σε πρόταση εκπαιδευτικής εφαρμογής βασισμένη στον σχεδιασμό της έρευνας δράσης. Σκοπός είναι η διερεύνηση της διαπολιτισμικής διάστασης των μουσικών παιχνιδιών της αυλής εστιάζοντας στην έκφραση, την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία πολυπολιτισμικών πληθυσμών της τοπικής κοινότητας της Χίου. Συμμετέχοντες στη μελέτη θα είναι παιδιά πρόσφυγες, 6-12 ετών, από την Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (ΚΕΔ) Χίου, παιδιά από ένα δημοτικό σχολείο της Χίου και παιδιά πρόσφυγες από το ίδιο σχολείο. Έχει τονιστεί στη βιβλιογραφία ότι η αμφισημία της μουσικής διευκολύνει την κοινωνική αλληλεπίδραση ειδικά σε καταστάσεις κοινωνικής αβεβαιότητας. Τα μουσικά παιχνίδια συνιστούν ένα ευέλικτο υλικό και επομένως κατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί σε ένα πρόγραμμα με συμμετέχοντες από ποικίλες εθνότητες. Οι ηχομημητικές συλλαβές επιτρέπουν

στα μέλη, ανεξαρτήτως γλωσσικού υποβάθρου, να συμμετέχουν ενεργά και να επικοινωνούν μεταξύ τους όταν δεν υπάρχει κοινή γλώσσα ομιλίας. Επιπλέον, παρέχεται στα παιδιά που παίζουν η δυνατότητα να διαμορφώσουν τα στοιχεία των μουσικών παιχνιδιών με βάση τις δικές τους πολιτισμικές εκλαμβάνουσες, όπως να αλλάξουν τον ρυθμό, να προσθέσουν διαφορετικές κινήσεις ή να βάλουν λόγια στη δική τους γλώσσα. Με τον τρόπο αυτό ενθαρρύνεται η αυτοέκφραση και η ενεργή συμμετοχή στη διαμόρφωση του υλικού. Στην εισήγηση θα παρουσιαστεί το σκεπτικό και ο σχεδιασμός της έρευνας και θα συζητηθούν πιθανές προκλήσεις που προκύπτουν από αυτόν. Επίσης, θα συζητηθούν τα πιθανά αποτελέσματα της έρευνας δράσης στη βάση της ανάγκης να εμπλουτίσουν πρακτικές με πολυπολιτισμικούς πληθυσμούς στην τάξη και στην κοινότητα, συνεισφέροντας στη διαμόρφωση μιας παιδαγωγικής του καλωσορίσματος.

Μουσική στην Κοινότητα σε δομή φιλοξενίας παιδιών: εμπειρίες και αναστοχασμοί

Ελένη Μαλιώτα, ΜΑ, Εκπ/κός ΠΕ60, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η ανάγκη διερεύνησης των δυνατοτήτων μιας μουσικής ομάδας, ως εργαλείο ενίσχυσης της πολιτισμικής αλλαγής και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης σε περιθωριοποιημένους πληθυσμούς καθώς και το δικαίωμα της μουσικής για όλους, έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον ακαδημαϊκών, ερευνητών, φοιτητών και κοινοτικών μουσικών. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους είναι δυνατόν να ενισχυθούν οι μουσικές και κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες παιδιών σχολικής ηλικίας που διαμένουν σε δομή φιλοξενίας παιδιών, με τη συμβολή μαθημάτων μουσικής. Ακολουθώντας σχεδιασμό μελέτης περίπτωσης, πραγματοποιήθηκαν δώδεκα ομαδικές κοινοτικές μουσικές συναντήσεις σε δομή φιλοξενίας παιδιών στην Ελλάδα και το δείγμα αποτέλεσαν έξι παιδιά ηλικίας επτά έως δώδεκα ετών. Τα ερευνητικά εργαλεία συλλογής δεδομένων που αξιοποιήθηκαν ήταν η συμμετοχική παρατήρηση, το ερευνητικό ημερολόγιο της ερευνήτριας, οι άτυπες συζητήσεις σε ατομικό και ομαδικό επίπεδο όπως προέκυπταν σύμφωνα με τις ανάγκες των παιδιών, οι ηχογραφήσεις και τα διαφορετικά φύλλα εργασίας. Μέσα από τη θεματική ανάλυση εντοπίστηκαν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά αυτά, ενώ εξελικτικά αποτυπώθηκε η επίδραση των μαθημάτων μουσικής στην προώθηση της κοινωνικής ευημερίας τους σε συνδυασμό με τη αφύπνιση των μουσικών τους δεξιοτήτων. Ταυτόχρονα αναδείχθηκαν και άλλα ζητήματα, όπως ο ιδιαίτερος ρόλος του μουσικού συντονιστή και οι δεξιότητες που καλείται να αναπτύξει, τα χαρακτηριστικά που συντελούν στη δημιουργία ενός ασφαλούς πλαισίου καθώς επίσης και οι τρόποι χρήσης της άτυπης μορφής μουσικής διδασκαλίας/μάθησης που φάνηκαν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του συγκεκριμένου πλαισίου.

Δράσεις κοινοτικής μουσικής σε ομάδα ηλικιωμένων με άνοια: το πλαίσιο, οι ρόλοι και η επικοινωνιακή μουσικότητα

Κλειώ Κωνσταντάκου, Μουσικοπαιδαγωγός, Απόφοιτη ΠΜΣ “Μουσική Παιδαγωγική στο Σχολείο και στην Κοινότητα”, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει σε ομάδα μουσικής στην κοινότητα σε ίδρυμα χρονίως πασχόντων στην Κέρκυρα. Συγκεκριμένα στις συναντήσεις μουσικής συμμετείχαν γυναίκες με άνοια, άνω των 83 ετών. Με αφετηρία τη λειτουργία της μουσικής ως προσβάσιμου μέσου, στο οποίο ανταποκρίνονται άμεσα οι ασθενείς σε κάθε στάδιο της άνοιας, γιατί τους διεγείρει και τους επαναφέρει στο «εδώ και τώρα», σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν συναντήσεις ομαδικής κοινοτικής μουσικής. Η βιντεοσκόπηση των συναντήσεων αποτέλεσε το βασικό εργαλείο συλλογής δεδομένων και όλες οι συναντήσεις μεταγράφηκαν και αναλύθηκαν θεματικά. Από την ανάλυση προέκυψαν πέντε θεματικές ενότητες: α) Τεχνικές διδασκαλίας και εμπύχωσης, β) Η σχέση των μελών της ομάδας, γ) Τα μέσα έκφρασης, δ) Οι ιδιαιτερότητες της ομάδας, και ε) το τρίπτυχο των στοιχείων της επικοινωνιακής μουσικότητας, Παλμός-Ποιότητα-

Αφήγηση. Φάνηκε ότι η μουσική αποτέλεσε για τις συμμετέχουσες μια σημαντική συναισθηματική και δημιουργική εμπειρία την οποία μοιράστηκαν μεταξύ τους. Όπως προκύπτει και από άλλες μελέτες, ανάμεσα στους ασθενείς με άνοια που συμμετέχουν σε ομαδικές μουσικές δραστηριότητες δημιουργείται ένα κλίμα κοινότητας, με αποτέλεσμα άτομα που λόγω της νόσου είναι περιθωριοποιημένα, να συνδέονται και να επικοινωνούν με άλλους ανθρώπους. Ως εκ τούτου, στις μουσικές δράσεις για άτομα με άνοια ο μουσικός εμπυχωτής καλείται από τη μία, να λάβει υπόψη τις προκλήσεις που επιφέρει η ασθένεια και η ηλικία των συμμετεχόντων, και από την άλλη, να πραγματοποιήσει δραστηριότητες που θα ανταποκρίνονται στις προτιμήσεις και τις ικανότητες τους. Έτσι, ο ρόλος του χρειάζεται να περιλαμβάνει τόσο μουσικές δεξιότητες, όσο και δεξιότητες διαχείρισης της εκάστοτε ομάδας, μέσα σε ένα πλαίσιο ασφάλειας και δημιουργίας.

Άτυπη μάθηση παιδιών προσφύγων μέσα από την κοινοτική μουσική: Μια μελέτη περίπτωσης ψυχοεκπαιδευτικής εφαρμογής

Πέτρος Γεωργοπάλης, *Μεταπτυχιακός φοιτητής ΠΜΣ «Σχολική Ψυχολογία», Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών / Απόφοιτος Τμήματος μουσικών σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Η παρούσα ποιοτική μελέτη περίπτωσης εξετάζει την άτυπη μάθηση παιδιών προσφύγων σε ομάδες κοινοτικής μουσικής. Ειδικότερα, λαμβάνοντας υπόψη τον ρόλο του μουσικουπαιδαγωγού-συντονιστή, η έρευνα εστιάζει σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα μουσικής με στόχο την προαγωγή θετικών συναισθημάτων και την καλλιέργεια της ατομικής, μουσικής και συλλογικής ταυτότητας των παιδιών προσφύγων υπό το πρίσμα της θετικής ψυχολογίας. Οι εβδομαδιαίες συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν σε ένα μη τυπικό εκπαιδευτικό πλαίσιο (δομή φιλοξενίας προσφύγων στην Αθήνα), από τον Φεβρουάριο έως τον Απρίλιο του 2022. Η ομάδα αποτελούνταν από δέκα παιδιά πρόσφυγες, ηλικίας 7 έως 12 ετών, από διάφορες χώρες καταγωγής (Τυνησία, Αίγυπτο, Πακιστάν), που συμμετείχαν συνολικά σε δέκα μαθήματα μουσικής με εθελοντική βάση και με συνεπή παρουσία. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με διάφορα μέσα, όπως φύλλα αξιολόγησης των παιδιών, δημιουργίες των παιδιών, ημιδομημένη συνέντευξη με τον συμμετοχικό παρατηρητή/κριτικό φίλο, ημερολόγιο πεδίου του ερευνητή και ομάδα εστίασης στο τέλος της εφαρμογής. Από τη θεματική ανάλυση προέκυψε ότι ο κύκλος της μουσικής ενίσχυσε τις εμπειρίες ροής, με εστίαση στο "εδώ και τώρα" με απώτερο στόχο την προαγωγή των ψυχικών πόρων και του αισθήματος ελπίδας. Κατά τη συζήτηση των αποτελεσμάτων και μέσα από μια κριτική οπτική συνεκτιμώνται οι δεξιότητες του μουσικού συντονιστή ως διαμεσολαβητή της κοινωνικής συμμετοχής των παιδιών, και της άτυπης μάθησης ως μέσου ενίσχυσης θετικών συναισθημάτων, καλλιέργειας της ταυτότητας, συνδιαλλαγής μουσικών κουλτούρων προώθησης της λεκτικής και μη λεκτικής έκφρασης, διαμόρφωσης σχέσεων και ενίσχυσης των προσδοκιών των παιδιών για το μέλλον.

Αναστοχασμοί πριν τη συζήτηση

Ρεγγίνα Σαλτάρη, PhD, *Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο*

Με δεδομένες τις διαστάσεις που έχει πάρει το φαινόμενο της κοινοτικής μουσικής, καλούμαστε να διατυπώσουμε έναν νέο ορισμό της μουσικής στην κοινότητα του 21ού αιώνα, προκειμένου να καλύπτει τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της και τις ποικίλες εφαρμογές. Στις πέντε διαφορετικές περιπτώσεις παρουσιάζονται κάποιες πτυχές της κοινοτικής μουσικής, με στόχο να χαρτογραφηθεί ο ρόλος του μουσικού συντονιστή σε δράσεις στην κοινότητα, να διερευνηθούν οι τρόποι δημιουργίας ασφαλών πλαισίων και να αναλυθούν οι όψεις της άτυπης μουσικής διδασκαλίας-μάθησης. Στη συζήτηση που θα ακολουθήσει θα τεθούν θέματα που αφορούν στην ευρύτητα της χρήσης του όρου και των ζητημάτων που εγείρονται από την απουσία ενός ορισμού, στην ανάγκη παροχής δράσεων μουσικής σε ομάδες ανθρώπων που βρίσκονται στο περιθώριο της κοινωνίας με στόχο την ενίσχυση των δεσμών με την τοπική κοινωνία, καθώς και στις διαφοροποιήσεις που απαιτούνται από την τρίτοβάθμια εκπαίδευση ώστε οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί μουσικής να αναπτύξουν δεξιότητες συντονιστή κοινοτικών ομάδων.

ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Θέμα στρογγυλής τράπεζας: Η Πρακτική Άσκηση στα Παιδαγωγικά Τμήματα Δημοτικής Εκπαίδευσης: Σύνδεση Θεωρίας και Πράξης

Υποψήφιοι και εν ενεργεία εκπαιδευτικοί σε αλληλεπίδραση και κοινή τροχιά μάθησης

Καλδή Σταυρούλα, καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γκόβαρης Χρήστος, καθηγητής Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λαζαρίδου Αγγελική, αναπληρώτρια καθηγήτρια ΠΤΔΕ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χατζή Μαρία, ΕΔΙΠ, Πανεπιστήμιο Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Φραγκούλης Γεώργιος Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ Επίκουρος Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η παρούσα εισήγηση συνοψίζει αποτελέσματα τριών διαφορετικών μελετών σχολικής πρακτικής άσκησης (ΣΠΑ) με στόχευση την αλληλεπίδραση και την κοινή τροχιά μάθησης που αναπτύσσεται μεταξύ των υποψήφιων εκπαιδευτικών (ΥΕ) και των εν ενεργεία εκπαιδευτικών. Η πρώτη μελέτη αφορά τις απόψεις εν ενεργεία εκπαιδευτικών που υποδέχονται στις τάξεις τους ΥΕ για τις ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης που προκύπτουν για τους ίδιους κατά τη διάρκεια της διδακτικής πράξης των ΥΕ. Η διδακτική πράξη, επομένως, εδώ μπορεί να οδηγήσει και στην απόκτηση θεωρητικής γνώσης από την πλευρά των εν ενεργεία εκπαιδευτικών. Στη δεύτερη έρευνα παρουσιάζονται ανατροφοδοτικές δράσεις ΥΕ που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια των διδασκαλιών τους ώστε να αναγνωρίσουν τον αναστοχασμό διαμέσου μαθησιακών έργων ως μέσον σύνδεσης θεωρίας και πράξης. Σύμφωνα με τους Furlong (2000), Hascher et al (2004) και Kaldi & Xafakos (2017) οι ασκούμενοι αντι-παραθέτουν τις θεωρητικές τους γνώσεις με την πράξη και πιστεύουν ότι η πραγματική γνώση έρχεται μόνο όταν δοθεί η δυνατότητα να οικοδομούν σταδιακά τις δικές τους πρακτικές για τη διδασκαλία, να αναπτύξουν διδακτικές δεξιότητες, να διεξάγουν και να αξιολογούν τις διδασκαλίες τους. Η τρίτη έρευνα παρουσιάζει τις απόψεις ΥΕ για τη διδακτική τους επάρκεια και εν γένει για τη ΣΠΑ, αξιοποιώντας ένα ερευνητικό εργαλείο που κατασκευάστηκε στη ΣΠΑ του ΠΤΔΕ ΠΘ. Τελική πρόταση της εισήγησης αποτελεί η δημιουργία ενός κοινού ερευνητικού εργαλείου από όλα τα ΠΤΔΕ αποσκοπώντας στη συλλογή ερευνητικών δεδομένων που θα μπορούσαν να αποτυπώσουν τη σημερινή πραγματικότητα των ΣΠΑ ώστε συλλογικά να διεκδικήσουμε οι ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό για τη μέγιστη ποιότητα παροχής εκπαιδευτικών και παιδαγωγικών ευκαιριών σε ΥΕ

Οργάνωση και λειτουργία της Π.Α.: Αναστοχασμός και προτάσεις των φοιτητών/φοιτητριών

Φτερνιάτη Α., Καθηγήτρια, υπεύθυνη Π.Α.,

Νικολάου Γ., καθηγητής Πανεπιστήμιο Πάτρας

Μάνεσης Ν ΕΔΙΠ

Μετά τη λήξη της Π.Α. οι φοιτητές/φοιτήτριες του 8^{ου} εξαμήνου του ΤΕΠΕΚΕ κλήθηκαν να αξιολογήσουν, την οργάνωση και λειτουργία της, να αναστοχαστούν τα οφέλη από την Π.Α., καθώς και να καταθέσουν κάποιες προτάσεις. Οι φοιτητές/φοιτήτριες του 8^{ου} εξαμήνου θεωρούν ότι η Π.Α. είναι πολύ απαιτητική και κουραστική, σε συνδυασμό και με τις άλλες υποχρεώσεις του εξαμήνου. Όμως, αναδεικνύουν τον σημαντικό ρόλο του/της εκπαιδευτικού -μέντορα στην τάξη του/της οποίου/οποίας παρακολουθούν και διδάσκουν, όπως και του/της εμπνευστή/εμπνευστριάς, μέλους ΕΔΙΠ του Τμήματος που συντονίζει τα εργαστήρια πριν και μετά την πραγματοποίηση των διδασκαλιών. Προβάλουν την Π.Α. ως την πιο ουσιαστική κατακλείδα στις σπουδές τους, καθώς κατάφεραν και συνέδεσαν τη θεωρία με την πράξη, αναστοχάστηκαν τον ρόλο τους ως μελλοντικών εκπαιδευτικών και διαφοροποίησαν ακόμα και τον τρόπο σκέψης τους. Γι' αυτό και προτείνουν η Π.Α. να διαρκεί περισσότερο.

Η Πρακτική Άσκηση στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του ΑΠΘ

Μάρκου Δήμητρα, ΕΔΙΠ ΠΤΔΕ-ΑΠΘ.,

Νικολούδης Δημήτρης, ΕΔΙΠ ΠΤΔΕ-ΑΠΘ

Ξεφτέρη Ελένη ΕΔΙΠ ΠΤΔΕ-ΑΠΘ

Η πρακτική άσκηση των φοιτητριών/φοιτητών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης ΑΠΘ είναι απαραίτητη για τη δοκιμασία και την ολοκλήρωση της γνώσης τους στην Παιδαγωγική, καθώς και για τη γνωριμία τους με τον επαγγελματικό τους χώρο. Προσφέρει δυνατότητες για συστηματική εφαρμογή της θεωρητικής τους εκπαίδευσης και την απόκτηση της γνώσης της πράξης τους, η οποία μέσα από την κατάρτιση και την εμπειρία λειτούργει και αναπτύσσει τις ικανότητες, δεξιότητες, αξίες και στάσεις που υποστηρίζουν την ανάπτυξή τους ως επιστημόνων, αλλά και επαγγελματιών. Το Πρόγραμμα Σπουδών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης περιλαμβάνει Υποχρεωτικά μαθήματα Πρακτικών Ασκήσεων και Υποχρεωτικά κατ' επιλογήν μαθήματα Πρακτικής Άσκησης. Τα Υποχρεωτικά μαθήματα Πρακτικών Ασκήσεων διδασκαλίας είναι πέντε και τα προφέρει ο Τομέας Παιδαγωγικής και Κοινωνικού Αποκλεισμού, ένα στο πρώτο έτος, ένα στο δεύτερο έτος, ένα στο τρίτο έτος και δύο στο τέταρτο έτος με 6 Πιστωτικές Μονάδες το κάθε ένα. Τα Υποχρεωτικά κατ' επιλογήν μαθήματα Πρακτικής Άσκησης προσφέρονται στο τελευταίο έτος σπουδών και κάθε φοιτήτρια και φοιτητής πρέπει να εξεταστεί με επιτυχία σε 2 από αυτά. Κάθε Υποχρεωτικό κατ' επιλογήν μάθημα Πρακτικής Άσκησης πιστώνεται με 5 πιστωτικές μονάδες. Όλα τα παραπάνω αποσκοπούν στη διαμόρφωση δασκάλων που έχουν κατακτήσει ένα ολοκληρωμένο σώμα θεωρητικής γνώσης στα πεδία των παιδαγωγικών θεωριών και της αξιολόγησης του μαθητή. Δασκάλων που καθίστανται ικανοί, να μελετήσουν, στη βάση αυτής της θεωρητικής γνώσης, τη δική τους διδακτική πρακτική στην κατεύθυνση της αμφισβήτησης του εμπειρισμού και των παραδοσιακών και τεχνοκρατικών αντιλήψεων για τη διδασκαλία. Δασκάλων που γνωρίζουν, κατανοούν και μπορούν να χρησιμοποιούν στην καθημερινή τους εργασία τις παιδαγωγικές, ψυχολογικές, κοινωνιολογικές και φιλοσοφικές θεωρίες, καθώς και τις διαφορετικές προσεγγίσεις για τη διδασκαλία των γνωστικών αντικειμένων

Η Πρακτική Άσκηση στην προετοιμασία των δασκάλων: τάσεις, προκλήσεις και νέες προοπτικές

Γαβριλάκης Κώστας, καθηγητής Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Λιακοπούλου Μαρία, Επίκουρη, Καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Καθοριστική είναι η στόχευση και η οργάνωση της Πρακτικής άσκησης των υποψήφιων εκπαιδευτικών στην προετοιμασία τους για το επάγγελμα και στη διαμόρφωση της επαγγελματικής τους ταυτότητας. Καταρχάς είναι δεδομένη μια εκτεταμένη ανομοιογένεια της ποιότητας των σχολείων ως χώρων Πρακτικής άσκησης, της συχνότητας και της ποιότητας του mentoring, της εποπτείας και της καθοδήγησης των υποψήφιων εκπαιδευτικών, του βαθμού ελέγχου της ποιότητας της μαθησιακής εμπειρίας. Επίσης, η άσκηση των φοιτητών σε σχολεία όχι μόνο δεν επιφέρει πάντα θετικά αποτελέσματα αλλά θα μπορούσε να έχει και αρνητικές συνέπειες στη διαμόρφωση της ταυτότητας των μελλοντικών εκπαιδευτικών, όπως η αντιμετώπιση της διδασκαλίας ως 'τεχνική', η διχοτόμηση και το χάσμα μεταξύ θεωρίας-πράξης, η αναπαραγωγή κυρίαρχων αξιών, στάσεων και πρακτικών, οι οποίες δεν εξυπηρετούν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τη μάθηση όλων των μαθητών. Η παρούσα τοποθέτηση εστιάζει σε τρία σημεία, τα οποία είναι τα ακόλουθα: α) Η Πρακτική Άσκηση στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, β) Ζητήματα σχεδιασμού, οργάνωσης και μεθόδευσης της Πρακτικής Άσκησης προκειμένου να διασφαλιστεί η σύνδεση θεωρίας-πράξης και γ) Η Πρακτική Άσκηση ως ζήτημα 'πολιτικής'

Η εμπειρία φοιτητών από το διευρυμένο μοντέλο Πρακτικής Άσκησης Γενικής Φάσης στο ΠΤΔΕ Ρόδου

Λοΐζος Σοφός, καθηγητής Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η εισήγηση αναφέρεται στην αλλαγή προγράμματος σπουδών στην πρακτική άσκηση φοιτητών στο ΠΤΔΕ πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σε αυτήν αποτυπώνεται η φιλοσοφία της νέας δομής της πρακτικής άσκησης καθώς επίσης και η ερευνητική αποτύπωση της αλλαγής αυτής. Οι στόχοι της έρευνας περιλαμβάνουν την ανάλυση της εκπαιδευτικής εμπειρίας των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια αυτής της ουσιαστικής φάσης της εκπαιδευτικής τους πορείας. Με τη χρήση ερωτηματολογίου, συγκεντρώθηκαν δεδομένα που αντικατοπτρίζουν τις προσωπικές απόψεις, ανησυχίες και αντιλήψεις, τόσο σχετικά με την εκπαιδευτική τους εμπειρία στο ΠΤΔΕ Ρόδου, όσο και σχετικά με τις απόψεις τους σχετικά με τη συμμετοχή τους στην Πρακτική Άσκηση Γενικής Φάσης. Επιδιώχθηκε η ανάδειξη των προκλήσεων και των ευκαιριών που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές/τριες κατά τη διάρκεια της Πρακτικής Άσκησης Γενικής Φάσης, καθώς και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα από αυτήν την εμπειρία. Οι φοιτητές/τριες εξέτασαν την προοπτική της εκπαίδευσης μέσα από το πρίσμα της πρακτικής εφαρμογής, προσφέροντας πολύτιμες πληροφορίες για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η έρευνα ανοίγει τον δρόμο για μια βαθύτερη κατανόηση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της εξέλιξης των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια της Πρακτικής Άσκησης Γενικής Φάσης. Συνολικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές/τριες είναι γενικά ικανοποιημένοι με την ποιότητα της εκπαίδευσης που λαμβάνουν. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες περιοχές στις οποίες θα μπορούσαν να γίνουν βελτιώσεις, ώστε να προσφερθεί μια ακόμα καλύτερη εμπειρία μάθησης για τους/τις φοιτητές/τριες

ΠΡΟΦΟΡΙΚΕΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ**Κάθε που γίνεται ένας πόλεμος... Μια ευκαιρία στην Ειρήνη: Καταγραφή των αντιλήψεων των παιδιών**

Αλτίνη Τατιάνα, Υποψήφια Διδάκτωρ Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ.

Βαμβακίδου Ιφιγένεια, Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ.

Λόγω της σύγχρονης ψηφιακής πραγματικότητας, προσλαμβάνουμε καθημερινά κοινωνικές και Νατοϊκές εικόνες συγκρούσεων, με αποτέλεσμα την εξοικείωση με την απεικόνιση του πολέμου, της βίας και των κακοποιήσεων ως θέαμα. Μεθοδολογικά επιλέγουμε την εκπαιδευτική έρευνα για να καταγράψουμε τον τρόπο, με τον οποίο τα παιδιά της ΣΤ΄ τάξης του ελληνικού δημοτικού σχολείου προσλαμβάνουν τις έννοιες, που διαπραγματεύεται η καμπάνια της Διεθνούς Αμνηστίας με τίτλο «Η υπογραφή σου είναι πιο σημαντική από όσο νομίζεις». Εστιάζουμε στο μοντέλο κύκλου μάθησης του Kolb (1984) για την οικοδόμηση της έννοιας της πολιτεότητας, χρησιμοποιώντας την μαθησιακή διαδικασία ως πεδίο συγκέντρωσης εμπειριών. Το ερευνητικό υλικό αποτελείται από δύο ερωτηματολόγια: το πρώτο σχετίζεται με τις προϋπάρχουσες αντιλήψεις (pre-test), ενώ το δεύτερο έπεται της διδακτικής προσέγγισης για να διερευνηθεί η αλλαγή ή διαφοροποίηση των αντιλήψεων των παιδιών (post-test). Το μεθοδολογικό εργαλείο που εφαρμόζεται για την ανάλυση είναι η κοινωνική σημειωτική. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι ο ιστορικός γραμματισμός και η αγωγή της ειρήνης. Τα αποτελέσματα της καταγραφή των αντιλήψεων των παιδιών με αφορμή γεγονότα πολεμικών συρράξεων προκρίνουν την αναγκαιότητα για μετασχηματισμό του σχολείου στην προοπτική ενός πολιτικού και πολιτισμικού γραμματισμού για την Ειρήνη μέσα από τη συνειδητή ανάγνωση γεγονότων και προβλημάτων, που συνταράζουν την ανθρωπότητα, σε συνδυασμό με τον κοινωνικό και πολιτικό αντίκτυπο που αυτά δημιουργούν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αγωγή ειρήνης, πολιτισμικός γραμματισμός, πολιτικός γραμματισμός

«Παιδαγωγική & Κινηματογράφος»: Διερεύνηση των απόψεων φοιτητών/τριών σχετικά με την αξιοποίηση εναλλακτικών διδακτικών προσεγγίσεων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Ανδρίκου Ασημίνα, Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Διδάκτορας Π.Τ.Δ.Ε. Π.Δ.Μ.

Η σύγχρονη θεωρητική συζήτηση και έρευνα αναδεικνύει πως οι υποψήφιοι/ες εκπαιδευτικοί εισέρχονται στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με προϋπάρχουσες αντιλήψεις για την εκπαίδευση, οι οποίες βασίζονται στις σχολικές τους εμπειρίες και επηρεάζουν τόσο τον τρόπο κατανόησης της ακαδημαϊκής γνώσης όσο και τις διδακτικές τους πρακτικές. Αν και κατά τη διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών τους έρχονται σε επαφή με νέες γνώσεις περιεχομένου και με θεωρίες διδασκαλίας και μάθησης, οι ήδη εσωτερικευμένες από τη σχολική θητεία τους συμβατικές διδακτικές πρακτικές είναι τόσο ισχυρές, ώστε ακόμα και οι επαρκώς ενημερωμένοι/ες από την πανεπιστημιακή τους φοίτηση εκπαιδευτικοί δεν μπορούν να τους αντισταθούν. Προσεγγίζουν, ως εκ τούτου, την Παιδαγωγική μέσα από ένα στερεοτυπικό πρίσμα υποκειμενικών βιωμάτων. Η κατάσταση αυτή, όμως, ενισχύεται και από την αδυναμία των Πανεπιστημιακών Τμημάτων να ανανεώσουν τους τρόπους που χρησιμοποιούν για τη διδασκαλία και την προσέγγιση της γνώσης. Πέρα από τις προφανείς δυσκολίες, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη

ανανέωσης της ακαδημαϊκής διδασκαλίας ενισχύοντας την Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική. Άλλωστε, η αποστολή του Πανεπιστημίου δεν περιορίζεται μόνο στην παραγωγή βασικής και εφαρμοσμένης επιστημονικής γνώσης. Εξίσου σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος του ως εργαστηρίου μετάδοσης της γνώσης με μορφές διδασκαλίας υψηλού επιπέδου και καλλιέργειας της μάθησης για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων με κριτική σκέψη, ακαδημαϊκό ήθος και συναίσθηση κοινωνικής ευθύνης. Στο πλαίσιο αυτό σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε κατά το χειμερινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2022 – 2023 το μάθημα «Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη» του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης αξιοποιώντας κινηματογραφικές ταινίες ως εναλλακτικό διδακτικό εργαλείο. Πιο συγκεκριμένα, εξήντα δύο φοιτητές και φοιτήτριες ήρθαν σε επαφή με την Παιδαγωγική Επιστήμη με δημιουργικό τρόπο και επικεντρώθηκαν στα σύγχρονα και σημαντικά ζητήματα - θέματά της υπό το πρίσμα του παιδαγωγικού ζεύγους και της σχέσης που οφείλει να το διέπει μέσω της κριτικής μελέτης κινηματογραφικών ταινιών. Αξιολογώντας το μάθημα μέσω ερωτηματολογίου στο τέλος του εξαμήνου οι φοιτητές/τριες υποστήριξαν, όπως προέκυψε από τη θεματική ανάλυση των απαντήσεών τους, πως ο εναλλακτικός αυτός τρόπος αφ' ενός τους/τις βοήθησε να αντιληφθούν ευκολότερα τις παιδαγωγικές θεωρίες και έννοιες, αφ' ετέρου καλλιέργησαν την κριτική τους σκέψη και μπόρεσαν να εκφράσουν ελεύθερα τις ιδέες και τις απόψεις τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική, έρευνα, Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, εναλλακτικές διδακτικές πρακτικές, κινηματογραφικές ταινίες

Η ενεργητική μάθηση ως μέθοδος πρόληψης του καπνίσματος στη σχολική κοινότητα

Βαρελά Αιμιλία, Εκπαιδευτικός ΠΕ87.02, MSc, PhD, 1ο ΕΠΑΛ-3ο ΕΚ Ραφήνας

Σισμάνης Αθανάσιος, Εκπαιδευτικός ΠΕ89.01, 1ο ΕΠΑΛ-3ο ΕΚ Ραφήνας

Παλιούρας Αριστείδης, Εκπαιδευτικός ΠΕ86, Διευθυντής 3ου ΕΚ Ραφήνας

Το κάπνισμα σχετίζεται αιτιολογικά με ένα σημαντικό αριθμό νοσημάτων καθορίζοντας σημαντικά την ποιότητα ζωής. Οι παράγοντες που ωθούν τους εφήβους σε αυτό αφορούν σε τομείς της προσωπικότητας και του περιβάλλοντος. Το κάπνισμα λειτουργεί ως μέσο επικοινωνίας και τρόπος ζωής. Τα δεδομένα αυτά καθορίζουν την αναγκαιότητα εφαρμογής σύγχρονων προσεγγίσεων στην πρόληψη του καπνίσματος όπως το μοντέλο της ενεργητικής μάθησης. Τα κύρια πλεονεκτήματά του είναι η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, των διαπροσωπικών δεξιοτήτων και η εν δυνάμει αύξηση των κινήτρων μέσω της δέσμευσης του μαθητή. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η πρόληψη και η ανάδειξη του καπνίσματος ως προβλήματος υγείας, η ενημέρωση σχετικά με τα καπνικά προϊόντα και τις συνέπειες από τη χρήση τους μέσω της ενεργητικής και συλλογικής μάθησης. Στη μελέτη πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις και ανάπτυξη δια ζώσης δομημένης συζήτησης για το κάπνισμα μεταξύ μαθητών που καπνίζουν ή όχι, σε 19 τμήματα της Β και Γ Λυκείου. Πριν και μετά από αυτές, οι μαθητές συμπλήρωσαν ένα ανώνυμο ερωτηματολόγιο: «Κάπνισμα. Γνώσεις και Αντιλήψεις». Ο σχεδιασμός του βασίστηκε σε αντίστοιχες μελέτες για το κάπνισμα στην εφηβεία. Το δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 245 μαθητές. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται ως αριθμός ατόμων (ποσοστό %). Η επεξεργασία έγινε με το Statview 5.0 (Abacus Concepts, USA). Οι συγκρίσεις έγιναν με το μη παραμετρικό στατιστικό χ^2 -test (Chi-Square test). Τιμές $p < 0.05$ θεωρήθηκαν ως στατιστικά σημαντικές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, καπνίζουν 113 (47%) μαθητές. Το δημοφιλέστερο καπνικό προϊόν είναι το τσιγάρο (29%), ο καπνός (12%) και το ηλεκτρονικό τσιγάρο (16%). 31% σημειώνει 1-5, 32%: 5-10 και 26%: 10-20 τσιγάρα ημερησίως. Οι φίλοι (34%) και άλλοι λόγοι (40%) όπως ψυχολογικά προβλήματα είναι οι κυριότερες αιτίες έναρξης. Η σύγκριση επιμέρους ερωτήσεων έδειξε ότι υπάρχει προσθήκη νέας ή αλλαγή παγιωμένης γνώσης πριν και μετά τις συζητήσεις σε θέματα που αφορούν την εξάρτηση από τη νικοτίνη (DF:4, $p < 0.001$), ότι το κάπνισμα επηρεάζει όλο τον οργανισμό (DF:20, $p < 0.001$), το παθητικό κάπνισμα (DF:4, $p < 0.001$), την απαγόρευση σε δημόσιους χώρους (DF:4, $p < 0.0001$) και την απαγόρευση πώλησης σε ανήλικους (DF:4, $p < 0.0001$). Φαίνεται ότι η ενεργητική μάθηση, η διαμόρφωση κλίματος εμπιστοσύνης και η κατανόηση της θέσης του άλλου μέσω της συζήτησης λειτουργεί αποτελεσματικά στο πλαίσιο

του σχολικού περιβάλλοντος όπου ο μαθητής διαμορφώνει τις γνώσεις και την αντίληψή του για σημαντικά θέματα υγείας όπως είναι το κάπνισμα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ενεργητική μάθηση, συζήτηση, πρόληψη, κάπνισμα

Πού έπαιζαν τα παιδιά τον 20ο αιώνα; Αποτυπώσεις του παιχνιδιού στα αναγνωστικά και αλφαβητάρια της εποχής

Βλαστάρης Κωνσταντίνος, Δρ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας - Διευθυντής του 16ο Δημοτικού Σχολείου Καβάλας.

Η παρούσα εκπαιδευτική έρευνα εξετάζει την αποτύπωση του τόπου του παιδικού παιχνιδιού στα ελληνικά αλφαβητάρια και αναγνωστικά του 20ου αιώνα. Η έρευνα έχει ως υπόβαθρο μια σειρά αλληλένδετων θεωρητικών διαπιστώσεων που αφορούν το ρόλο των αλφαβηταρίων και αναγνωστικών, το ιστορικό πλαίσιο, τις εξελισσόμενες εκπαιδευτικές θεωρίες, τους κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες και τα εξελισσόμενα κοινωνικά πρότυπα. Το συγκεκριμένο πλαίσιο αποτελεί το πλέγμα διερεύνησης, ανάλυσης και ερμηνείας των δεδομένων ώστε να προκύψει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση της αναπαράστασης και της σημασίας των χώρων παιχνιδιού. Η έρευνα σκοπεύει όχι μόνο να αναδείξει τους τόπους του παιδικού παιχνιδιού του προηγούμενου αιώνα αλλά και τη σχέση τους με το ιστορικό, εκπαιδευτικό και κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της εποχής τους.

Η μέθοδος της έρευνας είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου και αξιοποιείται το «παράδειγμα» της πρότυπης δόμησης. Το δείγμα της έρευνας περιλαμβάνει μια μεγάλη συλλογή αλφαβηταρίων και αναγνωστικών του 20ού αιώνα, που προέρχονται από ιδρύματα, φορείς και προσωπικές συλλογές. Ως μονάδες ανάλυσης ορίστηκαν οι παράγραφοι που αναφέρονται στον τόπο του παιχνιδιού και ως κατηγορίες ανάλυσης, οι χώροι του σπιτιού, οι χώροι του σχολείου, οι αστικοί υπαίθριοι χώροι και η φύση. Σύμφωνα με τη μέθοδο επιλέγονται οι αναφορές που παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον και στη συνέχεια τα δεδομένα ταξινομήθηκαν, αναλύθηκαν και ερμηνεύτηκαν σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο ώστε να εντοπιστούν, να διερευνηθούν και να αποκαλυφθούν τάσεις, μηνύματα, μοτίβα, αλλαγές, και συσχετισμοί. Τα συμπεράσματα καταδεικνύουν ότι ο τόπος του παιχνιδιού είναι αποκαλυπτικός όσον αφορά τη δυνατότητα που είχαν τα παιδιά να παίζουν ελεύθερα, ιδιαίτερα σε υπαίθριους χώρους, για τη σταδιακή είσοδο του παιχνιδιού στους χώρους του σχολείου, την απενοχοποίηση του, τον ορισμό των ορίων του από τους ενήλικες και την επιρροή του κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου εποχής που ορίζει τον τόπο του παιχνιδιού αλλά και το περιεχόμενο των αλφαβηταρίων και αναγνωστικών. Τα ευρήματα εγείρουν εύλογους προβληματισμούς σε σχέση με τα σημερινά δεδομένα για τον τόπο του παιδικού παιχνιδιού και μπορούν να αξιοποιηθούν από τους υπεύθυνους χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής και σχεδιασμού των προγραμμάτων σπουδών. Επίσης, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ωφεληθούν κατανοώντας την επιρροή του ιστορικού και πολιτισμικού πλαισίου σε σχέση με τον τόπο του παιχνιδιού στα αλφαβητάρια και αναγνωστικά ώστε με κριτική στάση να σχεδιάζουν δράσεις σε ελκυστικά περιβάλλοντα παιχνιδιού, χωρίς αποκλεισμούς, για τα παιδιά. Τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να εμπλουτίσουν την επιστημονική συζήτηση για τις κοινωνικές τάσεις, τη δυναμική της εξουσίας και τον πολιτισμικό αντίκτυπο της κάθε εποχής στη διαμόρφωση των κοινωνικών αντιλήψεων για την παιδική ηλικία και την εκπαίδευση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Παιχνίδι, αλφαβητάρια, αναγνωστικά, πολιτισμός, κοινωνία.

Διερεύνηση των επιστημολογικών πεποιθήσεων με τη μέθοδο Ανάλυσης Δικτύων: Μια έρευνα με φοιτητές και φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ.

Γκέβρου Μαρία, Υπ. Διδάκτορας, Α.Π.Θ.

Σταμοβλάσης Δημήτριος, Αν. Καθηγητής, Α.Π.Θ.

Η ανάλυση δικτύων, (NA-network analysis) είναι ένας αναδυόμενος τομέας του θεωρητικού πλαισίου της πολυπλοκότητας και αναφέρεται στα οντολογικά χαρακτηριστικά ενός συστήματος που περιγράφονται από κόμβους και συνδέσεις, δηλαδή πολλά διασυνδεδεμένα και αλληλοεπιδρώντα μέρη που συνδιαμορφώνονται στο χρόνο. Η οντολογία αυτή μεταφέρεται και στην αναπαράσταση της γνώσης ή ενός συστήματος πεποιθήσεων, το οποίο μπορεί να διερευνηθεί με την NA. Ένα δίκτυο μπορεί να αναλυθεί μετρικά σε τρία επίπεδα: μικροσκοπικό (μεμονωμένοι κόμβοι), μεσοσκοπικό (κοινότητες κόμβων) και μακροσκοπικό (όλο το δίκτυο). Τα πιο κατατοπιστικά μέτρα που αντιστοιχούν στο πρώτο επίπεδο πολυπλοκότητας είναι τα μέτρα κεντρικότητας, δηλαδή: ο βαθμός, η κεντρικότητα εγγύτητας και η ενδιάμεση κεντρικότητα. Εν συντομία, ο βαθμός αντιπροσωπεύει τον αριθμό των άμεσων συνδέσεων ενός κόμβου, η κεντρικότητα εγγύτητας εκτιμά το βαθμό στον οποίο ένας κόμβος σχετίζεται με άλλους κόμβους του δικτύου και η κεντρικότητα συνάφειας εκτιμά το βαθμό στον οποίο ένας κόμβος βρίσκεται στη συντομότερη διαδρομή μεταξύ δύο κόμβων. Στην παρούσα μελέτη, διερευνώνται οι επιστημολογικές πεποιθήσεις φοιτητών των φυσικών επιστημών μέσω της NA. Επιδιώκεται η ανίχνευση κοινοτήτων εντός του δικτύου των επιστημολογικών πεποιθήσεων και των κόμβων εκείνων που λειτουργούν ως γέφυρες μεταξύ των κοινοτήτων. Συνεπώς, η ανάλυση στοχεύει σε μικρο- και μεσο- σκόπικό επίπεδο.

Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 840 φοιτητές/τριες Κοινωνικών Επιστημών. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο (Chai et al., 2010 Cho et al., 2011) προσαρμοσμένο στην ελληνική γλώσσα, με στόχο τη διερεύνηση των πεποιθήσεων για τη Φύση της Επιστήμης (Nature of Science, NOS). Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με το ανοιχτό λογισμικό πρόγραμμα Gephi. Πιο συγκεκριμένα, για να ανιχνευθεί η σχέση μεταξύ όλων των κόμβων του δικτύου εφαρμόστηκε ο υπολογισμός του δέντρου ελάχιστης εξάπλωσης, το οποίο εντοπίζει την ιεραρχική οργάνωση των κόμβων και μειώνει τον αριθμό των ακμών σε εκείνες που φέρουν τις περισσότερες πληροφορίες. Συγκεκριμένα, βασίζεται στην απόσταση μεταξύ των κόμβων και επιλέγει το υποσύνολο των ακμών χωρίς επαναλήψεις και με την ελάχιστη δυνατή συνολική απόσταση. Για να εντοπιστούν πιθανές κοινότητες εντός του δικτύου, χρησιμοποιήθηκε το μέτρο αρθρότητας, ενώ για την ανίχνευση των κόμβων, ως γέφυρες που συνδέουν δύο ή περισσότερες κοινότητες εφαρμόστηκε το μέτρο της κεντρικότητας γεφύρωσης. Από την ανάλυση, προέκυψαν 7 κοινότητες. Η πρώτη και ισχυρότερη συγκεντρώνει μεταβλητές-κόμβους που αφορούν στη μεθοδολογία της έρευνας, η δεύτερη πολιτισμικές μεταβλητές, η τρίτη αποτελείται από κόμβους σχετικά με την επίδραση υποκειμενικών αντιλήψεων στην επιστήμη, και η τέταρτη συγκροτεί την εμπειρική διάσταση της έρευνας, ενώ οι υπόλοιπες 3 κοινότητες συγκεντρώνουν ένα συνδυασμό κόμβων. Σε ό,τι αφορά το μέτρο της κεντρικότητας γεφύρωσης, ανέδειξε τους κόμβους: «κοινή επιστημονική γνώση ανά τους πολιτισμούς», «επίδραση πολιτισμικών αξιών στην εφαρμογή της επιστήμης», «ερμηνεία από ερευνητή», «εξάρτηση εγκυρότητας-μεθοδολογίας», «διαφορετικοί τρόποι απόκτησης γνώσης/πολιτισμικά», «επίδραση πολιτισμού στην επιστήμη» και «αλλαγή εννοιών». Συνεπώς, διακρίνεται ότι η μεθοδολογική και η πολιτισμική διάσταση αποτελούν κρίσιμους και συστατικούς παράγοντες στη διαμόρφωση του δικτύου, καθότι διαχέονται στις περισσότερες κοινότητες και ταυτόχρονα αναδεικνύονται ισχυροί τόσο ως κόμβοι γεφύρωσης όσο και στα υπόλοιπα μέτρα κεντρικότητας. Τα αποτελέσματα της έρευνας αφορούν το πεδίο της προσωπικής επιστημολογίας αφ' ενός, αλλά και την διδακτική των επιστημών στο επίπεδο της εμπειρικής έρευνας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανάλυση δικτύου, πολυπλοκότητα, επιστημολογικές πεποιθήσεις

Η διαφοροποιημένη διδασκαλία ως εναλλακτική διδακτική δυνατότητα στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις και στάσεις δασκάλων.

Ευαγγέλου Φίλιππος, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τις τελευταίες δεκαετίες οι δασκαλοκεντρικές και αδιαφοροποίητες μέθοδοι διδασκαλίας τίθενται υπό αμφισβήτηση ως προς την αποτελεσματικότητά τους να υποστηρίξουν τη μάθηση στη σύγχρονη σχολική τάξη. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αναζητήσουν και να αναπτύξουν εναλλακτικές διδακτικές δυνατότητες που να ανταποκρίνονται στην αρχή των ατομικών διαφορών των μαθητών. Ο εκσυγχρονισμός της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την υιοθέτηση εναλλακτικών διδακτικών δυνατοτήτων, όπως είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία, περισσότερο συμβατών με σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες και διδακτικές τεχνικές, καθίσταται όλο και περισσότερο σημαντικός. Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό να ανιχνεύσει τις στάσεις και απόψεις δασκάλων αναφορικά με τον τρόπο αξιοποίησης της διαφοροποιημένης διδασκαλίας ως εναλλακτικής διδακτικής δυνατότητας. Πιο συγκεκριμένα, διερευνάται εάν κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί:

- i) επιλέγουν να συμπίεσουν ή να προεκτείνουν το περιεχόμενο του Αναλυτικού Προγράμματος όταν το επιτρέπουν οι συνθήκες της τάξης;
  - ii) θεωρούν ότι η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας προϋποθέτει αρκετό χρόνο και κόπο για τον σχεδιασμό και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων;
  - iii) παρέχουν στους μαθητές πολλαπλές επιλογές για να εκφράσουν αυτό που έμαθαν, όπως είναι η δημιουργία κόμικς, φυλλαδίων, κ.λπ.;
  - iv) παρέχουν στους μαθητές τους, εκτός από τα σχολικά εγχειρίδια, επιπλέον διδακτικά υλικά, όπως είναι οι διαδικτυακές πηγές, γραφικοί προοργανωτές, κ.λπ.;
  - v) επιλέγουν εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές (π.χ. καταγισμός ιδεών, εργασία σε ομάδες, κ.λπ.), ώστε η διδασκαλία να ανταποκρίνεται σε όλα τα επίπεδα των μαθητών;
  - vi) διαφοροποιούν τη σχολική τάξη, ώστε να αποτελεί ένα άνετο και διευκολυντικό περιβάλλον τόσο σε επίπεδο μάθησης όσο και σε χωροταξικό επίπεδο;
  - vii) θεωρούν ότι η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας δεν επιτρέπει (ή περιορίζει) την κάλυψη της διδακτέας ύλης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με δείγμα που συγκροτήθηκε από 210 που δίδασκαν σε Δημοτικά Σχολεία της Περιφέρειας Ηπείρου. Για τη συγκρότηση του δείγματος εφαρμόστηκε η συστηματική μέθοδος δειγματοληψίας. Ως ερευνητικό εργαλείο αξιοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού τύπου. Τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν στην έρευνα κωδικοποιούνται ως εξής: α) Υψηλό ποσοστό δασκάλων αναφέρουν ότι η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας προϋποθέτει αρκετό χρόνο και κόπο για τον σχεδιασμό και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων.
- β) Σχετικά υψηλό ποσοστό των υποκειμένων της έρευνας αναφέρουν ότι, εκτός από τα σχολικά εγχειρίδια, παρέχουν στους μαθητές τους επιπλέον διδακτικά υλικά, όπως διαδικτυακές πηγές, επιλέγουν εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές, καθώς επίσης διαφοροποιούν τη σχολική τάξη, ώστε να αποτελεί ένα άνετο και διευκολυντικό περιβάλλον τόσο σε επίπεδο μάθησης όσο και σε χωροταξικό επίπεδο,.
- γ) Αρκετά πάνω από τους μισούς δασκάλους αναφέρουν ότι η εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας δεν επιτρέπει την κάλυψη της διδακτέας ύλης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαφοροποιημένη διδασκαλία, εναλλακτική διδακτική δυνατότητα,

δημοτικό σχολείο, απόψεις, δάσκαλοι

Η εφαρμοστική δυναμική της Θεωρίας των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης μέσα από την πειραματική εισαγωγή της στον σχεδιασμό κατ' οίκον εργασιών στο Δημοτικό Σχολείο.

Ζαγκότας Βασίλειος, Δρ. Επιστημών Αγωγής Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων, υπ. Μεταδιδάκτορας-ερευνητής Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αιτωλοακαρνανίας

Φύκαρης Ιωάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μπίμπα Μαρία, Δρ. Επιστημών Αγωγής Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων, Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Άρτας.

Η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης διατυπώθηκε από τον Αμερικανό ψυχολόγο Howard Gardner μέσα από το σύγγραμμά του “Frames of Mind”, στο οποίο ο Gardner υποστήριξε την πολυνοητική φύση του εγκεφάλου. Ο Αμερικανός επιστήμονας κατέληξε στο συμπέρασμα αυτό μέσα από τη μελέτη ατόμων που εμφάνισαν ιδιαίτερες ικανότητες σε ιδιαίτερες συνθήκες, όπως ασθενείς με εγκεφαλική παράλυση, οι οποίοι, μολονότι εμφάνισαν εγκεφαλικές δυσλειτουργίες, παρέμειναν ικανοί να πραγματοποιήσουν συγκεκριμένες εργασίες. Ο Gardner επικέντρωσε την κριτική στις θεωρίες προσέγγισης της νοημοσύνης (φρενολογική, ψυχομετρική, αναπτυξιακή), τονίζοντας ότι δεν αποδίδουν έμφαση (α) στον βιολογικό παράγοντα, επειδή δεν εξετάζουν τη σημασία του ανθρώπινου νευρικού συστήματος στην επεξεργασία της γνώσης, και (β) στον πολιτισμικό παράγοντα, καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ικανότητες που απαιτεί η ανάληψη συγκεκριμένων ρόλων μέσα σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια. Στη βάση αυτή, ο Gardner διατύπωσε μέσα από μια σειρά κριτηρίων οκτώ τύπους νοημοσύνης: γλωσσική, λογικομαθηματική, μουσική, σωματική-κινησθητική, χωρική-οπτική, ενδοπροσωπική, διαπροσωπική και οικολογική. Η Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης αναδείχθηκε ως εξαιρετικά δημοφιλής στους εκπαιδευτικούς. Σε αρκετές χώρες του κόσμου επιχειρήθηκαν πειραματικές εφαρμογές της, άλλοτε στο πλαίσιο αναμόρφωσης ολόκληρων εκπαιδευτικών συστημάτων και άλλοτε στη λογική επανασχεδιασμού των προγραμμάτων σπουδών σε συγκεκριμένα σχολικά περιβάλλοντα. Αντίστοιχα παραδείγματα εμφανίζονται στις Η.Π.Α., το Η.Β., τη Νότια Κορέα, τη Δανία, τη Νιγηρία, την Ιρλανδία, την Τουρκία, την Κολομβία και άλλες χώρες. Στην Ελλάδα, εφαρμογές της Θεωρίας του Gardner εντοπίζονται κατά κύριο λόγο από τον Γεώργιο Φλουρή, οποίος ερεύνησε τις εφαρμοστικές της δυνατότητες σε αναλυτικά προγράμματα και σχολικά εγχειρίδια. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η πειραματική εφαρμογή της Θεωρίας των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης στον σχεδιασμό κατ' οίκον εργασιών (Κ.Ο.Ε.) σε μαθητές δημοτικού σχολείου. Για τον σκοπό αυτό έχει σχεδιαστεί από τους ερευνητές ένα εργαλείο σχεδιασμού και οργάνωσης Κ.Ο.Ε. υπό τον τίτλο «Εργαλειοθήκη Κ.Ο.Ε. για την καλλιέργεια Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης». Το εργαλείο αυτό αναμένεται να χορηγηθεί σε δύο τμήματα ΣΤ' Δημοτικού, καθορίζοντας το ένα τμήμα ως «πειραματική ομάδα» και το άλλο ως «ομάδα ελέγχου». Τα αποτελέσματα της εφαρμογής της «Εργαλειοθήκης Κ.Ο.Ε. για την καλλιέργεια Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης» θα διερευνηθούν μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων των εκπαιδευτικών, μετά το τέλος της εφαρμογής. Τα αποτελέσματα αναμένεται να δείξουν ότι οι μαθητές της «πειραματικής ομάδας» (α) εμφάνισαν περισσότερο ενδιαφέρον για τις Κ.Ο.Ε., (β) χρειάστηκαν λιγότερη βοήθεια από τρίτα άτομα στην επίλυση των Κ.Ο.Ε. και (γ) οι εργασίες τους ήταν περισσότερο αποτελεσματικές από αυτές των μαθητών της «ομάδας ελέγχου».

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Θεωρία των Πολλαπλών Τύπων Νοημοσύνης, κατ' οίκον εργασίες, διδακτική μεθοδολογία

Διερεύνηση των νοητικών μοντέλων των παιδιών για τη Δύναμη: Εφαρμογή και σύγκριση δυο προχωρημένων πολυμεταβλητών μεθόδων

Κανελλιά Ελένη, Υποψήφια Διδάκτορας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σταμοβλάσης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Τις τελευταίες δεκαετίες, στην έρευνα σχετικά με τη φύση της γνώσης των μαθητών πριν την κατάκτηση της επιστημονικής άποψης έχουν κυριαρχήσει δύο ανταγωνιστικές θεωρητικές προοπτικές, η συνεκτική και η κατακερματισμένη. Η πρώτη προσέγγιση αντιλαμβάνεται τις προϋπάρχουσες ιδέες ως δομές συνεκτικές και σταθερές και τις χαρακτηρίζει ως παρόμοιες με θεωρία (theory-like) (Vosniadou 1994). Η εναλλακτική προοπτική υποστηρίζει πως οι αντιλήψεις των μαθητών δεν είναι συνεκτικές και σταθερές, αλλά αποτελούνται από ανεξάρτητα τμήματα που οργανώνονται κατ' απαίτηση, κατακερματισμένη γνώση (fragmented knowledge) (DiSessa, 1993). Παρότι οι προοπτικές αυτές είναι τελείως διαφορετικές, υποστηρίζονται από εμπειρικά δεδομένα. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την πρότερη γνώση των παιδιών αναφορικά με την έννοια της Δύναμης και το βασικό ερώτημα είναι εάν η γνώση τους είναι συνεκτική ή κατακερματισμένη. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από μαθητές Δ' – ΣΤ' τάξης του Δημοτικού (n=545). Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι το Force-RQ (Force Representations Questionnaire, Vaioroulou, Stamovlasis, and Papageorgiou 2017), ένα κλειστού τύπου ερωτηματολόγιο για τον εντοπισμό των νοητικών μοντέλων της Δύναμης, που έχουν διατυπωθεί στη βιβλιογραφία. Τα δεδομένα αναλύθηκαν μέσω δύο πολυμεταβλητών μεθόδων, τη Latent Class Analysis (LCA) και τη Latent Class Tree (LCT). Η LCA αποτελεί ένα από τα καταλληλότερα ψυχομετρικά μοντέλα για τον έλεγχο υποθέσεων σχετικά με τα νοητικά μοντέλα και χρησιμοποιεί Bayesian στατιστική. Η LCT είναι ένα εξελιγμένο μοντέλο λανθάνουσών τάξεων που ακολουθεί διαφοροποιημένο αλγόριθμο σε σύγκριση με τη LCA, αλλά βασίζεται σε παρόμοια λογική. Το μοντέλο των τριών LC, και με τις δύο προσεγγίσεις δεν απέρριψε την μηδενική υπόθεση περί κατακερματισμένης γνώσης. Το μόνο συνεκτικό νοητικό μοντέλο ήταν το επιστημονικό. Το βασικό μήνυμα των αποτελεσμάτων δεν είναι απλά η απόρριψη των συγκεκριμένων νοητικών μοντέλων, αλλά το ερώτημα γιατί οι διερευνητικές προσεγγίσεις δεν συμφωνούν με τις επιβεβαιωτικές, που θέτει ουσιαστικά ένα ζήτημα επιστημολογικού χαρακτήρα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Συνεκτική και κατακερματισμένη γνώση, κλειστό ερωτηματολόγιο, πολυμεταβλητές μέθοδοι ανάλυσης, επιβεβαιωτική διαδικασία

Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στο δημοτικό σχολείο: προβλήματα και προσδοκίες

Καρακατσάνη Δέσποινα, Καθηγήτρια Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, ΠΑΠΕΛ.

Νικολοπούλου Παυλίνα, ΕΔΙΠ Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΠΑΠΕΛ.

Τράντας Πέτρος, Επικ. Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Στην ανακοίνωσή μας θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήχθη από τον Μάιο του 2022 έως τον Ιανουάριο του 2023, στο σύνολο της ελληνικής επικράτειας μεταξύ των διδασκόντων της πρωτοβάθμιας σχολικής εκπαίδευσης και αφορούν 1) τις επιμορφώσεις που έχουν παρακολουθήσει στη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους και 2) το είδος της επιμόρφωσης που θεωρούν ως το πλέον κατάλληλο για να τους/τις βοηθήσει να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις του επαγγέλματός τους. Το ερωτηματολόγιο συντάχθηκε από τη ΔΟΕ με τη βοήθεια ομάδας εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με την οποία ήταν σε επικοινωνία και οι υπογράφωντες/ουσες,

διακινήθηκε με πρωτοβουλία και ευθύνη της Ομοσπονδίας και σε αυτό απάντησαν πεντακόσιοι ενενήντα οκτώ (598) εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε δημοτικά σχολεία πενήντα έξι (56) Διευθύνσεων Εκπαίδευσης της Επικράτειας. Τα ερωτηματολόγια αναλύθηκαν με το σύστημα SPSS 22 και μελετήθηκαν από την ομάδα μας. Τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι στατιστικώς σημαντικά για το σύνολο της χώρας και επιτρέπουν να καταγραφεί, να διερευνηθεί και να κατανοηθεί η σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα, συμβάλλοντας στην χάραξη μιας παιδαγωγικής θεωρίας. Αναδεικνύουν επίσης τα προβλήματα, τις ανάγκες, τις προσδοκίες και τις προτάσεις των διδασκόντων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε σχέση με την επιμόρφωση που θεωρούν ότι μπορεί να υποστηρίξει την διδακτική και παιδαγωγική τους πράξη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ΔΟΕ, εκπαιδευτική πολιτική, έρευνα.

Η γονεϊκή εμπλοκή στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Διερεύνηση των απόψεων των γονέων

Κεραμάρη Ελένη, Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής

Αποστολάκη Δήμητρα, Αναπληρώτρια Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής

Είναι αποδεκτό πως στη σύγχρονη εποχή, η γονεϊκή εμπλοκή διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην εκπαίδευση των παιδιών, ενώ παράλληλα η σημασία της είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους. Πρόκειται για έναν όρο με πολλαπλές διαστάσεις που περιλαμβάνει πλήθος δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα να στερείται ενός ευρέος αποδεκτού ορισμού. Στην παρούσα εργασία, περιγράφεται η θεωρία που πλαισιώνει την έννοια της γονεϊκής εμπλοκής και διερευνάται το κατά πόσο οι γονείς εμπλέκονται στα καθήκοντα των παιδιών τους για το σχολείο και τις άλλες δραστηριότητές τους. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν εκατό (100) γονείς που τα παιδιά τους φοιτούσαν σε Δημοτικά Σχολεία του Νομού Ιωαννίνων. Για τη συλλογή των απόψεών τους σχετικά με τη γονεϊκή εμπλοκή χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο των Tan & Goldberg (2009) για τη συγκεκριμένη έννοια στα εκπαιδευτικά θέματα, το οποίο αποτελείται από είκοσι οχτώ (28) ερωτήσεις βαθμολόγησης σε κλίμακα likert από το «ποτέ» (1) έως το «πάντοτε» (5). Πραγματοποιήθηκε στατιστική ανάλυση με τη χρήση του πακέτου SPSS και βρέθηκε πως οι γονείς ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, το εισόδημα και τον αριθμό των παιδιών στην οικογένεια παρουσιάζουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με τον τύπο και το βαθμό της γονεϊκής εμπλοκής. Συγκεκριμένα, προέκυψε πως οι μητέρες εμπλέκονται περισσότερο στην εκπαίδευση των παιδιών τους, πως οι γονείς με ένα παιδί έχουν πιο ενεργό ρόλο στο διάβασμα και τα σχολικά καθήκοντα του παιδιού τους και ότι οι γονείς με εισόδημα μικρότερο των εξακοσίων ευρώ (600) εμπλέκονται λιγότερο στις εξωσχολικές δραστηριότητες των παιδιών τους. Παράλληλα, δεν εντοπίστηκε στατιστικά σημαντική διαφορά ανάλογα με την ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο του γονέα καθώς και την τάξη φοίτησης του παιδιού. Ανώτερο στόχο αποτελεί η αξιοποίηση των ανωτέρω ευρημάτων στην ενδυνάμωση της σχέσης μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών. Τέλος, υπάρχουν προτάσεις για περαιτέρω έρευνα ώστε να υπάρξει ολοκληρωμένη άποψη για τη γονεϊκή εμπλοκή και τους παράγοντες που την επηρεάζουν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Γονεϊκή εμπλοκή, γονείς, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Ομοσπονδία και Παιδαγωγική

Κικίνης Αθανάσιος, Δ.Ο.Ε.

Στην ανακοίνωσή μας θα παρουσιάσουμε τα σημαντικότερα ευρήματα από την παρακάτω αναφερόμενη ερευνητική διαδικασία, που σκοπός της είναι να διερευνήσει την σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, να καταγράψει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί, τις ανάγκες τους και τις προτάσεις τους για την βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου και την επαγγελματική τους εξέλιξη. Στα αποτελέσματα αναδεικνύονται κομβικά σημεία για την παιδεία και τη δημόσια εκπαίδευση, εκφράζονται απόψεις και αιτήματα, καταγράφονται σκέψεις, κριτικές και προτάσεις. Η ΔΟΕ από τον Μάιο του 2022 έως τον Ιανουάριο του 2023 συνέταξε και απέστειλε στις Σχολικές μονάδες και τους/τις εκπαιδευτικούς της χώρας, 11 ερευνητικά ερωτηματολόγια. Στο σύνολο των ερευνητικών ερωτηματολογίων ανταποκρίθηκαν συνολικά 6.886 εκπαιδευτικοί από 2.500 σχολικές μονάδες, ενώ στα ερωτηματολόγια που απευθύνονταν μόνο προς Σχολεία ανταποκρίθηκαν 1.668 Σχολεία. Έχουμε επεξεργαστεί 3 ερευνητικά ερωτηματολόγια, στα οποία ανταποκρίθηκαν 2.016 εκπαιδευτικοί. Στα ευρήματα των ερωτηματολογίων αυτών, τα οποία είναι στατιστικώς σημαντικά για το σύνολο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σε όλη τη χώρα, αποτυπώνονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών, για ζητήματα που αφορούν:

- α) Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση (335 απαντήσεις εκπαιδευτικών Ειδικών Σχολείων),
- β) στην επιμόρφωση (979 απαντήσεις εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων, όλων των Σχολείων)
- γ) στα σχολικά εγχειρίδια (1.031 απαντήσεις 792 εκπαιδευτικών των Δημοτικών Σχολείων).

Τα ερωτηματολόγια των ερευνών συνέταξε αφιλοκερδώς ομάδα εκπαιδευτικών, και αυτά διακινήθηκαν με πρωτοβουλία και ευθύνη της Ομοσπονδίας.

Στην ανάλυση και την ερμηνεία ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων συνέδραμαν Πανεπιστημιακοί Δασκάλες και Δάσκαλοι, διευρύνοντας τη σχέση ανάμεσα στα συνδικάτα και την πανεπιστημιακή κοινότητα, συμπλέκοντας τους αγώνες και τα αιτήματα με τον τεκμηριωμένο επιστημονικό λόγο. Η ΔΟΕ διεξήγαγε την έρευνα στο πλαίσιο της υπεράσπισης του Δημόσιου σχολείου ενάντια στην αξιολόγηση της εμπορευματοποίησης, της χειραγώγησης και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς πιστεύει ότι οι προτάσεις για την εκπαιδευτική πολιτική πρέπει να στηρίζονται σε επιστημονικά δεδομένα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ΔΟΕ, εκπαιδευτική πολιτική, έρευνα

Κατάρτιση μελλοντικών εκπαιδευτικών στις δεξιότητες του 21ου αιώνα

Κολοκούρη Ελένη, Ε.ΔΙ.Π., Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ευθυμίου Γεώργιος, Υπ. Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πλακίτση Κατερίνα, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στις εργασίες του Ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus+ KA2, Στρατηγικές Συμπράξεις - Συνεργασία για καινοτομία και ανταλλαγή καλών πρακτικών - Ανάπτυξη δεξιοτήτων στον τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τίτλο: «Teacher training with specialization on life and information technology

skills/21stTS». Το πρόγραμμα ακολουθεί τις επιταγές μιας παγκοσμιοποιημένης και πολυπολιτισμικής οικονομίας και κοινωνίας, οι οποίες έχουν δημιουργήσει μια σειρά απαιτήσεων για την εκπαίδευση, καθιστώντας αναγκαία την επάρκεια δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Στο πλαίσιο αυτό, το πρόγραμμα υποστηρίζει την ανάπτυξη δεξιοτήτων ζωής και εργασίας, μάθησης και καινοτομίας, παγκόσμιας ευαισθητοποίησης και δεξιότητες τεχνολογίας της πληροφορίας (IMT). Με βάση την καλλιέργεια αυτών των δεξιοτήτων αναπτύχθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές και ακαδημαϊκούς, το οποίο στοχεύει να ικανοποιήσει τις ανάγκες ενός αυξανόμενου και ποικίλου πληθυσμού νέων στην Κίνα, την Ινδία και την Καμπότζη και να γεφυρωθεί το κενό στις δεξιότητες που απαιτούνται από την αγορά εργασίας και την κοινωνία. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα εφαρμοστεί σταδιακά από τα Πανεπιστήμια που συμμετέχουν στο πρόγραμμα με σκοπό να ενταχθεί στα Προγράμματα Σπουδών τους. Ως θεωρητικό πλαίσιο αξιοποιεί τις κοινωνικοπολιτισμικές προσεγγίσεις και στη μεθοδολογία του δομείται σε έναν κύκλο επεκτατικής μάθησης αξιοποιώντας το εργαλείο SCOPEs. Ως εκ τούτου, μελετά τα εμπλεκόμενα συστήματα δραστηριότητας (Systems of Activity), τις αντιφάσεις που προκύπτουν (Contradictions), την έκβαση των αποτελεσμάτων (Outcomes) και μέσω της συνειδητής και σκόπιμης πράξης (Praxis) ακολουθεί τις φάσεις ενός επεκτατικού κύκλου (Expansive learning cycle) για την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού στο πεδίο των Φυσικών Επιστημών και εκπαίδευσης για το περιβάλλον και την αειφορία (Science education). Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ένα μέρος από την πορεία εφαρμογής του εκπαιδευτικού προγράμματος σε 70 φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Ιωαννίνων, στο μάθημα της Περιβαλλοντικής Αγωγής. Αρχικά, δόθηκε στους φοιτητές ένα ερωτηματολόγιο για να διερευνηθούν οι απόψεις και οι ανάγκες τους σχετικά με τις δεξιότητες του 21ου αιώνα. Οι κατηγορίες των ερωτήσεων εστιάζουν κυρίως στην κριτική σκέψη, τη συνεργασία, την επικοινωνία, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία, την αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, την παγκόσμια ευαισθητοποίηση, την ευαισθητοποίηση σε τοπικό επίπεδο και τις δεξιότητες τεχνολογίας της πληροφορίας. Στη συνέχεια, έγινε εφαρμογή του πρώτου μέρους του εκπαιδευτικού προγράμματος που εστιάζει στην κριτική σκέψη, τις συνεργατικές διαδικασίες και την επίλυση προβλήματος. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων περιλαμβάνει τα δεδομένα από τα ερωτηματολόγια καθώς και αναλύσεις από τις εργασίες των φοιτητών. Τα αποτελέσματα μας δείχνουν ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι δεξιότητες του 21ου αιώνα αναπτύχθηκαν μεμονωμένα και όχι συστηματικά ως μέρος των Προγραμμάτων Σπουδών, γεγονός που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει αναγκαιότητα για περαιτέρω εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τις δεξιότητες του 21ου αιώνα μέχρι να θεωρηθούν οι δεξιότητες αυτές αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Δεξιότητες του 21ου αιώνα, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, κοινωνικοπολιτισμικές προσεγγίσεις

Η παιδαγωγική της ενσυναίσθησης στο περιβάλλον της τηλεκπαίδευσης κατά την πανδημία

Κόσσυβας Γεώργιος, Δρ., Περιφερειακός Διευθυντής Εκπαίδευσης Αττικής

Η αναστολή της λειτουργίας των σχολείων κατά το ακαδημαϊκό έτος 2020-2021 ως απότοκο της επέκτασης της πανδημίας COVID-19 κατέστησε αναγκαία την ίδρυση του «Διαδικτυακού Σχολείου» της ΠΔΕ Αττικής για την εκπλήρωση των σύνθετων αναγκών των ευπαθών μαθητών. Αυτή η εργασία ασχολείται με τη δημιουργία ενός ψηφιακού περιβάλλοντος ασφάλειας και φροντίδας, στο οποίο δίδαξαν ευπαθείς εκπαιδευτικοί εφαρμόζοντας την παιδαγωγική της ενσυναίσθησης, μια ολιστική προσέγγιση για την ανάπτυξη των γνωστικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων των ευπαθών μαθητών.

Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας είναι ο συγκερασμός της αξιοποίησης της Μικτής Διαδικτυακής Μάθησης και της ενσυναίσθησης του εκπαιδευτικού στο περιβάλλον της ομόχρονης και ετερόχρονης τηλεκπαίδευσης. Σκοπός της έρευνας είναι να εξετάσει την επίδραση της παιδαγωγικής της ενσυναίσθησης στα μαθησιακά επιτεύγματα των μαθητών και να ανιχνεύσει τις διαστάσεις που ενδυνάμωσαν μαθητές και εκπαιδευτικούς. Υπό αυτό το πρίσμα, τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώνονται ως εξής:

- Σε ποιο βαθμό η παιδαγωγική της ενσυναίσθησης στο περιβάλλον της ομόχρονης και ετερόχρονης τηλεκπαίδευσης διαμόρφωσε τα μαθησιακά επιτεύγματα των μαθητών;
- Ποιες παιδαγωγικές διαστάσεις της παιδαγωγικής της ενσυναίσθησης συνέβαλαν στην ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και των μαθητών; Να περιγράψετε τη φύση αυτών των διαστάσεων κατά τη διαδικτυακή διδασκαλία και τη μάθηση. Από όσο γνωρίζουμε, απουσιάζουν ανάλογες μελέτες. Η εν λόγω έρευνα είναι ποιοτική. Πραγματοποιήθηκαν πενήντα (50) συνεντεύξεις ανοιχτού τύπου με ευπαθείς εκπαιδευτικούς και δεκαπέντε (15) με ευπαθείς μαθητές και στα αποτελέσματα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου.

Τα αποτελέσματα: των συνεντεύξεων έδειξαν ότι οι ευπαθείς εκπαιδευτικοί επέδειξαν υψηλή ενσυναίσθηση. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας «παιδαγωγική της ενσυναίσθησης» ενίσχυσε την ανθεκτικότητα των ευπαθών μαθητών και τη δέσμευσή τους στη διαδικτυακή μάθηση και είχε παρακινητική επίδραση στις ακαδημαϊκές επιδόσεις τους. Αναδύθηκαν τέσσερις παιδαγωγικές συνιστώσες της ενσυναίσθησης: γνωστική, συναισθηματική, επικοινωνιακή και κοινωνικο-πολιτισμική. Τέλος, η τηλεκπαίδευση, ομόχρονη και ετερόχρονη, πρόταξε την ελπίδα για μια ποιοτική και χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευση προσδίδοντας βαρύνουσα σημασία στο βίωμα της παιδαγωγικής σχέσης στη νέα «κανονικότητα» μετά την πανδημία. Τα ευρήματα της έρευνας δεν προσφέρονται για γενικεύσεις στον ευρύτερο εκπαιδευτικό και μαθητικό πληθυσμό. Ωστόσο, παρέχουν χρήσιμες ενδείξεις για περιπτώσεις εκπαιδευτικών με παρόμοια χαρακτηριστικά.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαδικτυακό Σχολείο, ενσυναίσθηση, ομόχρονη και ετερόχρονη διαδικτυακή μάθηση, κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη, ευπαθείς μαθητές και εκπαιδευτικοί

Στάσεις Ελλήνων εκπαιδευτικών απέναντι στις ΤΠΕ μετά την εμπειρία της πανδημίας

Κουτίδου Χριστίνα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μπίκος Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Τμήμα Φιλοσοφίας & Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Στις μέρες μας οι ΤΠΕ έχουν εισχωρήσει στο εκπαιδευτικό περιβάλλον προσφέροντας νέες δυνατότητες για ουσιαστικές αλλαγές στη διδασκαλία και τη μάθηση. Αυτές τις αλλαγές και τον εκσυγχρονισμό καλούνται να τις στηρίξουν οι εκπαιδευτικοί. Είναι πάντοτε κρίσιμη και αποφασιστικής σημασίας η στάση και η αντιμετώπιση μιας τέτοιας καινοτομίας από αυτούς που καλούνται να την υλοποιήσουν δηλαδή τους εκπαιδευτικούς. Κατά την περίοδο της πανδημίας οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να εφαρμόσουν τις ΤΠΕ στην εξ' αποστάσεως διδασκαλία για μακρά χρονική περίοδο. Η παρούσα εργασία επιχειρεί να διερευνήσει τις στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στην εφαρμογή των ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς σκοπούς και να αποτιμήσει ειδικότερα, αν η εμπειρία τους αυτή επέδρασε στην αντίληψη αυτο-αποτελεσματικότητας που έχουν, όταν αξιοποιούν τις ΤΠΕ για εκπαιδευτικούς σκοπούς. Στην έρευνα συμμετείχαν 116 εκπαιδευτικοί, δευτεροβάθμιας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, άντρες και γυναίκες, ποικίλων ειδικοτήτων, από 26 έως και άνω των 56 ετών, μόνιμοι/ες και αναπληρωτές/τριες.

Χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με 38 ερωτήσεις κλειστού τύπου και μία ερώτηση ανοιχτού τύπου. Οι συμμετέχοντες/-ουσες απάντησαν σε μία 4-βάθμια κλίμακα Likert. Οι 7 ερωτήσεις αφορούσαν χαρακτηριστικά του κοινωνικού και μορφωτικού τους προφίλ, ενώ οι υπόλοιπες ομαδοποιήθηκαν σε 5 διαστάσεις που ονομάστηκαν αντίληψη αυτο-αποτελεσματικότητας, εκτιμώμενη συμπεριφορά ελέγχου, εξάρτηση από το συγκεκριμένο, συναισθηματική συνιστώσα και συμπεριφορική πρόθεση. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση συσχετίσεων (Pearson Correlation), η ανάλυση των διαφορών των μέσων όρων για ανεξάρτητα δείγματα (Independent T-test) και η ανάλυση διακυμάνσεων των μέσων όρων (oneway Anova). Από την έρευνα προέκυψε ότι οι Έλληνες εκπαιδευτικοί διατυπώνουν ιδιαίτερα ευνοϊκές απόψεις και προθυμία να εντάξουν τις ΤΠΕ στη διδασκαλία τους, παρά την αναγνώριση από πλευράς τους κάποιων αρνητικών ψυχοσωματικών συνεπειών από

την αυξημένη χρήση των ΤΠΕ. Ως σημαντικότεροι ανασταλτικοί παράγοντες για την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία, αναφέρονται οι ελλείψεις σε υλικοτεχνική υποδομή και ειδικότερα σε ψηφιακό εξοπλισμό, αλλά και ελλειπείς γνώσεις κάποιων εκπαιδευτικών που τους οδηγούν παρεπόμενα στην αποφυγή της αξιοποίησης των ΤΠΕ. Διαπιστώνεται τέλος ότι η αντίληψη αυτο-αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών σε ότι αφορά τις ΤΠΕ είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της αποτελεσματικής ενσωμάτωσης των ΤΠΕ στην τάξη και συσχετίζεται και με τις πέντε διαστάσεις που ελέγχθηκαν στην έρευνά μας. Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών στις ΤΠΕ, τόσο ισχυρότερη είναι η αντίληψη αυτο-αποτελεσματικότητάς τους, ενώ οι μόνιμοι/ες αισθάνονται περισσότερο αποτελεσματικοί/ές από τους/τις αναπληρωτές/τριες. Τέλος, από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναδεικνύεται η χρησιμότητα της διερεύνησης και της ανάλυσης των στάσεων των εκπαιδευτικών απέναντι στη χρήση ΤΠΕ στη μαθησιακή διαδικασία, καθώς και η ανάγκη για διαρκή και ουσιαστική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Στάσεις εκπαιδευτικών απέναντι στις ΤΠΕ, αντίληψη αυτο-αποτελεσματικότητας και ΤΠΕ, εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Η μητρική γλώσσα και η χρήση της μέσα από διαγλωσσικά κείμενα σχολικών και εξωσχολικών γλωσσικών τοπίων

Μακρογιάννη Τσαμπίκα, Δρ, Δασκάλα, Διευθύντρια Δημοτικού Σχολείου.

Σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες της κοινωνικής γλωσσολογίας, η γλώσσα βρίσκεται σε διαλογική σχέση με την κοινωνία και δεν είναι αποκομμένη από αυτήν. Υιοθετείται ακόμα και από τα Αναλυτικά Προγράμματα της Γλώσσας του 2021 η ολιστική αντιμετώπιση της γλώσσας, η οποία συνδέεται οργανικά με εξωγλωσσικούς παράγοντες που συνθέτουν το επικοινωνιακό περιβάλλον. Η γλώσσα επομένως παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνίας, αναπαράγει κοινωνικές δομές και τις μετασχηματίζει. Η γλώσσα αποτελεί μια μορφή κοινωνικής πρακτικής, η οποία εξαρτάται και επηρεάζεται από την σύγχρονη πραγματικότητα. Οι επιλογές που κάνουν οι παραγωγοί των γραπτών μηνυμάτων που συνθέτουν το σχολικό και εξωσχολικό τοπίο γλωσσικό αντανακλούν γλωσσικές στάσεις. Σύμφωνα με τον Κανάκη, (2022:317), «το γλωσσικό τοπίο είναι μια αρένα όπου εγγράφεται δυναμικά η παρουσία συγκεκριμένων ομάδων και των διακυβευμάτων τους τόσο από τους ίδιους όσο και από τρίτους». Επομένως, όλα όσα συνθέτουν το γλωσσικό τοπίο του σχολείου και της σχολικής κοινότητας είναι πολύ σημαντικά και δείχνουν την συμπερίληψη, την αποδοχή ή τον αποκλεισμό των μαθητών/μαθητριών με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο που φοιτούν στα σχολεία. Μέσα από το σχολικό και εξωσχολικό γλωσσικό τοπίο διαφαίνεται η χρήση της μητρικής γλώσσας των παιδιών με μεταναστευτική εμπειρία και η συμπερίληψή τους ή αφομοίωσή τους στην κυρίαρχη νόρμα. Η παρούσα έρευνα εξετάζει το γλωσσικό τοπίο τεσσάρων σχολείων στο νησί της Ρόδου, στα οποία φοιτούν αρκετά παιδιά με μεταναστευτική εμπειρία, καθώς και παιδιά Ρομά. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι με οδηγό το γλωσσικό και εξωγλωσσικό τοπίο των σχολείων αυτών να αναδειχτεί η χρήση ή μη της μητρικής γλώσσας των παιδιών που φοιτούν στα συγκεκριμένα σχολεία και την ανάδειξη ή μη της πολιτισμικής τους ταυτότητας. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν η συμμετοχική παρατήρηση, και συνεντεύξεις από τους/τις Διευθυντές/Διευθύντριες των Σχολείων αλλά και εκπαιδευτικούς που έχουν στις τάξεις τους μεγάλο αριθμό παιδιών με μεταναστευτική υπόβαθρο. Η έρευνα αυτή ανέδειξε την μονογλωσσική και μονοπολιτισμική πολιτική που ακολουθείται στις σχολικές μονάδες αλλά και στο εξωσχολικό γλωσσικό τοπίο των συγκεκριμένων σχολικών κοινοτήτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Γλωσσικό τοπίο, μητρική γλώσσα, συμπερίληψη, αποδοχή γλωσσική πολιτική

Εκπαιδευτικό βίντεο: από το σενάριο στη δημιουργία

Μαυροπούλου Ελένη, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια στο Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Α.Π.Θ.

Νεοφώτιστος Βασίλειος, Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Στεργίου Χρήστος, Μεταδιδακτορικός Ερευνητής στο Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Ασλανίδου Σοφία, Καθηγήτρια, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Οικονόμου Ανδρέας, Καθηγητής, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Σε μια ψηφιακή εποχή όπου είναι έκδηλη η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, όλο και περισσότεροι άνθρωποι παγκοσμίως υιοθετούν τις νέες τεχνολογίες στην καθημερινή ζωή τους. Η παρούσα εμπειρική έρευνα έχει ως υποκείμενα 145 σπουδαστές, οι οποίοι φοίτησαν στο ετήσιο πρόγραμμα παιδαγωγικής κατάρτισης της ΑΣΠΑΙΤΕ στη Θεσσαλονίκη το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023. Με χρήση ερωτηματολογίου συλλέχτηκαν οι απαντήσεις τους που αφορούν τη δημιουργία εκπαιδευτικού βίντεο και τη χρήση του στην παιδαγωγική πράξη. Οι σπουδαστές, στο πλαίσιο της κατάρτισής τους παρακολουθούν και το μάθημα «Εκπαιδευτική Τεχνολογία – Πολυμέσα», το οποίο περιλαμβάνει θεωρία και εργαστήριο. Στο μάθημα αυτό υπογραμμίζεται και μελετάται ο ρόλος της ψηφιακής εικόνας, σταθερής ή κινούμενης, που είναι πρωταγωνιστικός στην εποχή μας και γίνεται όλο και πιο δημοφιλής όσο ο ψηφιακός γραμματισμός και η χρήση των πολυμέσων γίνονται επιτακτική ανάγκη. Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν να αποτιμηθεί, στο τέλος του ακαδημαϊκού έτους, από τους σπουδαστές η εμπειρία τους από μια νέα εκπαιδευτική πρακτική που εισήγαγε η ομάδα των διδασκόντων και αφορούσε τη δημιουργία μιας εικονιστικής αφήγησης. Η διδακτική προσέγγιση ακολούθησε τις αφηγηματικές τεχνικές του πάσης φύσεως κειμένου (σταθερής εικόνας και κινούμενης) μέσα από την ανάλυση περιεχομένου και τη σημειολογική ανάλυση. Στη συνέχεια, συν-δημιουργήθηκαν βίντεο με στόχο την εκπαιδευτική χρήση τους, ώστε οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί να μάθουν να αναλύουν, αλλά και να δημιουργούν, σενάρια αφήγησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν μια φανερά διαφορά μεταξύ σημείου εκκίνησης, στην αρχή του ακαδημαϊκού έτους, και άφιξης, αντίστοιχα σε σχέση με την ολοκλήρωση του ακαδημαϊκού έτους. Στη στάση των σπουδαστών, η οποία αποτυπώνεται στις στατιστικές συγκρίσεις, και, από τα περιγραφικά στοιχεία, διακρίνεται μία υψηλή ικανοποίησή τους από την εκπαιδευτική διαδικασία. Πιο σημαντικό στοιχείο όμως αποτελεί ότι οι σπουδαστές δήλωσαν την υψηλή πρόθεσή τους να χρησιμοποιήσουν το εκπαιδευτικό βίντεο στις διδασκαλίες τους. Τα αποτελέσματα αυτά συνηγορούν στην υιοθέτηση παρόμοιων εκπαιδευτικών πρακτικών που εισάγουν το βίντεο στην εκπαιδευτική διαδικασία. Βίντεο όμως τα οποία θα σχεδιάζεται και θα υλοποιείται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς ή σε συνεργασία ακόμη και με τους μαθητές τους. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα αναδεικνύει την αναγκαιότητα, στο πλαίσιο της βασικής παιδαγωγικής κατάρτισης των μελλοντικών εκπαιδευτικών, να προσφέρονται γνώσεις και εργαλεία μύησής τους στον ψηφιακό γραμματισμό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

ψηφιακός γραμματισμός, εκπαιδευτικό βίντεο, παιδαγωγική κατάρτιση, εκπαιδευτική τεχνολογία, πολυμέσα, σενάριο

Επίλυση ανοιχτών λεκτικών μαθηματικών προβλημάτων: Μια διδακτική πρόταση για την Γ' Δημοτικού

Μισαηλίδου Χριστίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Σταθάκης Κωνσταντίνος, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Βιτζιλίου Αναστασία, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Η επίλυση προβλήματος κατέχει κεντρική θέση στην διδασκαλία και εκμάθηση των μαθηματικών σε όλες τις

βαθμίδες της εκπαίδευσης. Ωστόσο, οι μαθήτριες και οι μαθητές συχνά δυσκολεύονται τόσο στην κατανόηση ενός προβλήματος, όσο και στο σχεδιασμό της διαδικασίας επίλυσής του. Συχνά, η αιτία των δυσκολιών αυτών είναι ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα προβλήματα από την/τον εκπαιδευτικό καθώς και η γενικότερη κουλτούρα της τάξης. Είναι λοιπόν επιτακτική η ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης διδακτικών παρεμβάσεων με σκοπό την αναδιαμόρφωση της παραδοσιακής σχολικής διδασκαλίας. Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται μια διδακτική πρόταση για την ανάδειξη των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά κατά την επίλυση ανοιχτών λεκτικών προβλημάτων και για την επιτυχή αντιμετώπιση τους μέσω μια προσεχτικά σχεδιασμένης ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης. Η μεθοδολογία που υιοθετήθηκε είναι αυτή της «έρευνας σχεδιασμού» η οποία περιλαμβάνει τον σχεδιασμό μιας διδακτικής παρέμβασης, την υλοποίησή της, την ανάλυση των δεδομένων, προτάσεις για επανασχεδιασμό της παρέμβασης καθώς και θεωρητικές προτάσεις αποτελεσματικής διδασκαλίας. Στη έρευνα πήραν μέρος 17 μαθήτριες και μαθητές της Γ' τάξης ενός επαρχιακού δημοτικού σχολείου. Η δασκάλα της τάξης ήταν ένα από τα μέλη της ερευνητικής ομάδας. Κατά το πρώτο μέρος της παρέμβασης, με τη χρήση κατάλληλων διαγνωστικών προβλημάτων εντοπίστηκαν οι αδυναμίες της συγκεκριμένης τάξης οι οποίες αποτέλεσαν το θεμέλιο του σχεδιασμού του δεύτερου μέρους. Με στόχο λοιπόν την αντιμετώπιση των διαγνωσμένων αδυναμιών, επιλέχθηκαν λεκτικά προβλήματα τόσο κλειστού όσο και ανοιχτού τύπου των οποίων την επίλυση κλήθηκαν να συζητήσουν οι μαθήτριες και οι μαθητές σε ομάδες. Η δασκάλα πρότεινε στις ομάδες «πίνακες ταξινόμησης» ως βοηθητικό εργαλείο των διερευνήσεών τους. Η ανάλυση των δεδομένων υποδεικνύει ότι οι συζητήσεις και οι διαπραγματεύσεις για την συμπλήρωση των πινάκων διευκόλυναν τόσο την κατανόηση όσο και την επίλυση των ανοιχτών λεκτικών προβλημάτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επίλυση Μαθηματικού Προβλήματος, Έρευνα Σχεδιασμού

Η συμβολή της εκπαιδευτικής έρευνας δράσης στη διαχείριση της σχολικής τάξης

Νικολουδάκη Ελένη, Δρ. Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Αλεξιάκης Δημήτρης, Δρ. Φιλοσοφίας, μέλος ΕΔΙΠ Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Η διαχείριση της σχολική τάξης συνιστά ένα από τα βασικότερα ζητήματα που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς στη σχολική καθημερινότητα, διότι οι ανάρμοστες συμπεριφορές των μαθητών μειώνουν αφενός την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας και αφετέρου προκαλούν έντονα αρνητικά συναισθήματα στους εκπαιδευτικούς. Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζεται η συμβολή της εκπαιδευτικής έρευνας δράσης στην αποτελεσματική διαχείριση μιας προσχολικής τάξης μέσα από την υποστήριξη του συστηματικού αναστοχασμού του εκπαιδευτικού πάνω στις ιδιαίτερες συνθήκες που αντιμετωπίζει. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται η διαδικασία και τα αποτελέσματα μιας έρευνας-δράσης που πραγματοποιήθηκε σε ολοήμερο τμήμα δημόσιου Νηπιαγωγείου του Ν. Ρεθύμνης. Στο τμήμα αυτό φοιτούσαν 14 μαθητές, ηλικίας 4-6 ετών εκ των οποίων οι 7 είχαν μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο και ελλιπή γνώση της ελληνικής γλώσσας. Η εκπαιδευτικός αντιμετώπιζε σημαντικές δυσκολίες στη διαχείριση της τάξης της, και τις απέδιδε αποκλειστικά στις γλωσσικές αδυναμίες των αλλόγλωσσων μαθητών. Ωστόσο, η συλλογή δεδομένων μέσω της συστηματικής παρατήρησης της εκπαιδευτικού και της κοινωνιομέτρησης, όπως και ο συστηματικός αναστοχασμός πάνω στα δεδομένα με την υποστήριξη του διευκολυντή οδήγησαν σε μια διαφορετική κατανόηση της τάξης και των προβλημάτων της. Αναδείχθηκαν ζητήματα που αφορούσαν τόσο τη συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών όσο και τις κοινωνικές τους σχέσεις. Σταδιακά το ενδιαφέρον της εκπαιδευτικού μετατοπίστηκε από τη βελτίωση της ελληνομάθειας των αλλόγλωσσων μαθητών προς τη βελτίωση των κοινωνικών σχέσεων των παιδιών και στη διαμόρφωση του κατάλληλου παιδαγωγικού κλίματος, ώστε αφενός να εμπλουτιστούν οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των παιδιών και αφετέρου να υποστηριχθεί η ανάπτυξη των κοινωνικών και γλωσσικών τους δεξιοτήτων. Σε αυτήν την κατεύθυνση η εκπαιδευτικός σχεδίασε και υλοποίησε παρεμβάσεις αξιοποιώντας παιδαγωγικά την κούκλα της τάξης. Οι παιδαγωγικές παρεμβάσεις περιλάμβαναν εργασία σε ομάδες, θεατρικό παιχνίδι, εικαστικές δραστηριότητες κ.α. Η αξιολόγηση της παιδαγωγικής παρέμβασης της εκπαιδευτικού κατέδειξε ότι επιτεύχθηκε σημαντικός εμπλουτισμός των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων των παιδιών, γεγονός που οδήγησε σε ένα θετικό κλίμα στη τάξη, ενώ διαμορφώθηκε ένα ασφαλές κοινωνικό περιβάλλον το οποίο επέτρεψε στους αλλόγλωσσους μαθητές να εκφραστούν ελεύθερα και σταδιακά να βελτιωθούν στον χειρισμό της ελληνικής

γλώσσας. Η εφαρμογή, λοιπόν, της έρευνας-δράσης, αποτέλεσε ένα σημαντικό εργαλείο για την εκπαιδευτικό, μέσα από το οποίο μειώθηκαν οι ανάρμοστες συμπεριφορές των παιδιών, και τα παιδιά ωφελήθηκαν γνωστικά και κυρίως κοινωνικο-συναισθηματικά. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης τονίζουν το ρόλο του εκπαιδευτικού ως ερευνητή, καθώς μέσα από την έρευνα-δράση αναστοχάζεται σε ζητήματα της τάξης, που πρωτύτερα δεν ήταν ορατά. Παράλληλα, η χρήση τεχνικών παιγνιώδους και διαφοροποιημένης μάθησης, των τεχνών, η συνεργατική μάθηση, μπορούν να αξιοποιηθούν και να ενισχύσουν τη μαθησιακή διαδικασία σε μια προσχολική τάξη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαιδευτική έρευνα δράση, διαχείριση τάξης, προσχολική εκπαίδευση, ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, παιγνιώδης μάθηση

Ο ρόλος της έρευνας δράσης στην Πιλοτική Εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος Δημοτικού

Ντόκα Αγλαΐα, Σύμβουλος Εκπαίδευσης Ιωαννίνων, Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων

Χριστοδούλου Νίκος, Σύμβουλος Β΄ Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ριζάκη Αικατερίνη, ΕΔΙΠ Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να παρουσιάσει τον σχεδιασμό, την οργάνωση και τα αποτελέσματα της Πιλοτικής Εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ) της Μελέτης Περιβάλλοντος (ΜΠ) Δημοτικού. Η Πιλοτική Εφαρμογή του ΠΣ και η διαμορφωτική αξιολόγησή του υλοποιήθηκε μέσω της εκπαιδευτικής έρευνας δράσης και της δημιουργίας Επαγγελματικών Κοινοτήτων Μάθησης. Στη συγκεκριμένη εκπαιδευτική έρευνα δράσης οι εκπαιδευτικοί ως ερευνητές ανέπτυξαν εκπαιδευτικό υλικό και σχεδίασαν τη διδακτική διαδικασία με βάση το ΠΣ της ΜΠ, έχοντας την καθοδήγηση και τη συνεργασία των Υποστηρικτών/κτριών της Πιλοτικής εφαρμογής. Η έρευνα δράσης αφορά στη διαδικασία που αξιοποιείται στη βελτίωση, στην ανάπτυξη Αναλυτικών Προγραμμάτων, στη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά και στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Ως Επαγγελματικές Κοινότητες Μάθησης ορίστηκαν ομάδες εκπαιδευτικών που υπηρετούσαν στα Πειραματικά σχολεία οι οποίοι εργάστηκαν συνεργατικά με σκοπό τη βελτίωση της εκπαιδευτικής τους πρακτικής και τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων των μαθητών/-τριών με την αξιοποίηση του ΠΣ της ΜΠ Δημοτικού. Στο εν λόγω πλαίσιο δόθηκε η δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς να ασχοληθούν με πολλά και ποικίλα εκπαιδευτικά θέματα (σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, ανάπτυξη ικανοτήτων του πολίτη του 21ου αιώνα κ.ά), να σχεδιάσουν και εφαρμόσουν εκπαιδευτικό υλικό στη σχολική τάξη, καθώς και να αποκτήσουν μια συνολική αντίληψη για την εκπαιδευτική πραγματικότητα και του ρόλου τους μέσα σε αυτή. Τα δεδομένα της μελέτης μας προέκυψαν από την αξιοποίηση των απαντήσεων των εκπαιδευτικών σε ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσαν, από το διδακτικό σχεδιασμό που πραγματοποίησαν για τη διδακτική προσέγγιση των θεματικών ενότητων που εφαρμόστηκαν (Εντυπο Σχεδιασμού Διδασκαλίας με βάση τις αντίστοιχες διδακτικές ώρες θεματικής ενότητας), από τα Ημερολόγια αποτίμησης των εν λόγω θεματικών ενότητων (Ημερολόγιο Αναστοχασμού ανά διδακτικό σχεδιασμό), από την παρατήρηση της διδασκαλίας από ομότιμους - ετεροπαρατήρηση των εκπαιδευτικών καθώς και από τις συζητήσεις εκπαιδευτικών και Υποστηρικτών/τριών στο πλαίσιο των τηλεδιασκέψεων υποστήριξης και καθοδήγησης της Πιλοτικής Εφαρμογής κατά τα σχολικά έτη 2021-22 και 2022-23 του ΠΣ της ΜΠ. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αναδεικνύονται τα πλεονεκτήματα των Κοινοτήτων Μάθησης που δημιουργήθηκαν και η σημασία της συνεργασίας των εκπαιδευτικών με στόχο τον σχεδιασμό του εκπαιδευτικού υλικού. Αναδεικνύεται ότι η ανατροφοδότηση και η καθοδήγηση των Υποστηρικτών/ιών της Πιλοτικής Εφαρμογής συμβάλλει στη βελτίωση του εκπαιδευτικού υλικού αλλά και στην απόκτηση δεξιοτήτων σχεδιασμού των εκπαιδευτικών. Αναφέρονται οι δυσκολίες, τα προβλήματα που προέκυψαν είτε σε σχέση με το περιεχόμενο είτε σε σχέση με τη μεθοδολογία και τον χρόνο που απαιτούσε η εφαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού και τα είδη δραστηριοτήτων που χρησιμοποιήθηκαν. Τέλος, παρουσιάζονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν για τη σημασία της έρευνας δράσης στην επαγγελματική τους ανάπτυξη. Ειδικότερα στη συντριπτική τους πλειοψηφία οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν ότι η

έρευνα δράσης όπως εφαρμόστηκε στην Πιλοτική εφαρμογή του Προγράμματος Σπουδών είναι μία αποτελεσματική μέθοδος για την επαγγελματική τους ανάπτυξη και για την αλλαγή της εκπαιδευτικής τους κουλτούρας. Επιπρόσθετα οι εκπαιδευτικοί αποτιμούν θετικά τη συμβολή της ετεροπαρατήρησης, εφόσον χρησιμοποιείται ως εργαλείο επαγγελματικής ανάπτυξης στο πλαίσιο του 'κριτικού φίλου', ενώ θεωρούν σημαντικές και απαραίτητες προϋποθέσεις για την ουσιαστική εφαρμογή της έρευνας δράσης τις υλικοτεχνικές υποδομές του σχολείου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Έρευνα δράσης, Νέο Πρόγραμμα Σπουδών ΜΠ, κοινότητα μάθησης, επαγγελματική ανάπτυξη

Οι απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την επαγγελματική τους ευεξία

Ντούκα Αφροδίτη, Υπ. Μετ. Δρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Νικολάου Ελένη, Επίκ. Καθηγήτρια, Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη διερεύνηση της ευεξίας των εκπαιδευτικών όλων των βαθμίδων. Ως ευεξία ορίζεται η κατάσταση στην οποία τα άτομα έχουν τις απαραίτητες κοινωνικές, φυσικές και ψυχολογικές δυνατότητες, στις οποίες στηρίζονται για να ανταπεξέλθουν σε μια συγκεκριμένη φυσική, κοινωνική και ψυχολογική πρόκληση. Η ευεξία των εκπαιδευτικών θεωρείται ότι είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητά τους και την εκπαιδευτική διαδικασία στο σύνολό της. Ωστόσο, συχνά συγχέεται η έννοια της επαγγελματικής ευεξίας με την επαγγελματική ικανοποίηση και οι περισσότερες έρευνες που υλοποιούνται στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς αυτή την κατεύθυνση. Σκοπός της παρούσας πρότασης είναι να μελετηθεί η άποψη των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με την επαγγελματική τους ευεξία και τη σημασία που της αποδίδουν. Η παρούσα έρευνα παρουσιάζει ενδιαφέρον γιατί αξιοποιεί τις απόψεις των ίδιων των εκπαιδευτικών. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να οδηγήσουν σε αλλαγή στον τρόπο που αναγνωρίζεται και διαχειρίζεται η ευεξία των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η ευεξία τους δεν είναι ευθύνη μόνο των εκπαιδευτικών, αλλά μια συλλογική ευθύνη που αφορά όλους τους εμπλεκόμενους του εργασιακού χώρου και αποτελεί το κλειδί για την πρόοδο των εκπαιδευτικών και της σχολικής μονάδας στο σύνολό της. Τι γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την έννοια και το περιεχόμενο της επαγγελματικής ευεξίας; Ποιο επίπεδο επαγγελματικής ευεξίας θεωρείται ιδανικό; Πώς υποστηρίζεται η επαγγελματική ευεξία των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης; Με ποιες προτάσεις βελτίωσης της επαγγελματικής ευεξίας συμφωνούν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης; Είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία προσπαθεί να απαντήσει η παρούσα έρευνα. Δείγμα της έρευνας αποτελούν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Εργαλείο συλλογής ερευνητικών δεδομένων αποτελεί ένα ερωτηματολόγιο 15 ερωτήσεων, οι οποίες απαντήθηκαν με την κλίμακα Likert. Οι πρώτες πέντε ερωτήσεις προσπαθούν να εκμαιεύσουν τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την έννοια της ευεξίας ενώ οι υπόλοιπες 10 ερωτήσεις αφορούν τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την επαγγελματική ευεξία. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να αναδείξουν τη σπουδαιότητα της ευεξίας των εκπαιδευτικών και συγκεκριμένα της επαγγελματικής τους ευεξίας. Όταν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα ευεξίας, τότε θα βελτιωθεί και η συνολική απόδοση των σχολικών μονάδων, αφού θα βιώνουν θετικά συναισθήματα, θα αναπτύσσονται υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις και θα αυτοβελτιώνονται. Η μελέτη της επαγγελματικής ευεξίας θα συμβάλλει στην καλλιέργεια της προσωπικής και επαγγελματικής τους ανάπτυξης. Κυρίως, θα επιτρέψει τη διατύπωση προτάσεων για την έναρξη μιας συνεχούς αναζήτησης για τη θέσπιση τρόπων ανάπτυξης, βελτίωσης και διαχείρισης της συνολικής τους ευεξίας. Μ' αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθούν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για αλλαγές και εφαρμογή καινοτομιών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ευεξία, επαγγελματική ευεξία, πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Η ανάπτυξη ικανοτήτων ανώτερου ταξινομικού επιπέδου (HOTS) στο δημοτικό σχολείο: τα αποτελέσματα μιας έρευνας μεικτών μεθόδων.

Ντρενογιάννη Ελένη, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.

Κούρτης Πάρης, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Εργαστήριο Παιδαγωγικών Ερευνών και Εφαρμογών στην Εκπαίδευση, Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.

Στο μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα, η αύξηση των γνώσεων και των εμπειρικών δεδομένων σχετικά με τις επιζήμιες συνέπειες της παραδοσιακής ακαδημαϊκής εκπαίδευσης και την ανάγκη ενίσχυσης των διανοητικών ικανοτήτων που μας καθιστούν μοναδικούς, διαισθητικούς, εμβριθείς στη λήψη αποφάσεων, ικανούς στην ορθολογική λύση προβλημάτων, δημιουργικούς και αποκλίνοντες στοχαστές, υπήρξε εκθετική. Εκατομμύρια σελίδες έχουν γραφεί από ειδικούς της εκπαίδευσης και ερευνητές και πληθώρα πλαισίων έχουν δημιουργηθεί από μεμονωμένους αναλυτές, εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς με στόχο τον προσδιορισμό, την ανάπτυξη και την αξιολόγηση των ανώτερων ικανοτήτων της σκέψης (HOTS). Παράλληλα, η έρευνα στο πεδίο της ανάπτυξης των εν λόγω ικανοτήτων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εκτενής, αλλά παράλληλα πολυδιάστατη και διαφοροποιημένη. Τα αποτελέσματα προγενέστερων μελετών αναφέρουν αρκετά επιτεύγματα, αλλά επισημαίνουν και αρκετές προκλήσεις καθότι η ανάπτυξή τους προϋποθέτει σημαντικές αλλαγές στις διδακτικές πρακτικές, στις συνθήκες μάθησης και στο κλίμα της τάξης και οι απαιτήσεις σε επίπεδο σχεδίασης, οργάνωσης και προγραμματισμού μπορεί να θεωρηθούν υπέρμετρες. Κατά συνέπεια οι μελέτες που ασχολούνται με την έμπρακτη διδασκαλία των HOTS σε ρεαλιστικές συνθήκες τάξης είναι ασυνήθιστες. Αυτή η διαπίστωση είναι ιδιαίτερα φανερή στην περίπτωση ερευνών που εστιάζουν στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και υιοθετούν το θεωρητικό υπόβαθρο της αναθεωρημένης ταξινομίας των L. Anderson και D. Krathwohl. Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα ανακοίνωση επιχειρεί να συνεισφέρει ερευνητικά στην κατανόηση του πεδίου, διερευνώντας τη διαδικασία υλοποίησης και τα κύρια μαθησιακά αποτελέσματα μιας σειράς παρεμβατικών διδασκαλιών, οι οποίες σχεδιάστηκαν με γνώμονα την στοχοταξινομία των Anderson και Krathwohl και στόχευαν στην ανάπτυξη ικανοτήτων ανώτερου ταξινομικού επιπέδου. Η ερευνητική παρέμβαση είχε διάρκεια 10 μήνες, για την πραγματοποίησή της υιοθετήθηκε η μεικτή ερευνητική στρατηγική και σε αυτήν συμμετείχαν οι 21 μαθητές και μαθήτριες ενός τμήματος Στ' Δημοτικού ενός πειραματικού σχολείου. Κατά την εφαρμογή της παρέμβασης σχεδιάστηκαν και υλοποιήθηκαν είκοσι τρεις (23) διδασκαλίες, οι οποίες αναφέρονταν σε διαφορετικά μαθήματα και γνωστικές περιοχές του σχολικού προγράμματος σπουδών. Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι οι επιδόσεις των μαθητών σε δραστηριότητες που στόχευαν στα ανώτερα επίπεδα της στοχοταξινομίας παρουσίασαν αυξητική τάση στη διάρκεια του χρόνου της παρέμβασης. Οι μαθητές με υψηλές σχολικές/ακαδημαϊκές επιδόσεις σημείωσαν καλύτερες βαθμολογίες στις δραστηριότητες της παρέμβασης συγκριτικά με τους υπόλοιπους μαθητές, αλλά οι μαθητές με χαμηλή σχολική επίδοση παρουσίασαν τη μεγαλύτερη βαθμολογική βελτίωση στις ίδιες δραστηριότητες. Τα ευρήματα της έρευνας υποδεικνύουν πως η διαδικασία ανάπτυξης ικανοτήτων ανώτερου ταξινομικού επιπέδου συνιστά απαιτητικό και πολυδιάστατο εγχείρημα το οποίο απαιτεί βαθιές και εκτεταμένες αλλαγές στην αρχιτεκτονική της διδασκαλίας, προϋποθέτει την υιοθέτηση προοδευτικών διδακτικών προσεγγίσεων και μπορεί να θεωρηθεί αναπτυξιακό ταξίδι με προορισμό, επιλογή διαδρομής και χρόνο άφιξης που διαφοροποιείται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μαθητών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ικανότητες ανώτερου ταξινομικού επιπέδου, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αναθεωρημένη ταξινομία Bloom, μεικτή προσέγγιση, σχολική επίδοση

Αξιολόγηση της Στάσης και της Ετοιμότητας των δασκάλων να υλοποιήσουν προγράμματα STEM.

Παπαγιαννοπούλου Θεανώ, Υποψήφια Διδάκτωρ Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Βαϊοπούλου Γιούλη, Διδάσκουσα Τμήματος Ψυχολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σταμοβλάσης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Η Επιστήμη, η Τεχνολογία, η Μηχανική και τα Μαθηματικά (STEM) είναι μια καινοτόμα εκπαιδευτική πρακτική διεθνώς. Αποτελεί μια διερευνητική προσέγγιση που στόχο έχει να εξοπλίσει τους μαθητές με δεξιότητες του 21ου αιώνα, ώστε να προετοιμαστούν για την επίλυση των σύγχρονων κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων. Κατά συνέπεια, προτεραιότητα ενός εκπαιδευτικού συστήματος είναι μέσα από την νέα αυτή πρακτική οι απόφοιτοι να είναι ανταγωνιστικοί στην παγκόσμια αγορά εργασίας και να καλύψουν τις ανάγκες σε εργατικό δυναμικό των πολυεθνικών εταιριών και της βιομηχανίας γενικότερα. Η κατανόηση των αντιλήψεων και της στάσης των εκπαιδευτικών αναφορικά με την εκπαίδευση STEM είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχημένη εφαρμογή της. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τη στάση και την ετοιμότητα των δασκάλων να εφαρμόσουν προγράμματα STEM. Σε αυτή συμμετείχαν 201 δάσκαλοι και για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο σταθμισμένο για την ελληνική κοινότητα. Οι διαστάσεις που διερευνούνται στην εν λόγω μελέτη είναι η Δέσμευση και η Στάση των δασκάλων απέναντι στην εφαρμογή STEM προγραμμάτων, οι γνωστικές και συναισθηματικές προϋποθέσεις, η αυτο-αποτελεσματικότητα καθώς και η Στάση τους απέναντι στη διδασκαλία γενικότερα. Χρησιμοποιήθηκαν μέθοδοι της επαγωγικής στατιστικής για την ανάλυση των δεδομένων προκειμένου να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των επιμέρους διαφορών στις υπό διερεύνηση διαστάσεις. Παρατηρήθηκε θετική στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στην Εκπαίδευση STEM και διαπιστώθηκε ότι τα επιμορφωτικά προγράμματα, το μορφωτικό επίπεδο, η ηλικία και τα έτη υπηρεσίας είχαν στατιστικά σημαντική επίδραση στην στάση και την ετοιμότητα να υλοποιήσουν τα καινοτόμα προγράμματα. Επιπλέον, από την ανάλυση συσχέτισης διαπιστώθηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ των παραγόντων της έρευνας. Το μοντέλο γραμμικής παλινδρόμησης, το οποίο πραγματοποιήθηκε προκειμένου να εξεταστεί σε ποιο βαθμό οι γνωστικές προϋποθέσεις και η αυτο-αποτελεσματικότητα των δασκάλων μπορούν προβλέψουν την Στάση τους, ερμηνεύει το 77,3% της διακύμανσης. Από την ανάλυση προκύπτει ότι η γνωστική ετοιμότητα και η αυτο-αποτελεσματικότητα των δασκάλων μπορούν να προβλέψουν τη στάση τους απέναντι στο STEM, με τον δεύτερο παράγοντα να έχει τη μεγαλύτερη επίδραση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Εκπαίδευση STEM, ετοιμότητα, στάση εκπαιδευτικών, γραμμική παλινδρόμηση, συσχέτιση

Η φύση της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών και ο ρόλος της στην κατανόηση των νέων επιστημονικών εννοιών. Η περίπτωση των ρητών αριθμών στα μαθηματικά

Παπανδρέου Βασιλική, Υποψήφια Διδάκτορας,

Σταμοβλάσης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής

Τα τελευταία χρόνια στις μελέτες που αφορούν τη μάθηση υπάρχει μια γενικότερη συμφωνία ότι το φαινόμενο των αφελών ή διαισθητικών αντιλήψεων που διαμορφώνουν οι μαθητές μέσα από την καθημερινή τους εμπειρία χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Οι ερευνητές έχουν τεκμηριώσει πως αυτές οι διαισθητικές – μη-διδασθείσες

ιδέες των μαθητών και οι επιπτώσεις τους διατηρούνται για πολύ καιρό στη διδακτική διαδικασία. Στο πεδίο της εννοιολογικής αλλαγής αυτό που έχει αποτελέσει θεμελιώδες θεωρητικό ζήτημα μεταξύ των ερευνητών είναι η φύση αυτής της προϋπάρχουσας γνώσης των μαθητών. Αν πρόκειται δηλαδή για συνεκτική (coherent) ή κατακερματισμένη (fragmented) γνώση. Οι δύο αυτές διαφορετικές προσεγγίσεις προϋποθέτουν και διαφορετικούς τρόπους απόκτησης της γνώσης άρα και διαφορετικές διδακτικές προσεγγίσεις. Η παρούσα εργασία αφορά την κατανόηση της έννοιας των ρητών αριθμών και κατά πόσο η προϋπάρχουσα γνώση των μαθητών για το σύνολο των φυσικών αριθμών αποτελεί εμπόδιο (natural number bias). Υποστηρίζεται πως αυτή η γνώση των μαθητών για τους φυσικούς δημιουργεί παρανοήσεις (misconceptions) κατά την προσπάθειά τους να κατανοήσουν το σύνολο των ρητών αριθμών μέσα από την τυπική διδασκαλία. Αυτές οι παρανοήσεις εκφράζονται μέσα από τα συνθετικά μοντέλα, δηλαδή τα ενδιάμεσα στάδια κατανόησης όπως προέκυψαν μέσα από τις απαντήσεις των μαθητών. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η φύση της «αφελών» ιδεών των μαθητών για τους φυσικούς αριθμούς, ως συνεκτική ή κατακερματισμένη, και να εντοπιστούν τα ενδιάμεσα στάδια κατανόησης των ρητών αριθμών που έχουν προταθεί στην βιβλιογραφία. Οι συμμετέχοντες (N=202) ήταν μαθητές β' και γ' γυμνασίου, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο με ένδεκα ερωτήσεις που κατασκευάστηκε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας. Οι πρώτες δύο ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (P1,P2) αφορούν το σύνολο των πραγματικών αριθμών και τους αριθμούς που ανήκουν σε αυτό. Οι δύο επόμενες ερωτήσεις του ερωτηματολογίου (P3,P4) χρησιμοποιήθηκαν για να εξασφαλίσουμε πως οι μαθητές γνώριζαν τους αλγεβρικούς όρους «αντίστροφος» και «αντίθετος» προκειμένου να μην γίνει κακή χρήση τους στη συνέχεια. Οι ερωτήσεις A1 και A2 που ακολουθούσαν αφορούσαν τις αλγεβρικές ιδιότητες των πραγματικών αριθμών ενώ οι υπόλοιπες πέντε ερωτήσεις αφορούσαν την ιδιότητα της πυκνότητας των ρητών αριθμών. Για την ανάλυσή των δεδομένων αξιοποιήθηκε Latent Class Analysis για τον εντοπισμό των υποθετικών νοητικών μοντέλων. Η LCA είναι μια cluster analysis που ομαδοποιεί τους συμμετέχοντες σε ομάδες με κοινά μοτίβα απαντήσεων και είναι η κατάλληλη μέθοδος για το έλεγχο των υποθέσεων της παρούσης έρευνας. Από την ανάλυση διαπιστώθηκε μόνο ένα από τα ενδιάμεσα στάδια που είχαν προταθεί στην βιβλιογραφία. Συγκεκριμένα εντοπίστηκε το στάδιο της «αφελούς πυκνότητας» (“Naïve Density”), που είναι το προτελευταίο στάδιο για την πλήρη κατανόηση της έννοιας την πυκνότητας του συνόλου των ρητών αριθμών. Η εύρεση ενός από τα στάδια που έχουν προταθεί στην βιβλιογραφία στηρίζει μερικώς την υπόθεση της συνεκτικής γνώσης και προσθέτει στην συζήτηση γύρω από την φύση της γνώσης των παιδιών. Τα αποτελέσματα της παρούσης έρευνας που έχουν εξαχθεί για πρώτη φορά με την μέθοδο LCA έχουν σημαντικές θεωρητικές επιπτώσεις αλλά και συνέπειες για την διδακτική πράξη. Προτείνεται στον εκπαιδευτικό να εξετάσει με προσοχή τις παρανοήσεις που συνδέονται με το στάδιο αυτό και να προσαρμόσει αντίστοιχα την διδασκαλία του για να ξεπεραστούν τα εννοιολογικά εμπόδια. Η παρούσα εργασία έχει και μια μεθοδολογική διάσταση με την χρήση της LCA, η οποία προτείνεται ως το κατάλληλο εργαλείο για την έρευνα της εννοιολογικής αλλαγής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: “naïve” ideas, φύση προϋπάρχουσας γνώσης, Knowledge in Pieces (KiP), coherent knowledge, εννοιολογική αλλαγή, misconceptions, ρητοί αριθμοί, γνωστικές μεταβλητές

Η ομαλή μετάβαση των μαθητών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη στα προσχολικά και σχολικά περιβάλλοντα: μια ερευνητική προσέγγιση

Σακελλαρίου Μαρία, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στράτη Παναγιώτα, Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Αναγνωστοπούλου Ροδόκλεια, Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μήτση Πολυξένη, Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η πολυπλοκότητα της ομαλής μετάβασης αποτελεί θέμα μελέτης της επιστημονικής κοινότητας προκειμένου να προσδιοριστούν τρόποι και παράγοντες για τη βελτίωση των εμπειριών για τα παιδιά με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη και των οικογενειών τους. Στην παρούσα μελέτη θα αναδειχθούν τόσο οι απόψεις εκπαιδευτικών

Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη σχολική ετοιμότητα, την ομαλή μετάβαση από τη μια εκπαιδευτική βαθμίδα στην άλλη, καθώς και για τις σημαντικές παραμέτρους που σχετίζονται με το πλαίσιο μετάβασης των παιδιών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όσο και οι απόψεις γονέων για τις βασικές ικανότητες που πρέπει να έχουν κατακτήσει τα παιδιά για την ομαλή μετάβαση στα κέντρα προσχολικής αγωγής και εκπαίδευσης. Η έρευνά μας πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2022-2023 στην Περιφερειακή Ενότητα Ηπείρου, της οποίας οι άξονες αφορούν: Α) τις βασικές ικανότητες και δεξιότητες που πρέπει να έχουν κατακτήσει τα παιδιά για την ομαλή μετάβαση τους στα προσχολικά και σχολικά περιβάλλοντα, στην οποία συμμετείχαν Ν: 247 δάσκαλοι, Ν: 187 Νηπιαγωγοί και Ν: 217 Βρεφονηπιαγωγοί, Β) τις ανησυχίες 55 οικογενειών για το θέμα της μετάβασης των παιδιών από το οικογενειακό περιβάλλον στον Παιδικό Σταθμό, όσο και τις προσδοκίες τους για το σχολικό περιβάλλον και Γ) το πλαίσιο μετάβασης των παιδιών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όπου συμμετείχαν Ν: 247 δάσκαλοι, Ν: 187 Νηπιαγωγοί. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, προέκυψε ως πρωταρχικός προβληματισμός των γονέων για τη μετάβαση του παιδιού ο αποχωρισμός και η προσαρμογή στο νέο πλαίσιο. Η έρευνα ανέδειξε ακόμη την αναγκαιότητα της συνεργασίας του σχολείου και της οικογένειας για τη διασφάλιση συνέχειας, μέσα από τον σχεδιασμό Αναπτυξιακά Κατάλληλων Προγραμμάτων, ώστε να διευκολυνθεί το πέρασμα από τη μια βαθμίδα αγωγής και εκπαίδευσης στην άλλη. Καταλήγοντας, τα ευρήματά μας συνηγορούν υπέρ της συνεκπαίδευσης μαθητών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη, που θα εφαρμόζεται με τα κατάλληλα, αποτελεσματικά και υψηλής ποιότητας προγράμματα ομαλής μετάβασης ενώ απαιτούνται ευρύτερες αλλαγές σε όλους τους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία φορείς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ομαλή μετάβαση, συνεκπαίδευση, προσχολικά και σχολικά περιβάλλοντα, οικογένεια

Έρευνα ανάλυσης περιεχομένου σε σχολικά εγχειρίδια της Εκκλησιαστικής Ιστορίας κατά την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας (1876-1920) στον ελλαδικό χώρο

Σίσκου Γιολάντα, Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού, Θεολογική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μελετώντας την ελληνική παιδεία, κατά την ύστερη νεωτερικότητα, παρατηρούμε ότι διαμορφώνονται σ' αυτή καινούρια χαρακτηριστικά, όπως η εξάλειψη του παραδοσιακού τοπικισμού και η διαφοροποίηση της κοινωνίας σε διακριτούς θεσμικούς χώρους, με βάση τα φιλοσοφικά ερείσματα της εποχής. Το σχολικό σύστημα, επιβεβαιώνει την προαναφερθείσα διαφοροποίηση, με τη θεσμοποίησή του στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος, αλλά και στην παραπαύουσα οθωμανική αυτοκρατορία, σε σχέση με τη μόρφωση των πληθυσμών που βρίσκονται στην επικράτεια της. Την εποχή αυτή η μεθοδική οργάνωση της εκπαίδευσης συνεπάγεται την εισαγωγή, εγκεκριμένου από το κράτος, εκπαιδευτικού υλικού, όπως είναι τα σχολικά εγχειρίδια. Ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα, εκπαιδευτικά κινήματα στην Ευρώπη, επηρεάζουν και τον ελλαδικό χώρο, επιδιώκοντας να διαμορφώσουν ένα νέο πρότυπο ανθρώπου και πολίτη. Στην ανερχόμενη βιομηχανική κοινωνία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, τα κράτη, πλέον, παρεμβαίνουν στην παιδαγωγική διαδικασία, γίνονται οι βασικοί φορείς της και οι παράγοντες οι οποίοι αναλαμβάνουν τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, αποσυνδέοντάς τον, σταδιακά, από την Εκκλησία, η οποία είχε αναλάβει την ευθύνη της εκπαίδευσης του χριστιανικού millet μετά την Άλωση. Στην παρούσα εργασία γίνεται μια ποιοτική ανάλυση περιεχομένου δημοσιών τεκμηρίων της περιόδου 1876-1920 στον ελλαδικό χώρο. Συγκεκριμένα διερευνώνται από τις εκδόσεις της Κωνσταντινούπολης τα σχολικά εγχειρίδια της Εκκλησιαστικής Ιστορίας των Φ. Βαφειδή και Κ. Φίλανδρου, ενώ από τις εκδόσεις των Αθηνών τα σχολικά εγχειρίδια των Α. Δ. Κυριακού και Δ. Σ. Μπαλάνου. Η ανάλυση των δεδομένων ακολούθησε τις αρχές ανάλυσης περιεχομένου, με τη δημιουργία διαγράμματος κωδικοποίησης. Τα κείμενα διερευνήθηκαν σε σχέση με τον παιδαγωγικό τους λόγο και την ιδεολογία τους. Θα συζητηθούν τα αποτελέσματα της έρευνας των συγκεκριμένων βιβλίων, εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά του κειμένου και του περικειμένου τους, στην παιδαγωγική αξία τους καθώς και στην προθετικότητα, των πληροφοριών τους. Τα πορίσματα της έρευνας θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν, περισσότερο, σε σχετικά μαθήματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του περιεχομένου των συγκεκριμένων σχολικών εγχειριδίων, ώστε να διαφανεί η

επίδραση των παιδαγωγικών, των κοινωνικών και των πολιτικών διαφοροποιήσεων της εποχής, στο περιεχόμενο του μαθήματος της Εκκλησιαστικής Ιστορίας. Στην έρευνα καταδεικνύεται η ποιότητα των εκπαιδευτικών πολιτικών του Οικουμενικού Θρόνου, αλλά και του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, όσον αφορά στην αξιοποίηση του συγκεκριμένου μαθήματος στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκκλησιαστική Ιστορία, παιδαγωγικός λόγος, ιδεολογία

Η επικοινωνιακή ικανότητα ως βασική δεξιότητα του 21ου αιώνα: Απόψεις εκπαιδευτικών Γενικού Λυκείου

Σταμάτης Ι. Παναγιώτης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αιγαίου, Κωστούλα Βασιλική, υποψήφια διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αιγαίου

Στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή της πληροφορίας και του διαδικτύου, η εκπαιδευτική πρακτική στρέφεται σε νέες θεωρίες μάθησης, ενώ οι μαθητές/-τριες αντιμετωπίζουν ποικίλες προκλήσεις. Σημαντικές δεξιότητες του 21ου αιώνα είναι η συνεργασία, η κριτική σκέψη, η δημιουργικότητα και η επικοινωνία. Το ερευνητικό ενδιαφέρον για τη μελέτη των εν λόγω δεξιοτήτων αυξήθηκε ραγδαία τα τελευταία χρόνια. Η επικοινωνία εκπαιδευτικού και μαθητή/-τριας αλλά και μεταξύ μαθητών/-τριών αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές δεξιότητες στην εκπαίδευση. Η καλλιέργεια της λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας συμβάλλει θετικά στη διδακτική και μαθησιακή διαδικασία, καθώς αποτελεί ένα βασικό εφόδιο ζωής.

Η παρούσα εργασία διερευνά απόψεις εκπαιδευτικών Γενικού Λυκείου αναφορικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες που έχουν αποκτήσει οι μαθητές/-τριες στην τελευταία τάξη του Λυκείου. Σκοπός είναι να διαπιστωθεί αν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οι μαθητές/-τριες της Γ' Γενικού Λυκείου έχουν καλλιεργήσει επαρκώς τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες. Πρόκειται για ποιοτική έρευνα για την υλοποίηση της οποίας αξιοποιείται η βολική δειγματοληψία. Δείγμα αναφοράς αποτελούν συνολικά τριάντα εκπαιδευτικοί, οι οποίοι διδάσκουν στη Γ' τάξη Γενικού Λυκείου. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα Μαΐου-Ιουνίου 2023. Μεθοδολογικό εργαλείο συλλογής δεδομένων της έρευνας είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να απαντήσουν αν θεωρούν σημαντική την καλλιέργεια επικοινωνιακών δεξιοτήτων στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας και αν τελικά οι τελειόφοιτοι Λυκείου έχουν αποκτήσει τέτοιες δεξιότητες. Επιπρόσθετα, ρωτήθηκαν σε ποιο βαθμό αξιοποιούν συνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας και αν οι διδακτικές μέθοδοι που χρησιμοποιούν συμβάλλουν στην ανάπτυξη των επικοινωνιακών τους ικανοτήτων. Τέλος, διαπιστώνεται αν οι μαθητές/-τριες εκφράζονται κυρίως λεκτικά ή αν δίνεται έμφαση στη μη λεκτική επικοινωνία. Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας θα γίνει με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας προκύπτουν ενδεικτικές τάσεις σχετικά με τις απόψεις εκπαιδευτικών Γενικού Λυκείου αναφορικά με τις επικοινωνιακές δεξιότητες που έχουν αποκτήσει οι τελειόφοιτοι μαθητές/-τριες Γενικού Λυκείου. Τέλος, διαπιστώνεται ποιος θεωρούν ότι είναι ο βαθμός της επικοινωνιακής ετοιμότητας των μαθητών/-τριών κατά την ενηλικίωσή τους και λίγο πριν από την είσοδό τους στον ακαδημαϊκό ή εργασιακό στίβο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: απόψεις εκπαιδευτικών, Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επικοινωνία, επικοινωνιακές δεξιότητες

Η διαφοροποίηση των διδακτικών πρακτικών ανά σχολική τάξη στο γυμνάσιο μέσα από τις αντιλήψεις των μαθητών για το μάθημα της ελληνικής γλώσσας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Σταυροπούλου Γεωργία, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Σταμοβλάσσης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι διδακτικές πρακτικές διαδραματίζουν εξέχοντα και καταλυτικό ρόλο στη μαθησιακή διαδικασία. Συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων μαθητών και μαθητριών. Η παρούσα έρευνα, επομένως, αποσκοπεί στη διερεύνηση των αντιλήψεων των μαθητών και μαθητριών για τις διδακτικές πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί ανά σχολική τάξη, όπως και τη σχέση των διδακτικών πρακτικών με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν μαθητές και μαθήτριες κατά την παραγωγή γραπτού λόγου στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας. Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες (N=1342) φοιτούσαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Το δείγμα απαρτιζόταν από α' γυμνασίου (N=543), β' (N=502) και γ' γυμνασίου (N=297). Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν ένα ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς που μετρούσε τις αντιλαμβανόμενες διδακτικές πρακτικές, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και μαθήτριες κατά την παραγωγή γραπτού λόγου και την επίδοση των μαθητών και μαθητριών. Διενεργήθηκε ανάλυση παραγόντων που ανέδειξε δύο διαστάσεις στη δασκαλοκεντρική διδακτική πρακτική (απομνημόνευση, χρήση σχολικού εγχειριδίου) και δύο στη μαθητοκεντρική (κριτική σκέψη, κατανόηση σε βάθος). Για τη στατιστική ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν διμεταβλητές και πολυμεταβλητές αναλύσεις. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ότι οι αντιλήψεις των μαθητών και μαθητριών σε σχέση με τις διδακτικές πρακτικές που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί μεταβάλλονται από τάξη σε τάξη. Επιπλέον, εντοπίστηκε η σχέση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μαθητές και μαθήτριες κατά την παραγωγή γραπτού λόγου με τις διδακτικές πρακτικές. Τα ευρήματα αναδεικνύουν τον εποικοδομητικό ρόλο της μαθητοκεντρικής διδακτικής πρακτικής, καθώς ο μαθητής και η μαθήτρια αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης με θετικά αποτελέσματα. Ιδιαίτερα η έμφαση στη κριτική ικανότητα και η κατανόηση σε βάθος φαίνεται να ποικίλουν από τάξη σε τάξη και να διαμορφώνει ανάλογα τα μαθησιακά αποτελέσματα. Τα εμπειρικά ευρήματα της παρούσας έρευνας δείχνουν μια γενική εικόνα για το πώς διαφοροποιούνται οι διδακτικές πρακτικές και οι δυσκολίες στο μάθημα της ελληνικής γλώσσας στις διαφορετικές τάξεις του γυμνασίου, μέσα από τις αντιλήψεις των μαθητών και μαθητριών και δύνανται να αποτελέσουν σημαντικό οδηγό για τους εκπαιδευτικούς και τους σχεδιαστές αναλυτικών προγραμμάτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αντιλήψεις των μαθητών, διδακτικές πρακτικές, μαθητοκεντρική διδακτική πρακτική, δασκαλοκεντρική διδακτική πρακτική, δυσκολίες, επίδοση

Απόψεις μαθητών/τριών ΣΤ' Δημοτικού και Γ' Γυμνασίου για τον βαθμό κατάκτησης των διαθεματικών/οριζόντιων δεξιοτήτων δια βίου μάθησης: Μια ποσοτική προσέγγιση

Τζίκα Βασιλική, Εκπ/κός ΠΕ70, Μ.Α., Υπ. Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Καλδή Σταυρούλα, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Γκόβαρης Χρήστος, Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Κουτρούμπα Κωνσταντίνα, Καθηγήτρια, Τμήμα Οικονομίας & Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει τον βαθμό κατάκτησης διαθεματικών/οριζόντιων δεξιοτήτων μαθητών/

τριών Δημοτικού και Γυμνασίου (με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, τις απόψεις τους για τις υπό μελέτη δεξιότητες καθώς και την ύπαρξη τυχόν διαφορών μεταξύ των βαθμίδων και του μεταναστευτικού υποβάθρου. Οι διαθεματικές/ οριζόντιες δεξιότητες που ερευνώνται είναι οι ακόλουθες: (α) η δεξιότητα επίλυσης προβλημάτων, (β) η δεξιότητα της κριτικής σκέψης, (γ) η δεξιότητα της δημιουργικότητας, (δ) η δεξιότητα της επικοινωνίας και της συνεργασίας, (ε) η δεξιότητα της αυτορρύθμισης της μάθησης και της επιλογής κατάλληλων στρατηγικών μάθησης και (στ) η δεξιότητα ευαισθητοποίησης σε κοινωνικά ζητήματα. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 293 μαθητές/ήτριες Στ' Δημοτικού και 258 μαθητές/ήτριες Γ' Γυμνασίου οι οποίοι/ες απάντησαν σε ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς. Τα αποτελέσματα φανερώνουν ότι όλοι οι μαθητές/ήτριες δηλώνουν πως κατέχουν σε μέτριο βαθμό τις υπό μελέτη δεξιότητες ενώ παράλληλα παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ του βαθμού κατάκτησης των δεξιοτήτων και στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ μαθητών/ριών με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο και των δύο βαθμίδων. Τα ευρήματα της έρευνας συμβάλλουν στη συζήτηση σχετικά με την καλλιέργεια των διαθεματικών/ οριζόντιων δεξιοτήτων δια βίου μάθησης από όλους/ες τους/ις μαθητές/ήτριες ξεπερνώντας τυχόν ανισότητες στην εκπαίδευση μαθητών με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης δια βίου μάθησης και της εκπαίδευσης για την αειφορία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαθεματικές/ οριζόντιες δεξιότητες δια βίου μάθησης, μαθητές/ήτριες με ή χωρίς μεταναστευτικό υπόβαθρο, δημοτικό, γυμνάσιο

Δημιουργική ανάγνωση και γραφή: εκπαιδευτικό εργαλείο ενίσχυσης της φιλιανγνωσίας ή και της ολιστικής/επικοινωνιακής προσέγγισης του γλωσσικού μαθήματος; Οι απόψεις των εκπαιδευτικών υπό το φως του νέου Προγράμματος Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας στο Δημοτικό

Τσάτσου-Νικολούλη Σοφία, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τσιλιμένη Τασούλα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι όροι “δημιουργική ανάγνωση” και “δημιουργική γραφή” είναι στενά συνυφασμένοι με τη Λογοτεχνία, την απόλαυση, εμπάθυση και κατανόησή της. Αρχικά, η λογοτεχνική δημιουργική ανάγνωση «επιτρέπει» στον αναγνώστη να συνδέσει το κείμενο με δικές του εμπειρίες και συναισθήματα, καθώς του παρέχει μεθόδους κι εργαλεία προσέγγισής του, καθορίζοντας, έτσι, τη δυναμική που αναπτύσσεται ανάμεσα στον ίδιο και στο κείμενο. Επιπλέον, η λογοτεχνική δημιουργική γραφή αφορμάται από τη δημιουργική ανάγνωση, προσκαλώντας τον αναγνώστη να αναδομήσει το κείμενο και να το αποτυπώσει στο χαρτί με τρόπο πρωτότυπο κι εκφραστικό. Στον χώρο της εκπαίδευσης και πιο συγκεκριμένα στο δημοτικό σχολείο, η δημιουργική γραφή αποτελεί κατά κύριο λόγο τον συνδετικό κρίκο της Λογοτεχνίας με την αισθητική απόλαυση και τη δημιουργικότητα, φέρνοντας τους μαθητές και τις μαθήτριες σε επαφή με αφηγηματικές τεχνικές και βασικά δομικά στοιχεία του κειμένου, όπως είναι το χωροχρονικό πλαίσιο, οι χαρακτήρες και η πλοκή. Χαρακτηριστικό είναι ότι στα δύο τελευταία Προγράμματα Σπουδών για τη Νεοελληνική Γλώσσα στο Δημοτικό (2011, 2021), η δημιουργική γραφή είναι κατά κύριο λόγο συνδεδεμένη με τη Λογοτεχνία και τη φιλιανγνωσία, έχοντας ως βασικό σκοπό την καλλιέργεια της αναγνωστικής απόλαυσης και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Ωστόσο, δε θα πρέπει να παραληφθεί ότι η συνδρομή της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος είναι εξίσου αποτελεσματική και σημαντική. Να σημειωθεί ότι στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας στο Δημοτικό (2021), υιοθετώντας την αρχή της ολιστικής/επικοινωνιακής προσέγγισης της γλώσσας, ζητούμενο αποτελεί οι μαθητές και οι μαθήτριες να εκφράζονται στον προφορικό και στον γραπτό λόγο με ευχέρεια και ακρίβεια και να επικοινωνούν ενεργά μέσω της πρόσληψης και παραγωγής λόγου. Με βάση τα παραπάνω, η δημιουργική ανάγνωση και γραφή ποικίλων κειμενικών ειδών μπορεί να αποτελέσει ένα ουσιαστικό εργαλείο και για το γλωσσικό μάθημα, ενισχύοντας τις προσληπτικές και παραγωγικές δεξιότητες των μαθητών/τριών, φέρνοντάς τους σε επαφή με ποικίλα κειμενικά είδη και τύπους, προωθώντας τη διδασκαλία της γραμματικής μέσα από μεθόδους παρατήρησης/ανακάλυψης κι

εμπλουτίζοντας το λεξιλόγιό τους. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τις απόψεις 47 εκπαιδευτικών σχετικά με τον αποτελεσματικό ρόλο της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής, όχι μόνο στην αισθητική/βιοματική προσέγγιση της Λογοτεχνίας, αλλά και στην ολιστική/επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος. Ειδικότερα, το δείγμα αποτελούν 46 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο με 13 ερωτήσεις κλειστού τύπου σχετικά με τον ρόλο της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής στη διδασκαλία της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας. Η στατιστική επεξεργασία των απαντήσεων καταδεικνύει ότι η δημιουργική ανάγνωση και γραφή αποτελεί σημαντικό εκπαιδευτικό εργαλείο, όχι μόνο στην αισθητική/βιοματική προσέγγιση της Λογοτεχνίας, αλλά και στην ολιστική/επικοινωνιακή προσέγγιση του γλωσσικού μαθήματος. Η γενίκευση των αποτελεσμάτων της έρευνας μπορεί να συνδράμει στην αξιοποίηση της δημιουργικής ανάγνωσης και γραφής ως μίας χρήσιμης και κυρίως παιγνιώδους παιδαγωγικής πρακτικής στη σχολική τάξη, όπως αυτή προσδιορίζεται από την Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία και τη Διδακτική της Γλώσσας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Δημιουργική γραφή, λογοτεχνία, γλώσσα

Παιδαγωγικές πρακτικές απέναντι σε αγοραίες εκπαιδευτικές πολιτικές. Η εμπειρία των ολιγοθέσιων δημοτικών σχολείων

Τσιαπλές Νικόλαος, Δάσκαλος, Υπ. Δρ. Π.Τ.Δ.Ε. Α.Π.Θ.,

Τουρτούρας Χρήστος, Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Α.Π.Θ.

Το μικρό (ολιγοθέσιο) σχολείο αποτελεί, διαχρονικά, αναπόσπαστο κομμάτι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, κυρίως λόγω του γεωγραφικού διαμελισμού της χώρας και της αντίστοιχης κατανομής των κατοίκων της. Ωστόσο, σε ένα πλαίσιο αμφισβήτησης από την κεντρική διοίκηση της αποτελεσματικότητας του δημόσιου σχολείου γενικότερα, όπως και κάθε δημόσιου φορέα και αγαθού, τα ολιγοθέσια δημόσια δημοτικά σχολεία αποτελούν τον πρώτο και κύριο στόχο της πολιτικής αποεπένδυσης που επέλεξαν οι νεοφιλελεύθερες κυβερνήσεις τις τελευταίες δύο (τουλάχιστον) δεκαετίες. Έχοντας, λοιπόν, ως πλαίσιο την πάγια πολιτική πρόθεση συρρίκνωσης του αριθμού τους, έως και ολοσχερούς κατάργησής τους -τη στιγμή που αναδεικνύεται η τηλεκαπαίδευση ως απάντηση στη μετέπειτα εκπαιδευτική πραγματικότητα των απομακρυσμένων περιοχών της χώρας- η αποτελεσματικότητά τους παραμένει ένα ζήτημα που συνεχίζει να διχάζει την εκπαιδευτική κοινότητα πέρα από τη χονδροειδή θεώρησή τους ως ένα εκπαιδευτικό μοντέλο ξεπερασμένο και αναχρονιστικό, που καθόλου δεν συνάδει με την καινοτομία και φουτουριστική εκπαιδευτική προοπτική των «αρίστων», συνυπάρχει η αντίληψη ότι θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια σύγχρονη εναλλακτική εκπαιδευτική πρόταση με αμιγή παιδαγωγικό προσανατολισμό και, ως έναν βαθμό, εξασφαλισμένα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Ωστόσο, η συζήτηση παραμένει ανολοκλήρωτη, εξαιτίας της έλλειψης στη χώρα μας εμπεριστατωμένων εμπειρικών ερευνών, ικανών να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην περαίωσή της. Στη βάση των παραπάνω, πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα με επιτόπου συλλογή δεδομένων από τα επίσημα αρχεία (μαθητολόγια) όλων ανεξαιρέτως των ολιγοθέσιων δημοτικών σχολείων του Νομού Εύβοιας δεδομένων που αφορούσαν τη σχολική σταδιοδρομία ολόκληρου του αλλοδαπού και μέρους του γηγενούς μαθητικού πληθυσμού των παραπάνω σχολείων (επιδόσεις, συχνότητα και είδη στασιμότητας, πρώιμη διαρροή από την εκπαίδευση, συχνότητα μετεγγραφών, καθώς και μια σειρά από δημογραφικού τύπου μεταβλητές), στα πλαίσια των προϋποθέσεων της μεθοδολογικής προσέγγισης της έρευνας «κοόρτης». Η κύρια έρευνα, που βρίσκεται σε εξέλιξη, είναι μεικτού σχεδιασμού και περιλαμβάνει πέρα από τα ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα (διεξαγωγή συνεντεύξεων). Στην παρούσα εργασία θα περιοριστούμε στην παρουσίαση μέρους των ευρημάτων από τα πρωτογενή ποσοτικά και μόνον δεδομένα. Σκοπός της έρευνας είναι η επαναπροσέγγιση των όρων λειτουργίας και αποτελεσματικότητας των ολιγοθέσιων σχολείων, στη βάση αυστηρά εμπειρικών ερευνητικών δεδομένων. Υπάρχει συγκρατημένη αισιοδοξία ότι η επίσημη πολιτεία θα εγκύψει στο θέμα και θα επαναπροσδιορίσει την εκπαιδευτική της πολιτική, λαμβάνοντας υπ' όψη την αναδύομενη δυναμική του συγκεκριμένου τύπου σχολείων και την προοπτική για ακόμη καλύτερα αποτελέσματα, σε περίπτωση πλαisiώσής τους με απαραίτητες επενδύσεις σε κατάλληλα επιμορφωμένο έμψυχο διδακτικό δυναμικό και σοβαρή υλικοτεχνική υποδομή.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Ολιγοθέσια σχολεία, στασιμότητα, σχολική διαρροή, αξιολόγηση επιδόσεων, εκπαιδευτική πολιτική

Από τα ερευνητικά ερωτήματα στην ανάπτυξη θεωρίας. Ένα μεθοδολογικό επιχείρημα για την παραγωγή νέας γνώσης στην ποιοτική έρευνα

Χριστοδούλου Μιχάλης, Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.

Στην εισήγησή μας θα αντιπαραβάλλουμε συγκεκριμένα επιχειρήματα απέναντι σε τρεις επιστημολογικές παραδοχές/στερεότυπα που διέπουν τον τρόπο εφαρμογής της ποιοτικής εκπαιδευτικής έρευνας. Πρώτον, την ταύτιση των ποιοτικών μεθόδων με το φιλοσοφικό ρεύμα της Ερμηνευτικής και την κοινωνική θεωρία του κονστρουκτιβισμού, δεύτερον, την μονομερή προिमодότηση της επαγωγής ως τρόπου ανάλυσης των ποιοτικών δεδομένων και, τρίτον, την μεθοδολογική αδιαφορία για την γενίκευση των συμπερασμάτων της ποιοτικής έρευνας. Απέναντι στις τρεις αυτές παραδοχές θα υποστηρίξουμε ότι οι ποιοτικές μέθοδοι μπορούν να εφαρμοστούν από ποικίλα επιστημολογικά ρεύματα πέραν του κονστρουκτιβισμού, όπως είναι ο Κριτικός Ρεαλισμός, ότι η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων εμπλέκει και τα τρία είδη συμπερασμού, δηλαδή την επαγωγή, τον παραγωγικό (deductive reasoning) και τον απαγωγικό συλλογισμό (abductive reasoning) και ότι οι ποιοτικές μέθοδοι αποτελούν το προνομιακό πεδίο για τον σχηματισμό εννοιών που είναι γενικεύσιμες. Σημείο εκκίνησης της επιχειρηματολογίας μας θα είναι η ιδέα ότι ο τρόπος που θέτουμε ερευνητικά ερωτήματα στην ποιοτική έρευνα είναι καθοριστικός για την ανάπτυξη θεωρίας και νέας γνώσης. Θα εξετάσουμε κριτικά μια ευρέως υιοθετούμενη πρακτική στον τρόπο που τίθενται τα ερευνητικά ερωτήματα, συγκεκριμένα την διερεύνηση απόψεων μιας κοινωνικής ομάδας (γονέων, εκπαιδευτικών) για το Χ (όπου Χ, τα Αναλυτικά Προγράμματα, μια διδακτική μεθοδολογία, η δίγλωσση εκπαίδευση κτλ). Θα υποστηρίξουμε ότι από μόνη της η διερεύνηση απόψεων, εάν δεν συμπληρωθεί από μια μεθοδολογία που αμφισβητεί τα τρία παραπάνω στερεότυπα, πάσχει από δυο μειονεκτήματα: πρώτον, αυτό στο οποίο καταλήγει κανείς είναι περιγραφές εμπειρικού χαρακτήρα οι οποίες επαναλαμβάνουν τα λόγια των υποκειμένων «με άλλα λόγια» και, δεύτερον, αδυνατεί να εντοπίσει ένα κομβικό χαρακτηριστικό το οποίο οι ποιοτικές μέθοδοι αναζητούν μέσω των αναλύσεών τους, δηλαδή το «βάθος» στις απαντήσεις και πρακτικές των υποκειμένων. Ως εκ τούτου, θα επιχειρήσουμε να συνδέσουμε την διαδικασία σχηματισμού εννοιών με τον εντοπισμό τριών πραγμάτων στα οποία μπορεί να αναφέρεται η μεταφορά του «βάθους», δηλαδή το «κρυμμένο», το «ξεχασμένο» ή το «λανθάνον». Η βασική μεθοδολογική ιδέα που θα εισηγηθούμε είναι ότι ο σχηματισμός εννοιών προϋποθέτει το να θέτουμε ερευνητικά ερωτήματα τα οποία δομούνται στη βάση πρότερης θεωρητικής γνώσης. Θα εισηγηθούμε μια τυπολογία η οποία συνδέει τα είδη των ερευνητικών ερωτημάτων με τα είδη των ερευνητικών προθέσεων (επαλήθευση θεωρίας, εκλέπτυνση θεωρίας, ανάπτυξη θεωρίας) και η οποία μπορεί να λειτουργήσει ως μεθοδολογικό πλαίσιο οργάνωσης του ερευνητικού σχεδιασμού για την ποιοτική έρευνα. Τέλος θα δείξουμε τρόπους εφαρμογής αυτής της τυπολογίας στις μελέτες περίπτωσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ερευνητικά ερωτήματα, ανάπτυξη θεωρίας, απαγωγικός συλλογισμός, σχηματισμός εννοιών, ποιοτική έρευνα

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Απόψεις νηπιαγωγών για τις εκπαιδευτικές δράσεις: «Εργαστήρια Δεξιοτήτων & δημιουργικής ενασχόλησης των μαθητών με την Αγγλική γλώσσα**

Γαλαρινιώτης Νικόλαος, Εκπαιδευτικός ΕΑΕ (ΠΕ70) του ΚΕΣΥ Φλώρινας

Κοσκοσίδου Αγάπη, Εκπαιδευτικός ΠΕ60, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Ως μη λεκτική επικοινωνία ορίζεται η ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ ανθρώπων μέσω καναλιών, όπως οι εκφράσεις του προσώπου, το βλέμμα, οι κινήσεις των χεριών και του σώματος, οι εναλλαγές της φωνής, η σιωπή, το χιούμορ, το άγγιγμα, η απόσταση εκπαιδευτικού-μαθητών, η διάταξη του χώρου, χωρίς τη χρήση του λεκτικού κώδικα. Στον χώρο της εκπαίδευσης, η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διδασκαλία και μάθηση, καθώς επίσης και στη διαμόρφωση του κλίματος της σχολικής τάξης. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της πανδημίας του COVID-19 στον τρόπο έκφρασης της μη λεκτικής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών κατά την επιστροφή των μαθητριών/ών στις σχολικές αίθουσες μετά το άνοιγμα των σχολείων και με εφαρμογή υγειονομικών πρωτόκολλων και μέτρων για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19. Ως επιμέρους στόχοι τέθηκαν η καταγραφή της μη λεκτικής συμπεριφοράς που εμφανίζεται σε μεγαλύτερο και σε μικρότερο αντίστοιχα βαθμό, και η διερεύνηση των διαφορών στην έκφραση της μη λεκτικής συμπεριφοράς, με βάση το φύλο και την εμπειρία των εκπαιδευτικών. Το δείγμα αποτέλεσαν δεκαεπτά (17) εκπαιδευτικοί ενός δημόσιου δημοτικού σχολείου της Αθήνας. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος με ερευνητικά εργαλεία την κλειδα παρατήρησης και την ημι-δομημένη συνέντευξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών, και ειδικότερα το άγγιγμα, οι εκφράσεις του προσώπου και η απόσταση, επηρεάστηκε από τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν λόγω της πανδημίας, ενώ ταυτόχρονα ενισχύθηκαν άλλα κανάλια (π.χ. η οπτική επαφή, η φωνή και οι κινήσεις των χεριών) λειτουργώντας αντισταθμιστικά. Επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, για τη διαμόρφωση θετικού συναισθηματικού κλίματος στην τάξη, η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών εκδηλωνόταν περισσότερο μέσω των εναλλαγών της φωνής και των μορφασμών του προσώπου, του βλέμματος, του χιούμορ και της απτικής επαφής και λιγότερο μέσω της διαμόρφωσης της διάταξης του χώρου και της απόστασης, της στάσης και των κινήσεων του σώματος και των χεριών. Τέλος, διαφοροποιήσεις καταγράφηκαν στη μη λεκτική συμπεριφορά τους με βάση το φύλο, καθώς φάνηκε ότι οι γυναίκες εναλλάσσουν αρκετά τις κινήσεις τους, όχι όμως και με βάση την εμπειρία. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν τη σημασία της μη λεκτικής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και τονίζουν την αναγκαιότητα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης τους με αξιοποίηση της τεχνικής της μικροδιδασκαλίας, δειγματικών διδασκαλιών και άλλων αναστοχαστικών εργαλείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μη λεκτική επικοινωνία, κανάλια μη λεκτικής συμπεριφοράς, COVID-19, αναστοχασμός

Ενισχύοντας την οικογένεια στο νηπιαγωγείο: Απόψεις και πρακτικές νηπιαγωγών με βάση την προέλευση των οικογενειών και κοινωνικοπαιδαγωγικές προεκτάσεις

Γούλα Κωνσταντίνα, Νηπιαγωγός, Τ.Ε.Ε.Π.Η. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Πεντέρη Ευθυμία, Επικ. Καθηγήτρια, Τ.Ε.Ε.Π.Η. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Η προσχολική εκπαίδευση εντάσσει παιδιά και οικογένειες στο εκπαιδευτικό σύστημα έχοντας ως κοινωνικοπαιδαγωγική αποστολή να υποστηρίξει την επιτυχημένη προσαρμογή και πορεία όλων των συμμετεχόντων στη μαθησιακή διαδικασία. Στόχος της έρευνας είναι η καταγραφή των αναφερόμενων πρακτικών νηπιαγωγών που εργάζονται σε δημόσια νηπιαγωγεία για τη συνεργασία που αναπτύσσουν με τις οικογένειες των μαθητών/τριών τους με σκοπό να σκιαγραφηθούν τα χαρακτηριστικά της μεταξύ τους σχέσης και να αναδειχθούν τυχόν διαφορές ανάλογα με την εθνοπολιτισμική προέλευση των γονέων. Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με 10 νηπιαγωγούς, οι πέντε από τις οποίες αναφέρθηκαν στη συνεργασία με τις οικογένειες της κυρίαρχης ομάδας και οι υπόλοιπες για εκείνες από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Το πρωτόκολλο ημι-δομημένης συνέντευξης κάλυπτε επτά άξονες που αφορούν στη συνεργασία σχολείου-οικογένειας-κοινότητας, αλλά θα εστιάσουμε σε δύο από αυτούς, που αφορούν τις πρακτικές που δηλώνουν ότι εφαρμόζουν οι νηπιαγωγοί και τις αντιλήψεις τους για τη σχέση με τους γονείς. Εφαρμόστηκε ανάλυση περιεχομένου και αξιοποιήθηκε η τυπολογία της Epstein για την κατηγοριοποίηση των πρακτικών των νηπιαγωγών, ενώ οι δηλώσεις για τη σχέση τους με τους γονείς ομαδοποιήθηκαν στο πλαίσιο του θετικού ή αρνητικού προσανατολισμού τους. Οι νηπιαγωγοί, και για τις δύο κατηγορίες γονέων, δηλώνουν πρακτικές ενίσχυσης και των έξι τύπων της γονικής εμπλοκής. Ωστόσο, ενώ εστιάζουν στην ενίσχυση της συμμετοχής στο σχολείο (3ος τύπος) και της ανταπόκρισης στις βασικές υποχρεώσεις για τους γονείς της κυρίαρχης ομάδας (2ος τύπος), για εκείνους από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα δίνεται έμφαση στην ενίσχυση της ανταπόκρισης στις βασικές υποχρεώσεις (2ος τύπος) και του γονικού ρόλου (1ος τύπος). Τα αποτελέσματα υποστηρίζουν την άποψη ότι τόσο θετικά στοιχεία, όπως η δημιουργικότητα, η ικανοποίηση, η αμοιβαιότητα, η προσφορά και η εμπιστοσύνη, όσο και αρνητικά στοιχεία, όπως η επιφυλακτικότητα, οι χαμηλές προσδοκίες, η τυπικότητα ή ακόμη και οι συγκρούσεις, συνυπάρχουν στη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς και τους γονείς. Ωστόσο ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί αναφέρονται σε περισσότερο θετικές σχέσεις για τους γονείς από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα συγκριτικά με τους γονείς από την κυρίαρχη ομάδα. Σε ότι αφορά τα αρνητικά χαρακτηριστικά της σχέσης, οι νηπιαγωγοί αποδίδουν στην πλευρά των εκπαιδευτικών περισσότερο αρνητισμό για τη σχέση με τους γονείς της κυρίαρχης ομάδας συγκριτικά με τους γονείς από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα, για τους οποίους αναφέρουν ότι εισπράττουν μεγαλύτερη επιφύλαξη από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Η συζήτηση φωτίζει τις υποκειμενικές εμπειρίες και τις αντιλήψεις των νηπιαγωγών και συνδέει με τις αρχές και τη φιλοσοφία του νέου Προγράμματος Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση διατυπώνοντας προτάσεις εφαρμογών που υποστηρίζουν τον κοινωνικοπαιδαγωγικό ρόλο του νηπιαγωγείου και τη σημασία του πολιτισμού στη διαμόρφωση της καθημερινής εκπαιδευτικής εμπειρίας, για όλους τους εμπλεκόμενους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: γονική εμπλοκή, συνεργασία σχολείου-οικογένειας, εθνοπολιτισμική προέλευση, αντιλήψεις και πρακτικές νηπιαγωγών, κοινωνικοπαιδαγωγικός ρόλος προσχολικής εκπαίδευσης

Δραστηριότητες «STEAM» στο Νηπιαγωγείο μέσα από μια σειρά προγραμμάτων «SPARK»

Θεοδωράκη Χαρίκλεια, Δρ. Νηπιαγωγός, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ιωάννου Μιχάλης, Νηπιαγωγός, Υπ. Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η STEAM εκπαίδευση αποτελεί καινοτόμο κομμάτι της εκπαιδευτικής πραγματικότητας του 21ου αιώνα στην προσχολική εκπαίδευση. Στο Νηπιαγωγείο και γενικότερα την Προσχολική Εκπαίδευση τα τελευταία χρόνια

εντάσσεται ολοένα και περισσότερο η εκπαίδευση STEAM με διάφορες μορφές και με τη χρήση καινοτόμων εργαλείων. Η παρούσα εργασία αποτυπώνει την διαδικασία σχεδιασμού και ανάπτυξης μιας σειράς δραστηριοτήτων STEAM για την Προσχολική Εκπαίδευση μέσα από δύο Ευρωπαϊκά Προγράμματα (Erasmus+ & Scientix). Ειδικότερα, σχεδιάστηκαν 20 δραστηριότητες STEAM με την αξιοποίηση του Μηχανικού Σχεδιασμού, μιας διαδικασίας επίλυσης προβλημάτων. Τα προγράμματα SPARK είχαν ως προτεραιότητά του την υιοθέτηση της προσέγγισης STEAM στην προσχολική εκπαίδευση προσφέροντας υλικό και δραστηριότητες που σχετίζονται με τις Φυσικές Επιστήμες, την Τεχνολογία, την Μηχανική, τις Τέχνες και τα Μαθηματικά σε εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης και παιδιά 3 έως 6 ετών. Οι εταίροι ήταν ο οργανισμός Κοκορο από την Πορτογαλία και 2 νηπιαγωγεία από την Ελλάδα, το 54ο Νηπιαγωγείο Πειραιά και το 4ο Νηπιαγωγείο Κισάμου. Αρχικά, υλοποιήθηκε μια βιβλιογραφική ανασκόπηση του πεδίου, ενώ στην συνέχεια σχεδιάστηκε ένα υπόδειγμα ανάπτυξης δραστηριοτήτων. Στην συνέχεια, αναπτύχθηκαν 20 δραστηριότητες STEAM μέσα από τα βήματα του Μηχανικού Σχεδιασμού: α) Πρόβλημα, β) Διερεύνηση, γ) Σχεδιασμός & Υλοποίηση, και δ) Συμπεράσματα και Παρουσίαση. Οι δραστηριότητες εστίαζαν τόσο στην τυπική όσο και μη τυπική μάθηση μέσα από δράσεις στην τάξη και την αυλή των σχολείων. Επίσης, υλοποιήθηκαν 3 συνεντεύξεις με ακαδημαϊκούς και μικρή έρευνα για τις απόψεις των εν ενεργεία εκπαιδευτικών προσχολικής με την συμμετοχή 10 εκπαιδευτικών προκειμένου να διερευνηθούν περεταίρω οι ανάγκες και οι ευκαιρίες του πεδίου. Επιπλέον, ταυτόχρονα με την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων πραγματοποιήθηκαν εργαστήρια σε εκπαιδευτικούς προσχολικής αγωγής προκειμένου να γίνει η πιλοτική εφαρμογή τους, αλλά και εσωτερική επιμόρφωση των εταίρων σε θέματα STEAM. Τέλος, το εκπαιδευτικό υλικό αξιολογήθηκε, αρχικά, από τους εκπαιδευτικούς μέσα από τις παρατηρήσεις τους και από τα παιδιά μέσα από την πιλοτική εφαρμογή των δραστηριοτήτων στην τάξη, και πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στην παρουσίαση και στο περιεχόμενο των δραστηριοτήτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: STEAM, Προσχολική Εκπαίδευση, Μηχανικός Σχεδιασμός

Διερεύνηση των αντιλήψεων του πατέρα, για τον ρόλο και την συμβολή του στην αγωγή, τη φροντίδα και την εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας

Κοντού Ειρήνη, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας, MA, 11ος Β.Ν.Σ. Δήμος Αιγάλεω

Παρά το γεγονός ότι ο ρόλος και η σημασία της συμμετοχής του πατέρα στην αγωγή, τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας, δεν αποτελεί νέο ερευνητικό πεδίο, η βιβλιογραφική ανασκόπηση καταδεικνύει ότι στη πλειοψηφία τους οι έρευνες εστιάζουν στην πατρότητα υπό το πρίσμα των γυναικών. Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί να καλύψει αυτό το κενό στη βιβλιογραφία, καταγράφοντας τις απόψεις των ίδιων των πατέρων για το ρόλο και τη συμβολή τους στην αγωγή, τη φροντίδα και την εκπαίδευση του παιδιού προσχολικής ηλικίας, τόσο σε επίπεδο σπιτιού όσο και σε επίπεδο προσχολικού προγράμματος. Συγκεκριμένα, η παρούσα έρευνα μελετά τις απόψεις και τις αντιλήψεις των πατεράδων για τον πατρικό τους ρόλο και τη σπουδαιότητα που αποδίδουν στον ρόλο τους ως πατέρα, καθώς και την συσχέτιση μεταξύ των αντιλήψεών τους και της συχνότητας συμμετοχής τους, στην πρώιμη εκπαίδευση του παιδιού και την καθημερινή αλληλεπίδραση στο σπίτι. Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 245 άνδρες βιολογικοί-πατέρες, των οποίων το παιδί ήταν προσχολικής ηλικίας από 2;6 – 4;6 ετών και φοιτούσε σε κέντρα προσχολικής εκπαίδευσης του Δήμου Αιγάλεω. Όλοι οι συμμετέχοντες πατεράδες, των οποίων ο μέσος όρος ηλικίας ήταν 40.39 έτη (SD=5,33), ήταν παντρεμένοι με τη μητέρα των παιδιών και είχαν ελληνική καταγωγή. Για την επιλογή του δείγματος υιοθετήθηκε δειγματοληψία ευκολίας. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο διανεμήθηκε σε έντυπη μορφή. Ειδικότερα, η ερευνήτρια, έπειτα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, δημιούργησε ένα ερωτηματολόγιο με 8 υποκλίμακες τύπου Likert, οι οποίες επιλέχθηκαν και μεταφράστηκαν στα Ελληνικά από ερωτηματολόγια που είχαν χρησιμοποιηθεί σε προηγούμενες έρευνες. Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των πατεράδων (ηλικία, εργασιακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, οικονομική κατάσταση) σχετίζονται με το κατά πόσο συμμετέχουν στο πλαίσιο του προσχολικού προγράμματος και του σπιτιού, με τις αντιλήψεις τους για τον πατρικό τους ρόλο και με τις πρακτικές γονεϊκές φροντίδας που εφαρμόζουν. Συνάμα, διαπιστώθηκε ότι τα θετικά συναισθήματα των πατεράδων για τον πατρικό

τους ρόλο έχουν θετική συσχέτιση με την συμμετοχή τους στο πλαίσιο του προσχολικού προγράμματος και του σπιτιού. Τα αποτελέσματα της έρευνας είναι σημαντικά, καθώς φαίνεται πως οι πατεράδες έχουν συνειδητοποιήσει ότι απαιτείται τόσο η άμεση όσο και η έμμεση συμμετοχή τους στην αγωγή, τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών τους και αναγνωρίζουν τη σημασία της ποιότητας και όχι της ποσότητας της συμμετοχής τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πατρική συμβολή, εκπαίδευση, φροντίδα, οικογένεια

Μουσική στην Προσχολική Αγωγή: μία πρόταση διδασκαλίας βασισμένη στη θεωρία της επικοινωνιακής μουσικότητας

Κωτσοπούλου Δήμητρα, Τμ. Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Λιονουσίου Ζωή, Αναπλ. Καθηγήτρια, Τμ. Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η παρούσα εισήγηση αφορά σε μία εκπαιδευτική έρευνα δράσης ποιοτικής μεθοδολογίας που πραγματοποιήθηκε σε μία τάξη νηπιαγωγείου στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής της ερευνήτριας. Στην εισήγηση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πιλοτικής εφαρμογής της, η οποία στη συνέχεια αποτέλεσε τη βάση για τη συνέχεια της περαιτέρω έρευνας. Αφετηρία της μελέτης είναι η θεωρία της επικοινωνιακής μουσικότητας (Malloch, 1999), η οποία έχει δείξει ότι η επικοινωνία του παιδιού με τον κόσμο γύρω του είναι κατά βάση μουσική. Σκοπός είναι να διερευνήσει το πώς τα τρία δομικά χαρακτηριστικά της επικοινωνιακής μουσικότητας -παλμός, ποιότητα, αφήγηση- σε κατάλληλα σχεδιασμένες μουσικές δραστηριότητες επιδρούν στις κοινωνικές δεξιότητες των νηπίων. Συγκεκριμένα μελετήθηκαν στοιχεία λεκτικής, μη λεκτικής και μουσικής επικοινωνίας, ενεργητικής ακρόασης, συμμετοχικότητας, ομαδικότητας και «δεσίματος» του μουσικού αποτελέσματος. Πρόκειται για μία έρευνα δράσης διάρκειας τεσσάρων μηνών η οποία υλοποιήθηκε σε ένα Νηπιαγωγείο της Κεντρικής Ελλάδας. Στην ομάδα συμμετείχαν 18 νήπια, ηλικίας από 4 έως 6 ετών. Πραγματοποιήθηκαν συνολικά 11 συναντήσεις οι οποίες βιντεοσκοπήθηκαν, μετά από την έγγραφη συναίνεση των γονέων και κηδεμόνων των νηπίων, καθώς και της διευθύντριας του νηπιαγωγείου. Τα πρώτα αποτελέσματα από την πολυτροπική ανάλυση των βιντεοσκοπημένων μαθημάτων ανέδειξαν πέντε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες: επικοινωνία, έκφραση, μουσική συμμετοχή, ομαδικότητα, παλμός-ποιότητα-αφήγηση. Από τα πρώτα αποτελέσματα της μελέτης, φάνηκε ότι η μουσική αγωγή, και ειδικότερα οι ανάλογα σχεδιασμένες μουσικές δραστηριότητες με γνώμονα το πλαίσιο της επικοινωνιακής μουσικότητας, έχουν τη δυνατότητα να ισχυροποιήσουν τη θέση του παιδιού μέσα στην ομάδα, να αναπτύξουν το αίσθημα του «ανήκειν» και να ενισχύσουν μουσικές και κοινωνικές δεξιότητες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μουσική αγωγή, ομάδα, έκφραση, επικοινωνία, αίσθημα του «ανήκειν».

Αξιολόγηση μαθησιακών έργων από τον κόσμο των Φυσικών Επιστημών που ανέπτυξαν μελλοντικοί νηπιαγωγοί στο περιβάλλον του ScratchJr.

Μαστρογιαννάκης Στυλιανός, Υποψ. Δρ., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Κουκούλης Γεώργιος, Υποψ. Δρ., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πλακίτση Αικατερίνη, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τις τελευταίες δεκαετίες η εκπαίδευση των παιδιών προσχολικής ηλικίας στις Φυσικές Επιστήμες προσελκύει ολοένα

και περισσότερο την προσοχή των ερευνητών. Η παρούσα έρευνα μικτών μεθόδων βασίστηκε σε μια εκπαιδευτική παρέμβαση στις Φυσικές Επιστήμες, μετά το πέρας της οποίας οι φοιτητές που την παρακολούθησαν παρέδωσαν μια εργασία στο περιβάλλον του ScratchJr ως μέρος ενός ευρύτερου διδακτικού σεναρίου. Αξιοποιήθηκε το θεωρητικό μοντέλο της διερευνητικής μάθησης, σκοπός του οποίου αποτελεί αφενός η δημιουργία ενός κατάλληλου μαθησιακού περιβάλλοντος που να ενθαρρύνει τους μαθητές να αναζητούν πληροφορίες για ένα πρόβλημα και να διεξάγουν σχετικές διερευνήσεις για να απαντήσουν στο συγκεκριμένο πρόβλημα κι αφετέρου, η άσκηση των μαθητών στις επιστημονικές διαδικασίες. Στο πλαίσιο αυτό οι φοιτητές σχεδίασαν και υλοποίησαν έργα Φυσικών Επιστημών στο περιβάλλον του STEM εργαλείου ScratchJr, με στόχο την καλλιέργεια των επιστημονικών δεξιοτήτων στους μικρούς μαθητές. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 162 φοιτητές/τριες του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, οι οποίοι/ες παρακολούθησαν την παρέμβαση κατά το ακαδημαϊκό έτος 2021-22. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από τα μαθησιακά έργα των φοιτητών στο ScratchJr καθώς και από ημιδομημένες συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι φοιτητές επιλέγουν σε αρκετά μεγαλύτερο βαθμό τις ενότητες «Ζωντανοί οργανισμοί» και «Πλανήτη Γη και Διάστημα» του Αναλυτικού Προγράμματος για να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν τις εργασίες τους σε σχέση με τις ενότητες «Αντικείμενα και υλικά» και «Έννοιες και φαινόμενα από το φυσικό κόσμο». Οι δεξιότητες της επιστημονικής μεθόδου που ως επί το πλείστον οι φοιτητές επέλεξαν να αναπτύξουν μέσα από τα έργα τους ήταν η παρατήρηση, η ταξινόμηση, η επικοινωνία, οι προβλέψεις και η εξαγωγή συμπερασμάτων. Αξιοποιώντας την ταξινομία των Basogain, Olabe & Olabe βρέθηκε ότι το 78% των εντολών ScratchJr που χρησιμοποιήσαν οι φοιτητές είναι εντολές άμεσου αποτελέσματος, ενώ το 22% είναι εντολές ελέγχου του αποτελέσματος. Επιπλέον, η χρήση της ταξινομίας των Portelance, Strawhacker & Bers έδειξε ότι οι φοιτητές περίπου κατά 57% συνέταξαν απλές εντολές, κατά 32% εντολές μέτριας δυσκολίας και κατά 11% εντολές αυξημένης δυσκολίας. Τα ευρήματα από τις συνεντεύξεις φανερώνουν ότι οι φοιτητές επιλέγουν την ενότητα των Φυσικών Επιστημών για να υλοποιήσουν την εργασία τους επηρεαζόμενοι από το γνωστικό τους υπόβαθρο καθώς και από τις στάσεις τους. Επιπλέον, αξιολογούν θετικά την ενσωμάτωση του εργαλείου ScratchJr στη σχεδίαση έργων Φυσικών Επιστημών με τρόπο που να ενθαρρύνει τις διερευνήσεις των παιδιών και να τα βοηθάει να αναπτύξουν δεξιότητες - όπως οι επιστημονικές δεξιότητες και οι δεξιότητες επίλυσης προβλήματος.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Φυσικές Επιστήμες, *ScratchJr*, προσχολική εκπαίδευση

Πέρα από τις λέξεις: τα βιβλία χωρίς λόγια (wordless books) στην προσχολική εκπαίδευση

Νίκα Βασιλική, Δρ. Ε.ΔΙ.Π., Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Δερματά Κατερίνα, Δρ., ΠΕ60

Τα βιβλία χωρίς λόγια (wordless ή silent books) είναι πλούσια σε οπτικές αφηγήσεις και προσφέρουν μια σημαντική ευκαιρία στα παιδιά προσχολικής αγωγής, τα οποία δεν έχουν κατακτήσει ακόμη τον μηχανισμό ανάγνωσης ώστε να αναπτύξουν βασικές δεξιότητες γραμματισμού, να προωθήσουν τη δημιουργικότητα (creativity), τη φαντασία (fantasy), την κριτική σκέψη (critical thinking) και το κίνητρο (motivation) προκειμένου να εξελιχθούν σε ικανούς αναγνώστες. Η εισήγηση παρουσιάζει έρευνα που διεξήχθη, κατά το σχολικό έτος 2021-2022, με παιδιά προσχολικής ηλικίας (3-5 ετών), προκειμένου να διερευνηθούν οι εκπαιδευτικές δυνατότητες των βιβλίων χωρίς λόγια στην προσχολική εκπαίδευση. Στόχος της έρευνας ήταν να αξιολογήσει τη συμβολή των βιβλίων χωρίς λέξεις σε συγκεκριμένες πτυχές της ανάπτυξης του πρώιμου γραμματισμού: στην απόκτηση λεξιλογίου, στην κατανόηση ιστοριών, στις αφηγηματικές δεξιότητες και στην εκφραστική γλώσσα αλλά και στη φιλαναγνωσία γενικότερα. Ο ερευνητικός σχεδιασμός ήταν πειραματικού τύπου με μια πειραματική ομάδα που έρχεται σε επαφή με βιβλία χωρίς λέξεις και μια ομάδα ελέγχου που ακολουθεί το κανονικό πρόγραμμα χωρίς έκθεση σε αυτά. Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω του οδηγού ποιοτικής παρατήρησης, των συζητήσεων με τα παιδιά και μέσω των αφηγήσεών τους ενώ η ανάλυση του σώματος των παρατηρήσεων και του απομαγνητοφωνημένου αφηγηματικού υλικού έγινε με βάση τους άξονες των ερευνητικών ερωτημάτων. Αυτές οι ποιοτικές μέθοδοι στοχεύουν στην καταγραφή της εμπλοκής των παιδιών, των συναισθηματικών αντιδράσεων και των αλληλεπιδράσεών τους με τα βιβλία χωρίς λέξεις. Τα ποιοτικά δεδομένα απομαγνητοφωνήθηκαν, κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν θεματικά με βάση τους άξονες

των ερευνητικών ερωτημάτων προκειμένου να εντοπιστούν αναδυόμενα μοτίβα και θέματα που σχετίζονται με τη χρήση των βιβλίων γενικότερα, του λεξιλογίου, των αφηγηματικών τεχνικών αλλά και της δημιουργίας κινήτρων για τη δημιουργία ικανών αναγνωστών στο μέλλον. Τα ευρήματα της έρευνας παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για την αποτελεσματικότητα των βιβλίων χωρίς λόγια, ως ένα ισχυρό εργαλείο για την προώθηση της φιλιαναγνωσίας και των δεξιοτήτων πρώιμου γραμματισμού από τα παιδιά που δεν έχουν ακόμη κατακτήσει τον μηχανισμό της ανάγνωσης. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να εμπνεύσει εκπαιδευτικούς και ερευνητές να ενσωματώσουν τα βιβλία χωρίς λόγια στις καθημερινές αναγνωστικές εμπειρίες των παιδιών προσχολικής ηλικίας, καλλιεργώντας τελικά την αγάπη για την ανάγνωση και βελτιώνοντας τη συνολική μαθησιακή εμπειρία των μικρών παιδιών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: βιβλία χωρίς λόγια, προσχολική εκπαίδευση, πρώιμος γραμματισμός, φιλιαναγνωσία, κίνητρο

Οι προτιμήσεις και οι απόψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για τους άνδρες και τις γυναίκες παιδαγωγούς προσχολικής ηλικίας: Μια μελέτη περίπτωσης

Ρέντζου Κωνσταντίνα, Επίκ. Καθηγήτρια, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της έρευνας: Η παρούσα μελέτη περίπτωσης στοχεύει στη διερεύνηση των προοπτικών των παιδιών προσχολικής ηλικίας σχετικά με το εάν και πώς το φύλο των εκπαιδευτικών διαμορφώνει τον τρόπο που βλέπουν τον παιδαγωγικό ρόλο των παιδαγωγών τους και τον βαθμό στον οποίο τα παιδιά δείχνουν προτίμηση σε έναν παιδαγωγό με βάση το φύλο του/της. Διερευνήθηκαν, επίσης, ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των απόψεων των αγοριών και των κοριτσιών για τον ρόλο των εκπαιδευτικών τους. Από την άλλη πλευρά, η έρευνα στόχευε στο να διερευνηθεί εάν τα παιδιά εκδηλώνουν διαφορετική στάση απέναντι στους παιδαγωγούς τους όταν συζητούν με τους γονείς τους στο σπίτι. Μέθοδος: Για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκε η μέθοδος του Μωσαϊκού. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν από οκτώ παιδιά προσχολικής ηλικίας μέσω παιδικών ζωγραφιών, φωτογραφιών και συνεντεύξεων. Επίσης, πέντε γονείς συμπλήρωσαν ένα διαδικτυακό ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Αποτελέσματα και Συμπεράσματα: Τα δεδομένα δείχνουν ότι τα παιδιά αναθέτουν έναν περισσότερο «παιχνιδιάρικο» ρόλο στον άνδρα παιδαγωγό και έναν περισσότερο εκπαιδευτικό ρόλο στη γυναίκα παιδαγωγό. Τα δεδομένα τόσο των παιδιών όσο και των γονέων δείχνουν ότι η ύπαρξη ενός άνδρα παιδαγωγού ικανοποιεί την επιθυμία και την ανάγκη των παιδιών, και ιδιαίτερα των αγοριών, για μια ανδρική φιγούρα στον «αθλητικοποιημένο» τομέα της προσχολικής αγωγής και φροντίδας. Επιπλέον, η μελέτη και τα αποτελέσματά της τονίζουν την ανάγκη να ακούγονται οι φωνές των παιδιών για όλα τα ζητήματα που τα αφορούν, καθώς και να υιοθετούνται ποικίλες μέθοδοι για τη δημιουργία διαφοροποιημένων προοπτικών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Άνδρες - Γυναίκες παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας, Ρόλοι, Προοπτικές των παιδιών και των γονέων, Προσχολική αγωγή και φροντίδα, Μέθοδος Μωσαϊκού

Συμμετοχικός σχεδιασμός σε εξωτερικά περιβάλλοντα μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση. Έρευνα δράσης

Σακελλαρίου Μαρία, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Νάτσια Ελευθερία, Υπ. Διδάκτορας, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ο συμμετοχικός σχεδιασμός των περιβαλλόντων μάθησης, είναι μια διαδικασία όπου συνεργάζονται από κοινού παιδιά, γονείς, εκπαιδευτικοί, ειδικοί και τοπική κοινότητα, ενώ η «έρευνα δράσης», ως συμμετοχική και συνεργατική διαδικασία μέσω της συστηματικής μελέτης του μαθησιακού περιβάλλοντος, αλλά και του αναστοχασμού επί της

διδασκαλίας και μαθησιακής διαδικασίας, αξιοποιεί την βιωματική πραγματικότητα των υποκειμένων, ώστε να υπάρξει βελτίωση στις συνθήκες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δρουν. Αφορμή για την διεξαγωγή της συγκεκριμένης «έρευνας δράσης», στάθηκε η προβληματική γύρω από την βελτίωση του αύλειου χώρου ενός νηπιαγωγείου στην πόλη των Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα, στην «έρευνα δράσης» συμμετείχαν τα παιδιά του ολοήμερου τμήματος του νηπιαγωγείου, η εκπαιδευτικός της τάξης ως ερευνήτρια, οι γονείς των παιδιών, ο Δήμος Ιωαννιτών, Καθηγητές της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με τους φοιτητές και τις φοιτήτριες τους και η ευρύτερη σχολική κοινότητα. Σκοπός της «έρευνας δράσης» αποτέλεσε η εξοικείωση των παιδιών με συμμετοχικές διαδικασίες (έρευνα, συμμετοχή, δράση), ώστε να «ακουστεί η φωνή των παιδιών», αλλά και η ενεργοποίηση της σχολικής και

ευρύτερης κοινότητας προς αυτήν την κατεύθυνση. Σχετικά με την παρέμβαση, χρησιμοποιήθηκαν για την συμμετοχή των παιδιών στο σχέδιο δράσης, η μέθοδος project και η προσέγγιση του Μωσαϊκού, μέσω της παρατήρησης στο πεδίο, της συζήτησης, της φωτογράφισης, της συνεργασίας σε ομάδες, της πολυτροπικής έκφρασης των παιδιών (χαρτογράφηση). Από την αξιολόγηση της «έρευνας δράσης» έγινε φανερό, ότι τα παιδιά έδρασαν βιωματικά, περνώντας από τον προβληματισμό, στην έρευνα και τη δράση, την ανακάλυψη και τη γνώση, ενώ ταυτόχρονα ανέπτυξαν διαπροσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες μέσω της συμμετοχής και της συνεργασίας. Επιπλέον, διαμορφώθηκαν προτάσεις-σχέδια για την αναβάθμιση του εξωτερικού περιβάλλοντος μάθησης του αύλειου χώρου του νηπιαγωγείου, ενεργοποιήθηκε η ευρύτερη σχολική κοινότητα σε μεγάλο βαθμό, ενώ όλοι οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες βίωσαν αισθήματα ικανοποίησης. Με βάση τον συμμετοχικό σχεδιασμό καλλιεργήθηκε μια νέα εποικοδομητική σχέση ανάμεσα στα παιδιά, την εκπαιδευτικό, τους γονείς, τους ειδικούς και την ευρύτερη σχολική κοινότητα στη βάση μιας δημοκρατικής διαδικασίας και ενός κοινού οράματος και στόχου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμμετοχικός σχεδιασμός, εξωτερικά περιβάλλοντα μάθησης, προσχολική εκπαίδευση.

Το προφίλ των παιδιών προσχολικής ηλικίας που απεμπλέκονται από τη μαθησιακή διαδικασία – Πιλοτική μελέτη περίπτωσης

Τσιάρα Ευθυμία, Νηπιαγωγός, Υποψ. Μεταδιδάκτωρ, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Ρέντζου Κωνσταντίνα, Επίκ. Καθηγήτρια, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η μαθησιακή απεμπλοκή, ως κοινωνικό φαινόμενο, έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Η διεθνής εκπαιδευτική έρευνα επιβεβαιώνει την αυξητική τάση του φαινομένου, συνδέοντας την απεμπλοκή των παιδιών με την ακαδημαϊκή τους αποτυχία, καθώς και με μακροπρόθεσμες συνέπειες στην κοινωνικοσυναισθηματική τους ανάπτυξη. Τα παιδιά που απεμπλέκονται από τη μαθησιακή διαδικασία, στερούνται όχι μόνο των ευκαιριών μάθησης, αλλά έχουν και περιορισμένες πιθανότητες να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της ομάδας, βιώνοντας έτσι το αίσθημα του ανήκειν. Βάσει των παραπάνω, σχεδιάστηκε μεταδιδασκτορική έρευνα που αποσκοπεί στην καταγραφή των συμπεριφοριστικών, γνωστικών και συναισθηματικών εκφάνσεων απεμπλοκής των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως στόχο να παρουσιάσει τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας, η οποία διεξήχθη σε 2 δημόσια νηπιαγωγεία των Ιωαννίνων και έλαβε χώρα σε δύο ερευνητικές φάσεις κατά τα σχολικά έτη 2022-23 και 2023-24. Η πρώτη φάση της έρευνας είχε ως στόχο την χαρτογράφηση της απεμπλοκής των παιδιών. Ακολούθησαν εστιασμένες παρατηρήσεις 16 παιδιών (9 προνήπια και 7 νήπια) που φάνηκε να απεμπλέκονται από τη διαδικασία μάθησης (β' φάση). Για την χαρτογράφηση της απεμπλοκής των παιδιών χρησιμοποιήθηκε, από δυο ερευνητές, η Κλίμακα Απεμπλοκής Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας από την Παιδαγωγική Διαδικασία, η οποία αποτιμάει: α) το είδος των εκφάνσεων απεμπλοκής (συμπεριφοριστικών, συναισθηματικών και γνωστικών) που εκδηλώνει το κάθε παιδί, β) την ατομική συχνότητα και την ένταση απεμπλοκής, (δηλαδή το ατομικό επίπεδο και τη διάρκεια απεμπλοκής του κάθε παιδιού), και γ) τη συνοχή της απεμπλοκής (δηλαδή τη σταθερή εκδήλωση εκφάνσεων απεμπλοκής κατά τη διάρκεια του ωρολογίου προγράμματος π.χ. στις οργανωμένες δραστηριότητες ή τις ελεύθερες στην αρχή, στο μέσο ή στο τέλος της διδασκαλίας, στις διαδικασίες ρουτίνας κ.ά.). Συμπληρωματικά με τις παρατηρήσεις, πραγματοποιήθηκαν ημιδομημένες συνεντεύξεις με τις εκπαιδευτικούς των τάξεων, προκειμένου να καταγραφεί η οπτική τους για την απεμπλοκή των υπό μελέτη παιδιών. Από την ποιοτική και ποσοτική ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν πολύτιμες πληροφορίες για το προφίλ και την αλληλεπίδραση των υπό μελέτη παιδιών μέσα στην τάξη, καθώς και για τις

μαθησιακές καταστάσεις που διαμορφώνονται. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τα παιδιά που απεμπλέκονται, εκδηλώνουν εύρος συμπεριφοριστικών, συναισθηματικών και γνωστικών εκφάνσεων που, για να γίνουν αντιληπτές από τον παρατηρητή (εκπαιδευτικό, ερευνητή), είναι αναγκαίο να τις αποτυπώσουν στη συμπεριφορά τους. Τα αποτελέσματα, επίσης, κατέδειξαν σε ποια φάση της διδακτικής πράξης και πόσο σταθερά εκδηλώνονται εκφάνσεις απεμπλοκής (συνοχή) καθώς και τη διάρκεια της απεμπλοκής του κάθε παιδιού με εναλλαγή υψηλών και χαμηλών επιπέδων έντασης.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: συμπεριφοριστικές, συναισθηματικές και γνωστικές εκφάνσεις απεμπλοκής

Ενίσχυση της εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας στο αειφόρο νηπιαγωγείο μέσα από την αξιοποίηση της εκπαίδευσης STEAM και της εκπαιδευτικής ρομποτικής

Τοπολιάτη Μαρία, Υποψ. διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πλακίτση Αικατερίνη, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η πειραματική αυτή παρέμβαση διεξάγεται στο πλαίσιο της διαχρονικής συμμετοχής του αειφόρου νηπιαγωγείου Κληματιάς Ιωαννίνων στον εορτασμό της ευρωπαϊκής ημέρας γλωσσών. Κυρίαρχο μέλημα αποτελεί η προσέγγιση του πυλώνα της αειφόρου εκπαίδευσης, ο οποίος αφορά στη βελτίωση του πλαισίου διδασκαλίας δια μέσου της ενίσχυσης εκμάθησης γλωσσών, μέσα από την εφαρμογή καινοτόμου πιλοτικού προγράμματος με κεντρικό άξονα την αξιοποίηση της εκπαιδευτικής ρομποτικής και της διδακτικής των φυσικών επιστημών, της τεχνολογίας, της μηχανικής, των τεχνών και των μαθηματικών (STEAM Education). Βασιζόμενοι στη θεωρία της Δραστηριότητας και την πεποίθηση ότι η μάθηση προκύπτει ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης με το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον, επιδιώκεται η ανοικτότητα της σχολικής μονάδας δια μέσου της συμμετοχής της σε καινοτόμα εκπαιδευτικά προγράμματα, σε διασχολικές συμπράξεις και συνεργασίες με φορείς εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό του «ανοιχτού σχολείου» προς την κοινότητα κυρίαρχο μέλημα αποτελεί η καλλιέργεια της διαπολιτισμικής ικανότητας των μαθητών και η κατανόηση της αναγκαιότητας εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας ως μέσο επικοινωνίας. Στο εμπειρικό μέρος του προγράμματος καταλυτική είναι η παρουσία του *Paxi*, της κούκλας-χαρακτήρα του ευρωπαϊκού οργανισμού διαστήματος (European Space Agency), ο οποίος επικοινωνεί με τους μαθητές μόνο στην αγγλική γλώσσα, τους ξεναγεί στο διάστημα και προτείνει ενδιαφέρουσες δραστηριότητες. Ο *Paxi*, ο πολυαγαπημένος φίλος των νηπίων εισάγει με παιγνιώδη τρόπο την εξοικείωση και εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας, καλύπτοντας τις βασικές γλωσσικές δεξιότητες μέσα από ελκυστική μαθησιακή διαδικασία. Με την υποστήριξή του, οι «Μικροί Δημιουργικοί Επιστήμονες» προσεγγίζουν τη διαστημική εκπαίδευση μέσω ταινιών στην αγγλική γλώσσα και κατανοούν βιωματικά ότι το περιεχόμενο των πληροφοριών, μπορεί να αποδοθεί παράλληλα σε διαφορετικές γλώσσες. Ακολούθως, οι μαθητές αποτυπώνουν τις γνώσεις που αποκτούν σε αυτοσχέδια τρισδιάστατη χαρτογράφηση του γαλαξία μας, η οποία αξιοποιείται για τον προγραμματισμό επιδαπέδιων ρομποτικών συστημάτων: *Bee-bot*, *Botley*, *Coding Robot*, *EaRL Coding Robot*, *Edison*, *Eggy: Drawing Robot*, *KidsFirstCoding*, *LegoWeDo2.0*, *Makeblock mTiny*, *Thymio*. Κατά τη διεξαγωγή των δραστηριοτήτων συνδυάζονται ποιοτικές και ποσοτικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων. Τα επιτυχημένα αποτελέσματα διαμοιράζονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ενώ ενθαρρύνεται η εφαρμογή της εκπαιδευτικής παρέμβασης σε μαθητές-σπουδαστές όλων των ηλικιών. Αξίζει να σημειωθεί ότι παράλληλα με τη βιωματική προσέγγιση της δεύτερης γλώσσας, προκύπτει ως προστιθέμενη αξία η καλλιέργεια της διαπολιτισμικής ικανότητας, η ανάπτυξη της υπολογιστικής σκέψης των μαθητών και η διαθεματική προσέγγιση του προγράμματος σπουδών για το νηπιαγωγείο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκμάθηση αγγλικής γλώσσας, προσχολική ηλικία, εκπαιδευτική ρομποτική, εκπαίδευση STEAM

**ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ,
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ,
ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**

**Οι απόψεις των εκπαιδευτικών του δημοτικού σχολείου για το ρόλο του παιχνιδιού
στην εκπαιδευτική διαδικασία**

Καλδή Σταυρούλα, Καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Λαμπιδώνη Αικατερίνη, Δασκάλα, M. Sc., Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ζενάκου Ελένη, Ε.Ε.Π., Ph. D., Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Βασικός στόχος της μελέτης ήταν να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών δημοτικού σχολείου για το παιχνίδι ως εκπαιδευτικό εργαλείο και την ένταξή του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επιπροσθέτως, εξετάζει τις απόψεις τους για τη σχέση του παιχνιδιού με την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/-τριών τους. Η μελέτη βασίζεται στην ελληνική και διεθνή βιβλιογραφία και επιχειρεί να αναδείξει το παιχνίδι ως διαχρονικό μέσο μάθησης. Καταρχήν καταγράφονται η χρήση, η συχνότητα και τα είδη του παιχνιδιού, καθώς και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εκπαιδευτικοί με την ένταξή του στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στη συνέχεια διερευνάται η συμβολή του παιχνιδιού στην κινητική, σωματική, ψυχική, συναισθηματική, αισθητηριακή, γλωσσική και κοινωνικο-ηθική ανάπτυξη των παιδιών. Το παιχνίδι αποτελεί εσωτερική ανάγκη του παιδιού, συνδέεται άμεσα με τα στάδια ψυχοσωματικής του ανάπτυξης, χαρακτηρίζεται από επανάληψη, προκαλεί ευχάριστες στιγμές ως μέρος πνευματικής καλλιέργειας, φαντασίας, δημιουργικότητας, ψυχικής ηρεμίας, κοινωνικοποίησης και ανάπτυξης κριτικής σκέψης. Το παιχνίδι σχετίζεται με τη μόρφωση και την ανάπτυξη των ψυχικών και σωματικών δεξιοτήτων, συγκροτεί στοιχείο πολιτισμού ως μεταβλητό κομμάτι μιας κοινωνίας που ταυτίζεται με κάθε εποχή. Τα ερευνητικά ερωτήματα εστιάζουν στο βαθμό ένταξης και τα εμπόδια του παιχνιδιού στην εκπαίδευση και στην αξία του στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/-τριών. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη συμπλήρωση ανώνυμου δομημένου ερωτηματολογίου 35 ερωτήσεων κλειστού – ανοιχτού τύπου (έντυπη μορφή, Google Forms) διαβαθμισμένης 5/θμιας κλίμακας Likert, ομαδοποιημένες σε 3 άξονες: Δημογραφικά στοιχεία (8 δηλώσεις), ένταξη παιχνιδιού, όπως ώρες δραστηριοτήτων με παιχνίδι, τάξη προτίμησης, δυσκολίες παιχνιδιού στην εκπαίδευση, είδος παιχνιδιού επιλογής (9 δηλώσεις), και σύνδεση παιχνιδιού με την ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών/-τριών (18 δηλώσεις). Η δειγματοληψία ήταν βολική με δείγμα 100 εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (N=86 γυναίκες, N=14 άνδρες). Τα ευρήματα για την πολύπλευρη αξία του παιχνιδιού ήταν ενθαρρυντικά, καθώς οι ερωτώμενοι εκπαιδευτικοί δήλωσαν σε μεγάλο ποσοστό ότι ενσωματώνουν κυρίως το πνευματικό παιχνίδι στη διδασκαλία τους ενώ αρκετοί θεωρούν επιβαρυνμένο το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και την έλλειψη χρόνου ως τις κύριες δυσκολίες στην εφαρμογή του στην τάξη. Τα ευρήματα επιβεβαίωσαν τη βιβλιογραφία για την πολύπλευρη αξία του παιχνιδιού στη μάθηση, καθώς τα ποσοστά συμφωνίας των εκπαιδευτικών ήταν αξιοσημείωτα υψηλά. Επιπλέον, η έρευνα περιορίζεται στην πρωτοβάθμια, επιβεβαιώνει την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση και κινητοποίηση της κοινότητας των εκπαιδευτικών, ώστε να αποτελέσει το παιχνίδι αναπόσπαστο κομμάτι της εκπαίδευσης και στη δευτεροβάθμια. Οι δηλώσεις των εκπαιδευτικών των δημόσιων σχολείων παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση από αυτών των ιδιωτικών για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στην ένταξη του παιχνιδιού στην τάξη. Συνεπώς, θα ήταν σημαντικό να διερευνηθεί το παιχνίδι ως εργαλείο μάθησης και στην ιδιωτική εκπαίδευση, ώστε να συγκριθούν τα αποτελέσματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιχνίδι, ολόπλευρη ανάπτυξη, εκπαιδευτική διαδικασία

Η διδασκαλία της γερμανικής ως ξένης/δεύτερης γλώσσας: όρια και προοπτικές

Κατερίνη Ιωάννα, Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η διδασκαλία της δεύτερης γλώσσας, ως γλώσσα-στόχος και γλώσσα-μέσο, αποτελεί κεντρικό πυλώνα της δίγλωσσης διδασκαλίας σε πολυγλωσσικά, πολυπολιτισμικά σχολικά περιβάλλοντα. Στο πλαίσιο ανίχνευσης των εφαρμοζόμενων διδακτικών πρακτικών, που μπορούν να ενισχύσουν την κοινωνική λειτουργικότητα των συμμετεχόντων στη διδακτική πράξη αλλά και την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας της γερμανικής, ως δεύτερη γλώσσα, σε Δημοτικά σχολεία με δίγλωσσο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών, πραγματοποιήθηκε μια εμπειρική έρευνα στα δίγλωσσα, ελληνικά Δημοτικά σχολεία της Βαυαρίας. Στην παρούσα μελέτη, αξιοποιούνται -υπο το θεωρητικό πρίσμα της δημιουργίας υπερποικίλων σχολικών τάξεων “super-diversity classes”- παραδοχές της Χωρο-παιδαγωγικής “spatial pedagogy” και των Πολυγραμματισμών, προκειμένου να διερευνηθεί ολιστικά η διδακτική διαδικασία κατά τη διδασκαλία της γερμανικής ως δεύτερη γλώσσα. Ειδικότερα, στην παρούσα μελέτη αξιοποιήθηκε το εργαλείο της δομημένης, συμμετοχικής παρατήρησης συνδυαστικά με τα εργαλεία της ημι-δομημένης συνέντευξης εκπαιδευτικών και της χαρτογράφησης/οπτικής απεικόνισης “visual display” του χώρου διδασκαλίας (κατόψεις, φωτογραφικό υλικό) και των εφαρμοζόμενων διδακτικών πρακτικών κατά τη διδασκαλία. Η ερευνήτρια, ακολουθώντας τους κανόνες δεοντολογίας της έρευνας, δεσμεύτηκε για τη μεταχείριση των δεδομένων, ως απολύτως απόρρητα, και ενημέρωσε με σχετική επιστολή τους κηδεμόνες των μαθητών-τριών, προκειμένου να εξασφαλίσει την άδειά τους για τη συμμετοχή των μαθητών-τριών στην έρευνα. Η παρατήρηση των διδασκαλιών αφορούσε στη διδασκαλία της γερμανικής γλώσσας (2 διδακτικές ώρες) στις τάξεις Α, Γ και Ε σε τέσσερα δίγλωσσα Δημοτικά σχολεία στις πόλεις του Μονάχου και της Νυρεμβέργης. Πριν τη διεξαγωγή των παρατηρήσεων των διδασκαλιών η ερευνήτρια διεξήγαγε ημι-δομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες αφορούσαν στην ανίχνευση των απόψεων και στάσεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με το πλαίσιο διεξαγωγής της διδασκαλίας (θεσμικό πλαίσιο, υλικό και διδακτικό πλαίσιο και πλαίσιο αλληλεπίδρασης). Ακόμη, καταγράφηκε η τοπο-χωρητικότητα της εκάστοτε σχολικής τάξης διαμέσου της δημιουργίας κατόψεων, της μέτρησης των διαστάσεων του χώρου διδασκαλίας, της ανίχνευσης, ενδεχομένως, κατασκευασμένων γωνιών/περιοχών μάθησης και της υλικοτεχνικής υποδομής της σχολικής αίθουσας. Τέλος κατά τη διεξαγωγή των παρατηρήσεων των διδασκαλιών καταγράφηκαν οπτικά οι εφαρμοζόμενες «καλές» διδακτικές πρακτικές (λήψη φωτογραφιών), που σχετίζονταν με τις διαγλωσσικές, διαπολιτισμικές και χωρικές παραμέτρους της διδασκαλίας. Τα ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα, τα οποία συλλέχθηκαν, αναλύθηκαν και ερμηνεύθηκαν συσχετιστικά. Σύμφωνα με τα εξαγόμενα πορίσματα, ανιχνεύθηκαν ποικίλες «καλές» διδακτικές πρακτικές, οι οποίες ενισχύουν την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας της γερμανικής ως ξένη/δεύτερη γλώσσα, όπως: η συστηματική χρήση ψηφιακών μέσων αλλά και διαγλωσσικών πρακτικών από τους συμμετέχοντες, η λήψη πρωτοβουλιών από τους μαθητές-τριες, η συστηματική, δια-λειτουργική χρήση του χώρου διδασκαλίας από τους συμμετέχοντες, η πολύ-λειτουργική διάταξη των επίπλων. Τα συμπεράσματα της έρευνας, αν και δεν είναι γενικεύσιμα λόγω του ότι απορρέουν από μια εμπειρική μελέτη, δύναται να αξιοποιηθούν στον επιστημονικό διάλογο για τις προοπτικές της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και, ειδικότερα, της διδακτικής της γερμανικής ως δεύτερη γλώσσα.

ΛΕΞΕΙΣ–ΚΛΕΙΔΙΑ: Γερμανική ως δεύτερη ξένη γλώσσα, δίγλωσσα σχολεία, διδακτικές πρακτικές, αποτελεσματική διδασκαλία

Ενσωμάτωση των βασικών αρχών της εποικοδομιστικής θεωρίας στη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας

Κεραμίδα Αρετή, Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ΠΕ06, Περιφέρεια Ηπείρου

Η εργασία αυτή εστιάζει στην παρουσίαση και στην κριτική αποτίμηση διδακτικών προσεγγίσεων σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι βασικές αρχές του εποικοδομισμού (constructivism) μπορούν να εφαρμοστούν στη διδασκα-

λία της Αγγλικής γλώσσας στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Βασίζεται στα πορίσματα των σχετικών ερευνών και μια σύντομη βιβλιογραφική ανασκόπηση, αποτελώντας προσπάθεια «σύζευξης» της παιδαγωγικής θεωρίας με την πράξη. Οι σύγχρονες θεωρίες για την εκμάθηση των ξένων γλωσσών αναγνωρίζουν ότι οι μαθητές πρέπει να αποτελούν το επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και υποστηρίζουν τη βιωματική οικοδόμηση της γνώσης στο πλαίσιο του εποικοδομισμού. Η διδασκαλία πρέπει να ενισχύει τους μαθητές στην προσπάθειά τους για κατάκτηση της γνώσης μέσω δραστηριοτήτων που παρέχουν την ευκαιρία για χρήση της Αγγλικής γλώσσας για αυθεντικούς επικοινωνιακούς στόχους μέσα σε ένα περιβάλλον που ενθαρρύνει τη βιωματική μάθηση. Οι θεωρητικές παραδοχές του εποικοδομισμού τροφοδοτούν αρκετές διδακτικές μεθόδους. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι η διαφοροποιημένη διδασκαλία, η βιωματική μάθηση και η μέθοδος project μέσω και της αξιοποίησης των Τ.Π.Ε.. Στην εργασία αυτή θα εστιάσουμε στην παιδαγωγική αξιοποίησή τους στη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας. Σύμφωνα με την παιδαγωγική έρευνα, η εκπαιδευτική διαδικασία πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τη διαφορετικότητα των μαθητών, σε ένα πλαίσιο διαφοροποιημένης διδασκαλίας, η οποία είναι η μεθοδολογία που βασίζεται στην βασική αρχή ότι η διδακτική πράξη προσαρμόζεται ανάλογα με τις εμπειρίες, τις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε τάξης. Η οργάνωση της διδασκαλίας με βάση τη βιωματική μάθηση εδράζεται στις βασικές παραδοχές του εποικοδομισμού, που υποστηρίζει ότι η γνώση δεν επιβάλλεται στους μαθητές, αλλά οικοδομείται από αυτούς μέσω της ενεργής τους συμμετοχής. Πρόκειται για μια μεθοδολογία που παρέχει τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς Αγγλικής γλώσσας να οργανώσουν μαθήματα που αξιοποιούν τις πρότερες γνώσεις και τις εμπειρίες των μαθητών, ενισχύοντας τα κίνητρα για μάθηση και την ενεργή συμμετοχή. Η μέθοδος project στηρίζεται, επίσης, στις βασικές αρχές του εποικοδομισμού. Ερευνητικά δεδομένα δείχνουν ότι η αξιοποίηση αυτής της μεθόδου στη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας ενισχύει τις επικοινωνιακές δεξιότητες και οδηγεί σε αποτελεσματική εκμάθησή της. Τέλος, η ενσωμάτωση των Τ.Π.Ε. στη μαθησιακή διαδικασία είναι όχημα για την ενίσχυση της βιωματικής μάθησης, δημιουργώντας ιδανικές συνθήκες για τη χρήση της Αγγλικής γλώσσας σε ρεαλιστικές επικοινωνιακές καταστάσεις. Με βάση τα παραπάνω, η συνεισφορά της εργασίας αυτής έγκειται στην προσπάθεια σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη και στην παροχή πρακτικών κατευθύνσεων αναφορικά με τον τρόπο με τον οποίο οι παραπάνω παιδαγωγικές αρχές και προσανατολισμοί είναι δυνατό να ενσωματωθούν στη διδασκαλία της Αγγλικής γλώσσας.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Εποικοδομισμός, διδασκαλία Αγγλικής γλώσσας

Το εργασιακό άγχος των εκπαιδευτικών στο Δημοτικό Σχολείο

Κολοβός Χρήστος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης ΠΕ 70, Med

Κολοβού Μαρία, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Med

Πρόσφατες έρευνες υποστηρίζουν ότι ο εκπαιδευτικός ασκεί ένα έντονα αγχογόνο επάγγελμα. ένα πολυδιάστατο και σύνθετο επάγγελμα, στο οποίο καλείται καθημερινά να ενεργεί με αρχές και αξίες, να ανταποκρίνεται στο σύγχρονο «ανοικτό σχολείο» και να στοχεύει στην εξέλιξη της κοινωνίας. Στην προσπάθειά του να ανταπεξέλθει στους πολλαπλούς ρόλους, ο εκπαιδευτικός βιώνει μεγάλη συναισθηματική φόρτιση που μακροχρόνια δύναται να έχει αντίκτυπο στη ποιότητα του διδακτικού του έργου και να τον οδηγήσει σε επαγγελματική εξουθένωση. Σύμφωνα με τη σχετική έρευνα παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στην επαγγελματική εξουθένωση των εκπαιδευτικών μπορεί να είναι ο υπερβολικός φόρτος εργασίας, οι αντικρουόμενες απαιτήσεις και ασάφειες όσον αφορά στον ρόλο του, η έλλειψη συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, η κακή διαχείριση των οργανωτικών αλλαγών, η αναποτελεσματική επικοινωνία, η έλλειψη υποστήριξης από τη διοίκηση ή τους συναδέλφους, κ.τ.λπ. Σκοπός της Έρευνας είναι η διερεύνηση των κύριων παραγόντων που ωθούν στο εργασιακό άγχος τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται στο Δημοτικό Σχολείο. Διερευνώνται οι ομάδες πίεσης, οι κυριότερες πηγές άγχους εντός του σχολείου και κατά πόσο αυτές σχετίζονται με μεταβλητές όπως η ηλικία, η ειδικότητα ή ο τύπος του σχολείου. Η έρευνα διεξήχθη σε Δημοτικά Σχολεία της Δ/σης Π.Ε. Αιτωλ/νίας την Άνοιξη του ακαδημαϊκού έτους 2022-23 κι εντάσσεται στις ποσοτικές έρευνες επισκόπησης πεδίου μικρής κλίμακας. Το δείγμα της έρευνας, εφαρμόζοντας την απλή τυχαία δειγματολογία, αποτέλεσαν 117 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Ειδικότερα, τα δεδομένα της έρευνας συγκεντρώθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου και προχωρήσαμε στη συσχέτιση μεταβλητών με στόχο τη διάγνωση αιτιών κι αποτελεσμάτων και τη γενίκευση των δεδομένων. Η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε με το

λογιστικό πρόγραμμα *MSExcel*. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι εκπαιδευτικοί του δείγματος βιώνουν έντονο εργασιακό άγχος που σωρευτικά και συνδυαστικά προέρχεται από εξωγενείς, ενδογενείς και υπερκείμενους παράγοντες. Ειδικότερα, κυριότερες πηγές ενδοσχολικού άγχους των εκπαιδευτικών θεωρούνται η νομοθέτηση της αξιολόγησής τους, η ανάθεση και άσκηση της σχολικής εφημερίας, το κλίμα του σχολείου, οι νέες μορφές διδασκαλίας και οι απαιτήσεις της διεύθυνσης. Οι παραπάνω αγγογόνοι παράγοντες δεν επηρεάζονται από το φύλο, την ηλικία, τα έτη υπηρεσίας ή τον τύπο του σχολείου (ολιγοθέσιο-πολυθέσιο). Διαπιστώνεται όμως ότι, οι εκπαιδευτικοί με λιγότερα χρόνια εκπαιδευτικής προϋπηρεσίας αγχώνονται περισσότερο εξαιτίας της ατομικής αξιολόγησης, ενώ το κλίμα του σχολείου, στις ολιγοθέσιες σχολικές μονάδες και για τους εκπαιδευτικούς με περισσότερα των 20 χρόνων προϋπηρεσία ανεξαιρέτως του τύπου του Σχολείου, θεωρείται βασικός ενδοσχολικός παράγοντας εργασιακού άγχους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εργασιακό άγχος, Δημοτικό Σχολείο, εκπαιδευτικοί, παράγοντες

Ο ρόλος της Συμβουλευτικής στην προσχολική εκπαίδευση: αντιλήψεις εκπαιδευτικών για το σχολικό εκφοβισμό

Κυβελίδου Μαρία, Νηπιαγωγός, ΜΑ στη Σχολική Συμβουλευτική -Καθοδήγηση

Ο Σχολικός εκφοβισμός αποτελεί ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί τον εκπαιδευτικό χώρο και λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερες διαστάσεις. Το γεγονός αυτό κάνει επιτακτική την ανάγκη για έγκαιρη πρόληψη, διάγνωση και αντιμετώπιση του φαινομένου. Η Συμβουλευτική αποτελεί την επιστημονική ειδικότητα με αντικείμενο έρευνας τον άνθρωπο και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, με σκοπό την παροχή βοήθειας στο άτομο. Στο χώρο της εκπαίδευσης η Συμβουλευτική προϋποθέτει την επικοινωνία και συνεργασία του Συμβούλου- Εκπαιδευτικού με το μαθητή ή τους γονείς στοχεύοντας στην επίλυση συγκρουσιακών καταστάσεων, αποτελεσματικότερη συνεργασία, επαγγελματική καθοδήγηση και ατομική ψυχική ενδυνάμωση. Για τους παραπάνω λόγους η Συμβουλευτική θα μπορούσε να βοηθήσει στην εξάλειψη του Σχολικού Εκφοβισμού. Με την παρούσα έρευνα που αποτελεί μελέτη περίπτωσης, παρουσιάζονται οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών προσχολικής εκπαίδευσης για το σχολικό εκφοβισμό και την αποτελεσματικότητα της Συμβουλευτικής στην πρόληψη και αντιμετώπιση συγκρουσιακών καταστάσεων στην τάξη. Σκοπός ήταν να διερευνηθούν οι απόψεις των νηπιαγωγών μιας αστικής και εργατικής περιοχής, στην οποία παρουσιάζονται πολύ συχνά στα σχολεία και στην τοπική κοινότητα περιστατικά επιθετικών συμπεριφορών και εκφοβισμού για την ύπαρξη πρώιμου Σχολικού Εκφοβισμού στα νηπιαγωγεία ευθύνης τους και τη συμβολή της Συμβουλευτικής στην πρόληψη, διάγνωση και ενδεχομένως αντιμετώπιση του. Πιο συγκεκριμένα διερευνήθηκαν οι γνώσεις των νηπιαγωγών γύρω από το Σχολικό Εκφοβισμό και το ρόλο της Συμβουλευτικής, καθώς και οι απόψεις τους γύρω από την αποτελεσματικότητα της Συμβουλευτικής στην αντιμετώπιση του φαινομένου. Για τη συλλογή των δεδομένων επελέγη η ποιοτική έρευνα με ημι-δομημένη συνέντευξη, ως εργαλείο που δίνει στον ερευνητή που κάνει μια ποιοτική έρευνα την ελευθερία να αλλάξει τη σειρά, τον τρόπο διατύπωσης ή να κάνει οποιοσδήποτε αλλαγές κριθούν αναγκαίες καθ' όλη τη διάρκεια της συνέντευξης. Έγινε βολική δειγματοληψία από 10 εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης που εργάζονται κατά το σχολικό έτος 2022-2023 σε νηπιαγωγεία αστικής, εργατικής περιοχής της Αττικής. Από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες έχουν παρατηρήσει επιθετικά περιστατικά που κυρίως βασίζονται σε μιμητικές συμπεριφορές από μεγαλύτερα παιδιά ή από το περιβάλλον των παιδιών, τα οποία θα μπορούσαν χωρίς την έγκαιρη παρέμβαση να εξελιχθούν σε Σχολικό Εκφοβισμό σε μεγαλύτερες ηλικίες. Επίσης με κατάλληλες εκπαιδευτικές πρακτικές στην τάξη, επιμορφώσεις σχετικά με το Σχολικό Εκφοβισμό και συνεργασία με την οικογένεια σε σταθερή βάση, υπάρχει δυνατότητα μέσω της Συμβουλευτικής να εξαλειφθεί το φαινόμενο.

Το χιούμορ ως πρακτική στην εκπαιδευτική επικοινωνία: Διερεύνηση των απόψεων των μαθητών Δημοτικού Σχολείου και Γυμνασίου

Κωνσταντίνου Ιωάννης, Εκπαιδευτικός Π.Ε., Δρ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Λογοθέτη Σταματούλα, Διευθύντρια Δ.Ε. Ν. Ιωαννίνων, Δρ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να διερευνήσει τις απόψεις των μαθητών Δημοτικού Σχολείου και Γυμνασίου, σχετικά με τον ρόλο του χιούμορ ως πρακτικής στη διαχείριση της εκπαιδευτικής επικοινωνίας από τον εκπαιδευτικό. Πιο ειδικά, διερευνάται αν και κατά πόσο το χιούμορ επιδρά στη συμπεριφορά των μαθητών απέναντι στον εκπαιδευτικό, την εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και την ίδια την προσωπικότητά τους. Αρχικά, γίνεται μία συνοπτική θεωρητική ανάπτυξη του θέματος, προκειμένου να διασαφηνιστεί η άποψη ότι η παιδαγωγική επικοινωνία εκπαιδευτικού-μαθητών θεωρείται το πιο ζωντανό και δυναμικό κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, επειδή μέσα από αυτήν μεταφέρονται όλα τα μηνύματα που σηματοδοτούν τη δράση, τη στάση και, γενικότερα, τη συμπεριφορά του εκπαιδευτικού. Αυτό σημαίνει πως η μορφή επικοινωνίας που επιλέγει ο εκπαιδευτικός, συνειδητά ή ασυνειδητά, επηρεάζει όχι μόνο τη σχέση του με τον μαθητή, αλλά και το ποιοτικό επίπεδο των εκπαιδευτικών διαδικασιών. Στην προκειμένη περίπτωση, επιλέξαμε το χιούμορ ως πρακτική εκπαιδευτικής επικοινωνίας, δεδομένου ότι τα σχετικά παιδαγωγικά και ψυχολογικά ερευνητικά ευρήματα το προσδιορίζουν ως μία σημαντική και αποτελεσματική επικοινωνιακή πρακτική του εκπαιδευτικού, η επίδραση της οποίας αποδεικνύεται σαφώς ευεργετική για τη μαθησιακή και την εκπαιδευτική διαδικασία, το παιδαγωγικό κλίμα της τάξης, τη συναισθηματική διάθεση των μαθητών, τη σχέση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές αλλά και για την ίδια την προσωπική και κοινωνική ταυτότητα του μαθητή. Για την υλοποίηση του σκοπού της έρευνας καταρτίσαμε ένα ερωτηματολόγιο με κλειστές ερωτήσεις, το οποίο διανεμήθηκε σε μαθητές Δημοτικού Σχολείου και Γυμνασίου της πόλης των Ιωαννίνων τον Μάιο του 2023. Τα ευρήματα της έρευνας θεωρούνται ιδιαίτερα ενδιαφέροντα, επιβεβαιώνοντας την πλειονότητα των σχετικών θεωρητικών και ερευνητικών απόψεων που προηγήθηκαν. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με τα τελικά συμπεράσματα.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: χιούμορ, εκπαιδευτική επικοινωνία, απόψεις μαθητών

Αυτο-αποτελεσματικότητα υποψηφίων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τη διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς μαθητών

Λουάρη Μαρίνα, Ε.ΔΙ.Π., Π.Τ.Ε.Α., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Το σύγχρονο σχολείο χαρακτηρίζεται από μεγάλη ετερογένεια καθώς φοιτούν μαθητές με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ανάγκες (π.χ. μαθησιακές δυσκολίες, συναισθηματικές δυσκολίες, προβλήματα συμπεριφοράς, δίγλωσσοι και αλλοδαποί μαθητές, κ.α.). Ο εκπαιδευτικός καλείται να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά αυτές τις συνθήκες και η πρόκληση για τους υποψηφίους εκπαιδευτικούς της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι πολύ μεγάλη καθώς η απουσία πρακτικής άσκησης κατά την διάρκεια των σπουδών τους επηρεάζει την αποτελεσματικότητά τους. Διεθνή ερευνητικά δεδομένα επισημαίνουν ότι οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί οι οποίοι δεν έχουν παρακολουθήσει πρακτική άσκηση δυσκολεύονται στην απόκτηση δεξιοτήτων διαχείρισης της σχολικής τάξης. Επιπλέον, και οι προσωπικές τους αντιλήψεις ως προς την αποτελεσματικότητά τους επηρεάζουν την ποιότητα του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου. Έρευνες σχετικά με την αυτο-αποτελεσματικότητα των υποψηφίων εκπαιδευτικών αναφέρουν ότι στην προσπάθειά τους οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί να κάνουν πράξη όσα θεωρητικά στοιχεία αποκόμισαν από τις σπουδές τους διαμορφώνουν μία αρχική αυτο-εικόνα (θετική ή αρνητική) η οποία πολύ δύσκολα τροποποιείται αν εδραιωθεί. Οπότε κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική η διερεύνηση αυτού του παράγοντα πριν οι εκπαιδευτικοί βρεθούν μέσα

στην τάξη ώστε να εντοπιστούν και να αναπληρωθούν πιθανά ελλείμματα. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των αντιλήψεων των υποψηφίων εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προς την αυτο-αποτελεσματικότητά τους στη πρόληψη και διαχείριση προβλημάτων συμπεριφοράς των μαθητών. Συμμετείχαν 199 υποψήφιοι εκπαιδευτικοί Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (73,9% γυναίκες), διαφόρων ειδικοτήτων (οικονομολόγοι, πληροφορικής, νοσηλεύτες, κ.α. ειδικότητες) οι οποίοι πρόκειται να διδάξουν σε Επαγγελματικά Λύκεια ηλικίας 31-40 ετών (44,2%) και 41-50 (30,2%). Ως προς την εκπαίδευσή τους το 48,4% διέθετε μεταπτυχιακό τίτλο, το 14,3% είχε παρακολουθήσει ετήσια εκπαιδευτικά σεμινάρια και το 5% είχε διδακτορικό τίτλο. Όσον αφορά την διδακτική εμπειρία μόνο το 24,9% διέθετε προηγούμενη διδακτική εμπειρία. Για την συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε μια 5βαθμοι κλίμακα αυτο-αναφοράς. Ο σχεδιασμός του εργαλείου στηρίχθηκε στην υπάρχουσα βιβλιογραφία. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψε ότι διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες ώστε να θέτουν και να γνωστοποιούν στους μαθητές τις αρχές επιθυμητής συμπεριφοράς. Ωστόσο, παρατηρήθηκε απουσία των απαραίτητων δεξιοτήτων για τον σχεδιασμό προγραμμάτων πρόληψης ή/και τροποποίησης ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Επίσης, παρατηρήθηκε δυσκολία στην έγκαιρη αναγνώριση ανεπιθύμητων συμπεριφορών μόλις αυτές αρχίσουν να εκδηλώνονται και πριν εδραιωθούν. Υποστηρίζεται ότι η αντιμετώπιση ανεπιθύμητων συμπεριφορών σε αρχικό στάδιο είναι πιο αποτελεσματική.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αυτο-αποτελεσματικότητα, υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, προβλήματα συμπεριφοράς

Διδακτικές και παιδαγωγικές πρακτικές εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Παππά Ευγενία, Υποψ. Διδάκτωρ, Νηπιαγωγός, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τα τελευταία είκοσι χρόνια παρά την αύξηση που σημειώνεται στο ποσοστό των εγγράφων των μαθητών στην υποχρεωτική εκπαίδευση, παρατηρούνται χαμηλές επιδόσεις. Το δεδομένο αυτό γεννά προβληματισμούς για την διδακτική – παιδαγωγική διαδικασία, ως έναν εκ των βασικών παραγόντων που επιδρούν στην αποτελεσματικότητα του σχολείου και στα μαθησιακά επιτεύγματα των μαθητών. Για την παροχή υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης οι εκπαιδευτικοί με την χρήση των κατάλληλων υλικολογικών μέσων έχουν την δυνατότητα να εστιάσουν με τις πρακτικές τους στην ενεργή εμπλοκή και στην ολόπλευρη ανάπτυξη όλων των μαθητών και όχι στην απλή στείρα μετάδοση νέων πληροφοριών. Οι παιδαγωγικές και διδακτικές πρακτικές που επιλέγουν οι εκπαιδευτικοί στοχεύοντας στην ενίσχυση των μαθησιακών επιδόσεων και στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων, στο πλαίσιο της σχολικής αίθουσας δύναται να διακριθούν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της διδασκαλίας, στην διαχείριση της τάξης και στην δημιουργία υποστηρικτικού κλίματος προς όλους τους μαθητές. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταγραφούν οι διδακτικές – παιδαγωγικές πρακτικές τις οποίες υιοθετούν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης καθώς και η αποτίμηση των πρακτικών αυτών, από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς, ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να απαντηθούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα α. Ποιες διδακτικές - παιδαγωγικές πρακτικές υιοθετούν οι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί, β. Πως αποτιμούν τις διδακτικές – παιδαγωγικές πρακτικές τους, ως προς την αποτελεσματικότητά τους και γ. Ποιες δυσκολίες και εμπόδια αντιμετωπίζουν ως προς την εφαρμογή των διδακτικών πρακτικών τους. Για την διερεύνηση του σκοπού της παρούσας μελέτης και την εξαγωγή των αποτελεσμάτων διενεργήθηκε ποιοτική έρευνα. Συγκεκριμένα, το δείγμα της έρευνας διετέλεσαν 10 εν ενεργεία εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας. Η δειγματοληψία του δείγματος πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο της χιονοστιβάδας και το ερευνητικό εργαλείο αποτέλεσε οδηγός δομημένης συνέντευξης. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, αναλύθηκαν με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την έρευνα προσφέρουν ένα πλούσιο υλικό «καλών» διδακτικών και παιδαγωγικών πρακτικών, τις οποίες οι εν ενεργεία εκπαιδευτικοί υιοθετούν και αποτελεί εξίσου χρήσιμο υλικό τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για όσους εμπλέκονται στην κατάρτιση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διδακτικές πρακτικές, ρόλος εκπαιδευτικού, τάξη, αποτελεσματικότητα

Η γνώση ως αρετή

Πουρνάρη Μαρία, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στο πλαίσιο της αναλυτικής επιστημολογίας, η παραδεδομένη γνωσιοθεωρία επιχειρεί την εννοιολογική ανάλυση της φύσης της γνώσης με τη βοήθεια αναγκαίων και ικανών συνθηκών για την αλήθεια μιας πρότασης. Παρά την ευλογοφάνεια του τριμερούς ορισμού της γνώσης ως πεποίθησης, αληθούς και δικαιολογημένης, ωστόσο, μια πεποίθηση που είναι δικαιολογημένη με βάση κατάλληλους λόγους, είναι δυνατόν, κάτω από ορισμένες περιστάσεις, να είναι ψευδής. Η αναζήτηση μιας τέταρτης συνθήκης για τον προσδιορισμό της φύσης της γνώσης έχει τροφοδοτήσει την προβληματική πάνω στο ζήτημα της δομής και του περιεχομένου της δικαιολόγησης της γνώσης, κατά τρόπον ώστε να ανακύπτει το ερώτημα περί του κανονιστικού χαρακτήρα της επιστημικής δικαιολόγησης. Η παρούσα εργασία λαμβάνει υπόψιν την επιστημολογική συζήτηση του δικαιολογητικού εγχειρήματος της γνώσης, εντοπίζει τη διαμάχη μεταξύ των θεωρήσεων δικαιολόγησης από εσωτερική και από εξωτερική σκοπιά (internalism vs externalism). Η πρώτη προσέγγιση προϋποθέτει για τη δικαιολόγηση της γνώσης την αναγκαία γνωσιακή προσπέλαση της εγγυητικής συνθήκης της από το ίδιο το γνωσιακό υποκείμενο. Η δεύτερη, ιδιαίτερα στην πιο διαδεδομένη εκδοχή της ως αξιοπιστοκρατίας (reliabilism), ισχυρίζεται ότι ορισμένα δικαιολογητικά στοιχεία, ως εξωτερικά, μπορεί να μην είναι σε γνώση του υποκειμένου της πεποίθησης. Η διάκριση της επιστημικής από τη μη επιστημική δικαιολόγηση, η οποία ανακύπτει κατά την παραπάνω διαμάχη περί του τι είναι αυτό που κάνει τη διαφορά μεταξύ αληθούς πεποίθησης και γνώσης, εμπλουτίζει την αξία της αλήθειας με την έννοια διανοητική αρετή (intellectual virtue), εννοούμενη ποικιλοτρόπως ως προδιάθεση για τη σύλληψη του αληθούς και αποφυγή του ψευδούς ή ως αξιόπιστη γνωσιακή ικανότητα ή ως κατανόηση ή ως φρόνηση ή ως επίτευξη κτλ. Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι να εξετάσει, στο πλαίσιο της αρετολογικής επιστημολογίας (virtue epistemology), εάν και με ποιόν τρόπο η δικαιολόγηση της γνώσης περιλαμβάνει τη συνθήκη της διανοητικής αρετής και τη σχέση που αυτή μπορεί να έχει με την έννοια ηθική αρετή. Υποστηρίζεται πως, εάν η γνώση είναι σημαντική επειδή είναι εγγενώς συνδεδεμένη με ηθικές αξίες, τότε η Σχολική Παιδαγωγική δεσμεύεται σε έναν επιστημολογικό γραμματισμό που προϋποθέτει την απάντηση στο ερώτημα γιατί η γνώση είναι αξία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: γνώση, αξία, αρετή, επιστημολογικός γραμματισμός, σχολική παιδαγωγική

Η κοινωνική συμμετοχή των μαθητών προσχολικής και σχολικής ηλικίας: ερευνητικό πρόγραμμα δημοκρατικής εκπαίδευσης

Σακελλαρίου Μαρία, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στράτη Παναγιώτα, Δρ., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μήτση Πολυξένη, Δρ., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Παπουτσή Αικατερίνη, Υπ. Διδάκτορας, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Στην εκπαιδευτική διαδικασία των σχολικών πλαισίων έχει ενταχθεί η καλλιέργεια κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων που ξεκινούν από τα προσχολικά περιβάλλοντα, επεκτείνονται στις επόμενες σχολικές βαθμίδες και συνδέονται με την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών. Η σχολική τάξη θεωρείται ένα οργανωμένο πλαίσιο κοινωνικής αλληλεπίδρασης που αναπτύσσει τρόπους εμπάθυνας στις κοινωνικές σχέσεις, οι οποίες επιδρούν καθοριστικά τόσο στη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας των μαθητών όσο και στη γενικότερη λειτουργία της τάξης. Η εν λόγω ερευνητική εργασία επιχειρεί να μελετήσει την κοινωνική συμμετοχή των παιδιών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, τυπικής και μη τυπικής ανάπτυξης σε σύγχρονες συμπεριληπτικές τάξεις. Πιο

συγκεκριμένα, να διερευνήσει πως η υλοποίηση και η αξιολόγηση εκπαιδευτικού προγράμματος -σχεδίου εργασίας- με θέμα τη δημοκρατική εκπαίδευση εστιάζοντας στις ενότητες που αφορούν τη λειτουργία της ομάδας, τους κανόνες, τα συναισθήματα, τις υγείες συνήθειες και τις δημοκρατικές αξίες, ενισχύει την ανάπτυξη στον τομέα της κοινωνικής συμμετοχής. Τους συμμετέχοντες της έρευνας αποτέλεσαν δύο τάξεις νηπιαγωγείου και δύο τάξεις της πρώτης δημοτικού σχολείου με κοινά χαρακτηριστικά. Η έρευνα ολοκληρώθηκε κατά το Ακαδημαϊκό Έτος 2021-2022. Στην προσπάθεια μας να διερευνήσουμε την κοινωνική συμμετοχή αξιοποιήσαμε την Κλίμακα Συμμετοχής του *Leuven (Leuven Involvement Scale - LIS)* που έχει τις ρίζες της στη βιωματική εκπαίδευση. Η κλίμακα συμμετοχής για μικρά παιδιά αποτέλεσε εργαλείο παρατήρησης καθώς στοχεύαμε να εκτιμήσουμε και να συγκρίνουμε τη συμμετοχή κάθε παιδιού στο παιχνίδι ή σε δραστηριότητες. Από την ανάλυση των δεδομένων της έρευνας διαφάνηκε η ανάπτυξη και ενίσχυση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων-όπως αυτογνωσία, ενσυναίσθηση, υπεύθυνη λήψη αποφάσεων-μέσα από δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος που ενεργοποιούν τα εσωτερικά κίνητρα στους μαθητές. Η υλοποίηση σχεδίου εργασίας με θέμα τη δημοκρατική εκπαίδευση ενισχύει τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών, τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται τα συναισθήματά τους, την ικανότητα να εργάζονται μόνα τους ή σε ομάδες, την ικανότητα τους να επιλύουν ένα πρόβλημα, τα ενδιαφέροντά τους και τις φιλίες τους. Κατά την επεξεργασία των δεδομένων μας, αποδείχτηκε η θετική επίδραση της διαμορφωτικής αξιολόγησης ή αλλιώς της αξιολόγησης για τη μάθηση στη βελτίωση των αποτελεσμάτων της κοινωνικής συμμετοχής. Διαπιστώθηκε επίσης, ότι οι διαφορετικές μέθοδοι αξιολόγησης που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή τεκμηρίων -αυτοαξιολόγηση, συζητήσεις και συνεντεύξεις, η τήρηση ατομικού φακέλου, η παρατήρηση και οι ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες-προάγουν την κοινωνική συμμετοχή στη σχολική τάξη. Όσον αφορά τον βαθμό κοινωνικής συμμετοχής που εκδηλώνουν οι μαθητές που συμμετείχαν στην έρευνά μας, αποδεικνύει πόσο καλά το σχολικό πλαίσιο στο οποίο βρίσκονται φροντίζει για την κάλυψη των αναγκών και των ενδιαφερόντων τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνική συμμετοχή, προσχολική και σχολική εκπαίδευση, δημοκρατική εκπαίδευση, μέθοδοι αξιολόγησης

Γράμμα από τον μελλοντικό μου εαυτό”: Αναστοχασμοί υποψήφιων δασκάλων του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας για το επάγγελμά τους μέσα από τις φανταστικές αφηγήσεις τους

Τζιφόπουλος Μενέλαος, Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Μέσα από την αρχική τους εκπαίδευση, και ειδικότερα με την παρακολούθηση μαθημάτων πρακτικής άσκησης αλλά και μαθημάτων ειδίκευσης σε ζητήματα Σχολικής Παιδαγωγικής, οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί συνειδητοποιούν τους παράγοντες που επιδρούν, δυναμικά, στο επάγγελμά τους και τα στοιχεία εκείνα που διαμορφώνουν την επαγγελματική τους μάθηση. Ειδικότερα, όταν στα μαθήματα αυτά οι υποψήφιοι δάσκαλοι ασκούνται σε δραστηριότητες αναστοχασμού, τότε η έρευνα δείχνει ότι τα οφέλη είναι πολλαπλά και χρήσιμα για τη μελλοντική εκπαιδευτική τους πρακτική. Σταδιακά, μέσα από εστιασμένες συζητήσεις, ατομικούς και συλλογικούς αναστοχασμούς για τη διδασκαλία, οι υποψήφιοι δάσκαλοι εξελίσσουν την επαγγελματική τους ταυτότητα, βιώνουν αισθήματα αυτοπεποίθησης, αυτό-αποτελεσματικότητας και ανθεκτικότητας στο επάγγελμα και αποκτούν ακόμα περισσότερα κίνητρα για να ασκήσουν, μελλοντικά, το επάγγελμα. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο ισχυροποίησης της επαγγελματικής τους μάθησης και διαμόρφωσης της (προ)επαγγελματικής τους ταυτότητας οι υποψήφιοι δάσκαλοι 4ου εξαμήνου, στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης στην Φλώρινα, έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν το μάθημα «Σχολική Παιδαγωγική: Θεωρία του σχολείου». Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου μαθήματος δίνεται έμφαση σε ζητήματα που αφορούν στην ταυτότητα του δασκάλου, σε καταστάσεις που έχει να διαχειριστεί στη σχολική του τάξη, στην αλληλεπίδραση μαθητών και εκπαιδευτικών και, βέβαια, σε προσωπικές ιστορίες δασκάλων, μέσα από τη βιωμένη εμπειρία της διδασκαλίας. Οι φοιτητές/τριες που παρακολουθούν το συγκεκριμένο μάθημα επεξεργάζονται τέτοιες προσωπικές ιστορίες, «παρεμβαίνουν» στα κείμενα, διατυπώνουν ερωτήσεις, επανατοποθετούνται μέσα από τους αναστοχασμούς τους, αξιολογούν καταστάσεις και οδηγούνται σε νέα μάθηση. Στην εισήγηση αυτή, στη λογική ότι η γραφή συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του εαυτού μας και, εν προκειμένω, του πώς μπορούμε

να δράσουμε ως εκπαιδευτικοί, θα παρουσιαστούν αποσπάσματα από τις προσωπικές αφηγήσεις 55 φοιτητών/τριών του Τμήματος, από ένα αναστοχαστικό τους γράμμα από τον μελλοντικό τους εαυτό, που βρίσκεται ήδη στην εκπαίδευση. Μέσα, λοιπόν, από αυτή την «φανταστική» αφηγηματική προσέγγιση, αλλά παράλληλα από τις βαθύτερες σκέψεις τους και τις δικές τους «πραγματικότητες», κατηγοριοποιούνται οι καταγραφές των φοιτητών/τριών για το επάγγελμά τους, σε περιγραφικούς, προσωπικούς και κριτικούς αναστοχασμούς, με άξονες: (α) τις δυσκολίες που συνάντησαν στην εκπαίδευση, (β) τους τρόπους που διαχειρίστηκαν τις σχολικές τους τάξεις, (γ) τα συναισθήματά τους μέσα από τη βιωμένη εμπειρία τους, και (δ) τις συμβουλές που δίνουν στον τωρινό εαυτό τους ως έμπειροι εκπαιδευτικοί. Διαπιστώνεται μέσα από τις κατηγοριοποιήσεις, βάσει της Ερμηνευτικής Φαινομενολογικής Ανάλυσης, ότι οι υποψήφιοι δάσκαλοι εστιάζουν (α) σε παιδαγωγικούς χειρισμούς στη σχολική τάξη για τη διαμόρφωση ευνοϊκού κλίματος, (β) σε μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας που είναι αποτελεσματικές για τους μαθητές τους, (γ) στις πολιτικές που εφαρμόζονται και επιδρούν άμεσα στο σχολείο ασκώντας κριτική, (δ) στην εφαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών και (ε) στη διαμόρφωση της δικής τους επαγγελματικής ταυτότητας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επαγγελματική μάθηση, αναστοχασμοί, υποψήφιοι δάσκαλοι, αφηγήσεις

Δεξιότητες πληροφοριακού και ψηφιακού γραμματισμού υποψήφιων δασκάλων στην εποχή της μετά-αλήθειας: Συζητώντας για τα “fake news”

Τζιφόπουλος Μενέλαος, Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Καθημερινά ακούμε ειδήσεις, προσλαμβάνουμε πληροφορίες και βλέπουμε εικόνες στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, στις σελίδες Κοινωνικής Δικτύωσης, σε ιστοσελίδες ποικίλου περιεχομένου. Έχουμε, όμως, αναρωτηθεί αν αυτές οι ειδήσεις είναι αληθινές, είναι ψευδείς ή είναι προϊόν επιστημονικής φαντασίας; Ποιες είναι αυτές οι δεξιότητες που θα μας βοηθήσουν να αντιληφθούμε και να διακρίνουμε την αλήθεια μιας είδησης, ώστε να τη μοιραστούμε με άλλους ανθρώπους, να τη συζητήσουμε και να προβληματιστούμε ή να δράσουμε; Ο Stein Smith, συγκεκριμένα, αναφέρει ότι οι δεξιότητες πληροφοριακού γραμματισμού είναι απαραίτητες σε μια εποχή που κυριαρχούν οι ψευδείς ειδήσεις. Σημειώνει, επίσης, ότι αυτό το είδος γραμματισμού απαιτείται, αν θέλουμε πολίτες που θα διαβάζουν κριτικά την είδηση, θα μπορούν να επιλέγουν τις κατάλληλες ειδήσεις και θα συμμετέχουν ενεργά και κριτικά στον δημόσιο διάλογο. Τονίζει, παράλληλα, την ανάγκη για την προετοιμασία των μελλοντικών πολιτών και την ισχυροποίηση των κριτικών τους δεξιοτήτων μέσω της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Ο παραπάνω προβληματισμός μεταφέρεται στη σύγχρονη εκπαίδευση και επικεντρώνεται στην ενίσχυση των κατάλληλων δεξιοτήτων των μαθητών και μαθητριών μας. Στο πλαίσιο της δημοσίευσης αυτής διερευνώνται, μέσω ενός ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου, οι απόψεις 150 φοιτητών και φοιτητριών του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της Φλώρινας για το ζήτημα των “fake news” στην εκπαίδευση, σε έρευνα που διεξήχθη κατά τη διάρκεια του εαρινού εξαμήνου 2023. Οι υποψήφιοι δάσκαλοι (α) δίνουν τους δικούς τους ορισμούς για τον πληροφοριακό και ψηφιακό γραμματισμό, (β) καταγράφουν το πώς διακρίνουν τις αληθείς από τις ψευδείς ειδήσεις, τι σημαίνει γι’ αυτούς η ψευδής είδηση και από ποιες πηγές ενημερώνονται για θέματα που τους απασχολούν, (γ) αξιολογούν το επίπεδο ψηφιακού και πληροφοριακού τους γραμματισμού, όπως και την ετοιμότητα και προθυμία για ενημέρωση, μελλοντικά, των μαθητών/τριών τους για τα ζητήματα αυτά, και τέλος (δ) καταγράφουν, σύντομα, πώς θα δίδασκαν σε μία τάξη δημοτικού σχολείου τέτοια ζητήματα. Από τα αποτελέσματα της έρευνας γίνεται εμφανές ότι σε αρκετά υψηλό ποσοστό οι φοιτητές/τριες μπορούν να διακρίνουν τις αληθείς από τις ψευδείς ειδήσεις, τις οποίες όμως αναζητούν, κυρίως, από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης. Επίσης, αναφέρουν, σε έναν ικανοποιητικό βαθμό, ότι μέσω των πανεπιστημιακών τους μαθημάτων συζητούν ζητήματα πληροφοριακού γραμματισμού. Ωστόσο, ενώ είναι πρόθυμοι να ενημερώσουν, μελλοντικά, τους μαθητές τους για το ζήτημα των “fake news”, φαίνεται ότι ακόμα δεν είναι σε μεγάλο βαθμό προετοιμασμένοι για κάτι τέτοιο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ψευδείς ειδήσεις, ψηφιακός γραμματισμός, πληροφοριακός γραμματισμός, υποψήφιοι δάσκαλοι

Η πόλη που ονειρεύομαι να ζήσω – «Smart Cities» - Προετοιμασία για το Πανελλήνιο Φεστιβάλ Εκπαιδευτικής Ρομποτικής 2023 (WRO Hellas)

Τοπάλογλου Νυμφοδόρα, Νηπιαγωγός, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πλακίτση Αικατερίνη, Καθηγήτρια Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η τεχνολογία είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας. Παιδιά νηπιακής ηλικίας πλέον τη χειρίζονται με αρκετή άνεση. Η ρομποτική, ένα τεράστιο κομμάτι των Νέων Τεχνολογιών, έχει εισχωρήσει σε πολλούς τομείς της ζωής μας, με έναν από αυτούς να είναι η εκπαίδευση. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει την προετοιμασία των μαθητών και μαθητριών μίας τάξης ιδιωτικού νηπιαγωγείου των Ιωαννίνων για το Πρώτο Φεστιβάλ Προσχολικής Εκπαίδευσης, στα πλαίσια του Πανελλήνιου Διαγωνισμού Εκπαιδευτικής Ρομποτικής της WRO Hellas τους μήνες Ιανουάριος-Μάρτιος 2023. Ο σκοπός της έρευνας είναι η εκμάθηση του αλγοριθμικού τρόπου σκέψης και η ενίσχυση της δημιουργικότητας των παιδιών. Οι μαθητές και οι μαθήτριες κλήθηκαν να μάθουν με ένα νέο εκπαιδευτικό μέσο, ανερχόμενο στις διαθεματικές προσεγγίσεις του νηπιαγωγείου. Η σύνδεση της παρέμβασης με το Πρόγραμμα Σπουδών για την Προσχολική Εκπαίδευση (2021) πραγματοποιείται στην μαθησιακή περιοχή της «Τεχνολογίες της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (ΤΠΕ)». Στόχος της προσπάθειας ήταν οι μαθητές να διακρίνουν τις βασικές εντολές των προγραμματιζόμενων παιχνιδιών (λ.χ. εντολές κίνησης: μπρος-πίσω-δεξιά-αριστερά) και να γνωρίσουν βασικές δομές προγραμματισμού (λ.χ. ακολουθία, επανάληψη), να δημιουργούν, να εκτελούν και να διορθώνουν προγράμματα απτικού και οπτικού προγραμματισμού και να κατασκευάζουν απλά ρομποτικά περιβάλλοντα αξιοποιώντας κατάλληλα υλικά. Η διαδικασία της παρέμβασης βασίστηκε στην ανακαλυπτική και εποικοδομητική μάθηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Συλλέχθηκε οπτικοακουστικό υλικό (με άδεια γονέων), το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη δημιουργία εκπαιδευτικού βίντεο, για τη συμμετοχή στο φεστιβάλ. Η ενασχόληση των μαθητών με την ρομποτική ανέπτυξε τον τρόπο σκέψης τους. Στη διάρκεια της παιδαγωγικής διαδικασίας οι μαθητές κλήθηκαν να σκεφτούν αλγοριθμικά, ώστε να καταφέρουν να προγραμματίσουν το ρομπότ – ιδανικό για τις ηλικίες 4 έως 6 ετών – που ονομάζεται «Beebot». Επίσης, κλήθηκαν να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα τους για να κατασκευάσουν την πίστα τους και να συνεργαστούν σε ομάδες των 8 και 9 ατόμων, για να επιλύσουν προβλήματα προγραμματισμού και να δημιουργήσουν περιβάλλοντα παιχνιδιού. Οι μαθητές άρχισαν να αντιμετωπίζουν την ρομποτική - και κατ' επέκταση τις ΤΠΕ - ως μέσο ψυχαγωγίας και ενίσχυσης της σκέψης τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαιδευτική ρομποτική, *STEAM*, *WRO Hellas*, φεστιβάλ, ομαδοσυνεργατικότητα

Ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω της διδασκαλίας εκτεταμένου κειμένου: Πρόταση διδασκαλίας σύμφωνα με το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας

Τσιουπλή Ευγενία, Δρ. Παιδαγωγικής Α.Π.Θ., Εκπαιδευτικός ΠΕ 02

Η παρούσα μελέτη έχει διττή σκοποθεσία: αφενός εξετάζει τις συνάψεις και τη συνοχή μεταξύ του νέου Προγράμματος Σπουδών για τη Νεοελληνική Γλώσσα και ενός εφαρμοσμένου, σε Πρότυπο ΓΕΛ, σεναρίου για τη γλωσσική εκπαίδευση και αφετέρου εστιάζει στην ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων μέσω της διδασκαλίας εκτεταμένου κειμένου. Ένα από τρία θεματικά πεδία του νέου ΠΣ είναι η πραγμάτευση εκτεταμένων κειμένων, που να σχετίζονται με το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον, με κύριο σκοπό τη διαμόρφωση ενεργών αναγνωστών και την καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας μέσω ποικίλων και ενδιαφερουσών διαδικασιών ανάγνωσης ολόκληρου κειμένου. Το κείμενο που

επιλέχθηκε, στο συγκεκριμένο σενάριο, είναι η αυτοβιογραφία του Δημήτρη Νανόπουλου «Στον τρίτο βράχο από τον Ήλιο. Μία ζωή, η επιστήμη κι άλλα παράλληλα σύμπαντα», ειδικότερα τα πρώτα κεφάλαια της νεανικής και ακαδημαϊκής του πορείας, στα οποία δίδεται η δυνατότητα και συγκριτικής βιοματικής προσέγγισης από την πλευρά των μαθητών/τριών. Η επιλογή ανταποκρίνεται στα κριτήρια του ΠΣ καθώς δεν είναι μεταφρασμένο και αποτελεί προϊόν σύγχρονης συγγραφικής παραγωγής. Οι θεματικές που κινείται καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα συγχρονικών και διαχρονικών ζητημάτων και είναι επιλεγμένα με γνώμονα τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών, έτσι ώστε να προσφέρουν γνώση και απόλαυση. Ακόμη, μπορεί να πλαισιωθεί από πλούσιο οπτικοακουστικό υλικό (συνεντεύξεις του συγγραφέα, αφιερώματα κ.ά.) τα οποία δίνουν τη δυνατότητα σφαιρικής κατανόησης και μελέτης των εκάστοτε γλωσσικών επιλογών και κειμενικών ειδών. Το σενάριο επικεντρώνεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ανάγνωσης και ανάλυσης εκτεταμένων κειμένων, ενώ προωθείται η αναγνώριση και εκτίμηση της επικοινωνιακής αξίας και της πολιτιστικής σημασίας της γλώσσας. Επιπλέον, η ανάγνωση του συγκεκριμένου βιβλίου έχει ως επιμέρους στόχους: την αναγνώριση βασικών στοιχείων των βιογραφικών κειμένων (ειδικότερα της αυτοβιογραφίας), την επισήμανση βασικών παραμέτρων της αφήγησης, τη σύνοψη των βασικών ιδεών που αποτελούν τα ορόσημα στη ζωή ενός ατόμου, την αναγνώριση των βασικών αξιών που διαμόρφωσαν την πορεία ζωής ενός επιστήμονα, την σύγκριση της συγκεκριμένης βιογραφίας με άλλες, τη σύνδεση απόψεων με τα περιεχόμενα στα οποία δημιουργήθηκαν, τη δημιουργία προσωπικών κειμένων των μαθητών/τριών, σε φυσική και ψηφιακή μορφή, όπου θα εκφράζουν την προσωπική τους ανταπόκριση, και την ενίσχυση της επαφής τους με τα αναγνώσματα, προσεγγίζοντας τα σταδιακά και μεθοδικά. Όλοι αυτοί οι στόχοι αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων στην ανάγνωση, κατανόηση και ανάλυση ολοκληρωμένων κειμένων, καθώς και την έκφραση προσωπικών απόψεων και ανταποκρίσεων. Η μελέτη επισημαίνει την ανάγκη για ολοκληρωμένη προσέγγιση της γλωσσικής εκπαίδευσης, που να συνδυάζει τα περιεχόμενα και τις μεθόδους του Αναλυτικού Προγράμματος με το δυναμικό και καινοτόμο πλαίσιο που παρέχει το σενάριο.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: ανάπτυξη γλωσσικών δεξιοτήτων, διδασκαλία εκτενούς κειμένου, Πρόγραμμα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας

Η συμβολή της ανατροφοδότησης του εκπαιδευτικού στην αναθεώρηση των εργασιών των μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Συστηματική ανασκόπηση βιβλιογραφίας

Χαραλάμπος Αγγελος, ΠΕ 70, Υποψήφιος Διδάκτορας, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αιγαίου Δάρρα Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Η ανατροφοδότηση του εκπαιδευτικού αποτελεί μια σημαντική πτυχή στη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης, καθώς μπορεί να περιγράψει αντικειμενικά την απόδοση του εκπαιδευόμενου και να τον οδηγήσει μέσω της αναθεώρησης των εργασιών του στη βελτίωση της ακαδημαϊκής του επίδοσης. Η έρευνα έχει καταγράψει σημαντικά παιδαγωγικά οφέλη από την παροχή της ανατροφοδότησης, όπως είναι η ενίσχυση της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας, της αυτο-αποτελεσματικότητας, της αυτορρύθμισης και των κινήτρων καθώς και η βελτίωση της μάθησης, της απόδοσης σε όλα τα επίπεδα, της λήψης αποφάσεων και της αυτοανάλυσης. Η δύναμη της ανατροφοδότησης είναι η αξία της στη διευκόλυνση της αναθεώρησης, δηλαδή της πραγματοποίησης οποιωνδήποτε αλλαγών σε οποιοδήποτε σημείο της μαθησιακής διαδικασίας των γραπτών εργασιών, της απόφασης για το τι θα μπορούσε ή τι πρέπει να αλλάξει. Παρόλο που υπάρχουν ανασκοπήσεις, που παρείχαν σημαντικά δεδομένα αναφορικά με τα διάφορα είδη της ανατροφοδότησης και την αποτελεσματικότητά τους στη μάθηση των εκπαιδευόμενων, καμία από αυτές δεν εστίασε αποκλειστικά στην σύνδεση της ανατροφοδότησης με την αναθεώρηση των εργασιών των μαθητών. Αυτός είναι και ο σκοπός της παρούσας εργασίας. Συγκεκριμένα, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, μέσω της ανάλυσης 32 ερευνών από τον διεθνή χώρο, που εκπονήθηκαν κατά την τελευταία δεκαετία (2013-2023), να διερευνήσει τα αποτελέσματα της συμβολής της ανατροφοδότησης του εκπαιδευτικού στην αναθεώρηση των εργασιών των μαθητών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η ανασκόπηση μεθοδολογικά βα-

σίστηκε στην αναθεωρημένη δήλωση *PRISMA* 2020 και η επιλογή των ερευνών έγινε βάσει ποιοτικών κριτηρίων. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε, ότι οι περισσότερες έρευνες συνέλεξαν δεδομένα απόδοσης αξιοποιώντας κατά κύριο λόγο την οιονεί πειραματική παρέμβαση. Επίσης, η πλειοψηφία των ερευνών που εξετάστηκαν αφορούσαν το μάθημα της εκμάθησης της Γλώσσας καθώς και τις επιμέρους δεξιότητες που σχετίζονται με αυτήν (γραμματική, συντακτικό, ορθογραφία, συγγραφή, κατανόηση κειμένου) αλλά και το μάθημα των Αγγλικών ως δεύτερης και ως ξένης γλώσσας. Τα αποτελέσματα της ανασκόπησης έδειξαν, επίσης, πως οι περισσότερες έρευνες κατέγραψαν σημαντικά οφέλη από την παροχή διαφορετικών τύπων ανατροφοδότησης στην επιτυχή αναθεώρηση των εργασιών των μαθητών, όπως η επιτυχής διόρθωση των λαθών, η βελτίωση της ποιότητας των κειμένων τους, η αφομοίωση στρατηγικών βελτίωσης και η ενίσχυση της δεκτικότητας εκπαιδευτικών και εκπαιδευόμενων. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι μαθητές είναι περισσότερο δεκτικοί στην αποδοχή της ηλεκτρονικής ανατροφοδότησης για την επιτυχή αναθεώρηση των εργασιών τους σε σχέση με παραδοσιακούς τύπους ανατροφοδότησης και επίσης είναι πιο δεκτικοί στην παροχή ανατροφοδότησης από τους συμμαθητές τους (ομότιμους).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανατροφοδότηση εκπαιδευτικού, αναθεώρηση εργασιών μαθητών, απόδοση μαθητών, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δευτεροβάθμια εκπαίδευση

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ: ΒΑΣΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ, ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ, ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ – ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ**Προκλήσεις και προοπτικές στην Επαγγελματική Ανάπτυξη των Εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης την εποχή του Covid-19**

Ασλανίδου Άννα, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, MEd Α.Π.Θ.

Παπανδρέου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Η πανδημία covid-19 έφερε τις/τους εκπαιδευτικούς αντιμέτωπους/-ους με πρωτόγνωρες προκλήσεις και αναγκάστηκαν να διαχειριστούν την έκτακτη ανάγκη, ώστε να μετατρέψουν τη διδασκαλία τους άμεσα από δια ζώσης σε απομακρυσμένη. Με την παραδοχή ότι μια τέτοια βεβαιωμένη μετατροπή περιλαμβάνει πολλαπλές προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες, επιδιώξαμε να τις διερευνήσουμε, εστιάζοντας στη διάσταση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης Ε.Α. Συγκεκριμένα, προκειμένου να αξιοποιήσουμε μελλοντικά τις πολύτιμες εμπειρίες των ίδιων των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, επιχειρήσαμε να μελετήσουμε τις απόψεις τους κατά τη διάρκεια της πανδημίας, σχετικά με τις ανάγκες τους για Ε.Α. Τα ερωτήματα που καθοδήγησαν την έρευνα ήταν: α. πώς διαμορφώθηκαν οι ανάγκες για ΕΑ μέσα στο πλαίσιο των αναδυόμενων προκλήσεων και ευκαιριών και β. ποιος ήταν ο ρόλος που διαδραμάτισαν οι ομάδες εκπαιδευτικών στο διαδίκτυο για τη διαχείριση της νέας εκπαιδευτικής πραγματικότητας κατά το πρώτο και δεύτερο κύμα της πανδημίας. Αποσαφηνίζοντας αρχικά της έννοια της «Επαγγελματικής Ανάπτυξης» και εξετάζοντας τα κυρίαρχα μοντέλα για Ε.Α. των εκπαιδευτικών, η παρούσα εργασία εστίασε σε θεωρητικό επίπεδο στη συμβολή των κοινωνικών δικτύων και των διαδικτυακών κοινοτήτων πρακτικής. Από την άλλη μεριά, η επισκόπηση συναφών ερευνών στο διεθνή χώρο και στην Ελλάδα ανέδειξε τα κυρίαρχα ζητήματα που απασχολούν τους εκπαιδευτικούς τα τελευταία χρόνια σχετικά με την ΕΑ τους, ανάμεσα στα οποία εντοπίζονται οι σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία, ο αλληλεπιδραστικός χαρακτήρας των προγραμμάτων, και τα ψηφιακά περιβάλλοντα μάθησης για μαθητές και εκπαιδευτικούς. Με βάση αυτά τα δεδομένα και σε συνδυασμό με το τοπίο της Εκπαίδευσης όπως είχε διαμορφωθεί διεθνώς αλλά και στην Ελλάδα στην περίοδο της πανδημίας σχεδιάστηκε η παρούσα έρευνα, στην οποία συμμετείχαν 20 εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε δημόσιες σχολικές μονάδες. Για τη συλλογή των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη σε ψηφιακό περιβάλλον. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία προέκυψαν με θεματική ανάλυση των δεδομένων, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται δράσεις που το περιεχόμενό τους θα εστιάζει α. σε ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας και ψηφιακά μέσα παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού β. στην επιλογή και αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων με παιδαγωγικά κριτήρια γ. σε σύγχρονες μεθόδους εξ αποστάσεως και δια ζώσης διδασκαλίας δ. στην συναισθηματική ενδυνάμωση των ίδιων, και των μαθητών τους. Ως σημαντικά κίνητρα για την συμμετοχή τους σε δράσεις ΕΑ ξεχώρισαν η σύνδεση της θεωρίας με την καθημερινή πράξη καθώς και η προώθηση της συνεργασίας με τους/τις συναδέλφους τους. Φαίνεται, επίσης, να προτιμούν ενδοσχολικές δράσεις ΕΑ, δια ζώσης ή μεικτές, και οργανωμένες από δημόσιο φορέα. Τέλος, οι ομάδες των εκπαιδευτικών στο διαδίκτυο αποδείχθηκαν ιδιαίτερα υποστηρικτικές για τη διαχείριση της νέας πραγματικότητας και συνέβαλλαν ουσιαστικά στην ΕΑ τους. Τα αποτελέσματα συζητιούνται μέσα από την προοπτική της αξιοποίησής τους για την ανάπτυξη δράσεων ΕΑ προσαρμοσμένων στις πρόσφατες διαπιστωμένες ανάγκες τους.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών, covid-19, προκλήσεις, ευκαιρίες, διαδικτυακές ομάδες εκπαιδευτικών

Σύνδεση ενδοσχολικής επιμόρφωσης με την αξιολόγησης εκπαιδευτικού με βάση τις προσεγγίσεις του νόμου 4823/2021

Ατζινά Ελένη, Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Κρήτης

Η θέση του εκπαιδευτικού σήμερα στα ελληνικά δεδομένα είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη, καθώς καλείται να καλύψει ένα πολύ μεγάλο φάσμα απαιτήσεων σε διάφορους τομείς και να ανταποκρίνεται σε όλες τις απαιτήσεις του σχολείου, των μαθητών και των γονέων. Μια σημαντική απαίτηση είναι πως συγκεκριμένα, από το 2021 μέχρι τώρα, γίνεται προετοιμασία και σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας, έχει ήδη ξεκινήσει η ατομική αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Αυτά τα δύο χρόνια, αλλά και παλιότερα όπως αναφέρεται στην παρούσα εργασία, έχει γίνει ιδιαίτερος λόγος για την εφαρμογή της ατομικής αξιολόγησης και τις ενδεχόμενες επιπτώσεις που μπορεί να έχει στην επαγγελματική εξέλιξη του εκπαιδευτικού. Προσδίδεται μεγαλύτερο άγχος σε αυτό, καθώς ο εκπαιδευτικός καλείται να λάβει υπόψη στην ατομική αξιολόγηση του, την ενδοσχολική επιμόρφωση που θα του αποφέρει περισσότερα μόρια. Σε αυτή την εργασία, στο πρώτο μέρος καταγράφεται η ιστορική αναδρομή της ενδοσχολικής επιμόρφωσης και αξιολόγησης εκπαιδευτικών στην Ελλάδα και πώς μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους οι δυο αυτές διαδικασίες. Στο δεύτερο μέρος ακολουθεί η έρευνα που υλοποιήθηκε για τις ανάγκες αυτής της εργασίας και που διερευνά τις απόψεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Περιφερειακής Ενότητας Ρεθύμνης, όσον αφορά τη σύνδεση ενδοσχολικής επιμόρφωσης και ατομικής αξιολόγησης με βάση τις προσεγγίσεις του Ν.4823/2021. Η έρευνα είναι ποιοτική και χρησιμοποίησε το μεθοδολογικό εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης. Διερευνήθηκαν οι απόψεις εκπαιδευτικών όσον αφορά την επιλογή θεματολογίας επιμόρφωσης και επιμορφωτών, τη συχνότητα και χρονική διάρκεια της ενδοσχολικής επιμόρφωσης, τις ανταμοιβές εκπαιδευτικών σε περίπτωση συμμετοχή τους σε αυτή και τη διαδικασία συμμετοχή τους όπως περιγράφεται στον συγκεκριμένο νόμο. Η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και η επεξεργασία τους έγινε με τη μέθοδο ανάλυσης περιεχομένου και κωδικοποίησης με ποσοτικοποίηση αποτελεσμάτων. Οι κατηγορίες είχαν διαμορφωθεί μέσω της βιβλιογραφίας και από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών στο θέμα. Βασικό εύρημα είναι ότι, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, η ενδοσχολική επιμόρφωση πρέπει να αποσυνδεθεί από την ατομική αξιολόγηση για να είναι πιο ουσιαστική.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Ν.4823/2021, ενδοσχολική επιμόρφωση, ατομική αξιολόγηση εκπαιδευτικού, πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Εκπαιδευτικοί σε δομές εκπαίδευσης ενηλίκων: θεσμικό πλαίσιο και ζητήματα επαγγελματοποίησης

Βρατσίνη Ελένη, Υπ. διδάκτωρ, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.

Σαρακινιώτη Αντιγόνη, Επίκ. Καθηγήτρια, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.

Οι εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων που επιλέγουν να δραστηριοποιηθούν επαγγελματικά σε δομές εκπαίδευσης ενηλίκων, αποτελούν μια διακριτή ομάδα εργαζομένων της εκπαίδευσης που συνεχώς καλείται να ανταποκρίνεται και να προσαρμόζεται σε αλλαγές και προκλήσεις που θέτουν κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες στα πεδία της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της δια βίου μάθησης, με σκοπούς κυρίως σήμερα την ανάπτυξη δεξιοτήτων και την ενίσχυση της απασχόλησης. Στην Ελλάδα, η διαδρομή προς την επαγγελματοποίηση του κλάδου των εκπαιδευτών/τριών ενηλίκων ξεκίνησε μετά το 2000 και ειδικότερα έπειτα από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του Εθνικού Προγράμματος Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών (2002-2008). Παρά την ύπαρξη θεσμικού πλαισίου για την εδραίωση και ανάπτυξη της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, την ίδρυση ποικίλων φορέων παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης και κατάρτισης και τη θεσμοθέτηση διαδικασιών πιστοποίησης, η επαγγελματοποίηση του κλάδου αποδείχθηκε και αποδεικνύεται έως σήμερα αργή και δυσλειτουργική διαδικασία. Η δυσκολία αφορά σε ένα εύρος ζητημάτων που εμπίπτουν στο σύνολο τους στην πολιτική που ακολουθείται για την οργάνωση και την ανάπτυξη του επαγγέλματος.

Απότοκο αυτών είναι η περιθωριοποίηση του κλάδου και η μείωση της ελκυστικότητάς του στους νέους, παρά το γεγονός ότι η σημασία της Εκπαίδευσης Ενηλίκων έχει υψηλή αναγνώριση σε παγκόσμια κλίμακα και η ενίσχυσή της προωθείται σθεναρά από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανάδειξη μέσα από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας εκείνων των παραγόντων που δεν διευκολύνουν στο να καταστεί ο/η εκπαιδευτής/τρια ενηλίκων επάγγελμα, δηλαδή μια δραστηριότητα υψηλής εξειδίκευσης και αναγνώρισης στον καταμερισμό εργασίας με έλεγχο στο περιεχόμενο της εργασίας και επαγγελματική αυτονομία. Η ασάφεια στον προσδιορισμό των προϋποθέσεων εισδοχής στον κλάδο, η ποικιλία των φορέων παροχής προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων, οι ρευστές συνθήκες απασχόλησης αλλά και η περιορισμένη κοινωνική αναγνώριση είναι κάποιοι από τους παράγοντες που έχουν ως αποτέλεσμα την κρίση στην επαγγελματοποίηση του κλάδου και συνέπεια τον περιορισμό των δυνατοτήτων αυτοπροσδιορισμού και διαμόρφωσης ισχυρών επαγγελματικών ταυτοτήτων όσων επιλέγουν να εργαστούν για την εκπαίδευση των ενηλίκων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Δομές εκπαίδευσης ενηλίκων, επάγγελμα, επαγγελματοποίηση, δια βίου μάθηση, εκπαίδευση εκπαιδευτών/τριών, πιστοποίηση

Απόψεις νηπιαγωγών για την αναστοχαστική διαδικασία στο πλαίσιο προγράμματος ομαδικής συνεργατικής μεντορίας

Γεωργιάδου Σοφία, Υποψ. Διδάκτωρ Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ.

Κακανά Δόμνα, Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε. Α.Π.Θ.

Οι εκπαιδευτικοί σήμερα καλούνται να αντιμετωπίσουν προκλήσεις και δυσκολίες που καθιστούν την επαγγελματική τους ανάπτυξη ως έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της επαγγελματικής τους ζωής. Ο ενεργητικός ρόλος του εκπαιδευτικού, οι συνεργατικές πρακτικές και η ανάπτυξη αναστοχαστικών δεξιοτήτων παρουσιάζονται ως ουσιαστικά παραδείγματα που οδηγούν στην αποτελεσματικότητα και τη βελτίωση όχι μόνο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, αλλά και της σχολικής μονάδας γενικότερα. Η σύγχρονη τάση για την επαγγελματική ανάπτυξη του/της εκπαιδευτικού είναι συνυφασμένη με το προαναφερόμενο πλαίσιο και συνδέεται με πρακτικές που οδηγούν στον μετασχηματισμό και τη δημιουργία καταστάσεων για την προσαρμογή σε μεταβαλλόμενα περιεχόμενα και συνθήκες. Σε αυτό το συγκείμενο, η αναστοχαστική διαδικασία παρουσιάζεται σε ένα ευρύ φάσμα προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών, καθώς αναπτύσσεται η κριτική σκέψη, αναλύονται οι εμπειρίες και οι επαγγελματικές πράξεις από τη διδακτική και τη σχολική πραγματικότητα. Η παρούσα έρευνα σκοπεύει να αναδείξει τις απόψεις 15 νηπιαγωγών που συμμετείχαν σε πρόγραμμα ομαδικής συνεργατικής μεντορίας(ΟΣΜ) μέσω συνεργατικής έρευνας δράσης (ΣΕΔ), με στόχο την επαγγελματική τους ανάπτυξη. Η διάρκεια του προγράμματος ήταν ένα σχολικό έτος και πραγματοποιούνταν δύο συναντήσεις κάθε μήνα (μία στην ολομέλεια και μία στις δύο υποομάδες που δημιουργήθηκαν). Κατά τη διάρκεια του προγράμματος της ΟΣΜ, η ομάδα μέσω ΣΕΔ συζητούσε τις εμπειρίες και τις πρακτικές που κάθε εκπαιδευτικός υλοποιούσε στην τάξη του/της και συλλέχθηκαν δεδομένα από τις συζητήσεις των μελών της ομάδας με τη μεντόρισα, τα αναστοχαστικά ημερολόγια και τις ημιδομημένες συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών (αρχική και τελική). Συνοψίζοντας τα δεδομένα, διαπιστώνεται ότι οι νηπιαγωγοί που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αναγνώρισαν και συνειδητοποίησαν τη διαδικασία του αναστοχασμού και όλη η ομάδα τον ανέδειξε ως ένα από τα σημαντικότερα οφέλη από το πρόγραμμα της ΟΣΜ. Σχετικά με τα αναστοχαστικά εργαλεία που αξιοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των συναντήσεων, όλες οι εκπαιδευτικοί του δείγματος ξεχώρισαν την αναστοχαστική συζήτηση ως το σημαντικότερο εργαλείο υποστήριξης της αναστοχαστικής διαδικασίας. Όσον αφορά το αναστοχαστικό ημερολόγιο, ενώ συνειδητοποίησαν τον σημαντικό ρόλο για την υλοποίηση της αναστοχαστικής διαδικασίας, παρόλα αυτά, σημαντικός αριθμός (9/15) εκπαιδευτικών εξέφρασε αντιρρήσεις για την πιστή τήρησή του, με κύρια δικαιολογία την έλλειψη χρόνου και των ποικίλων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στη σχολική καθημερινότητα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναστοχασμός εκπαιδευτικών, επαγγελματική ανάπτυξη, ομαδική συνεργατική μεντορία, αναστοχαστικά εργαλεία

Γνώσεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με την παροχή πρώτων βοηθειών: Συγχρονική μελέτη

Γρηγοράκου Μαρκέλλα, Τμήμα Νοσηλευτικής, Ε.Κ.Π.Α.

Μυριανθείς Παύλος, Τμήμα Νοσηλευτικής, Ε.Κ.Π.Α.

Μυλωνάκου-Κεκέ Ηρώ, Π.Τ.Δ.Ε. Ε.Κ.Π.Α.

Τσουμάκας Κωνσταντίνος, Τμήμα Νοσηλευτικής, Ε.Κ.Π.Α.

Η άμεση παροχή Α΄ Βοηθειών είναι ιδιαίτερα σημαντική στον χώρο του σχολείου, καθώς η επίπτωση επειγόντων συμβάντων (όπως το τραύμα) είναι αυξημένη σε μαθητές, ιδιαίτερα της δημοτικής εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα, υπάρχουν ελάχιστες έρευνες αποτύπωσης των γνώσεων των εκπαιδευτικών αναφορικά με την παροχή Α΄ Βοηθειών. Η καταγραφή και αξιολόγηση των γνώσεων παροχής Α΄ Βοηθειών των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης που εργάζονται σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία. Πραγματοποιήθηκε ανώνυμη διαδικτυακή συγχρονική μελέτη, με τη χρήση της πλατφόρμας Google Forms, κατά τη χρονική περίοδο 1η Οκτωβρίου 2020 – 10η Ιουλίου 2023. Για την επίτευξη των σκοπών της μελέτης, σχεδιάστηκε από τους ερευνητές ερωτηματολόγιο αποτελούμενο από 59 ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής (οι 8 αφορούσαν δημογραφικά στοιχεία, οι 21 γενικές και οι 30 ειδικές ερωτήσεις Α΄ Βοηθειών). Η διανομή του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονικά με τη χρήση των διευθύνσεων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των συμμετεχόντων. Οι κατανομές συχνότητας (ποσοστά) χρησιμοποιήθηκαν για την αναφορά κατηγορικών μεταβλητών, ενώ για τις ποσοτικές μεταβλητές χρησιμοποιήθηκε η μέση τιμή και η τυπική απόκλιση. Συνολικά 410 εκπαιδευτικοί συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο. Ποσοστό 78,3% (321) των συμμετεχόντων γνώριζε την ορθή διαδικασία αντιμετώπισης της ρινορραγίας και 247/410 (60,2%) γνώριζαν τι περιλαμβάνει η αντιμετώπιση μικρής εξωτερικής αιμορραγίας. Το 74,9% (307) των ερωτηθέντων γνώριζε πώς να αντιμετωπίσει μικρή έκτασης έγκαυμα στο χέρι, ενώ το 53,4% (219) των συμμετεχόντων γνώριζε τι είναι και πώς να τοποθετήσει ένα θύμα σε θέση ανάληψης. Στη συνέχεια, μόλις το 40 % (164) των συμμετεχόντων γνώριζε πώς να δράσει στην περίπτωση διαβητικού παιδιού (λαμβάνει ινσουλίνη) που έχει εφίδρωση, ταχυκαρδία και ζάλη, ενώ ποσοστό <30% των ερωτηθέντων γνώριζε τι αποτελεί προτεραιότητα σε περίπτωση επιληπτικών κρίσεων και ποσοστό <20% τι ενέργειες πρέπει να πραγματοποιήσει σε περίπτωση αλλεργικής αντίδρασης /αλλεργικού σοκ. Τέλος, ποσοστό 40 % (164) των συμμετεχόντων γνώριζε τι ενέργεια απαιτείται σε περίπτωση ηλεκτροπληξίας. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν την ανάγκη οργανωμένης, συστηματικής και πιστοποιημένης εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην παροχή Α΄ Βοηθειών, με σκοπό την άμεση αντιμετώπιση ποικίλων συμβάντων που αφορούν τόσο τους μαθητές, όσο και τους συναδέλφους τους.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Α΄ Βοήθειες, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, εκπαιδευτικοί, μαθητές

Η μικροδιδασκαλία και η πρακτική άσκηση ως εργαλείο του μελλοντικού εκπαιδευτικού

Καραμανώλη Ελένη, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Παιδαγωγικής, Α.Π.Θ.

Μια μικροδιδασκαλία είναι μια μικρογραφία μαθήματος, μια μικρή «πρόβα διδασκαλίας» που σκοπό έχει να βοηθήσει τον μελλοντικό εκπαιδευτικό να αποκτήσει ή/και να βελτιώσει τις διδακτικές του δεξιότητες αλλά και τις συμπεριφορές και στάσεις που συνάδουν με το ρόλο του σε ορισμένο κάθε φορά πλαίσιο εκπαίδευσης. Ο μελλοντικός εκπαιδευτικός αντιλαμβάνεται το πόσο σημαντικά είναι θέματα όπως η οργάνωση του μαθήματος, η ανάπτυξη των εννοιών, η στοχοθέτηση και η ακρίβεια του περιεχομένου, η διάρκεια των δραστηριοτήτων και η

ποιότητα της ανατροφοδότησης. Η επαναξιολόγηση με κριτική ματιά θεμάτων, όπως ο σχεδιασμός του μαθήματος, η συγκεκριμενοποίηση της στοχοθεσίας, η χρήση των συμμετοχικών τεχνικών και η ποιότητα των εκπαιδευτικών δράσεων που επέλεξε, η χρονική οριοθέτηση, μπορεί να τον/την οδηγήσει σε μία εποικοδομητική αυτό-κριτική. Βασικός σκοπός της έρευνας είναι να εξεταστεί αν οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί είναι σε θέση να κατακτήσουν συγκεκριμένους στόχους, με συγκεκριμένους και ελεγχόμενους τρόπους σε ένα ελεγχόμενο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ειδικότερα, στόχοι είναι εξετασθούν τα εξής: α) πώς μπορούν να καλλιεργηθούν συγκεκριμένες διδακτικές δεξιότητες β) πώς μπορούν να οργανώσουν μία διδασκαλία γ) πώς μπορεί να βελτιωθεί ο μελλοντικός εκπαιδευτικός μέσα από την «πρόβα διδασκαλίας». Βασικές υποθέσεις της έρευνας είναι οι ακόλουθες: οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένοι για τη διδακτική πράξη, την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων και την διδακτική τους προσέγγιση. Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων θα τεθούν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα: α) Πώς αντιλαμβάνονται οι φοιτητές/-τριες το ρόλο της μικροδιδασκαλίας; β) Πώς μπορούν να καλλιεργήσουν συγκεκριμένες διδακτικές δεξιότητες; γ) Ποια προβλήματα και δυσκολίες αντιμετωπίζουν στη διδακτική πράξη; Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αφορούν στην προώθηση της σκέψης για τους φοιτητές/-τριες που συμμετέχουν στις διδακτικές προσεγγίσεις μέσα από την εποικοδομητική αξιολόγηση-ανατροφοδότηση μέσα από μία προσομοίωση, εργαστηριακή διαδικασία και πρακτική άσκηση να είναι σε θέση να οργανώνουν ένα ολοκληρωμένο και εμπειριστατωμένο σχέδιο μαθήματος. Η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην ανάδειξη εκπαιδευτικών τεχνικών που χρησιμοποιούνται παγκοσμίως στην προετοιμασία των μελλοντικών εκπαιδευτών ανεξαρτήτως ειδικότητας ή βαθμίδας εκπαίδευσης. Η ερευνητική μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί είναι αυτή της «μελέτης περίπτωσης» (case study). Η ανάλυση του υλικού της έρευνας θα πραγματοποιηθεί με τη μέθοδο της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Η έρευνα έλαβε χώρα στην Παιδαγωγική Σχολή του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας στο τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης σε φοιτητές/-τριες που βρίσκονταν πάνω από το 4ο εξάμηνο στο μάθημα «Μικροδιδασκαλία και πρακτική άσκηση». Η διεύρυνση, αναβάθμιση και βελτίωση της πρακτικής άσκησης θα οδηγήσει στην ενδυνάμωση του ρόλου του αυριανού εκπαιδευτικού σε επίπεδο επιστημονικό και κοινωνικό και κατ' επέκταση στη βελτίωση της μελλοντικής του εκπαιδευτικής δράσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Τεχνικές εκπαίδευσης, διδακτικές δεξιότητες, στοχοθεσία, ανατροφοδότηση

Εκπαιδευτικοί Λειτουργοί: Βασική κατάρτιση, Πρακτική Άσκηση, Επιμόρφωση – Μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών

Κωστώρα Ευφροσύνη, Δρ Εκπαίδευσης Ενηλίκων, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί ένα διακριτό πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, παρότι συχνά διαχωρίζεται από αυτήν, με βασικό επιχείρημα ότι ο τελικός αποδέκτης της εκπαιδευτικής παρέμβασης των εκπαιδευτικών δεν είναι άλλοι ενήλικες αλλά ανήλικοι μαθητές. Στην πραγματικότητα, η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών θα πρέπει να σχεδιάζεται και να υλοποιείται, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων. Σύμφωνα με την έρευνα, το σύνολο σχεδόν των επιμορφώσεων των εκπαιδευτικών έχουν σύντομη χρονική διάρκεια και στοχεύουν στην επίτευξη εργαλειακού τύπου μάθησης. Παράλληλα, έχει αποδειχθεί ότι αυτού του τύπου οι επιμορφώσεις, συχνά είναι αναποτελεσματικές. Οι εκπαιδευτικοί επιστρέφουν στην τάξη, αντιμετωπίζοντας τις ίδιες δυσκολίες, συχνά σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό. Οδηγούνται έτσι σε επαγγελματική εξουθένωση, βιώνουν υπερβολικό άγχος, είναι αναποτελεσματικοί στον ρόλο τους, καθώς και παρεμποδίζουν την επιτυχία και τις υψηλές επιδόσεις των μαθητών τους. Βασική αιτία της αποτυχίας αυτής είναι ότι οι εκπαιδευτικοί παρεμποδίζονται στον ρόλο τους εξαιτίας των παγιωμένων αντιλήψεών τους αναφορικά με την ταυτότητά τους, τον εκπαιδευτικό τους ρόλο τους, την επαγγελματική τους εξέλιξη, τη σχέση τους με τους μαθητές και την εκπαιδευτική τους πρακτική. Οι αντιλήψεις αυτές είναι αποτέλεσμα πλήθους παραγόντων, η επίδραση των οποίων ξεκινά ήδη από τα σχολικά και φοιτητικά τους χρόνια. Δημιουργείται, έτσι, η ανάγκη σχεδιασμού επιμορφώσεων που δεν θα στοχεύουν στην κάλυψη συγκεκριμένων εκπαιδευτικών αναγκών, όπως λ.χ. η διαχείριση συγκρούσεων ή η διδακτική μεθοδολογία, αλλά επιμορφώσεων που θα στοχεύουν στην ανακάλυψη και αναστοχασμό των εκπαιδευτικών αναφορικά με δυσλειτουργικές παραδοχές τους. Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, στόχος είναι αφενός να παρουσιαστεί πώς θα μπορούσαν να σχεδιάζονται αυτού του τύπου οι επιμορφώσεις εκπαιδευτικών, λαμβάνοντας υπόψη θεωρητικές προσεγγίσεις της εκπαίδευσης

ενηλίκων (η θεωρία της Μετασχηματίζουσας Μάθησης του J. Mezirow, η Μάθηση σε Οργανισμούς, η Ολιστική Θεωρία Μάθησης του K. Illeris, κ.ά), αφετέρου πώς η διεργασία αυτή θα πρέπει να αποτελεί ένα συνεχές που ξεκινά ήδη από την περίοδο που οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί φοιτούν σε καθηγητικές σχολές. Πέρα από το θεωρητικό πλαίσιο, θα παρουσιαστούν ευρήματα από έρευνα σε εξέλιξη, η οποία αφορά σε επιμόρφωση 25 φοιτητών και μελλοντικών εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, μέσα από την ανάλυση ημιδομημένων συνεντεύξεων που ελήφθησαν από τους συμμετέχοντες φοιτητές, έχουν ανιχνευθεί και θα παρουσιαστούν στερεοτυπικές αντιλήψεις τους αναφορικά με το ρόλο και το επάγγελμά τους. Τα δεδομένα αυτά θα συσχετιστούν με όσα αναφέρει σχετικά η βιβλιογραφία σχετικά με τις δυσλειτουργικές αντιλήψεις των εκπαιδευτικών, θα αναλυθούν τα επόμενα βήματα της έρευνας. Τα συμπεράσματα θα αφορούν στο πώς θα πρέπει η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών να αναδιαμορφωθεί ριζικά.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών, φοιτητές καθηγητικών σχολών, εκπαίδευση ενηλίκων και διά βίου μάθηση

Η επαγγελματική ταυτότητα των υποψήφιων εκπαιδευτικών: αφηγήσεις υποψήφιων δασκάλων

Λιακοπούλου Μαρία, Επίκ. Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η διαδικασία του να γίνεις δάσκαλος συνίσταται στην κατανόηση και κατασκευή της προσωπικής γνώσης από τον υποψήφιο δάσκαλο, την κατασκευή του εαυτού και την ανάπτυξη ταυτότητας. Η διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού είναι μια διαρκής διαδικασίας που ξεκινάει από τις πρώιμες εμπειρίες που έχει ως μαθητής και διαρκή έως και την αφυπηρέτησή του. Ο εκπαιδευτικός συνεχίζει να ανασυνθέτει τις εικόνες του εαυτού ως δασκάλου, ενώ κατασκευάζει και ενσωματώνει μια αναδυόμενη αίσθηση επαγγελματικής ταυτότητας. Η αίσθηση αυτή είναι καθοριστική του τρόπου που αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει το ρόλο του και την εκπαιδευτική πραγματικότητα γενικότερα, αποτελεί φίλτρο για τις πληροφορίες που προσλαμβάνει και τον τρόπο που τις αξιοποιεί στο έργο του και -το βασικότερο- αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τον τρόπο που ασκεί το έργο του, τις παιδαγωγικές και διδακτικές του επιλογές. Σ' αυτή την πορεία διαμόρφωσης ταυτότητας είναι καθοριστική η επίδραση των αρχικών του σπουδών. Με αφετηρία αυτή την παραδοχή εκπονήθηκε έρευνα με σκοπό να μελετηθεί πώς οι υποψήφιοι εκπαιδευτικοί κατανοούν και περιγράφουν την επαγγελματική τους ταυτότητα και ερευνητικά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα: α) Πώς θα περιέγραφαν τον εαυτό τους ως μελλοντικό εκπαιδευτικό, β) Πώς αντιλαμβάνονται το ρόλο του εκπαιδευτικού και το ρόλο του μαθητή; γ) Ποιες δραστηριότητες και ποιες εμπειρίες επηρέασαν το 'ταξίδι' τους για να γίνουν δάσκαλοι; δ) Άλλαξαν οι πεποιθήσεις που είχαν για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού μετά την ολοκλήρωση των σπουδών τους; Στην έρευνα συμμετείχαν 20 φοιτητές του τέταρτου έτους Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης της χώρας και η έρευνα έγινε στο τέλος του 8ου εξαμήνου και αφού είχαν ολοκληρώσει την παρακολούθηση του συνόλου των μαθημάτων και των δραστηριοτήτων του προγράμματος σπουδών του Τμήματος και 20 φοιτητές που είχαν ολοκληρώσει το πρώτο έτος σπουδών, προκειμένου να διερευνηθεί κατά πόσο υπάρχουν διαφορές στην αυτοαντίληψη της ταυτότητάς τους ως εκπαιδευτικών. Η μέθοδος συλλογής των δεδομένων είναι οι γραπτές αφηγήσεις, καθώς παρέχουν πολλές δυνατότητες για ευαισθητοποίηση και αναστοχασμό σχετικά με πεποιθήσεις, σιωπηρές θεωρίες και ιστορίες ζωής, καθώς και για την κατανόηση της προσωπικής θεωρίας του ατόμου. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε σε δύο φάσεις, κάθετα -η αφήγηση του κάθε συμμετέχοντα αναλύεται ατομικά- και οριζόντια/ συγκριτικά. Κατά την οριζόντια ανάλυση επιδιώκεται να εντοπιστούν ομοιότητες και διαφορές. Προσδιορίστηκαν τα βασικά θέματα που προέκυψαν από τις αφηγήσεις και στη συνέχεια συνοψίστηκαν και κατηγοριοποιήθηκαν ανάλογα. Οι κατηγορίες ελήφθησαν μέσω μιας επαναληπτικής διαδικασίας που περιλάμβανε κωδικοποίηση, επανακωδικοποίηση και επαλήθευση των τελικών θεμάτων και κατηγοριών πριν από την τελική ανάλυση των δεδομένων. Προκειμένου να διασφαλιστεί η αξιοπιστία της ανάλυσης, η ένταξη του υλικού σε κατηγορίες και υποκατηγορίες έγινε από τρεις ερευνητές/κωδικογράφους παράλληλα. Η έρευνα βρίσκεται σε εξέλιξη και ειδικότερα στη φάση ανάλυσης και ερμηνείας των δεδομένων. Τα ευρήματα αποτελούν μια πλούσια πηγή πληροφοριών τόσο για τους υποψήφιους εκπαιδευτικούς όσο και για τους καθηγητές που προετοιμάζουν εκπαιδευτικούς προκειμένου να παρέχουν πιο εστιασμένη υποστήριξη στη διαμόρφωση της επαγγελματικής ταυτότητας των υποψήφιων εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση εκπαιδευτικών, επαγγελματική ταυτότητα, απόψεις για το ρόλο του εκπαιδευτικού, απόψεις για τη διδασκαλία, υποψήφιοι εκπαιδευτικοί

Η αναγκαιότητα της πρακτικής άσκησης και του μέντορα στην αρχική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Παύλου Ευανθία, Καθηγήτρια Εφαρμογών Παιδαγωγικής - Διδακτικής, ΑΣΠΑΙΤΕ

Σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της επιθυμίας των σπουδαστών της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής εκπαίδευσης για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Η σχετική αρθρογραφία επισημαίνει τις ιδιαιτερότητες του νεοδιόριστου εκπαιδευτικού ο οποίος περνά από «τα θρανία στην έδρα» έχοντας εσωτερικεύσει κατά τη διάρκεια της σχολικής του ζωής ως μαθητή, ρόλους και πρότυπα δασκάλων τα οποία συγκροτούν τις αναπαραστάσεις του ως νυν εκπαιδευτικού. Ελάχιστες σχολές που οδηγούν στο εκπαιδευτικό επάγγελμα έχουν πρακτική άσκηση η οποία φέρνει σε επαφή τον σπουδαστή με το περιβάλλον της τάξης. Απουσιάζει η αρχική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παρουσία μέντορα. Η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης παρέχει πλήρες πρόγραμμα επιμόρφωσης των σπουδαστών σε συνθήκες τάξης. Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται στην έρευνα και στη βιβλιογραφία η έννοια της επαγγελματικής ταυτότητας του εκπαιδευτικού. Μελετάται η έννοια της ταυτότητας με συνιστώσες: α/τον αυτοπροσδιορισμό του ίδιου του εκπαιδευτικού β/ τον αναστοχασμό πάνω στην επιθυμία για το επάγγελμα και την πράξη της διδασκαλίας γ/την αυτοαντίληψη δ/ την αυτοσυνείδηση ε/ την δέσμευση. Η έρευνα, έχει ως άξονες: α/ το αντικείμενο β/ τις σχέσεις τους με τους μαθητές γ/ την αντίληψή τους για το ρόλο τους. Η γνώση του εαυτού θεωρείται κρίσιμο στοιχείο για τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί οικοδομούν τη φύση της εργασίας τους. Η διαδικασία της επαγγελματικής ταυτότητας συνδέθηκε με την μετασχηματιστική μάθηση, μια διαδικασία για το πώς μέσα από διάφορα πλαίσια αναφοράς μπορούμε να γίνουμε πιο «ανοιχτοί» στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον εαυτό μας και τον κόσμο γύρω μας, αυτοπροσδιοριζόμαστε, γινόμαστε αναγνωρίσιμοι από τους άλλους. Η έρευνα έγινε στη διάρκεια της πραγματοποίησης των Πρακτικών Ασκήσεων Διδασκαλίας των φοιτητών της Ανώτατης Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (2022-2023). Το κεντρικό ερώτημα αφορούσε τον πώς η προσομοίωση διδασκαλίας σε τάξη επηρεάζει τις αναπαραστάσεις για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού και τον ρόλο του μέντορα. Δόθηκαν ερωτηματολόγια κλειστού και ανοιχτού τύπου, συνοδεύτηκαν από συνεντεύξεις. Ένας στους τρεις φοιτητές δεν επιθυμεί να ακολουθήσει το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Ένας στους τέσσερις φοιτητές ήθελε να γίνει εκπαιδευτικός και συνεχίζει σταθερά. Το 38% έχει αλλάξει επιλογή μέσα από τις Πρακτικές Ασκήσεις Διδασκαλίας. Η επαγγελματική ταυτότητα του εκπαιδευτικού μετασχηματίζεται. Η διαδικασία των πρακτικών ασκήσεων βάζει τους φοιτητές σε αναστοχασμό και λειτουργεί καταλυτικά ως προς την επαγγελματική τους ταυτότητα. Οι περισσότεροι θα ήθελαν μεγαλύτερη συνεργασία με τους επόπτες -μέντορες, ηλεκτρονική επικοινωνία, παραδείγματα. Η αλλαγή και η διάδραση με τον μέντορα αναδεικνύουν το ρόλο της αρχικής επιμόρφωσης όλων των εκπαιδευτικών με πρακτικές παρουσιάσεις.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Αρχική επιμόρφωση, επαγγελματική ταυτότητα, πρακτική άσκηση, μέντορας

Η κατασκευή της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης λογοδοτώντας με τον/την διευθυντή/ντρια

Περδίκη Ευγενία - Κορίνα, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα εργασία με σκοπό τη μελέτη της ταυτότητας των εκπαιδευτικών στο λόγο τους σε σχέση με το διευθυντή, αντλεί θεωρητικά και μεθοδολογικά στοιχεία από το πλαίσιο της Κοινωνικής Ψυχολογίας του Λόγου. Πιο συγκεκριμένα εστιάζει το ενδιαφέρον της, στις ταυτότητες των εκπαιδευτικών, έτσι όπως οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί κατασκευάζουν λογοδοτώντας για τον εαυτό τους. Όμως, μέσα από τη δική τους προσωπική αναφορά αναδεικνύουν κατασκευές ταυτότητας για τους διευθυντές οι οποίες πηγάζουν από την καθημερινή επαφή μαζί τους. Η συλλογή δεδομένων βασίστηκε στο πλαίσιο των ημι-δομημένων συνεντεύξεων ενώ η ανάλυση δεδομένων έγινε με απομαγνητοφώνηση η οποία στηρίχτηκε στο στυλ Jefferson, όπου 15 εκπαιδευτικοί Α΄βάθμιας εκπαίδευσης εκφέρουν τις

απόψεις τους για τη σχέση τους με το διευθυντή κι πώς οι σχέσεις αυτές, τους επηρεάζουν στην αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού έργου τους. Η ταυτότητά τους περιγράφεται ως κοινωνική κατασκευή, η οποία χαρακτηρίζεται από μεταβολή, αστάθεια και πολλαπλότητα, είναι διαρκώς εξελισσόμενη σε μια διαδικασία σχηματισμού και ανασχηματισμού απόκτησης νοήματος στη μεταξύ σχέση του προσωπικού, κοινωνικού και επαγγελματικού εαυτού. Από την επισκόπηση της βιβλιογραφίας διαπιστώθηκε έλλειψη ποιοτικών ερευνών που σχετίζονται με την κατασκευή της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών στο λόγο τους για τη σχέση τους με το διευθυντή και πώς αυτή συνδέεται με την αποτελεσματικότητα του διδακτικού έργου. Η διερεύνηση της κατασκευής της ταυτότητας των εκπαιδευτικών στο λόγο τους για τη σχέση των διευθυντών είναι σημαντική όχι μόνο από θεωρητική αλλά και από πρακτική άποψη, καθώς μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της λειτουργίας της σχολικής μονάδας, να επηρεάσει το ρόλο και το έργο των εκπαιδευτικών και των διευθυντών, διότι οι εκπαιδευτικοί και οι διευθυντές θα αποκτήσουν γνώση και ενημέρωση για τη δική τους επαγγελματική ταυτότητα, τον τρόπο που δημιουργείται αλλά και πώς αυτή τους βοηθάει να γίνονται πιο αποτελεσματικοί. Ακόμη, ένας άλλος σκοπός της έρευνας αυτής είναι να δείξει στους εκπαιδευτικούς και τους διευθυντές πώς λειτουργεί η γλώσσα στον εργασιακό χώρο προκειμένου να επιτελέσει διαφορετικές λειτουργίες με διαφορετικές συνέπειες κάθε φορά, αλλά και να δείξει ότι η ταυτότητα είναι κάτι που δέχεται επιρροή και επηρεάζεται από πολλούς και διαφορετικούς παράγοντες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κατασκευή ταυτότητας, εκπαιδευτικοί, Κοινωνική Ψυχολογία του Λόγου

Από τη θεωρία στην Πράξη: Διερευνώντας τα κίνητρα και τις ταυτότητες εκπαιδευτικών κατά την Πρακτική τους Άσκηση

Λυτσιούση Στυλιανή, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σούνογλου Μαρίνα, Επίκ. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Χριστοδούλου Μιχάλης, Επίκ. Καθηγητής, Α.Π.Θ.

Καλογήρου Ευαγγελία, υπ. Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα προγράμματα αρχικής εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών (ΑΕΕ) αποτελούν ένα πεδίο έρευνας με μεγάλη δυναμική και στη βιβλιογραφία υπάρχουν ερευνητικά ευρήματα για την συμβολή τους στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Η σύνδεση θεωρίας-πράξης στην ΑΕΕ και στις Πρακτικές Ασκήσεις (ΠΑ) που οργανώνουν τα παιδαγωγικά τμήματα για την εκπαίδευση τους, αποτελεί ένα από τα κεντρικά ζητήματα που απασχολεί την εν λόγω βιβλιογραφία καθώς εμπλέκει τις ταυτότητες των εκπαιδευτικών, τα κίνητρά τους για την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού και το επίπεδο ετοιμότητας που αποκτούν οι νέοι εκπαιδευτικοί μετά το πέρας των ΠΑ. Στην εισήγησή μας θα παρουσιάσουμε μερικά από τα ευρήματα από έρευνα μεικτών μεθόδων η οποία πραγματοποιήθηκε σε παιδαγωγικά τμήματα από ένα κεντρικό και ένα περιφερειακό πανεπιστήμιο της χώρας το εαρινό εξάμηνο του 2023. Η έρευνα ακολουθεί το διαδοχικό επεξηγηματικό σχέδιο (sequential explanatory mixed-method design) κατά το οποίο συλλέγονται πρώτα δεδομένα με ποσοτική έρευνα, ακολουθεί η ανάλυση των δεδομένων από την επεξεργασία των οποίων προκύπτουν ευρήματα τα οποία χρήζουν επεξήγησης η οποία διενεργείται με ποιοτική μέθοδο. Στο πλαίσιο αυτό, η δειγματοληψία που ακολουθήθηκε ήταν η λεγόμενη «ενταγμένη δειγματοληψία» (nested sampling) υπό την έννοια ότι οι συμμετέχοντες στο ποιοτικό μέρος της έρευνας συμμετείχαν και στην ποσοτική έρευνα. Στην εισήγηση θα παρουσιαστούν τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας. Το ερωτηματολόγιο της ποσοτικής έρευνας βασίστηκε α) στην κλίμακα η οποία μετρά την Αίσθηση Προετοιμασίας των εκπαιδευτικών, Εμπλοκής και Αυτο-αποτελεσματικότητας στην Διδασκαλία (Teachers' Sense of Preparedness, Engagement and Self-Efficacy in Classroom Teaching), β) την Κλίμακα «ταύτισης με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού», γ) την κλίμακα η οποία αποτυπώνει τους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την επιλογή του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού (Factors Influencing Teaching Choice (FIT-Choice scale) και δ) μια κλίμακα αξιολόγησης των ΠΑ από την οπτική των τεταρτοετών φοιτητών. Οι κλίμακες α) και γ) έχουν εφαρμοσθεί σε πληθώρα ερευνών σε ποικίλα πλαίσια από άποψη χώρας και εκπαιδευτικής πολιτικής ενώ οι κλίμακες β) και δ) προέκυψαν από προγενέστερες ποιοτικές έρευνες στον ελληνικό χώρο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επαγγελματική ανάπτυξη εκπαιδευτικών, κίνητρα εκπαιδευτικών, ταυτότητα εκπαιδευτικού, σύνδεση θεωρίας – πράξης

Φαινόμενα βίας στον σχολικό χώρο με αποδέκτες εκπαιδευτικούς

Χανιωτάκης Νίκος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας,

Θωΐδης Γιάννης, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων το φαινόμενο της βίας απασχολεί πολύ έντονα την εκπαιδευτική έρευνα, γεγονός που διαπιστώνεται από την πληθώρα των μελετών που έχουν δημοσιευτεί και εξακολουθούν να δημοσιεύονται πάνω στο θέμα του σχολικού εκφοβισμού. Ωστόσο, η έννοια του *bullying* δεν αναφέρεται πλέον μόνο στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών, αλλά και στη βία που δέχονται οι εκπαιδευτικοί από μαθητές και γονείς. Όλο και περισσότερο οι εκπαιδευτικοί διαμαρτύρονται για αύξηση των περιστατικών βίας με θύματα τους ίδιους, ενώ οι σχετικές έρευνες στην Ευρώπη επιβεβαιώνουν αυτή την εικόνα, καθώς καταγράφονται αυξημένα ποσοστά περιστατικών ψυχολογικής και σωματικής βίας εναντίον τους. Στις Η.Π.Α. το φαινόμενο έχει πάρει επίσης ανησυχητικές διαστάσεις και οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν σε σχετικές έρευνες αναφέρουν υψηλά ποσοστά θυματοποίησής τους, κυρίως από μαθητές. Στην χώρα μας, αν και το φαινόμενο απασχολεί συχνά τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και την εκπαιδευτική κοινότητα, ωστόσο δεν υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα για την βία που υφίστανται οι εκπαιδευτικοί. Στην έρευνά μας επιδιώξαμε να καταγράψουμε ποσοτικά το φαινόμενο αυτό, διερευνώντας τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συνολικά 595 εκπαιδευτικοί απάντησαν σε ερωτήματα σχετικά με την βία στο σχολείο τους και τις μορφές επιθετικής συμπεριφοράς που δέχονται από γονείς και μαθητές (ψυχολογική και σωματική βία, επιθέσεις μέσω διαδικτύου κ.λπ.). Οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν σε προσωπικές τους εμπειρίες, καθώς και σε προτάσεις αντιμετώπισης και υποστήριξής τους. Από την έρευνα προκύπτει ότι το φαινόμενο απασχολεί έντονα τους εκπαιδευτικούς και ότι η επιθετική συμπεριφορά εναντίον τους προέρχεται περισσότερο από τους γονείς και λιγότερο από τους μαθητές.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Βία στο σχολείο, εκπαιδευτικός, γονείς, μαθητές

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ**Ανεργία των νέων: Κίνητρα και προσδοκίες πτυχιούχων παιδαγωγικών τμημάτων από τις μεταπτυχιακές τους σπουδές**

Δρούλιας Δημήτριος, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πατρών

Σταμέλος Γεώργιος, Καθηγητής, Τ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πατρών

Η ανεργία των νέων πτυχιούχων είναι ένα μεγάλο σημερινό πρόβλημα, παρόλο που, μετά την πανδημία, το ποσοστό ανεργίας τους μειώνεται, τόσο ευρωπαϊκά όσο και ελληνικά. Πράγματι, οι νέοι στις μέρες μας είναι περισσότερο εκπαιδευμένοι και περισσότερο άνεργοι. Επιπλέον, ακόμα κι όταν βρίσκουν απασχόληση αυτή είναι επισφαλής και/ή κακοπληρωμένη και/ή μη σχετική με τις σπουδές τους. Συνεπώς, καλούνται να ζήσουν μέσα σε συνθήκες εργασιακής επισφάλειας πολλές φορές με αβέβαιες προοπτικές. Σε αυτό το ρευστό εργασιακό πλαίσιο, εμείς θα εστιάσουμε με συνεντεύξεις στους αποφοίτους παιδαγωγικών τμημάτων (Νηπιαγωγοί και Δάσκαλοι). Θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε πώς αυτοί διαπραγματεύονται την εργασιακή τους επισφάλεια. Θα εστιάσουμε στην αυξημένη ζήτηση μεταπτυχιακών σπουδών και θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε τη σχέση των προοπτικών εργασίας με την επιλογή των μεταπτυχιακών σπουδών. Η έρευνα διεξήχθη μεταξύ του μήνα Ιουλίου και Σεπτεμβρίου του 2023 στην Ελλάδα. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν είτε δια ζώσης, είτε εξ αποστάσεως (μέσω τηλεφώνου ή μέσω της πλατφόρμας ZOOM) σε οικείο χώρο για τους συνεντευξιαζόμενους. Η ανάλυσή της έρευνας θα προσπαθήσει να αναδείξει την επίδραση της εργασιακής επισφάλειας πάνω στη διαμόρφωση των κινήτρων και των προσδοκιών αυτών των αποφοίτων. Επίσης, θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τη σύνδεση της επιλογής ενός μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών, υπό καθεστώς εργασιακής αβεβαιότητας, με την προοπτική της επαγγελματικής ανάπτυξης που αυτές οι σπουδές θα μπορούσαν να σηματοδοτήσουν. Τέλος, με βάση τα ευρήματα θα απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, θα γίνει σύνδεση των αποτελεσμάτων με τη σχετική βιβλιογραφία, ενώ παράλληλα θα εξαχθούν τα τελικά συμπεράσματα της εργασίας με τους σχετικούς περιορισμούς της έρευνας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κίνητρα, προσδοκίες, ανεργία των νέων, απόφοιτοι παιδαγωγικών τμημάτων, ΠΜΣ

Απόψεις των Διευθυντών/τριών σχολείων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τις διαδικασίες στήριξης και υποδοχής των νεοεισερχόμενων εκπαιδευτικών

Κωστανάσιος Λάζαρος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης, ΠΕ 70/ΔΠΕ Ιωαννίνων

Ο ρόλος του διευθυντή στη σύγχρονη εκπαιδευτική μονάδα είναι πολυδιάστατος. Πέρα από τα διοικητικά καθήκοντα που του αναλογούν, ο διευθυντής καλείται να ανταποκριθεί με επιτυχία στις αυξανόμενες απαιτήσεις του σύγχρονου σχολείου και αφορούν στους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές, τους γονείς και την κοινωνία γενικότερα. Σ' αυτό το πλαίσιο ο Διευθυντής του σχολείου είναι λογικό να έχει «φύσει και θέσει» τη μεγαλύτερη βαρύτητα στους νέους συναδέλφους. Η στήριξη προς τον νεοδιόριστο, εφόσον είναι ουσιαστική και όχι τυπική, τοποθετεί επιπρόσθετα αιτήματα στους «ώμους» του Διευθυντή, καθώς πέρα από τις συμβατικές υποχρεώσεις, συναρτάται με την ισχυρή παρουσία του στο πλευρό του νέου εκπαιδευτικού. Η παρούσα μελέτη είχε ως σκοπό τη διερεύνηση των απόψεων, και των στάσεων/πεποιθήσεων των Διευθυντών/τριών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, που υπηρετούν σε δημόσια σχολεία της ευρύτερης περιοχής της Δ.Π.Ε. Ιωαννίνων, κατά το σχολικό έτος 2021-2022, σχετικά με τις διαδικασίες στήριξης και υποδοχής των νεοεισερχόμενων εκπαιδευτικών. Η ποιοτική έρευνα αποτελεί την κατάλληλη

μεθοδολογική επιλογή για να διερευνηθούν σε βάθος οι στάσεις, οι αντιλήψεις και τα κίνητρα της συμπεριφοράς των ατόμων. Το μεθοδολογικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια διεξαγωγής της ποιοτικής αυτής έρευνας ήταν η συνέντευξη και πιο συγκεκριμένα η ημιδομημένη. Το ενδιαφέρον της έρευνας εστιάστηκε κυρίως στην ανίχνευση: α) Των απόψεων των Διευθυντών/ντριών για τις πρωτοβουλίες που μπορεί να αναλάβει ένας Διευθυντής/ντρια για την υποδοχή και υποστήριξη των νεοτοποθετημένων εκπαιδευτικών σε ένα σχολείο, β) των απόψεων των Διευθυντών/ντριών σε ό,τι αφορά τις ανάγκες των νεοτοποθετημένων εκπαιδευτικών τις οποίες μπορεί να καλύψει ένα πρόγραμμα υποδοχής, και γ) των προτάσεων των Διευθυντών/ντριών για τη θεσμοθέτηση διαδικασιών υποδοχής και στήριξης των νεοεισερχόμενων εκπαιδευτικών. Η παρούσα μελέτη οδήγησε σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα, που μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: Παρατηρήθηκε ότι συνολικά από όλους τους Διευθυντές/ντριες παρέχεται αναλυτική ενημέρωση για τον τρόπο λειτουργίας και τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά της σχολικής μονάδας, Επίσης, θέματα διδακτικών πρακτικών, μαθησιακών δυσκολιών, συνεργασιών, αλλά και προσωπικά ζητήματα αποτελούν αντικείμενα επεξεργασίας των Διευθυντών/ντριών με τους νεοεισερχόμενους εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Οι ερωτώμενοι Διευθυντές/ντριες υποστηρίζουν ότι κυρίως μεθοδολογικά ζητήματα διδασκαλίας είναι στο επίκεντρο των θεμάτων που χρειάζονται στήριξη οι νέοι εκπαιδευτικοί. Τέλος, οι ερωτώμενοι προσδοκούν ότι η παρουσία και η συνεργασία ενός παλιότερου συναδέλφου με μορφή του μέντορα θα μπορούσε να βοηθήσει τους νεοεισερχόμενους να ενσωματωθούν ομαλότερα στο σχολικό πλαίσιο, υποστηρίζοντάς τους σε θέματα τα οποία έχουν άμεση συνάρτηση με τις δυσκολίες που θα συναντήσουν στον εκπαιδευτικό εργασιακό τους βίο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νεοεισερχόμενος εκπαιδευτικός, υποδοχή, αντιλήψεις, μέντορας.

Η εγκατάλειψη των σπουδών των νεοεισερχόμενων φοιτητών: ο ρόλος των υπηρεσιών στήριξης

Ιωαννίδη Ανδριάνα, υποψ. διδάκτωρ, Τ.Ε.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πατρών

Η παρούσα έρευνα εκκινεί από ένα φαινόμενο που έχει παρατηρηθεί: τις δυσκολίες μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση. Οι δυσκολίες αυτές φαίνεται να τροφοδοτούν έντονα ένα μείζον πρόβλημα της ανώτατης εκπαίδευσης, στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, τη φοιτητική διαρροή. Πολλοί από τους φοιτητές εγκαταλείπουν τις σπουδές τους στο τέλος της πρώτης εξεταστικής περιόδου ή στο δεύτερο εξάμηνο των σπουδών τους. Η έρευνά μας εντάσσεται στο πλαίσιο της συζήτησης για την κοινωνική διάσταση του πανεπιστημίου, η οποία περιλαμβάνει τέσσερα επίπεδα. Ένα από αυτά είναι και οι συνθήκες φοίτησης. Οι συνθήκες φοίτησης αναδεικνύουν την αναγκαιότητα ύπαρξης υψηλής ποιότητας φοιτητικών υπηρεσιών στήριξης που να υποστηρίζουν την πρόσβαση, την πρόοδο και την ολοκλήρωση των σπουδών ανώτατης εκπαίδευσης. Στην Ελλάδα, οι υπηρεσίες στήριξης βρίσκονται σε νηπιακό επίπεδο. Σκοπός της έρευνας είναι η ανάδειξη της σημασίας των υπηρεσιών στήριξης στη διασφάλιση της καλύτερης ένταξης και της ομαλότερης εξέλιξης της πορείας μάθησης των νέων φοιτητών. Στόχος είναι η κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν τους νεοεισερχόμενους φοιτητές στην εγκατάλειψη των σπουδών και ο ρόλος των υπηρεσιών στήριξης στην αποφυγή του φαινομένου. Μακροπρόθεσμα, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας ελπίζεται ότι θα βοηθήσουν να αναπτυχθούν καλύτερες στρατηγικές ένταξης και στήριξης. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται η μέθοδος της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Έγινε μελέτη της διεθνούς και της ελληνικής βιβλιογραφίας σχετικά με τα θεωρητικά μοντέλα για την εγκατάλειψη των σπουδών αλλά και των ερευνών που βασίζονται σε εμπειρικά δεδομένα. Ακόμα μελετώνται τα κείμενα πολιτικής στο πλαίσιο της κοινωνικής διάστασης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Οι λόγοι που οδηγούν στην εγκατάλειψη των σπουδών των νεοεισερχόμενων φοιτητών διαφέρουν από αυτούς των φοιτητών μεγαλύτερων ετών. Τα κίνητρα για σπουδές, οι προσδοκίες των φοιτητών πριν την είσοδο όπως προκύπτουν από την κοινωνική αναπαράσταση «πανεπιστήμιο», η αίσθηση του «ανήκειν» και η ικανοποίηση των αναγκών από τις υπηρεσίες στήριξης είναι οι παράγοντες με τη μεγαλύτερη επιρροή. Ακόμα οι υπηρεσίες στήριξης κατά την περίοδο της μετάβασης από τη δευτεροβάθμια στην ανώτατη εκπαίδευση αλλά και η σχέση μεταξύ των δύο βαθμίδων αποδεικνύονται σημαντικές για την ευημερία των φοιτητών και συμβάλλουν στην απόφαση για παραμονή ή όχι στις σπουδές.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νεοεισερχόμενοι φοιτητές, υπηρεσίες στήριξης, κοινωνική διάσταση, εγκατάλειψη σπουδών

Ο σχεδιασμός, οι παλινδρομήσεις και η βραδυπορία εφαρμογής των εκπαιδευτικών αλλαγών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα

Κουμέντος Ιωάννης, Εκπαιδευτικός Π.Ε.70, Διευθυντής Εκπαίδευσης, Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα προσπαθεί να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της νέας εποχής και στους στόχους για την Εκπαίδευση που θέτει η Ε.Ε. προχωρώντας σε θεσμικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις. Παρά τις νομοθετικές αλλαγές της τελευταίας δεκαετίας εξακολουθούν να παραμένουν ως βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ο συγκεντρωτισμός, η γραφειοκρατία, ο κεντρικός έλεγχος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η ανυπαρξία αξιολόγησης των συντελεστών της παρεχόμενης εκπαίδευσης, η απουσία πολιτικών επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών. Οι κατά καιρούς απόπειρες εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων στο περιεχόμενο της παρεχόμενης εκπαίδευσης, στη διαχείριση του προσωπικού και στη δομή – διοίκηση, δεν κατάφεραν να ολοκληρωθούν εξ αιτίας των εσωτερικών αντιστάσεων των συντεχνιακών οργανώσεων, της αλλαγής των πολιτικών – κυβερνητικών συσχετισμών και κατά συνέπεια της αλλαγής των εκπαιδευτικών ηγεσιών, της κυβερνητικής ανάγκης εφαρμογής «γρήγορων πολιτικών» και αποτελεσμάτων. Οι εκθέσεις του ΟΟΣΑ, του ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ, του ΙΟΒΕ, της Επιτροπής Πισσαρίδη επισημαίνουν την προαναφερόμενη κατάσταση. Η αποτύπωση των παλινδρομήσεων και αντιφάσεων της εκπαιδευτικής πολιτικής είναι εμφανής και από τις συνεχείς αλλαγές του νομοθετικού πλαισίου, αφού εντός μιας δεκαετίας για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση ψηφίσθηκαν εννέα νόμοι, δεκαεννέα τροπολογίες σε άσχετα προς την εκπαίδευση νομοσχέδια και εκδόθηκαν τέσσερα Προεδρικά Διατάγματα. Ταυτόχρονα η βραδυπορία εφαρμογής των ήδη ψηφισμένων μέτρων π.χ. επιλογή στελεχών εκπαίδευσης, εφαρμογή νέων Προγραμμάτων Σπουδών, αξιολόγηση σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικού προσωπικού δημιουργεί επιπλέον εμπόδια στην ολοκλήρωση των εκπαιδευτικών αλλαγών – μεταρρυθμίσεων και στην ποιοτική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος. Η απουσία θεσμικού διαλόγου, συναινέσεων και μακροχρόνιας εκπαιδευτικής στρατηγικής αποτελούν τα βασικά «μειονεκτήματα» της ασκούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής της χώρας μας. Η εργασία θα στηριχθεί στη βιβλιογραφική ανασκόπηση και σκοπός της είναι η ανάδειξη των προβλημάτων της ασκούμενης εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαιδευτικός σχεδιασμός, μεταρρυθμίσεις, νομοθεσία, εμπόδια, διάλογος

Σχολική Ηγεσία και Καινοτόμα Προγράμματα σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής

Τάσση Ευγενία, Εκπαιδευτικός ΠΕ02.ΕΑΕ, Π.Τ.Δ.Ε. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών,

Πανεπιστήμιο Δυτικής Ελλάδας

Ιορδανίδης Γεώργιος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας

Η σχολική ηγεσία στην Ειδική Αγωγή, παρά την πρόσφατη και σχετικά περιορισμένη βιβλιογραφία, σχετίζεται με συγκεκριμένες διοικητικές και ηγετικές ικανότητες, και, κατ' επέκταση, τονίζεται ο καθοριστικός ρόλος του ηγέτη στην εισαγωγή, διάχυση και εφαρμογή καινοτομικών δράσεων μέσω προκαθορισμένων ρόλων, πρακτικών, δεξιοτήτων και ικανοτήτων. Στο αλληλεπιδραστικό αυτό πλαίσιο, η καινοτομία, στο ελληνικό συγκείμενο, βρίσκει εφαρμογή μέσα από την εισαγωγή καινοτόμων προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Αγωγής Σταδιοδρομίας, Πολιτιστικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων, που χάρη στη διαπιστωμένη ωφελιμότητά τους, αποτελούν σημείο αναφοράς για τον καινοτομικό ηγέτη των Σχολικών Μονάδων Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Β/θμιας Εκπαίδευσης αναφορικά με τη συμβολή της σχολικής ηγεσίας στην εισαγωγή και υλοποίηση καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε Σχολικές Μονάδες Ειδικής Αγωγής. Τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα συνοψίζονται στα εξής: νοηματοδότηση καινοτομίας στην Ειδική Αγωγή, χαρακτηριστικά καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ρόλος-πρακτικές-δεξιότητες του διευθυντή στην εισαγωγή και υλοποίηση των προγραμμάτων αυτών. Στη συγκεκριμένη έρευνα υιοθετήθηκε η αξιοποίηση μικτών προσεγγίσεων. Μέσω τυχαίας δειγματοληψίας, 242 συμμετέχοντες από σύνολο 2.229 εκπαιδευτικών Σ.Μ.Ε.Α. Β/θμιας Εκπαίδευσης, ποσοστό απόκρισης 11%, συμπλήρωσαν το αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο. Προηγήθηκε πιλοτική εφαρμογή με τον δείκτη Cronbach's Alpha να λαμβάνει τιμές από 0.712 έως

0.927. Αντίστοιχα, με τη δειγματοληψία ευκολίας, επιλέχθηκαν 8 εκπαιδευτικοί για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Η ανάλυση δεδομένων της ποσοτικής έρευνας έγινε με το στατιστικό πακέτο S.P.S.S. v.27, ενώ για την ποιοτική έρευνα επιλέχθηκε η θεματική ανάλυση. Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος ταυτίζουν την καινοτομία στην Ειδική Αγωγή, πρωτίστως, με τις Νέες Τεχνολογίες και, δευτερευόντως, με μαθητοκεντρικές και ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας, τα διαθεματικά διδακτικά εγχειρίδια, την τετραετή φοίτηση των μαθητών, καθώς και την παρουσία Ειδικού Εκπαιδευτικού και Ειδικού Βοηθητικού Προσωπικού στα σχολεία. Εντούτοις, αποσυνδέουν την καινοτομία στην Ειδική Αγωγή από όποια μορφή αξιολόγησης εκπαιδευτικού ή/και σχολικής μονάδας. Κάνοντας ένα βήμα πιο πέρα, προκύπτει ότι έχουν αρκετή γνώση των προγραμμάτων και υλοποιούν, ως επί το πλείστον, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δράσεις εμφανίζοντας, όμως, μειωμένο ενδιαφέρον για τα Ευρωπαϊκά Προγράμματα. Συγχρόνως, διαφαίνεται ο πολλαπλός ρόλος του σχολικού ηγέτη στη εισαγωγή καινοτόμων προγραμμάτων και η ανάγκη αυτονόμησης των σχολείων, ενώ αναγνωρίζεται η σημασία ενός αναβαθμισμένου επαγγελματικού προφίλ των διευθυντών Ειδικής Αγωγής, η ανάγκη ποιοτικής επικοινωνίας και αποτελεσματικής διαχείρισης συγκρουσιακών καταστάσεων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ηγεσία, καινοτομία, Ειδική Αγωγή, Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, Ευρωπαϊκά Προγράμματα

Ο ρόλος των διευθυντών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην εφαρμογή δράσεων για την πρόληψη και αντιμετώπιση της επιθετικής συμπεριφοράς των μαθητών στα δημοτικά σχολεία της Ανατολικής Θεσσαλονίκης

Χανιώτη Ελένη, Εκπαιδευτικός ΠΕ79.01, MED Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής και η συναισθηματική ανασφάλεια οδηγούν σε έξαρση των κοινωνικών προβλημάτων και σε διάφορες ψυχοκοινωνικές διαταραχές, όπως εξαρτήσεις, επιθετικότητα, βία, κατάθλιψη και κοινωνική δυσπροσαρμογή. Η δυσκολία της μαθητικής προσαρμογής στις απαιτήσεις της καθημερινής ζωής στο σχολείο έχει ως αποτέλεσμα τη διατάραξη της εύρυθμης λειτουργίας αυτού. Κύριος αποδέκτης είναι οι εκπαιδευτικοί, που καλούνται κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, να διαχειριστούν την αδιαφορία και απροθυμία πολλών μαθητών στη συμμόρφωση και τήρηση των κανόνων του σχολείου. Η αδυναμία της εκπαιδευτικής κοινότητας να απορροφάει έγκαιρα και αποτελεσματικά τέτοιους κραδασμούς έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του εργασιακού άγχους των εκπαιδευτικών. Διάφορες έρευνες, τόσο στο εξωτερικό, όσο και στον Ελλαδικό χώρο τονίζουν την ανάγκη για μια ολοένα πιο συστηματική καθοδήγηση της εκπαιδευτικής κοινότητας στο σύνολό της, από τους/τις διευθυντές/ντριες των σχολικών μονάδων, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των παραβατικών συμπεριφορών. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει τη σημαντικότητα των ενεργειών των Διευθυντών/ντριών, των σχολικών μονάδων, της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σχετικά με τις δράσεις που εφαρμόζουν στις σχολικές τους μονάδες, προκειμένου να προλαβαίνουν και να αντιμετωπίζουν παραβατικές συμπεριφορές μαθητών/τριών. Πρόκειται για ποσοτική έρευνα, που στηρίζεται στη συλλογή πρωτογενών δεδομένων, χρησιμοποιώντας ως ερευνητικό εργαλείο, το δομημένο ερωτηματολόγιο, με κλειστού τύπου ερωτήσεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι δεν προωθούνται από τους/τις διευθυντές/ντριες ολοκληρωμένα πολιτικές ολιστικής διαχείρισης του προβλήματος και οδηγούν σε πρόσκαιρη αντιμετώπιση. Για την πρόληψη και αντιμετώπιση του προβλήματος ακολουθείται σε πολλές περιπτώσεις η διαδικασία παλαιών τύπων τιμωρίας, που προφανώς παραμένουν αναποτελεσματικές, έως και υπεύθυνες για υπερτροφοδότηση επιθετικών συμπεριφορών και παρόλο που η ολιστική διαχείριση ως έννοια αναγνωρίζεται από το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτώμενων διευθυντών/τριών της έρευνας, φαίνεται να προωθούν την εφαρμογή της αποσπασματικά και όχι ολοκληρωμένα. Συμπερασματικά και ανεξάρτητα με τις επιλογές των δράσεων - παραδοσιακές ή περισσότερο σύγχρονες- έστω και αποσπασματικές, παρατηρούνται θετικά αποτελέσματα αντιμετώπισης, όπως μείωση της επιθετικής τάσης των μαθητών, μείωση του στρες των εκπαιδευτικών, καλύτερευση των σχέσεων μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών. Τα σημεία της ολιστικής διαχείρισης, τα οποία υστερούν στην εφαρμογή είναι η μειωμένη εμπλοκή των γονέων στις δράσεις του σχολείου, η οργανωμένη καταγραφή των συμπερασμάτων που προκύπτουν ύστερα από την εφαρμογή των δράσεων και η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών (δασκάλων και ειδικοτήτων).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: επιθετική συμπεριφορά μαθητών, ολιστική διαχείριση επιθετικής συμπεριφοράς

ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**Η σχέση της Εργασιακής Ικανοποίησης και της Επαγγελματικής Εξουθένωσης:
Η Περίπτωση των Διευθυντών σχολείων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης**

Διακομιχάλης Μιχαήλ, Καθηγητής, Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδας

Ζαχαρή Γεωργία, Προϊσταμένη Α΄ Διοικητικού, Δ/ση Πρωτοβάθμιας Εκπ/σης Πρέβεζας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη διερεύνηση των παραγόντων και των χαρακτηριστικών που διαμορφώνουν την επαγγελματική ικανοποίηση και αυτών που ευθύνονται για την επαγγελματική εξουθένωση, των στελεχών εκπαίδευσης, και έχει συγκεκριμένο στόχο την ανάδειξη της σχέσης μεταξύ της επαγγελματικής ικανοποίησης με την επαγγελματικής εξουθένωσης. Για τη διεξαγωγή της έρευνας εφαρμόστηκε η ποσοτική μέθοδος με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Στην έρευνα συμμετείχαν 51 διευθυντές/ντρίες, υποδιευθυντές/ντρίες και προϊστάμενοι/νες σχολικών μονάδων της Περιφερειακής Ενότητας Πρέβεζας, από το σύνολο των 57 διευθυντών σχολικών μονάδων, δηλαδή ποσοστό δείγματος 89%. Τα αποτελέσματα εμφανίζουν στατιστικά σημαντική διαφορά ανάμεσα στους άντρες και τις γυναίκες ως προς τους Ενδογενείς (JS) παράγοντες της επαγγελματικής εξουθένωσης ($p=0.049<0.05$). Σημειώθηκε διαφορά ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς/διευθυντές που επιθυμούσαν και σε εκείνους που δεν επιθυμούσαν να αλλάξουν επάγγελμα σε σχέση με τους παράγοντες «Job itself intrinsic (JS)» ($p=0.023<0.05$), «Εξωγενείς (JS)» ($p=0.045<0.05$), «Αποπροσωποποίηση (MBI) σε σχέση με τους μαθητές» ($p=0.005<0.05$) και «Αποπροσωποποίηση (MBI) σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς» ($p=0.014<0.05$). Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στα έτη προϋπηρεσίας ($r=0.367$, $p<0.05$) και την Αποπροσωποποίηση (MBI) σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς, που αποτελεί παράμετρο της επαγγελματικής εξουθένωσης. Από τη σύγκριση της σχέσης των διευθυντών με εκπαιδευτικούς και μαθητές, αποδεικνύεται πως η επαφή των διευθυντών με τους μαθητές είναι μια αναζωογονητική διαδικασία ($p<0.05$), σε αντίθεση με την επαφή με τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας ανέδειξαν, πως ανάμεσα στις διοικητικές και παιδαγωγικές υποχρεώσεις του διευθυντή που προκύπτουν στα πλαίσια της διοίκησης ενός σχολικού οργανισμού, μέσα από την άσκηση του ρόλου του αλλά και της θέσης που κατέχει, ο προγραμματισμός, η δημιουργία και η διατήρηση της ομαλής λειτουργίας του χαρακτηρίζονται ως οι περισσότερο εξαντλητικές με συνέπεια την απώλεια των συναισθηματικών αποθεμάτων του. Κατ' επέκταση, οι προαναφερόμενοι παράγοντες αποτελούν τη βασικότερη πηγή εργασιακού άγχους, αναδεικνύοντας ότι η σκληρή δουλειά που έχει αναλάβει ο διευθυντής και η πολυπλοκότητα του ρόλου του, του προκαλεί πιο σύντομα εξουθένωση. Δηλαδή αναλώνει τον περισσότερο χρόνο του στα ανωτέρω καθήκοντα, γεγονός που αναδεικνύει την σημαντικότητα της ενέργειας του προγραμματισμού, σε θέματα που αφορούν στην εκπαιδευτική και μαθησιακή διαδικασία και ουσιαστικά είναι υπεύθυνος για την έγκυρη και έγκαιρη επίτευξή του. Παρατηρήθηκε όμως μια αντιστρόφως ανάλογη σχέση ανάμεσα στην επαγγελματική ικανοποίηση και τις επιμέρους διαστάσεις της επαγγελματικής ικανοποίησης. Συμπερασματικά, προκύπτει ότι η συναισθηματική εξάντληση των διευθυντών αυξάνεται όσο προσπαθούν να διατηρήσουν την ομαλή λειτουργία της σχολικής μονάδας που διευθύνουν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: επαγγελματική ικανοποίηση, επαγγελματική εξουθένωση, στελέχη εκπαίδευσης, διευθυντής

Πρότυπα και πειραματικά σχολεία: ένας θεσμός σε επανεκκίνηση

Λαζαρίδου Αγγελική, Αναπλ. Καθηγήτρια, Σχολή Κοινωνικών & Ανθρωπιστικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η εργασία διαπραγματεύεται την επανεκκίνηση του θεσμού των Πρότυπων και Πειραματικών Σχολείων στην Ελλάδα εξετάζοντας ιστορικά και κριτικά την παρουσία και την εξέλιξή τους, αλλά και την πρόσφατη επανίδρυσή τους με το νέο νόμο 4692/2020. Τα σχολεία αυτά είχαν και εξακολουθούν να έχουν αρκετές διαφορές και ιδιαιτερότητες σε σχέση με τα υπόλοιπα δημόσια σχολεία, καθώς εξυπηρετούν πέρα από τους γενικούς σκοπούς της εκπαίδευσης και ειδικότερους, όπως την αριστεία και τον πειραματισμό. Με αφορμή την πρόσφατη επαναλειτουργία τους, η εργασία αυτή αποτυπώνει τις πρώτες αντιδράσεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με τον θεσμό αυτό, τη λειτουργία και οργάνωσή των ΠΣ και ΠΕΙ.Σ, καθώς και την αποτελεσματικότητά τους και τα οφέλη τους για την ελληνική εκπαίδευση. Χρησιμοποιώντας τη φαινομενολογική προσέγγιση, η οποία εστιάζει στη διερεύνηση της ανθρώπινης εμπειρίας, η συγκεκριμένη έρευνα διεξήχθη σε 13 εκπαιδευτικούς οι οποίοι υπηρετούν σε ΠΣ και ΠΕΙ.Σ από τους οποίους ζητήθηκε να απαντήσουν στο ερώτημα: Πώς βλέπουν οι το θεσμό των πρότυπων και πειραματικών σχολείων; Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος κρίνουν θετικά την επαναλειτουργία των ΠΣ και ΠΕΙ.Σ, θεωρώντας ότι ο θεσμός αυτός μπορεί να συμβάλει στην αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος. Η επιλογή τους να υπηρετήσουν στα σχολεία αυτά στηρίχθηκε στην άποψη ότι στα σχολεία αυτά θα έχουν τη δυνατότητα να αποκτήσουν περισσότερη επαγγελματική εμπειρία καθώς αυτά τα σχολεία αποτελούν μια πρόκληση για τους ίδιους. Τόνισαν, επίσης, ότι τα ΠΣ και ΠΕΙ.Σ διαθέτουν ένα κλίμα οργάνωσης και συνέπειας το οποίο οι ίδιοι αποζητούν. Παρά τα θετικά που εξέφρασαν, οι εκπαιδευτικοί ήταν αμφίσημοι όσον αφορά στη δική τους ανταπόκριση στις προκλήσεις των σχολείων αυτών, αναγνωρίζοντας ότι οι ρόλοι, οι αρμοδιότητες, οι απαιτήσεις και οι ευθύνες είναι διαφορετικές από αυτές των συμβατικών σχολείων. Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρούν το ρόλο των διευθυντών σε αυτά τα σχολεία, χωρίς την στήριξη των οποίων, αυτά τα σχολεία δεν μπορούν να προχωρήσουν. Η συνέπεια, η οργανωτικότητα, η προσοχή στη λεπτομέρεια, η αποτελεσματική επικοινωνία και η στενή συνεργασία διεύθυνσης και εκπαιδευτικών αποτυπώθηκαν ως απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός διευθυντή ΠΣ και ΠΕΙ.Σ. Οι εκπαιδευτικοί, ωστόσο αναγνωρίζουν και εγγενείς αδυναμίες αυτού του θεσμού, τόσο σε διοικητικό όσο και σε εκπαιδευτικό επίπεδο, όπως είναι η απώλεια των οργανικών θέσεων, η έλλειψη πόρων για τη στήριξη των προγραμμάτων των ΠΣ και ΠΕΙ.Σ και η κάλυψη κενών θέσεων με αναπληρωτές. Τέλος, οι εκπαιδευτικοί του δείγματος δήλωσαν ότι τα σχολεία αυτά θα πρέπει να στελεχώνονται από εκπαιδευτικούς με υψηλά προσόντα, ενώ θεωρούν απαραίτητη την αξιολόγηση τόσο των προγραμμάτων, όσο και των ίδιων των εκπαιδευτικών στα ΠΣ και ΠΕΙ.Σ.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πρότυπα, πειραματικά σχολεία

Η κατανομή των τάξεων στο Δημοτικό Σχολείο: απόψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών

Ξαφάκος Ευστάθιος, Εκπ/κός ΠΕ70, Δ/ντής 11ου Δημοτικού Σχολείου Γιαννιτσών
Διαμαντόπουλος Ηλίας, Εκπ/κός ΠΕ70

Με την έναρξη της σχολικής χρονιάς, κατά τη διάρκεια συνήθως της πρώτης συνεδρίασης του συλλόγου διδασκόντων, συζητούνται θέματα που άπτονται ως επί το πλείστον του σχεδιασμού και προγραμματισμού του εκπαιδευτικού έργου της σχολικής μονάδας. Μείζον ζήτημα, στο πλαίσιο αυτό, είναι και η κατανομή των τάξεων στις/στους εκπαιδευτικούς. Να σημειωθεί ότι η διαδικασία κατανομής ρυθμίζεται σύμφωνα με την παρ. 10, κεφ. Α του άρθρου 11 του Π.Δ. 79/ 2017 (Α' 109), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 23 του ν.4559/ 2018 (Α' 142), καθώς και το άρθρο 100 του ν. 4823/2021 (Α' 136). Αναζητώντας στη βιβλιογραφία μελέτες και έρευνες σχετικά με το ζήτημα της κατανομής των τάξεων και αν αυτή πραγματοποιείται σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, παρατηρείται ένα κενό. Στην παρούσα ποσοτική έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε την άνοιξη του 2023 και στην οποία συμμετείχαν

με βολική δειγματοληψία 167 δασκάλους και δάσκαλοι, διερευνήθηκαν οι στάσεις τους σχετικά με την κατανομή των τάξεων. Οι αναλύσεις των πρωτογενών δεδομένων φανερώουν ότι το 72% του συνόλου των συμμετεχόντων θεωρεί πολύ σημαντική την κατανομή των τάξεων για την εκπαιδευτική διαδικασία και τη λειτουργία της σχολικής μονάδας, ωστόσο ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό, το 48%, δεν θεωρεί δίκαιο το σύστημα κατανομής όπως εφαρμόζεται στα Δημοτικά Σχολεία. Η συντριπτική πλειοψηφία δηλώνει ότι αρκετοί εκπαιδευτικοί επιλέγουν συνεχώς τις ίδιες τάξεις λόγω δυσκολίας διαχείρισης άλλων τάξεων, δυσκολίας της διδακτέας ύλης και της ασφάλειας του έτοιμου εκπαιδευτικού υλικού.

Σχετικά με το ποιο είναι το πιο δίκαιο σύστημα κατανομής των τάξεων, υπάρχει πλουραλισμός απόψεων χωρίς να υπάρχει ιδιαίτερη σύγκλιση. Μεταξύ των κριτηρίων προκρίνονται τα εξής: η εμπειρία, η αρχαιότητα, η διαλογική συζήτηση, τα τυπικά προσόντα, η προσωπικότητα, ενώ αρκετοί εκπαιδευτικοί πρότειναν να υπάρχουν καθαρά παιδαγωγικά κριτήρια και να αναλαμβάνουν όλοι οι εκπαιδευτικοί διαδοχικά όλες τις τάξεις. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως όταν η διαλογική συζήτηση δεν ευδοκίμει και υπάρχουν διαφωνίες, προτιμότερη είναι η κλήρωση ως η δικαιότερη λύση. Συμπερασματικά, η έρευνα φανερώνει ότι δεν υπάρχει κοινό σύστημα κατανομής τάξεων, το οποίο να εφαρμόζεται σε όλα τα Δημοτικά Σχολεία. Τα αποτελέσματα πρόκειται να συζητηθούν, προκειμένου να προταθούν δικαιότερα συστήματα κατανομής τάξεων στο Δημοτικό Σχολείο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: κατανομή τάξεων, εκπαιδευτικοί, Δημοτικό Σχολείο

Ασφάλεια και λειτουργία σχολικών μονάδων επαγγελματικής εκπαίδευσης – Απόψεις Διευθυντών/τριών

Σαμιωτάκη Διαμάντω, Υποψ. Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ράπτης Νικόλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σταμάτης Παναγιώτης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Το ζήτημα της ασφάλειας των σχολείων γίνεται ολοένα και περισσότερο σοβαρό για τους συμμετέχοντες στη σχολική κοινότητα, μέσα σε ένα περιβάλλον ραγδαία μεταβαλλόμενων συνθηκών. Τα σχολεία αποτελούν χώρους φυσικής δραστηριότητας, κοινωνικοποίησης και μάθησης, ενώ η αποτελεσματικότητα και η ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου συναρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αίσθηση ασφάλειας στο χώρο. Η ασφάλεια στα σχολεία διακρίνεται σε φυσική/σωματική, συναισθηματική, ψηφιακή και στους υπάρχοντες κανονισμούς. Εκτός από το θέμα των ασφαλών εγκαταστάσεων υπάρχουν και άλλα ζητήματα σωματικής και συναισθηματικής ασφάλειας όπως πυροβολισμοί και άλλες βίες καταστάσεις που διαδραματίζονται στα σχολεία, πολύ πιο συχνά στο εξωτερικό, αλλά και στην Ελλάδα. Η διοίκηση του σχολείου επωμίζεται την κύρια ευθύνη για την διασφάλιση και τήρηση των συνθηκών ασφαλούς λειτουργίας του, για όλους τους παρευρισκόμενους στο χώρο και τις εκπαιδευτικές διαδικασίες. Στην έρευνα αυτή παρουσιάζονται οι απόψεις των διευθυντών/τριών των Επαγγελματικών Λυκείων (ΕΠΑ.Λ) για το ζήτημα της ασφάλειας στη σχολική μονάδα. Στην έρευνα έλαβαν μέρος οκτώ διευθυντές/τριες, οι οποίοι/ες ενημερώθηκαν για το σκοπό της έρευνας και συναίνεσαν για τη συμμετοχή τους. Οι απόψεις των συνεντευξιζόμενων καταγράφηκαν μέσω ημιδομημένης συνέντευξης και ακολούθως έγινε η ανάλυση περιεχομένου στη βάση αξόνων που αναδύθηκαν. Η έρευνα αποτελεί μέρος μεγαλύτερης έρευνας που πραγματοποιείται στα πλαίσια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής. Από τα συμπεράσματα της έρευνας τεκμαίρεται ότι το ζήτημα της ασφάλειας απασχολεί σε πολύ μεγάλο βαθμό τους διευθυντές/τριες των επαγγελματικών λυκείων, ενώ επισημαίνουν ιδιαίτερα το ζήτημα της συναισθηματικής ασφάλειας των μαθητών. Επίσης, τονίζουν ότι το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας τους έχει εστιάσει στην ενίσχυσή τους κυρίως με τη θεσμοθέτηση της ρύθμισης «Μία Νέα Αρχή για τα ΕΠΑΛ», Τέλος, υποστηρίζουν ότι οι συγκεκριμένες σχολικές μονάδες έχουν ανάγκη από περαιτέρω πλαίσια υποστήριξης και κανονισμούς, ώστε να φέρουν σε πέρας την απαιτητική αποστολή τους και να προσφέρουν ένα ποιοτικό εκπαιδευτικό έργο για όλους στη σχολική μονάδα, μαθητές, εκπαιδευτικούς και άλλο προσωπικό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ασφάλεια, Σχολεία ΕΠΑΛ, Κανονισμοί, Διοίκηση

Απόψεις εκπαιδευτικών IB σχολείων για την εφαρμογή πρακτικών Επαγγελματικών Κοινοτήτων Μάθησης

Σαμοθρακίτου Ζαχαρούλα, MSc Δασκάλα, 3ο Δημοτικό Σχολείο Ταύρου

Ρετάλη Άννα – Καρολίνα, Επίκ. Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Δυτ. Μακεδονίας

Η ανάγκη για βιωσιμότητα των εκπαιδευτικών οργανισμών έχει στρέψει το ενδιαφέρον στην ικανότητά τους «να μαθαίνουν». Στην προσπάθεια εύρεσης μεταρρυθμιστικών πρωτοβουλιών που θα επιτύχουν την παραπάνω μετατόπιση των οργανισμών, οι Επαγγελματικές Κοινότητες Μάθησης (ΕΚΜ) γίνονται όλο και πιο θελκτικές υιοθέτησης για τα εκπαιδευτικά συστήματα σε διεθνές επίπεδο, τα οποία τις έχουν καταστήσει ως μέσο ενίσχυσης της μάθησης, των ικανοτήτων και των πρακτικών του εκπαιδευτικού τους προσωπικού, ώστε να μεγιστοποιήσουν τα μαθησιακά αποτελέσματα του μαθητικού πληθυσμού. Με τη σκέψη πως τα *International Baccalaureate* (IB) σχολεία τοποθετούν στο επίκεντρο της λειτουργίας τους τη συνεργασία και την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών -δομικά συστατικά των ΕΚΜ- η παρούσα ποσοτική έρευνα διερεύνησε τις απόψεις εκπαιδευτικών IB σχολείων σχετικά με την εφαρμογή πρακτικών ΕΚΜ στους IB εκπαιδευτικούς οργανισμούς της Ελλάδας. Αξιοποιώντας το σταθμισμένο εργαλείο *Professional Learning Communities Assessment-Revised* (PLCA-R), τα ευρήματα της παρούσας έρευνας ανέδειξαν πως τα IB σχολεία εφαρμόζουν πρακτικές των ΕΚΜ σε όλες τις επιμέρους διαστάσεις σε υψηλό επίπεδο σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε αυτά. Αναλυτικότερα, οι πρακτικές της διάστασης των «υποστηρικτικών συνθηκών ως προς τις δομές» και της διάστασης της «συλλογικής μάθησης και εφαρμογής της» αναφέρονται ως εκείνες που εφαρμόζονται σε μεγαλύτερο βαθμό, ενώ αυτές της «κοινής και υποστηρικτικής ηγεσίας» εκείνες που εφαρμόζονται σε μικρότερο βαθμό. Επιπρόσθετα, προέκυψαν διαφοροποιήσεις στις απόψεις των εκπαιδευτικών που εργάζονται σε σχολεία που εφαρμόζουν όλα τα προγράμματα του IB (PYP, MYP και IB diploma) σε αντίθεση με τους εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε IB σχολεία που υλοποιούν μόνο το πρόγραμμα του IB στο Δημοτικό (PYP). Σε ένα πρώτο επίπεδο, τα IB σχολεία της Ελλάδας φαίνεται, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στην έρευνα, να βρίσκονται στη φάση της βιωσιμότητας, καθώς οι πρακτικές σε όλες τις διαστάσεις αναφέρθηκαν από το σύνολο των εκπαιδευτικών του δείγματος και δηλώθηκε ότι διαπνέουν την κουλτούρα των σχολείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: IB σχολεία, International Baccalaureate, Απόψεις εκπαιδευτικών, Διαστάσεις ΕΚΜ, Επαγγελματικές κοινότητες μάθησης

Διαχείριση εκπαιδευτικών αλλαγών σε ιδιωτικά σχολεία προσχολικής εκπαίδευσης: Απόψεις και πρακτικές διευθυντών/ντριών και εκπαιδευτικών

Μπακιρτζή Μικαέλα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Θεοδοσίου Βαλεντίνη, Δρ., Επιστημονική Συνεργάτιδα, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Τα σύγχρονα σχολεία λειτουργούν σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από διαρκείς αλλαγές, οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των σχολικών οργανισμών, καθώς και την καθημερινότητα των εκπαιδευτικών. Συνεπώς η εφαρμογή αλλαγών και καινοτομιών σε επίπεδο σχολικής μονάδας θεωρείται απαραίτητη προϋπόθεση ώστε τα σχολεία να καταφέρουν να προσαρμοστούν, να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν στο πλαίσιο που επιτάσσουν οι σύγχρονες συνθήκες. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι

να παρουσιάσει τα αποτελέσματα μιας έρευνας, η οποία στόχο είχε να διερευνήσει τις πρακτικές διαχείρισης εκπαιδευτικών αλλαγών που υιοθετούνται από τους/τις διευθυντές/ντριες σχολείων προσχολικής εκπαίδευσης και τον τρόπο με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί βιώνουν τις αλλαγές αυτές και τις ενσωματώνουν στη σχολική πραγματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα είχε στόχο να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα: α) Ποιες πρακτικές διαχείρισης εκπαιδευτικών αλλαγών εφαρμόζουν οι διευθυντές/ντριες σχολείων προσχολικής εκπαίδευσης της Αττικής, β) Σε ποιον βαθμό οι διευθυντές/ντριες εμπλέκουν τους εκπαιδευτικούς στη διαδικασία ενσωμάτωσης των εκπαιδευτικών αλλαγών στα σχολεία και γ) Πώς οι εκπαιδευτικοί του σχολείου βιώνουν τις εκπαιδευτικές αλλαγές που προωθούνται από τους/τις διευθυντές /ντριες. Η μεθοδολογική προσέγγιση με την οποία προσεγγίστηκε το θέμα είναι η ποιοτική έρευνα και πιο συγκεκριμένα, η μελέτη περίπτωσης (case study). Τον πληθυσμό της έρευνας αποτέλεσαν οι διευθυντές/ ντριες και οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούσαν σε ιδιωτικά σχολεία προσχολικής εκπαίδευσης της περιφέρειας Αττικής στην Ελλάδα κατά τη σχολική χρονιά 2022-2023. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν τέσσερις διευθυντές/ ντριες και οχτώ εκπαιδευτικοί, οι οποίοι υπηρετούσαν σε τέσσερις σχολικές μονάδες προσχολικής εκπαίδευσης της Αττικής και οι οποίες επιλέχθηκαν μέσω σκόπιμης δειγματοληψίας. Τα δεδομένα της έρευνας προέκυψαν μέσω ατομικών συνεντεύξεων και ομαδικών συνεντεύξεων εστίασης (focus groups) με τους συμμετέχοντες διευθυντές/ ντριες και εκπαιδευτικούς σε κάθε σχολική μονάδα, αντίστοιχα. Επιπροσθέτως, πραγματοποιήθηκε η συλλογή και μελέτη εγγράφων (π.χ. πρακτικά συνεδριάσεων, σχέδια βελτίωσης), τα οποία ζητήθηκαν από τους διευθυντές/ντριες των σχολείων, με στόχο την πληρέστερη και εις βάθος μελέτη του θέματος. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι στις περιπτώσεις που οι διευθυντές/ντριες ακολούθησαν τα βήματα του κύκλου εισαγωγής εκπαιδευτικών αλλαγών και επένδυσαν στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών για την εισαγωγή των αλλαγών στα σχολεία, η αντίσταση των εκπαιδευτικών στην αλλαγή περιορίστηκε σημαντικά. Συνάμα, οι εκπαιδευτικοί φάνηκε να υιοθετούν θετική στάση σε σχέση με την αναγκαιότητα της υιοθέτησης εκπαιδευτικών αλλαγών για την βελτίωση και ανάπτυξη των σχολικών οργανισμών, ωστόσο επισήμαναν τη σημασία της σταδιακής ενσωμάτωσής τους στην καθημερινότητα των σχολείων, καθώς και της υποστήριξης που έλαβαν από τους/τις διευθυντές/ντριες και τους ειδικούς στην προσπάθεια αυτή. Τα αποτελέσματα αναμένεται να φανούν χρήσιμα για τους εκπαιδευτικούς φορείς και τους φορείς χάραξης πολιτικής, καθώς η ανάπτυξη της ικανότητας διαχείρισης της αλλαγής εκ μέρους των διευθυντικών στελεχών των σχολείων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική διοίκησή τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαιδευτικές αλλαγές, Εκπαιδευτική διοίκηση και ηγεσία, Προσχολική εκπαίδευση, Διαχείριση εκπαιδευτικών αλλαγών

Η Εμπειρική σχολή διοίκησης στην Εκπαίδευση

Μπάκας Θωμάς, Τ. Αναπλ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο οργανώθηκε αμέσως μετά την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους το 1834 έχει σημειώσει σημαντικές εξελίξεις και αλλαγές στα χρόνια που πέρασαν από τότε μέχρι σήμερα. Από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας για την ιστορία της εκπαίδευσης όλοι οι μελετητές έχουν διαπιστώσει ότι η διοίκηση στα σχολεία και στους εκπαιδευτικούς οργανισμούς παραμένει στην ίδια λογική με την οποία ξεκίνησε τα πρώτα εκείνα χρόνια, παρά το ότι σε άλλους τομείς της Δημόσιας Διοίκησης, έχουν παρατηρηθεί σημαντικές αλλαγές. Η παρούσα εργασία έχει σκοπό να αναδείξει την αναγκαιότητα της μεταρρύθμισης στην εκπαιδευτική διοίκηση ώστε να θεσμοθετηθεί Σχολή Στελεχών της Εκπαιδευτικής Διοίκησης και να μη γίνονται οι επιλογές και η άσκηση των καθηκόντων τους χωρίς καμία σχετική κατάρτιση. Για την ανάδειξη και μελέτη των ευρημάτων του προβλήματος αυτού ακολουθήθηκε η ιστορικοφιλολογική μέθοδος η οποία κρίθηκε απαραίτητη για τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης βιβλιογραφικής έρευνας. Από την συγκέντρωση και επεξεργασία των ευρημάτων διαπιστώθηκε ότι για την εκπαίδευση, κατάρτιση, μετεκπαίδευση και επιμόρφωση των διοικητικών στελεχών του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως τους: Επιθεωρητές, Γενικούς Επιθεωρητές, Επόπτες, Διευθυντές Σχολικών Μονάδων, Σχολικούς Συμβούλους, Προϊσταμένους και Διευθυντές Γραφείων Εκπαίδευσης, Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου και Περιφερειακούς Διευθυντές Εκπαίδευσης, μέχρι σήμερα δεν έχει θεσμοθετηθεί καμία Σχολή Στελεχών της Εκπαιδευτικής Διοίκησης, στα 200 χρόνια που λειτουργεί το εκπαιδευτικό σύστημα. Στη θεωρία της Διοίκησης για την αποτελεσματική άσκηση της διοίκησης στις διάφορες μονάδες ή οργανισμούς, είτε στο δημόσιο, είτε στον ιδιωτικό τομέα, έχουν εμφανισθεί διάφορα ρεύματα σκέψης, διάφορες σχολές διοίκησης, όπως η Σχολή της

Επιστημονικής Διοίκησης ή Κλασική Σχολή, η Σχολή των Ανθρωπίνων σχέσεων, η Εμπειρική Σχολή, η Σχολή των Κοινωνικών Επιστημών και άλλα νεώτερα ρεύματα. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχετικά με την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών στελεχών ακολούθησε την Εμπειρική Σχολή η οποία όπως φαίνεται από την ονομασία της αρνείται κάθε προκατασκευασμένη θεωρία και βγάζει τα συμπεράσματά της από την καθημερινή συγκεκριμένη πείρα όσων ασκούν διοίκηση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διοίκηση εκπαίδευσης, Εκπαιδευτικά στελέχη, σχολές διοίκησης, εμπειρική σχολή

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Μέθοδοι και κριτήρια αξιολόγησης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στο πλαίσιο της κανονικής τάξης****Γεωργατζόγλου Βασιλική**, Φιλολόγος ΠΕ02**Λαζαράκου Ελισάβετ**, Επίκ. Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.**Τσώλη Κωνσταντίνα**, Επίκ. Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Η χρήση αξιόπιστων μεθόδων και έγκυρων κριτηρίων για την αξιολόγηση των μαθητών απασχολεί διαχρονικά τη βιβλιογραφική και εμπειρική έρευνα και προβληματίζει τους εκπαιδευτικούς της πράξης. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες που φοιτούν στο πλαίσιο της κανονικής τάξης, αναζητούνται οι μέθοδοι και τα κριτήρια διαφοροποιημένης αξιολόγησης τα οποία θα λειτουργήσουν ανάτροφοδοτικά στοχεύοντας στην πολύπλευρη μαθησιακή τους πρόοδο και στην προσωπική τους ανάπτυξη. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση των μεθόδων και των κριτηρίων αξιολόγησης που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί με βάση τους παράγοντες του φύλου, της ηλικίας, του επιπέδου εκπαίδευσης, της βαθμίδας υπηρετήσεως, της εκπαιδευτικής προϋπηρεσίας καθώς και της εκπαίδευσης και επιμόρφωσης στην Ειδική Αγωγή όσον αφορά στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες που φοιτούν στο πλαίσιο της κανονικής τάξης. Η μελέτη αξιοποιεί τη μεθοδολογία της ποσοτικής έρευνας με τη χρήση αυτοσχέδιου ερωτηματολογίου αυτοαναφοράς, η σύνταξη του οποίου βασίστηκε στις υφιστάμενες βιβλιογραφικές και ερευνητικές πηγές. Δείγμα της μελέτης αποτέλεσαν 158 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που υπηρετούν στο νομό Αττικής. Τα ευρήματα της μελέτης ανέδειξαν ως κύριες μεθόδους αξιολόγησης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, τη συστηματική παρατήρηση, την προφορική αξιολόγηση και τις κατ' οίκων εργασίες. Τα κυριότερα κριτήρια βάσει των οποίων οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, είναι η προσπάθεια που καταβάλλουν, η πρόοδος που σημειώνουν στη διάρκεια του χρόνου καθώς και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν. Επιπλέον, αναφορικά με τις μεθόδους διαφοροποιημένης αξιολόγησης που χρησιμοποιούν οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί κατά την αξιολόγηση των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, αυτές επικεντρώνονται στην παροχή πρόσθετης υποστήριξης και στην τροποποίηση του χρόνου που διαθέτουν για την ολοκλήρωση των δραστηριοτήτων αξιολόγησης, ανάλογα με το μαθησιακό προφίλ κάθε μαθητή. Τα ερευνητικά αποτελέσματα ανέδειξαν επίσης, σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τις υιοθετούμενες μεθόδους και τα κριτήρια αξιολόγησης ανάλογα με τα προαναφερθέντα δημογραφικά και επαγγελματικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Η μελέτη στοχεύει να συνεισφέρει στον εμπλουτισμό της γνώσης σχετικά με τις υιοθετημένες από τους εκπαιδευτικούς μεθόδους αξιολόγησης, καθώς και τα κριτήρια που προτάσσουν στην πράξη για την αξιολόγηση των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στο πλαίσιο της κανονικής τάξης.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: μέθοδοι αξιολόγησης, κριτήρια αξιολόγησης, μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, διαφοροποίηση

Η αξιολόγηση του μαθητή στο μάθημα των αγγλικών του δημοσίου σχολείου**Γεωργίου Ζωή**, Εκ/κός ΠΕ06, Διδάκτωρ, Τ.Κ.Ε.Π., Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**Τσακίρη Δέσποινα**, Καθηγήτρια, Τ.Κ.Ε.Π., Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Αντικείμενο της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανάδειξη των διακυβευμάτων που άπτονται της αξιολόγησης του μαθητή στο πλαίσιο της διδασκαλίας της αγγλικής γλώσσας στη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσα από τις

απόψεις γονέων και εκπαιδευτικών της αγγλικής γλώσσας. Σκοπός της παρούσας εργασίας, η οποία εντάσσεται στο μεθοδολογικό παράδειγμα της ποιοτικής έρευνας είναι η ανάδειξη των κοινωνικών σημασιών της αξιολόγησης των μαθητών και των μαθητριών του δημοσίου σχολείου στο μάθημα των αγγλικών. Ειδικότερα στόχος της έρευνάς μας είναι να φωτίσουμε την στρατηγική των εξωσχολικών μαθημάτων μέσω της οποίας οι γονείς συνεχίζουν να είναι οι ρυθμιστές της εκμάθησης και πιστοποίησης της αγγλικής γλώσσας παρά την επέκταση της διδασκαλίας της από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Η έρευνά μας στοχεύει στο να αναδείξει την ισχύ αυτής της στρατηγικής σε σχέση με την αξιολόγηση που διενεργείται στο πλαίσιο του μαθήματος της αγγλικής γλώσσας στο δημόσιο σχολείο. Στην έρευνα συμμετείχαν είκοσι γονείς μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από περιοχές της Αθήνας και δέκα εκπαιδευτικοί της αγγλικής γλώσσας που εργάζονται σε δημόσια γυμνάσια και λύκεια των ίδιων περιοχών. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε είναι η ημι-δομημένη συνέντευξη με αρκετά αφηγηματικά στοιχεία τα οποία μας επέτρεψαν να φωτίσουμε το συγκεκριμένο ζήτημα υπό την οπτική του διαφορετικού κοινωνικού ρόλου των συμμετεχόντων. Μέσα από την έρευνά μας αναδείχθηκε η σχολική αξιολόγηση αφενός ως ένα δυνητικό μέσο επικύρωσης της γονεϊκής στρατηγικής των εξωσχολικών μαθημάτων και αφετέρου ως ένα κομμάτι του εκπαιδευτικού έργου που σχετίζεται με την συγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας των εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Αξιολόγηση του μαθητή, επαγγελματική ταυτότητα, γονεϊκή στρατηγική, εξωσχολικά μαθήματα αγγλικών.

Αξιολόγηση Εκπαιδευτικών στην Ελλάδα: έργο πηγελόπειο και σισύφειο

Δαρόπουλος Απόστολος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης ΠΕ70

Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δεν περιορίζεται στα στενά όρια κάποιων τεχνικών ζητημάτων και αποφάσεων στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πολιτικής αλλά ήταν και είναι αντικείμενο κοινωνικών, πολιτικών αντιπαραθέσεων και ιδεολογικών συγκρούσεων. Μία επισκόπηση της βιβλιογραφίας αποκαλύπτει και καταγράφει τον ιδιαίτερο τρόπο που τόσο η πολιτεία, όσο η εκπαιδευτική κοινότητα και οι συνδικαλιστικοί φορείς έχουν αντιμετωπίσει το θέμα της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών στη χώρα μας. Σε αυτή την εργασία θα παρουσιασθεί συνοπτικά η τελευταία νομοθετική προσπάθεια (Ν. 4823/2021 & ΦΕΚ 388, τ. Β'/27-1-2023) η οποία μπορεί να ενταχθεί στο ευρύτερο θεωρητικό πεδίο της διαμορφωτικής αξιολόγησης του εκπαιδευτικού, ως πρόταση υιοθέτησης ενός μοντέλου κλίμακας διαβαθμισμένων κριτηρίων. Στη συνέχεια θα επισημανθούν τα σοβαρά προβλήματα και οι παραλείψεις, εκ μέρους της πολιτείας, που διαπιστώθηκαν κατά την εφαρμογή της πρώτης υλοποίησης του νέου αυτού νομοθετικού πλαισίου. Μεταξύ άλλων, επισημαίνονται: η απουσία ενός θεωρητικού υποστηρικτικού πονήματος για την επιχειρούμενη αξιολόγηση από την ομάδα εκπόνησης και συγγραφής του εγχειρήματος, προβλήματα εγκυρότητας, αξιοπιστίας και αντικειμενικότητας της αξιολογικής διαδικασίας, η απουσία υλοποίησης, έστω και μικρής κλίμακας πιλοτικής φάσης, η μη διοργάνωση αξιόπιστης επιμορφωτικής διαδικασίας με ομάδα στόχου τους συμβούλους εκπαίδευσης, η μη ύπαρξη ενός ενιαίου πρωτοκόλλου ενεργειών κ.λπ. Επιπροσθέτως, θα προταθούν λύσεις, οι οποίες, ίσως, συμβάλλουν στην άρση των δυσλειτουργιών που παρεμποδίζουν την εφαρμογή. Αν δεν λάβουμε σοβαρά υπόψη τις απαραίτητες προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να πληρούνται, ώστε να έχουμε ένα λειτουργικό, αποτελεσματικό και, όσο το δυνατόν, ευρύτερης αποδοχής μοντέλο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών δεν θα μπορέσουμε να κάνουμε το επόμενο βήμα. Ως απαραίτητες προϋποθέσεις αναφέρονται, ενδεικτικά: η λήψη δεδομένων και από άλλες πηγές, η ύπαρξη ενός ισχυρού οργανωμένου συστήματος υποστήριξης της επαγγελματικής βελτίωσης των εκπαιδευτικών, βασικό προαπαιτούμενο η μέγιστη δυνατή επιμόρφωση των προσώπων που θα έχουν τον θεσμικό ρόλο του αξιολογητή, το πλαίσιο συνολικά να είναι, κατά το δυνατόν, αποδεκτό από τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας. Τέλος, η μη εκπλήρωση των προαναφερθέντων προϋποθέσεων εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν ακόμη μία φορά ή στην απαξίωση του όλου εγχειρήματος και τη μετατροπή του σε μία απρόσωπη γραφειοκρατική διαδικασία ή ακόμη στη μελλοντική ακύρωσή του από μία διαφορετική ηγεσία στο υπουργείο παιδείας. Οι επιπτώσεις και το κόστος της απουσίας μιας ελάχιστης κοινής βάσης και συναίνεσης μεταξύ πολιτικών κομμάτων, επιστημονικών φορέων και των συνδικαλιστικών οργάνων των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα σοβαρές που ξεπερνούν τα στενά όρια ενός προβλήματος στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η συναίνεση αυτή πρέπει να ιδωθεί ως απαραίτητη συνιστώσα όχι μόνο εκπαιδευτικής αλλά και κοινωνικής συνοχής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαμορφωτική αξιολόγηση, διαβαθμισμένα κριτήρια, συναίνεση

Αόρατες διαδρομές στην εσωτερική αξιολόγηση των σχολικών μονάδων: απόψεις εκπαιδευτικών για την αντικειμενικότητα και την αντιπροσωπευτικότητα των αποτελεσμάτων της αξιολόγησης

Κολυμπάρη Τάνια, Διδάσκουσα, Τμήμα Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η αξιολόγηση των σχολικών μονάδων αποτέλεσε κατά τη διάρκεια της μεταπολίτευσης μία από τις κεντρικές πολιτικές στοχεύσεις της ελληνικής πολιτείας. Η στόχευση αυτή αναδείχθηκε σε σημαίνουσα προτεραιότητα τη δεκαετία του '90 με την εφαρμογή χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ανάπτυξη ανάλογων εθνικών δράσεων. Αντίστοιχες πρωτοβουλίες σημειώθηκαν και κατά τη διάρκεια του 21ου αιώνα με τη συμμετοχή σχολικών μονάδων σε πιλοτικά προγράμματα εφαρμογής της ΑΕΕ, τη διαμόρφωση δεικτών, καθώς και κριτηρίων αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου. Η εφαρμογή των παραπάνω προγραμμάτων απέδωσε ένα σύνολο εμπειρικών δεδομένων, τα οποία σκιαγραφούσαν με αποκαλυπτικό τρόπο τις αδυναμίες από την εφαρμογή των διαδικασιών της αξιολόγησης και κατέγραφαν τα όρια αλλά και τις προϋποθέσεις για την «αλλαγή παραδείγματος» στην Ελλάδα. Η διάχυση των διαδικασιών της εσωτερικής αξιολόγησης στο σύνολο των σχολικών μονάδων της ελληνικής επικράτειας, από τις αρχές του σχολικού έτους 2020-2021, με την Υπουργική Απόφαση 108906/ΓΔ4 της 10.09.2021, προσέκρουσε στην αντίθεση των εκπαιδευτικών συνδικάτων (ΔΟΕ-ΟΛΜΕ) και οδήγησε σε ένα νέο κύμα αντιδράσεων με ποικίλες προεκτάσεις και επιπτώσεις στη λειτουργία των σχολικών μονάδων. Η ανάλυση αυτής της πραγματικότητας προϋποθέτει τη διερεύνηση της δυναμικής που αναπτύσσεται στο εσωτερικό του σχολείου, των άτυπων κανόνων και ρυθμίσεων που προσανατολίζουν τη δράση των μελών μιας σχολικής μονάδας. Με δεδομένο ότι η αξιολόγηση ως ενέργεια σημαίνει πρωτίστως την ενεργητική εμπλοκή της εκπαιδευτικής κοινότητας σε μια διαδικασία στοχευμένης καταγραφής, μεθοδικής ανάλυσης και κριτικής ερμηνείας του έργου που επιτελείται στο σχολείο, η εισήγηση εστιάζει στις συνθήκες κάτω από τις οποίες συντελείται η διαδικασία της αξιολόγησης κατά τα έτη 2021-2022, 2022-2023 και ειδικότερα στις παραμέτρους, τους παράγοντες και τις αιτίες που επηρεάζουν την αντικειμενικότητα και την αξιοπιστία της. Αξιοποιώντας συνεντεύξεις σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, στόχος της εισήγησης είναι η σε βάθος ανάλυση των εσωτερικών διαδικασιών στις οποίες οι ίδιοι εμπλέκονται, των πρακτικών που υιοθετούν, και των ερμηνειών τους σε σχέση με τους παράγοντες που επηρεάζουν την αντιπροσωπευτικότητα των αποτελεσμάτων της εσωτερικής αξιολόγησης, όπως αυτά καταγράφονται στις ετήσιες εκθέσεις.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Εσωτερική αξιολόγηση σχολικών μονάδων, αντιπροσωπευτικότητα αποτελεσμάτων αξιολόγησης, αντικειμενικότητα, εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Η Διασφάλιση Ποιότητας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Σχέσεις και πιθανές αλληλεξαρτήσεις με τις διαδικασίες αξιολόγησης στα πανεπιστήμια

Μαργαρίτης Χαρίλαος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Τζιώνας Παναγιώτης, Αντιπρύτανης Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδας

Επιχειρείται εννοιολογική προσέγγιση και παρουσίαση της υπάρχουσας κατάστασης στον ευρωπαϊκό και στον ελληνικό εκπαιδευτικό χώρο, καλύπτοντας τη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο θεωρητικό πλαίσιο γίνεται αναφορά στη σημασία της έννοιας «ποιότητα», και της ποιότητας στην εκπαίδευση, επιχειρείται προσέγγιση της φιλοσοφίας Διοίκησης Ολικής Ποιότητας και της διασφάλισης της ποιότητας στην εκπαίδευση, παρουσιάζονται τα ευρωπαϊκά πρότυπα καθώς και η ελληνική πολιτική στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των απόψεων διευθυντών/ντριών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για

τη διασφάλιση της ποιότητας και την αξιολόγηση, προκειμένου να διαπιστωθούν πιθανές σχέσεις ή αλληλεξαρτήσεις με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η σημαντικότητα δεν έγκειται μόνο στο γεγονός πως οι εκάστοτε κοινωνικές και ιστορικές συγκυρίες καθώς και οι πολιτικές επιλογές επηρεάζουν την ποιότητα στην εκπαίδευση, αλλά και στην αποκωδικοποίηση των αποτελεσμάτων. Η εργασία παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά της αξιολόγησης των συστημάτων δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Μέσω της ποσοτικής προσέγγισης με τη χρήση ερωτηματολογίου, καταγράφονται οι απόψεις εκατόν δεκαπέντε διευθυντών/ντριών σχετικά με τα οφέλη από την εφαρμογή διασφάλισης της ποιότητας στο βαθμό στον οποίο εστιάζει σ' αυτήν η σχολική μονάδα. Εξετάζεται η σημαντικότητα των συστημάτων αξιολόγησης και διερευνείται η συσχέτιση με την ανώτατη εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα αναλύονται και επεξεργάζονται με τη χρήση προγραμμάτων στατιστικής ανάλυσης δεδομένων. Γίνεται χρήση τόσο της περιγραφικής όσο και της επαγωγικής στατιστικής. Αναδεικνύεται η σημαντικότητα των συγκεκριμένων μεταβλητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, χωρίς ωστόσο να παρουσιάζεται αλληλεξάρτηση με την τριτοβάθμια. Ενδεικτικά, αναφορικά με την αξιολόγηση της επίδοσης των μαθητών, οι μισοί απαντώντες δείχνουν ότι δεν αποτελεί αξιόλογο μηχανισμό διασφάλισης της ποιότητας παρότι μπορεί να κινητοποιήσει το μαθητή. Μόνο το 1,74% θεωρεί ότι η σχολική αξιολόγηση προδιαγράφει έγκυρα, αξιόπιστα και αντικειμενικά την εισαγωγή του μαθητή στην ανώτατη εκπαίδευση σε βαθμό πάρα πολύ. Ποσοστό 72,2% θεωρεί ότι η συγκεκριμένη διαδικασία είναι προτιμότερο να αποσυνδεθεί από τη διαδικασία εισαγωγής των μαθητών στην ανώτατη εκπαίδευση. Κυρίαρχη άποψη είναι ότι η σημαντικότητα των τμημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επηρεάζεται κυρίως από την προτίμηση των εισακτέων παρά από τη βαθμολογία. Τέλος, στην ανάλυση των αποτελεσμάτων συσχέτισης μεταξύ των απόψεων για τη διασφάλιση ποιότητας και την αξιολόγηση στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα όπου παρατηρείται ότι είναι ελάχιστες οι σημαντικές συσχετίσεις. Αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι στην παρούσα έρευνα δεν υπάρχει αλληλεξάρτηση των συγκεκριμένων μεταβλητών μεταξύ δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ανώτατων ιδρυμάτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αξιολόγηση, διασφάλιση της ποιότητας, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση

Εισαγωγή και διαχείριση καινοτομιών: Η περίπτωση της αυτοαξιολόγησης του εκπαιδευτικού έργου

Ντάγκα Χριστίνα, Εκ/κός ΠΕ70, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων

Αποστόλου Ιωάννα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Γκαπράνη Πασχαλίνα, Εκπ/κός - Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Παν. Ιωαννίνων

Οι ραγδαίες αλλαγές και η εισαγωγή καινοτομιών σε παγκόσμιο επίπεδο αποτελούν χαρακτηριστικά της σύγχρονης πραγματικότητας. Καινοτομία αποτελεί, τόσο για τα ελληνικά όσο και για τα διεθνή δεδομένα, και η αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας με την οποία ασχολείται και η παρούσα έρευνα. Ενώ η εκπαιδευτική κοινότητα επιθυμεί τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του σχολείου, φαίνεται να μην αποδέχεται την αυτοαξιολόγηση της σχολικής μονάδας και να μην την αντιλαμβάνεται ως μια διαδικασία που θα οδηγήσει στη βελτίωση. Η πραγματοποίηση μιας έρευνας για τη συγκεκριμένη καινοτομία κρίθηκε αναγκαία λόγω των αντιδράσεων που προκάλεσε σχεδόν από το σύνολο των εκπαιδευτικών. Στο θεωρητικό μέρος επιχειρείται η εννοιολογική οριοθέτηση των όρων αλλαγή, καινοτομία και αυτοαξιολόγηση, εξετάζεται η αυτοαξιολόγηση ως πρακτική βελτίωσης και παρουσιάζεται ο τρόπος εισαγωγής καινοτομιών με τα πιθανά εμπόδια. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η ανάδειξη των απόψεων διευθυντών/ριών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Ηπείρου προκειμένου να διερευνηθεί κατά πόσο η καινοτομία της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας έχει περάσει στο στάδιο της θεσμοθέτησης με βάση τα στάδια του Fullan και σε περίπτωση που δεν έχει εγκαθιδρυθεί ποιες είναι οι προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν την αποδοχή της. Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος έρευνας των συνεντεύξεων και ως μέθοδος συλλογής δεδομένων η ημι-δομημένη συνέντευξη. Εφαρμόστηκε η βολική δειγματοληψία και πιο συγκεκριμένα συμμετείχαν οχτώ διευθυντές/ντριες σχολείων. Από την έρευνα προέκυψε ότι η αποδοχή της αυτοαξιολόγησης της σχολικής μονάδας και η εξοικείωση με την εφαρμογή των καινοτόμων δράσεων έχει άμεση συσχέτιση με την

ηλικία των εκπαιδευτικών. Ακόμη φάνηκε ότι οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται πως η αυτοαξιολόγηση δεν τους αφορά κυρίως λόγω της μη μονιμότητάς τους στο σχολείο που έχει ως συνέπεια να μην νιώθουν κάποια δέσμευση με τη σχολική μονάδα στην οποία κάθε φορά υπηρετούν. Ταυτόχρονα, διαπιστώθηκε ότι πολλοί εκπαιδευτικοί συμμετείχαν στην αυτοαξιολόγηση από τον φόβο των συνεπειών, όταν το συνδικαλιστικό όργανο δεν είχε τη δυνατότητα να τους καλύψει σε περίπτωση αποχής τους. Επιπλέον, αναφέρθηκε ότι το Υπουργείο πρέπει να έχει πιο ρεαλιστικές απαιτήσεις από τους εκπαιδευτικούς, να αναγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες της ελληνικής πραγματικότητας, ώστε να μην αντιγράφει άκριτα πολιτικές που επιβάλλονται από φορείς του εξωτερικού. Τέλος, κρίθηκε αναγκαία η υλοποίηση μικρότερου αριθμού δράσεων και πιο ουσιαστικών, αφού μόνο έτσι μπορεί να υπάρξει κάποιο μαθησιακό ή παιδαγωγικό όφελος.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: καινοτομία, αυτοαξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου, εκπαιδευτική αλλαγή, προϋποθέσεις αποδοχής

Η ποικιλία στη διδασκαλία ως δείκτης της αποτελεσματικότητάς της: μια προσέγγιση από την πλευρά της πολύπλοκης σχολικής ανάπτυξης

Παπαδόσηφου Μαρία, Διδάκτωρ. Πανεπιστημίου Αιγαίου

Στο πλαίσιο της χαρτογράφησης της ως πολύπλοκου, αυτοοργανωτικού και αυτοποιητικού συστήματος, η σχολική μονάδα θεωρείται ότι επιδιώκει υψηλά επίπεδα αυτονομίας και επαρκή συντονισμό της επικοινωνίας της ώστε να ξεκλειδώσει νέες δυνατότητες σε κάθε επίπεδο της λειτουργίας της και, ειδικά, σε επίπεδο διδασκαλίας. Το επίπεδο ανάπτυξης της διδασκαλίας, η συμπεριληπτικότητά της και οι πιθανότητες επιτυχίας της ανιχνεύονται, επομένως, στο επίπεδο ανάπτυξης της πολυπλοκότητάς της. Βάσει των παραπάνω, κατασκευάστηκε και εφαρμόστηκε πιλοτικά ένα εργαλείο εκτίμησης της ανάπτυξης της διδασκαλίας της, βάσει της ανάπτυξης της πολυπλοκότητάς της, αξιοποιώντας το μοντέλο των πέντε διαστάσεων της πολυπλοκότητας του H. Willke. Η διερεύνηση του επιπέδου ανάπτυξης των διαστάσεων αυτών, δύναται να περιγράψει την επάρκεια ενός συστήματος ή τμήματος αυτού ως προς την ικανότητά του να εκδηλώνει νέες αναδυτικές συμπεριφορές, να αυτό-οργανώνεται και να αναπτύσσει υγιείς σχέσεις με το περιβάλλον του. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της καταλληλότητας και της εγκυρότητας ενός εργαλείου μέτρησης της ανάπτυξης της πολυπλοκότητας για τις ανάγκες αυτοπαρατήρησης και αξιολόγησης του σχολικού έργου και η καταγραφή και μέτρηση των επιπέδων ανάπτυξης της πολυπλοκότητας της διδασκαλίας. Για τους σκοπούς της έρευνας, κατασκευάστηκαν πέντε φύλλα παρατήρησης των οργανωσιακών προϋποθέσεων της σχολικής μονάδας, με τη μορφή ερωτηματολογίου και εξετάζει, μέσω κλειστών επιλογών, την επάρκεια ή την έλλειψη των στοιχείων αυτών στη σχολική μονάδα. Κάθε μια από τις υποενοτήτες αντιστοιχεί στις πέντε διαστάσεις της πολυπλοκότητας. Συγκεκριμένα:

1. Για την αντικειμενική διάσταση εξετάζονται: η διαθεσιμότητα και η κατανομή υλικών και ανθρώπινων πόρων και η ανάπτυξη ανταγωνιστικότητας για την απόκτησή τους.
2. Για την κοινωνική διάσταση εξετάζονται: η λειτουργική διαφοροποίηση των ρόλων, τα διαθέσιμα πλαίσια λειτουργίας και η ανάπτυξη συνεργασίας.
3. Για τη χρονική διάσταση εξετάζονται: η δυνατότητα συντονισμού σε κοινά χρονικά πλαίσια
4. Για την τελεστική διάσταση εξετάζονται: η ικανότητα ανάπτυξης αυτόνομης δράσης και επίτευξης εσωτερικών στόχων
5. Για τη γνωσιακή διάσταση εξετάζονται: η απόκτηση προηγμένων οργανωσιακών ικανοτήτων, όπως η πρόβλεψη και πρόληψη και η ανάπτυξη της μάθησης και της επικοινωνίας

Η έρευνα συγκέντρωσε αποτελέσματα από 13 σχολικές μονάδες και, συνολικά, 13 διευθυντές και 32 εκπαιδευτικούς. Η άθροιση των δεδομένων κατασκεύασε διαφορετικές περιγραφές της λειτουργίας της διδασκαλίας στη σχολική

μονάδα, αποκαλύπτοντας αποκλίσεις και ανισορροπίες μεταξύ της διαθεσιμότητας πόρων ή της οργάνωσης του διδακτικού έργου και την εμφάνιση προηγμένων ικανοτήτων οργάνωσης του. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν σχετικά με την ανάπτυξη της διδασκαλίας στις σχολικές μονάδες που συμμετείχαν αναφέρονται, επίσης, στις δυνατότητες ενός εργαλείου εκτίμησης της διδασκαλίας με την αξιοποίηση της συστημικής και πολύπλοκης θεωρίας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ποικιλία, Σχολική Ανάπτυξη, Πολυπλοκότητα, Σχολική Αξιολόγηση, Σύστημα

Η ανάγκη πρόσκτησης ακαδημαϊκών προσόντων και η κοινωνική αναγνώριση του εκπαιδευτικού: διαστάσεις μιας νέας επαγγελματικής ταυτότητας

Τσακίρη Δέσποινα, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σαμαρά, Αναστασία Θεοδώρα, Μεταδιδ/κή ερευνήτρια, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Κωνσταντινίδη Κωνσταντίνα, Υποψ. Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Η απόκτηση επιπρόσθετων ακαδημαϊκών προσόντων από τους εκπαιδευτικούς καθίσταται ένα σύγχρονο κοινωνικό φαινόμενο που απορρέει από τις διαρκείς και εκτεταμένες αλλαγές που διαμορφώνονται σε οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Παράλληλα, οι υψηλού επιπέδου απαιτήσεις και πιέσεις για την προσαρμογή του εκπαιδευτικού σε νέες συνθήκες εργασίας, όπως οι συστάσεις για συνεχή επιμόρφωση από εκπαιδευτικούς θεσμούς (ΙΕΠ, Σύμβουλοι Εκπαίδευσης), καθιστούν το επάγγελμα του εκπαιδευτικού σήμερα πιο πολύπλοκο και απαιτητικό από ποτέ. Στο πλαίσιο αυτό, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να νοηματοδοτήσουν εκ νέου την ταυτότητά τους και να επαναδιαπραγματευθούν τον επαγγελματισμό τους διεκδικώντας την κοινωνική τους αναγνώριση. Αυτός ο πληθωρισμός των διπλωμάτων και η εμμονή της κοινωνίας για περισσότερη εκπαίδευση προωθείται ουσιαστικά από την ίδια την Πολιτεία και αποτελεί το εκπαιδευτικό της πρόταγμα. Αφενός, οι νεότεροι εκπαιδευτικοί καλούνται να συσσωρεύσουν επιπρόσθετα ακαδημαϊκά πτυχία και επιμορφώσεις, αυξάνοντας τις πιθανότητες κατοχύρωσης μιας εργασιακής θέσης σε καθεστώς μονιμότητας αποφεύγοντας με αυτό τον τρόπο την επαγγελματική αβεβαιότητα και επισφάλεια. Αφετέρου, οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί ακολουθούν τον ίδιο δρόμο προκειμένου να αυξήσουν τις ακαδημαϊκές τους γνώσεις και να εκσυγχρονίσουν το προσοντολόγιό τους για να το καταστήσουν αντάξιο των νέων εκπαιδευτικών απαιτήσεων (δεξιότητες 21ου αιώνα, νέα Προγράμματα Σπουδών, διαφοροποιημένη διδασκαλία), ώστε να οχυρωθούν απέναντι στις διαδικασίες της αξιολόγησής τους που έχουν ήδη εισαχθεί με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις (Ν. 4823/2021). Τα παραπάνω συμβάλλουν στην ανασυγκρότηση της επαγγελματικής ταυτότητας, των πεποιθήσεων που οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί έχουν για τον εαυτό τους και κατ' επέκταση των τρόπων με τους οποίους ενεργούν, αισθάνονται και αντιλαμβάνονται την κοινωνική αποδοχή του εκπαιδευτικού τους έργου και την κοινωνική τους αναγνώριση. Ωστόσο, το «κυνήγι» αυτό των διπλωμάτων και των επιπρόσθετων πιστοποιήσεων των εκπαιδευτικών δεν συνεπάγεται ανάλογες μισθολογικές απολαβές, δεν εγγυάται τη βελτίωση της ποιότητας της επαγγελματικής τους ζωής και τέλος δεν εξασφαλίζει την κοινωνική αναγνώριση του εκπαιδευτικού τους έργου. Στη νέα αυτή εκπαιδευτική πραγματικότητα, η παρούσα εργασία στοχεύει μέσα από αφηγήσεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης να διερευνήσει τις απόψεις τους αναφορικά με την επίδραση του πληθωρισμού ακαδημαϊκών πτυχίων και προσόντων στην επίτευξη της κοινωνικής αναγνώρισης του επαγγέλματός τους και στη συγκρότηση μια νέας επαγγελματικής ταυτότητας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επαγγελματική ταυτότητα εκπαιδευτικού, κοινωνική αναγνώριση,

πληθωρισμός πτυχίων και επιμορφώσεων, αξιολόγηση

Βλέποντας ολόκληρη την εικόνα: Η θεωρία της πολυπλοκότητας στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών

Τσιουπλή Ευγενία, Δρ. Παιδαγωγικής Α.Π.Θ., Εκπαιδευτικός ΠΕ02.

Η αξιολόγηση των εκπαιδευτικών θεωρείται μία από τις σημαντικές παραμέτρους στην ανάπτυξη και βελτίωση της επαγγελματικής ταυτότητάς τους. Ωστόσο, οι παραδοσιακές προσεγγίσεις για την αξιολόγηση συχνά υστερούν στην αποτύπωση της δυναμικής και περίπλοκης φύσης του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Τα τελευταία χρόνια, υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη διερεύνηση εναλλακτικών πλαισίων που μπορούν να εξηγήσουν καλύτερα τις πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις και τις συστημικές επιρροές που ενυπάρχουν στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών. Η παρούσα εργασία παρουσιάζει μια περιεκτική επισκόπηση της εφαρμογής της θεωρίας πολυπλοκότητας στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών, τονίζοντας τις μετασχηματιστικές δυνατότητες και επιπτώσεις της. Βασισμένη σε εκτενή, μεθοδική βιβλιογραφική ανασκόπηση, εμβαθύνει στα εννοιολογικά θεμέλια της θεωρίας της πολυπλοκότητας και στην ευρύτητα του ερμηνευτικού πλαισίου που σχετίζονται με τις πρακτικές αξιολόγησης. Υπογραμμίζονται οι νέες προοπτικές και δίδεται έμφαση στη διασύνδεση, τη μη γραμμικότητα και την εμφάνιση προτύπων μέσα σε πολύπλοκα συστήματα. Αναγνωρίζοντας ότι η εκπαίδευση είναι ένα πολύπλοκο δυναμικό σύστημα, η θεωρία πολυπλοκότητας παρέχει ένα θεωρητικό πλαίσιο που ευθυγραμμίζεται με τις ποικίλες συνιστώσες του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού, ξεπερνώντας τους περιορισμούς των αναγωγικών και γραμμικών προσεγγίσεων αξιολόγησης. Εισάγονται νέες προσεγγίσεις όπως τα συστήματα αυτο-οργάνωσης, η ανάλυση δικτύου και η δυναμική μοντελοποίηση, που επιτρέπουν μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση των αλληλεπιδράσεων και των επιρροών που διαμορφώνουν την απόδοση και την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών. Ιδιαίτερως αναφέρονται οι πρακτικές επιπτώσεις της θεωρίας πολυπλοκότητας στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών καθώς αποτυπώνονται τα πιθανά οφέλη από την εφαρμογή στοιχείων της για την προώθηση των πρακτικών αναστοχασμού, την ενίσχυση των συνεργατικών κοινοτήτων μάθησης και την υποστήριξη της επαγγελματικής ανάπτυξης. Υιοθετώντας στοιχεία της θεωρίας πολυπλοκότητας, οι αξιολογητές μπορούν να προχωρήσουν πέρα από την εστίαση αποκλειστικά σε παρατηρήσιμες συμπεριφορές και να εμβαθύνουν στις διαφοροποιημένες πτυχές των στάσεων, των πεποιθήσεων και των τρόπων με τους οποίους λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί τις επαγγελματικές τους αποφάσεις. Υπό αυτό το πρίσμα, οι αξιολογητές ενθαρρύνονται να εξετάσουν το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν οι εκπαιδευτικοί, συμπεριλαμβανομένης της επιρροής της σχολικής κουλτούρας, της δυναμικής της κοινότητας και των περιβαλλόντων πολιτικής. Ωστόσο, η υιοθέτηση της πολυπλοκότητας στην αξιολόγηση των εκπαιδευτικών παρουσιάζει επίσης προκλήσεις. Διερευνώνται, επίσης, τα πιθανά εμπόδια, όπως η ανάγκη για προσαρμοστικές προσεγγίσεις αξιολόγησης, η καταγραφή των αναδυόμενων αποτελεσμάτων και η αντιμετώπιση των εγγενών αβεβαιοτήτων μέσα σε πολύπλοκα συστήματα. Σε αυτά δεν θα πρέπει να παραλειφθεί και η ανάγκη για εξισορρόπηση των τυποποιημένων κριτηρίων με την αναγνώριση των μοναδικών παραγόντων που διαμορφώνουν την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Αξιολόγηση εκπαιδευτικών, θεωρία πολυπλοκότητας, ποιότητα στην εκπαίδευση, πολύπλοκα δυναμικά συστήματα

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ: Δ.Ε.Π.Π.Σ. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

«Περιπλανώμενοι στον κυβερνοχώρο»: διδάσκοντας για την κυβερνοασφάλεια

Αλτίνη Στεφανία, Πληροφορικός, M.Sc Digital Media-Computational Intelligence, Α.Π.Θ.

Ξεφτέρης Στέφανος, Μαθηματικός, Dr Κατανεμημένα Συστήματα και Διαχείριση Γνώσης, Ε.Μ.Π.

Στην παρούσα εργασία, το σενάριο που παρουσιάζεται αφορά στην ευαισθητοποίηση μαθητών/τριών της Α' Λυκείου για ζητήματα κυβερνοασφάλειας, εστιάζοντας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, την προστασία των προσωπικών δεδομένων και το εύρος των κακόβουλων προγραμμάτων, που επικρατούν στις πλατφόρμες αυτές. Επιχειρούμε την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων για τον εντοπισμό κινδύνων και τρόπων αντιμετώπισής τους σε θέματα ασφάλειας και προστασίας στο διαδίκτυο, όπως: αποκάλυψη προσωπικών πληροφοριών, υποκλοπή προσωπικών δεδομένων και παραβίαση ιδιωτικότητας. Σκοπός είναι να αποκτήσουν οι μαθητές/τριες υπεύθυνη διαδικτυακή συμπεριφορά και να λειτουργήσουν ως πρεσβευτές καλών πρακτικών αναφορικά με τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αναγνωρίζοντας και εντοπίζοντας τους πιθανούς κινδύνους, που ελλοχεύουν στα σύγχρονα ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και μαθαίνοντας τρόπους προφύλαξης και αντιμετώπισής τους. Κατά την υλοποίηση του σεναρίου, κάθε ομάδα μελετάει επιλεγμένο ψηφιακό υλικό, π.χ. για Phishing, Keylogging, Ransomware, κ.λπ. για να σχεδιάσει και να παράξει σχετικό podcast. Ακολουθεί ανάρτηση των podcasts σε διαδικτυακή πλατφόρμα (e-class) και δημιουργία forum για συζήτηση και ανατροφοδότηση. Η δομή της πρότασης, εναρμονισμένη με τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, βασίζεται σε ψηφιακούς πόρους, συνεργατικές δραστηριότητες και αξιολόγηση (συμπλήρωση ερωτηματολογίων google forms).

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: κυβερνοασφάλεια, Μέσα κοινωνικής δικτύωσης, Προστασία προσωπικών δεδομένων, Κακόβουλο λογισμικό, Podcast

Η αποτύπωση των απόψεων και των εμπειριών των εκπαιδευτικών για το νέο πρόγραμμα σπουδών της Μελέτης του Περιβάλλοντος

Αντωνιάδου Δέσποινα, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Σιφακάκης Πολυχρόνης, ΕΔΙΠ, Τμήμα Κοινωνικής Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η εν λόγω εργασία στοχεύει στην αποτύπωση των απόψεων και των εμπειριών των Ελλήνων εκπαιδευτικών της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο από την επιμόρφωση όσο και από την πιλοτική εφαρμογή του προγράμματος σπουδών σε Πειραματικά και Πρότυπα σχολεία της χώρας. Η έρευνα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της συνεργασίας του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και του ΙΕΠ, που αφορά την αξιολόγηση του νέου προγράμματος της Μελέτης Περιβάλλοντος. Διερευνήθηκε κατά πόσο αναγνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί τα βασικά στοιχεία και τα χαρακτηριστικά του νέου προγράμματος σπουδών και με ποιόν τρόπο γίνονται αντιληπτά από αυτούς, στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος. Έπειτα, εξετάστηκε εάν οι εκπαιδευτικοί εντοπίζουν λειτουργικές αδυναμίες και λειτουργικά πλεονεκτήματα στο νέο πρόγραμμα σπουδών και τέλος αναφέρθηκαν στις δυσκολίες που προέκυψαν κατά την πιλοτική εφαρμογή και πρότειναν βελτιωτικού χαρακτήρα παρεμβάσεις. Πρόκειται για μια ποιοτική έρευνα, στην οποία χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο η ημιδομημένη συνέντευξη. Στην έρευνα συμμετείχαν δώδεκα (12) εκπαιδευτικοί και τους αποδόθηκαν ερωτήσεις μέσα από τον οδηγό συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις αυτές απομαγνητοφωνήθηκαν και αναλύθηκαν ποιοτικά με την μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Στα συμπεράσματα συμπεριλαμβάνονται οι θετικές απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με

τον ανοιχτό και συμπεριληπτικό χαρακτήρα του νέου προγράμματος σπουδών που προάγει την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα αλλά ταυτόχρονα διατυπώνονται και κάποιοι προβληματισμοί σχετικά με τις δυσκολίες εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών λόγω της πυκνής στοχοθεσίας, την έλλειψη κατάλληλης υλικοτεχνικής υποδομής στις εκπαιδευτικές μονάδες αλλά και την περιορισμένη σχετική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που καλούνται να τα εφαρμόσουν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πρόγραμμα σπουδών, βασικά στοιχεία και χαρακτηριστικά, λειτουργικές αδυναμίες, & λειτουργικά πλεονεκτήματα, βελτιωτικού χαρακτήρα παρεμβάσεις, ημιδομημένη θεματική ανάλυση.

Αναλυτικά Προγράμματα Κοινωνικών Επιστημών και δικαιώματα του παιδιού στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: αντιφάσεις και προοπτικές

Βασιλομανωλάκης Αλέξης, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ02.

Στην παρούσα εργασία αρχικά διερευνάται ποια είναι η σχέση ανάμεσα στα Αναλυτικά Προγράμματα του Γενικού Λυκείου των μαθημάτων πολιτικής παιδείας, (Α΄ Λυκείου) του καταργημένου μαθήματος «Σύγχρονος Κόσμος, Πολίτης και Δημοκρατία» (Β΄ τάξη Γενικού Λυκείου), του καταργημένου ΒΑΚΕ (Προσανατολισμού) και του πρώην μαθήματος Γ΄ τάξης γενικής παιδείας και μετέπειτα Προσανατολισμού Κοινωνιολογία με τα δικαιώματα ενδυνάμωσης των παιδιών - εφήβων για εκπαίδευση. Στη συνέχεια γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή στον τρόπο κατανομής των κοινωνικών μαθημάτων στα Ωρολόγια Αναλυτικά Προγράμματα των Γ.Ε.Λ και των αναθέσεων τους στις αντίστοιχες ειδικότητες εκπαιδευτικού προσωπικού. Ακολουθούν προτάσεις για περαιτέρω βελτίωση τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική ως προς τη διδασκαλία των μαθημάτων κοινωνικών επιστημών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τέλος, εξετάζονται τρόποι γενικότερης θωράκισης του σύγχρονου σχολείου με δημοκρατικές αξίες που θα εμφυσήσουν τον αμοιβαίο σεβασμό, την ενσυναίσθηση και την άρση στερεοτυπικών αντιλήψεων σε θέματα διαφορετικότητας πάσης φύσεως, μέσα από δραστηριότητες που θα στοχεύουν στην ανάπτυξη ήπιων δεξιοτήτων. Απώτερος στόχος θα πρέπει να είναι η ενίσχυση των δημοκρατικών αξιών, στάσεων και πεποιθήσεων των μαθητών προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ασφαλές σύγχρονο σχολικό περιβάλλον που θα ενθαρρύνει το μαθητικό δυναμικό στο να δώσει «απαντήσεις» σε σύγχρονα ζητήματα όπως τον ρατσισμό, την ξενοφοβία και θα συμβάλει στο «άνοιγμα της εκπαίδευσης για τα δικαιώματα του παιδιού».

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναλυτικά Προγράμματα, Δικαιώματα του παιδιού, ενδυνάμωση, δημοκρατικές αξίες, ενσυναίσθηση, ασφαλές σχολικό περιβάλλον, ανάπτυξη ήπιων δεξιοτήτων.

Η αξιοποίηση του κλασικού και τροποποιημένου πειράματος της «Στήλης Πυκνότητας» για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της πυκνότητας σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού

Γαϊτανίδη Μαρία, Εκπαιδευτικός Α/θμιας, M.Sc. E.K.Π.Α, Υπ. Διδάκτωρ Τμήματος Χημείας Α.Π.Θ.

Στην παρούσα έρευνα παρουσιάζονται τα μαθησιακά αποτελέσματα της εφαρμογής σε μαθητές/τριες της Ε΄ Δημοτικού μιας ολοκληρωμένης πειραματικής διάταξης στο μάθημα των Φυσικών Επιστημών σχετικά με την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της πυκνότητας, έναντι αυτών που διδάχθηκαν την αντίστοιχη ενότητα από το σχολικό εγχειρίδιο. Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να διερευνηθεί κατά πόσο οι μαθητές αυτής της ηλικίας μπορούν να κατανοήσουν την έννοια της πυκνότητας μέσα από τα υγρά, αξιοποιώντας έτσι και τα διαλύματα για την κατάκτηση της προς έρευνας επιστημονικής γνώσης, έναντι αυτών που την διδάχθηκαν με τον παραδοσιακό τρόπο του σχολικού εγχειριδίου. Η πειραματική διάταξη, με ειδικά σχεδιασμένο φύλλο εργασίας που αναπτύχθηκε

στα πλαίσια της έρευνας, εξετάζει την πυκνότητα των υγρών με το κλασικό πείραμα της «Στήλης πυκνότητας», αλλά και την πυκνότητα των διαλυμάτων με το αντίστοιχο πείραμα στην τροποποιημένη του εκδοχή, γεγονός το οποίο συνεπάγεται και την αρχική προσέγγιση των εννοιών της μάζας και του όγκου τους. Μετά την διεξαγωγή της πειραματικής διδακτικής παρέμβασης και την διδασκαλία της ανάλογης ενότητας από το σχολικό εγχειρίδιο αντίστοιχα, οι μαθητές τόσο της πειραματικής ομάδας όσο και της ομάδας ελέγχου απάντησαν σε ερωτήσεις Post Test και η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε πολύ θετικά μαθησιακά αποτελέσματα επί των πρώτων .

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πυκνότητα, πείραμα, διαλύματα, Ε΄ Δημοτικού

Διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών για τα νέα προγράμματα σπουδών της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Γεωργοπούλου Ευαγγελία, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Κουτσιούρη Σοφία, Δρ, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

Το σχολικό έτος 2021 22 Νέα Προγράμματα Σπουδών για όλα τα γνωστικά αντικείμενα συλλέχθηκαν πιλοτικά σε πρότυπα και πειραματικά σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τους εμπνευστές τους εισαγωγή των νέων προγραμμάτων εγγράφεται σε μία προσπάθεια αναβάθμισης της ποιότητας του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, προκειμένου η ελληνική εκπαίδευση να ανταποκριθεί στις μεγάλες οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές προκλήσεις του 21ου αιώνα. Τα Νέα Προγράμματα Σπουδών προσανατολίζονται προς συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα, έχουν μαθητοκεντρικό χαρακτήρα, ενώ παράλληλα υιοθετούν σύγχρονες προσεγγίσεις της μάθησης (παραδείγματος χάρη τη βιωματική διερευνητική, από κοντά στην καλλιέργεια ποικίλων δεξιοτήτων του εικοστού πρώτου αιώνα. Η παρούσα ανακοίνωση επικεντρώνεται στον τρόπο με τον οποίο έγιναν αντιληπτά τα νέα προγράμματα σπουδών για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (γυμνάσιο και λύκειο), ερμηνεύτηκαν και μεταφράστηκαν από τους της εκπαιδευτικούς κατά την πιλοτική εφαρμογή τους. Σύμφωνα με τους κατασκευαστές των προγραμμάτων της λογοτεχνίας, το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο αποσκοπεί στην αισθητική καλλιέργεια των μαθητών / τριών, καθώς και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων απαραίτητων για τη μελλοντική ζωή τους ως πολιτών της χώρας και της παγκόσμιας κοινότητας.

Ωστόσο, όπως κάποιοι ερευνητές έχουν αναδείξει, η κατανόηση μιας πολιτικής του αναλυτικού προγράμματος είναι μία δυναμική και σύνθετη διαδικασία ερμηνείας και μετάφρασης της, η οποία επηρεάζει καταλυτικά και την πραγμάτωση της στη σχολική τάξη. με σημείο εκκίνησης τη συγκεκριμένη θεωρητική παραδοχή, Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι απόψεις σχετικά με τις παιδαγωγικές αρχές και τη φιλοσοφία των νέων προγραμμάτων σπουδών της λογοτεχνίας 12 εκπαιδευτικών, που δίδαξαν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο σε πρότυπα και πειραματικά σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, το σχολικό έτος 2021 2022.

Η ανάλυση των δεδομένων έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί του γυμνασίου υποδέχθηκαν θετικά τις αλλαγές που επιφέρει το νέο πρόγραμμα σπουδών της λογοτεχνίας παραδείγματος χάρη την εισαγωγή του Δία καλλιτεχνικού διαλόγου και της φιλαναγνωσίας στη μαθησιακή διαδικασία. κατέδειξε, επίσης, ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν πως το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέχει τη διευρυμένη παιδαγωγική αυτονομία σε αυτούς αυτές και καλλιεργεί σημαντικές δεξιότητες του πολίτη στους μαθητές στις μαθήτριες. Αντίθετα, οι εκπαιδευτικοί του λυκείου εξέφρασαν έντονο προβληματισμό για την οργάνωση του περιεχομένου του νέου προγράμματος, την επαρχία του προβλεπόμενου διδακτικού χρόνου και τις συνέπειες που επιφέρει στη διδασκαλία του μαθήματος η αξιολόγηση των επιδόσεων των μαθητών μαθητριών στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο μέσω της τράπεζας θεμάτων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Νέα Προγράμματα Σπουδών, διδασκαλία της Λογοτεχνίας, δεξιότητες του 21ου αιώνα, απόψεις εκπαιδευτικών

Η αξιοποίηση τους διαθεματικότητας στο μάθημα τους ιστορίας στο γυμνάσιο. Συγκριτική μελέτη ανάμεσα στα Δ.Ε.Π.Π.Σ. – Α.Π.Σ. και στα νέα Προγράμματα Σπουδών

Δημητρώλου Αργυρώ, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Γυμνάσιο Μαζαρακίου Αχαΐας
Βαρδάλου Ελένη, Δρ, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ80, Πρότυπο Λύκειο Πάτρας.

Η διαθεματική προσέγγιση, η οποία αποτελεί και καινοτομικό στοιχείο των Δ.Ε.Π.Π.Σ - Α.Π.Σ. δίνει τη δυνατότητα στον μαθητή να συγκροτήσει ένα ενιαίο σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που θα του επιτρέψει να αναπτύσσει προσωπική άποψη για θέματα που σχετίζονται μεταξύ τους, με ζητήματα της καθημερινής ζωής. Η διαθεματική προσέγγιση δεν μπορεί παρά να υποστηρίζεται από μεθόδους ενεργητικής και διερευνητικής απόκρισης της ιστορικής γνώσης, οι οποίες εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια κάθε γνωστικού αντικείμενου και εξειδικεύονται στις διαθεματικές δραστηριότητες και σχέδια εργασίας, στο τέλος κάθε θεματικής ενότητας. Τα Δ.Ε.Π.Π.Σ. – Α.Π.Σ. σύμφωνα με τις αρχές του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (νυν ΙΕΠ) θα πρέπει να αξιοποιούν τις διαθεματικές έννοιες ως όχημα αποτελεσματικών διαθεματικών διασυνδέσεων και προεκτάσεων και στο μάθημα της Ιστορίας. Με βάση τον προβληματισμό αυτό στην παρούσα έρευνα επιχειρείται η ανίχνευση η διερεύνηση και καταγραφή των δυνατών διασυνδέσεων ανάμεσα στο μάθημα της ιστορίας α', β' και γ' γυμνασίου με άλλα μαθήματα και την πληροφορική· αναμένονται δε ανάλογες καινοτόμες μεταβολές στα νέα (στο παρόν) προγράμματα σπουδών. Η εν λόγω μελέτη προσεγγίζει το αντικείμενο της έρευνας από το θεωρητικό πρίσμα του Basil Bernstein, αξιοποιείται δε από το εννοιολογικό οπλοστάσιό του, το δίπολο ταξινόμηση – περιχάραξη, προκειμένου να εκτιμηθεί ο βαθμός ευελιξία στα περιεχόμενα των νίπς συγκριτικά με τα νέα προγράμματα αλλά και ο βαθμός αυτονομίας που παρέχεται στον εκπαιδευτικό και μαθητή. Για την ανάλυση μας επιχειρείται η σύζευξη του σκοπού της έρευνας με το μεθοδολογικό παράδειγμα της ποιοτικής ανάλυσης κειμένου - περιεχομένου στο πλαίσιο μιας διαθεματικής προσέγγισης της ιστορίας. Από την ανάλυση των Δ.Ε.Π.Π.Σ. – Α.Π.Σ. και των νέων προγραμμάτων του μαθήματος ιστορίας α', β', και γ' γυμνασίου σε επίπεδο στόχων δραστηριοτήτων μεθοδολογίας και αξιολόγησης διαπιστώθηκε η ανάγκη για συστηματική μελέτη λεκτικών και συμβολικών στοιχείων (επιλογή λέξεων, επαναλήψεις, σύνταξη φράσεων) τα οποία συνέδραμαν, ώστε να οδηγηθούμε σε ορθά συμπεράσματα. Εν πολλοίς διαπιστώθηκε ότι απουσιάζουν τα ισχυρά μονωμένα περιεχόμενα σχολικής γνώσης ενώ κυριαρχεί το θέμα των προεκτάσεων της ιστορικής γνώσης σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία, σε κατάλληλες πάντα διδακτικές ενότητες, διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία της. Ωστόσο στα νέα προγράμματα σπουδών για αξιοποιήστε την προέκταση ότι δεν φαίνεται να υλοποιείται με τον συστηματικό καινοτόμο τρόπο που ακολουθήθηκε κατά την εκπόνηση των Α.Π.Σ. – Δ.Ε.Π.Π.Σ. Ο βαθμός αυτονομίας του εκπαιδευτικού φαίνεται να προωθείται σε ικανοποιητικό βαθμό στα Προγράμματα αμφοτέρω. Συμπερασματικά μέσα από το παράδειγμα του μαθήματος της Ιστορίας φαίνεται να εξασφαλίζεται η συνεργασία του με άλλα διδακτικά αντικείμενα στα Α.Π.Σ. – Δ.Ε.Π.Π.Σ. αλλά και στα νέα Προγράμματα Σπουδών με διαφορετικό ωστόσο τρόπο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Τ.Π.Ε., Ιστορία, διαθεματικότητα, ταξινόμηση, περιχάραξη.

Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για τα Θρησκευτικά στο Δημοτικό Σχολείο: Προσεγγίζοντας την έννοια τους διαφορετικότητας.

Καρελά Γεωργία, Υποψ. Διδάκτωρ, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Ένα από τα γνωστικά αντικείμενα του Δημοτικού Σχολείου είναι και το μάθημα των Θρησκευτικών, ένα μάθημα παιδείας και πολιτισμού που στοχεύει στην ανάδειξη της σημασίας της θρησκευτικής αγωγής ως προς τις ικανότητες των μαθητών και μαθητριών να επικοινωνούν με τον εαυτό τους και τους άλλους και στη γνωριμία με άλλες

κοσμοθεωρίες αποβλέποντας στην καλλιέργεια της ικανότητας για διάλογο και σεβασμό απέναντι στην ετερότητα και την αρμονική συνύπαρξη με τους άλλους. Τελικός στόχος είναι η διαμόρφωση ελεύθερων, υπεύθυνων και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών.

Ως προς τον σχεδιασμό της μάθησης με βάση το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Δημοτικό, οι εκπαιδευτικοί επιδιώκεται να δημιουργούν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον μάθησης που στοχεύει στην ενεργητική συμμετοχή των μαθητών και μαθητριών, στη σύνδεση της νέας γνώσης με τις προϋπάρχουσες γνώσεις, στη χρήση νέων τεχνολογιών, στην υιοθέτηση στρατηγικών διαφοροποιημένης διδασκαλίας και δημιουργικών δράσεων και στην ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού.

Η σχολική τάξη γίνεται χώρος έρευνας, επικοινωνίας, ελεύθερης έκφρασης και δράσης. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν να συνεργάζονται, να επικοινωνούν, να σκέφτονται κριτικά, να αλληλεπιδρούν, να επιλύουν προβλήματα, να αναπτύσσουν τη θρησκευτική τους συνείδηση. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται και στην αξιολόγηση στα διάφορα στάδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Στην παρούσα εισήγηση θα παρουσιαστούν δραστηριότητες που έγιναν με μαθητές και μαθήτριες της Ε' τάξης του Δημοτικού Σχολείου που προσέγγισαν την έννοια της διαφορετικότητας. Όλες οι δράσεις στόχευαν στο να εκτιμήσουν οι μαθητές και οι μαθήτριες τις έννοιες του σεβασμού, της ισότητας και της δικαιοσύνης. Επίσης, να καλλιεργήσουν τις αξίες του χριστιανισμού ως πρόταση και στάση ζωής που θα εκφραστεί μέσω της ειρηνικής συνύπαρξης και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Οι δράσεις αυτές έγιναν μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων και ποικίλων διδακτικών εργαλείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Θρησκευτικά, διαφορετικότητα, δημιουργικότητα

Σχολικά βιβλία & καλλιέργεια τους ιδιότητας του πολίτη στο Δημοτικό σχολείο: Δυνατότητες και περιορισμοί.

Κώτση Σοφία, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Τεχνολόγος Ηλεκτρονικός Μηχανικός

Πλαστήρα Ρόζα, Εκπαιδευτικός Εικαστικών

Χανδρινού Σπυριδούλα, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Ιστορικός

Λιακοπούλου Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Μια από τους βασικότερες λειτουργίες του σχολείου είναι η προετοιμασία τους τους γενιάς για την ένταξη και δραστηριοποίησή τους στη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Ο τρόπος που οργανώνεται η καθημερινή ζωή σε μια σχολική μονάδα, ο τρόπος αλληλεπίδρασης μεταξύ των μαθητών/τριών και μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών, η κουλτούρα και το κλίμα της σχολικής μονάδας, το περιεχόμενο των διδασκόμενων μαθημάτων, οι διδακτικές και παιδαγωγικές δραστηριότητες, ο τρόπος που είναι οργανωμένος ο χώρος και πολλά άλλα διαμορφώνουν το δημοκρατικό ήθος των μαθητών/τριών ως μελλοντικών πολιτών. Στη διαδικασία αυτή καθοριστικός είναι και ο ρόλος του σχολικού εγχειριδίου, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι στην ελληνική πραγματικότητα είναι μοναδικό και καθοριστικό τόσο για τους διδακτικές επιλογές των εκπαιδευτικών όσο και για την πληροφόρηση των μαθητών/τριών. Στην παρούσα έρευνα μελετήθηκε κατά πόσο τα σχολικά εγχειρίδια διασφαλίζουν ένα πλαίσιο κατάλληλο, προκειμένου να προαχθεί η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη στο δημοτικό σχολείο. Η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη νοείται ως «... ένα πλαίσιο που εφοδιάζει κατάλληλα τους εκπαιδευόμενους για κριτική και ενεργή συμμετοχή απέναντι τους προκλήσεις και τους ευκαιρίες της ζωής σε έναν γοργά μεταβαλλόμενο και αλληλεξαρτώμενο κόσμο» (Brights, 2017, σ.7). Ειδικότερα, σκοπός της έρευνας ήταν να διερευνήσουμε κατά πόσο το περιεχόμενο των σχολικών βιβλίων συμβάλει στην απόκτηση γνώσεων, στην καλλιέργεια δεξιοτήτων/ικανοτήτων, στάσεων και αξιών κατάλληλων και αναγκαίων για την καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη. Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Σχετικά με την κατεύθυνση της ανάλυσης, διερευνάται το «τι» λέγεται, το περιεχόμενο, το οποίο ερμηνεύεται με βάση τους σχετικές θεωρητικές παραδοχές και έρευνες. Ως μονάδα δειγματοληψίας ορίστηκαν «τα σχολικά βιβλία τους Στ' Δημοτικού σχολείου». Ως μονάδα καταγραφής ορίστηκε το «θέμα» - 'γνώσεις', 'δεξιότητες/ ικανότητες' και 'στάσεις/αξίες' που συμβάλλουν στην καλλιέργεια της ιδιότητας του πολίτη. Το γεγονός ότι το παραγωγικό σύστημα κατηγοριών προκύπτει από

τη σχετική θεωρία και από θεσμικά κείμενα συμβάλλει στη διασφάλιση τους εγκυρότητας. Για την αξιοπιστία των κατηγοριών και υποκατηγοριών σε ό,τι αφορά την ποσοτική ανάλυση περιεχομένου χρησιμοποιήθηκε το σύστημα των κωδικογράφων και ερωτήσεις στον οποίων την κατάταξη τους κατηγορίες δεν συμφωνούσαν τουλάχιστο δύο κωδικογράφοι, δεν συμπεριλήφθηκαν στην ποσοτική επεξεργασία. Επιπλέον, η αξιοπιστία των κατηγοριών και υποκατηγοριών ελέγχθηκε με βάση τον τύπο $CR=2m/N1+N2$ (Holsti 1969:135-142). Σε ό,τι αφορά την ποιοτική ανάλυση γίνεται περιγραφική αναπαράσταση του υπό έρευνα υλικού και παρουσιάζονται χαρακτηριστικές αναφορές. Τα αποτελέσματα τους έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν από τους/τους εν ενεργεία εκπαιδευτικούς, καθώς αποτελούν τους κύριους διαμεσολαβητές μεταξύ του περιεχομένου του σχολικού εγχειριδίου και των μαθητών/τριών. Τους, μπορούν να φανούν χρήσιμα σε ερευνητές/τριες, σε όσους εμπλέκονται στο σχεδιασμό σχετικού διδακτικού υλικού, καθώς και τους ιθύνοντες για τη χάραξη εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη, πολιτειότητα, σχολικά εγχειρίδια, ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου

Η παρουσία των γυναικών συγγραφέων τους νεοελληνικής λογοτεχνίας στα γλωσσικά εγχειρίδια τους Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία και η συμβολή τους γυναικείας λογοτεχνίας στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση τους Αλβανίας

Καραντζά-Κώτσια Μιρέλλα, Msc, Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού, Σχολή Αγωγής και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο «Εκρέμ Τσαμπέ» Αργυροκάστρου.

Η νέα κοινωνική και κατά συνέπεια εκπαιδευτική πραγματικότητα στα ελληνικά μειονοτικά σχολεία της Αλβανίας καθιστά πιο επίκαιρη από ποτέ την κριτική στάση απέναντι στα ήδη υπάρχοντα εκπαιδευτικά εργαλεία και υπογραμμίζει την ανάγκη νέων εκπαιδευτικών προτάσεων στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος. Η παρούσα εισήγηση είναι αποτέλεσμα εργασίας στο πλαίσιο εκπόνησης της διδακτορικής διατριβής με θέμα: «Η ποιητική ευαισθησία των Ελληνίδων συγγραφέων στην Ελλάδα μετά το 1930». Έχει ως αντικείμενο τη μελέτη και την αναλυτική παρουσίαση της γυναικείας νεοελληνικής λογοτεχνίας στα γλωσσικά εγχειρίδια της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία. Θα ερευνηθεί πώς και σε ποιο βαθμό αξιοποιείται η γυναικεία νεοελληνική λογοτεχνία, της οποίας η αξία είναι τεκμηριωμένη ερευνητικά, στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα σχολεία αυτά, έχοντας ως συγκεκριμένο σημείο αναφοράς τα νέα εγχειρίδια «Μητρική Γλώσσα 1-9», καθώς και τα εγχειρίδια του λυκείου «Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία 10-12». Θα γίνει μια καταγραφή και θα μελετηθεί η έκταση, το είδος, η χρονική περίοδος αυτών των λογοτεχνικών κειμένων συγκριτικά με τα υπόλοιπα κείμενα που εμπεριέχουν τα σχολικά εγχειρίδια. Η μέθοδος που ακολουθείται για την έρευνα είναι η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Γυναικεία Νεοελληνική Λογοτεχνία, ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία, «Μητρική Γλώσσα 1-9», «Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία 10-12»

Η απεικόνιση της σχέσης σχολείου οικογένειας στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας του δημοτικού σχολείου. Μια διαχρονική μελέτη

Λώλη Ελευθερία, ΠΕ70, Διευθύντρια 4^ο Δ.Σ. Ιωαννίνων.

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μία εκπαιδευτική έρευνα που έχει ως αντικείμενο ανάλυσης τα σχολικά εγχειρίδια. Η παιδαγωγική επιστήμη εμφατικά υπογραμμίζει τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει η οικογένεια στη σχολική

επιτυχία των μαθητών/τριών όσον αφορά τα μαθησιακά επιτεύγματα αλλά και τη συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη κατά την περίοδο τους σχολικής τους ζωής. Στο πνεύμα αυτό, η παρούσα έρευνα αξιοποιεί ως θεωρητικό υπόβαθρο το μοντέλο τους Epstein στο οποίο περιλαμβάνονται σημαντικές διαστάσεις της σχέσης σχολείου οικογένειας. Πιο συγκεκριμένα, στην εργασία αυτή εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο απεικονίζεται η σχέση του σχολείου με την οικογένεια των μαθητών στα βιβλία τους γλώσσας διαχρονικά από το 1982 έως σήμερα. Ειδικότερα, διερευνάται το πώς αποτυπώνεται η συμβολή των γονέων στη σχολική εκπαίδευση στα βιβλία τους Γλώσσας για τους τους τάξεις του δημοτικού σχολείου. Μελετώνται αφενός τα εγχειρίδια τους χρονικής περιόδου από το 1982 έως το 2005 που φέρουν τον τίτλο «Η Γλώσσα μου» και είναι συνολικά 22 τεύχη για τους τους τάξεις του δημοτικού σχολείου και αφετέρου τα σχολικά βιβλία που αξιοποιούνται από το 2005 έως και το σχολικό έτος 2023/2024, δηλαδή για περίπου 20 έτη. Η μελέτη αυτή έχει ως στόχο να διαπιστώσει τους πρακτικές που οι γονείς παρουσιάζονται στα κείμενα να αναπτύσσουν, προκειμένου από τη μία πλευρά να συνεισφέρουν στη μαθησιακή προσπάθεια των παιδιών τους εκτός του σχολικού χώρου και από την άλλη να επικοινωνήσουν με το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς των παιδιών τους. Η Ανάλυση Περιεχομένου είναι η εφαρμοζόμενη μέθοδος έρευνας, καθώς συνιστά ενδεδειγμένο ερευνητικό εργαλείο για την άντληση δεδομένων – πληροφοριών από τα υπό μελέτη κείμενα των σχολικών βιβλίων τους γλώσσας όσον αφορά την εμπλοκή των γονέων στη σχολική εκπαίδευση των παιδιών τους. Η μέθοδος αυτή επιλέχθηκε, διότι όντας ευέλικτη μπορεί να προσαρμόζεται τους απαιτήσεις της ανάλυσης γραπτών επικοινωνιακών δεδομένων και έχει, εξάλλου, χρησιμοποιηθεί σε αντίστοιχες έρευνες. Συγκεκριμένα, η ανάπτυξη του κατάλληλου συστήματος κατηγοριών ανάλυσης από τον ερευνητή με γνώμονα τα ερευνητικά ερωτήματα τους παρούσας εργασίας καθιστά εφικτό τον εντοπισμό και την καταγραφή των πληροφοριών που στα υπό μελέτη κείμενα υπάρχουν όσον αφορά τη σχέση σχολείου οικογένειας. Σύμφωνα με τα ερευνητικά δεδομένα, οι γονείς στα αναγνωστικά εγχειρίδια τους περιόδου 1982-2005 παρουσιάζονται να έχουν περιορισμένη συμμετοχή στη σχολική ζωή του παιδιού και στην εκπαιδευτική δραστηριότητα που λαμβάνει χώρα στο σχολείο. Αντίστοιχη είναι η εικόνα που προκύπτει και από την ανάλυση των σχολικών εγχειριδίων τους επόμενης περιόδου, δηλαδή που είναι σε χρήση στο δημοτικό σχολείο από το 2006 έως σήμερα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολικά εγχειρίδια, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, οικογένεια, σχέση σχολείου – οικογένειας, δημοτικό σχολείο, παιδαγωγική επιστήμη, ανάλυση περιεχομένου

Συγκριτική διερεύνηση μαθησιακών ταυτοτήτων στα νέα προγράμματα σπουδών «Μελέτη Περιβάλλοντος» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης

Μαυροκεφαλίδου Ειρήνη, ΜΑ, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, 7ο Δημοτικό Σχολείο Αμαρουσίου Αττικής

Σιάτρας Αναστάσιος, Επίκ. Καθηγητής, Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στόχος της εργασίας είναι η συγκριτική διερεύνηση των μαθησιακών ταυτοτήτων παιδιών προσχολικής και σχολικής εκπαίδευσης που προωθούνται στα νέα προγράμματα σπουδών «Μελέτη Περιβάλλοντος» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη». Υποστηρίζεται ότι η εκπαίδευση για την αειφορία είναι σημαντικό να συμβάλει στην ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων που συγκροτούν διαφοροποιημένες πρακτικές τους πολιτότητας και αναφέρονται στην ενεργή εμπλοκή των παιδιών τους κοινωνικο-πολιτικές δομές. Με τον τρόπο αυτό, αναδεικνύονται κοινωνιολογικές και φιλοσοφικές διαστάσεις της αειφορίας που αναφέρονται στην ανάπτυξη συνθηκών ποιότητας ζωής, εστιάζοντας τόσο στη διασφάλιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και προστασίας του περιβάλλοντος, όσο και στην αναγνώριση της επίδρασης των δραστηριοτήτων του παρόντος τους μελλοντικές γενεές. Στην κατεύθυνση αυτή, η έρευνα αναφέρεται στη ανάλυση περιεχομένου των μαθησιακών στόχων των νέων προγραμμάτων σπουδών. Ειδικότερα, το περιεχόμενο μελετάται με βάση τέσσερις άξονες ανάλυσης που αφορούν στο εννοιολογικό περιεχόμενο, στη φύση περιεχομένου, τους επιστημονικές μεθόδους και στα κοινωνικο-επιστημονικά ζητήματα. Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει ότι οι μαθησιακές ταυτότητες που προωθούνται στα προγράμματα σπουδών «Μελέτη Περιβάλλοντος» νηπιαγωγείου, Α', Β' και Γ' τάξης δημοτικού βασίζονται στη

σημαντική παρουσία του εννοιολογικού περιεχομένου, ενώ έμφαση δίνεται στη φύση περιεχομένου, με μικρότερα ποσοστά να εμφανίζουν οι υπόλοιποι άξονες. Σε αντίθετη κατεύθυνση, στο πρόγραμμα σπουδών «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» περιορίζεται δραστικά το εννοιολογικό περιεχόμενο διασφαλίζοντας πεδίο ανάπτυξης θεμελιωδών ικανοτήτων μέσα από τη διαμόρφωση μαθησιακών στόχων που αναφέρονται στη φύση περιεχομένου, τους επιστημονικές μεθόδους και στα κοινωνικο-επιστημονικά ζητήματα, ενισχύοντας τη φαντασία, τη δημιουργικότητα των παιδιών. Από την ανάλυση προκύπτουν διαφοροποιήσεις στη σκοποθεσία των προγραμμάτων σπουδών, ενώ εμφανίζονται αλληλοεπικαλύψεις στη στοχοθεσία τους. Συμπερασματικά, υποστηρίζεται ότι τα προγράμματα σπουδών «Μελέτη Περιβάλλοντος» και «Περιβάλλον και Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» είναι σημαντικό να προωθούν τη δημοκρατική πολιτότητα, μέσω διαλεκτικών τρόπων αλληλεπίδρασης, προκειμένου να αναδειχθούν εκπαιδευτικές πρακτικές που να συμβάλουν στην καλλιέργεια μιας ενεργούς κοινότητας μάθησης που κατανοεί, σχεδιάζει, δρα, ερευνά, μεταβάλλει όλα όσα συμβάλλουν στη βιωσιμότητα των τοπικών κοινοτήτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πρόγραμμα σπουδών, ανάλυση περιεχομένου, περιβάλλον και εκπαίδευση, κριτική εκπαίδευση, προσχολική και σχολική ηλικία

Η έννοια τους ικανότητας στα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα στην εκπαίδευση των μικρών παιδιών

Μιχαλοπούλου Αικατερίνη, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Οι αναθεωρήσεις των αναλυτικών προγραμμάτων τα τελευταία χρόνια συνέπεσαν με τη μετατόπιση τους έμφασης από τους στόχους τους ικανότητες. Η μετατόπιση αυτή αντικατοπτρίζει τη μετάβαση από το μοντέλο τους επίδοσης κατά Bernstein (1996) στο μοντέλο τους ικανότητας. Το μοντέλο τους επίδοσης δίνει έμφαση στη σαφή οριοθέτηση των γνωστικών αντικειμένων, τους παραδοσιακές μορφές γνώσης, τους ρητούς κανόνες για την υλοποίηση και αποδοχή τους παιδαγωγικής πρακτικής, καθώς και στη χάραξη και την εδραίωση ισχυρών διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα τους διαφορετικούς τύπους των μαθητών (Scott, 2008). Αντίθετα, στο μοντέλο τους ικανότητας η έμφαση δίνεται στον ενεργητικό ρόλο των παιδιών, τα οποία έχουν ορισμένο έλεγχο στην επιλογή και τη διαδοχή των θεμάτων, καθώς και στον ρυθμό του προγράμματος (McLachlan, Fleeer, & Edwards, 2017). Η έννοια τους ικανότητας, παρόλο που τους τελευταίες δεκαετίες αποτελεί δομικό στοιχείο των σύγχρονων αναλυτικών προγραμμάτων, αφορά κατά κύριο λόγο τη δράση των μαθητών. Ο μετασχηματισμός τους έννοιας από στοιχείο δράσης σε στατικό στοιχείο, ως δομικό συστατικό του αναλυτικού προγράμματος, δημιουργεί σύγχυση και απαιτεί αποσαφήνιση. Η έννοια τους ικανότητας συνδέεται με ένα μαθησιακό πλαίσιο μέσα στο οποίο το άτομο μπορεί να αναπτύξει πολυδιάστατες δεξιότητες. Η δυναμική τους αναμόρφωσης των αναλυτικών προγραμμάτων που ακολουθούν την προσέγγιση των ικανοτήτων έχει εγείρει διάφορους προβληματισμούς. Σκοπός τους εισήγησης είναι η διερεύνηση τους ανάπτυξης αναλυτικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση των μικρών παιδιών ως τους την έννοια των βασικών ικανοτήτων. Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχτηκε για την παρούσα εργασία είναι η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν αναλυτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης 17 χωρών. Από την ανάλυση των δεδομένων προκύπτει ότι η έννοια τους ικανότητας πήρε διαφορετικές μορφές σε διάφορες χώρες, αλλά γενικά εμπίπτει σε τρεις κύριες κατηγορίες: σε ορισμένες χώρες η ανάπτυξη των προγραμμάτων σπουδών παρέμεινε κυρίως μια παιδαγωγική στρατηγική για τη βελτίωση των σχολείων, σε τους ενσωματώθηκε σε μία ευρύτερη εθνική προσπάθεια για κοινωνική ανανέωση, ενώ σε τους το κίνητρο ήταν η διατήρηση ή η βελτίωση τους εθνικής ανταγωνιστικότητας σε μια ολοένα και περισσότερο παγκόσμια οικονομία. Τα συμπεράσματα αναδεικνύουν ποικίλες κατηγορίες ικανοτήτων που αναφέρονται στα σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα που αφορούν στην εκπαίδευση των μικρών παιδιών, τους οι κοινωνικές ικανότητες/ικανότητες συνεργασίας, που περιλαμβάνουν τους τους διαπροσωπικές δεξιότητες τους η συνεργασία με τους, η υποστήριξη και επιρροή, η επίλυση συγκρούσεων και διαπραγμάτευση, οι γραμματισμοί, οι μαθησιακές ικανότητες/διά βίου μάθηση που αναφέρονται σε τεχνικές/μεθοδολογικές, στρατηγικές και κίνητρα, αλλά και σε δεξιότητες δια βίου μάθησης, τους η ανάληψη ευθύνης για μάθηση, προβληματισμό και αξιολόγηση, οι επικοινωνιακές ικανότητες, ο προσανατολισμός τους αξίες, η αυτοδιαχείριση, όπου γίνεται αναφορά στην ανάπτυξη μιας θετικής ταυτότητας, η οποία περιλαμβάνει προσωπική ενδυνάμωση, αυτοεκτίμηση, αίσθηση του σκοπού και

θετική εικόνα για το μέλλον, η πολιτειότητα/δημοκρατία, η οικολογική ικανότητα/σχέση με τη φύση, οι πολιτιστικές ικανότητες (αισθητικές, δημιουργικές, διαπολιτισμικές).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναλυτικό πρόγραμμα, αναμόρφωση αναλυτικών προγραμμάτων, εκπαίδευση, ικανότητες, δεξιότητες.

Συμβολή των «λόγων» των αναλυτικών προγραμμάτων στην ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας: Μελέτη περίπτωσης

Μόκιας Αλέξανδρος, Υπ. Διδάκτορας, Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σιάτρας Αναστάσιος, Επίκ. Καθηγητής, Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Σκοπός τους εργασίας είναι να διερευνηθεί η συμβολή των «λόγων» των αναλυτικών προγραμμάτων στην ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων σε όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Λαμβάνοντας υπόψιν αποτελέσματα τους έρευνας International Early Learning and Child well-being Study (IELCS), στόχος τους εργασίας είναι η συγκριτική ανάλυση του ελληνικού και εσθονικού προγράμματος σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης για την ανάδειξη στοιχείων των «λόγων» που αναφέρονται στη σημασία τους υποστήριξης τους πρώιμης αγωγής και εκπαίδευσης στην ολόπλευρη ανάπτυξη των μικρών παιδιών και την επίτευξη ισότιμα υψηλών εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων στην προσχολική εκπαίδευση. Ειδικότερα, μελετώνται οι σχέσεις, λειτουργίες και αλληλεπιδράσεις μεταξύ του αφηρημένου ακαδημαϊκού «λόγου» που προωθεί εξειδικευμένες έννοιες για ένα απαιτητικό και σχολειοποιημένο εκπαιδευτικό περιβάλλον και του «λόγου» των καθημερινών πρακτικών εμπειριών που ενισχύει την ολιστική εννοιολογική προσέγγιση για την ανάπτυξη βασικών γνώσεων και ικανοτήτων σε όλα τα παιδιά. Η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί κρίσιμο στάδιο στην εκπαιδευτική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών με στόχο τα μικρά παιδιά να αυτονομούνται, να αποκτούν αυτοπεποίθηση, να ενισχύουν τη φαντασία τους και να εξερευνούν τον κόσμο γύρω τους. Στο πλαίσιο κριτικής έρευνας, στην εργασία διερευνάται η αλληλεπίδραση μεταξύ του αφηρημένου ακαδημαϊκού «λόγου» και του «λόγου» των καθημερινών πρακτικών εμπειριών, με στόχο τη ανάδειξη σχέσεων και λειτουργιών τους εκπαιδευτικής διαδικασίας σε τρεις (3) άξονες ανάλυσης (περιεχόμενο, πρακτικές διδασκαλίας και αξιολόγηση). Ο άξονας 1 εστιάζει στην αλληλεπίδραση μεταξύ του αφηρημένου ακαδημαϊκού «λόγου» που προωθεί αφηρημένες και εξειδικευμένες έννοιες και του «λόγου» των καθημερινών πρακτικών εμπειριών που ενισχύει την ολόπλευρη ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Ο άξονας 2 αναφέρεται στην αλληλεπίδραση του «λόγου» για τη μετωπική διδασκαλία και του «λόγου» που αναδεικνύει τους συνεργατικές πρακτικές των παιδιών. Ο άξονας 3 εστιάζει στη διερεύνηση του «λόγου» που συμβάλλει στην ανάπτυξη παραδοσιακών αξιολογικών προσεγγίσεων και του «λόγου» που ενισχύει την εφαρμογή εμπειρικών και πρακτικών δράσεων. Από τα αποτελέσματα τους έρευνας προκύπτει ότι στο ελληνικό πρόγραμμα σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης οι «λόγοι» περιεχομένου, διδασκαλίας και αξιολόγησης αναφέρονται σε πρότυπα τυποποιημένων γνώσεων μέσα από την ύπαρξη εξειδικευμένου περιεχομένου. Από την άλλη, στο εσθονικό πρόγραμμα σπουδών προσχολικής εκπαίδευσης, οι «λόγοι» περιεχομένου, διδασκαλίας και αξιολόγησης δίνουν έμφαση στην προαγωγή τους ανάπτυξης, μάθησης και ευημερίας των μικρών παιδιών μέσα από καθημερινές δραστηριότητες και πρακτικές, λαμβάνοντας υπόψιν το περιβάλλον, τον πολιτισμό και την κοινωνική πραγματικότητα. Συνοψίζοντας, υποστηρίζεται ότι οι «λόγοι» των αναλυτικών προγραμμάτων είναι σημαντικό να συμβάλουν στον μετασχηματισμό τους εκπαιδευτικής διαδικασίας με στόχο τη διαμόρφωση ισότιμα υψηλών εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων για όλα τα παιδιά.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: «Λόγοι» αναλυτικών προγραμμάτων, κριτική παιδαγωγική, προσχολική εκπαίδευση, ανάλυση περιεχομένου

Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση τους Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας τους Αλβανίας, στόχοι και εφαρμογή τους

Μπαρούτα Ευανθία, Λέκτορας Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου «Εκρέμ Τσαμπέ»

Τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών κωδικοποιούν τις επίσημες εκπαιδευτικές προθέσεις και τους επίσημους σκοπούς της εκπαίδευσης και ακολούθως ένα εργαλείο κατεύθυνσης της διδακτικής πράξης, προσδιορίζουν τους σκοπούς και τους στόχους των επιμέρους μαθημάτων, τα περιεχόμενα της μάθησης, τη μεθόδευση της διδασκαλίας και τις μορφές και τα είδη αξιολόγησης. Με βάση τα παραπάνω ο εκπαιδευτικός σχεδιάζει και υλοποιεί τη διδασκαλία του, έτσι ώστε να επιτυγχάνονται οι σκοποί της εκπαίδευσης.

Τα μαθήματα στα σχολεία της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας της Αλβανίας διεξάγονται βάσει των αναλυτικών προγραμμάτων του ενιαίου αλβανικού εκπαιδευτικού συστήματος τα οποία μεταφράζονται στα ελληνικά, εκτός από το μάθημα της ελληνικής γλώσσας το οποίο διεξάγεται με ειδικά Αναλυτικά Προγράμματα προσαρμοσμένα για τις ανάγκες της μειονοτικής παιδείας. Με την τελευταία μεταρρύθμιση της παιδείας που έγινε στην Αλβανία το 2014 και προχώρησε σταδιακά ανά έτος μέχρι που ολοκληρώθηκε το 2019 καταργήθηκαν τα ξεχωριστά αναλυτικά προγράμματα για κάθε ύλη και καθιερώθηκε η *Kurricula*.

Στόχος της ανακοίνωσης αυτής είναι η παρουσίαση και αξιολόγηση των αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση της ΕΕΜ, το περιεχόμενο και η διάρθρωσή τους, διδακτικές μέθοδοι και καινοτόμα στοιχεία που εισάγουν στην παιδεία, οι στόχοι τους καθώς και το πώς αυτά εφαρμόζονται στα σχολεία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αναλυτικό πρόγραμμα, διδασκαλία, εθνική ελληνική μειονότητα, παιδεία

Το διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών για το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο.

Νίπη Αμαλία

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών(Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο, το οποίο καθορίζει τους στόχους, τις γνώσεις και τις δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξουν οι μαθητές σε αυτό το μάθημα. Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών δίνει έμφαση στους μαθησιακούς στόχους και όχι στη διδακτέα ύλη, ορίζει την εφαρμογή ενός καινοτόμου προγράμματος διδασκαλίας που σκοπό έχει πέρα από την κατάκτηση της γνώσης, την καλλιέργεια ικανοτήτων και την ανάπτυξη δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών. Η διαθεματικότητα, δηλαδή η ολοκληρωμένη μελέτη της γλώσσας σε συνδυασμό με άλλα μαθήματα, παρέχει στους/στις μαθητές/-τριες ένα ενιαίο σύστημα γνώσεων και δεξιοτήτων που τους επιτρέπει να διαμορφώσουν τη δική τους κοσμοθεωρία και κοσμοαντίληψη συνδέοντας άμεσα το σχολείο με τη ζωή. Παρέχει μια συνολική διαρθρωμένη προσέγγιση στη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας, ενσωματώνοντας εκείνες τις διδακτικές μεθόδους και θεματικές προσεγγίσεις, ώστε η διδασκαλία να προσαρμόζεται στις ανάγκες του μαθητή με τη χρήση σύγχρονων διδακτικών εργαλείων και τεχνολογιών. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις κατευθυντήριες γραμμές που παρέχονται από το πλαίσιο προγράμματος σπουδών ακολουθώντας την αρχή της ολιστικής αντιμετώπισης της γλώσσας για τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας αναφορικά με τη διδακτική μεθοδολογία, την οργάνωση του περιεχομένου, τον εμπλουτισμό των θεματικών ενοτήτων κ.ά. Σε αυτό το πλαίσιο προγράμματος σπουδών, επιδιώκεται μέσα από το μάθημα της νεο-ελληνικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η ανάπτυξη της γραπτής και προφορικής επικοινωνίας, η καλλιέργεια της γλωσσικής έκφρασης, η κατανόηση γραπτών κειμένων, η προώθηση της κριτικής σκέψης και η απόκτηση γλωσσικής επίγνωσης των μαθητών/τριών. Το διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο προγράμματος σπουδών για το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας στο δημοτικό σχολείο συμβάλλει στην προώθηση της επιστήμης και της έρευνας διευρύνοντας το πεδίο της μάθησης και

προάγοντας τη δημιουργικότητα και ανάπτυξη νέων ιδεών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαθεματικότητα, Πρόγραμμα Σπουδών, Νεοελληνική Γλώσσα, Δημοτικό Σχολείο, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Το μαθησιακό περιεχόμενο του μαθήματος του αρχαίων ελληνικών ως μέσο κατανόησης του σύγχρονου πολιτικού λόγου

Παπαδημητρίου Δημήτρης, Πανεπιστήμιο Πάτρας

Η παρούσα εισήγηση επιδιώκει να συμβάλει στην ανάδειξη της διδακτικής και μαθησιακής αξίας της πολιτειότητας, μέσω της διδασκαλίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Συγκεκριμένα εμβαθύνει στη δυνατότητα διδακτικής και μαθησιακής αξιοποίησης του γνωστικού περιεχομένου του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών για την ανάδυση της πολιτειότητας, μέσω της κατανόησης του σύγχρονου πολιτικού λόγου από μαθητές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Ως εκ τούτου σκοπό της παρούσας εισήγησης αποτελεί το να διερευνηθεί η δυναμική των δεδομένων του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών για την επίτευξη της αντίληψης του σύγχρονου ελληνικού πολιτικού λόγου.

Η μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι η βιβλιογραφική επισκόπηση διά της οποίας επιδιώκεται τόσο η προσέγγιση των σχετικών εννοιών, όσο και η οργάνωση διδακτικής εφαρμογής στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών της Γ΄ τάξης του Λυκείου και, ειδικότερα, με την αξιοποίηση της διδακτικής ενότητας του Φιλοσοφικού Λόγου από το σχετικό σχολικό εγχειρίδιο. Μέσω της εφαρμογής αυτής επιχειρείται η αξιοποίηση δομικών παραμέτρων του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών στην κατανόηση του αντίστοιχου δομικού περιεχομένου του σύγχρονου πολιτικού λόγου, ως εκφερόμενο παράγοντα της πολιτειακής συγκρότησης μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Σε αυτό έγκειται η καινοτομία της παρούσας εισήγησης.

Ως εκ τούτου, στην παρούσα εισήγηση, δίνεται έμφαση στη δυναμική της διδακτικής αξιοποίησης της διδασκαλίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών για την κατανόηση του σύγχρονου πολιτικού λόγου, ως διάστασης επίτευξης της πολιτειότητας. Ακολουθώντας, προσεγγίζονται τα δομικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου πολιτικού λόγου, ως έκφραση της πολιτειότητας και επιχειρείται η συγκρότηση διδακτικής εφαρμογής, για την ανάδειξη της δυνατότητας σύγκρισης του αρχαίου ελληνικού λόγου και του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζεται η πολιτειότητα στη συγκεκριμένη διδακτική ενότητα, σε συσχετισμό με παραδείγματα έκφρασης του σύγχρονου πολιτικού λόγου στον ελληνικό χώρο. Η εισήγηση ολοκληρώνεται με βασικά εξαγόμενα συμπεράσματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αρχαία ελληνικά, πολιτικός λόγος

Κριτική θεώρηση της παιδαγωγικής προσέγγισης της Πολιτειότητας στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής του Νέου Προγράμματος Σπουδών της Μελέτης Περιβάλλοντος Δημοτικού

Ριζάκη Αικατερίνη, Ε.ΔΙ.Π. Ε.Μ.Π.

Χριστοδούλου Νίκος, Σύμβουλος Β΄ Ι.Ε.Π.

Ντόκα Αγλαΐα, Σύμβουλος Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ιωαννίνων

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει την παιδαγωγική προσέγγιση του θεματικού πεδίου της Πολιτειότητας στο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) Μελέτης Περιβάλλοντος Δημοτικού (ΜΠ). Με την αξιοποίηση

βιβλιογραφικών επιστημονικών πηγών και ερευνητικών δεδομένων αναλύονται οι διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας της Πολιτειότητας σε σχέση με τους γενικούς στόχους, τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, τις ενδεικτικές δραστηριότητες και την εν γένει προτεινόμενη διδακτική προσέγγιση του Προγράμματος Σπουδών της ΜΠ Δημοτικού. Ως ερευνητικά δεδομένα αξιοποιούνται οι απαντήσεις εκπαιδευτικών σε ερωτηματολόγιο, ο διδακτικός σχεδιασμός και τα ημερολόγια αποτίμησης των θεματικών ενοτήτων του συγκεκριμένου θεματικού πεδίου καθώς και οι συζητήσεις εκπαιδευτικών και υποστηρικτών/τριών στο πλαίσιο των τηλεδιασκέψεων υποστήριξης και καθοδήγησης της πιλοτικής εφαρμογής κατά το σχολικό έτος 2021-22 του ΠΣ της ΜΠ. Διερευνάται αν η παιδαγωγική προσέγγιση της πολιτειότητας ακολουθεί το 'Παράδειγμα' της απλής (soft approach) ή το 'Παράδειγμα' της κριτικής (critical approach) ενσωμάτωσής της στο εκπαιδευτικό σύστημα και σε ποιο βαθμό χαρακτηρίζεται από έναν ατομοκεντρικό ή κοινωνικό προσανατολισμό. Τίθενται και απαντώνται τα εξής ερωτήματα όπως:

α) η εκπαίδευση για την πολιτειότητα, όπως προτείνεται από το ΠΣ, είναι μια πρακτική όλης της σχολικής μονάδας ή αποκλειστικά και μόνο θεματικό πεδίο ενός διδακτικού αντικειμένου;

β) ποια είναι η βαρύτητα που δίνεται στις σχέσεις και τη συστημική προσέγγιση της ομάδας-τάξης;

γ) επενδύεται ως πολιτισμικό κεφάλαιο της τάξης η οπτική γωνία του 'άλλου' π.χ. μετανάστη ή πρόσφυγα μαθητή/-τριας και σε ποιο βαθμό;

δ) ποια είναι η έμφαση που δίνεται στην ανάληψη δράσεων και στον ρόλο του εκπαιδευτικού ως δρώντος υποκειμένου ή φορέα αλλαγών (agent of change). Από τα ευρήματα διαπιστώνεται ότι η προσέγγιση της πολιτειότητας στο νέο ΠΣ της ΜΠ ακολουθεί την αρχή της 'καλοπροαίρετης αμέλειας' με την έννοια ότι η ετερότητα και η πολυπολιτισμικότητα αφορούν κυρίως στον ιδιωτικό βίο, αφού το σχολείο επιλέγει να μην εμπλέκεται, να μένει ουδέτερο ή μάλλον αδιάφορο στις εθνοπολιτισμικές ταυτότητες των μαθητών/-τριών του ενώ ούτε παρέχει ενθάρρυνση να αναδειχθούν στο σχολικό πλαίσιο και ούτε δίνει τη δυνατότητα να αντιμετωπισθούν ως η οπτική γωνία του 'άλλου'. Ως εκ τούτου, η πολιτειότητα περιορίζεται σε μία εκπαίδευση που προτεραιότητα δίνεται στην κρατική, αστική ιδιότητα του πολίτη, με όρους τήρησης και ικανοποίησης υποχρεώσεων και δικαιωμάτων. Με βάση την εν λόγω κριτική θεώρηση παρουσιάζονται διαφορετικές προτάσεις διδακτικής προσέγγισης της έννοιας της πολιτειότητας με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη της ενεργούς πολιτειότητας, η οποία για πρώτη φορά εισάγεται από τις πρώτες τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επιπλέον, παρουσιάζονται προτάσεις διδακτικής προσέγγισης που αφορούν στο θεματικό πεδίο των κοινωνικών σχέσεων που περιέχονται στο ΠΣ της ΜΠ, ως το υπόβαθρο της εισαγωγής της έννοιας της πολιτειότητας στην εκπαίδευση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Θέματα Θρησκευτικής Αγωγής στο γλωσσικό μάθημα του Δημοτικού σχολείου

Ρουμελιώτη Παναγιώτα, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας Γ' Δημοτικού. Αναζητήθηκαν θρησκευτικές αναφορές οι οποίες φανερώνουν κάποια βαθύτερη έννοια σχετική με την θρησκεία. Επιπρόσθετα, ερευνήθηκε αν και πόσο έχουν διαμορφωθεί ή ανανεωθεί τα βιβλία της Γλώσσας σχετικά με τα προηγούμενα εγχειρίδια που είχαν γραφτεί στο παρελθόν. Μέσα από την παρούσα εργασία γίνεται φανερό ότι ο κάθε ερευνητής μπορεί να ερευνήσει οποιοδήποτε ζήτημα που τον απασχολεί και να καταλήξει έπειτα από την έρευνά του στα δικά του συμπεράσματα. Η έρευνα της εργασίας βοηθάει

τους αναγνώστες/ερευνητές να δουν και να κατανοήσουν την εξέλιξη της εκπαίδευσης μέσα από την αναβάθμιση των σχολικών εγχειριδίων αλλά και πως η ίδια συντελεί στην συμβολή του θρησκευτικού ιδεώδους μέσα από το μάθημα της Γλώσσας. Αρχικά, το θεωρητικό κομμάτι της εργασίας αναφέρεται στον ρόλο που διαδραματίζουν τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο. Ειδικότερα, δόθηκε ακριβής ανάλυση της δομής των σχολικών εγχειριδίων του γλωσσικού μαθήματος. Τέλος, έγινε αναφορά στη θρησκευτική αγωγή αλλά και στον τρόπο

με τον οποίο εντοπίζεται στα εγχειρίδια της Γλώσσας. Στη συνέχεια, το ερευνητικό κομμάτι της εργασίας αφορά τους προβληματισμούς που προέκυψαν σύμφωνα με τη διεξαγωγή της έρευνας σχετικά με τον εντοπισμό των αναφορών που υπάρχουν στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας και περιέχουν κυρίως θρησκευτικό περιεχόμενο. Επίσης, έγινε αναφορά σχετικά με τη μέθοδο που ακολουθήθηκε με σκοπό να διεξαχθεί η έρευνα. Επιπλέον, κατατέθηκαν κάποια ερωτήματα προκειμένου να συνδράμουν στην έρευνα και να επιλυθούν οι αρχικοί προβληματισμοί. Επιπρόσθετα, αναλύθηκαν τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα και δόθηκαν ορισμένα παραδείγματα με σκοπό να είναι εμφανή τα αποτελέσματα της έρευνας αλλά και οι κατηγορίες που τοποθετήθηκαν οι αναφορές σχετικά με τα θρησκευτικά στοιχεία της Γλώσσας. Η μεθοδολογία της εργασίας μας ήταν κυρίως ποσοτικού περιεχομένου. Το δείγμα μας ήταν τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας Γ' Δημοτικού. Έγινε η καταγραφή του θρησκευτικού περιεχομένου και συγκρίθηκε με παλιότερα εγχειρίδια Γλώσσας Γ' Δημοτικού. Τέλος, παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας και έγινε αποτίμηση της παρούσας εργασίας όπου παρουσιάστηκαν ορισμένες προτάσεις που θα βοηθήσουν στην βελτίωση και στην ανάπτυξη του θρησκευτικού πνεύματος μέσα από το γλωσσικό μάθημα. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την συγκεκριμένη έρευνα είναι ποικίλα. Πιο συγκεκριμένα γίνεται φανερό ότι τα εγχειρίδια σε σχέση με τα παλιότερα έχουν διαμορφωθεί. Επιπλέον, η συμβολή του θρησκευτικού περιεχομένου είναι εμφανής σε ορισμένες τάξεις του δημοτικού, κυρίως στο μάθημα της γλώσσας που ερευνήθηκε σε αυτή την εργασία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Θρησκευτικό στοιχείο, Θρησκευτική Αγωγή, σχολικά εγχειρίδια, γλωσσικό μάθημα, θρησκευτικό πνεύμα.

Οι εκτιμήσεις στα σχολικά εγχειρίδια των μαθηματικών της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου

Σίσκου Πολυξένη, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Δεσλή Δέσποινα, Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.

Η ενσωμάτωση των εκτιμήσεων στη μαθηματική εκπαίδευση είναι σημαντική, καθώς αφενός αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής ζωής των μαθητών και αφετέρου συμβάλλουν στην ανάπτυξη της μαθηματικής σκέψης και της αίσθησης του αριθμού. Αν και η σημασία των εκτιμήσεων φαίνεται να έχει αναγνωριστεί από τα περισσότερα προγράμματα σπουδών για τα μαθηματικά στο εξωτερικό και στην Ελλάδα, η παρουσία τους στα προγράμματα σπουδών και, κατά συνέπεια, στα σχολικά εγχειρίδια των μαθηματικών είναι περιορισμένη. Καθώς τα σχολικά εγχειρίδια αποτελούν το κυριότερο μέσο που αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδασκαλία τους, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η μελέτη της παρουσίας των δραστηριοτήτων εκτίμησης στα ελληνικά σχολικά εγχειρίδια των μαθηματικών της Δ' τάξης του δημοτικού σχολείου. Για τον σκοπό αυτό, μελετήθηκαν όλες οι δραστηριότητες εκτίμησης ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους, τον τύπο εκτίμησης στον οποίο αναφέρονται, καθώς και ως προς τη σύνδεσή τους με την καθημερινή ζωή. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως, από το σύνολο των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια των μαθηματικών της Δ' τάξης, 10% αυτών είναι δραστηριότητες εκτίμησης. Περισσότερες από τις μισές δραστηριότητες εκτίμησης αφορούν στην υπολογιστική εκτίμηση, ενώ περίπου το 20% αφορά στις εκτιμήσεις μέτρησης. Ιδιαίτερα περιορισμένη έως μηδαμινή φαίνεται να είναι η παρουσία των δραστηριοτήτων εκτίμησης πλήθους και εκτίμησης πάνω στην αριθμογραμμή. Αν και στις περισσότερες δραστηριότητες εκτίμησης αναδεικνύεται η σύνδεση των εκτιμήσεων με τον πραγματικό κόσμο (57,3%), το 74,2% των δραστηριοτήτων εκτίμησης περιλαμβάνουν υπολογισμούς με ακρίβεια μέσω της εκτέλεσης αλγοριθμικών πράξεων. Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν την ανάγκη αναθεώρησης του περιεχομένου των σχολικών εγχειριδίων των μαθηματικών ως προς τη διδασκαλία των εκτιμήσεων και προβάλλουν σημαντικά στοιχεία για τον σχεδιασμό των νέων σχολικών εγχειριδίων των μαθηματικών, που πρόκειται να δημοσιευτούν στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολικά εγχειρίδια μαθηματικών, υπολογιστική εκτίμηση, εκτίμηση πλήθους, εκτίμηση μέτρησης, εκτίμηση πάνω στην αριθμογραμμή, Δ' τάξη

Νέο πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στο Δημοτικό: Μια πρώτη προσέγγιση από την οπτική των εκπαιδευτικών.

Ταμπάκη Γεωργία, Med, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Κουτσιούρη Σοφία, Δρ, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Οι προκλήσεις του 21ου αιώνα και οι νέες επιστημονικές προσεγγίσεις της διδασκαλίας και μάθησης δημιουργούν την ανάγκη για ένα σχολείο ποιοτικά αναβαθμισμένο, ανοιχτό και έτοιμο να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες. Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού, τα αναλυτικά προγράμματα σπουδών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τροποποιούνται και επικαιροποιούνται συνεχώς, ακολουθώντας τις σύγχρονες οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Σε αυτό το ευρύτερο πλαίσιο, το 2021 δημιουργήθηκε - μεταξύ άλλων - το νέο πρόγραμμα σπουδών της νεοελληνικής γλώσσας, το οποίο στοχεύει στην καλλιέργεια γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων στους μαθητές/στις μαθήτριες, που θα τους/τις καταστήσουν ενεργούς και υπεύθυνους πολίτες των σύγχρονων παγκοσμιοποιημένων κοινωνιών. Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η διερεύνηση των απόψεων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Πειραματικών Δημοτικών σχολείων της ελληνικής επικράτειας για το νέο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της νεοελληνικής γλώσσας, σχετικά με το οποίο επιμορφώθηκαν (και σε κάποιες περιπτώσεις υλοποίησαν), το σχολικό έτος 2021-2022. Πιο συγκεκριμένα, η ανακοίνωση επικεντρώνεται στη σύγκριση μεταξύ του επιδιωκόμενου στόχου των δημιουργών του προγράμματος και της προσλαμβανόμενης από τους/τις εκπαιδευτικούς μορφής του. Στηρίζεται θεωρητικά στην παραδοχή ότι η κατανόηση μιας πολιτικής (π.χ. του αναλυτικού προγράμματος) είναι μια διαδικασία ερμηνείας και μετάφρασής της από τους δρώντες που εμπλέκονται στη διαδικασία της παραγωγής και πραγμάτωσής της. Ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί κατανοούν το συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα αναδείχθηκε μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων με 12 εκπαιδευτικούς της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Από την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν ως βασικά στοιχεία της παιδαγωγικής φιλοσοφίας του νέου προγράμματος τη μαθητοκεντρική λογική του, την προώθηση της διερευνητικής μάθησης, τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, καθώς και την έμφαση στην εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της ομαδοσυνεργατικής μάθησης. Παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι το νέο πρόγραμμα παρέχει αυξημένη παιδαγωγική αυτονομία στους ίδιους/ες, καθώς και τη δυνατότητα αυτενέργειας στους μαθητές/στις μαθήτριες. Οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν επίσης ως ειδικότερα χαρακτηριστικά του νέου προγράμματος την προώθηση της φιλιαναγνωσίας και τη θεμελίωσή του στις αρχές της πολυτροπικότητας και των επικοινωνιακών και των κειμενοκεντρικών προσεγγίσεων της γλωσσικής διδασκαλίας. Οι συνεντευξιζόμενοι/ες θεωρούν επίσης ως βασικότερο μειονέκτημα του νέου προγράμματος την ανεπάρκεια του προβλεπόμενου διδακτικού χρόνου, ενώ ως λειτουργικό πλεονέκτημα τη σαφή διατύπωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων και την καλλιέργεια των δεξιοτήτων του 21ου αιώνα. Τέλος, σημειώνουν συγκεκριμένες (δυσνητικές) δυσκολίες εφαρμογής του προγράμματος, όπως την έλλειψη ετοιμότητας των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή του και την απουσία της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής στα σχολεία, ενώ παράλληλα διατυπώνουν βελτιωτικές προτάσεις.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, Νεοελληνική Γλώσσα, απόψεις εκπαιδευτικών, Δημοτική Εκπαίδευση, Δεξιότητες του 21ου αι.

Διερεύνηση των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων του Γυμνασίου στο μάθημα της Γλωσσικής Διδασκαλίας

Φαφίτη Κερασία, Δρ, Φιλολόγος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μιχαλοπούλου Αικατερίνη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος και η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας υλοποιούνται βάσει συγκεκριμένων Αναλυτικών Προγραμμάτων (Α.Π). Ο όρος αναφέρεται στο σύνολο των διαδικασιών σχεδιασμού, σύνταξης και εφαρμογής του εκπαιδευτικού έργου. Ο Westburg αναφέρεται στο Α.Π. με τον όρο της κοινωνικότητας που στοχεύει στην προετοιμασία των νέων για την ομαλή ένταξή τους στην κοινωνική πραγματικότητα. Βασικός στόχος λοιπόν της εκπαίδευσης μέσω των Α.Π. αποτελεί όχι μόνο η διδασκαλία χρήσιμων και απαραίτητων γνώσεων σε κάθε γνωστικό αντικείμενο, αλλά και η ανάπτυξη και η καλλιέργεια ισχυρών γνωστικών, μεταγνωστικών, κοινωνικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων, οι οποίες θα βοηθήσουν κάθε εκπαιδευόμενο να γίνει ένας ανεξάρτητα σκεπτόμενος και ενεργός πολίτης του 21ου αι. που θα μπορεί να δημιουργεί, να επεξεργάζεται και να αξιολογεί τη γνώση και να τη χρησιμοποιεί όπως και όπου αυτός κρίνει κατάλληλα. Επομένως το Α. Π. δεν αφορά μόνο στο περιεχόμενο της μάθησης, στη διδακτέα ύλη και στο χρονοδιάγραμμα του κάθε μαθήματος αλλά αναφέρεται και στην καλλιέργεια συγκεκριμένων δεξιοτήτων των μαθητών και ειδικότερα στην κατάκτηση του γραμματισμού, δηλαδή στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητάς τους, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν επαρκώς στις απαιτήσεις της κοινωνίας του μέλλοντος. Έχοντας ως έναυσμα τη συγκεκριμένη άποψη μέσω της παρούσης έρευνας επιχειρήθηκε ο έλεγχος των καινούργιων Αναλυτικών Προγραμμάτων του μαθήματος της Γλώσσας του Γυμνασίου αναφορικά με τις παραπάνω σκέψεις. Πιο συγκεκριμένα στόχος της συγκεκριμένης εργασίας είναι να διαπιστωθεί αν τα καινούργια Α.Π. της Γλωσσικής Διδασκαλίας έχουν τη δυνατότητα να εξοπλίσουν τους μαθητές όχι μόνο με γλωσσικές γνώσεις αλλά και με δεξιότητες οι οποίες θα τους βοηθήσουν να διαχειρίζονται σωστά αυτές τις γνώσεις και να τις χρησιμοποιούν κατάλληλα στα διάφορα περιβάλλοντα. Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχτηκε για την παρούσα εργασία είναι η Ποιοτική Ανάλυση Περιεχομένου και οι κατηγορίες που συγκροτήθηκαν είναι: α) περιεχόμενο των Α.Π., β) στόχος τους, γ) διδακτική προσέγγιση και δ) αξιολόγηση. Τα αποτελέσματα του διερευνώμενου υλικού υπέδειξαν ότι τα Α. Π. στο μάθημα της Γλώσσας του Γυμνασίου μέσω συγκεκριμένων κατευθύνσεων που δίνουν έχουν τη δυνατότητα να βοηθήσουν τους μαθητές όχι μόνο να μάθουν τη μητρική τους γλώσσα αλλά και να τη χειρίζονται σωστά. Επίσης μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων είναι δυνατόν να αναπτύξουν τον λειτουργικό και κριτικό γραμματισμό, απαραίτητη δεξιότητα, ώστε να αποτελέσουν ενεργά μέλη της κοινωνικής πραγματικότητας. Εκείνο που θα πρέπει να τονίσουμε είναι ότι θα πρέπει να προσεχθεί η εφαρμογή τους από τους εκάστοτε εκπαιδευτικούς αλλά και η σωστή χρήση του εκπαιδευτικού και διδακτικού υλικού προς αυτή την κατεύθυνση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αναλυτικά Προγράμματα, Ποιοτική Ανάλυση, Γλωσσική Διδασκαλία, Γυμνάσιο

Σύγκριση του ισχύοντος και του Συμπληρωματικού Προγράμματος Σπουδών των Μαθηματικών της ΣΤ' Δημοτικού

Χριστοπούλου Δήμητρα, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κακοβάς Παναγιώτης, Δρ., Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Πανεπιστήμιο Guglielmo Marconi

Μάνεσης Νικόλαος, Ε.Δι.Π, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η εργασία επιχειρεί την καταγραφή και επισήμανση των σημαντικότερων ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ του Ισχύοντος και του Νέου Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.) των Μαθηματικών της ΣΤ' Δημοτικού, το οποίο έχει εξαγγελθεί ότι θα εφαρμοστεί από την ερχόμενη σχολική χρονιά. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) είναι ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς το κατευθύνει και επηρεάζει άμεσα τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών/μαθητριών και των γνώσεών τους. Είναι, αδιαμφισβήτητα, ανάγκη τα Π.Σ. κάθε χώρας να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες των μαθητών/μαθητριών και της εκάστοτε κοινωνίας. Κρίνεται απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν τα Π.Σ. ώστε να διδάσκουν σύμφωνα με τις κατάλληλες παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές. Η εργασία στοχεύει με ανάλυση περιεχομένου, να αναδείξει ομοιότητες και διαφορές των δύο Π.Σ. (α) στη σκοποθεσία, (β) στη δομή, και (γ) στη διδακτική πλαισίωση και τον σχεδιασμό μάθησης των διαφόρων θεματικών ενοτήτων που προτείνονται. Βασικές ομοιότητες που παρατηρήθηκαν μεταξύ των δύο Π.Σ. αποτελούν η διδασκαλία των Μαθηματικών με τρόπο απλό και μεστό, η εξοικείωση των μαθητών/μαθητριών με τα Μαθηματικά και, κυρίως, η πρακτική διαχείρισή τους σε καταστάσεις σχολικής και εξωσχολικής πραγματικότητας.

Από την άλλη πλευρά, οι βασικές διαφορές σχετίζονται με (α) τη σκοποθεσία, (β) τη δομή και (γ) τη διδακτική πλαισίωση και τον σχεδιασμό μάθησης. Το νέο Π.Σ. εκφράζει με μεθοδικότερο ίσως τρόπο την ανάγκη για καλλιέργεια της δημιουργικής, αναστοχαστικής και κριτικής σκέψης, δίνοντας έμφαση στη βιωματική μάθηση και όχι τόσο σε δραστηριότητες που κυρίως εστιάζουν στη διαθεματική προσέγγιση των Μαθηματικών, όπως αυτό αντανακλάται στο ισχύον Π.Σ. Ακόμα, το ισχύον Π.Σ. εισάγει σχεδόν κατευθείαν τον/την εκπαιδευτικό στους πίνακες των προς διδασκαλία θεματικών ενοτήτων, ενώ το νέο Π.Σ. είναι δομημένο με τη φιλοσοφία ενός άρτια σχεδιασμένου οδηγού για τον/την εκπαιδευτικό. Τέλος, το νέο Π.Σ. υποστηρίζει τη γνωστική-ατομική και την κοινωνικοπολιτισμική συμμετοχική προσέγγιση στη μάθηση των Μαθηματικών, την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου μαθηματικού συλλογισμού, την ανάδειξη των μαθηματικών πρακτικών ταυτόχρονα με τη μάθηση του μαθηματικού περιεχομένου, επιδιώκει την παροχή ευκαιριών στους/στις μαθητές/μαθήτριες για πολλαπλούς τρόπους συμμετοχής στη μαθηματική δραστηριότητα, την υποστήριξη διδακτικών στρατηγικών συμπερίληψης και διαφοροποίησης και την προσέγγιση της πολιτισμικά ευαισθητοποιημένης διδασκαλίας των Μαθηματικών, που συνδέεται με την επίγνωση των διαφορετικών πολιτισμικών αξιών, παραδόσεων και κατανοήσεων που κάθε μαθητής/μαθήτρια «φέρει» στην τάξη. Ακόμα, το νέο Π.Σ. δίνει έμφαση στις τροχιές μάθησης και διδασκαλίας στα σχολικά μαθηματικά, βάσει της οποίας οι μαθητές/μαθήτριες ακολουθούν μια εξελικτική πορεία μάθησης και ανάπτυξης των μαθηματικών νοημάτων. Οι εκπαιδευτικοί κατανοούν αυτήν την πορεία και τους βασικούς σταθμούς της και οργανώνουν τις δραστηριότητες αναλόγως.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μαθηματικών, ομοιότητες, διαφορές

Προσβάσιμο εκπαιδευτικό υλικό στο μάθημα της Ιστορίας της Γ΄ Δημοτικού για άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Δεφίγγου Γεωργία, Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, Msc Ειδικής Αγωγής, PhD Σχολικής Ψυχολογίας, Κέντρο Ειδικών Θεραπειών: Habilis

Γαλανοπούλου Μαρία, Φιλολόγος, Ειδική Παιδαγωγός Msc, Επιστημονική Υπεύθυνη: Τηλεσκόπιο Ινστιτούτο Ανάπτυξης και Ευζωίας

Λύτρα Φωτεινή, Ψυχολόγος, Msc Child and Adolescent Psychology, Κέντρο Ειδικών Θεραπειών: Habilis

Σύμφωνα με τη σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, το σχολείο οφείλει να δίνει τη δυνατότητα καθολικής πρόσβασης καθώς και τα εργαλεία, με σκοπό την κάλυψη των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στο πλαίσιο του προγράμματος «Σχεδιασμός και ανάπτυξη προσβάσιμου εκπαιδευτικού και εποπτικού υλικού για μαθητές με αναπηρίες» του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ), υλοποιήθηκε η προσαρμογή του βιβλίου της Ιστορίας αποσκοπώντας στη μαθησιακή και εκπαιδευτική συμπερίληψη των μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες σύμφωνα με τη μέθοδο Κείμενο για όλους (Easy to Read). Η ανάγνωση είναι ένα σύνθετο γνωστικό έργο που απαιτεί συνδυασμό πολλαπλών δεξιοτήτων γεγονός που δυσκολεύει τους μαθητές με δυσκολίες μάθησης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί κατά πόσο η χρήση του προσαρμοσμένου βιβλίου βοηθάει τους μαθητές με δυσκολίες τόσο στον ρυθμό ανάγνωσης όσο και στην κατανόηση. Αναλυτικότερα εξετάστηκαν 4 μελέτες περίπτωσης κατά τη χρήση του σχολικού εγχειριδίου και έπειτα του προσαρμοσμένου υλικού. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα οι μαθητές με δυσκολίες μάθησης ανταποκρίνονται καλύτερα στη χρήση του προσαρμοσμένου υλικού τόσο στο ρυθμό ανάγνωσης όσο και στην κατανόηση του κειμένου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ιστορία, Κείμενο για όλους, μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ,
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ,
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ**

**Ηλεκτρονικός εκφοβισμός και Πανεπιστήμιο: η ανάγκη εφαρμογής προγραμμάτων
για την πρόληψή του**

Αλποχωρίτης Χρήστος, ΠΕ01, ΤΕ16, Μ.Εd. (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Φρούντα Μαρία, ΕΔΙΠ Msc, PhD (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Αρμακόλας Στέφανος, ΕΔΙΠ (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Η χρήση του διαδικτύου και κατ' επέκταση η καθημερινή ενασχόληση με υπολογιστή, τάμπλετ και κινητό τηλέφωνο, έχει αναμφίβολα επηρεάσει τη ζωή όλων, τόσο θετικά όσο και αρνητικά. Στα αρνητικά συμπεριλαμβάνεται ο ηλεκτρονικός ή διαδικτυακός εκφοβισμός (cyberbullying), ο οποίος τελευταία έχει μετατραπεί σε κοινωνικό ζήτημα. Πράγματι, έχει διαπιστωθεί ότι θύματα και θύτες διαδικτυακού εκφοβισμού διατρέχουν κίνδυνο από πληθώρα προβλημάτων με σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχολογική, κοινωνική και σωματική υγεία, αλλά και στην ακαδημαϊκή απόδοση. Επακόλουθο των προαναφερθέντων ήταν να μετατοπιστεί το ενδιαφέρον από τον παραδοσιακό εκφοβισμό στη νέα μορφή εκφοβισμού. Παρόλα αυτά, ενώ για το μαθητικό πληθυσμό υπάρχει πληθώρα προγραμμάτων εν εξελίξει, δεν φαίνεται να τυγχάνουν της ίδιας επιστημονικής προσοχής οι φοιτητές. Ως εκ τούτου, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η ύπαρξη παρεμβάσεων για την πρόληψη του φαινομένου σε φοιτητές καθώς και οι αντιλήψεις τους για την πρόληψή του.

Αρχικά, πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση άρθρων με λέξεις κλειδιά (διαδικτυακός εκφοβισμός, ηλεκτρονικός εκφοβισμός, κυβερνοεκφοβισμός, εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο, πρόληψη, παρέμβαση, πρόγραμμα πρόληψης, φοιτητές, φοιτήτριες και Πανεπιστήμιο) για την ανεύρεση σχετικών παρεμβάσεων πρόληψης του ηλεκτρονικού εκφοβισμού που υλοποιήθηκαν σε φοιτητές/τριες στο διεθνή και στον ελληνικό χώρο. Εν συνεχεία, ακολούθησε ποσοτική έρευνα με ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς σε 262 προπτυχιακούς/ές φοιτητές/τριες. Το δείγμα της μελέτης προήλθε από το Πανεπιστήμιο Πατρών και πιο συγκεκριμένα, το Τμήμα Επιστημών Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας και το Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν έγινε με τη βοήθεια του SPSS 28.0.1, πραγματοποιώντας περιγραφικές και επαγωγικές αναλύσεις.

Από τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν φαίνεται ότι οι παρεμβάσεις πρόληψης του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, ειδικά στα πανεπιστημιακά ιδρύματα, είναι ελάχιστες και μικρής διάρκειας, με αποτέλεσμα, τις περισσότερες φορές, να διαπιστώνεται ότι είναι σε πρωτόλειο στάδιο. Στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, δεν φάνηκε να υπάρχουν σχετικές παρεμβάσεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Παρόλα αυτά, οι φοιτητές αναδεικνύουν την ανάγκη για οργάνωση, σχεδίαση και εφαρμογή προγραμμάτων πρόληψης του ηλεκτρονικού εκφοβισμού στο Πανεπιστήμιο, καθώς και την ένταξη αντίστοιχων μαθημάτων στο πρόγραμμα σπουδών τους, είτε αυτόνομα είτε στο πλαίσιο της αγωγής και του γραμματισμού υγείας. Θεωρούν ότι χρειάζεται να ενδυναμωθεί η σημασία της πρόληψης σε θέματα εκφοβισμού με στόχο την τροποποίηση των αρχικών πεποιθήσεων των φοιτητών/τριών και την απόκτηση δεξιοτήτων αντιμετώπισης εκφοβιστικών συμπεριφορών, τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο. Εν κατακλείδι, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα μπορούσαν να έχουν προεκτάσεις στο σχεδιασμό νέων εκπαιδευτικών και κοινωνικών πολιτικών που ακολουθούν τα Ιδρύματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό.

Υποστήριξη ευάλωτου μαθητικού πληθυσμού και αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας υποψήφιων εκπαιδευτικών Δημοτικής εκπαίδευσης: Μία πιλοτική μελέτη

Βελώνη Μαλαματή, Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης, Msc, MA, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Βάσιου Αικατερίνη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Δανού Στέλλα, Εκπαιδευτικός Δημοτικής Εκπαίδευσης, PhD, Saint Louis University, Missouri, USA

Υπό το πρίσμα της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να στηρίζουν τη μάθηση όλου του μαθητικού πληθυσμού, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των μαθησιακών αναγκών εντός των ετερογενών σχολικών τάξεων, διατηρώντας παράλληλα υψηλές προσδοκίες τόσο για τον τυπικό, όσο και για τον ευάλωτο μαθητικό πληθυσμό. Εστιάζοντας στους υποψήφιους εκπαιδευτικούς, η κατανόηση των πεποιθήσεων τους ως προς την αναπηρία, τις ειδικές μαθησιακές ανάγκες, τις διδακτικές προσεγγίσεις και τις ευθύνες του ρόλου τους διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη βελτίωση της επαγγελματικής προετοιμασίας και των διδακτικών πρακτικών τους. Οι συμπεριφορές και οι επιλογές των υποψήφιων εκπαιδευτικών μπορούν να προβλεφθούν σε μεγάλο βαθμό από την αντιληπτή αυτοαποτελεσματικότητά τους, η οποία ορίζεται ως η πίστη που διαθέτουν στην ικανότητά τους να εκτελέσουν τα καθήκοντα που απαιτούνται στο πλαίσιο του ρόλου τους, επιτυγχάνοντας τα επιθυμητά μαθησιακά αποτελέσματα και την ενεργό εμπλοκή του μαθητικού πληθυσμού.

Σκοπός της παρούσας πιλοτικής μελέτης είναι η διερεύνηση των πεποιθήσεων των υποψήφιων εκπαιδευτικών Δημοτικής εκπαίδευσης, όσον αφορά την υποστήριξη ευάλωτου μαθητικού πληθυσμού στη μάθηση και την κοινωνική συμμετοχή, καθώς και της αντίληψης που διαθέτουν όσον αφορά την αυτοαποτελεσματικότητά τους. Για τον σκοπό της έρευνας, συλλέχθηκαν δεδομένα από προπτυχιακές φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Κρήτης, οι οποίες πραγματοποίησαν πρακτική άσκηση σε ευάλωτους μαθητικούς πληθυσμούς. Οι φοιτήτριες (N=30) συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο αυτο-αναφοράς, το οποίο αποτελούνταν από δύο κλίμακες. Για να αξιολογηθούν οι πρακτικές υποστηρίξεις του ευάλωτου μαθητικού πληθυσμού, αξιοποιήθηκε η κλίμακα των Macuga, Čuk και Peček (2020), ενώ για τη μέτρηση της αντίληψης αυτοαποτελεσματικότητας των υποψήφιων εκπαιδευτικών χρησιμοποιήθηκε η σύντομη μορφή της Κλίμακας Αντίληψης Αυτοαποτελεσματικότητας των Εκπαιδευτικών (Ohio State Teacher Efficacy Scale - OSTES).

Εστιάζοντας στα κυριότερα αποτελέσματα, παρατηρείται σαφής προτίμηση των υποψήφιων εκπαιδευτικών στις υποστηρικτικές πρακτικές, έναντι των μη-υποστηρικτικών πρακτικών. Παράλληλα, οι συμμετέχουσες φαίνεται να διαθέτουν συνολικά μέτρια προς υψηλά επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας, με τις μεγαλύτερες επιδόσεις να παρατηρούνται στην κατηγορία που αφορά τις εκπαιδευτικές στρατηγικές και τις χαμηλότερες επιδόσεις στην κατηγορία που εστιάζει στη διαχείριση της τάξης. Τα εν λόγω ευρήματα συνάδουν εν μέρει με τη σχετική βιβλιογραφία, καθώς οι εκπαιδευτικοί με υψηλά επίπεδα αυτό-αποτελεσματικότητας τείνουν να εφαρμόζουν υποστηρικτικές εκπαιδευτικές πρακτικές που ενθαρρύνουν την αυτονομία των μαθητών. Ωστόσο, τα χαμηλά επίπεδα αυτοαποτελεσματικότητας που παρατηρούνται όσον αφορά τη διαχείριση της τάξης, αποκλίνουν από αυτά σχετικών ερευνών. Θα συζητηθούν οι περιορισμοί της μελέτης και θα διατυπωθούν προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: συμπεριληπτική εκπαίδευση, ευάλωτος μαθητικός πληθυσμός, υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, αντίληψη αυτοαποτελεσματικότητας

Απόψεις και πρακτικές διδασκόντων/σκουσών για τη συνεργατική διδασκαλία και μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο: προκαταρκτικά αποτελέσματα μιας πανελλήνιας έρευνας σε διδάσκοντες/σκουσες ΑΕΙ

Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Καραδημητρίου Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Τα έτη 2020 και 2021 σημαδεύτηκαν από την πανδημία του COVID-19. Ο τομέας της εκπαίδευσης ήταν ο πρώτος που επλήγη από την πανδημία. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων ανέστειλαν τη λειτουργία τους. Τα πανεπιστήμια των δυτικών και αναπτυγμένων χωρών κατάφεραν σε σύντομο χρονικό διάστημα, με τη βοήθεια των ΤΠΕ, να προσαρμοστούν και να συνεχίσουν το έργο τους, όπως συνέβη και στην Ελλάδα, εξ αποστάσεως. Σ' αυτή τη μετάβαση ο ρόλος των πανεπιστημιακών δασκάλων ήταν καθοριστικός. Οι πανεπιστημιακοί, για να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, εν μέσω Lockdown, χρησιμοποίησαν, για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ένα συνδυασμό πλατφορμών σύγχρονης (Zoom, Microsoft Teams), και ασύγχρονης (Moodle, E-Class) επικοινωνίας. Οι πλατφόρμες σύγχρονης κι ασύγχρονης επικοινωνίας ανοίγουν το δρόμο για τη συνεργατική μάθηση, αφού τα συνεργατικά εργαλεία που διαθέτουν, υποστηρίζουν τη χρήση ποικίλων τεχνικών συνεργατικής μάθησης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιάσει προκαταρκτικά αποτελέσματα, καθώς αποτελεί μέρος ευρύτερης έρευνας που είναι σε εξέλιξη, αναφορικά με τις απόψεις των πανεπιστημιακών δασκάλων για τη χρήση της συνεργατικής μάθησης σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και ν' αναδείξει τις τεχνικές συνεργατικής μάθησης που αξιοποίησαν στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους, λόγω της πανδημίας του Covid-19, μέσα απ' τα εργαλεία που τους παρείχαν οι ποικίλες ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Ειδικότερα, η έρευνα εξετάζει τις απόψεις των διδασκόντων και διδασκουσών σχετικά με τα οφέλη και τα μειονεκτήματα της συνεργατικής μάθησης σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, τις τεχνικές συνεργατικής μάθησης που χρησιμοποίησαν καθώς και τα εμπόδια για την εφαρμογή και κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους. Η εν λόγω έρευνα είναι ποσοτική, για την υλοποίηση της οποίας χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήματα κυρίως κλειστού τύπου (διχοτομικές και κλίμακες likert). Το δείγμα αποτέλεσαν διδάσκοντες και διδάσκουσες ελληνικών ΑΕΙ, χωρίς περιορισμούς ως προς το γνωστικό αντικείμενο και την εργασιακή σχέση με τον φορέα εργασίας, με την προϋπόθεση ότι δίδαξαν την περίοδο της πανδημίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας προκύπτουν από τα πρώτα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν πιλοτικά από 70 διδάσκοντες/σκουσες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο μέχρι το τέλος Μαΐου του 2023. Τα συμπεράσματα δείχνουν ότι οι διδάσκοντες/σκουσες αναγνωρίζουν οφέλη όσο και μειονεκτήματα στη συνεργατική μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Επίσης, εκτιμούν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες για εφαρμογή δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης. Παράλληλα, εντοπίζουν εμπόδια που πιθανώς να έδρασαν αποτρεπτικά όσον αφορά την υλοποίηση δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συνεργατική μάθηση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τεχνικές συνεργατικής μάθησης, ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας, ψηφιακά εργαλεία μάθησης

Η συμβολή της επαγγελματικής κατάρτισης και των προγραμμάτων κοινοτικής δράσης στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας

Ξενούλη Γεωργία: Υποψήφια διδάκτωρ ΕΚΠΑ
Βουδούρη Αγγελική: Καθηγήτρια ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ
Μαντάς Νικόλαος: Υποψήφιος διδάκτωρ ΕΚΠΑ

Η παρούσα εισήγηση διαπραγματεύεται τον ρόλο της επαγγελματικής κατάρτισης και των κοινοτικών προγραμμάτων στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας. Στόχος της είναι η προσέγγιση και η προαγωγή προγραμμάτων

επαγγελματικής ειδίκευσης, με έμφαση στην διασύνδεση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας, ώστε τα μειονεκτούντα άτομα να μην έρχονται αντιμέτωπα με την κοινωνική περιθωριοποίηση και την παραβατικότητα. Σημαντική είναι η εκπαίδευση των νέων, μέσα από προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, στοχεύοντας στην απόκτηση βασικών δεξιοτήτων για αυτούς, στην αλλαγή στάσεων και συμπεριφοράς τους, την προώθηση της ενσωμάτωσής τους στο κοινωνικό σύνολο και την επαγγελματική αποκατάσταση.

Ταυτόχρονα, εγείρονται και ζητήματα που σχετίζονται με την συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των διευθυντών των σχολικών μονάδων, καθώς και την ανάπτυξη ενός εξειδικευμένου προγράμματος σπουδών. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις για να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εφήβων, παρέχοντάς τους τις ευκαιρίες να βελτιώσουν την ζωή τους και να κάνουν θετικές αλλαγές, διασυνδέοντάς τους ταυτόχρονα με θέσεις πρακτικής άσκησης και με την απασχόληση.

Στην προσπάθεια, επίσης, να επιτευχθεί μία αποτελεσματικότερη διαχείριση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, απαραίτητη κρίνεται η συνεργασία μεταξύ των φορέων της κοινότητας, η οποία αποτελεί βασικό πλαίσιο ανάπτυξης των πολιτικών πρόληψης. Προγράμματα κοινοτικής δράσης θα πρέπει να στοχεύουν στην προσέγγιση των ατόμων εκείνων που έχουν αποκοπεί από την υπόλοιπη κοινότητα – απόρροια της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας- και πιθανότατα να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς.

Προγράμματα απασχόλησης που πραγματοποιούνται μετά το σχολείο, παρέχοντας δραστηριότητες ανάπτυξης των δεξιοτήτων για τους νέους, δημιουργική απασχόληση για εφήβους, αλλά και για άτομα με αναπηρίες, προώθηση της συμμετοχής τους σε εργαστήρια, με σκοπό την κάλυψη των αναγκών τους μέσω της τέχνης και του πολιτισμού, για την αποφυγή της βίας, του φυλετικού ρατσισμού και της εμπλοκής τους σε συμμορίες, αποτελούν κοινοτικές πρωτοβουλίες για έγκαιρη παρέμβαση και αποτροπή των ανηλίκων από την παραβατικότητα.

Τα αποτελέσματα της εισήγησης καταδεικνύουν την ανάγκη για ανάπτυξη μίας συντονισμένης δομής καθοδήγησης, συμβουλευτικής και υποστήριξης για τους νέους από εξειδικευμένους επαγγελματίες (όπως κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, κ.ά..) για την ενεργοποίηση των κατάλληλων μηχανισμών και τεχνικών και την αντιμετώπιση περιστατικών παραβατικότητας. Εν κατακλείδι, αδήριτη είναι η ανάγκη για συνεχή εκπαίδευση, κατάρτιση κι εποπτεία των εκπαιδευτικών, καθώς κι όλων των επαγγελματιών που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά, η διενέργεια συχνών ομάδων εργασιών και κυρίως η διασύνδεση και η συνεργασία μεταξύ τους με σκοπό την συμβουλευτική φροντίδα στους ανηλίκους και τις οικογένειές τους, αλλά και την άμβλυνση της παραβατικότητας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νεανική παραβατικότητα, επαγγελματική κατάρτιση, κοινοτικές παρεμβάσεις.

Η εναλλακτικότητα στην εκπαιδευτική διαδικασία μάθησης: Μία πρακτική εφαρμογή στη σχολική τάξη.

Ρογκότη Αγγελική: φιλόλογος-νηπιαγωγός

Χουλιάρα Βικτωρία: αρχαιολόγος-δασκάλα

Η σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα με την εισροή ανομοιογενούς πολιτισμικά μαθητικού πληθυσμού, τη διαφοροποίηση των αναγκών του μαθητή και την επικυριαρχία των νέων τεχνολογιών στη ζωή του, σχολική και μη, καθιστούν αδήριτη την ανάγκη κινητοποίησης του εκπαιδευτικού και αξιοποίησης εναλλακτικών διδακτικών μεθόδων για την πρόκληση του ενδιαφέροντος του μαθητή και την ενεργητική εμπλοκή του στη μαθησιακή διαδικασία, μέσα από δραστηριότητες ευχάριστες και με νόημα για αυτόν. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η κατάδειξη της αναγκαιότητας αξιοποίησης εναλλακτικών διδακτικών τεχνικών (ανεστραμμένη τάξη, ιδεοθύελλα, διαδραστική μέθοδος διδασκαλίας, αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, δραματοποίηση-παιχνίδια ρόλων) από τους εκπαιδευτικούς στη σχολική τάξη, για την πρόκληση ενδιαφέροντος των μαθητών, ώστε η μάθηση να αποκτήσει ενεργητικό και συμμετοχικό χαρακτήρα. Προς επίρρωση της αξίας αυτών των διδακτικών τεχνικών στη σχολική τάξη, στην παρούσα μελέτη παρουσιάζεται, με τη μορφή μικροδιδασκαλίας, μία εναλλακτική διδακτι-

κή πρόταση στο πλαίσιο των εργαστηρίων δεξιοτήτων «Δημιουργώ και Καινοτομώ», με θέμα: «Ένα φανταστικό ταξίδι με τους Ν.Α.Σ.Α.», όπως αυτή εφαρμόστηκε σε μαθητές των πρώτων τάξεων ενός Δημοτικού Σχολείου, της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας, κατά το σχολικό έτος 2022-2023. Το δείγμα αποτέλεσαν 7 μαθητές (n=7). Ειδικότερα, τέσσερεις εξ' αυτών φοιτούσαν στην Α' τάξη (n=4), (3 αγόρια και 1 κορίτσι), και τρεις (n=3), (1 αγόρι και 2 κορίτσια), στην Β' τάξη του ίδιου Δημοτικού Σχολείου. Για την εξαγωγή των αποτελεσμάτων, σχετικά με την ανταπόκριση των μαθητών στις εναλλακτικές μεθόδους διδασκαλίας που αξιοποιήθηκαν, διερευνήθηκαν οι πρότερες (τεχνική ιδεοθύελλας) και οι ύστερες γνώσεις των μαθητών (κουίζ γνώσεων). Τα αποτελέσματα κατέδειξαν αυξημένο ενδιαφέρον από τη μεριά των μαθητών, πνεύμα ομαδικότητας, συνεργατικότητας και ενσυναίσθησης, καλύτερη εμπέδωση του γνωστικού αντικείμενου εν συνόλω, παρατηρήθηκε θετική ανταπόκριση στους γνωστικούς, κοινωνικούς και συναισθηματικούς στόχους του εργαστηρίου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εναλλακτικές διδακτικές πρακτικές, μικροδιδασκαλία, πρόκληση ενδιαφέροντος, εφαρμογή.

Συστηματική ανασκόπηση επιστημονικών άρθρων σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό των εκπαιδευτικών

Σταφίδας Δημήτριος, ΠΕ70, Υποψ. Διδ. (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Πούλου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Παρότι η έρευνα σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό είναι εκτενής, επικεντρώνεται στον μαθητικό και στον φοιτητικό πληθυσμό και δεν εστιάζει στους εκπαιδευτικούς στο ρόλο του θύματος. Συνεπώς, ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός εκπαιδευτικών από συναδέλφους, γονείς και μαθητές/τριες είναι μία έκφανση του φαινομένου που δεν έχει ακόμη μελετηθεί επαρκώς και σε κάθε περίπτωση διαπιστώνεται ερευνητικό κενό. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η συστηματική ανασκόπηση επιστημονικών άρθρων σχετικά με τον ηλεκτρονικό εκφοβισμό των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα, θα διερευνηθούν μεταξύ άλλων τα εργαλεία συλλογής ερευνητικών δεδομένων που επιλέχθηκαν από τους ερευνητές, οι μορφές εκδήλωσης του ηλεκτρονικού εκφοβισμού, οι σημαντικότερες επιπτώσεις του φαινομένου στους εκπαιδευτικούς και ο ρόλος των παρατηρητών τέτοιων περιστατικών. Βασικό συμπέρασμα είναι ότι υπάρχει σημαντική διαφοροποίηση ανά χώρα στα ποσοστά θυματοποίησης των εκπαιδευτικών στις έρευνες που συμπεριλήφθηκαν στη συστηματική ανασκόπηση. Μέσω της συγκριτικής προσέγγισης των ποσοστών θυματοποίησης θα αναδειχθεί η δυσκολία της θεωρητικής αποσαφήνισης του φαινομένου του ηλεκτρονικού εκφοβισμού αλλά και η αδυναμία τυποποιημένης προσέγγισης της μέτρησής του. Παράλληλα, θα παρουσιαστούν κι άλλα ερευνητικά εμπόδια, όπως για παράδειγμα η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας, που αντιμετωπίζουν οι ερευνητές που ασχολούνται με τη θεματική αυτή. Τέλος, θα γίνουν προτάσεις για μελλοντικές έρευνες με στόχο την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου και μια πιο τεκμηριωμένη παρέμβαση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ηλεκτρονικός εκφοβισμός, εκπαιδευτικοί, συστηματική ανασκόπηση

Ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και η διδακτική αυτοαποτελεσματικότητά τους

Σταφίδας Δημήτριος, ΠΕ70, Υποψ. Διδ. (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Πούλου Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια (Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών)

Τις τελευταίες δεκαετίες, η έρευνα σχετικά με τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχει μετατοπιστεί από τον παραδοσιακό εκφοβισμό σε νέες μορφές εκφοβισμού, όπως ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός. Σύμφωνα με τους ερευνητές, η αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών επηρεάζει τη διδακτική τους συμπεριφορά και τα κίνητρα και επιτεύγματα των μαθητών τους. Στη χώρα μας, αλλά και διεθνώς, παρατηρείται ερευνητικό κενό στις μελέτες που αφορούν στον ηλεκτρονικό εκφοβισμό των εκπαιδευτικών και δε φαίνεται να ερευνάται η διδακτική αυτοαποτελεσματικότητα τους και κατά πόσο είναι πρόθυμοι να ενσωματώνουν ηλεκτρονικά μέσα στη διδακτική πρακτική τους και να υιοθετούν νέες τεχνολογίες. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να διερευνηθεί η πιθανή συσχέτιση της διδακτικής αυτοαποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών με τις εμπειρίες τους από περιστατικά ηλεκτρονικού εκφοβισμού. Πιο συγκεκριμένα από τις αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τη διδακτική τους αυτοαποτελεσματικότητα, θα μελετηθεί, κατά πόσο αυτοί, όντας εμπλεκόμενοι σε περιστατικά ηλεκτρονικού εκφοβισμού, δείχνουν μειωμένη εμπιστοσύνη ή όχι, στη χρήση ηλεκτρονικών μέσων στη διδακτική πράξη. Δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Ελλάδας. Για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε ως ερευνητικό εργαλείο ένα ειδικά κατασκευασμένο ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς που αξιολογεί τις εμπειρίες των εκπαιδευτικών σε ζητήματα ηλεκτρονικού εκφοβισμού και στηρίχτηκε κατά ένα μεγάλο μέρος στο ερωτηματολόγιο των Kopecký και Szołkowski (2016), κατόπιν τροποποιήσεων (Σταφίδας, 2021). Η αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μετρήθηκε με την Κλίμακα mobile Teachers' Sense of Efficacy Scale (mTSES) που βασίζεται στην Κλίμακα Αίσθησης της Αποτελεσματικότητας των Εκπαιδευτικών (TSES) των Tschannen-Moran και Woolfolk Hoy (2001). Η συγκεκριμένη κλίμακα αξιολογεί την διδακτική αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών ως α) προς τις στρατηγικές διδασκαλίας που ακολουθούν, β) τον τρόπο διαχείρισης της σχολικής τάξης και γ) την εμπλοκή των μαθητών στη διδασκαλία, συνεκτιμώντας την ενσωμάτωση των ηλεκτρονικών μέσων στην διδακτική πρακτική και την υιοθέτηση νέων τεχνικών και τεχνολογιών. Τέλος, θα παρουσιαστούν συνοπτικά τα πρώτα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας και τα σημαντικότερα συμπεράσματα με το ποσοστό του ηλεκτρονικού εκφοβισμού των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να υπολογίζεται περίπου στο 10%. Βασικό συμπέρασμα φαίνεται να είναι ότι οι αντιλήψεις για την διδακτική αυτοαποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών διαφέρουν στατιστικά σημαντικά μεταξύ αυτών που έχουν υποστεί ηλεκτρονικό εκφοβισμό και αυτών που δεν έχουν τέτοιου είδους εμπειρίες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ηλεκτρονικός εκφοβισμός, εκπαιδευτικοί, διδακτική αυτοαποτελεσματικότητα

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Συμβουλευτική στην εκπαίδευση. Χριστιανική αγωγή και εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης**

Αμανατίδης Νικόλαος, Σύμβουλος Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Εκπαίδευσης Ανατολικής Θεσσαλονίκης.

Η παρούσα εργασία διερευνά την έννοια της συμβουλευτικής στην εκπαίδευση μέσω της χριστιανικής αγωγής και τις δυνατότητές της για την ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα των δημοτικών σχολείων των ανατολικών προαστίων της πόλης. Βασισμένη στις αρχές των χριστιανικών αξιών και διδασκαλιών, η έρευνα αυτή εξετάζει πώς η συμβουλευτική μπορεί να ενσωματωθεί στο εκπαιδευτικό τοπίο ώστε να ενισχύσει την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και να προωθήσει την ολιστική εξέλιξη των μαθητών. Η μελέτη υπογραμμίζει τη σημασία της προώθησης των ηθικών αξιών, της διαμόρφωσης του χαρακτήρα και της ηθικής αγωγής στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος. Μέσω μιας προσπάθειας ανάλυσης της σχετικής βιβλιογραφίας, η παρούσα εργασία παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα οφέλη, τις προκλήσεις και τις πιθανές στρατηγικές εφαρμογής της συμβουλευτικής στην εκπαίδευση, κυρίως μέσα από ένα χριστιανικό πρίσμα. Έτσι λοιπόν και για την αποτελεσματική εφαρμογή της συμβουλευτικής στην εκπαίδευση μέσω της χριστιανικής αγωγής, μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες στρατηγικές. Αυτές περιλαμβάνουν την ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ εκπαιδευτικών, σχολικών οργανισμών και θρησκευτικών οργανώσεων, την παροχή σχετικής κατάρτισης και πόρων για τους εκπαιδευτικούς και τη δημιουργία κοινοτήτων πρακτικής και μάθησης για ανοιχτό διάλογο και συνεργασία. Επιπλέον, η προώθηση ενός υποστηρικτικού δικτύου χριστιανών εκπαιδευτικών μπορεί να διευκολύνει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών και την καλλιέργεια μιας κοινότητας μάθησης. Με την ενσωμάτωση των χριστιανικών αξιών στις πρακτικές συμβουλευτικής, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ενισχύσουν την επαγγελματική τους ανάπτυξη, να διευκολύνουν την ολιστική εξέλιξη των μαθητών και να καλλιεργήσουν ένα περιβάλλον μάθησης που θα τους ενθαρρύνει και θα τους συμπεριλαμβάνει. Ωστόσο, πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή ώστε η ενσωμάτωση των χριστιανικών αρχών να γίνει με σεβασμό, χωρίς αποκλεισμούς και με ευαισθησία απέναντι στο διαφορετικό πολιτισμικό και θρησκευτικό υπόβαθρο όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Αγκαλιάζοντας τη συμβουλευτική στην εκπαίδευση μέσα σε ένα χριστιανικό πλαίσιο, η εκπαίδευση μπορεί να ξεκινήσει ένα ταξίδι προς τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού μοντέλου που όχι μόνο μεταδίδει γνώσεις αλλά και καλλιεργεί χαρακτήρα και ηθικές αξίες στους μαθητές. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι η ενσωμάτωση των χριστιανικών αρχών στη συμβουλευτική μπορεί να συμβάλει στην προσωπική, επαγγελματική και πνευματική ανάπτυξη τόσο των εκπαιδευτικών όσο και των μαθητών, καλλιεργώντας εν τέλει ένα περιβάλλον μάθησης που αναπτύσσει και περιλαμβάνει όλους τους μαθητές.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμβουλευτική, Χριστιανική Αγωγή, Προσωπική, Επαγγελματική και Πνευματική Ανάπτυξη

Η συμβολή του θεσμού του μέντορα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: διερεύνηση απόψεων έμπειρων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αναγκαιότητα και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του θεσμού

Σιδηροπούλου Σταυρούλα, Εκπαιδευτικός, Δ/ντρια 23ου Δημ. Σχ. Καλλιθέας

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Η αύξηση των απαιτήσεων και των δυσκολιών στον χώρο της εκπαίδευσης καθιστά το έργο του εκπαιδευτικού ολοένα και πιο απαιτητικό. Η μη επαρκής πρακτική εξάσκηση κατά τη διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών, η ελλιπής επιμόρφωση αλλά και οι αποσπασματικές αλλαγές που πραγματοποιούνται στον χώρο της εκπαίδευσης θεωρούνται παράγοντες δυσκολίας στην άσκηση του εκπαιδευτικού έργου.

Η καθοδήγηση (mentoring) αποτελεί έναν από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους υποστήριξης των εκπαιδευτικών. Εφαρμόζεται στα περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα του εξωτερικού με θετικά αποτελέσματα τόσο για τους εκπαιδευτικούς όσο και για τα ίδια τα σχολεία, ως οργανισμούς. Επιπλέον η συνεχιζόμενη μάθηση έχει, αναμφίβολα, πολλαπλά οφέλη τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, καθώς συνεπικουρεί στη συγκρότηση πιο παραγωγικών και καινοτόμων κοινοτήτων. Οι εργαζόμενοι δημιουργούν, έρχονται συνεχώς αντιμέτωποι με καινούριες προκλήσεις και κατακτούν ολοένα και περισσότερες νέες δεξιότητες.

Στην Ελλάδα, ο θεσμός του μέντορα εισήχθη στο εκπαιδευτικό σύστημα με τον νόμο 3848 του 2010 και παρέμεινε ουσιαστικά ανενεργός μέχρι το 2021, όπου στο πλαίσιο καθοδήγησης και υποστήριξης των μαθητών θεσπίστηκε, με τον νόμο 4823, μεταξύ άλλων και ο ρόλος του παιδαγωγικού μέντορα εντός της σχολικής μονάδας. Οι γνώμες των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας δίστανται σε σχέση με την εφαρμογή του θεσμού.

Σκοπός της παρούσας έρευνας, η οποία εκπονήθηκε το 2021 δηλαδή πριν την εφαρμογή του θεσμού στην Ελλάδα, είναι η διερεύνηση των απόψεων έμπειρων εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την εισαγωγή του θεσμού όχι μόνο για τους νεοεισερχόμενους εκπαιδευτικούς αλλά και για τους πιο έμπειρους, καθώς και για τις προϋποθέσεις αναφορικά με την αποτελεσματική εφαρμογή του στο ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα.

Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική μέθοδος, η οποία δίνει τη δυνατότητα στον ερευνητή να κατανοήσει σε βάθος τις πεποιθήσεις, τα συναισθήματα, τα κίνητρα συγκεκριμένων προσώπων αναφορικά με κάποιο ζήτημα. Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέξαμε ως ερευνητικό εργαλείο την ημιδομημένη συνέντευξη. Ως δείγμα της έρευνας επιλέχθησαν δέκα εκπαιδευτικοί διαφόρων ειδικοτήτων με διδακτική εμπειρία άνω των 10 ετών.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτει πως οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την επιμόρφωση και τη στήριξη που λαμβάνουν καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους πορείας ελλιπή και θεωρούν σημαντική την εφαρμογή του θεσμού του μέντορα για τη βελτίωση του εκπαιδευτικού έργου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: καθοδήγηση, μέντορας, καθοδηγούμενος, εκπαιδευτικοί, επιμόρφωση

Η αξιοποίηση της τέχνης στη συμβουλευτική διαδικασία

Σολωμού Άννα, Ψυχολόγος, Δρ. Επιστημών της Αγωγής Πανεπιστήμιο Πατρών, asolomou@gmail.com

Φραγκούλης Ιωσήφ, Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, ΑΣΠΑΙΤΕ, ifragkoulis@aspete.gr

Τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται τόσο στο πεδίο της εκπαίδευσης όσο και στο πεδίο της συμβουλευτικής μια προσέγγιση η οποία στηρίζεται στην αξιοποίηση έργων τέχνης. Τα έργα τέχνης αποτελούν έναν πολύτιμο θησαυρό ο οποίος μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα στη συμβουλευτική πράξη, υπηρετώντας ένα ευρύ φάσμα στόχων, όπως η ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού, της δημιουργικότητας, της αυτογνωσίας, της κατανόησης της διαφορετικότητας και της γνωστικής ανάπτυξης. Αρκετοί θεωρητικοί όπως ο Gardner ο Eisner, ο Perkins και ο Κόκκος, διατυπώνουν

την άποψη πως η αξιοποίηση έργων τέχνης συμβάλλει στην βαθύτερη κατανόηση του εσωτερικού κόσμου των ατόμων, καθώς και στην ανάπτυξη ποικίλων δεξιοτήτων, όπως της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας, της συναισθηματικής έκφρασης, και της ενσυναίσθησης. Επίσης, σύμφωνα με τον Gardner (1990) τα έργα τέχνης συμβάλλουν στην ενεργοποίηση της πολλαπλής νοημοσύνης. Την ίδια αντίληψη για τη λειτουργία των έργων τέχνης σε εκπαιδευτικό πλαίσιο έχει και ο Perkins (1994) ο οποίος υποστηρίζει πως η επαφή με τα έργα τέχνης προάγει τον κριτικό στοχασμό και αναστοχασμό.

Στην εργασία περιγράφεται η εφαρμογή της μεθόδου «Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία» και παρουσιάζονται οι δυνατότητες αξιοποίησης έργων τέχνης (όπως για παράδειγμα εικαστικών, κινηματογραφικών, λογοτεχνικών και άλλων) στη συμβουλευτική διαδικασία.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας προσδιορίζονται εννοιολογικά οι όροι δημιουργική και κριτική σκέψη, παρουσιάζονται οι ομοιότητες και διαφορές των δύο μορφών σκέψης και περιγράφονται οι λόγοι που καθιστούν αναγκαία την αξιοποίηση έργων τέχνης στη συμβουλευτική διαδικασία.

Στο δεύτερο μέρος προσδιορίζονται τα σημαντικότερα από τα χαρακτηριστικά των έργων τέχνης, όπως αυτά προσδιορίζονται από τον Olson (2000) και παρουσιάζονται οι λόγοι που καθιστούν αναγκαία την αξιοποίηση ποικίλων μορφών τέχνης στη συμβουλευτική πράξη.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται σύμφωνα με το μοντέλο «Μετασχηματίζουσα Μάθηση μέσα από την Αισθητική Εμπειρία» ένα παράδειγμα αξιοποίησης έργου τέχνης στο πλαίσιο διερεύνησης του θέματος: «Παράγοντες που προωθούν ή εγκλωβίζουν την αυθεντική επικοινωνία μεταξύ των μελών μιας εκπαιδευτικής ομάδας». Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι φάσεις του μοντέλου Perkins και περιγράφονται αναλυτικά τα βήματα εφαρμογής του με αξιοποίηση του εικαστικού έργου τέχνης «Το σχολείο της υπαίθρου».

Η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων σχετικά με την αποτελεσματική αξιοποίηση ποικίλων μορφών τέχνης στη συμβουλευτική διαδικασία, με στόχο τόσο την ανάπτυξη ήπιων δεξιοτήτων όπως, ενσυναίσθησης, αυτοαποδοχής, γνωστικής αλλαγής, αυτογνωσίας, ενδυνάμωσης, όσο και το μετασχηματισμό των αρχικών παραδοχών των συμμετεχόντων σε σύγχρονα κοινωνικά ζητήματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: έργα τέχνης, συμβουλευτική διαδικασία, μετασχηματίζουσα μάθηση

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**Η ψυχοκοινωνική προσαρμογή χαρισματικών μαθητών/τριών στο ελληνικό σχολικό πλαίσιο.**

Βούλγαρη Αθηνά, Υποψήφια Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Παντελιάδου Σουζάνα, Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής και Μαθησιακών Δυσκολιών, Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής Α.Π.Θ.

Η ψυχοκοινωνική προσαρμογή διαφορετικών ομάδων του μαθητικού πληθυσμού απασχολεί ολοένα και περισσότερο την επιστημονική και εκπαιδευτική κοινότητα στη σύγχρονη εποχή. Η χαρισματικότητα, ως η υψηλότερη του μέσου όρου ικανότητα και/ή επίδοση σε ένα ή περισσότερα πεδία, έχει διερευνηθεί σε συνάρτηση με την ψυχοκοινωνική προσαρμογή τόσο ως προστατευτικό όσο και ως επιβαρυντικό χαρακτηριστικό. Αφ' ενός η υψηλού επιπέδου αντίληψη θεωρείται ότι λειτουργεί προστατευτικά για το άτομο, αφ' ετέρου συνοδά με τη χαρισματικότητα χαρακτηριστικά (όπως η ασύγχρονη ανάπτυξη και η τελειομανία) είναι πιθανό να θέσουν ξεχωριστές προκλήσεις στο άτομο και να λειτουργήσουν επιβαρυντικά για αυτό, εφόσον δε λαμβάνει κατάλληλη υποστήριξη. Στη χώρα μας παρ' όλο που οι χαρισματικοί/ες μαθητές/τριες συγκαταλέγονται στους/στις μαθητές/τριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ελάχιστες παρεμβάσεις λαμβάνουν χώρα για την υποστήριξή τους συστηματικά. Επιπλέον, λίγες μελέτες έχουν εστιάσει στη μελέτη της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής της μαθητικής αυτής ομάδας στη χώρα μας. Η παρούσα έρευνα αποσκοπούσε στη διερεύνηση διαστάσεων της ψυχοκοινωνικής προσαρμογής χαρισματικών μαθητών/τριών συγκριτικά με τον τυπικό μαθητικό πληθυσμό. Χαρισματικοί στο πλαίσιο της έρευνας θεωρήθηκαν οι μαθητές/τριες των οποίων το νοητικό δυναμικό ήταν υψηλότερο από το 90% των συνομηλίκων τους με βάση τη νοομετρική δοκιμασία WISC-V. Για τις ανάγκες της χορηγήθηκε το Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (SDQ Hell) (Goodman, 1997. Μπίμπου-Νάκου, Στογιαννίδου, Κιοσέογλου, 2001), ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο ερωτηματολόγιο που αξιολογεί την ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών και εφήβων σε πέντε διαστάσεις: θετική κοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματικές δυσκολίες, δυσκολίες στις σχέσεις με τους συνομηλίκους, προβλήματα συγκέντρωσης-υπερκινητικότητας και προβλήματα διαγωγής. Το εν λόγω ερωτηματολόγιο συμπληρώνεται από γονείς αλλά και σε μορφή αυτό-αναφοράς για μαθητές/τριες που έχουν συμπληρώσει το 11ο έτος της ηλικίας τους. Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας ζητήθηκε από τους γονείς χαρισματικών και τυπικά αναπτυσσόμενων μαθητών/τριών που φοιτούσαν από τη Γ' Δημοτικού ως τη Γ' Γυμνασίου να συμπληρώσουν το εν λόγω ερωτηματολόγιο, ενώ χορηγήθηκε και με μορφή αυτό-αναφοράς για μαθητές/τριες που φοιτούσαν σε τάξη μεγαλύτερη της Ε' Δημοτικού. Τα αποτελέσματα συγκρίθηκαν για τις δύο ομάδες, διερευνήθηκε η επίδραση του φύλου και της ηλικίας, καθώς και ο βαθμός συμφωνίας των απαντήσεων γονέων και μαθητών/τριών εφόσον αυτό ήταν εφικτό. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν: α) οριακές ως σημαντικές δυσκολίες ψυχοκοινωνικής προσαρμογής στον τυπικό μαθητικό πληθυσμό β) μεγαλύτερες δυσκολίες στους/στις χαρισματικούς/ες μαθητές/τριες ιδιαίτερα αναφορικά με τη συγκέντρωση-προσοχή και την ένταξη στην ομάδα των συνομηλίκων γ) αντίστοιχη εκδήλωση θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς για τις δύο ομάδες. Τα ευρήματα συζητούνται με βάση την υπάρχουσα βιβλιογραφία και υπό το πρίσμα της αναγκαιότητας ψυχοκοινωνικής στήριξης των χαρισματικών μαθητών/τριών και των οικογενειών τους.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Χαρισματικότητα, ψυχοκοινωνική προσαρμογή, εσωτερικευμένα -εξωτερικευμένα προβλήματα, θετική κοινωνική συμπεριφορά, γονείς

Η επίδραση ενός προγράμματος εκπαιδευτικής παρέμβασης στην εκμάθηση της ανάγνωσης ενός παιδιού με σύνδρομο «Down»

Γκαβού Βασιλική, Τ.Ε.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πάτρας

Τσεσμελή Στυλιανή, Μόνιμη Λέκτορας Τ.Ε.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πάτρας

Δημάκος Ιωάννης, Μόνιμος Επίκουρος Καθηγητής Τ.Ε.Ε.Κ.Ε., Πανεπιστήμιο Πάτρας.

Σύμφωνα με αναπτυξιακά μοντέλα κατάκτησης του γραμματισμού, η εκμάθηση της ανάγνωσης λέξεων αρχίζει με την κατάκτηση του θεμελιώδους σταδίου, όπου οι μαθητές χρειάζεται να κατακτήσουν τις απλές αντιστοιχίες φωνήματος-γραφήματος του ορθογραφικού κώδικα της γλώσσας, ενώ μπορούν να διευκολυνθούν σημαντικά από την καλλιέργεια της επίγνωσης της φωνολογικής δομής των λέξεων. Παρόμοιες διαδικασίες αλλά με πιο αργό ρυθμό μάθησης φαίνεται να ισχύουν και στην εκμάθηση της ανάγνωσης σε παιδιά με σύνδρομο Down. Σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνηθεί η επίδραση της εκπαιδευτικής παρέμβασης στην κατάκτηση των απλών αντιστοιχιών φωνήματος- γραφήματος καθώς και της ανάγνωσης απλών συλλαβών (Σύμφωνο-Φωνήεν) ενός παιδιού με σύνδρομο Down. Συμμετέχουσα της μελέτης ήταν μία μαθήτρια ηλικίας 8 ετών με σύνδρομο Down και αναπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες, η οποία φοιτούσε στη Β΄ τάξη ενός Ειδικού Σχολείου στην περιοχή της Αχαΐας. Η εκπαιδευτική παρέμβαση διακρίθηκε σε αρχική αξιολόγηση (56 συνεδρίες), διδακτικό πρόγραμμα (56 συνεδρίες) και τελική αξιολόγηση (28 συνεδρίες), ενώ διενεργήθηκε σε μια ήσυχη αίθουσα διδασκαλίας του Ειδικού Σχολείου σε διάστημα 7 μηνών. Η Αρχική/τελική αξιολόγηση περιλάμβανε δύο δραστηριότητες: (i) η μαθήτρια έπρεπε να εντοπίσει και να αναγνωρίσει το γράμμα-στόχο σε μια γραπτή συλλαβή τύπου ΣΦ/ΦΣ (π.χ. κα, ακ) μετά την εκφορά του φθόγγου-στόχου από την ερευνήτρια, (ii) η μαθήτρια έπρεπε να αναγνώσει γραπτές συλλαβές τύπου ΣΦ/ΦΣ. Το διδακτικό πρόγραμμα περιλάμβανε τις δύο άνω διαδικασίες, δηλ. άσκηση στον εντοπισμό γραμμάτων-στόχων με την εκφορά φθόγγων, αλλά και το αντίστροφο, σε κάρτες με συλλαβές τύπου ΣΦ/ΦΣ, την ανάγνωση συλλαβών τύπου ΣΦ/ΦΣ σε κάρτες, καθώς και την ένωση δύο/τριών συλλαβών για την ανάγνωση των λέξεων. Όλες οι δραστηριότητες χορηγήθηκαν εξατομικευμένα μέσω παιχνιδιού με τη χρήση χειρωνακτικών υλικών και ψηφιακών μέσων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η μαθήτρια πριν την παρέμβαση παρουσίασε αρκετά καλή επίδοση στον εντοπισμό των φωνηέντων, είχε όμως σημαντικές δυσκολίες στον εντοπισμό και στην ανάγνωση συλλαβών που εμπεριείχαν σύμφωνα. Μετά την παρέμβαση, η μαθήτρια κατάφερε να βελτιώσει τόσο τη διαδικασία εντοπισμού όλων των γραμμάτων εντός της συλλαβής, γεγονός που την οδήγησε στην καλύτερη ανάγνωση των συλλαβών που εμπεριείχαν όλα τα γράμματα-στόχους (φωνήεντα και σύμφωνα). Τα αποτελέσματα αυτά υποδηλώνουν ότι η διαμόρφωση ενός προγράμματος παρέμβασης που δίνει έμφαση στη συστηματική άσκηση της αναγνώρισης των γραμμάτων-στόχων και της ανάγνωσης των συλλαβών που εμπεριέχουν αυτά τα γράμματα-στόχους μπορούν να βοηθήσουν σε βάθος χρόνου ένα παιδί με σύνδρομο Down στην εκμάθηση της ανάγνωσης, ενώ τα αποτελέσματα αυτά είναι συμβατά με τη διεθνή βιβλιογραφία.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανάγνωση, Παιδί με σύνδρομο Down, Εκπαιδευτική Παρέμβαση.

Ο εκφοβισμός στα παιδιά με ΔΕΠΥ και η κοινωνικοποίηση τους στα πλαίσια του σχολικού περιβάλλοντος.

Γκαϊδατζή Χρυσή, Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Frederick

Λοϊζίδου – Ιερειδου Νάταλη, Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Frederick.

Τα παιδιά με διάγνωση ΔΕΠΥ παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά θυματοποίησης σε σύγκριση με αυτά που δεν εμπίπτουν στη διαταραχή ενώ σχετίζεται σημαντικά με τον εκφοβισμό και συγκεκριμένα με τις φτωχές σχέσεις με τους συνομηλίκους. Η παρουσία θυματοποίησης από συνομηλίκους έχει θετική συσχέτιση με την κατάθλιψη και το άγχος, τα κοινωνικά προβλήματα, την παραβατική και την επιθετική συμπεριφορά στα παιδιά με ΔΕΠΥ. Τείνουν

να είναι αντιπαθείς από την πλειοψηφία των συνομηλίκων τους και να έχουν λίγες φίλιες που να βασίζονται κατά βάση στην ανταπόδοση ενώ μπορεί να περιέχουν περισσότερες συγκρουσιακές καταστάσεις και λιγότερη οικειότητα σε σχέση με τις φίλιες παιδιών χωρίς ΔΕΠΥ. Η παρουσία θυματοποίησης έχει συνδεθεί με επιπλοκές στην εξέλιξη της ΔΕΠΥ καθώς η θυματοποίηση από συνομηλίκους έχει θετική συσχέτιση με την κατάθλιψη και το άγχος, τα κοινωνικά προβλήματα, την παραβατική και την επιθετική συμπεριφορά στα παιδιά με ΔΕΠΥ. Η θυματοποίηση είναι γνωστό ότι σχετίζεται επίσης με εσωτερικά, καταθλιπτικά και ψυχοσωματικά συμπτώματα και παρουσιάζει τάση να επιμένει και να εντείνεται στην ενηλικίωση. Βασικός σκοπός της παρούσας έρευνας η παρουσίαση του εκφοβισμού που δέχονται τα παιδιά με ΔΕΠΥ στον σχολικό περιβάλλον στον κυπριακό χώρο. Θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί επίσης το έλλειμμα που παρατηρείται στις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών αυτών που σε συνδυασμό με την παρορμητικότητα και χαμηλά επίπεδα ενσυναίσθησης οδηγούν τα παιδιά αυτά να αποτελούν μια ομάδα που εύκολα οδηγείται στη θυματοποίηση αλλά και πολλές φορές λαμβάνει και το ρόλο του θύτη. Αν και θεωρείται ότι τα άτομα με ΔΕΠΥ έχουν σημαντικές δυσκολίες στον έλεγχο και την έκφραση των συναισθημάτων τους, η αλήθεια είναι ότι υπάρχει λίγη επιστημονική βιβλιογραφία σχετικά με τη σχέση μεταξύ ΔΕΠΥ και ΣΝ (Συναισθηματική Νοημοσύνη) σε παιδιά και εφήβους (Yarça & Tamam, 2019). Η συναισθηματική νοημοσύνη και η ενσυναίσθηση αποτελούν σημαντικό κομμάτι για την ανάπτυξη υγιών κοινωνικών σχέσεων. Η ανάπτυξη της συναισθηματικής νοημοσύνης και των κοινωνικών δεξιοτήτων μελλοντικά θα βοηθήσει αυτά τα παιδιά σε μια ομαλότερη ένταξη στο κοινωνικό περιβάλλον. Μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς ψυχολόγους που εργάζονται τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα της Κυπριακής Δημοκρατίας και έχουν διαχειριστεί ανάλογες περιπτώσεις, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τις συγκεκριμένες θεματικές. Η έρευνα αναμένεται να ολοκληρωθεί εντός του καλοκαιριού και τα αποτελέσματα θα παρουσιαστούν στο παρόν συνέδριο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ειδική Εκπαίδευση, ΔΕΠΥ, Εκφοβισμός, Άγχος, Κατάθλιψη

Στρατηγικές που εφαρμόζουν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Κοζάνης για την αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού σε παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Καραγιάννη Αθηνά, Εκπαιδευτικός ΠΕ02 & ΠΕ70

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση καταδείχτηκε ότι τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, όπως μαθητές με ειδικές μαθησιακές δυσκολίες, συναισθηματικές διαταραχές, διαταραχή ελλειμματικής προσοχής και υπερκινητικότητας και σωματικές αναπηρίες γίνονται συχνότερα στόχοι λόγω των «αδιαίτερων» χαρακτηριστικών τους, γιατί οτιδήποτε διαφοροποιεί τους μαθητές αυτούς, ακόμη και η ίδια η παροχή διαφορετικής εκπαίδευσης, τους τοποθετεί σε μεγαλύτερο κίνδυνο για εμπλοκή σε εκφοβισμό. Η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στο να εξεταστούν οι απόψεις των εν ενεργεία εκπαιδευτικών πάνω στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού αλλά και να διερευνηθούν οι εφαρμοζόμενες στρατηγικές που ακολουθούν, ώστε να αναχαιτίσουν περιστατικά εκφοβισμού σε παιδιά με ΕΕΑ. Χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική μεθοδολογία έρευνας και χορηγήθηκαν ερωτηματολόγια σε έντυπη αλλά και σε ηλεκτρονική μορφή με 18 ερωτήσεις κλειστού τύπου σε σχολικές μονάδες της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της Περιφέρειας. Για την διερεύνηση των στρατηγικών παρέμβασης χρησιμοποιήθηκε το Handling Bullying Questionnaire τροποποιημένο για τις ανάγκες της έρευνας. Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 96 εκπαιδευτικούς (70 γυναίκες και 26 άντρες). Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι η πλειονότητα των εκπαιδευτικών δεν έχει επιμορφωθεί πάνω στο φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού σε παιδιά με ΕΕΑ και οι μισοί περίπου αναφέρουν ότι καθόλου ή σπάνια έχει υποπέσει στην αντίληψή τους περιστατικό εκφοβισμού με συμμετέχον άτομο με ΕΕΑ καθώς επίσης διαφαίνεται να υπάρχει αρνητική στατιστικά σημαντική συσχέτιση της ηλικίας τους με την αντίληψη τέτοιων περιστατικών. Αναφορικά τώρα με την συχνότητά του, φαίνεται ότι τα παιδιά με ΕΕΑ εμπλέκονται περισσότερο σε σχέση με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Παιδιά με ΔΕΠ-Υ έχουν την πρωτοκαθεδρία είτε ως θύματα είτε ως θύτες και ακολουθούν οι μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, αυτισμό και με συμπεριφορικές/συναισθηματικές διαταραχές, ενώ παιδιά με σύνδρομο Down και σωματικές αναπηρίες βρίσκονται

στις τελευταίες θέσεις. Τροχοπέδη στην αποτελεσματική διαχείριση των περιστατικών θεωρείται η δυσκολία των παιδιών να εξηγήσουν τα γεγονότα εκφοβισμού στους εκπαιδευτικούς λόγω γνωστικών και γλωσσικών δυσκολιών, η πεποίθηση των εκπαιδευτικών ότι τα παιδιά με ΕΕΑ είναι πιο ευαίσθητα, η έλλειψη χρόνου και η ελλιπής κατάρτιση κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Τουναντίον, οι εκπαιδευτικοί ειδικής αγωγής και όσοι είχαν λάβει επιμόρφωση φαίνεται να αντιλαμβάνονται εγκαίρως τέτοια περιστατικά και δηλώνουν υψηλό βαθμό αυτοαποτελεσματικότητας. Δημοφιλείς στρατηγικές αντιμετώπισης του φαινομένου δηλώθηκε ότι είναι όσες από αυτές προτάσσουν την ενασχόληση με το θύτη και την τροποποίηση της συμπεριφοράς του, ακολουθούν η αναφορά σε συναδέλφους ή την διεύθυνση του σχολείου και τελευταία η ενίσχυση της αυτοεικόνας του θύματος η οποία επιλέχθηκε κυρίως από γυναίκες εκπαιδευτικούς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: σχολικός εκφοβισμός, παιδιά με ΕΕΑ, στάσεις εκπαιδευτικών, στρατηγικές αντιμετώπισης

Επίδραση μουσικοκινητικού προγράμματος στη γλωσσική ανάπτυξη και στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών πρωτοσχολικής ηλικίας (Α΄, Β΄ και Γ΄ Δημοτικού) με Μαθησιακές Δυσκολίες

Κάσσαρη Ελένη, Υποψ. Διδάκτωρ ΠΤΝ, Παν/μίου Ιωαννίνων

Ράπτης Θεοχάρης, Αναπλ. Καθηγητής ΠΤΝ, Παν/μίου Ιωαννίνων

Το σημερινό σχολείο χαρακτηρίζεται από μεγάλη ετερογένεια μαθητικού δυναμικού σε επίπεδο μαθησιακής ετοιμότητας, σχολικής επίδοσης και εθνοτικής προέλευσης. Η εκπαιδευτική αυτή πραγματικότητα οδηγεί, αναπόφευκτα, στην αύξηση του αριθμού των παιδιών με Μαθησιακές Δυσκολίες. Τα παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες παρουσιάζουν ελλείμματα στις γλωσσικές δεξιότητες γεγονός που επηρεάζει με ποικίλους τρόπους τη σχολική τους επίδοση και την εν γένει ψυχοκοινωνική προσαρμογή στο σχολικό πλαίσιο. Υπό το πρίσμα των αρχών της συμπερίληψης, η μουσική αναδεικνύεται σε εργαλείο προστιθέμενης εκπαιδευτικής αξίας, λόγω της πολυαισθητηριακής και πολυτροπικής φύσης της, καθώς λειτουργεί υποστηρικτικά, παροτρυντικά και διευκολυντικά στη μαθησιακή διαδικασία καθιστώντας την προσβάσιμη από όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές. Η παρούσα μελέτη εξετάζει την επίδραση παρεμβατικού μουσικοκινητικού προγράμματος στη γλωσσική ανάπτυξη και στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή παιδιών πρώτης σχολικής ηλικίας (Α΄, Β΄ και Γ΄ τάξη δημοτικού) με Μαθησιακές Δυσκολίες. Συνοψίζει τα αποτελέσματα πιλοτικής έρευνας που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής. Για τη συλλογή δεδομένων ακολουθήθηκε ημι-πειραματικός σχεδιασμός. Με τυχαία κατανομή, αυτούσια τα τμήματα κάθε τάξης (Α΄, Β΄ και Γ΄ δημοτικού) χωρίστηκαν σε Πειραματική Ομάδα (N=43) και Ομάδα Ελέγχου (N=24). Η μουσικοκινητική παρέμβαση εφαρμόστηκε στην Πειραματική Ομάδα, με συχνότητα 3 φορές την εβδομάδα, από 45 λεπτά κάθε φορά, για διάστημα 6 εβδομάδων, ενώ η Ομάδα Ελέγχου παρακολούθησε αποκλειστικά το ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου. Και οι δυο ομάδες αξιολογήθηκαν, πριν και μετά την εφαρμογή του παρεμβατικού μουσικοκινητικού προγράμματος, με μια σειρά σταθμισμένων ψυχομετρικών εργαλείων. Τα ευρήματα έδειξαν στατιστικά σημαντική βελτίωση στις γλωσσικές δεξιότητες και στην ψυχοκοινωνική προσαρμογή της Πειραματικής Ομάδας τόσο σε σχέση με την Ομάδα Ελέγχου όσο και σε σχέση με τις δικές της επιδόσεις πριν και μετά τη μουσική παρέμβαση. Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν τις σημαντικές δυνατότητες που απορρέουν από την αξιοποίηση της μουσικοκινητικής στην εκπαιδευτική πράξη, εύρημα που αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την επίτευξη των σύγχρονων στόχων της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, συνεισφέροντας σε ένα σύνολο εμπλεκόμενων ανθρώπων και φορέων στη μαθησιακή διαδικασία των παιδιών με Μαθησιακές Δυσκολίες (γονέων, εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής, μουσικών ειδικοτήτων, ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ., Υπουργείο Παιδείας, Πολιτεία).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μαθησιακές Δυσκολίες, Μουσικοκινητικό πρόγραμμα, πρωτοσχολική ηλικία, Γλωσσική Ανάπτυξη, Ψυχοκοινωνική Προσαρμογή.

Η απεικόνιση του αυτισμού στον διεθνή και τον ελληνικό κινηματογράφο την δεκαετία 2010-2020 μέσα από επιλεγμένες ταινίες

Κατσούγκρη Αναστασία, Υποψήφια Διδάκτωρ, Τ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε., Παν/μιο Πατρών.

Δημάκος Ιωάννης, Επίκουρος Καθηγητής Τ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε., Παν/μιο Πατρών.

Ο αυτισμός και γενικότερα, οι διαταραχές αυτιστικού φάσματος, έχουν αποτελέσει αντικείμενο εντατικής μελέτης για αρκετές δεκαετίες, αναδεικνύοντας το ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας γύρω από τον αυτισμό. Οι βασικές ελλείψεις των ατόμων με αυτισμό εντοπίζονται στις κοινωνικές δεξιότητες, την εκδήλωση και κατανόηση συναισθημάτων, στην κοινωνική αλληλεπίδραση και στην επικοινωνία (Μισαηλίδη & Παπούδη, 2009; Wenar & Kerig, 2008). Μία από τις πολλές προσεγγίσεις για την κατανόηση των ελλειμμάτων αυτών είναι και η Θεωρία του Νου (ενδεικτικά, Baron-Cohen, 2001· Μακρής, 2002). Σύμφωνα με τη Θεωρία του Νου (ΘΤΝ), τα άτομα με αυτισμό έχουν ελλιπή (ή μη πλήρως ανεπτυγμένη) την ικανότητα να αποδίδουν στους άλλους νοητικές καταστάσεις, επιθυμίες, κίνητρα, προσδοκίες και συναισθήματα. Υπό το πρίσμα της θεωρίας του νου μελετήθηκαν κινηματογραφικές ταινίες της δεκαετίας (2010–2020) στις οποίες απεικονίζονται οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις νευροτυπικών ατόμων και ατόμων με αυτισμό. Στην παρούσα μελέτη θα παρουσιαστούν και θα αναλυθούν σκηνές αλληλεπίδρασης από την ελληνική ταινία «Η Ρουτίνα» (2015) και την κινεζική ταινία «Ocean Heaven» (2010). Και στις δύο ταινίες ηθοποιοί υποδύονται χαρακτήρες μη ομιλούντων εφήβων με αυτισμό. Μέσα από την ποιοτική ανάλυση των δύο ταινιών και την απεικόνιση των ατόμων με αυτισμό στις δύο διαφορετικές κοινωνίες, αναδεικνύονται τα στερεότυπα, οι αλληλεπιδράσεις νευροτυπικών και αυτιστικών ατόμων και ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αυτισμό στην Ελλάδα και στην Κίνα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αυτισμός, κινηματογράφος, απεικόνιση, Θεωρία του Νου, κοινωνική αλληλεπίδραση

Το αίσθημα της ευτυχίας ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης της ταυτότητας των ατόμων με ακουστική αναπηρία: η συμβολή των εκπαιδευτικών παρεμβάσεων.

Μουσουλή Κωνσταντίνα Ευθυμία, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος, Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Παρά το γεγονός ότι έχει σημειωθεί σημαντική ερευνητική πρόοδος ως προς την κατανόηση της ποιότητας ζωής των ατόμων με ακουστική αναπηρία, εξακολουθούν να καταγράφονται διαφωνίες αναφορικά με τους παράγοντες, οι οποίοι φαίνεται να την επηρεάζουν. Συγκεκριμένα, η ταυτότητα που αναπτύσσουν τα άτομα με απώλεια ακοής έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την επιστημονική κοινότητα τα τελευταία χρόνια. Η συγκεκριμένη έννοια αντικατοπτρίζει τις απόψεις και αντιλήψεις των ατόμων σε διάφορα επίπεδα, στοιχείο που παρουσιάζει σημαντικό αντίκτυπο στη ζωή τους. Η παρούσα εργασία, έχοντας ως δείγμα 102 άτομα με ακουστική αναπηρία, επικεντρώθηκε στη διερεύνηση της επίδρασης που ασκούν η ταυτότητα των ατόμων αυτών, η διατροφή, το φυσικό περιβάλλον, η ικανοποίηση από την εργασία, το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών υγείας καθώς και το αίσθημα της ευτυχίας στην ποιότητα της ζωής τους. Συγκεκριμένα, διεξήχθη ποσοτική μελέτη, με ερευνητικό εργαλείο το ερωτηματολόγιο ατομικής συμπλήρωσης, το οποίο απαρτιζόταν από την Αναθεωρημένη Κλίμακα Ανάπτυξης της Ταυτότητας των Ατόμων με Κώφωση (DIDS-R) και από την Κλίμακα Ευτυχίας της Οξφόρδης (Oxford Happiness Scale). Από τη στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων προέκυψαν σημαντικές διαφορές στην ποιότητα ζωής των ατόμων με Κώφωση και Βαρηκοΐα, καθώς οι Κωφοί που ενστερνίστηκαν τη Διπολιτισμική ταυτότητα και ταυτότητα Κωφών, έδειξαν μεγαλύτερα ποσοστά ευτυχίας, από τους Κωφούς που ενστερνίστηκαν μόνο την ταυτότητα της Κώφωσης. Τα

αποτελέσματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν με στόχο την πραγματοποίηση αλλαγών σε επίπεδο κοινωνίας, αναφορικά με τον τρόπο, με τον οποίο αντιλαμβάνονται την Κώφωση, τόσο τα ίδια τα άτομα με ακουστική αναπηρία όσο και ο κοινωνικός περίγυρος, αλλά και τη λήψη κατάλληλων μέτρων, ώστε και τα άτομα με ακουστική αναπηρία να βιώνουν μια ζωή με ποιότητα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Κώφωση, Βαρηκοΐα, Ταυτότητα, Ευτυχία

Απόψεις και στάσεις εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής Α/θμιας Εκπαίδευσης για τις συμπεριφορές τύπου ΔΕΠΥ και τις εφαρμοζόμενες παρεμβάσεις στα σχολεία

Μπουκουβάλα Παρασκευή, Υποψ. Διδάκτωρ Τμήματος Λογοθεραπείας, Σχολής Επιστημών Υγείας & ΕΔΙΠ ΠΤΝ Παν/μίου Ιωαννίνων

Σιαφάκα Βασιλική, Αναπλ. Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας της Υγείας, Τμήματος Λογοθεραπείας, Σχολής Επιστημών Υγείας, Παν/μίου Ιωαννίνων.

Τα παιδιά με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες στον χώρο του σχολείου, τόσο στις κοινωνικές σχέσεις όσο και στις ακαδημαϊκές επιδόσεις τους. Οι γνώσεις και οι στάσεις των εκπαιδευτικών απέναντι στη ΔΕΠ-Υ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην έγκαιρη ανίχνευση και παραπομπή για διάγνωση αυτών των παιδιών. Η εκτίμηση των απόψεων και προσεγγίσεων των εκπαιδευτικών Ειδικής Αγωγής της Α/μιας Εκπ/σης κρίνεται σημαντική, καθώς ο ρόλος τους είναι κρίσιμος τόσο στη διαχείριση των παιδιών με ΔΕΠΥ στον χώρο του σχολείου όσο και, γενικότερα, στη βελτίωση του μαθησιακού επιπέδου τους. Στόχος της μελέτης ήταν η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τους μαθητές που παρουσιάζουν συμπεριφορές τύπου ΔΕΠ-Υ, αλλά και σχετικά με τις εφαρμοζόμενες παρεμβάσεις. Η παρούσα μελέτη, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο μίας ευρύτερης έρευνας αναφορικά με τις γνώσεις και στάσεις των εκπαιδευτικών Α/θμιας εκπαίδευσης απέναντι στη ΔΕΠΥ, στην οποία συμμετείχαν 1032 εκπαιδευτικοί, επικεντρώνεται στους εκπαιδευτικούς Ειδικής Αγωγής του δείγματος (N = 162, 130 δάσκαλοι και 32 νηπιαγωγοί), οι οποίοι κλήθηκαν να συμπληρώσουν σε ηλεκτρονική μορφή το part D του ερωτηματολογίου ASKAT (*ADHD-Specific Knowledge and Attitudes of Teachers*) που περιλαμβάνει ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών αποκαλύπτουν στην πλειοψηφία τους μια αμφιθυμία που κυμαίνεται από συγκαλυμμένη δυσφορία, και αρνητική διάθεση απέναντι σε συμπεριφορές μαθητών τύπου ΔΕΠΥ μέχρι την κατανόηση του τρόπου που αυτές εκδηλώνονται, την αναγνώριση της ιδιαιτερότητάς τους και στην πεποίθηση ότι, αν τύχουν της ανάλογης προσοχής και σωστής διαχείρισης της διαταραχής τους, μπορούν να εκπλήξουν με τα επιτεύγματά τους.

Τα αποτελέσματα της μελέτης υποδεικνύουν την ανάγκη, και την επιθυμία των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής για διεύρυνση της εκπαίδευσής τους σχετικά με τη ΔΕΠΥ, αλλά και την αναγκαιότητα της εφαρμογής κατάλληλων εκπαιδευτικών πολιτικών με στόχο την υλοποίηση αποτελεσματικών εκπαιδευτικών παρεμβάσεων για τη διαχείριση της ΔΕΠΥ και των σχετιζόμενων συμπεριφορών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ΔΕΠ-Υ, Εκπαιδευτικοί Ειδικής Αγωγής, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Εργασιακή συμπερίληψη ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ): Γνώσεις και προθέσεις

Μπουκουβάλα Ευαγγελία, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε., Παν/μίου Ιωαννίνων

Τα άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), εκτός από τα σοβαρά ελλείμματα που παρουσιάζουν σε διάφορους τομείς, διακρίνονται και από ένα σύνολο ξεχωριστών δυνατοτήτων και δεξιοτήτων, όπως παραδείγματος χάρη ισχυρή μνήμη, επιμονή, συγκέντρωση και μεγάλη προσοχή στις λεπτομέρειες της εργασίας τους, “στερεοτυπική” τήρηση οδηγιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες, όπου κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα της επιλογής εργασίας, η οποία θα του εξασφαλίζει την οικονομική ανεξαρτησία και θα βελτιώνει την ποιότητα ζωής του, καταγράφονται, τα τελευταία χρόνια, πολλαπλές προσπάθειες, ώστε και τα άτομα με ΔΑΦ να επιτυγχάνουν εργασιακή συμπερίληψη. Ωστόσο, στη χώρα μας, πιθανά, λόγω έλλειψης γνώσεων για τις ικανότητες των ατόμων με ΔΑΦ ή εξαιτίας κοινωνικών προκαταλήψεων πολλοί εργοδότες είναι είτε αρνητικοί είτε επιφυλακτικοί ως προς την πρόσληψη ατόμων με ΔΑΦ στις επιχειρήσεις τους. Στο πλαίσιο των προαναφερόμενων πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα, η οποία αποσκοπούσε να διερευνήσει τις γνώσεις των εργοδοτών αναφορικά με τη θεματική “ΔΑΦ” και να αποτυπώσει τις προθέσεις τους ως προς διευκόλυνση της εργασιακής συμπερίληψης των ατόμων με ΔΑΦ. Το δείγμα αποτέλεσαν εργοδότες που δραστηριοποιούνται στην Περιφερειακή Ενότητα των Ιωαννίνων. Ως εργαλείο έρευνας αξιοποιήθηκε το Ερωτηματολόγιο Εργοδοτών, Γραμμένου Αριάδνη Χριστίνα (2023), το οποίο επικεντρώνεται στους παρακάτω άξονες: α) γνώσεις εργοδοτών σχετικά με τη θεματική “ΔΑΦ”, β) κοινωνικές στάσεις απέναντι στα άτομα με ΔΑΦ, γ) προθέσεις εργοδοτών για τη πρόσληψη ατόμων με ΔΑΦ. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι οι γνώσεις των εργοδοτών αναφορικά με τα άτομα που παρουσιάζουν “ΔΑΦ” είναι περιορισμένες. Επίσης διακατέχονται από επιφυλακτικότητα απέναντι στα άτομα αυτά, αλλά είναι διατιθέμενοι να ενημερωθούν και να τα προσλάβουν στις επιχειρήσεις τους. Τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να αξιοποιηθούν αφενός στο σχεδιασμό και την υλοποίηση ενημερωτικών προγραμμάτων σχετικά με τη θεματική “ΔΑΦ” και αφετέρου στην ανάληψη πρωτοβουλιών και λήψη μέτρων από την Πολιτεία, προκειμένου τα άτομα με ΔΑΦ να εργάζονται, ώστε να επιτυγχάνεται η οικονομική και κοινωνική ανέλιξή τους, ως ισότιμων συμπολιτών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εργασιακή συμπερίληψη, άτομα με ΔΑΦ, εργοδότες

Πώς τα άτομα με νοητική αναπηρία κατανοούν το θάνατο;

Μυλωνά Ιωάννα, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, ΠΜΣ «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση», Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος, Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Οι περιστάσεις της ζωής που συνδέονται με την απώλεια και τον θάνατο αγαπημένων και οικείων προσώπων ασκούν καθοριστική επίδραση στον βαθμό κατανόησης αυτής της πτυχής της ανθρώπινης ζωής και διευκολύνουν τη συμφιλίωση με τη θνητότητα του ανθρώπου. Το γεγονός αυτό αποτελεί κοινό σημείο για όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως και συνοδεύεται από έντονα συναισθήματα που συνδέονται με το πένθος. Το πένθος ως ψυχική διεργασία περιλαμβάνει τον θρήνο, τον ψυχικό πόνο, την εκδήλωση συναισθημάτων θλίψης, απελπισίας και συναισθηματικής αποδιοργάνωσης, εξαιτίας της απώλειας (αιφνίδιας ή μη) ενός οικείου προσώπου. Η παρούσα εργασία εστιάζει στα άτομα με νοητική αναπηρία και διερευνά το βαθμό στον οποίο η κατανόηση του θανάτου από την πλευρά τους επηρεάζεται από την ύπαρξη προηγούμενων εμπειριών και βιωμάτων που συνδέονται με την απώλεια προσώπων του οικογενειακού κύκλου τους. Ως ερευνητική μέθοδος επιλέχθηκε η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης η οποία

αξιοποίησε το “Ερωτηματολόγιο για την έννοια του Θανάτου” (CODQ) των McEvoy et al, (2012). Το δείγμα αποτέλεσαν ενήλικες με νοητική αναπηρία που ζουν στην ευρύτερη περιοχή της πόλης των Ιωαννίνων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες συνδέουν την έννοια του θανάτου με την απώλεια. Επιπλέον αδυνατούν να την κατανοήσουν στο πλαίσιο μιας πνευματικότητας. Τα ευρήματα μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της υφιστάμενης γνώσης αναφορικά με τον βαθμό κατανόησης του θανάτου από τα άτομα με νοητική αναπηρία και να αξιοποιηθούν στον σχεδιασμό και την υλοποίηση ανάλογων προγραμμάτων, τόσο από τους εκπαιδευτικούς όσο και από τους ψυχολόγους, για την αποτελεσματικότερη υποστήριξη των ατόμων με νοητική αναπηρία που βιώνουν περιστατικά θανάτου και απώλεια.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: θάνατος, πένθος, νοητική αναπηρία

Εκπαιδευτικοί παράλληλης στήριξης: Διερευνώντας το προφίλ τους

Ξανθοπούλου Βασιλική, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Σούλης Σπυρίδων-Γεώργιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Τα τελευταία χρόνια το ελληνικό σχολείο προσπαθεί να απομακρυνθεί από στερεοτυπικές αντιλήψεις ή περιθωριοποιητικές πρακτικές και να προωθήσει τη συμπερίληψη όλων των μαθητών στο πλαίσιο του σχολείου της γειτονιάς. Η παράλληλη στήριξη των μαθητών με αναπηρία δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για ένα ισότιμο και δίκαιο σχολείο, καθώς επιτρέπει την ανεμπόδιστη συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσω της συνεργασίας των εκπαιδευτικών “γενικής” και “ειδικής” αγωγής αναφορικά με το σχεδιασμό της διδασκαλίας, την αξιολόγηση και την προσαρμογή του αναλυτικού προγράμματος σπουδών στις μαθησιακές ανάγκες και των μαθητών με αναπηρία επιτυγχάνεται η αποτελεσματική μορφωτική αλλά και κοινωνική τους συμμετοχή στο εκπαιδευτικό γίγνεσθαι. Οι προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ο εκπαιδευτικός παράλληλης στήριξης είναι πολυσήμαντες και πολύ πιθανόν να επηρεάσουν το επίπεδο της διδακτικής του αυτό-αποτελεσματικότητας, την ποιότητα της σχέσης του με το υπόλοιπο εκπαιδευτικό προσωπικό και να δημιουργήσουν συνθήκες επαγγελματικής εξουθένωσης. Στο πλαίσιο των προαναφερόμενων υλοποιήθηκε η παρούσα έρευνα που είχε ως στόχο να διερευνήσει τη σχέση του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου σε σχέση με το εκπαιδευτικό προφίλ του εκπαιδευτικού παράλληλης στήριξης. Ως εργαλείο έρευνας αξιοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο Ξανθοπούλου (2023), το οποίο περιλαμβάνει ερωτήσεις σχετικά με τα βιογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων, τα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη διδακτική διαδικασία και την αξιολόγηση της διδακτικής αποτελεσματικότητας της Παράλληλης στήριξης. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 118 εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε Τμήματα παράλληλης στήριξης. Τα αποτελέσματα μπορούν να αξιοποιηθούν στο σχεδιασμό επιμορφωτικών προγραμμάτων, προκειμένου να μεγεθυνθεί η διδακτική αυτοαποτελεσματικότητά τους, στο πλαίσιο του παρεχόμενου διδακτικού έργου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παράλληλη στήριξη, εκπαιδευτικοί, αναπηρία, συμπερίληψη

Ποιοτικά δεδομένα για μαθητές που φοιτούν στα ειδικά σχολεία

Παπαδημητρίου Βασίλειος, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Βάσει νομοθεσίας οι μαθητές με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μπορούν να φοιτούν στα γενικά σχολεία, εκτός αν τα Κέντρα Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕΔΑΣΥ) εισηγηθούν διαφορετικά με γνώμονα τον τύπο ή τη σοβαρότητα της αναπηρίας. Τα ΚΕΔΑΣΥ αξιολογούν τους μαθητές και χορηγούν διαγνώσεις βάσει του Νόμου 3699/2008, όπου προβλέπεται η κατηγοριοποίηση των αναπηριών

και των ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών. Τα ειδικά σχολεία λειτουργούν ως μια διαχωριστική δομή εκπαίδευσης για όσα παιδιά κρίνεται πως δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των γενικών σχολείων. Η εργασία αυτή παρουσιάζει τον αριθμό των μαθητών ανά κατηγορία αναπηρίας ή ειδικών εκπαιδευτικών αναγκών που φοιτούσαν στα ειδικά σχολεία την τετραετία 2017-2021, με σκοπό να διερευνήσει αφενός ποιες κατηγορίες μαθητών φοιτούσαν στα ειδικά σχολεία αφετέρου αν ο πληθυσμός καθεμιάς εκ των κατηγοριών εμφάνιζε ποσοτική μεταβολή. Τα ποσοτικά δεδομένα ελήφθησαν από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Από τα στοιχεία προέκυψε αύξηση στο συνολικό αριθμό των μαθητών που φοιτούσαν στα ειδικά σχολεία μέσα στην τετραετία. Επιπρόσθετα, παρατηρήθηκε αξιοσημείωτη αύξηση στον πληθυσμό των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες, των μαθητών με διαταραχές αυτιστικού φάσματος, με διαταραχή ελλειμματικής προσοχής-υπερ Ποιοτικά δεδομένα για μαθητές που φοιτούν στα ειδικά σχολεία.

κινητικότητα και στους μαθητές με αναπηρία όρασης, ενώ μικρότερη ήταν η αύξηση του πληθυσμού των μαθητών με πολλαπλές αναπηρίες ή και ψυχικές διαταραχές. Από την άλλη πλευρά, οι υπόλοιπες κατηγορίες, για τις οποίες παρατέθηκαν στοιχεία, εμφάνισαν ανεπαίσθητες διακυμάνσεις. Τα ευρήματα επιβεβαίωσαν την άποψη πως η θέση όλου και περισσότερων μαθητών με διαγνωσμένες αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι υπό αμφισβήτηση στα γενικά σχολεία. Συμπερασματικά, η διατήρηση διαχωριστικών δομών, όπως είναι τα ειδικά σχολεία, εμποδίζει την ανάδειξη και εφαρμογή πιο προοδευτικών προσεγγίσεων που θα έχουν ως τελικό στόχο τη συμπερίληψη όλων των μαθητών στο σχολείο της γειτονιάς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ειδικά σχολεία, κατηγοριοποίηση, συμπερίληψη, ποσοτικά δεδομένα

Τα ψυχομετρικά εργαλεία MES-HS, ICS και SDQ στην διερεύνηση των ψυχολογικών και συναισθηματικών παραμέτρων κατά τη μετάβαση μαθητών από το δημοτικό στο Γυμνάσιο Δεν έχουν στείλει διορθώσεις

Ρούσση Χριστίνα, Επικ. Καθηγήτρια, Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Παν/μιο Θεσσαλίας

Γκανούδη Κλεοπάτρα- Μαρία, Υποψ. Διδάκτωρ Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Παν/μιο Θεσσαλίας

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η προσαρμογή των τριών παρακάτω ψυχομετρικών εργαλείων, στην ελληνική γλώσσα. Έχουν αξιοποιηθεί για την μέτρηση ψυχολογικών και συναισθηματικών παραγόντων, οι οποίοι επιδρούν στην περίοδο μετάβασης των μαθητών στο Γυμνάσιο. Πρώτον, το «Inclusion Climate Scale (ICS)» (Schwab, Sharma & Loreman, 2018· Schwab, 2020), ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς, εξετάζει τις εμπειρίες των μαθητών ηλικίας 10-17 ετών. Μέσω 28 ερωτήσεων, ερευνά τη συναισθηματική εμπειρία (emotional experience), δηλαδή τα ποσοστά ευημερίας και ευτυχίας των μαθητών στο σχολείο, την υποστήριξη και τη φροντίδα του εκπαιδευτικού (teacher support and care), δηλαδή οι σχέσεις μαθητών-εκπαιδευτικών και η ικανότητα των εκπαιδευτικών να ανταποκρίνονται επιτυχώς στις ανάγκες των μαθητών τους. Εν συνεχεία, το «The Student Motivation and Engagement Scale-High School» (MES-HS, 12th edition) κατασκευάστηκε και χορηγήθηκε από τον Andrew Martin (2012) σε 12.000 μαθητές, με σκοπό τη μέτρηση του κινήτρου και της εμπλοκής των μαθητών ηλικίας 12-18 ετών με το σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Απαντάται σε τρεις ξεχωριστές εκδόσεις, μία για κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα [MES-Junior School (MES-JS: 9-13 ετών), MES-High School (MES-HS: 12-19 ετών), MES-University/College (MES-UC: 17 ετών και άνω)]. Τέλος, το «Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (Strengths and Difficulties -SDQ)» αποτελεί ερωτηματολόγιο αυτό-αναφοράς. Κατασκευάστηκε από τον Goodman (1997), με σκοπό τη μέτρηση των δυνατοτήτων και των δυσκολιών παιδιών ηλικίας 3-16 ετών. Αυτές σχετίζονται με τη συμπεριφορά (προβλήματα διαγωγής, προβλήματα διαπροσωπικών σχέσεων), αλλά και την προσαρμογή τους στο σχολικό και το κοινωνικό περιβάλλον (συναισθηματικά συμπτώματα, υπερκινητικότητα).

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: αίσθημα του ανήκειν, σχολική εμπλοκή, σχολική προσαρμογή, ICS, MES-HS, SDQ

Η ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης στα άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)

Τσόδουλος Κυριάκος, Υποψήφιος Διδάκτωρ Παν/μίου Ιωαννίνων

Σαρρής Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων

Ο θεματικός άξονας της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανάπτυξη αυτοεκτίμησης στα άτομα με ΔΑΦ. Η ανακοίνωση δεν επικεντρώνεται στις πρακτικές που επιστρατεύονται ανά τον κόσμο και ανά περιόδους για να ενισχυθεί η αυτοεκτίμηση των εν λόγω ατόμων. Αντί αυτού, εμβαθύνει στον προσδιορισμό της ίδιας της έννοιας, με στόχο να αιχμαλωτίσει την ουσία της και να οδηγηθεί στην διάκρισή της από άλλες, με τις οποίες γίνεται συνήθως αντιληπτή ως παρεμφερής ή και ταυτόσημη. Η έννοια της αυτοεκτίμησης μας αφορά άλλωστε όλους και πρέπει αρχικά να προσδιορισθεί ως αποτέλεσμα μιας νοητικής διεργασίας, μιας αλληλουχίας συλλογιστικών γεγονότων. Η ανακοίνωση παρουσιάζει μορφικά έναν καθαρά συνθετικό χαρακτήρα, βάσει βιβλιογραφικών ερευνών που περιστρέφονται γύρω από τρεις βασικές και συνδεδεμένες μεταξύ τους έννοιες: εαυτός, αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση. Το θεωρητικό πλαίσιο αντλείται από την κλάδο της ανθρωπιστικής ψυχολογίας, όπως αυτή αναπτύχθηκε μετά το 1950 και άρχισε να συμβάλει ερευνητικά πλάι στις δύο προγενέστερες μεγάλες δυνάμεις του χώρου, την ψυχανάλυση και τον συμπεριφορισμό. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να επαναδιατυπώσει με έναν πιο συμπαγή τρόπο μια ιδέα που έχει ήδη αρχίσει να ριζώνει στον κοινό νοου, αλλά δεν παύει να ωφελείται από κάθε νέα γόνιμη ώθηση που δέχεται. Αναφορά γίνεται φυσικά στον ρόλο που διαδραματίζει η αυτοεκτίμηση στην ζωή κάθε ατόμου, ανεξαρτήτως κοινωνικής θέσης, καταγωγής, φύλου, νοητικών προδιαγραφών και ούτω καθεξής. Όπως θα κριθεί και συμπερασματικά, η πυρηνική αντίληψη ενός εαυτού είναι αρκετή για να οδηγηθεί ένας οργανισμός σε μια πορεία αυτογνωσίας. Μιας πορείας πλούσιας σε ψυχικές διακυμάνσεις τηρουμένων πάντα των εκάστοτε αναλογιών.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: ΔΑΦ, εαυτός, εγώ, αυτοαντίληψη, αυτοεκτίμηση, ψυχισμός, συναισθήματα

Οι υπολογιστικές δεξιότητες των παιδιών με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες στη Β' και ΣΤ' τάξη του δημοτικού σχολείου

Χιδερίδου – Μανδαρή Αναστασία, Διδάκτωρ, Α.Π.Θ.

Παντελιάδου Σουζάνα, Καθηγήτρια Α.Π.Θ.

Παιδιά με Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες (ΕΑΔ) φαίνεται ότι αντιμετωπίζουν, συχνά, δυσκολίες στην κατάκτηση υπολογιστικών δεξιοτήτων, οι οποίες πιθανώς απορρέουν από τα ελλείμματά τους στη φωνολογική επεξεργασία. Τα υπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα, ωστόσο, δεν επαρκούν για τη διαμόρφωση μίας σφαιρικής εικόνας της επίδοσης των παιδιών με ΕΑΔ στους Υπολογισμούς, καθώς είναι αποσπασματικά και συγκεχυμένα. Με την παρούσα έρευνα επιδιώκεται να συγκριθούν οι επιδόσεις παιδιών με και χωρίς ΕΑΔ στους Υπολογισμούς στις Β' και ΣΤ' τάξεις του δημοτικού και να σχηματιστεί το προφίλ των παιδιών με ΕΑΔ ως προς τις υπολογιστικές τους δεξιότητες. Για τον σκοπό αυτό, αξιολογήθηκαν συνολικά 87 παιδιά με ΕΑΔ και 97 παιδιά τυπικής ανάπτυξης. Η μέτρηση της επίδοσης των παιδιών στους Υπολογισμούς πραγματοποιήθηκε με τη χορήγηση τριών έργων: γραπτοί υπολογισμοί, νοεροί υπολογισμοί και στρατηγικές πρόσθεσης και αφαίρεσης. Τα αποτελέσματα των αναλύσεων έδειξαν ότι οι επιδόσεις των δύο ομάδων διαφέρουν και στις δύο τάξεις. Από την ποιοτική ανάλυση των απαντήσεων των παιδιών με ΕΑΔ προέκυψαν δεδομένα για τα είδη των λαθών στους γραπτούς υπολογισμούς και τις στρατηγικές προτίμησής

τους σε απλές πράξεις. Από τα ερευνητικά δεδομένα συμπεραίνεται, ότι βασικό χαρακτηριστικό του προφίλ των παιδιών με ΕΑΔ στους Υπολογισμούς είναι η παρουσία ενός φτωχού ρεπερτορίου στρατηγικών πρόσθεσης και αφαίρεσης, με τη χρήση δαχτύλων και την άμεση ανάκληση των δεδομένων να εμφανίζονται ως κυρίαρχες, ενώ τη χρήση ευέλικτων και ώριμων στρατηγικών όπως η παραγωγή πράξης, να επιλέγεται σπανιότερα. Η υιοθέτηση των παραπάνω στρατηγικών σε απλές πράξεις από τα παιδιά με ΕΑΔ, είναι πιθανό να εξηγεί, εν μέρει, ορισμένα από τα λάθη που συχνά κάνουν κατά την εκτέλεση σύνθετων, γραπτών πράξεων. Τα ευρήματα συζητούνται στο πλαίσιο της δυνατότητας κατάλληλου σχεδιασμού της διδακτικής παρέμβασης για τα παιδιά με ΕΑΔ.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ειδικές Αναγνωστικές Δυσκολίες, Υπολογιστικές δεξιότητες, Στρατηγικές πρόσθεσης και αφαίρεσης, Γραπτοί υπολογισμοί, Μαθηματικά

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ**Η εκπαίδευση στις επιστήμες για την κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη.**

Κατσιαμπούρα Γιάννα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Η παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει τη σημασία της εκπαίδευσης στις επιστήμες για την κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη. Πώς δηλαδή συμβάλλει η εκπαίδευση στις επιστήμες στη διαμόρφωση πολιτών που δεσμεύονται για την επίλυση περιβαλλοντικών και κοινωνικών προβλημάτων. Συζητά τους στόχους, τις επιπτώσεις και τα οφέλη αυτής της εκπαιδευτικής προσέγγισης, καθώς και τρόπους αποτελεσματικής ενσωμάτωσης και αξιολόγησης αυτών των θεμάτων στην τάξη.

Η παρούσα εργασία εκκινεί από τη βασική παραδοχή ότι η εκπαίδευση στις επιστήμες για την κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη παρέχει στους μαθητές και τις μαθήτριες την ευκαιρία να κατανοήσουν και να αντιμετωπίσουν τα περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα από επιστημονική και ηθική σκοπιά. Με την προώθηση της ευαισθητοποίησης και της ενσυναίσθησης, ενθαρρύνεται η ενεργός συμμετοχή και η υπεύθυνη δέσμευση για κοινωνική δικαιοσύνη και φροντίδα για το περιβάλλον. Επιπλέον, διερευνάται ο σημαντικός ρόλος των εκπαιδευτικών στην προώθηση αυτής της εκπαιδευτικής προσέγγισης, και τονίζεται η σημασία της χρήσης αποτελεσματικών μεθόδων διδασκαλίας και της αξιοποίησης τεχνολογικών μέσων για την προώθηση της βαθιάς κατανόησης των θεμάτων και την τόνωση της ενεργού συμμετοχής των μαθητών και των μαθητριών.

Όσον αφορά την αξιολόγηση, εξετάζονται διάφορες στρατηγικές που υπερβαίνουν τις παραδοσιακές γραπτές εξετάσεις, όπως η αξιολόγηση της λήψης ηθικών αποφάσεων, της συμμετοχής των πολιτών και του κριτικού προβληματισμού. Αυτές οι στρατηγικές επιτρέπουν την ολοκληρωμένη και διαμορφωτική αξιολόγηση, παρέχοντας πολύτιμη ανατροφοδότηση και υποστηρίζοντας την ανάπτυξη και εξέλιξη των μαθητών/τριών σε σχέση με τους στόχους της επιστημονικής εκπαίδευσης για κοινωνική και περιβαλλοντική δικαιοσύνη.

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην επαγγελματική ζωή και στις διδακτικές πρακτικές των εκπαιδευτικών: Μια κριτική προσέγγιση.

Χρυσοχού Θεοπούλα (Πωλίνα), Επιστημονικός Συνεργάτης, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Dave Hill, Emeritus Professor, Anglia Ruskin University, UK.

Σκορδούλης Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση των βασικότερων συμπερασμάτων που αναδείχθηκαν μέσω ποιοτικής διερεύνησης των εμπειριών και απόψεων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην επαγγελματική τους ζωή και στις διδακτικές τους πρακτικές. Στην έρευνα συμμετείχαν 102 εκπαιδευτικοί από 24 δημόσια σχολεία της περιφέρειας Αττικής και του Νομού Μαγνησίας. Η επιλογή των συμμετεχόντων έγινε σκόπιμα και βασίστηκε στη θεωρητική δειγματοληψία και στην εφαρμογή ενός συνδυασμού διαφορετικών στρατηγικών σκόπιμης δειγματοληψίας (Μέγιστης Διακύμανσης, Τυπικών και Ακραίων Περιπτώσεων, κ.λπ.), στοχεύοντας σε αναλυτικές γενικεύσεις.

Η ποιοτική μέθοδος συλλογής δεδομένων, άμεσα συνυφασμένη με το θεωρητικό και φιλοσοφικό πλαίσιο της Κριτικής Παιδαγωγικής που προσεγγίζει την διδασκαλία ως επαγγελματική κοινότητα και υπογραμμίζει το συλλογικό νόημα της εργασίας των εκπαιδευτικών ήταν οι συνεντεύξεις σε Ομάδες Εστίασης. Οι τελευταίες οργανώθηκαν γύρω από τους ακόλουθους έξι ερευνητικούς άξονες: συνθήκες διδασκαλίας; επαγγελματικά ζητήματα; κοινωνική/προσωπική ζωή; επιπτώσεις στους μαθητές/τριες; πρωτοβουλίες και στρατηγικές αντιμετώπισης; επαγγελματικές οργανώσεις και συλλογική δράση.

Τα βασικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν κατατείνουν στο ότι α) όλες οι πτυχές που σχετίζονται με την εκπαιδευτική διαδικασία επλήγησαν σοβαρά από την κρίση (υποδομές, σχέσεις, εργασιακές συνθήκες, προσωπική ανάπτυξη, ποιότητα διδασκαλίας και μάθησης), β) οι εκπαιδευτικοί, λόγω της φύσης του επαγγέλματός τους, αποδείχτηκαν πλούσια πηγή δεδομένων αναφορικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στη μαθητική κοινότητα, αλλά και στο σύνολο της ελληνικής κοινωνίας καταδεικνύοντας το τεράστιο ανθρώπινο και κοινωνικό κόστος, γ) οι εκπαιδευτικοί παρά τις δυσκολίες και τα προβλήματα εργάζονταν επιδεικνύοντας υψηλό βαθμό ενσυναίσθησης και αναλάμβαναν δράση σε επίπεδο σχολείου και γειτονιάς, δ) η επερχόμενη τότε αξιολόγηση, παρόλο που ουσιαστικά δεν είχε αρχίσει καν να εφαρμόζεται, είχε ήδη εξελιχθεί σε σημαντικό λόγο ανησυχίας και μοχλό πίεσης προς την εκπαιδευτική κοινότητα με πολλές προεκτάσεις, ε) τα πλεονεκτήματα της πληροφόρησης και της αλληλεγγύης που προσέφερε η συνδικαλιστική οργάνωση στους κοινωνικά ενεργούς εκπαιδευτικούς ήταν εμφανής, με τους εκπαιδευτικούς ωστόσο να τονίζουν την ανάγκη για νέες μορφές και δομές οργάνωσης απαλλαγμένες από πελατειακές σχέσεις και την έντονη κομματικοποίηση, στ) υπήρχαν περιφερειακές και επαρχιακές διαφοροποιήσεις σε διάφορα επίπεδα τόσο από πλευράς σφοδρότητας και σοβαρότητας των επιπτώσεων της κρίσης όσο και σε επίπεδο συνδικαλιστικής οργάνωσης, ζ) μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της κρίσης και της τεράστιας ποικιλίας των πλευρών της είναι απαραίτητη για την ανάδειξη της ως κοινωνικό φαινόμενο που προσδιορίζει τη ζωή των εκπαιδευτικών και μαθητών/τριών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαιδευτικοί, οικονομική κρίση, κριτική παιδαγωγική

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Η συμπερίληψη μέσω της μουσικής. Μελέτη περίπτωσης: «Ένα τραγούδι για όλους»**

Αδαμοπούλου Μαρία, Διδάκτωρ, Μ.Α., Εκπαιδευτικός Μουσικής ΠΕ 79.01

Χατζημιχαήλ Μαριάννα, Μ.Εδ., Διευθύντρια, 13 ο Δημοτικό Σχολείο ΠΕ70

Λούμα Ελπίδα, Μ.Εδ., Νηπιαγωγός, Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΠΕ 60

Η συνεκπαίδευση-συμπερίληψη στοχεύει στην παροχή κατάλληλων διδακτικών και μορφωτικών εμπειριών περιλαμβάνοντας ένα σύνολο από στρατηγικές, πρακτικές, προοπτικές και επιλογές που επιτρέπουν την ένταξη μαθητών/-τριών με τυπική και μη τυπική ανάπτυξη στη γενική τάξη δημιουργώντας Ένα Σχολείο για όλους. Από τις βασικότερες αρχές των νέων αναλυτικών προγραμμάτων πλέον στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα είναι ότι οι ταυτότητες, η γλώσσα ή οι γλώσσες, οι ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, οι ικανότητες, οι δεξιότητες και οι στάσεις μαθητών/-τριών αναγνωρίζονται και αξιοποιούνται χωρίς διακρίσεις και διαχωρισμούς. Για να μπορέσει να εφαρμοστεί η φιλοσοφία της συμπερίληψης, χρειάζεται η εμπλοκή των εκπαιδευτικών σε αυτή τη διαδικασία, εφόσον είναι εκείνοι που εφαρμόζουν τη συμπεριληπτική εκπαίδευση καθημερινά στην πράξη. Έρευνες αποδεικνύουν ότι οι τέχνες και ειδικότερα οι εκπαιδευτικές δράσεις που αφορούν στις τέχνες οδηγούν στη συμπερίληψη, στοχεύοντας στην *ολόπλευρη ανάπτυξη των μαθητών και στην προσαρμογή αυτών στο κοινωνικό τους περιβάλλον*. Ο ρόλος της μουσικής και της μουσικής εκπαίδευσης στη συμπερίληψη μαθητών/-τριών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες είναι σημαντικός δεδομένου ότι η μουσική επιδρά θετικά στις μαθησιακές δυσκολίες, στη νοητική υστέρηση και στις συναισθηματικές διαταραχές παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες παρέχοντας τη δυνατότητα της μη λεκτικής επικοινωνίας, ενώ παράλληλα οδηγεί στη βελτίωση ψυχολογικών παραγόντων, στην ανάπτυξη και βελτίωση γλωσσικών και κινητικών δεξιοτήτων, στη συνειδητοποίηση των ατομικών λειτουργιών και ικανοτήτων, καθώς και στην ανάπτυξη και βελτίωση της επικοινωνίας τους με το περιβάλλον. Η παρούσα εργασία αποτελεί μία μελέτη περίπτωσης που χρησιμοποίησε ως εργαλεία την παρατήρηση και την καταγραφή. Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνηθεί η θετική επίδραση της μουσικής εκπαίδευσης, με στόχο τη συμπερίληψη και την ανάπτυξη των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων μαθητών/-τριών με αυτισμό-νοητική στέρωση. Η μαθήτρια που αποτέλεσε την μελέτη περίπτωσης φοιτούσε στην Τετάρτη τάξη του Δημοτικού Σχολείου με διάγνωση νοητικής στέρωσης στο φάσμα του αυτισμού με γνωστικές ψυχοκινητικές και συμπεριφοριστικές αποκλίσεις. Οι παράμετροι που μελετήθηκαν κατά τη διάρκεια της μεθοδολογίας ήταν η κατανόηση, οι αντιδράσεις και η συμμετοχή της μαθήτριας που αφορούσαν στη δημιουργία, την εκτέλεση και την παρουσίαση ενός τραγουδιού. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν ενθαρρυντικά, καθώς η μαθήτρια ανέπτυξε ως ένα βαθμό τις επικοινωνιακές της δεξιότητες μέσα από τη δημιουργική έκφραση (φωνητική και οργανική εκτέλεση τραγουδιού), ενώ ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμησή της, μέσα από την αποδοχή της από την ομάδα των συμμαθητών/-τριών της και τη συμμετοχή της σε αυτήν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμπερίληψη, μουσική εκπαίδευση, ειδική αγωγή μελέτη περίπτωσης

**Εκπαιδευτικές πρακτικές ατόμων με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)
Υψηλής Λειτουργικότητας από εκπαιδευτικούς γενικής, ειδικής αγωγής και
ειδικοτήτων**

Αντωνίου Ειρήνη, Φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Γκάτσα Τατιανή, ΕΔΙΠ του ΠΤΔΕ, Παν/μιου Ιωαννίνων

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, η ένταξη των παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) Υψηλής Λειτουργικότητας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης πραγματοποιείται με την παιδαγωγική της συνεκπαίδευσης, η οποία εφαρμόζεται μέσω πρακτικών συμπερίληψης και συνεκπαίδευσης των συγκεκριμένων μαθητών με τους μαθητές τυπικής ανάπτυξης μέσα στο κοινό περιβάλλον των γενικών σχολείων. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των εκπαιδευτικών στην υποστήριξη και την εκπαίδευση αυτών των μαθητών με ΔΑΦ που φοιτούν στα δημόσια σχολεία, μέσα από την χρήση των πιο κατάλληλων και αποτελεσματικών διδακτικών στρατηγικών παρέμβασης, καθίσταται ζωτικής σημασίας. Ωστόσο, στον ελληνικό χώρο, λίγες έρευνες έχουν πραγματοποιηθεί για την διερεύνηση της χρήσης με των εκπαιδευτικών πρακτικών που ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί γενικής και ειδικής αγωγής για την εκπαίδευση των παιδιών με ΔΑΦ στο πλαίσιο της συνεκπαίδευσης. Λαμβάνοντας υπόψη το ερευνητικό κενό, διενεργήθηκε η παρούσα ερευνητική εργασία, αποσκοπώντας στη διερεύνηση της χρήσης 38 εκπαιδευτικών πρακτικών παρέμβασης για την Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος από τους εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής αλλά και ειδικοτήτων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του ερωτηματολογίου Autism Inclusion Questionnaire (AIQ) (Segall & Campbell, 2007), το οποίο διερευνά τις εκπαιδευτικές πρακτικές που αξιοποιούν οι εκπαιδευτικοί όσον αφορά στη συμπερίληψη των μαθητών με ΔΑΦ στη γενική τάξη (Segall & Campbell, 2012). Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του στατιστικού πακέτου Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22.0. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 143 εκπαιδευτικοί μαθητών με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας, που υπηρετούν σε γενικά δημόσια σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Ιωαννίνων, Αιτωλοακαρνανίας, Πάτρας και Κοζάνης κατά το σχολικό έτος 2022-2023. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας αναφορικά με τη χρήση των εκπαιδευτικών πρακτικών συμπερίληψης έδειξαν πως εκπαιδευτικές πρακτικές συμπερίληψης αξιοποιούνται κυρίως από τους εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής, λιγότερο από τους γενικής αγωγής. Περισσότερο από τις δυο, προαναφερόμενες κατηγορίες εκπαιδευτικών, πολλές πρακτικές συμπερίληψης χρησιμοποιούνται από εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα μπορούσαν να έχουν άμεσες πρακτικές εφαρμογές στην ανάπτυξη κατάλληλων προγραμμάτων εκπαίδευσης, για τους εκπαιδευτικούς γενικής αγωγής, ειδικής αγωγής και στην εδραίωση συνεργατικών προγραμμάτων με τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων. Ο επαναπροσδιορισμός προγραμμάτων παρέμβασης κρίνεται αναγκαίος, προκειμένου να επιτευχθεί η ολόπλευρη ανέλιξη των μαθητών με ΔΑΦ Υψηλής Λειτουργικότητας στα πλαίσια του σχολικού χώρου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος, Συνεκπαίδευση, Εκπαιδευτικές πρακτικές μαθητών με ΔΑΦ

Η Επίδραση του προγράμματος *rhythm4inclusion* στη βελτίωση του ρυθμού παιδιών με αυτισμό και στη συμπερίληψή τους στην προσχολική τάξη

Αυγουστάκη Αικατερίνη, Νηπιαγωγός, Υπ. Διδάκτωρ ΠΤΠΕ Πανεπιστημίου Κρήτης

Τρούλη Καλλιόπη, Επίκουρη Καθηγήτρια ΠΤΠΕ Πανεπιστημίου Κρήτης

Παπατζάνης Ιωάννης, Μουσικός, Συνεργάτης/Ερευνητής Πανεπιστημίου Κρήτης

Κουρκούτσας Ηλίας, Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Κρήτης, Επ. Υπ. Προγράμματος *rhythm4inclusion*.

Σύγχρονες έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά με διάγνωση αυτισμού ενεργοποιούνται και συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από δράσεις που σχετίζονται με το ρυθμό και την κίνηση και βελτιώνουν το ρυθμικό τους συγχρονισμό και συντονισμό. Σύμφωνα με τα παραπάνω, σχεδιάστηκε μεικτή έρευνα με σκοπό να μελετήσει την επίδραση που ασκεί η εφαρμογή του ψυχοπαιδαγωγικού προγράμματος με βάση το ρυθμό και την κίνηση, *rhythm4inclusion*, στη ρυθμική ικανότητα παιδιών με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος, καθώς και στη συμπερίληψή τους σε τυπικές προσχολικές τάξεις. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 18 παιδιά με διάγνωση ΔΑΦ που χωρίστηκαν σε πειραματική (10 νήπια) και ελέγχου (8 νήπια) από νηπιαγωγεία της Κρήτης. Ο πειραματικός σχεδιασμός ολοκληρώθηκε σε τρεις φάσεις: αρχική αξιολόγηση, εφαρμογή και τελική αξιολόγηση. Για την αξιολόγηση της ρυθμικής ικανότητας των παιδιών με ΔΑΦ χρησιμοποιήσαμε το εργαλείο *TroisEpreuvesdeRythme*. Η μελέτη της επίδρασης του προγράμματος, πραγματοποιήθηκε μέσω ημιδομημένης συνέντευξης. Τα ποσοτικά δεδομένα αναλύθηκαν με τη χρήση του SPSS και τα ποιοτικά με θεματική ανάλυση. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της ρυθμικής ικανότητας έδειξε ότι, τα παιδιά που δέχθηκαν την παρέμβαση αύξησαν το ποσοστό κατανόησης του

ρυθμικού συμβολισμού και το ποσοστό ακολουθίας ρυθμικών χτυπημάτων. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων των νηπιαγωγών προκύπτουν θετικές αναφορές για την ανταπόκριση των παιδιών με ΔΑΦ. Σε επίπεδο ομάδας, φάνηκε ότι, ο ατομικός ρυθμός των παιδιών συμπορεύτηκε με τον ομαδικό και αυτό ήταν ένα συμπεριληπτικό όφελος για όλους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: προσχολική ηλικία, αυτισμός, ρυθμική ικανότητα, συμπερίληψη.

Ο θεσμός της παράλληλης στήριξης στην προσχολική εκπαίδευση: Οι εκτιμήσεις των γονέων σχετικά με την αποδοτικότητά του

Βασιλειάδης Ηλίας, Διδάσκων Α.Π.Θ. Τ.Ε.Π.Α.Ε.

Ρόθου Κυριακή, Επίκουρη Καθηγήτρια Α.Π.Θ. Τ.Ε.Π.Α.Ε.

Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια ενισχύονται οι προσέγγιες που προσδιορίζουν την ειδική αγωγή ως υποστηρικτική υπηρεσία που αφορά το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού. Ο θεσμός που χαρακτηρίζεται ως υποστηρικτική υπηρεσία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, είναι η παράλληλη στήριξη- συνεκπαίδευση. Η συγκεκριμένη υπηρεσία προβλέπεται να ενεργοποιείται στις περιπτώσεις που διαπιστώνονται δυσκολίες στην κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη μαθητών. Ωστόσο, δεν εντοπίζεται η συστηματική αξιολόγηση και αποτίμηση του θεσμού παρόλο που έχει ενεργοποιηθεί παραπάνω από μία δεκαετία. Έτσι, ενώ ο θεσμός αναπτύσσεται, δεν είναι ξεκάθαρος ο επιστημονικός προσανατολισμός και η διαχρονική χρησιμότητα του για τους μαθητές και τις τάξεις όπου εφαρμόζεται. Η παράλληλη στήριξη ενεργοποιείται για συγκεκριμένους μαθητές, από την προσχολική αγωγή, έπειτα από εισήγηση του οικείου Κέντρου Διεπιστημονικής Αξιολόγησης Συμβουλευτικής και Υποστήριξης (ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ) και τη σύμφωνη γνώμη των γονέων τους. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η αποτίμηση της λειτουργικότητας του θεσμού από την πλευρά των γονέων και η εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για την αποδοτικότητα του. Με τη διεξαγωγή ημι-δομημένων συνεντεύξεων σε 24 μητέρες νηπίων στα οποία εφαρμόστηκε ο θεσμός της παράλληλης στήριξης, διερευνήθηκαν οι απόψεις τους αναφορικά με τους διακριτούς ρόλους των εμπλεκόμενων, τη συνεργασία τους με τους εκπαιδευτικούς, την εφαρμογή του θεσμού και τις προτάσεις τους για βελτίωση του. Ακολούθησε η ποιοτική ανάλυση περιεχομένου όπου τα πρώτα συμπεράσματα αναδεικνύουν τη σημαντικότητα της παράλληλης στήριξης ως θεσμού υποστήριξης μαθητών με αναπτυξιακές δυσκολίες σε σταθερή και μόνιμη βάση, την επιθυμία των γονέων για συστηματικότερη συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς καθώς και την ανάπτυξη συμπεριληπτικού κλίματος κατά την φοίτηση των παιδιών τους στο νηπιαγωγείο. Τα αποτελέσματα εκτιμώνται ως σημαντικά στην προσπάθεια αξιολόγησης των συμπεριληπτικών θεσμών που εφαρμόζονται στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Ενισχύουν την αναγκαιότητα διεύρυνσης της συζήτησης σχετικά προώθηση γενικευμένων και σταθερών μεθοδολογικών εργαλείων αξιολόγησης της παράλληλης στήριξης από όλους τους εμπλεκόμενους

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Παράλληλη στήριξη, προσχολική εκπαίδευση, αξιολόγηση, εκτιμήσεις γονέων.

Στάσεις εκπαιδευτικών προς τη χρήση των ΤΠΕ στη συμπεριληπτική εκπαίδευση μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή/και αναπηρία

Γερακιώτη Αικατερίνη, Λογοθεραπεύτρια, Med Ειδικής Αγωγής Παν/μίου Ιωαννίνων

Λουάρη Μαρίνα, Δρ. Ειδικής Αγωγής, ΕΔΙΠ Παιδαγωγικού Τμήματος Ειδικής Αγωγής Παν/μιου Θεσσαλίας

Η συνεργασία, η κοινωνική ισότητα, η συνεχής εκπαίδευση και το ενδιαφέρον για τον άνθρωπο είναι στοιχεία τα οποία χαρακτηρίζουν την σύγχρονη κοινωνία. Το εκπαιδευτικό σύστημα με στόχο την υλοποίηση των παραπάνω θέσεων

παρέχει ίσες ευκαιρίες εκπαίδευσης σε όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως διαφορετικότητας. Οι Τ.Π.Ε. διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανθρώπινη καθημερινότητα σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης και αποτελούν σημαντικό εργαλείο για άτομα με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες με κύριο στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού. Ειδικότερα στον τομέα της εκπαίδευσης, ο στόχος της χρήσης της **τεχνολογίας** για μαθητές με αναπηρίες ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες είναι η προσφορά ίσων ευκαιριών εκπαίδευσης, αλλά και η λειτουργία τους ως μέσο το οποίο υποστηρίζει αυτές τις ευκαιρίες μάθησης. Στο πλαίσιο της ισότιμης χωρίς αποκλεισμούς εκπαίδευσης εφαρμόζεται η αρχή της συμπερίληψης για την επιτυχία της οποίας καθοριστικός είναι ο ρόλος των εκπαιδευτικών. Είναι σημαντικό να καταγράφονται οι στάσεις τους καθώς όπως προαναφέρθηκε, η επιτυχία της εξαρτάται και από τα πιστεύω των εκπαιδευτικών. Λίγες μελέτες επικεντρώνονται στην ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για ψηφιακή ένταξη και εργασία με παιδιά στο ψηφιακό περιβάλλον. Μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στα ζητήματα των συγκεκριμένων πρακτικών συμπερίληψης και στις συνέπειες αυτής για το εκπαιδευτικό περιβάλλον και τα παιδιά, παρά στην πρακτική της χρήσης τεχνολογίας από τους εκπαιδευτικούς και την ετοιμότητά τους για το ψηφιακό μαθησιακό περιβάλλον στη συμπεριληπτική τάξη. Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών για την χρήση των ΤΠΕ στη συμπεριληπτική εκπαίδευση καθώς και ο εντοπισμός εκείνων των παραγόντων που πιθανώς την επηρεάζουν. Συμμετείχαν 120 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Για την συλλογή των δεδομένων σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο για την δόμηση του οποίου λήφθηκε υπόψη η σύγχρονη βιβλιογραφία. Οι ερωτήσεις αφορούσαν τη γνώση χρήσης Τ.Π.Ε. και την ετοιμότητα των εκπαιδευτικών για την χρήση τους εντός της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Τα συνολικά αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν θετική στάση των εκπαιδευτικών στη χρήση των ΤΠΕ με κύρια χαρακτηριστικά την ελκυστικότητα και την αποτελεσματικότητα αυτών κατά την διδασκαλία στη Συμπεριληπτική Εκπαίδευση. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να θεωρούν μη επαρκή την υλικοτεχνική υποδομή της τάξης για χρήση Τ.Π.Ε. στη Συμπεριληπτική Εκπαίδευση και το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών δεν τους επιτρέπει να κάνουν χρήση αυτών. Εν κατακλείδι, αν και φάνηκε μια βελτίωση της στάσης των εκπαιδευτικών σε σχέση με προηγούμενες έρευνες, ωστόσο επισημαίνεται από τους συμμετέχοντες η ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα χρήσης των ΤΠΕ κατά την συμπεριληπτική εκπαίδευση.

Λέξεις κλειδιά: εκπαιδευτικοί, στάσεις, συμπερίληψη, Τ.Π.Ε.

Η αξιοποίηση των αρχών της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης στο σχεδιασμό σχολικών κτιρίων με στόχο την ενεργό συμμετοχή με ελλειμματική ακουστική επεξεργασία

Γούλιαρης Παναγιώτης, Αναπλ. Καθηγητής Τμήματος Αρχιτεκτόνων Δημοκριτείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης

Γεωργία Δασκαλάκη, Καθηγήτρια Προσαρμοσμένης Φυσικής Αγωγής, Ειδική Παιδαγωγός MSc, Med Πανεπιστήμιο Πατρών, Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Πειραιά

Μαρία Γρηγοριάδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης

Η ανάπτυξη της συμπερίληψης αποτελεί τα τελευταία χρόνια προτεραιότητα της εκπαιδευτικής κοινότητας. Εστιάζει στον εντοπισμό περιθωριοποιημένων παιδιών με στόχο την αντιμετώπιση των εμποδίων που τους παρουσιάζονται κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα εμπόδια αυτά αυξάνουν τον αποκλεισμό των μαθητών από το αναλυτικό πρόγραμμα. Στο διεθνή χώρο παρατηρείται ένα διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για το σχεδιασμό σχολικών εγκαταστάσεων με προδιαγραφές που μειώνουν τον σχολικό αποκλεισμό, εξασφαλίζοντας συνθήκες ανάπτυξης των δεξιοτήτων μάθησης. Πρόσφατη μελέτη ανασκόπησης των Mealings και συνεργατών έδειξε ότι οι ανεπαρκείς ακουστικές συνθήκες στην τάξη μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τη συμπεριφορά των παιδιών του Δημοτικού. Επιπρόσθετα, διερευνητική μελέτη για την υποκειμενική αντίληψη της ακουστικής επεξεργασίας μετά από αλλαγή των ηχοαπορροφητικών υλικών της οροφής των αιθουσών διδασκαλίας, έδειξε ότι η αλλαγή στο ακουστικό περιβάλλον βελτιώνει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών, παρά τους φυσικούς και πνευματικούς περιορισμούς τους. Η παρούσα έρευνα έχει ως βασικό σκοπό την ανάδειξη της συμβολής του ακουστικού σχεδιασμού των σχολικών κτιρίων, στην ανάπτυξη δεξιοτήτων μαθητών με ελλειμματική ακουστική επεξεργασία. Ο σχεδιασμός αυτός πληροί προδιαγραφές που ανταποκρίνονται στις αρχές της συμπεριληπτικότητας αυτών των μαθητών. Από μεθοδολογικής άποψης θα εντοπιστούν στη διεθνή βιβλιογραφία ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στον ακουστικό σχεδιασμό κτιριακών

εγκαταστάσεων σχολικών μονάδων οι οποίες ανταποκρίνονται στις εκπαιδευτικές ανάγκες μαθητών με ακουστική ανεπάρκεια. Επίσης θα αξιοποιηθούν δεδομένα τα οποία σχετίζονται αφενός με ελλείματα που εντοπίζονται σε εθνικό επίπεδο και αφετέρου με τις απαιτούμενες προσαρμογές που πρέπει να πραγματοποιηθούν σε σχέση με τις προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι αντίστοιχες ελληνικές σχολικές μονάδες. Στόχος η ανάδειξη της συμβολής που θα έχει αυτή η προσαρμογή στις αρχές της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης. Αναμενόμενα συμπεράσματα: Η ογκοπλασία του κτιριακού κελύφους, τα υλικά ηχητικής απορρόφησης και ανάκλασης των επιφανειών του, καθώς και τα διαχωριστικά τοιχώματα στις σχολικές αίθουσες, επηρεάζουν τόσο τη μαθησιακή απόδοση των μαθητών όσο και την ενεργό συμμετοχή τους. Οι επιλογές κατασκευαστικών υλικών σύμφωνα με καθορισμένες προδιαγραφές, βελτιώνουν την ακουστική του χώρου και ωφελούν τους μαθητές με μειωμένη ακουστική ικανότητα ή καθυστέρηση λόγου. Η χρήση κατάλληλου κτιριακού εξοπλισμού κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να ελεγχθεί η μετάδοση του ήχου στο κτίριο, να διατηρηθούν οι συνθήκες καλής καταληπτότητας της ομιλίας και να διατηρηθεί η ηχητική απομόνωση, προκειμένου να περιοριστούν παράγοντες που αναστέλλουν την ενεργό συμμετοχή των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Ακουστικός Σχεδιασμός, Σχολικές Κτιριακές Εγκαταστάσεις, Συμπεριληπτική Εκπαίδευση, Ελλειμματική Ακουστική Επεξεργασία

Αντιλήψεις και πεποιθήσεις εκπαιδευτικών και γονέων για την ενσωμάτωση της υποστηρικτικής τεχνολογίας στο νηπιαγωγείο σε μαθητές/τριες προσχολικής ηλικίας με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Δούμα Ελπίδα, M.Ed., Νηπιαγωγός, Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΠΕ 60

Αδαμοπούλου Μαρία, Διδάκτωρ, Μ.Α., Εκπαιδευτικός Μουσικής ΠΕ 79.01

Στην εποχή μας είναι σημαντικό να εξερευνήσουμε τις ευκαιρίες ενσωμάτωσης των Τεχνολογιών, κύριων και υποστηρικτικών - *Digital Mainstream Technologies (DMT)* και *Assistive Technologies (AT)* - στην Προσχολική Εκπαίδευση και ιδιαίτερα σε μαθητές/τριες με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Για να επιτευχθεί η επιτυχής εφαρμογή στην πράξη, δύο κύριοι ενδιαφερόμενοι, οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς, πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία αυτή. Η βιβλιογραφία σχετικά με τις απόψεις των γονέων για την εφαρμογή της τεχνολογίας για τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο είναι περιορισμένη. Ο στόχος της παρούσας μελέτης είναι να προσδιορίσει τις αντιλήψεις και τις πεποιθήσεις των εκπαιδευτικών και των γονέων για την ενταξιακή εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο στη χώρα μας σε σχέση με την τρέχουσα πρακτική, τα εμπόδια και τις ευκαιρίες ενσωμάτωσης των Τεχνολογιών, κύριων και υποστηρικτικών - *Digital Mainstream Technologies (DMT)* και *Assistive Technologies (AT)* - σε ένα προσχολικό πλαίσιο συμπερίληψης. Εκπαιδευτικοί που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 4-6 ετών και γονείς παιδιών με και χωρίς αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες συμμετέχουν με ένα ερωτηματολόγιο. Στα σημαντικά εμπόδια για την ενσωμάτωση των Τεχνολογιών, κύριων και υποστηρικτικών - *Digital Mainstream Technologies (DMT)* και *Assistive Technologies (AT)* - είναι τα διαθέσιμα χρηματικά κονδύλια αλλά και οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την χρήση των τεχνολογιών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Ωστόσο, η χρήση των Τεχνολογιών, κύριων και υποστηρικτικών, ως εργαλείο διαφοροποίησης ή ως υποστήριξη της επικοινωνίας είναι μία πρόκληση για την ένταξη και ενσωμάτωση των παιδιών με αναπηρία ή και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο νηπιαγωγείο. Οι συμμετέχοντες είναι έξι (6) εκπαιδευτικοί σε προσχολικές μονάδες από περιοχές των Βορείων Προαστίων της Αττικής. Οι εκπαιδευτικοί που συμμετέχουν έχουν εμπειρία με παιδιά με διαφορετικές αναπηρίες/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (π.χ. διαταραχή ελλειμματικής προσοχής/υπερκινητικότητας, διαταραχή λόγου ή ομιλίας, οπτική αναπηρία, κινητική αναπηρία, νοητική αναπηρία, διαταραχή του φάσματος του αυτισμού, πολλαπλές αναπηρίες). Τρεις (3) από αυτούς σε τμήματα ένταξης και τρεις (3) σε τάξεις με παράλληλη στήριξη. Όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν κρατικά πιστοποιητικά διδασκαλίας. 6 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας, 4 χωρίς αναπηρία/ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και 2 με κάποιο είδος αναπηρίας/ειδική εκπαιδευτική ανάγκη (κινητική, νοητική διαταραχή φάσμα αυτισμού)

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Υποστηρικτική τεχνολογία, νηπιαγωγείο, αναπηρία, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Αξιοποιώντας τη συνεργατική τεχνολογία αξιοποιώντας τη συνεργαστική τεχνολογία στη συμπεριληπτική εκπαίδευση. Διδακτικές προτάσεις για το νέο ψηφιακό σχολείο (inclusion & e-inclusion)

Δρ Βασιλική Ιωαννίδη, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ, Συντονίστρια/ΣΕΠ ΑΠΚΥ, ΣΕΠ ΕΑΠ
Καθηγ. Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης, Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ

Είναι γεγονός ότι ο ψηφιακός γραμματισμός με τη σύγχρονη διείσδυσή του στην εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχή έκβαση του εκπαιδευτικού και τεχνολογικού εγχειρήματος στο αναδυόμενο ψηφιακό σχολείο του 21^{ου} αιώνα. Η ηλεκτρονική εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από μαθησιακές διαδρομές για τους μαθητές, με κύρια χαρακτηριστικά: την προσαρμογή, την ανοιχτότητα και την ευελιξία. Ωστόσο, οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και εν γένει εκπαιδευόμενοι, οι διαχειριστές και οι γονείς υποχρεούνται καθημερινά να κάνουν επιλογές σχετικά με τα παιδαγωγικά, οικονομικά, συστημικά κ.ά. χαρακτηριστικά των συστημάτων εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στα οποία συμμετέχουν. Η παρούσα εργασία μέσα από την ανασκόπηση της σύγχρονης βιβλιογραφίας καθώς και την αξιοποίηση πηγών ανοικτής επιστήμης αναλύει παιδαγωγικές καινοτομίες, όπως συστήματα εκπαιδευτικής και συνεργατικής μάθησης και τεχνολογίας, η αξιοποίηση των οποίων συμβάλλει στη σχολική συμπερίληψη και τη δια βίου προσβασιμότητα όλων των μαθητών/τριών και εκπαιδευομένων στην εικονική αλλά και παραδοσιακή σχολική τάξη. Σκοπός της βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι η παρουσίαση εκπαιδευτικών τρόπων, εργαλείων και διαδραστικών πρακτικών που ενθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών/τριών, ανεξαιρέτως μαθησιακών διαφορών και εκπαιδευτικών αναγκών, και ενισχύουν την αλληλεπίδραση σε συνεργασία, επικοινωνία και παραγωγή ιδεών στα σύγχρονα ψηφιακά οικοσυστήματα μάθησης του 21^{ου} αιώνα. Επιπλέον, περιγράφονται διδακτικές προτάσεις με έμφαση την ολιστική, διεπιστημονική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης καθώς και τον κριτικό αναστοχασμό απέναντι στις νέες κειμενικότητες. Με δεδομένο ότι οι προκλήσεις της Συμπεριληπτικής εκπαίδευσης δεν είναι άσχετες με τον δυναμικό ρόλο των τρόπων μάθησης στην παιδαγωγική αντιμετώπιση των αναγκών όλων των εμπλεκόμενων και στη συμπερίληψή τους στη μαθησιακή διαδικασία, καθίσταται σαφές ότι το εξελισσόμενο παιδαγωγικό πλαίσιο και ο συνεχώς διαμορφούμενος δυναμικός και πιο απαιτητικός ρόλος του εκπαιδευτικού, με την εμπλοκή των νέων τεχνολογιών και των ψηφιακών μέσων στις εκπαιδευτικές του στρατηγικές, αποτελούν θεμελιώδη δομικά συστατικά στην υλοποίηση του έργου της Συμπεριληπτικής Εκπαίδευσης σε εικονικά αλλά και φυσικά περιβάλλοντα διδασκαλίας και μάθησης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμπεριληπτική Εκπαίδευση, συνεργατική μάθηση και τεχνολογία, εξ αποστάσεως διδασκαλία, διαδραστικές πρακτικές, εκπαιδευτικός, ψηφιακό Σχολείο

Οι ξένες γλώσσες στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση: Μια διερεύνηση εκπαιδευτικών αναγκών, υλικών και μεθόδων διδασκαλίας

Πολυξένη Κωνσταντινοπούλου, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ.

Σάββας Αναστασιάδης, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό, Ιατρική Σχολή, Α.Π.Θ.

Βασιλική Κάλφα, Επιστημονική Ερευνήτρια, Ιατρική Σχολή, Α.Π.Θ.

Σταυρούλα Σταυρακάκη, Καθηγήτρια Γλωσσολογίας με ειδικό αντικείμενο Νευρογλωσσολογία, Α.Π.Θ.

Οι εκπαιδευτικοί Ξένων Γλωσσών (ΞΓ) διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στον σχηματισμό ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος μάθησης και διδασκαλίας για τους μαθητές με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ) (Kormos ,

2020). Ωστόσο, οι ανάγκες των εκπαιδευτικών ΞΓ στον τομέα αυτό έχουν διερευνηθεί ελάχιστα. Η παρούσα μελέτη θέτει τα ακόλουθα ερωτήματα: α) εάν οι εκπαιδευτικοί ΞΓ της γενικής και ειδικής εκπαίδευσης αναγνωρίζουν τους μαθητές με ΕΕΑ και πώς τους αντιμετωπίζουν, β) εάν διαθέτουν υλικά για την ΕΕΑ και ποιες μεθόδους διδασκαλίας χρησιμοποιούν και γ) εάν οι εκπαιδευτικοί ΞΓ υποστηρίζονται και πώς για τη διδασκαλία ΞΓ στους μαθητές με ΕΕΑ. Στη μελέτη αυτή συμμετείχαν 151 εκπαιδευτικοί ΞΓ (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά), που εργάζονται σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία στην Ελλάδα. Χρησιμοποιήθηκε ένα online ερωτηματολόγιο για τη συλλογή δεδομένων, το οποίο περιλάμβανε 31 ερωτήσεις (κυρίως κλειστού τύπου ερωτήσεις) και η συλλογή δεδομένων έγινε μέσω της πλατφόρμας Lime Survey. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι ενώ το 50% των εκπαιδευτικών πιστεύει ότι οι δυσκολίες που σχετίζονται με τις ΕΕΑ είναι πιο εμφανείς στην ΞΓ από ό,τι στη μητρική, οι εκπαιδευτικοί δεν είναι πάντα σε θέση να αναγνωρίσουν την κατηγορία της ΕΕΑ των μαθητών και μόνο το 59% των εκπαιδευτικών έχει λάβει τη διάγνωση των μαθητών τους. Επιπλέον, ενώ οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν το υλικό του σχολείου τους, μόνο το 6% από αυτούς αισθάνονται εντελώς ικανοποιημένοι με αυτό. Ως αποτέλεσμα, το 66% των εκπαιδευτικών σχεδιάζει το δικό του υλικό ή αγοράζει εξειδικευμένο υλικό. Ωστόσο, αισθάνονται σχετικά ικανοποιημένοι με αυτό. Η συντριπτική πλειοψηφία των εκπαιδευτικών προσπαθεί να διαφοροποιήσει τον τρόπο διδασκαλίας και επιπλέον, είναι πρόθυμοι να ζητήσουν συμβουλές από καταρτισμένο επαγγελματία σχετικά με το πώς μπορούν να προσαρμόσουν τη διδασκαλία και την αξιολόγηση. Ωστόσο, επισημαίνεται πως μόνο το 30% των σχολείων παρέχουν συνεργασία με άλλους επαγγελματίες, όπως ψυχολόγους. Τέλος, μόνο το 4% των εκπαιδευτικών αναφέρει ότι είναι εντελώς έτοιμοι και αποτελεσματικοί στη διδασκαλία μαθητών με ΕΕΑ και η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών αναφέρει ότι η πρόσβαση σε υλικό για τις ΕΕΑ στην ΞΓ είναι απολύτως απαραίτητη. Συνολικά, τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν την ανάγκη περαιτέρω υποστήριξης των εκπαιδευτικών ΞΓ όσον αφορά τα εκπαιδευτικά υλικά, τη συνεργασία με εξειδικευμένους επαγγελματίες αλλά και τους γονείς, προκειμένου να ανταποκριθούν επιτυχώς στις προκλήσεις των ΕΕΑ στην τάξη τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διδασκαλία ξένων γλωσσών, ειδική αγωγή, εκπαιδευτικά εργαλεία, μέθοδοι διδασκαλίας, εκπαιδευτικές ανάγκες.

Φοίτηση μαθητών με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος στη Γενική Τάξη, μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα της Παράλληλης Στήριξης

Τρύφων Μαυροπαλιάς, ΕΔΠΠ-βαθμός Α΄, ΠΤΔΕ –Παν. Δυτ. Μακεδονίας

Θεοφανή Μόσχογλου, Med, /Δασκάλα Ε.Α.Ε.

Σύμφωνα με τους Kauffman (2017) και Hewart (2011), οι μαθητές με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) αποτελούν μια από τις πιο «δύσκολες» ομάδες παιδιών, όσον αφορά την εκπαιδευτική τους αντιμετώπιση και σε κάθε περίπτωση, σπάνια ένα παιδί με ΔΑΦ βελτιώνεται χωρίς την κατάλληλη ειδική εκπαίδευση. Από ερευνητικά δεδομένα των Μανροπαλιάς & Anastasiou, 2016, το 32% των μαθητών με αναπηρία στην Ελλάδα που φοιτούν στις γενικές τάξεις μέσω του προγράμματος της Παράλληλης Στήριξης (ΠΣ), είναι με τη διάγνωση ΔΑΦ. Η Παράλληλη Στήριξη αποτελεί τον «ελληνικό» τύπο της συνδιδασκαλίας (co-teaching). Στην παρούσα ανακοίνωση καταγράφονται οι απόψεις των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής (συνδιδάσκαλοι) της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη φοίτηση μαθητών με ΔΑΦ σε περιβάλλον γενικής τάξης, μέσω του προγράμματος της Παράλληλης Στήριξης (ΠΣ). Τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης είναι αν οι συνδιδάσκαλοι είναι έτοιμοι να εκπαιδεύσουν μαθητές με ΔΑΦ στη γενική τάξη, το βαθμό ωφέλειας των μαθητών με ΔΑΦ από τη φοίτησή τους στη γενική εκπαίδευση, και αν επηρεάζονται οι συμμαθητές / «τυπικοί» συνομήλικοι από την παρουσία παιδιών με ΔΑΦ στη γενική τάξη, σύμφωνα με τις θέσεις των συνδιδασκάλων. Για την έρευνα αξιοποιήθηκε οι ποσοτική μέθοδος έρευνας με τη χρήση ερωτηματολογίου. Συμμετείχαν 240 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης γενικής και ειδικής αγωγής από την Κεντρική και Δυτική Μακεδονία. Η έρευνα υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2020-2021. Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος δήλωσαν ότι τα παιδιά με ΔΑΦ που βρίσκονται σε γενικές τάξεις ωφελούνται σε μέτριο βαθμό στην ανάπτυξη δεξιοτήτων τους, με ελαφρύ προβάδισμα στις κοινωνικές δεξιότητες. Επιπλέον, από την ανάλυση των απαντήσεων του δείγματος προέκυψε ότι οι νεότεροι σε ηλικία εκπαιδευτικοί (ηλικιακή ομάδα 22-35 ετών) πιστεύουν ότι υποστηρίζουν αποτελεσματικότερα τους μαθητές με ΔΑΦ, σε σύγκριση με μεγαλύτερους σε

ηλικία εκπαιδευτικούς. Στατιστική σημαντικότητα προέκυψε και για τους εκπαιδευτικούς που έχουν μεταπτυχιακό δίπλωμα στην ειδική αγωγή οι οποίοι δήλωσαν ότι εκπαιδεύουν καλύτερα τους μαθητές με ΔΑΦ σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς που έχουν μόνο πτυχίο πανεπιστημίου. Τέλος, η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών απάντησαν ότι χρησιμοποιούν εκπαιδευτικές μεθόδους μέσα στις τάξεις τους για να επικοινωνήσουν και να υποστηρίξουν τους μαθητές τους με ΔΑΦ. Όμως η εφαρμογή αυτών των μεθόδων γίνεται σε μεγάλο ποσοστό (65,6%) αποκλειστικά από τους εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής, ενώ μικρό ποσοστό εκπαιδευτικών γενικής αγωγής (33,5%) δήλωσε ότι συνεργάζεται με τον εκπαιδευτικό ειδικής αγωγής για την υλοποίηση αυτών των μεθόδων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Μαθητές με ΔΑΦ, γενικό σχολείο, εκπαιδευτικοί γενικής και ειδικής αγωγής, Παράλληλη Στήριξη.

Μόνος ή Μοναδικός. Ένα πρόγραμμα για τη συμπερίληψη

Μπούζιου Αγγελική, εκπαιδευτικός ΠΕ 06, υποψήφια διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Πατρών

Ρακοπούλου Ιφιγένεια, εκπαιδευτικός ΠΕ 05, Λυκειάρχης 3 ου ΓΕΛ Κέρκυρας

Η εποχή μας χαρακτηρίζεται από μετακινήσεις πληθυσμών παγκοσμίως. Η πληθώρα εθνότητων, θρησκειών, απόψεων συνθέτει ένα σκηνικό «πολυπολιτισμικής κοινωνίας» το οποίο καθιστά αναγκαία τη συμβίωση ατόμων που διαφέρουν σε πλείστους τομείς. Η εκπαίδευση καλείται να προετοιμάσει ανθρώπους στο να συμφιλώνονται με το «διαφορετικό», αντιστεκόμενοι σε προκατειλημμένες ιδέες. Μια διαπολιτισμική προσέγγιση είναι απαραίτητη για αποφυγή εθνικιστικών τάσεων και διακρίσεων κατά μειονοτικών ομάδων αλλά και οιονδήποτε μελών μιας κοινότητας ως φορέων ανομοιογένειας και πολλαπλών ιδιοτήτων. Ανάμεσα στις εκπαιδευτικές-πολιτιστικές δράσεις της Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κέρκυρας για γνωριμία με τους χώρους και προώθηση της φιλιαναγνωσίας, υλοποιήθηκε ένα πρόγραμμα πάνω στη διαφορετικότητα. Η μεθοδολογία βασίστηκε σε αρχές πολυγραμματισμών, διαπολιτισμικής παιδαγωγικής και αξιοποίησης της λογοτεχνίας. Σκοπός ήταν η ευαισθητοποίηση και η καλλιέργεια σεβασμού προς τον «άλλον», η συνειδητοποίηση της αξίας της κάθε ύπαρξης και των ίσων δικαιωμάτων στην εκπαίδευση και τη ζωή, η αποδοχή και συμπερίληψη όλων των μαθητών ανεξαρτήτως κοινωνικο-πολιτισμικού υπόβαθρου. Απώτερη στόχευση ήταν η αντίληψη των ομοιοτήτων μεταξύ μελών διαφορετικών ομάδων και ο εμπλουτισμός της προσωπικότητας για κοινή συμπόρευση και εξέλιξη. Το πρόγραμμα διήρκεσε ένα (1) μήνα και το παρακολούθησαν περί τα πεντακόσια (500) άτομα. Επιμελήτριες ήταν εκπαιδευτικοί ξένων γλωσσών, και συμμετέχοντες, μαθητές από Α' έως ΣΤ' Δημοτικού. Με την πεποίθηση ότι τα κοινωνικά θέματα μπορούν να εξετάζονται πολύπλευρα σε ένα σύνολο, σχεδιάστηκε μια σειρά από βιωματικές και παιγνιώδεις δραστηριότητες που έδιναν στα παιδιά ευκαιρίες για εξωτερική σκέψευση και συναισθημάτων, επιχειρηματολόγηση (σε μεγαλύτερες ηλικίες), ενεργοποίηση φαντασίας και ενθάρρυνση προτάσεων για εκτόνωση καταστάσεων. Η κάθε είδους έκφραση (λόγος, κινήσεις, ζωγραφιές, κ.ά.), μέσα από την ασφάλεια και το θετικό κλίμα της Βιβλιοθήκης, αναμενόταν να συμβάλλει με τη συνδρομή των συντονιστριών στην ανάδειξη και αντίκρουση τυχόν στερεοτύπων. Η διαδικασία περιλάμβανε αφήγηση ιστοριών πάνω στην ετερότητα, σύγκριση και συσχέτιση με αντίστοιχα γεγονότα από την καθημερινότητα, ανάλυση τρόπων κατασκευής νοήματος, συζήτηση και αντιπαράθεση στην ολομέλεια σχετικά με τη στάση του καθενός απέναντι στο ανοίκειο, ποικιλόμορφη αντίδραση (συναισθηματικά, προφορικά, γραπτά, εικαστικά, χειρονομιακά, χωρικά), καθώς και αναστοχασμό. Η προσπάθεια αυτή έκανε μικρά βήματα προς τη διεύρυνση της οπτικής για τον κόσμο, την απόρριψη του ρατσισμού, την ανάπτυξη ενσυναίσθησης και αλληλεγγύης. Η αξιολόγηση των τεκταινόμενων καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η προαγωγή πολλαπλών πρακτικών που συνταιριάζουν την εξάσκηση τόσο του σώματος όσο και του πνεύματος όπου οι εμπλεκόμενοι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με ιδέες αλλά και με αντικείμενα, δύναται να οδηγήσει σε χτίσιμο ταυτοτήτων στο πλαίσιο της ισότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης αντί επιφανειακής πρόσληψης πληροφοριών, στείρας μετάδοσης γνώσεων ή άκριτης οικειοποίησης αρνητικών συμπεριφορών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διαφορετικότητα, συμπερίληψη, διαπολιτισμική παιδαγωγική, παιδική λογοτεχνία, βιωματική μάθηση

Ερευνητικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη υποθετικού εννοιολογικού μοντέλου συμπεριληπτικού Δημοτικού Σχολείου προσανατολισμένου στην ιδέα του σχολείου ως μαθάνοντος οργανισμού

Ξαφάκος Ευστάθιος M.Ed, PhD, Διευθυντής 11ου Δημοτικού Σχολείου Γιαννιτσών

Καθηγ. Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης, Π.Τ.Δ.Ε. ΕΚΠΑ

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τον σχεδιασμό μιας έρευνας μεικτών μεθόδων και τα βήματα που πρόκειται να ακολουθηθούν, επιχειρώντας να αναπτύξει ένα υποθετικό εννοιολογικό μοντέλο συμπεριληπτικού Δημοτικού Σχολείου με βάση τη διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής, και προσανατολισμένο στην ιδέα του σχολείου ως μαθάνοντος οργανισμού. Σε θεωρητικό επίπεδο στηρίζεται στην εργασία του Kinsella (2020), ο οποίος ανέπτυξε ένα θεωρητικό εννοιολογικό μοντέλο συμπεριληπτικού σχολείου, καθώς και στην ιδέα του σχολείου ως μαθάνοντος οργανισμού. Ως εκ τούτου, προτείνεται η σύζευξη αυτών των δύο ιδεών, διότι ο Kinsella (2020) θεωρεί πως ο στόχος των συμπεριληπτικών σχολείων είναι να καταστούν, εκτός των άλλων, οργανισμοί που μαθαίνουν. Πρόκειται να διεξαχθεί μεικτή έρευνα με δύο σκέλη, ένα ποσοτικό και ένα ποιοτικό, και ακολουθιακό σχεδιασμό. Αρχικά θα χορηγηθούν ερωτηματολόγια σε εκπαιδευτικούς γενικής και ειδικής αγωγής, τα οποία θα διερευνούν τις στάσεις τους σχετικά με τη συμπερίληψη, την πιθανή λειτουργία του συμπεριληπτικού σχολείου στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, την πρόθεσή τους να διδάξουν σε συμπεριληπτικές τάξεις την αντιλαμβανόμενη αυτοαποτελεσματικότητά τους ως προς τη διαχείριση συμπεριληπτικών πρακτικών. Στη συνέχεια, θα ελεγχθούν τα σκορ των απαντήσεων των εκπαιδευτικών, προκειμένου να διαπιστωθεί ποιου/ες εκπαιδευτικοί εκφράζονται πιο θετικά ως προς την ιδέα της λειτουργίας του σχολείου ως συμπεριληπτικού, καθώς επίσης ποιου/ποιες εξ αυτών δηλώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό πιο αποτελεσματικοί/ές ως προς τη διαχείριση της συμπερίληψης. Το γεγονός ότι εκφράζονται πιο θετικά, αποτελεί σημαντικό κριτήριο και στηρίζεται σε συγκεκριμένες παραδοχές, καθώς σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, απαιτούνται τρία χαρακτηριστικά για ένα αποτελεσματικό περιβάλλον συμπερίληψης: α) η στάση των εκπαιδευτικών, β) οι προσδοκίες τους και γ) οι ικανότητές τους. Στη συνέχεια, θα σταλεί πρόσκληση σε αυτούς/ές που σημείωσαν τα υψηλότερα σκορ, προκειμένου να συμμετάσχουν, όσοι και όσες επιθυμούν, σε ατομικές συνεντεύξεις. Σε αυτές θα συζητηθεί το θέμα της πιθανής λειτουργίας του συμπεριληπτικού σχολείου και η σύνδεσή του με την ιδέα του μαθάνοντος οργανισμού. Οι απαντήσεις των εκπαιδευτικών θα υποβληθούν σε θεματική ανάλυση και μέσα από αυτήν αναμένεται να προκύψουν πιθανά χαρακτηριστικά, τα οποία θα στοιχειοθετήσουν ένα υποθετικό – προτεινόμενο εννοιολογικό μοντέλο του συμπεριληπτικού Δημοτικού Σχολείου.

Να σημειωθεί ότι οι αναλύσεις της πρώτης φάσης (ποσοτικό σκέλος) φανερώνουν ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των συμμετεχόντων (σύνολο 150) εκφράζεται θετικά ως προς τη συμπερίληψη των μαθητριών και μαθητών, την πρόθεσή του να διδάσκει σε συμπεριληπτικές τάξεις, καθώς επίσης ως προς τις τρεις διαστάσεις της αντιλαμβανόμενης αυτοαποτελεσματικότητάς του στη διαχείριση της συμπερίληψης (εφαρμογή και υιοθέτηση συμπεριληπτικών πρακτικών, διαχείριση της τάξης και αποτελεσματικότητα στη συνεργασία).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συμπεριληπτικό Δημοτικό Σχολείο, το σχολείο ως οργανισμός που μαθαίνει, έρευνα μεικτών μεθόδων

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Πανοπτισμός και κανονικοποίηση: η γέννηση των Πανελλαδικών Εξετάσεων- η εξεταστική πρακτική του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου.

Γκαρανάτσιου Δέσποινα, Δρ, Δ/ση Β/θμιας Εκπαίδευσης Ημαθίας.

Μπέτσας Γιάννης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Α.Π.Θ.

Αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η γέννηση των πανελλαδικών εξετάσεων. Αναντίρρητα, οι Πανελλαδικές εξετάσεις καθορίζουν τη δυνατότητα πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ασκώντας καταλυτική επίδραση στο σύνολο των εκπαιδευτικών, κοινωνικο- πολιτικών και οικονομικών δραστηριοτήτων της χώρας. Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα – που αποτελεί και σκοπό της μελέτης - πώς γεννήθηκε η συγκεκριμένη εξεταστική πρακτική και απέκτησε την τωρινή της μορφή. Επιλέχθηκε η γενεαλογική και αρχαιολογική μέθοδος του M. Foucault, εφόσον η γενεαλογική προσέγγιση επιτρέπει την ερευνητική αναζήτηση της «καταγωγής» της σύγχρονης πρακτικής εξεταστικής πρακτικής και επικεντρώνεται στην ανάλυσή της (η πρακτική ως πεδίο ανάδυσης λόγων, γνώσεων και εξουσίας). Ο Foucault προσδιορίζει γενεαλογικά την «εξέταση»: είναι τεχνική της πειθαρχικής εξουσίας και συνδυάζει την «ιεραρχική επιτήρηση» (πανοπτισμός) και την «κανονιστική κύρωση» (σύγκριση και ταξινόμηση ατομικών επιδόσεων, προσδιορισμός κανονικοποιητικών κριτηρίων). Η αρχαιολογική μέθοδος αναζητά «λεκτικά συμβάντα» («αποφάνσεις»), απομεινάρια του αρχείου διαφορετικών εποχών, για να τα εντάξει σε «σηματισμούς λόγων» και «πρακτικών». Η αρχαιολογική μελέτη του εξεταστικού λόγου έδειξε πως επικράτησαν οι ακόλουθες εξεταστικές πρακτικές: α) η εξεταστική πρακτική εντός του πανεπιστημιακού χώρου (1926 – 1938, 1945 – 1954), β) η πρακτική του εισιτηρίου διαγωνισμού εντός του πανεπιστημιακού χώρου (1954 – 1962), γ) η εξεταστική πρακτική ενταγμένη στα χωρικά πλαίσια της Μέσης Εκπαίδευσης με συγκριτικά στοιχεία πολυεπίπεδων εκπαιδευτικών φορέων (1938 – 1939, 1964 – 1965). Ωστόσο, η εργασία μας επικεντρώνεται στην τελευταία εξεταστική πρακτική, στην εξεταστική πρακτική του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου που προσδιορίζει σαφείς ρόλους, κατανέμει εξουσίες και γνώσεις επιδιώκοντας να διασφαλίσει το αδιάβλητο της αντικειμενικής εξέτασης. Σε αυτήν αναδύονται οι Πανελλήνιες εξετάσεις.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πανελλαδικές, εξεταστική πρακτική, αρχαιολογική μέθοδος, γενεαλογική μέθοδος.

1930-1950 Αφηγήσεις μαθητών ενός Δημοτικού σχολείου. Αντικατοπτρισμός του χωροχρονικού πλαισίου. Ερμηνεία – συμπεράσματα.

Γκατζώλη Βαλασία, Εκπαιδευτικός MSc, Υπ. Διδάκτωρ, Φιλοσοφική Σχολή Α.Π.Θ.

Η μετάβαση από τις ιστορικές προσωπικότητες στα ιστορικά υποκείμενα και, κυρίως η στροφή του ιστοριογραφικού ενδιαφέροντος προς μια ιστορία «από τα κάτω» είναι ανάμεσα στις επιστημολογικές αλλαγές, αναφορικά με τη φυσιγνωμία της ιστορίας, τις μεθόδους και τα εργαλεία της ιστορικής έρευνας, οι οποίες σημειώθηκαν κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα. Οι συνεντεύξεις από άτομα, οι οποίοι υπήρξαν μαθητές στις δεκαετίες 1930 με 1950, πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο έρευνας με σκοπό τη σκιαγράφηση

της προσωπικότητας του δασκάλου τους, το 2018. Ακολουθήθηκε μεθοδολογικά το πρότυπο της ημιδομημένης συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις υπήρξαν καθοριστικές για τη συλλογή των δεδομένων που χρειαζόταν η έρευνα. Οι αφηγήσεις των μαθητών στις συνεντεύξεις, περιέγραφαν τις εμπειρίες τις οποίες προσλάμβαναν μέσα από κάποιες διαδικασίες που αναπτύσσονταν σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον. Οι μαθητές αφηγούνταν τις εμπειρίες τους, όχι αναπαριστώντας τα γεγονότα αυτά καθαυτά της σχολικής ζωής τους, αλλά αναπαριστώντας το βίωμά τους, την προσωπική τους πρόσληψη, η οποία βασιζόταν στην οπτική τους, στα συναισθήματά τους. Ακόμα και οι αφηγήσεις τους για τις εμπειρίες που είχαν βιώσει ήταν ένα προϊόν επιλογής, το οποίο βασίζεται στο πώς ορίζει κάποιος τον εαυτό του, την ταυτότητά του και την επιθυμία του να αντιληφθούν οι άλλοι τον τρόπο, με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον κόσμο γύρω του. Η μαθητική ζωή των μαθητών προβάλλει ως αφήγηση αυτών που επιλέγουν οι ίδιοι να παρουσιάσουν δηλαδή μια ανακατασκευή της εμπειρίας και της πρόσληψής τους η οποία είναι επηρεασμένη από το χωροχρονικό πλαίσιο. Συμπερασματικά, οι γραπτές πηγές περιορίζουν την πρόσβαση μας σε υλικό που αποκαλύπτει την ιστορία των δασκάλων ειδικά στο πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα. Οι συνεντεύξεις των μαθητών, οι οποίες απηχούν την εποχή εκείνη περιγράφουν το εκπαιδευτικό σύστημα με ένα διαφορετικό τρόπο. Οι συμμετέχοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία συμπληρώνουν την ιστορική έρευνα για τις δεκαετίες 1930-1950, και συγκεκριμένα για την ιστορία ζωής του δασκάλου τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μαθητές, συνεντεύξεις, αναπαράσταση εμπειριών

«Μανθάνο ότι όργανα της Ιταλικής κατοχής...»: Ο διεκτραγωδητικός λόγος των Ελλήνων δασκάλων της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας της Αλβανίας.

Γκόγκας Θεμιστοκλής, Αναπληρωτής Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Από την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας στις περιοχές της Βορείου Ηπείρου (σημερινής Νότιας Αλβανίας) λειτουργούσαν ελληνικά σχολεία, ο αριθμός των οποίων αυξήθηκε σημαντικά από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μετά. Η λειτουργία του σχολικού δικτύου συνεχίστηκε αδιατάρακτα σε όλη τη διάρκεια του Αυτονομιακού Αγώνα της Βορείου Ηπείρου (1914), στο διάστημα της Ιταλικής και Γαλλικής κατοχής της Ν. Αλβανίας (1916), αλλά και μετέπειτα, μέχρι την παγίωση των συνόρων (1921). Ενώ, αρχικά την μισθοδοσία των δασκάλων κατέβαλλε το Ελληνικό κράτος, η έναρξη της κατοχής διέκοψε τις οικονομικές εισροές και περιέστειλε την εκπαιδευτική δραστηριότητα. Αυτό είχε ως συνέπεια οι δάσκαλοι να βρεθούν σε απόγνωση και, μέσω επιστολών και αιτήσεων προς τις Ελληνικές αρχές, να διεκδικούν την καταβολή των αποδοχών τους. Στα αδημοσίευτα αυτά κείμενα οι δάσκαλοι προβάλλουν το εθνικό τους έργο και τη συνεισφορά τους στη διατήρηση του εθνικού αισθήματος της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας της Αλβανίας και τονίζουν τις διώξεις που υπέστησαν από τις κατοχικές αρχές. Παράλληλα, διεκτραγωδούν τη δεινή κατάσταση και την ένδεια στην οποία περιήλθαν, προβάλλοντας ατομικές και οικογενειακές ανάγκες, ως απόπειρα συγκινησιακής φόρτισης. Κύριο χαρακτηριστικό των κειμένων αυτών είναι μια αδέξια προσπάθεια συμμόρφωσης των συντακτών τους με τους κανόνες της υπηρεσιακής γλώσσας, χωρίς να ελλείπουν και οι γλωσσικές ακρότητες: ιδιαίτερα εκφραστικά σχήματα, ιδιωτισμοί, καθώς και ανορθογραφίες. Στα κείμενα είναι προφανής η διάσταση μεταξύ υπηρεσιακής και ατομικής/κοινοτικής κουλτούρας, κάτι που αποτυπώνεται στον γραπτό λόγο.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα εξετάσουμε τον γραπτό λόγο, όπως αποτυπώνεται στα συγκεκριμένα ιδιόγραφα κείμενα. Η εξέταση επικεντρώνεται, κυρίως, σε δύο σημεία κάθε επιστολής ή αίτησης: το εισαγωγικό, όπου ο συντάκτης αποπειράται να προσεγγίσει το ύφος των υπηρεσιακών κειμένων της εποχής και να αναδείξει τον εθνικό του ρόλο και το καταληκτικό, όπου τονίζονται τα δεινά και η ένδεια. Παράλληλα, στο λοιπό κείμενο, επισημαίνονται στοιχεία που χαρακτηρίζουν την κουλτούρα του γράφοντος.

Ειδικότερα ζητήματα που θα σχολιαστούν είναι η θεματολογία του λόγου περί εθνικής αποστολής και της συνεπαγόμενης πενίας και δυστυχίας, οι γλωσσικές επιλογές που συγκροτούν την περιγραφή της τραγικής

κατάστασης και η συσχετίσή τους με το προφίλ των συγγραφέων, στο ευρύτερο ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Η ανακοίνωση βασίζεται σε αδημοσίευτο αρχειακό υλικό της Επιτροπής Εκπαιδευτικών Βορείου Ηπείρου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ελληνική Εθνική Μειονότητα, εκπαίδευση μειονοτήτων, ανάλυση λόγου, Αλβανία, Ιταλική κατοχή

Εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 και πεδία «δύναμης»: Τα υπομνήματα των Φιλοσοφικών Σχολών των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης για τα νέα μέτρα και οι θέσεις των καθηγητών τους στον ημερήσιο Τύπο.

Δημοπούλου Ιουλία, Δρ. Παιδαγωγικής ΑΠΘ.

Η μεταρρύθμιση του 1964 έχει μελετηθεί σε βάθος από τους ερευνητές της Ιστορίας της Εκπαίδευσης, καθώς αποτελεί έναν σπουδαίο σταθμό στην εκπαιδευτική ιστορία της χώρας. Ωστόσο, τα μέτρα που εισήγαγε αποτέλεσαν αντικείμενο έριδας μεταξύ των βασικότερων εκπαιδευτικών -και όχι μόνο- φορέων, οι οποίοι εμπλέκονται στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής. Μεταξύ των φορέων αυτών σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι δύο Φιλοσοφικές Σχολές της χώρας, η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, οι οποίες κρατούν εκ διαμέτρου αντίθετη στάση απέναντι στα μέτρα της συγκεκριμένης μεταρρύθμισης. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να μελετηθούν τα υπομνήματα που συνέταξε καθεμία από τις παραπάνω Σχολές σχετικά με τα προτεινόμενα μέτρα, καθώς και να διερευνηθούν οι απόψεις των καθηγητών κάθε Σχολής, όπως εκφράστηκαν μέσα από άρθρα τους στον ημερήσιο Τύπο, ώστε να διαφανεί η γενικότερη ιδεολογία που διέπει τους φορείς αυτούς. Μέσα από την ανάλυση των υπομνημάτων και των σχετικών άρθρων, λοιπόν, γίνονται φανερές οι συντηρητικές θέσεις της Φιλοσοφικής Αθηνών, ενώ, η Φιλοσοφική Θεσσαλονίκης αποδεικνύεται υπέρμαχος των εκσυγχρονιστικών αλλαγών. Η μέθοδος ανάλυσης που χρησιμοποιείται είναι η ιστορική ερμηνευτική.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μεταρρύθμιση 1964, Φιλοσοφική Αθηνών, Φιλοσοφική Θεσσαλονίκης, υπομνήματα

Η χρήση της ιστορίας στις διαφημίσεις της τηλεόρασης τον 21ο αιώνα.

Διαμάντη Βασιλική, Ειδική Παιδαγωγός, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η δημόσια ιστορία εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα στον δημόσιο λόγο, ενεργοποιεί συζητήσεις και δίνει ερείσματα για προβληματισμό και περαιτέρω μελέτη. Παράλληλα, η ιστορία έχει γίνει μέρος όχι μόνον του δημόσιου λόγου αλλά και της εμπορικής διάστασης των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Όπως θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια, στην ελληνική τηλεόραση τα τελευταία χρόνια, από το 2000 έως και το 2010, προβλήθηκαν διαφημίσεις που άντλησαν το περιεχόμενό τους από την ιστορία ή βασίστηκαν σε ιστορικές προσωπικότητες και γεγονότα.

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση της επιλογής ιστορικών γεγονότων στις διαφημίσεις. Ο σχεδιασμός για την παρούσα έρευνα βασίστηκε αφενός στην μελέτη της βιβλιογραφίας που αφορά την δημόσια ιστορία και η προβολή της μέσα από τα ΜΜΕ, αφετέρου δε στη συλλογή και καταγραφή διαφημίσεων που

εμπεριέχουν ιστορικά γεγονότα προκειμένου να αξιολογηθούν οι λόγοι που επιλέγουν οι διαφημιστικές εταιρίες να προωθήσουν τα προϊόντα τους.

Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται και μελετάται η εξέλιξη της Δημόσιας Ιστορίας εντός κι εκτός της ευρωπαϊκής ηπείρου και η σχέση της με τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Το δεύτερο μέρος ασχολείται με την εξέλιξη της διαφήμισης στο ελληνικό τηλεοπτικό πεδίο και συγκεκριμένα επικεντρώνεται στη λεπτομερή παρουσίαση 31 συνολικά διαφημίσεων που προβλήθηκαν στην ελληνική τηλεόραση από το 2000 έως και το 2010 και θεματική των οποίων ήταν η ιστορία. Η κατηγοριοποίηση γίνεται με βάση τον Cook (1992), τα διαφημιστικά μηνύματα ταξινομήθηκαν ως προς τον σκοπό της προβολής τους σε εμπορικά και μη εμπορικά.

Από τα αποτελέσματα του σχολιασμού των διαφημίσεων μπορούμε να παρατηρήσουμε τη διαφορετική χρήση της ιστορικής μνήμης στην εμπορική και μη διαφήμιση. Η προτίμηση των διαφημιστών σε θέματα ιστορικού περιεχομένου εντάσσεται στην γενικότερη στάση της κοινωνίας προς την ιστορία, στη ρητορική της νοσταλγίας. Διαφημιζόμενες εταιρίες ανατρέχουν σε προσωπικότητες ή ιδέες που έχουν ταυτιστεί στο κοινωνικό υποσυνείδητο και φέρουν συμβολισμούς προς ευρεία κατανάλωση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Δημόσια Ιστορία, Διαφήμιση, Ελληνική Τηλεόραση

Αικατερίνη Λασκαρίδου – Μυρσίνη Κλεάνθους - Παπαδημητρίου: όψεις συγκλίσεων στο μουσικοπαιδαγωγικό τους έργο.

Ζεπάτου Χρυσάνθη, Εκπαιδευτικός ΠΕ79.01, 3ο Δ.Σ. Βύρωνα.

Ράπτης Θεοχάρης, Αναπληρωτής Καθηγητής Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η Αικατερίνη Λασκαρίδου (1842 – 1916) και η Μυρσίνη Κλεάνθους – Παπαδημητρίου (1892 – 1981) υπήρξαν πρωτοπόρες μορφές στην ιστορία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Η συμβολή τους ειδικότερα στην προσχολική εκπαίδευση υπήρξε καθοριστική και πολυδιάστατη (Ζιώγου – Καραστεργίου, 2018). Η πρώτη θα συνδεθεί με την παιδαγωγική του νηπιακού κήπου και την εφαρμογή του φροεβελιανού συστήματος και η δεύτερη με το κίνημα της Νέας Αγωγής. Για την εισαγωγή των νέων αυτών παιδαγωγικών προσεγγίσεων στην Ελλάδα θα εκπονήσουν αξιοσημείωτο μουσικοπαιδαγωγικό έργο, πρωτοποριακό για τα εκπαιδευτικά δεδομένα της εποχής τους.

Η Λασκαρίδου ιδρύει το 1897 στην Καλλιθέα το Διδασκαλείο Νηπιαγωγών καθώς και αντίστοιχα νηπιαγωγεία όπου προάγει τη Φροεβελιανή μέθοδο με μεθοδολογικό εγχειρίδιο – οδηγό τα Ρυθμικά Παίγνια (Λασκαρίδου, 1935 [1887]. 1931 [1896]). Η Κλεάνθους – Παπαδημητρίου θα διαδεχθεί τη Λασκαρίδου διευθύνοντας στο διάστημα 1919 – 1924 το Ανώτερο Διδασκαλείο Νηπιαγωγών -προχωρώντας πέρα από τη φροεβελιανή μέθοδο - εισάγοντας πρωτοποριακές παιδαγωγικές μεθόδους και πρακτικές της Νέας Αγωγής που οδηγούν στη διαμόρφωση του πονήματός της Παιχνίδια με Τραγούδια (Κλεάνθους – Παπαδημητρίου, 1932).

Οι δύο Ελληνίδες παιδαγωγοί με τα έργα τους αυτά θα ενσωματώσουν το παιχνιδοτραγούδο στην εκπαιδευτική διαδικασία εντάσσοντας το παιδί σε ενεργητικές μαθησιακές διαδικασίες που εκκινούν από τη φύση και τα ενδιαφέροντα του, αποβλέποντας στην ολοκληρωμένη του ανάπτυξη και κοινωνικοποίηση. Η παρούσα εισήγηση, μέσα από την ανάλυση περιεχομένου ενδεικτικών παιχνιδιών – τραγουδιών (play- songs) των δύο έργων, φιλοδοξεί να αναδείξει συνεκτικούς δεσμούς και συγγένειες των μουσικοπαιδαγωγικών τους προσεγγίσεων, φανερώνοντας παράλληλα την εξέλιξη των παιδαγωγικών προσεγγίσεων του νηπιακού κήπου στην Ελλάδα από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως τον μεσοπόλεμο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: νηπιακός κήπος, μουσική παιδαγωγική, παιχνίδι – τραγούδι, φροεβελιανό σύστημα, Νέα Αγωγή.

Οι Χριστομάθειες του Θεόκλητου Φαρμακίδη και του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή: Συνέχεις και ασυνέχειες.

Καρακατσάνη Ευμορφία, Υποψ. Διδάκτωρ, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ.

Φούκας Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ.

Η μέση βαθμίδα της εκπαίδευσης οργανώνεται ουσιαστικά στο νεότευκτο ελληνικό κράτος με το διάταγμα 31^{ης} Δεκεμβρίου 1836/12^{ης} Ιανουαρίου 1837: «Περί κανονισμού τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων» και ο προσανατολισμός της είναι αρχαιογνωστικός, καθώς κατά την προσπάθεια οικοδόμησης της ταυτότητας του νεοσύστατου κράτους επιδιώκεται η σύνδεση των Ελλήνων με το ένδοξο ιστορικό τους παρελθόν. Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία σημαντικό ρόλο κατέχουν τα σχολικά βιβλία, τα οποία αποτελούν, ως γνωστόν, μέσα επίτευξης των σκοπών και των στόχων της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής. Στον πρώτο κύκλο της μέσης βαθμίδας, στα τριτάξια Ελληνικά Σχολεία, οι διδάσκοντες χρησιμοποιούσαν ως σχολικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών τις Χριστομάθειες, συλλογές αρχαιοελληνικών έργων. Στην παρούσα εργασία μελετώνται συγκριτικά δύο Χριστομάθειες, η «Χριστομάθεια Ελληνική» (1837) του Θεόκλητου Φαρμακίδη και η «Ελληνική Χριστομάθεια» (1844) του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή. Πρόκειται για τις δύο πρώτες εγκεκριμένες από το Υπουργείο των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως Χριστομάθειες. Μέσα από τη μελέτη των περιεχομένων τους θα εξαχθούν συμπεράσματα που σχετίζονται με τη διδακτέα ύλη και τη μέθοδο διδασκαλίας, τους στόχους του μαθήματος, τις αξίες και τα πρότυπα που προβάλλονται και, επομένως, με το είδος του πολίτη που επιδιώκει να διαμορφώσει το κράτος. Επομένως, στόχο της συγκριτικής θεώρησης των περιεχομένων των δύο Χριστομαθειών αποτελεί η ανίχνευση του ρόλου και του σκοπού του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών, καθώς και των ενδεχόμενων μεταβολών τους κατά το πρώιμο αυτό στάδιο μετά την οργάνωση της εκπαιδευτικής πολιτικής για τα Ελληνικά Σχολεία στο ελληνικό κράτος.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αρχαία Ελληνικά, Χριστομάθειες, Θ. Φαρμακίδης, Α. Ρ. Ραγκαβής

Η αγωγή των Λακεδαιμονίων στους παιδαγωγικούς κύκλους του Joachim Heinrich Campe (1746-1818): Μια σύγχρονη μορφή «Γενικής Αναθεώρησης» εκπαιδευτικών ζητημάτων.

Κουκουβίνου Σοφία, Δρ Παιδαγωγικής, Σχολής Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστημίου Αθηνών,
Φιλόλογος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α.

Στην εισήγηση αυτή εξετάζονται στο πλαίσιο της Θεωρητικής Παιδαγωγικής (Ιστορικής- Συγκριτικής) ζητήματα πρόσληψης θεωριών αγωγής, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για γόνιμο παιδαγωγικό προβληματισμό. Αυτό το εγχείρημα θα οδηγήσει στην κριτική σύνθεση μιας πολύπλευρης και παραστατικής εικόνας του τρόπου «μετακένωσης» των ιδεωδών ενός διαχρονικού συστήματος αγωγής όπως εκείνου, το οποίο ανέπτυξαν οι Λακεδαιμόνιοι της κλασικής αρχαιότητας, και της αποτύπωσής τους ως μέρους της ιστορικής συνείδησης στα ρεύματα του κατεξοχόν «παιδαγωγικού αιώνα» του Διαφωτισμού στον γερμανόφωνο χώρο του 18ου αιώνα.

Η μεθοδολογία που ακολουθείται αφορά την ερμηνευτική προσέγγιση κι ανάλυση ιστορικών πηγών (π.χ. Γενική Αναθεώρηση, 1785-1792) με παιδαγωγικό περιεχόμενο. Γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν και να ιεραρχηθούν εκπαιδευτικά ζητήματα παιδαγωγικών προβλημάτων που εκτείνονται από την πρώιμη ελληνική εποχή της

Σπάρτης και απαντώνται στην παιδαγωγική του γερμανικού Διαφωτισμού. Την περιγραφή και παράθεση των παιδαγωγικών αρχών διαδέχεται μια ερμηνευτική προσέγγιση μέσω της διαπλοκής των ιδιαίτερων συνθηκών εξέλιξης της υπό εξέταση ιστορικής περιόδου. Αφορμή για την παρούσα εισήγηση αποτέλεσε το γεγονός ότι η ιστορία της γερμανικής παιδαγωγικής παρουσιάζει για τον ελληνόφωνο χώρο μια επιπρόσθετη ενδιαφέρουσα ιδιαιτερότητα, γιατί οι παιδαγωγικές αξίες που τέθηκαν στις πόλεις-κράτη των Σπαρτιατών (ή των Αθηναίων) συνετέλεσαν πολλαπλώς στη διαμόρφωση της γερμανικής παιδαγωγικής ιδεολογίας και πρακτικής στα χρόνια του Διαφωτισμού.

Επιπλέον προτείνεται μια άμεση γνωριμία με τον κόσμο των γερμανικών παιδαγωγικών ιδεών, η οποία δύναται να βοηθήσει στο να τεθούν στο προσκήνιο σημαντικές διαπιστώσεις σχετικά με την παιδαγωγική πορεία του σύγχρονου ή μελλοντικού εκπαιδευτικού. Βασικοί σκοποί της παρούσας ιστορικής-συγκριτικής μελέτης είναι οι εξής: Να κοινοποιηθούν οι σημαντικότερες παιδαγωγικές αντιλήψεις των Λακεδαιμονίων. Να παρουσιαστεί η εξέλιξη της εκπαιδευτικής ιστορίας του γερμανικού Φιλανθρωπισμού ως έναν από τους σημαντικότερους σταθμούς στην ιστορία της παιδαγωγικής. Να προσεγγιστούν ερμηνευτικά οι απόψεις σημαντικών διανοούμενων-παιδαγωγών του Διαφωτισμού στη βάση της γερμανικής πραγματικότητας και σε σχέση με την ευρύτητα της γνώσης τους για την αγωγή των Σπαρτιατών.

Στη μελέτη θα δοθεί έμφαση στην οξυΰτητα του ιδιαίτερου προφίλ που παρουσιάζει το σύστημα αγωγής της Σπάρτης προσανατολισμένου αυστηρά στην ιδέα πόλης-κράτους ως μέγιστη παιδαγωγική δύναμη. Τούτο σημαίνει ότι πάνω στις ύψιστες αρχές αγωγής των Σπαρτιατών τείνει να ευθυγραμμίζεται η εξέλιξη της γερμανικής παιδαγωγικής και διδακτικής σκέψης του Διαφωτισμού, με την οποία είναι συνδεδεμένα τα ονόματα διακεκριμένων φιλανθρωπιστών, όπως του Joachim Heinrich Campe.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αγωγή, Λακεδαιμόνιοι, πόλη-κράτος, φιλανθρωπιστές, γερμανικός Διαφωτισμός, Joachim Heinrich Campe

Η διδασκαλία της Βιοηθικής: Από τον ηθικό στοχασμό στην εκπαιδευτική πράξη.

Πανταζόπουλος Δημοσθένης, Α. Δικηγόρος, LL.M, ΜΑ, Μεταπτυχιακός Φοιτητής Φιλοσοφικής, Παιδαγωγικής και Διεπιστημονικής Ανθρωπολογίας, Α.Π.Θ.

Ασάρβελης Αναστάσιος, ΜΑ, Μεταπτυχιακός Φοιτητής Φιλοσοφικής, Παιδαγωγικής και Διεπιστημονικής Ανθρωπολογίας, Α.Π.Θ.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στην ανάδειξη της ιδιαίτερης πορείας που ακολούθησε και συνεχίζει να ακολουθεί η Διδασκαλία της Βιοηθικής (ΔτΒ) και εντάσσεται στο θεματικό άξονα της Ιστορίας της Παιδαγωγικής και της Εκπαίδευσης. Μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση της ιστορικής εξέλιξης της Βιοηθικής, παρατηρούμε τις κοινωνικές ανάγκες που την οδήγησαν σταδιακά -μα σύντομα- στα Προγράμματα Σπουδών τόσο της δευτεροβάθμιας, όσο και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης πολλών χωρών του Δυτικού κόσμου. Στο πρώτο μέρος, γίνεται μια σύντομη αναφορά στην ιστορική αναγκαιότητα της γέννησης του Διεπιστημονικού αυτού κλάδου. Ακολούθως, παρατηρούμε την προοδευτική της ένταξη στην Εκπαίδευση και τους τιθέμενους στόχους που η διδασκαλία της κλήθηκε να επιτύχει. Τέλος, γίνεται μια αναφορά στον αριθμό και τους μαθησιακούς στόχους των Βιοηθικών μαθημάτων των Ιατρικών Σχολών της Ελλάδας, για να συμπεράνουμε τα κυριότερα σημεία συγκλίσεων και αποκλίσεων των εγχώριων και διεθνών στοχεύσεων και παραδοχών, αναφορικά με την αναγκαιότητα και τη συμβολή της Διδασκαλίας της Βιοηθικής στην εκπαιδευτική πραγματικότητα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διδασκαλία της Βιοηθικής

Το προφίλ των φοιτητών και φοιτητριών του ΔΠΜΣ Φύλου ΑΠΘ (2003-2010).

Σολωμός Βασίλειος, Υποψ. Διδάκτωρ, Φιλοσοφική Σχολή Α.Π.Θ.

Η παρούσα εισήγηση εντάσσεται στο θεματικό άξονα της Ιστορίας της Παιδαγωγικής και της Εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση επιτελεί και έναν κοινωνικοποιητικό ρόλο, αφού μέσω και της αγωγής συντελείται η διαμόρφωση των έμφυλων ταυτοτήτων. Καθώς η ισότητα αποτελεί αντικείμενο της παιδαγωγικής έρευνας, μια ιστορική μελέτη είναι επιτρεπτή. Η διαμόρφωση ταυτότητας φύλου, στα πλαίσια της εκπαίδευσης και ειδικότερα του ρόλου που καλείται να επιτελέσει ο/η εκπαιδευτικός, αποτελεί αντικείμενο ερευνών στις αρχές του 21ου αιώνα. Παράλληλα, την περίοδο αυτή, η ΕΕ προωθεί, μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων, δράσεις που ενισχύουν την έμφυλη ισότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Έτσι την περίοδο αυτή, λειτουργεί στο ΑΠΘ ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα, που στοχεύει στην προετοιμασία ειδικών στην ισότητα των φύλων που θα απασχοληθούν στην εκπαίδευση. Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι η διερεύνηση του προφίλ του φοιτητικού πληθυσμού που παρακολούθησε το ΔΠΜΣ Φύλου ΑΠΘ από το ακαδ. έτος 2002-2003 έως το ακαδ. έτος 2009-2010. Ο λόγος επιλογής του μεταπτυχιακού, ως αντικείμενου έρευνας, έχει να κάνει ότι σε αυτό εκπαιδεύτηκαν μελλοντικοί λειτουργοί της εκπαίδευσης, οι οποίοι/ες με την ανάληψη των καθηκόντων τους, θα μπορούσαν να προωθήσουν την έμφυλη ισότητα στο σχολείο. Ως μεθόδου ανάλυσης των εκπαιδευτικών τεκμηρίων, επιλέξαμε ένα συνδυασμό της ιστορικής ερμηνευτικής και της ανάλυσης περιεχομένου. Η ιστορική ερμηνευτική μας επέτρεψε να κατανοήσουμε το αντικείμενό μας και να το εντάξουμε στο πλαίσιο του, στο κανονιστικό πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ II και της ερευνητικής δραστηριότητας για την έμφυλη διάσταση της εκπαίδευσης. Στη συνέχεια αφού δημιουργήσαμε κατηγορίες, με βάση την αρχική ερευνητική μας υπόθεση, αποδελτιώσαμε το υλικό μας, ποσοτικοποιήσαμε και ταξινομήσαμε τα στοιχεία έτσι ώστε να ελέγξουμε την αρχική μας υπόθεση. Μέσα από την έρευνα μας, έγινε φανερό ότι ο φοιτητικός πληθυσμός του ΔΠΜΣ Φύλου ΑΠΘ, είχε αρκετά διαφορετικά αλλά και κοινά χαρακτηριστικά. Ένας ικανοποιητικός αριθμός φοιτητών και φοιτητριών εισήλθε στο πρόγραμμα, προερχόμενοι/ες από Τμήματα που ανήκαν κυρίως στο πεδίο των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών. Οι προπτυχιακές σπουδές τους, επηρέασαν σε ένα βαθμό και τις θεματικές των διπλωματικών εργασιών αλλά και τις διδασκαλίες των μαθημάτων που επέλεξαν στα πλαίσια της πρακτικής τους άσκησης. Πάντως, όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι το μεταπτυχιακό προσέφερε μία σφαιρική κατάρτιση σε διάφορες θεματικές σε σχέση με τον παράγοντα φύλο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ΔΠΜΣ Φύλου, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, σπουδές φύλου, ΕΠΕΑΕΚ II, εκπαίδευση

Τα Αθεϊκά του Βόλου μέσα από τον αθηναϊκό Τύπο: Εμπρός εναντίον Σκριπ.

Σταμπουλής Ζήσης, Φιλολόγος ΠΕ02.

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τα γεγονότα των Αθεϊκών, που έλαβαν χώρα στο Ανώτερο Δημοτικό Παρθεναγωγείο του Βόλου. Κύρια πρόσωπα των συγκρούσεων ήταν ο παιδαγωγός Αλέξανδρος Δελμούζος, διευθυντής του σχολείου, ο Δημήτριος Σαράτσης, ένας εκ των ιδρυτών του σχολείου και ο Επίσκοπος Δημητριάδος Γερμανός Μαυρομάτης, ο οποίος με τις ενέργειες του πυροδότησε το ζήτημα. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να καταδειχτεί η παρουσία του θέματος από δύο αθηναϊκές εφημερίδες με μεγάλη κυκλοφορία και διαφορετικές πολιτικές επιρροές. Πρόκειται για τις εφημερίδες Εμπρός (φιλοβενιζελική) και Σκριπ (φιλοβασιλική). Επιδίωξη αποτελεί, η ανάδειξη των αντικρουόμενων απόψεων του αντιμαχόμενου Τύπου και η διαφορετική προβολή και σχολιασμός των γεγονότων, που θορύβησε το πανελλήνιο. Τα Αθεϊκά του Βόλου έγιναν αφορμή, ώστε το γλωσσικό ζήτημα, να πάρει τεράστιες διαστάσεις. Στην παρούσα εισήγηση εξετάζονται τα πρόσωπα αλλά και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα ίδια τα γεγονότα από διαφορετική σκοπιά.

Επιδιώκεται, επίσης, να παρουσιασθούν πιθανές ομοιότητες και κυρίως οι βασικές διαφορές ανάμεσα στα δημοσιεύματα.

Από την έρευνα προκύπτει ότι η εφημερίδα Εμπρός, υποστηρίζει φανερά τον παιδαγωγό Αλέξανδρο Δελμούζο και τη δράση του. Όπου μπορεί, αποκρύπτει στοιχεία, τα οποία δεν είναι πάντοτε αληθοφανή και προωθούν την γρήγορη και εσφαλμένη εξαγωγή συμπερασμάτων. Στο πλαίσιο των Αθεϊκών, πρωτοστατεί και αναδεικνύει συζητήσεις από την Δίκη του Ναυπλίου, που επιβεβαιώνουν τη σαθρότητα ορισμένων επιχειρημάτων. Από την άλλη πλευρά, η εφημερίδα Σκριπ, παρουσιάζει και υποστηρίζει θερμώς τη θέση των φιλοβασιλικών αλλά και τη θέση της Εκκλησίας. Για παράδειγμα, τάσσεται, εμφανώς, υπέρ των θέσεων του Επισκόπου Δημητριάδος Γερμανού. Μετά την Δίκη του Ναυπλίου, η εφημερίδα επαναφέρει διαρκώς στο προσκήνιο τις κατηγορίες, που βάραιναν τον Δελμούζο και τους συνεργάτες του, λέγοντας πως δεν έπρεπε να έχουν αθωωθεί. Κατά την περίοδο των Μαρασλειακών, η εφημερίδα Σκριπ, διοργάνωσε ολόκληρη καμπάνια, με καταθέσεις ανθρώπων κατά του Δελμούζου και της δράσης του.

ΛΕΞΕΙΣ– ΚΛΕΙΔΙΑ: Δελμούζος, Τύπος, Αθεϊκά, Σαράτσης, Επίσκοπος Δημητριάδος.

Εκπαιδευτικά σκάνδαλα την περίοδο του μεσοπολέμου: Η περίπτωση της πόλης των Ιωαννίνων (1927-1934).

Ταμίσογλου Χρύσα, Ε.ΔΙ.Π. Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η λέξη σκάνδαλο αφορά «κάθε πράξη, γεγονός, κατάσταση κ.λπ. που αντιβαίνει στις καθιερωμένες αντιλήψεις περί ηθικής, θίγει το κοινό αίσθημα ή τις ηθικές αρχές (κάποιου) προκαλώντας δυσφορία και αγανάκτηση» και συνδέεται με την κοινωνική κατακραυγή που ανασύρει η κατάσταση η οποία προκαλεί την κοινωνική ηθική (Μπαμπινιώτης, 1998). Μέχρι και σήμερα, σκάνδαλα πάσης φύσεως βλέπουν το φως της δημοσιότητας και απασχολούν έντονα την κοινή γνώμη. Ανάμεσα στα σκάνδαλα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης συγκαταλέγονται και αυτά που αφορούν την εκπαιδευτική παραβατικότητα. Ο όρος εκπαιδευτική παραβατικότητα χρησιμοποιείται για να περιγράψει συμπεριφορές οι οποίες παρεκκλείουν από τις νομοθετημένες/ορθολογικές συμπεριφορές που η εκάστοτε εκπαιδευτική πολιτική προδιαγράφει για τους/τις εκπαιδευτικούς. Η όποια όμως παρέκκλιση των εκπαιδευτικών, πέρα από τους μηχανισμούς εποπτείας της εκπαίδευσης, αποτελεί σημαντικό θέμα ενασχόλησης και της ευρύτερης κοινωνίας ανάγοντας την παραβατικότητα στην έννοια του σκανδάλου, όπως αυτή ορίστηκε παραπάνω. Η παρούσα μελέτη χωροχρονικά εστιάζει στην εποχή του μεσοπολέμου στην Ήπειρο, στα Ιωάννινα, προκειμένου να εξετάσει την εκπαιδευτική παραβατικότητα όπως αυτή καταγράφηκε μέσα από τον Τύπο της εποχής.

Σκοπός της είναι να σκιαγραφήσει τη φύση των εκπαιδευτικών σκανδάλων τα οποία έλαβαν χώρα στην πόλη, να αναδείξει το επιθυμητό και αποδεκτό προφίλ του εκπαιδευτικού σε μία κοινωνία η οποία βρίσκεται σε μετάβαση και να σκιαγραφήσει την ανάμειξη της τοπικής κοινωνίας στα εκπαιδευτικά δρώμενα. Για το σκοπό αυτό μελετήθηκε ο διαθέσιμος τοπικός, και όχι μόνο, Τύπος της μεσοπολεμικής περιόδου, αποδελτιώθηκαν και αναλύθηκαν όλα τα σχετικά άρθρα και συσχετίστηκαν με άλλες πρωτογενείς πηγές της εποχής, λαμβάνοντας υπόψη την ερμηνευτική ιστορική προσέγγιση του Dilthey. Διαπιστώθηκε ότι η μεσοπολεμική κοινωνία ασχολήθηκε κατ' αποκλειστικότητα με σκάνδαλα τα οποία τελέστηκαν από εκπαιδευτικούς και αφορούσαν ασέλγεια σε μαθήτριες ή/και σεξουαλικές παρενοχλήσεις. Η δε ενασχόληση της ήταν τόσο έντονη ώστε εξελίχθηκε και σε πολιτικό ζήτημα. Στα συμπεράσματα της έρευνας συγκαταλέγονται τα εξής: α. ο Τύπος είναι ο κύριος φορέας ανάδειξης των εκπαιδευτικών σκανδάλων, κατέχει μια ηγεμονική θέση και επηρεάζει έντονα τις εκπαιδευτικές και πολιτικές καταστάσεις, εξοστρακίζει όσους εκπαιδευτικούς παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά, β. η τιμή των νεαρών μαθητριών αποτελεί το ύψιστο αγαθό της εκπαίδευσης και συνδέεται άρρηκτα με την τιμή της πόλης ενώ η «φωνή» τους λείπει εκκωφαντικά γ. η θέση των εκπαιδευτικών είναι εξέχουσα στην κοινωνία. Τους αποδίδεται μία «ιερότητα» στην αποστολή τους, μία διακεκριμένη θέση στην κοινωνία και τους καθιστά πνευματικούς καθοδηγητές όχι μόνο των μαθητών/τριών αλλά και των οικογενειών και της κοινωνίας όλης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εκπαιδευτική παραβατικότητα, σκάνδαλο, μεσοπόλεμος, εκπαίδευση, τύπος

Το «κύμα της αγραμματοσύνης» και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929.

Φούκας Βασίλης, Αναπληρωτής Καθηγητής, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ.

Τσίντζα Δέσποινα, Υποψ. διδάκτωρ, Φιλοσοφική Σχολή, Α.Π.Θ.

Στο τέλος της δεκαετίας του 1920 πολλές απόψεις συγκλίνουν στο γεγονός ότι οι νέοι και οι νέες που φοιτούν στα δύο ελλαδικά Πανεπιστήμια είναι «αγράμματοι». Η εικόνα την οποία παρουσιάζουν οι υπονήφιοι φοιτητές και φοιτήτριες της Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης το 1927, δεύτερη χρονιά λειτουργίας της Σχολής, είναι ιδιαίτερα αποκαρδιωτική, κατά την άποψη των καθηγητών της Σχολής, οι οποίοι διενεργούν τις εισιτήριες εξετάσεις. Ορισμένες μόνον φράσεις των καθηγητών είναι ενδεικτικές αλλά χαρακτηριστικές: «Ολίγοι είναι οι επιδεικνύοντες ορθότητα αντιλήψεως και σκέψινκαιρίαν» (Στίλπων Κυριακίδης), «ανάγκη συμπληρώσεως της ελλιπούς αυτών γυμνασιακής παιδείσεως» (Παντελής Κοντογιάννης), «ουδείς σχεδόν εξ αυτών έχει γνώσιν των στοιχειωδών συντακτικών φαινομένων» (Γεώργιος Γρατσιατός), «εάν δεν εβοήθουν τους εξεταζομένους κατά τρόπον υπερβαίνοντα τα όρια της επιεικείας, φρονώ ότι ολίγοστοι θα εισήρχοντο εις το Πανεπιστήμιον» (Χαρίτων Χαριτωνίδης), «είμαι της γνώμης ότι οι προσελθόντες εις εξετάσεις υπονήφιοι γυμνασίων είναι εντελώς αστοιχείωτοι» (Ιωάννης Παπαδόπουλος). Την ίδια απογοητευτική κατάσταση παρουσιάζει σε δηλώσεις του και ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεώργιος Ματθαίοπουλος, το 1928, ο οποίος εστιάζει στην ανορθογραφία, στον βαρβαρισμό και στην ασυνταξία των φοιτητών και των φοιτητριών. Στο πλαίσιο αυτό η φιλοβενιζελική Εφημερίς των Βαλκανίων τον Δεκέμβριο του 1928 φιλοξενεί σειρά άρθρων με τον τίτλο «Το κύμα της αγραμματοσύνης». Πρόκειται για ένδεκα συνεντεύξεις του ιδιοκτήτη και διευθυντή της εφημερίδας Κώστα Καστρινού με διανοούμενους της εποχής και της περιοχής (καθηγητές της Φιλοσοφικής Σχολής και της Σχολής Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τον διευθυντή του Διδασκαλείου Θηλέων Θεσσαλονίκης, τον βουλευτή Θεσσαλονίκης και πρώην υπουργό Παιδείας και τον γυμνασιάρχη του Α΄ Γυμνασίου Θεσσαλονίκης), οι οποίοι καταθέτουν τις απόψεις τους για την εκπαίδευση. Η εφημερίδα επιχειρεί μετά τις εκλογές και τη νίκη του Ελευθερίου Βενιζέλου και πριν από την εκδήλωση της προεκλογικά υπεσχημένης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης να παρέμβει στη διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η παρούσα εισήγηση θα εστιάσει στο «κύμα της αγραμματοσύνης» και στα χαρακτηριστικά του, τα οποία οι συνεντευξιζόμενοι θέτουν ως πρόβλημα και θα προσπαθήσει να τα συσχετίσει με το Πανεπιστήμιο και το σχολείο, τα οποία προτείνονται από πολλούς ως λύση στο πρόβλημα αλλά και την επικείμενη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929-1932 και τα μέτρα που λήφθηκαν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, 1929, Εφημερίς των Βαλκανίων, Πανεπιστήμιο

Παιδαγωγικές προεκτάσεις στο έργο του Νικολάου Μαυροκορδάτου, «Διάλογος περί Ζωής και Θανάτου».

Χατζόγλου Έλενα, Δρ Φιλολογίας, Ε.Κ.Π.Α.

Σκοπός της Ανακοίνωσης είναι να αναδείξει την παιδαγωγική αξία του έργου του Νικολάου Μαυροκορδάτου (1680-1730), «Διάλογος περί Ζωής και Θανάτου». Πρόκειται για ένα φιλοσοφικό κείμενο, εμπνευσμένο σε μεγάλο βαθμό από τους πλατωνικούς Διαλόγους και γενικά από την πλατωνική φιλοσοφία, όπου διαμείβεται ένας υποθετικός διάλογος ανάμεσα στους ανθρώπους και στον προσωποποιημένο Θάνατο, εν είδει δικαστικής διαμάχης στον Άρειο Πάγο.

Αποτελεί έκφραση μεταφυσικού προβληματισμού του συντάκτη του, ο οποίος ήταν διαπρεπής Φαναριώτης, ηγεμόνας της Μολδοβλαχίας, άνθρωπος με εξαιρετική μόρφωση και ένας από τους εκπροσώπους της λεγόμενης «πεφωτισμένης δεσποτείας».

Στην Ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μία πολυπρισματική ερμηνευτική προσέγγιση του κειμένου σε ζητήματα σχετικά με τη ρητορική τέχνη, τη σοφιστική σκέψη, τον θεατρικό διάλογο, τη φιλοσοφική ανθρωπολογία και τη μεταφυσική, με αφορμή το κυρίαρχο θέμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ ζωής και θανάτου. Όλα αυτά εμπεριέχουν παιδαγωγικές προεκτάσεις, όπως αποδεικνύει η σχετική έρευνα, που επιχειρήθηκε με αφορμή τη φιλολογική έκδοση του κειμένου από τη γράφουσα. Μάλιστα, ο «Διάλογος» του Μαυροκορδάτου συντάχθηκε το έτος 1697, όταν ο συγγραφέας ήταν δεκαεπτά ετών, πιθανόν στο πλαίσιο «ασκήσεων» διαλεκτικής επιχειρηματολογίας με μία ευρεία παιδαγωγική/ διδακτική στοχοθεσία. Δηλαδή ενδέχεται η σύνταξή του να έγινε με αφορμή την παρακολούθηση ενός ανώτερου κύκλου σπουδών από τον συγγραφέα, και μάλιστα φιλοσοφικών μαθημάτων.

Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας, στην οποία βασίζεται η Ανακοίνωση, ακολουθεί τους παρακάτω άξονες: α) βιογραφικά στοιχεία για τον συγγραφέα Νικόλαο Μαυροκορδάτο, β) διάγραμμα του περιεχομένου του έργου, γ) φιλοσοφικό υπόβαθρο, γ) ρητορική διάσταση, δ) θεατρολογικές προεκτάσεις, ε) αξιοποίηση του κειμένου για την ιστορία της εκπαίδευσης στην Ελλάδα (και συγκεκριμένα κατά την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας, με έμφαση στον χώρο της φαναριώτικης ηγεμονίας).

Η προσπέλαση του κειμένου και των παιδαγωγικών προεκτάσεών του μπορούν να συμβάλουν στην προώθηση της παιδαγωγικής επιστήμης και της έρευνας, στον τομέα της ιστορίας της εκπαίδευσης, επειδή το κείμενο διαθέτει μεγάλη ιστορική αξία και αποτελεί δείγμα των πνευματικών ενδιαφερόντων των λογίων της εποχής του πρώιμου νεοελληνικού διαφωτισμού και γενικά είναι αντιπροσωπευτικό των φιλοσοφικών ενασχολήσεων κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο.

Τέλος, η δυνατότητα αξιοποίησης των πορισμάτων της εργασίας αυτής στην εκπαιδευτική πράξη σχετίζεται, κυρίως, με τα εξής κριτήρια: έμφαση στην αξία του δραματοποιημένου διαλόγου, διδασκαλία της φιλοσοφίας κατά τρόπο παιγνιώδη, ανάδειξη της ρητορικής επιχειρηματολογίας και των «αγώνων λόγου», χρήση των ποικίλων μυθολογικών παραδειγμάτων, ανάπτυξη της φαντασίας, γλωσσική καλλιέργεια, εμβάθυνση σε εννοιολογικό επίπεδο με την άσκηση/σύνταξη του κειμενικού είδους του διαλόγου σε επίπεδο δημιουργικής γραφής (κατά τη διδασκαλία της γλώσσας και στην προκειμένη περίπτωση της αρχαϊζουσας μορφής της ελληνικής).

ΛΕΞΕΙΣ– ΚΛΕΙΔΙΑ: ιστορία της εκπαίδευσης, πρώιμος νεοελληνικός διαφωτισμός, φαναριώτικη διανόηση, φιλοσοφικός διάλογος, διδασκαλία της φιλοσοφίας

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Από τις ενασχολήσεις στην επικοινωνιακή στροφή στην παιδαγωγική σκέψη του John Dewey

Αλεξιάκης Δημήτρης, Δρ. Φιλοσοφίας, μέλος ΕΔΙΠ Τμήματος Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρήσουμε να ανασυγκροτήσουμε την ανάπτυξη της παιδαγωγικής σκέψης του Dewey ως μετάβαση από την παιδαγωγική της εργασίας στην παιδαγωγική της επικοινωνίας. Η μετάβαση αυτή δεν αφορά απλώς ορισμένες παιδαγωγικές πρακτικές, αλλά δύο διαφορετικές εννοιολογήσεις της πράξης εντός του ντιουσιανού έργου.

Στον παιδαγωγικό πειραματισμό του Εργαστηριακού σχολείου στο επίκεντρο της παιδαγωγικής διαδικασίας βρίσκεται η εργασία. Η εργασία κατανοείται ως επίλυση μιας προβληματικής κατάστασης μέσα από τον υπαρκτικό της μετασχηματισμό. Η σημασία της εργασίας στη σκέψη του Dewey είναι που οδηγεί στην οργάνωση της παιδαγωγικής διαδικασίας γύρω από τις ενασχολήσεις (occupations). Οι ενασχολήσεις προσδιορίζουν το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου, την οργάνωση του σχολικού χώρου, αλλά και την αρχιτεκτονική του σχολείου.

Με την έκδοση του *Δημοκρατία και Εκπαίδευση* (1916) και αργότερα του *Εμπειρία και Φύση* (1925) ο John Dewey πραγματοποιεί μια επικοινωνιακή στροφή στο έργο του. Η επικοινωνία γίνεται αντιληπτή ως η διαδικασία με την οποία μοιραζόμαστε την εμπειρία μας και την καθιστούμε κοινή. Η έννοια της επικοινωνίας τίθεται στο επίκεντρο τόσο της φιλοσοφικής του ανθρωπολογίας όσο και της θεωρίας του περί δημοκρατίας. Ορίζει τον ιδιαίτερο τρόπο της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης χάρη στον οποίο είναι δυνατή η ανάδυση του εαυτού, του νου, της συνείδησης και του νοήματος. Ταυτόχρονα, περιγράφει το βασικό κριτήριο για τη δημοκρατική κοινότητα.

Επιπλέον, ο Dewey συνδέει στενά την επικοινωνία με την εκπαίδευση. Για τον Dewey όλη η επικοινωνία ... είναι εκπαιδευτική. Η επικοινωνιακή στροφή του Dewey μάς επιτρέπει να σκεφτούμε την εκπαίδευση ως επικοινωνιακή πράξη, δηλαδή ως μια συνεχή αλληλεπίδραση ατόμων από την οποία αναδύεται και αναπτύσσεται το υποκείμενο και όχι ως ανάπτυξη του μονολογικού υποκειμένου. Σε αυτό το πλαίσιο η εργασία δεν μπορεί να αφορά αποκλειστικά το άτομο στην αντιπαράθεσή του με τη φύση, αλλά προϋποθέτει τη διυποκειμενική συγκρότηση του νοήματος μέσω της επικοινωνίας.

Αν και η παραπάνω μετατόπιση μάς προσφέρει ένα διαφορετικό εννοιολογικό πλαίσιο για να μιλήσουμε και να σκεφτούμε για την εκπαίδευση, δεν είναι σαφές πώς η κατανόηση της εκπαίδευσης ως επικοινωνιακής πράξης μπορεί να μετασχηματιστεί σε μια παιδαγωγική του διαλόγου και πώς αυτή θα συσχετιστεί με την παιδαγωγική της εργασίας.

ΛΕΞΕΙΣ– ΚΛΕΙΔΙΑ: John Dewey, πραγματισμός, ενασχολήσεις, επικοινωνία, Εργαστηριακό σχολείο

Μετα-αλήθεια και εκπαίδευση

Γκάνης Ιωάννης, Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη της συνθήκης της μετα-αλήθειας και η παρουσίαση τρόπων και μεθόδων προστασίας των ατόμων από τους κινδύνους της μετα-αλήθειας. Σχετικά με την τεκμηρίωση η εργασίας

βασίζεται σε τεκμηριωμένες και έγκυρες βιβλιογραφικές αναφορές. Το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας κινείται γύρω από την έννοια της αλήθειας και την προστασία των ατόμων από την παραπληροφόρηση. Πιο συγκεκριμένα το 2016 επισημάνθηκε ότι η εποχή μας χαρακτηρίζεται από τη συνθήκη της μετα-αλήθειας. Ο όρος μετα-αλήθεια υποδηλώνει την συνθήκη κατά την οποία δεν ελέγχουμε αν οι πληροφορίες είναι αληθείς ή ψευδείς. Αντίθετα τις αποδεχόμαστε όπως μας παρουσιάζονται, αδιαφορώντας γενικώς για την αξία της αλήθειας. Ειδικά στις μέρες μας, όπου οι πληροφορίες είναι διάχυτες και κατατρεγμένες, ο έλεγχος της ορθότητας τους καθίσταται πρακτικά δύσκολος. Καταλήγουμε λοιπόν, στα εξής συμπεράσματα. Εφόσον πυλώνας των κοινωνιών είναι η εκπαίδευση, εάν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε τους κινδύνους της εποχής της μετα-αλήθειας είναι αναγκαίο να το πράξουμε κατανοώντας τις αιτίες του φαινομένου και αίροντας τους όρους που το παράγουν. Σε αυτή την κατεύθυνση, το σχολείο οφείλει να συνδράμει καλλιεργώντας στους νέους ανθρώπους δεξιότητες και ικανότητες, οι οποίες θα διαμορφώσουν άτομα ικανά να ανιχνεύουν την ορθότητα των πληροφοριών με τις οποίες έρχονται καθημερινά σε επαφή, ώστε τα άτομα να είναι ελεύθερα να σκέφτονται, να έχουν αυτόβουλη κρίση για τα πράγματα και υπεύθυνη απόφαση για τη ζωή τους. Τέτοιες δεξιότητες και ικανότητες μπορούν να ενταχθούν στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης. Η κριτική σκέψη είναι απαραίτητο εφόδιο για τον νοήμονα αυριανό πολίτη, καθώς τον θωρακίζει από το ψεύδος και την προπαγάνδα, μέσω του έλεγχου της αλήθειας των πεποιθήσεων και του κύρους των θεωριών, διασταυρώνοντας τις διαφορετικές πηγές από τις οποίες αυτά εκφέρονται. Θεμέλιο και ρίζα της πληροφόρησης είναι ο λόγος, του οποίου η χρήση εξαρτάται αποκλειστικά από το ίδιο το άτομο. Καθίσταται λοιπόν, αναγκαίο ο λόγο να διακατέχεται από έλλογη και ηθική κρίση των οποίων προέκταση είναι η έγκυρη και αληθή πληροφόρηση. Με αποτέλεσμα η σημερινή παιδεία εκτός από δεξιότητες και ικανότητες να καλλιεργεί ήθος και έλλογη κρίση, τα οποία είναι απαραίτητα στοιχεία για τον αυριανό πολίτη. Τέλος είναι αναγκαίο η εκπαίδευση να εστιάζει σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του ατόμου, τα οποία επηρεάζουν την κρίση του στην διαδικασία ελέγχου της εγκυρότητας μιας είδησης. Σκοπός του σχολείου δεν πρέπει να είναι η παθητική μετάδοση γνώσεων, αλλά η καλλιέργεια ελεύθερα σκεπτόμενων ατόμων, τα οποία θα είναι σε θέση να διαμορφώσουν και να προωθήσουν προς το καλύτερο τις κοινωνίες του μέλλοντος.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μετα-αλήθεια, παραπληροφόρηση, κριτική σκέψη, Εκπαίδευση

Το δίλημμα της Διαλεκτικής για την Παιδεία: Αριστοτέλης και Schopenhauer σε μια αντιπαράθεση.

Ηλιόπουλος Παναγιώτης, Διδάκτωρ, Ε.ΔΙ.Π., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Στο σύγχρονο παιδαγωγικό περιβάλλον, επικαλούμαστε συχνά τα οφέλη του κριτικού στοχασμού παραγνωρίζοντας ωστόσο την αναγκαιότητα της διαλεκτικής για τη δημιουργία ενός στοχασμού με κριτικές δυνατότητες. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να διερευνηθούν οι συνιστώσες της διαλεκτικής, με την αρωγή δυο κορυφαίων φιλοσόφων, του Αριστοτέλη και του Arthur Schopenhauer. Η μέθοδος που θα ακολουθηθεί είναι η ιστορική και η συγκριτική-αναλυτική. Η διαλεκτική μέθοδος, κατά τον Σταγίριτη, δεν εκκινεί, όπως η επιστήμη, από βέβαιες αρχές αλλά από το ενδεχόμενο ή το πιθανό, αποτελώντας λογική επιχειρηματολογία, η οποία διευκολύνει την επικοινωνία ανάμεσα σε έλλογα υποκείμενα. Η διαλεκτική θεμελιώνεται με ορθολογικό τρόπο ως ένα στάδιο προ της γνώσεως, προσβαίνοντας εκεί όπου η επιστήμη δεν δύναται να εισχωρήσει. Προβλέπει την παρουσία ενός συνομιλητή προς τον οποίο απευθύνεται ένα ερώτημα με κριτικό τρόπο, εμπλέκοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη γλώσσα και τη νόηση. Στην αρχή της διαλεκτικής βρίσκεται κατά κύριο λόγο η προβληματική θέση, το ερώτημα, άρα πρόκειται περί εγχειρήματος ανεύρεσης λογικών επιχειρημάτων. Οι απόψεις του Arthur Schopenhauer εστιάζονται στον «ανατομικό» διαχωρισμό μεταξύ λογικής και διαλεκτικής. Κατά τον Γερμανό φιλόσοφο, η διαλεκτική ως μέθοδος συνίσταται στην απόπειρα κατίσχυσης συγκεκριμένων απόψεων έναντι άλλων, ως μια τέχνη περί του να έχει κάποιος δίκιο, καθώς καθένας είναι πεπεισμένος για την εγκυρότητα των απόψεων του σε έναν διάλογο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διαλεκτική καταφάσκει ως η λογική της φαινομενικότητας, επιπροσθέτως ως ένα εγχείρημα άσκησης πειθούς καθόσον είναι «η βούληση εκείνη που φορά το προσωπίδιο της διάνοιας [Verstand]». Ως εκ τούτου, συχνά παρατηρείται η διάθεση του διαλεκτικού να αγνοεί οποιαδήποτε απόπειρα διατύπωσης της αντικειμενικής αλήθειας, καθώς “*veritas est in puteo*”. Ωστόσο, ο Schopenhauer απέχει από την αναγνώριση της διαλεκτικής ως επιβολής ψευδών προτάσεων,

διότι αυτό θα την τοποθετούσε εγγύτερα στη σοφιστική τέχνη. Η αληθής έννοια της διαλεκτικής περιστρέφεται γύρω από την προσπάθεια επιβολής του δίκαιου χαρακτήρα μιας συλλογιστικής, γι' αυτό μάλιστα προτάσσεται ο όρος «εριστική διαλεκτική» ως ορθότερος. Ο φιλόσοφος προχωρεί περαιτέρω στη διαφοροποίηση λογικής και διαλεκτικής, όπου η πρώτη αναφέρεται ως η επιστήμη του σκέπτεσθαι, η οποία δομείται *argiori*, ενώ διαλεκτική καλείται η από κοινού νόηση δύο έλλογων όντων και δομείται *aposteriori*. Στην κριτική αντιπαράθεση των απόψεων των ανωτέρω διανοητών επισημαίνεται, ανάμεσα σε άλλα, η έμφασή τους στο δίκαιο, και όχι μόνο δικαιοματικό, χαρακτήρα μιας απόφασης, η οποία πέρα από κριτικό θα πρέπει να αποκτά και ανάλογο επιστημολογικό και κοινωνικό περιεχόμενο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αριστοτέλης, *Schopenhauer*, διαλεκτική, λογική, παιδεία

Φιλοσοφία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού: Ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ και η παιδαγωγική του σκέψη.

Πανταζόπουλος Δημοσθένης, Δικηγόρος, LLB, MA, Μεταπτυχιακός φοιτητής Φιλοσοφικής, Παιδαγωγικής και Διεπιστημονικής Ανθρωπολογίας ΑΠΘ.

Στην παρούσα εργασία επιχειρείται η ανάδειξη της πολυσχιδούς σκέψης του Ιώσηπου Μοισιόδακα, ιδίως αναφορικά με την παιδεία και την παρεχόμενη εκπαίδευση της εποχής του, την οποία επιχειρεί να ανασυγκροτήσει, γύρω από τους άξονες της ελληνικότητας, των αξιών του Διαφωτισμού και της αναμέτρησης με τις διαρκείς θετικές και αρνητικές επιρροές της από τη μακρά παράδοση του νέο-αριστοτελισμού. Μέσω βιβλιογραφικής ανασκόπησης, στο πρώτο μέρος της εργασίας δίδεται μια σύντομη εικόνα της εποχής του Μοισιόδακα με τα κυριότερα κοινωνικά, φιλοσοφικά και παιδαγωγικά της προτάγματα. Ακολούθως, επιχειρείται η ανάδειξη των κύριων θέσεων του Μοισιόδακα, όπως διασώζονται από το έργο του και, τέλος, εξαιρείται η συμβολή του στο κίνημα του Νεοελληνικού διαφωτισμού μέσω των καινοτόμων και πρωτοπόρων ιδεών που εισέφερε αλλά και των επιδράσεων που άσκησε στην μετέπειτα εξέλιξη της παιδαγωγικής σκέψης του ελληνόφωνου χώρου.

Λέξεις- κλειδιά: Ιώσηπος Μοισιόδακας, νεοελληνικός διαφωτισμός.

Μισέλ Φουκώ: Γνώση και πειθαρχία στην εκπαίδευση.

Παπανικολάου Παναγιώτα, PhD, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η παρούσα εργασία αποπειράται να ερμηνεύσει την εκπαιδευτική πραγματικότητα υπό τη φουκωική οπτική αξιοποιώντας τις έννοιες της γνώσης και της πειθαρχίας. Ειδικά, φιλοδοξεί να αναδείξει την προβληματική της συγκρότησης του υποκειμένου στην εκπαίδευση ως δρώντος υποκειμένου, το οποίο καθορίζεται αλλά και δύναται να αντιστέκεται στην κανονικοποίησή του. Αρχικά παρουσιάζεται η μεθοδολογία του Φουκώ για να ανασυγκροτηθεί η σκέψη του σε ζητήματα αναφορικά με τον λόγο, τις Επιστήμες του Ανθρώπου, το υποκείμενο, τις σχέσεις εξουσίας-γνώσης, το σώμα και την πειθαρχήση του υποκειμένου. Κατανοώντας τη φουκωική μεθοδολογία, ως αρχαιολογία και ως γενεαλογία, γίνεται μια απόπειρα αξιοποίησής της στον σχολικό χώρο μέσα από παραδειγματικές εκπαιδευτικές πρακτικές. Τα ερωτήματα που τίθενται είναι τα εξής: Πώς διαπλέκονται η γνώση και η εξουσία στη διαμόρφωση

πειθαρχημένων και κανονικοποιημένων υποκειμένων; Πώς καθίσταται η γνωσιακή δύναμη των επιστημών εγγενής δύναμη των κοινωνικών σχέσεων; Ποια είναι τα περιθώρια αντίστασης των ατόμων ενάντια στην κανονικοποίηση τους; Η χρήση της θεωρητικής εργαλειοθήκης του Φουκώ επιτρέπει να εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους αυτή μπορεί να αποβεί καινοτόμος στην κατανόηση των εκπαιδευτικών πρακτικών, καθώς και στη συγκρότηση του παιδαγωγικού υποκειμένου αλλά του έργου των εκπαιδευτικών στην πράξη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αρχαιολογία, γενεαλογία, γνώση, πειθαρχία, εξουσία-γνώση,

Προσωπική Επιστημολογία και νέοι γραμματισμοί στην Εκπαίδευση.

Τσάτσος Ιωάννης, Εκπαιδευτικός, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η παρούσα εργασία εξετάζει τα κριτήρια και τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας προσωπικής επιστημολογίας των μαθητών και των μαθητριών, προκειμένου αυτή να συμβάλλει στην εκμάθηση των νέων γραμματισμών στην Εκπαίδευση. Εφόσον, αναγνωρίζεται η ενεργητική φύση της εκμάθησης της γνώσης, δείχνεται η αναπτυξιακή πορεία της επιστημολογικής κατανόησης της ίδιας της γνώσης, με όχημα την επιστημική αμφιβολία. Με βάση τους νέους γραμματισμούς στην Εκπαίδευση, αφενός την ιδιότητα του πολίτη με την εκμάθηση αξιών και στάσεων για το πώς να ζει με τους άλλους, και αφετέρου τον ψηφιακό γραμματισμό με τη γνώση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου, προτείνονται οι όροι με τους οποίους ο μαθητής και η μαθήτρια μπορούν να καλλιεργήσουν την κριτική επίγνωση της ψηφιακής πολιτεότητας τους.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες δέχονται καθημερινά πληθώρα πληροφοριών από διάφορους διαδικτυακούς φορείς, ενώ η επικοινωνία τους, ως επί το πλείστον, πραγματοποιείται ψηφιακά. Ενώ, μάλιστα, ελλοχεύουν ψηφιακοί κίνδυνοι, απαιτείται η διασφάλιση του κατάλληλου εκπαιδευτικού πλαισίου γύρω από την ανάπτυξη μιας προσωπικής επιστημολογίας των μαθητριών/των, από πολύ μικρή ηλικία, ως επίγνωση της ίδιας της γνώσης τους για το πώς γνωρίζουν. Η μεθοδολογική διαδικασία της μελέτης στηρίζεται στη βιβλιογραφική έρευνα και την επισκόπηση των γνωστικών πηγών.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η εξέταση της συμβολής του κλάδου της Προσωπικής Επιστημολογίας στη μαθησιακή συνθήκη των νέων γραμματισμών που προωθεί η Εκπαίδευση, επιτάσσοντας την καλλιέργεια της ψηφιακής πολιτεότητας. Η πεποίθηση που έχουμε για τη γνώση και τους τρόπους με τους οποίους αυτή επιτυγχάνεται ως μαθησιακό ενέργημα. Με άλλα λόγια η προσωπική επιστημολογία του εκάστου υποκειμένου της γνώσης, συνδέεται με το πώς αυτή διδάσκεται, παραδοσιακά ή εξ αποστάσεως, ψηφιακά ή μη, αλλά και το πώς μαθαίνεται, συγκροτούμενη ως εξατομικευμένο ενέργημα που ενεργοποιεί τη μάθηση των γραμματισμών.

Η θέση που θα υποστηριχθεί συνίσταται στην κατάδειξη της προσωπικής επιστημολογίας ως αναγκαίας προϋπόθεσης για τη σύσταση των γνώσεων και την καλλιέργεια των αξιών που εμπεριέχουν οι παραπάνω γραμματισμοί: ο γραμματισμός της ιδιότητας του πολίτη και η εκμάθηση των αξιών και των στάσεων για το πώς να ζει κανείς με τους άλλους, καθώς και ο ψηφιακός γραμματισμός των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου ως καλλιέργεια μιας πολιτεότητας του «ψηφιακού βίου».

Η πρωτοτυπία της ερευνητικής πρότασης αφορά την αναζήτηση των όρων με τους οποίους ο μαθητής και η μαθήτρια μπορούν να καλλιεργήσουν την κριτική επίγνωση της ψηφιακής πολιτεότητας τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: προσωπική επιστημολογία, νέοι γραμματισμοί, ιδιότητα του πολίτη, ψηφιακή πολιτεότητα, επιστημολογική κατανόηση, κριτική επίγνωση

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ, ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ, ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η διερεύνηση του βιώματος της σχολικής απόρριψης σε μητέρες παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες

Μακρή Νεκταρία, Πτυχιούχος του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΑΠΘ

Γκέκα Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΑΠΘ

Η παρούσα έρευνα εμπίπτει στον θεματικό άξονα «Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης: Ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού, Σχολική αποτυχία, Σχολική διαρροή, Ευάλωτες ομάδες, Αποτυπώματα της κρίσης στο σχολείο» κι έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση του βιώματος μητέρων των οποίων τα παιδιά τους λόγω μαθησιακών δυσκολιών βίωσαν σχολική απόρριψη. Στόχος της εργασίας είναι, οι μητέρες, μέσω της ατομικής συνέντευξης εις βάθος, η μεθοδολογία της οποίας βασίζεται στην Βιογραφική Προσέγγιση, να εκφράσουν το προσωπικό τους βίωμα και τα συναισθήματά τους σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, τον τρόπο που επηρεάστηκε η σχολική, κοινωνική και οικογενειακή ζωή του παιδιού τους, καθώς και τους τρόπους που αναζήτησαν για να υποστηριχθούν και να υποστηρίξουν τα παιδιά τους. Πιο συγκεκριμένα δόθηκε έμφαση στο ρόλο των εκπαιδευτικών, στην επικοινωνία και στη συνεργασία με το σχολείο και στην αντιμετώπιση και υποστήριξη του σχολικού και οικογενειακού πλαισίου. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις εις βάθος σε δύο μητέρες που τα παιδιά τους αντιμετώπισαν στη σχολική τους ζωή μαθησιακές δυσκολίες λόγω δυσλεξίας και διάσπασης προσοχής. Η πρώτη μητέρα εξήντα ετών, συνταξιούχος, κι ο γιος της σήμερα τριάντα ετών. Η δεύτερη μητέρα πενήντα οκτώ ετών, εργαζόμενη σε δημόσια δομή, κι ο γιος της σήμερα είκοσι τριών ετών. Τα δεδομένα των συνεντεύξεων αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου σε εννέα άξονες : α) Αντίληψη του προβλήματος/διάγνωση, β) Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διάγνωση, γ) Εκπαιδευτικές πρακτικές μετά τη διάγνωση, δ) Κοινωνικοποίηση και σχέσεις, ε) Αποδοχή-απόρριψη περιβάλλοντος, στ) Επικοινωνία σχολείου – γονέων, ζ) Συμβολή του οικογενειακού περιβάλλοντος στην κατανόηση και αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών, η) Εξέλιξη του παιδιού σε επαγγελματικό και προσωπικό επίπεδο, θ) Συναισθήματα μητέρων. Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν την ασάφεια κατανόησης των μαθησιακών δυσκολιών από τους εκπαιδευτικούς, την αργοπορημένη διάγνωση, την ενοχοποίηση των μητέρων για την μη έγκαιρη και έγκυρη αντιμετώπιση της κατάστασης, την απουσία κατανόησης και στήριξης σχεδόν σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, την απομόνωση και τον αποκλεισμό, τα συναισθήματα ενοχής και θυμού. Τα αποτελέσματα φωτίζουν την ανάγκη υποστήριξης των γονέων με παιδιά που αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες από τους εκπαιδευτικούς και το σχολικό πλαίσιο, την καθοριστική επίδραση της σχολικής ένταξης και αποδοχής των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες στην κοινωνική και οικογενειακή τους ζωή καθώς και το ισχυρό αποτύπωμα της σχολικής απόρριψης στο ψυχισμό των γονέων και των μαθητών. Η συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί αφορμή για συζήτηση και αναζήτηση εκπαιδευτικών πρακτικών αντιμετώπισης και υποστήριξης των μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες και των οικογενειών τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολική απόρριψη, Σχέση σχολείου-οικογένειας, Βιογραφική προσέγγιση

Η ετερότητα, ως τύπος ανάδυσης σημασιών δράσης και οργανωτικών μορφών. Η συνάντηση με την κοινωνιολογική σκέψη

Γούγα Γεωργία, Επικουρη καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Παναγόπουλος Επαμεινώνδας, Υποψ. Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Από τη δεκαετία του '70 είναι κοινός τύπος στην ελληνική και τη διεθνή βιβλιογραφία η υποχώρηση του κοινωνικού κράτους στην Ευρώπη. Ο τύπος των αναλύσεων είναι κοινός και αφορά σε μια σειρά αντινομιών στο επίπεδο των εθνικών οικονομιών όσο και στο συνολικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Την ευρωπαϊκή και ιδιαίτερα την ελληνική χρηματοοικονομική κρίση ακολούθησε η προσφυγική κρίση και στην συνέχεια η πανδημική κρίση με πιο πρόσφατο το ξέσπασμα της ενεργειακής κρίσης και του πολέμου σε ευρωπαϊκό έδαφος. Το συνεχές αυτό το κρίσεων είχε σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στο ελληνικό οικοδόμημα αλλά συνολικά στη συνοχή, στους θεσμούς και στους δεσμούς των σύγχρονων ευρωπαϊκών κοινωνιών εξελισσόμενο σε κρίση κοινωνική και κυρίως κρίση πολιτική, κρίση των ευρωπαϊκών αξιών της δημοκρατίας. Υπό αυτό το πρίσμα η κρίση χρέους απειλεί όλο και περισσότερο την Ευρωπαϊκή συνοχή ενώ η κρίση της πολιτικής δημοκρατικής θεσμικής ισχύος της Ευρωπαϊκής ένωσης γίνεται το κυρίαρχο μέλημα.

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να συνεισφέρει στον επιστημονικό προβληματισμό για τις επιπτώσεις του συνεχούς της κρίσης στην εκπαιδευτική διαδικασία με επίκεντρο τις επιπτώσεις και τις μεταλλαγές στο πεδίο της διαχείρισης της ετερότητας στη σχολική τάξη.

Μεθοδολογικά, επιλέξαμε να ερμηνεύσουμε το πεδίο στη βάση της σημασίας της σκέψης διανοητών όπως ο M. Weber και ο M. Foucault. Πιο συγκεκριμένα, η Βεμπεριανή θεώρηση συγκλίνει στην υπέρβαση του δυτικού εθνοκεντρισμού και στην κριτική του μονοδιάστατου χαρακτήρα του δυτικού πολιτισμού ως τη σημαντική μορφή οργάνωσης. Ο πολίτης των δυτικών κοινωνιών της μοντερνικότητας ανακαλύπτει τον 'Άλλο', με εργαλείο την Κατανόηση (Verstehen) και τη Δράση.

Από τη πλευρά της Φουκωικής βιοπολιτικής ερμηνείας τρόποι διαχείρισης της κρίσης σε συνθήκες κρίσης και διακινδύνευσης όπως φιλανθρωπία, κοινωνική αλληλεγγύη και κοινωνική πρόνοια αποτελούν λόγους ανάλυσης, οι οποίοι λειτουργούν και κανονικοποιούν τη δράση, νοηματοδοτώντας την επιβολή και την ποιότητα της επιχειρούμενης διαχείρισης.

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της μελέτης, η διαχείριση της ετερότητας ως κομβική διαδικασία στην σύγχρονη σχολική τάξη υπό την συνθήκη κρίσης δεν υπόκειται απλά σε επιπτώσεις υποχρηματοδότησης αλλά σε μία διαδικασία ρύθμισης που αφορά τη σφαίρα τον τρόπο συμμετοχής των υποκειμένων στο κοινωνικό πεδίο και στη νοηματοδότηση των κοινωνικών σχέσεων, καθώς το Κράτος υποχωρεί ως προς τον κοινωνικό του ρόλο νέα πολυπολικά περιβάλλοντα και συνεργασίες δημιουργούνται, αποκτώντας θεσμικές υποστάσεις με ιδιαίτερες επιπτώσεις στο χώρο της Παιδείας. Το δρών υποκείμενο καθίσταται πελάτης/καταναλωτής, ενώ το δυναμικό management αναδεικνύει με επίταση τα ζητήματα της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας. Ο χώρος της διαχείρισης της ετερότητας στη σχολική τάξη αποτελεί ένα προνομιακό πεδίο ανάλυσης των νέων αναδύσεων υπό κρίση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ετερότητα, κρίση, ανισότητα

Κοινωνικές ανισότητες και οικογένεια: Η γονεϊκή εξουθένωση την περίοδο της πανδημίας Covid-19

Διαμάντη Κωνσταντίνα, Φιλολόγος, Υπ. Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Τμήμα Παιδαγωγικό, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Konstantina.diamadi@gmail.com, k.diamanti@uoi.gr

Πελέκη Αικατερίνη, Υπ. Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης Τμήμα Παιδαγωγικό, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, a.peleki@uoi.gr

Νικολάου Σουζάννα Μαρία, Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Τμήμα Παιδαγωγικό, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, snikoaou@uoi.gr

Με την παρούσα μελέτη διερευνάται η γονεϊκή εξουθένωση την περίοδο της πανδημίας Covid-19. Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι παράγοντας που ασκεί σημαντικό ρόλο και στον βαθμό ανταπόκρισης των γονέων στις πολλαπλές προκλήσεις, απαιτήσεις και προσδοκίες της γονεϊκότητας. Συνθήκες κυρίως κοινωνικές επηρεάζουν σωματικά, συναισθηματικά και ψυχικά τους γονείς και προκαλούν, σύμφωνα με τις έρευνες, τη γονεϊκή εξουθένωση. Το γυναικείο φύλο φαίνεται να υποφέρει περισσότερο από το αντρικό εξαιτίας των πολλαπλών, πολυδιάστατων και αναπόφευκτων ρόλων. Στην παρούσα μελέτη συλλέχτηκαν με τη διερευνητική μέθοδο της ποιοτικής προσέγγισης δεδομένα από δεκαπέντε οικογένειες διαφορετικού κοινωνικο-οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου προκειμένου να διερευνηθεί σε ποιον βαθμό και με ποιες συνέπειες επηρέασαν οι κοινωνικές ανισότητες την καθημερινή ανταπόκριση των γονέων στα καθήκοντα τους την περίοδο του εγκλεισμού στο σπίτι και προκάλεσαν τη γονεϊκή εξουθένωση. Τα στοιχεία ανέδειξαν το σημαντικό ρόλο του κοινωνικοοικονομικού κεφαλαίου στην ποιότητα της καθημερινής ζωής των γονέων αλλά και ότι σε περιόδους κρίσεων το χαμηλό κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας μπορεί να οδηγήσει την οικογενειακή ζωή σε πιο ακραίες κοινωνικές καταστάσεις (ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά γονεϊκής εξουθένωσης, αλλά και λεκτική βία, εξασθένιση ηθικών αρχών κ.λπ.).

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνικές ανισότητες, Γονεϊκή εξουθένωση, Πανδημία Covid-19

Η Κουλτούρα των Εκπαιδευτικών και οι Αντινομίες του Ανοιχτού Σχολείου

Ευθυμίου Χριστίνα – Μαρία, Υποψήφια Διδάκτωρ, Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων

Το αίτημα για τη δημιουργία του ανοικτού σχολείου που αλληλεπιδρά απρόσκοπτα και δημιουργικά με την κοινωνία, έχει τεθεί προς συζήτηση εδώ και περίπου μισό αιώνα. Ο μετασχηματισμός του σχολείου σε πεδίο έρευνας, μάθησης, σχεδιασμού και δράσης, τόσο ως προς τις υποδομές του, όσο ως προς τις διαδικασίες που ακολουθούνται σε αυτό, είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών εξελίξεων. Ωστόσο, η ιδέα του Ανοιχτού Σχολείου στην κοινωνία εμφανίζεται στο πεδίο του δημόσιου λόγου με διαφορετικές εκδοχές, αντανακλώντας κάθε φορά την ιδεολογική τοποθέτηση των φορέων που τις διατυπώνουν.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας η υλοποίηση του ανοικτού σχολείου επιτυγχάνεται μέσω του Αναλυτικού Προγράμματος (Α.Π.) και των εκπαιδευτικών. Το πρώτο (Α.Π.) αποτελεί τον βασικό μηχανισμό νομιμοποίησης της γνώσης, ενώ οι εκπαιδευτικοί παρά το καθεστώς «σχετικής αυτονομίας» υπόκεινται σε δεσμεύσεις. Και ενώ υπάρχει η σχετική παραδοχή (καθ' ομοφωνία) ότι στο σχολείο πρέπει να παρασχεθούν όλα εκείνα τα εφόδια – θεσμικά, παιδαγωγικά, οικονομικά- από την κοινωνία που θα του επιτρέψουν να αντιμετωπίσει όλες τις προκλήσεις του κρατισμού και της ανεξέλεγκτης δράσης δυνάμεων της αγοράς, εν τούτοις το Ανοιχτό Σχολείο φαίνεται ακόμη μακρινός στόχος, όχι μόνο εξ αιτίας της έλλειψης πόρων ή θεσμικής ενίσχυσης. Καθοριστικό στοιχείο σε αυτή την προσπάθεια είναι η ανάθεση σημαντικού μέρους της ουσιαστικής ευθύνης της λειτουργίας του εκπαιδευτικού

συστήματος στις ίδιες τις εμπλεκόμενες κοινωνικές δυνάμεις (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, τοπική αυτοδιοίκηση, τοπικές παραγωγικές δυνάμεις). Βασικές πολιτικές αρχές για την εφαρμογή του ανοιχτού σχολείου είναι η δημοκρατική συμμετοχή και η αποκέντρωση. Ωστόσο, στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα, αν είναι εφικτό σήμερα το ελληνικό σχολείο να λειτουργήσει ως ανοιχτό. Η εξέταση του ζητήματος στην παρούσα ανακοίνωση δίνει αρνητική απάντηση, χωρίς να διαφαίνονται κάποια ενθαρρυντικά στοιχεία.

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να αναδείξει τις αντινομίες που εμφανίζονται στον δημόσιο λόγο γύρω από το ζήτημα του Ανοιχτού Σχολείου και να αναλύσει τους βασικούς παράγοντες που επιβάλλουν ή υπαγορεύουν τις αντινομίες και εμποδίζουν την εφαρμογή ενός καινοτόμου ανοιχτού σχολείου. Η προσέγγιση του θέματος γίνεται στο πλαίσιο της κριτικής παιδαγωγικής και θεμελιώδη μεθοδολογικά εργαλεία τις έννοιες της κουλτούρας, της ηγεμονίας και των διανοούμενων μας επιτρέπουν να προσεγγίσουμε θεωρητικά το όλο ζήτημα και να το αναλύσουμε στα επιμέρους στοιχεία του, αναδεικνύοντας παράλληλα τις ευρύτερες ιδεολογικές και πολιτικές πτυχές του ζητήματος.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ανοιχτό σχολείο, αναλυτικό πρόγραμμα, κουλτούρα, διανοούμενοι

Γονεϊκές στρατηγικές και μαθητικές τροχιές την εποχή του συνεχούς της κρίσης

Καρανδρέα Σοφία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Καμαριανός Ιωάννης, Πανεπιστήμιο Πατρών

Σκοπός της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας είναι να συμβάλει στη διερεύνηση των προσδοκιών που σχετίζονται με την επιλογή σπουδών και την πρόσβαση στην Ελληνική Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα η μελέτη αποσκοπεί στο να ανιχνεύσει, να καταγράψει και να περιγράψει τις στρατηγικές που υιοθέτησε η ελληνική οικογένεια κατά την προετοιμασία των μελών της για τις πανελλήνιες εξετάσεις και, δευτερευόντως, να διερευνήσει τον αντίκτυπο αυτών των πρακτικών στην επιλογή σπουδών και κατ' επέκταση των προσδοκιών του φοιτητικού πληθυσμού όπως αυτές διαμορφώθηκαν κατά την περίοδο του συνεχούς της κρίσης (permacrisis). Στο θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης οι συγγραφείς επικεντρώνονται στις εκπαιδευτικές ανισότητες και στις ανάλογες πρακτικές, μέσω των οποίων οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες της ελληνικής οικογένειας στοχεύουν στην εισαγωγή των μαθητών/τριών στο πανεπιστήμιο. Η επιλογή της ποσοτικής μεθοδολογικής προσέγγισης και του ερωτηματολογίου ως εργαλείου της έρευνας, θεωρήθηκαν οι κατάλληλες επιλογές, ενώ υιοθετήθηκε η τεχνική της βολικής δειγματοληψίας. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε σε κλίμακες (Likert) μέτρησης αντιλήψεων του δείγματος ως προς τις προσδοκίες τους κατά την επιλογή των σπουδών τους και κλίμακες (Likert) μέτρησης αντιλήψεων του δείγματος ως προς τις προσδοκίες των γονέων τους και ως προς διάφορες παραμέτρους της γονικής εμπλοκής αναφορικά με τη διαδικασία επιλογής των σπουδών. Στη έρευνα συμμετείχαν συνολικά 336 εν ενεργεία φοιτητές και φοιτήτριες. Ως προς τα συμπεράσματα, τα ευρήματα, της παρούσας έρευνας, καταδεικνύουν την σημασία των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της οικογένειας, στην επίτευξη εισαγωγής σε κάποιο πανεπιστημιακό τμήμα υψηλού κύρους, δεδομένου ότι κύριος στόχος του φοιτητικού πληθυσμού την εποχή της κρίσης είναι να προχωρήσει σε υψηλότερα επίπεδα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και να κατακτήσει ακόμα περισσότερους ακαδημαϊκούς τίτλους, ώστε να διαμορφώσει ένα καλύτερο βιογραφικό σημείωμα, ως διαδικασία διασφάλισης σε εποχές διακινδύνευσης. Ιδιαίτερα η εκπαίδευση των γονέων αποτελεί ισχυρό παράγοντα διαμόρφωσης υψηλών γονεϊκών προσδοκιών προς αυτήν την κατεύθυνση καθώς και παράγοντα επηρεασμού των μαθητικών τροχιών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Γονεϊκές προσδοκίες, πρόσβαση, ανισότητα, κρίση

Μορφές και συχνότητα της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού σύμφωνα με τις απόψεις των διευθυντών/τριών Δημοτικών Σχολείων

Κατσικάς Απόστολος, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, PhD, Med

Θάνος Θεόδωρος, Καθηγητής Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η σχολική βία κι ο σχολικός εκφοβισμός θεωρείται ως ένα μείζον πρόβλημα της σύγχρονης εκπαίδευσης. Οι διευθυντές/τριες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη κι αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου. Στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα, οι διευθυντές/τριες δεν είναι απλά διαχειριστές των σχολείων, αλλά και ηγέτες που διαμορφώνουν το εκπαιδευτικό και κοινωνικό κλίμα ενός σχολείου. Μέσα από τις αποφάσεις, τις πρακτικές και τις παρεμβάσεις τους, επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο η σχολική κοινότητα αντιλαμβάνεται και αντιμετωπίζει φαινόμενα βίας και σχολικού εκφοβισμού. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει τις απόψεις των διευθυντών/τριών σχετικά με τις μορφές και τη συχνότητα της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού στα Δημοτικά Σχολεία. Για τη συλλογή των δεδομένων εφαρμόστηκε ερευνητικό σχέδιο μεικτών μεθόδων. Συγκεκριμένα, στην ποσοτική έρευνα χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο και στην ποιοτική η συνέντευξη. Δείγμα της ποσοτικής έρευνας αποτέλεσαν 512 διευθυντές/τριες Δημοτικών Σχολείων και της ποιοτικής 21 διευθυντές/τριες. Η έρευνα ξεκίνησε τον Απρίλιο του 2021 και ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, τα περιστατικά σχολικής βίας και σχολικού εκφοβισμού δεν εμφανίζονται συχνά στα Δημοτικά Σχολεία, γεγονός που συμφωνεί με τα ευρήματα άλλων ερευνών. Εάν εξεταστούν επιμέρους ποιοτικά χαρακτηριστικά της βίας και του σχολικού εκφοβισμού, τότε η συχνότητα εκδήλωσης των περιστατικών αυτών διαφοροποιείται. Συγκεκριμένα, προκύπτει ότι τα ήπια περιστατικά εκδηλώνονται αρκετά συχνά, ενώ τα σοβαρά περιστατικά καθόλου συχνά. Η άποψη αυτή συμφωνεί με τα ευρήματα πρόσφατων μελετών. Οι συχνότερες μορφές βίας είναι ήπιες μορφές λεκτικής και μη λεκτικής βίας, σωματικής βίας και υποτίμησης (ειρωνεία/κοροϊδία). Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών, γεγονός που φανερώνει ότι οι διευθυντές/τριες διαθέτουν μία σαφή εικόνα του φαινομένου της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, παρά το γεγονός ότι σε αυτούς/ές δεν παραπέμπονται όλα τα περιστατικά άλλα όσα οι εκπαιδευτικοί δεν μπορούν ή δεν προλαβαίνουν να διαχειριστούν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολική βία, σχολικός εκφοβισμός, διευθυντές/τριες, Δημοτικό Σχολείο

Κατασκευή κλίμακας για τον προσδιορισμό των στάσεων του γενικού πληθυσμού ως προς την εργασιακή ένταξη των ατόμων με αναπηρία

Λούαρη Μαρίνα, Δρ Ειδικής Αγωγής, ΕΔΙΠ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής

Μπαρμπαρούσης Χαράλαμπος, Δρ Κοινωνιολογίας Της Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Τα άτομα με αναπηρία, περισσότερα από δύο εκατομμύρια παγκοσμίως παρά τις συνεχείς διακηρύξεις της UNESCO και άλλων αντίστοιχων οργανισμών περί ισότιμης πρόσβασης σε όλες τις εκφάνσεις της καθημερινότητας εξακολουθούν να αποκλείονται από την συμμετοχή τους στον κοινωνικό και εργασιακό τομέα. Παρά τις καμπάνιες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινωνικού συνόλου για θέματα που αφορούν την αναπηρία, η ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας επιβεβαιώνει ότι εξακολουθούν να υφίστανται στερεοτυπικές αντιλήψεις οι οποίες λειτουργούν ως τροχοπέδη για την πλήρη αποδοχή των αναπήρων. Η πρόσβαση επίσης στην εργασία δεν είναι εφικτή

με αποτέλεσμα να επηρεάζεται σημαντικά η καθημερινότητά τους. Παρά τα προσόντα που πιθανώς διαθέτουν και της επιθυμίας τους να εργαστούν πλήθος εμποδίων τους στερεί αυτή την δυνατότητα. Στη διεθνή βιβλιογραφία ως εμπόδια καταγράφονται οι αρνητικές στάσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων, η ανάγκη αναδιαμόρφωσης του εργασιακού χώρου, η ύπαρξη υποστηρικτικής τεχνολογίας και άλλοι παράγοντες οι οποίοι εν τέλει δεν σχετίζονται με το ίδιο το άτομο αλλά επιβάλλονται από το περιβάλλον. Σε μια προσπάθεια αποτύπωσης της ελληνικής πραγματικότητας σχετικά με την εργασιακή ένταξη των ατόμων με αναπηρία σχεδιάστηκε ένα ερωτηματολόγιο. Από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας συγκεντρώθηκαν διάφορες προτάσεις, οι οποίες κρίθηκαν ως οι πιο αντιπροσωπευτικές, και δημιουργήθηκε μια δεξαμενή ερωτήσεων. Αρχικά το ερωτηματολόγιο δόθηκε σε άλλους ερευνητές-επιστήμονες του ίδιου επιστημονικού χώρου, ώστε να ελεγχθεί η σαφήνεια των διατυπωμένων προτάσεων. Λήφθηκαν υπόψη τα σχόλιά τους, έγιναν οι απαραίτητες διορθώσεις και στην τελική του μορφή διανεμήθηκε μέσω κοινωνικών δικτύων και δια ζώσης. Συγκεντρώθηκαν πλήρως συμπληρωμένα 244 ερωτηματολόγια. Για να διαπιστωθεί ποιες προτάσεις-θέματα κατανέμονται στις συνιστώσες που προκύπτουν, πραγματοποιήθηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση της αρχικής κλίμακας. Τελικά, σχηματίστηκαν και αξιολογήθηκαν τρεις συνιστώσες που αποτελούνταν από 14 προτάσεις. Η πρώτη αποτελούνταν από έξι προτάσεις οι οποίες αξιολογούσαν τις στάσεις του γενικού πληθυσμού σχετικά με την πρόθεση συνύπαρξης στον εργασιακό χώρο με άτομα με αναπηρία. Η δεύτερη αποτελούνταν από τρεις προτάσεις οι οποίες αξιολογούσαν τις στάσεις του γενικού πληθυσμού σχετικά με το πώς αντιλαμβάνονται ή/και προσδιορίζουν τον εργασιακό χώρο στον οποίο δύναται να εργάζονται και άτομα με αναπηρία. Τέλος, η τρίτη συνιστώσα η οποία αποτελούνταν από πέντε προτάσεις, αφορούσε την αξιολόγηση των στάσεων του γενικού πληθυσμού σχετικά με την κοινωνική υποστήριξη/παροχή βοήθειας ώστε να ενταχθούν αποτελεσματικά στον εργασιακό χώρο. Επιπλέον, εκτιμήθηκε η επίδραση διαφόρων ανεξάρτητων μεταβλητών (δημογραφικών χαρακτηριστικών των ερωτώμενων κλπ.) ως προς την επίδραση που ασκούν στις τρεις συνιστώσες της κλίμακας του γενικού πληθυσμού για την εργασιακή ένταξη των ατόμων με αναπηρία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: στάσεις, εργασία, ανάπηροι, ερωτηματολόγιο

Οι απόψεις του εκπαιδευτικού προσωπικού των Ενιαίων Ειδικών Επαγγελματικών Γυμνάσιων - Λυκείων (ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ.) του νομού Αττικής αναφορικά με το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής

Νικολιδάκης Συμεών, Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης

Γώγου Λέλα, Καθηγήτρια Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Το θέμα της μαθητικής διαρροής (school drop out) έχει απασχολήσει ιδιαίτερα τα τελευταία, κυρίως, χρόνια, το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Αξιοσημείωτες προσπάθειες συγκέντρωσης στοιχείων και αποτίμησής τους είχαν πραγματοποιηθεί από το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), όπου ομάδες εκπόνησης έργου ασχολήθηκαν με τη συγκέντρωση, καταγραφή και απεικόνιση δεδομένων. Αναφορικά με τη σχολική εγκατάλειψη (school drop out), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για θέματα παιδείας (2011), επισημαίνει ότι άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, είναι εκείνα, τα οποία έχουν ολοκληρώσει τη φοίτησή τους έως και την κατώτερη βαθμίδα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (προσχολική, πρωτοβάθμια, κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) και δεν παρακολουθούν προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης. Η εισήγησή μας αναφέρεται στην μαθητική διαρροή στα Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια - Λύκεια. Αναλυτικότερα, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας που πραγματοποιήθηκε στα εννέα (9) Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια- Λύκεια του Νομού Αττικής, τα οποία συγκεντρώνουν μαθητές όλων των κοινωνικών τάξεων. Η έρευνα αυτή αφορά 89 ημιδομημένες συνεντεύξεις, στις οποίες συμμετείχαν Διευθυντές και Υποδιευθυντές, Εκπαιδευτικοί και Ειδικό Εκπαιδευτικό Προσωπικό (ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, εργοθεραπευτές, λογοθεραπευτές) που εργάζονται σε αυτές τις σχολικές δομές. Η έρευνα εγκρίθηκε (αριθμός πρωτοκόλλου 91510/Δ3/5-6-2018) από το Υπουργείο Παιδείας και συγκεκριμένα από τη Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης – Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής. Στα αποτελέσματα παρουσιάζονται αναλυτικά οι απαντήσεις του δείγματός μας για το εν λόγω ζήτημα και καταλήγουμε σε συμπεράσματα για το ποσοστό της σχολικής εγκατάλειψης στα ΕΝ.Ε.Ε.ΓΥ.-Λ. και του λόγους που οι μαθητές εγκαταλείπουν το σχολείο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Ενιαία Ειδικά Επαγγελματικά Γυμνάσια - Λύκεια, Ειδική Επαγγελματική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Σχολική Εγκατάλειψη, Ποιοτική Έρευνα

Ζητήματα εκπαίδευσης σε καταστάσεις αποκλεισμού. Οι ευάλωτες ομάδες των φυλακών

Ντάφλου Αικατερίνη, Δρ Πάντειο Πανεπιστήμιο – Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια ΕΚΠΑ

Είναι σύνηθες να αντιμετωπίζεται η κοινωνία ως συνεκτική που δημιουργεί την αίσθηση του ανήκειν, προωθεί την εμπιστοσύνη και προσφέρεται στα μέλη της ως «μια κοινωνία για όλους». Βάσει ορισμένων κοινών χαρακτηριστικών όμως και τρόπου ζωής «οι κανόνες και οι θεσμοί μπορούν να οδηγήσουν σε συμμετοχή στην κοινωνία αλλά με δυσμενείς όρους». Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως προϊόν αυτής της αλληλεπίδρασης σε διάφορες διαστάσεις και σε διαφορετικά επίπεδα, (νοικοκυριό, ομάδα, κοινότητα), έχει ως αποτέλεσμα «μια συνέχεια ένταξης/αποκλεισμού στην άνιση πρόσβαση σε πόρους, δυνατότητες και δικαιώματα».

Η έννοια της κοινωνικής ένταξης που κατοχυρώνεται στα διεθνή κείμενα αναφέρεται στην αρχή ότι κάθε άτομο πρέπει να απολαμβάνει κάποια ελάχιστα πρότυπα ευημερίας που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, και την πρόσβαση στην εκπαίδευση. Σε αυτό το άρθρο συζητούνται τα ζητήματα που διαμορφώνουν κανόνες, αξίες και ως εκ τούτου διαφορετικές προσεγγίσεις για την κοινωνική ένταξη. Περιγράφονται η ειδική και εξελισσόμενη φύση του κοινωνικού αποκλεισμού και οι προσεγγίσεις για την ένταξη η οποία μπορεί και να παρεμποδιστεί όταν οι άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση σε υλικούς πόρους, ή σε υπηρεσίες όπως η εκπαίδευση — βασικά θεμέλια ευημερίας.

Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, η κοινωνική ένταξη ορίζεται ως η διαδικασία βελτίωσης των όρων συμμετοχής στην κοινωνία για τα άτομα που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση με βάση το καθεστώς κράτησής τους στις φυλακές. Η ποιοτική έρευνα που προηγήθηκε στο πλαίσιο της μεταδιδακτορικής διατριβής σε κρατούμενους νεαρής ηλικίας στις φυλακές του Αυλώνα κατέδειξε με σαφήνεια ότι: η κοινωνική ένταξη είναι ταυτόχρονα διαδικασία και στόχος που απαιτεί την ίδια στιγμή την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού με την άρση των φραγμών στη συμμετοχή των κρατούμενων στην εκπαίδευση, καθώς και με τη λήψη ενεργών μέτρων ένταξης για τη διευκόλυνση αυτής της συμμετοχής. Για την άρση του αποκλεισμού, ως κοινωνική ένταξη των φυλακισμένων ορίζεται επομένως στην πρότασή μας μια σκόπιμη διαδικασία από την οποία προκύπτουν ζητήματα αντιμετώπισης των δυνατοτήτων εκπαίδευσης. Αυτά με τη σειρά τους περιλαμβάνουν επιμέρους ζητήματα ευκαιριών και διευκολύνσεων, όπως ενθάρρυνσης της συμμετοχής στην εκπαίδευση και εξειδικευμένου διδακτικού προσωπικού, διάθεσης χώρων καθώς και χρήσης του διαδικτύου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εκπαίδευση, αποκλεισμός, φυλακές, ευάλωτες ομάδες

Σχολική αποτυχία και σχολική βία

Σόγιας Κωνσταντίνος, ΜΑ Νηπιαγωγός

Θάνος Θεόδωρος, Καθηγητής Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η σχολική βία αποτελεί ένα σημαντικό κοινωνικό φαινόμενο που απασχολεί όλη την εκπαιδευτική κοινότητα. Το ενδιαφέρον μεταξύ άλλων εστιάζεται στους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνισή της. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες θεωρείται και η σχολική αποτυχία, αφού οι μαθητές με χαμηλές επιδόσεις έχουν

περισσότερες πιθανότητες εκδήλωσης ή εμπλοκής σε περιστατικά σχολικής βίας και παραβατικότητας. Από την άλλη, σε ορισμένες έρευνες επισημαίνεται ότι η σχολική αποτυχία αποτελεί αποτέλεσμα της εμπλοκής των μαθητών σε περιστατικά σχολικής βίας. Αυτό έχει επιπτώσεις στη σχολική επίδοση, αφού, για παράδειγμα, η προσοχή στο μάθημα, βοηθά τον μαθητή να κατανοήσει καλύτερα τις νέες γνώσεις και να τις ενσωματώσει αφενός και αφετέρου αξιολογείται θετικά από τους εκπαιδευτικούς. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αναφορικά με τη σχέση σχολικής αποτυχίας και σχολικής βίας και παραβατικότητας. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα εξετάζει τους ορισμούς της σχολικής αποτυχίας και της σχολικής βίας, τους παράγοντες εκδήλωσης των φαινομένων αυτών με ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο της σχολικής αποτυχίας στην εκδήλωση σχολικής βίας και παραβατικότητας και στον ρόλο της σχολικής βίας στη σχολική αποτυχία των μαθητών, τα προφίλ των μαθητών αυτών, την ύπαρξη των κατάλληλων εκπαιδευτικών πολιτικών για την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισής τους από τους εκπαιδευτικούς. Δείγμα της έρευνας αποτελούν 15 εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ως μέσο συλλογής των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη. Από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών προέκυψε ότι δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τον τρόπο ορισμού της σχολικής αποτυχίας. Επίσης, διαπιστώθηκε πως ο σημαντικότερος παράγοντας που επιδρά στη σχολική αποτυχία είναι ο οικογενειακός και έπονται ο παράγοντας του σχολείου και οι ατομικοί παράγοντες. Όσον αφορά τον ορισμό της σχολικής βίας και παραβατικότητας οι εκπαιδευτικοί την ορίζουν ως μια οποιαδήποτε μορφή βίας κατά άτομου και κατά του ίδιου του σχολείου, ενώ σημαντικότεροι παράγοντες για την εκδήλωση του φαινομένου αποτελούν η οικογένεια, τα ΜΜΕ και η τεχνολογία καθώς και οι ατομικοί παράγοντες. Σχετικά με τη σχέση σχολικής αποτυχίας και σχολικής βίας οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι αυτή είναι αμφίδρομη. Αναφορικά, με τους τρόπους αντιμετώπισης της σχολικής αποτυχίας και της σχολικής βίας οι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τις παιδαγωγικές πρακτικές, της εξατομικευμένης διδασκαλίας και της συζήτησης αντίστοιχα. Συνολικά, απαιτείται μία ολοκληρωμένη εκπαιδευτική πολιτική για την πρόληψη και την αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολική αποτυχία, Σχολική βία, Παράγοντες, Πρόληψη-αντιμετώπιση, Εκπαιδευτικοί

*ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ***Δια βίου μάθηση: Η συμβολή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη βελτίωση της ψυχολογικής τους ευεξίας**

Ντούκα Αφροδίτη, Υπ. Διδάκτωρ Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Καλογραία Μαρία, ΜΑ, Εκπαιδευτικός ΠΕ70

Οι έρευνες της επιστημονικής κοινότητας, τις τελευταίες δεκαετίες, αφορούν κυρίως στην μελέτη αρνητικών συμπεριφορών και στάσεων, όπως είναι η κατάθλιψη, η εξουθένωση και το άγχος. Ωστόσο, σταδιακά σημειώνεται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ανάλυση και την καλλιέργεια μιας θετικής οργανωσιακής συμπεριφοράς, με κύριο μέλημα την ευεξία του ατόμου και συγκεκριμένα του εκπαιδευτικού. Για τους Dodge et al (2012) η ευεξία ορίζεται ως η απόκτηση των απαραίτητων κοινωνικών, φυσικών και ψυχολογικών δυνατοτήτων, ώστε να ανταπεξέλθουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές, φυσικές και ψυχολογικές προκλήσεις. Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση διαδραματίζει η εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αυτή επιτρέπει τη συμμετοχή εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα, οι οποίοι αδυνατούν να τα παρακολουθήσουν είτε σύγχρονα είτε δια ζώσης, δίνοντάς του ανοικτό εισιτήριο προς τη Δια Βίου Μάθηση. Σκοπός της παρούσας πρότασης είναι να μελετήσει τον βαθμό επιρροής της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στη βελτίωση της ψυχολογικής ευεξίας των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Να διερευνήσει τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί επιλέγουν την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τη σημασία που αποδίδουν στην ανάπτυξη της ψυχολογικής ευεξίας. Τι γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την έννοια και το περιεχόμενο της ψυχολογικής ευεξίας; Πώς υποστηρίζεται η ψυχολογική ευεξία των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης; Ποια η σημασία που αποδίδουν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση; Οι εκπαιδευτικοί συνδέουν την ψυχολογική τους ευεξία με τη δια βίου μάθηση και τα προγράμματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης; Είναι μερικά από τα διερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας. Το εργαλείο συλλογής δεδομένων είναι ένα ερωτηματολόγιο 15 ερωτήσεων κλειστού τύπου. Οι πέντε πρώτες ερωτήσεις αφορούν τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε προγράμματα δια βίου μάθησης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Οι επόμενες πέντε ερωτήσεις εκμαιεύουν πληροφορίες για τις γνώσεις των εκπαιδευτικών για την ψυχολογική ευεξία. Οι τελευταίες 5 ερωτήσεις αναζητούν τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη σύνδεση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με την ψυχολογική ευεξία. Το δείγμα της έρευνας αποτελούν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αναμένεται να καταδείξουν τη σημασία της δια βίου μάθησης μέσω της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην βελτίωση και θεμελίωση της αυτοπεποίθησης και της συναισθηματικής σταθερότητας των εκπαιδευτικών, βασικά χαρακτηριστικά που θα καθορίσουν την ψυχολογική ευεξία τους. Η ψυχολογική ευεξία των εκπαιδευτικών τους γεμίζει με ευχάριστα συναισθήματα, συμβάλλοντας στην αποδοτικότητα και στην αποτελεσματικότητα της διδακτικής τους πράξης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ευεξία, ψυχολογική ευεξία, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, δια βίου μάθηση

Η αξιοποίηση βιωματικών συμμετοχικών εκπαιδευτικών τεχνικών στην εξ αποστάσεως επιμόρφωση των διδασκόντων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Φραγκούλης Ιωσήφ, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Αρμακόλας Στέφανος, ΕΔΙΠ, Τμήμα Επιστημών Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Παπαγεωργίου Θεοδώρα, Εργαστηριακός Συνεργάτης, Παιδαγωγικό Τμήμα, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Η αποστολή των τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν περιορίζεται μόνο στην παραγωγή επιστημονικής γνώσης, αλλά και στην παροχή διδασκαλίας υψηλού επιπέδου. Με στόχο τη διασφάλιση της ποιότητας στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να αναπτύσσεται συστηματικά τόσο στη χώρα μας όσο και στο διεθνή χώρο ως κλάδος της παιδαγωγικής επιστήμης η πανεπιστημιακή παιδαγωγική. Στο πλαίσιο εκπαιδευτικών δράσεων που υλοποιούνται με αξιοποίηση των εργαλείων της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης για τη συστηματική επιμόρφωση των διδασκόντων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε θέματα διδασκαλίας και μάθησης αξιοποιούνται βιωματικές εκπαιδευτικές τεχνικές οι οποίες ενεργοποιούν τους εκπαιδευόμενους στη μαθησιακή διαδικασία, αξιοποιώντας κατάλληλα το κεφάλαιο εμπειριών και γνώσεων που διαθέτουν. Η βιωμένη εμπειρία οδηγεί τους εκπαιδευόμενους σε αναστοχασμό, εμπάθυνση και καλύτερη κατανόηση την νέας γνώσης, ενώ οι πληροφορίες που μοιράζονται μεταξύ των μελών της εκπαιδευτικής ομάδας αξιοποιούνται κατάλληλα από τους διδάσκοντες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η αποτελεσματική εφαρμογή της βιωματικής μάθησης θέτει ως απαραίτητη προϋπόθεση την ενεργή συμμετοχή των εκπαιδευόμενων στο σύνολο της μαθησιακής διαδικασίας, ούτως ώστε αυτοί να οδηγηθούν στην πράξη και εν συνεχεία στον κριτικό στοχασμό και αναστοχασμό. Η βιωματική μάθηση, εν αντιθέσει με τις συμβατικές μεθόδους, επιτρέπει στους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν «επαγγελματικές δεξιότητες», αξιοποιήσιμες στο εργασιακό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο αξιοποίησης της βιωματικής μάθησης στην αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση των διδασκόντων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα, παρουσιάζονται οι εκπαιδευτικές τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν, οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους, τα κριτήρια επιλογής τους με βάση το περιεχόμενο της επιμόρφωσης, καθώς και το πλαίσιο αξιολόγησης της εφαρμογής τους. Παράλληλα στην εργασία αναλύεται η έννοια της ποιότητας και παρουσιάζονται αναλυτικά οι δείκτες ποιότητας που μπορούν να αξιοποιηθούν για την αποτίμηση της αποτελεσματικότητας της βιωματικής μάθησης στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης των πανεπιστημιακών δασκάλων. Η εργασία ολοκληρώνεται με τη διατύπωση συμπερασμάτων και προτάσεων σχετικά με την αποτελεσματική αξιοποίηση των εκπαιδευτικών τεχνικών της βιωματικής μάθησης στο πεδίο της πανεπιστημιακής παιδαγωγικής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πανεπιστημιακή Παιδαγωγική, Συμμετοχικές Εκπαιδευτικές Τεχνικές, Δείκτες Ποιότητας

Μεταφορικός λόγος των εκπαιδευτικών: Μοτίβα, νοηματοδοτήσεις και κριτική επαναδιαπραγμάτευση νοημάτων στο πλαίσιο μιας ομάδας αμοιβαίας μάθησης

Χαρίση Αθηνά, Δρ, Εκπαιδευτικός, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Στο πλαίσιο της προσέγγισης του πολιτισμού ως επικοινωνίας, ο ίδιος ο πολιτισμός θεωρείται μία αναπαράσταση του κόσμου, η οποία παράγεται και αναπαράγεται μέσω της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης. Τα πολιτισμικά πρότυπα διαμεσολαβούν οποιαδήποτε διαδικασία κατασκευής νοήματος μέσα από την εμπειρία καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα. Αντανακλούν ένα συστηματοποιημένο τρόπο αντίληψης του κόσμου και του εαυτού σύμφωνα με τα κοινά αποδεκτά και διαμοιρασμένα νοήματα, το είδος της πολιτισμικής γνώσης που χρειάζεται να γνωρίζουν όσοι θέλουν να αποτελούν αποδεκτά μέλη ενός πολιτισμού. Τα πολιτισμικά πρότυπα διαμορφώνουν το σύστημα των παραδοχών ενός ατόμου, αποτυπώνονται στη σκέψη και το λόγο και συνδέονται με την πράξη. Η γλώσσα και τα γλωσσικά σχήματα συνιστούν τα κατεξοχήν συμβολικά συστήματα που

μοιράζονται από κοινού τα μέλη ενός πολιτισμού και μέσω των οποίων παράγουν, αναπαράγουν και μετασχηματίζουν νοήματα στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Ο μεταφορικός λόγος αποτελεί μια μορφή συμβολικής έκφρασης, που αντανακλά κοινά διαμοιρασμένα νοήματα για τα μέλη ενός πολιτισμού. Ταυτόχρονα, ως φορέας πολιτισμικών σημασιών, συμβάλλει στην αναπαραγωγή κοινών αντιλήψεων για τον κόσμο, στην ανάλογη οργάνωση της εμπειρίας και τη συστηματοποίηση της δράσης όσων τις μοιράζονται. Σε αυτό το πλαίσιο, οι μεταφορές δεν αποτελούν μόνο γλωσσικά σχήματα αλλά αντανακλούν τον τρόπο με τον οποίο βιώνουμε και οργανώνουμε την καθημερινή μας πραγματικότητα. Η παρούσα εργασία στηρίζεται στα ευρήματα που προέκυψαν στο πλαίσιο διεξαγωγής της διδακτορικής μου έρευνας κατά τη διάρκεια της οποίας συστήθηκε μία ομάδα αμοιβαίας μάθησης εκπαιδευτικών. Η συγκρότηση της ομάδας βασίστηκε σε ιδέα του Bruner (2007) για τις κοινότητες αμοιβαίας μάθησης και αποτελεί μία εφαρμογή που συνίσταται στο συνδυασμό κριτικής χειραφετητικής και συμμετοχικής έρευνας δράσης. Σκοπός της εργασίας είναι να αναδειχθούν μοτίβα μεταφορών που ξεχώρισαν στο λόγο των συμμετεχόντων εκπαιδευτικών, αποκαλύπτοντας τον τρόπο που νοηματοδοτούν την εκπαιδευτική πραγματικότητα και το ρόλο τους αλλά και οι κριτικές αναθεωρήσεις παραδοχών, που επιχειρούν στο πλαίσιο της ομάδας και της αμοιβαίας διαπραγμάτευσης νοημάτων. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία, οι μεταφορές των εκπαιδευτικών μπορούν να αποτελέσουν ένα σημαντικό 'εργαλείο' κατανόησης, ικανό να αποκαλύψει τις άρρητες παραδοχές που διατηρούν οι εκπαιδευτικοί για τον εαυτό τους, τη σχολική τάξη και την εκπαιδευτική πρακτική. Αποτελούν, επίσης, βασικό μέσο της επικοινωνιακής μάθησης και οικειοποίησης του ανοίκειου, ενώ η μεταφορική σκέψη μπορεί να συμβάλει, αν χρειαστεί, «στην δημιουργία νέων νοηματικών σχημάτων ή συνηθειών νοηματοδότησης».

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μεταφορικός λόγος εκπαιδευτικών, παραδοχές, κριτική επαναδιαπραγμάτευση νοημάτων, ομάδα αμοιβαίας μάθησης, κριτική χειραφετητική και συμμετοχική έρευνα δράσης.

Ανάγκη διά βίου παιδείας, στην εποχή της αβεβαιότητας

Χασιώτη Μαρία, Φιλολόγος, Διευθύντρια ΓΕΛ Αιτωλικού

Τόσο οι αρχαίοι Έλληνες Σκεπτικοί όσο και η σύγχρονη Κβαντική συγκλίνουν ως προς την αρχή της αβεβαιότητας, έννοια την οποίαν σήμερα βιώνουμε περισσότερο από ποτέ, καθότι διανύουμε μια μεταίχμιακή εποχή πολλαπλών κρίσεων. Στο πλαίσιο αυτό, η διά βίου μάθηση δύναται να παίξει κομβικό ρόλο, καθώς – όπως διδάσκουν οι ανωτέρω φιλόσοφοι και φυσικοί – ο άνθρωπος θα μπορέσει να αυτοκυβερνηθεί και να προχωρήσει όντας ευπροσάρμοστος, διαθέτοντας ευελιξία, πλαστικότητα, ευκαμψία. Έτσι, σκοπός της παρούσης εργασίας – η οποία δομείται διά της μεθόδου της βιβλιογραφικής επισκόπησης, ήτοι της σύγκρισης και ποιοτικής αποτίμησης των βιβλιογραφικών δεδομένων –, είναι να καταδείξει με ποιους τρόπους η Εκπαίδευση Ενηλίκων είναι σε θέση να συνδράμει τους ενήλικες εκπαιδευόμενους, ώστε να αποκτήσουν τις ανωτέρω δεξιότητες προκειμένου να επιτύχουν μιαν αρμονική κοινωνική ένταξη, γεγονός που θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα, ιδίως στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν σχετικά με την διά βίου μάθηση αφορούν την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης, του συναισθήματος της δημιουργικότητας, της κοινωνικότητας, της φιλίας, της αναγνώρισης, και εν γένει της κοινωνικής συνοχής. Αναδεικνύεται ότι είναι υψίστης σημασίας να δοθεί έμφαση στην εκπαίδευση ενηλίκων, καθώς η μάθηση, οι σπουδές, η παιδεία δεν έχουν τέλος και για όλους τους ανθρώπους υπάρχει δεύτερη ευκαιρία. Προκύπτει, λοιπόν, ότι τα σχολεία που αφορούν σε ενήλικους είναι «σχολεία συναισθημάτων», καθώς συχνά απευθύνονται σε ανθρώπους που έχουν ζήσει οδυνηρές εμπειρίες στα πρώτα στάδια της εκπαιδευτικής διαδικασίας είτε λόγω οικονομικής καχεξίας είτε λόγω των κοινωνικών στερεοτύπων που τούς κράτησαν καθηλωμένους. Επομένως, μέσω της διά βίου παιδείας δίδεται η ευκαιρία στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες να πραγματοποιήσουν όνειρα που άφησαν στη μέση και να αισθανθούν ισότιμοι με τους άλλους πολίτες. Άρα, σε αυτά τα σχολεία χρειάζονται δάσκαλοι, οι οποίοι πάνω από όλα είναι καλοί άνθρωποι και διακρίνονται από ενσυναίσθηση, οξυδέρκεια, ευγένεια, εντιμότητα, πνευματικότητα και, εν γένει, ολόπλευρη καλλιέργεια, ώστε να έχουν καταστεί από άτομα Πρόσωπα υπό την φιλοσοφική έννοια του όρου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αβεβαιότητα, ενσυναίσθηση, δια βίου μάθηση

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Μετακινήσεις πληθυσμών προς την Ελλάδα και την Ευρώπη: όψεις μιας διαρκούς τραυματικής κατάστασης του παρελθόντος και του παρόντος. Ο ρόλος της εκπαίδευσης.

Χαρίτος Βασίλειος, Δρ., Σύμβουλος Εκπαίδευσης (Π.Ε.70), Β' Αθήνας, vahar@sch.gr

Αναστασοπούλου Αγγελική, ΜΑ - (Π.Ε.70), Δ/ντρια 1 ου Δημοτικού Σχολείου Παπάγου

Είναι ευρέως γνωστό πλέον πως το προσφυγικό-μεταναστευτικό αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό παγκόσμιο πρόβλημα χωρίς να έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα μία συγκεκριμένη, αποτελεσματική πολιτική για το πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστεί. Τα κράτη, κυρίως του δυτικού κόσμου, τα οποία πλήττονται από τις αλληπάλληλες ροές απελπισμένων ανθρώπων κι έχουν υπογράψει στο παρελθόν τις ίδιες συνθήκες, ερμηνεύουν το καθένα διαφορετικά το περιεχόμενο τους, με αποτέλεσμα αφενός να εμφανίζουν εικόνα αιφνιδιασμού, αφετέρου οι αυτόνομες και αποσπασματικές πολιτικές που εφαρμόζουν να κρίνονται ανεπαρκείς και να δημιουργούν καταστάσεις πολύπλοκες και συγκεχυμένες. Οι λόγοι εντοπίζονται στην πολιτική βούληση όχι μόνον των κυβερνήσεων της κάθε χώρας ξεχωριστά εφόσον η εξωτερική τους πολιτική, η οικονομική κατάσταση και η εθνική κοινή γνώμη συχνά τις επηρεάζουν, αλλά και στην κεντρική πολιτική που συγκροτείται κι εφαρμόζεται από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, την ευρωπαϊκή επιτροπή και το ευρωπαϊκό συμβούλιο. Κάθε εφησυχασμός ή προχειρότητα στη διαχείριση των προσφυγικών κρίσεων μας οδηγεί σε νέα δίνη κινδύνων για περαιτέρω αστοχίες και συγκρούσεις, προκαλώντας με την σειρά τους περισσότερες ροές προσφύγων και τελικά νέα αδιέξοδα. Συνεπώς οι χώρες της Ε.Ε. βρίσκονται στο σημείο που θα πρέπει να εφαρμόσουν πιο αποτελεσματικές στρατηγικές σε αυτόν τον τομέα και η μεταναστευτική πολιτική να εστιάζει και σε ζητήματα ομαλής ένταξης. Ένας σημαντικός πυλώνας της μεταναστευτικής πολιτικής μιας χώρας είναι η εκπαίδευση μαθητών με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με αποτελέσματα της έκθεσης Eurydice (Ευρυδίκη) της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την ενσωμάτωση μαθητών με προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο: «Εθνικές πολιτικές και Μέτρα» (αρχές 2019), η Ελλάδα βρίσκεται στην 9^η θέση σε ότι αφορά τη σχολική διαρροή με 19% σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ισπανία που βρίσκεται στην 2^η θέση με 31,9% και η Ιταλία στην 3^η με 30,1%. Οι τρεις αυτές μεσογειακές χώρες εμφανίζουν τις μεγαλύτερες ροές και η Ελλάδα φαίνεται ότι μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα καλών πρακτικών εκπαίδευσης και ένταξης μαθητών με μεταναστευτικό/προσφυγικό υπόβαθρο. Από την άλλη πλευρά όμως, σύμφωνα με στοιχεία της UNESCO, η μακρά περίοδος των επαναλαμβανόμενων lock down επιδείνωσε τη σχολική διαρροή, ειδικά σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες είχαν δυσκολίες πρόσβασης σε ψηφιακές συσκευές. Επίσης, το φύλο και η καταγωγή είναι σημαντικοί παράγοντες ανισοτήτων, οι οποίοι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη σχολική διαρροή. Συνεπώς κρίνεται απαραίτητος ο σχεδιασμός μιας νέας εκπαιδευτικής πολιτικής στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, που θα εστιάζει σε διδακτικές πρακτικές με έντονο το στοιχείο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και σε διδακτικά σενάρια που θα λειτουργούν με διατομεακή προσέγγιση εστιάζοντας στο φύλο και στην καταγωγή.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μετανάστευση, πρόσφυγες, ευρωπαϊκή ένωση, κρίση, άσυλο, ένταξη, διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Ενδοκοινοτικές διακρίσεις κατά των γυναικών προσφύγων στη χώρα υποδοχής

Γιώτη Ουρανία, Υποψ. Διδάκτωρ Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Αν και οι γυναίκες πρόσφυγες θεωρούνται μέλη εύάλωτων ομάδων, πιστεύεται ευρέως ότι η περιπέτειά τους σταματά μόλις φτάσουν σε μια «ασφαλή» χώρα. Την άποψη αυτή ενισχύουν τα επιστημονικά ευρήματα, τα οποία αποκαλύπτουν ότι ο σχηματισμός εθνικών ή εθνοτικών θύλακων στις χώρες υποδοχής διευκολύνει την προσαρμογή, την επαγγελματική απασχόληση και -πιθανόν- επιτρέπει τη συνέχιση της εκπαίδευσής τους. Σε αντίθεση με τα παραπάνω επιχειρήματα, η οικιστική συγκέντρωση των ομοεθνών στη χώρα υποδοχής δημιουργεί ομογενείς και εξαιρετικά συμπαγείς θύλακες εντός των οποίων υπαγορεύονται οι οικογενειακές και διαπροσωπικές συνθήκες που επικρατούν στην χώρα προέλευσής τους. Ως εκ τούτου, οι ενέργειες και οι συμπεριφορές των γυναικών προσφύγων στις χώρες υποδοχής υπαγορεύονται και οδηγούνται από τα κοινωνικά και θρησκευτικά θέσμια της πατρίδας τους (έστω και στον βαθμό που αυτά μορφοποιούνται στους εν λόγω θύλακες). Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει τις έμφυλες ανισότητες και τις διακρίσεις εις βάρος των γυναικών μεταναστριών και προσφύγων, διακρίσεις που ασκούνται από ομόφυλους ή ομόθρησκούς τους. Σκοπός της ανακοίνωσης είναι να αναδείξει το ζήτημα της ενδοκοινοτικής έμφυλης βίας, η οποία επιδρά ανασταλτικά στην πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση. Η ανακοίνωση βασίζεται σε έρευνα πεδίου, που έλαβε χώρα σε δομές προσφύγων και μεταναστών στην Ελλάδα, με δείγμα 207 ενήλικες γυναίκες που φιλοξενούνται στις δομές. Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα ευρήματα της έρευνας, τα οποία αναδεικνύουν έντονες ενδοκοινοτικές διακρίσεις εις βάρος των γυναικών. Στο δεύτερο αναλύονται τα επιμέρους ζητήματα στη βάση κοινωνικο-πολιτιστικών και -κυρίως-εκπαιδευτικών θεμάτων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Γυναίκες πρόσφυγες, φυλετικές διακρίσεις, εθνοτικοί θύλακες, προσφυγιά, εκπαίδευση

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοράνιο

Καδγιαννόπουλος Γεώργιος, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Το Κοράνιο αποτελεί το κορυφαίο βιβλίο της μουσουλμανικής θρησκείας στο οποίο περιγράφονται οι θρησκευτικές υποχρεώσεις και οι κανόνες που πρέπει να ακολουθούν οι μουσουλμάνοι. Τις τελευταίες δεκαετίες σε ευρωπαϊκό, αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο έχει καλλιεργηθεί και τείνει να επικρατήσει η άποψη ότι το περιεχόμενο του Κορανίου ενισχύει τη βία, το φονταμενταλισμό και την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ειδικότερα των γυναικών. Την ίδια χρονική περίοδο σε εκπαιδευτικό επίπεδο έχουν αναδειχθεί ο κομβικός ρόλος και η μείζων σημασία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Γεννάται επομένως εύλογα το ερώτημα, λαμβάνοντας υπόψη το σημαντικό αριθμό μουσουλμάνων μαθητών που φοιτούν σε σχολικές μονάδες τόσο στον ελλαδικό όσο και στον ευρωπαϊκό χώρο, εάν δύναται να υπάρξει συμπόρευση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με το περιεχόμενο του Κορανίου. Συγκεκριμένα, η παρούσα εργασία αποσκοπεί να εξετάσει εάν στο κείμενο του Κορανίου υφίστανται αρχές και ζητήματα που έλκουν το ενδιαφέρον της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη, η μετανάστευση, η άμβλυση της φτώχειας κ.ά. Για την επίτευξη του σκοπού της εργασίας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου στο κείμενο του Κορανίου. Από την πραγματοποιηθείσα έρευνα στο κορανικό κείμενο προέκυψαν ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτο συμπέρασμα αποτελεί η ύπαρξη ορισμένων αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η ενσυναίσθηση, η αλληλεγγύη κ.ά στο Κοράνιο. Ως δεύτερο συμπέρασμα καταγράφεται η προσέγγιση του Κορανίου με έναν ιδιαίτερα ανθρώπινο τρόπο σε ζητήματα που άπτονται του ενδιαφέροντος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης όπως: η μετανάστευση, η φτώχεια κ.ά. Το τρίτο και τελευταίο συμπέρασμα της

εργασίας καταγράφει τη δυνατότητα αξιοποίησης του κειμένου του Κορανίου στην κατεύθυνση της προώθησης των αρχών της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε εκπαιδευτικό και όχι μόνο επίπεδο, τόσο σε μουσουλμάνους, όσο και σε μη μουσουλμάνους μαθητές.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διαπολιτισμική εκπαίδευση, Κοράνιο, διδασκαλία

Απόψεις κι εμπειρίες ενήλικων προσφύγων/ισσών από τη Συρία για τις δυνατότητες εκπαιδευτικής και κοινωνικής τους ένταξης στην Ελλάδα

Κατελανάκη Ευτυχία, ΜΑ, Συνεργάτιδα ΚΕΔΑ Παν/μίου Αθηνών

Παρθένης Χρήστος, Αναπλ. Καθηγητής ΕΚΠΑ

Φραγκούλης Γεώργιος, Επίκ. Καθηγητής Παν/μίου Θεσσαλίας

Η εποχή που διανύουμε χαρακτηρίζεται από μαζικές και συχνά βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών, με σκοπό είτε τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους είτε απλώς την επιβίωσή τους. Η ύπαρξη προσφύγων/ισσών στην Ελλάδα είναι ένα γεγονός που επηρεάζει τη ζωή όλων, άμεσα ή έμμεσα. Η εργασία αυτή έχει στο επίκεντρο ενήλικες πρόσφυγες/ισσες από τη Συρία, οι οποίοι/ες εγκατέλειψαν τη χώρα τους λόγω του αρχικά εμφύλιου και στη συνέχεια διαμεσολαβητικού πολέμου (proxy-war) της Συρίας που ξεκίνησε το 2011. Στόχος ήταν η διερεύνηση των βιωμάτων και των αντιλήψεων των ίδιων των υποκειμένων σχετικά με την κοινωνική και εκπαιδευτική τους ένταξη στην Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό διεξήχθη μια ποιοτική έρευνα με 11 ενήλικες συμμετέχοντες, πρόσφυγες-ισσες από τη Συρία. Οι συμμετέχοντες/ουσες απάντησαν σε ερωτήματα σχετικά με το πώς γίνονται αντιληπτά, νοηματοδοτούνται και διεκδικούνται τα δικαιώματά τους στον τομέα της στέγασης, της εργασίας, της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης, της θρησκευτικής λατρείας και της ασφάλειας. Διερευνήθηκε, επίσης, το ενδιαφέρον τους για πολιτική συμμετοχή και οι κοινωνικές σχέσεις και τα δίκτυα που αναπτύσσουν στην Ελλάδα. Τα αποτελέσματα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Σε θεωρητικό πλαίσιο αναλύθηκαν μοντέλα και δείκτες ένταξης, η έννοια του πολιτισμικού οικουμενισμού και του πολιτισμικού σχετικισμού, καθώς και η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο που έχει η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας σε όλους τους τομείς της ένταξης. Χωρίς την κατάκτηση της κυρίαρχης γλώσσα επικοινωνίας στο ελληνικό πλαίσιο, οι πρόσφυγες/ισσες δυσκολεύονται να αυτονομηθούν και να συμμετάσχουν σε μια αλληλεπιδραστική διαδικασία διαμόρφωσης ταυτότητας στο ελληνικό πλαίσιο. Η στέγαση αποδεικνύεται μια δύσκολη διαδικασία, ειδικά χωρίς την ύπαρξη στοχευμένων στεγαστικών προγραμμάτων, ενώ η πρόσβαση στο σύστημα υγείας, καθώς και η αποτελεσματική εξυπηρέτηση προϋποθέτουν εν πολλοίς την κατοχή της κυρίαρχης γλώσσας. Στον τομέα της εργασίας υπάρχουν περιορισμένες επαγγελματικές ευκαιρίες, οι οποίες συνήθως χαρακτηρίζονται από εργασιακή εκμετάλλευση με υπερωρίες και ανασφάλιστη εργασία. Επιπλέον, η γνώση της ελληνικής επηρεάζει τη δόμηση κοινωνικών και διαπροσωπικών σχέσεων με τους ημεδαπούς, αλλά και την έκφραση ατομικών και συλλογικών αιτημάτων σε επίπεδο δημόσιας σφαίρας. Οι παράγοντες που δυσκολεύουν τους πρόσφυγες/ισσες να κατακτήσουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής είναι καταρχήν η έλλειψη κρατικής οργάνωσης και σαφούς πλάνου για την κοινωνική και εκπαιδευτική τους ένταξη, η οποία προκαλεί μία γενικότερη αίσθηση ανασφάλειας και καθιστά συχνά τη διαμονή τους στη χώρα προσωρινή. Σε προσωπικό επίπεδο, εμπόδιο αποτελεί η βεβαρυμένη ψυχολογική τους κατάσταση λόγω του πολέμου.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: ενήλικες πρόσφυγες/ισσες από Συρία, εκπαιδευτική ένταξη, κοινωνική ένταξη, κοινωνικός αποκλεισμός.

Παιδιά μεταναστών στους χώρους Προσχολικής Αγωγής: Με ποιες Παιδαγωγικές Πρακτικές επιδιώκεται η ομαλή τους προσαρμογή;

Όλγα Λιάγκου, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας Υποψήφια Διδάκτορας ΕΚΠΑ, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας

Στην Ελλάδα σήμερα, το 1/10 περίπου των παιδιών, είναι παιδιά μεταναστών. Σύμφωνα με τα σύγχρονα επιστημονικά δεδομένα, τις οδηγίες των επίσημων φορέων και τις διεθνείς καλές πρακτικές, στις δομές προσχολικής αγωγής αναλογεί κρίσιμος ρόλος για την αποτελεσματική διαχείριση αυτής της συνθήκης, τόσο για τα παιδιά μεταναστών και των οικογενειών τους, όσο και για τα ντόπια παιδιά. Η εργασία εντάσσεται στο θεματικό άξονα Διαπολιτισμική Αγωγή και Εκπαίδευση, Εκπαίδευση προσφύγων και μεταναστών. Επιδιώκει να φωτίσει τις πρακτικές που ακολουθούνται στις δομές προσχολικής αγωγής, για την ομαλή προσαρμογή των παιδιών μεταναστών, υπό το πρίσμα των απόψεων της Παιδαγωγικής κατά των Προκαταλήψεων και του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού. Σκοπός της είναι να καταγράψει τις παιδαγωγικές πρακτικές, να εντοπίσει καλές πρακτικές ή τυχόν ασυνέπειες με τα επιστημονικά δεδομένα και στη συνέχεια, να διατυπώσει προτάσεις που θα διευκολύνουν την παιδαγωγική διαδικασία. Η παρουσίαση αφορά μέρος ευρύτερης ερευνητικής εργασίας, η οποία εκπονήθηκε στο πλαίσιο διδακτορικής διατριβής. Υιοθέτησε την ποιοτική προσέγγιση, με τη μορφή μελέτης πολλαπλών περιπτώσεων, όπου ως περίπτωση ορίστηκε η καθεμιά από τις παιδαγωγούς που συμμετείχαν. Βασικά ερευνητικά εργαλεία υπήρξαν η ημιδομημένη συνέντευξη και οι ομάδες εστίασης. Έλαβαν μέρος εννέα παιδαγωγοί, εργαζόμενοι σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία σε τρεις δήμους της Δυτικής Αττικής και του Πειραιά. Το πρώτο ερώτημα αφορούσε τις αντιλήψεις των παιδαγωγών για την αναγνώριση κι αποδοχή εκ μέρους τους, της αναγκαιότητας για παιδαγωγικές παρεμβάσεις με στόχο την διευκόλυνση της ομαλής προσαρμογής των παιδιών μεταναστών στο προσχολικό πλαίσιο. Το δεύτερο ερώτημα επεδίωξε να καταγράψει τις στρατηγικές και τις παιδαγωγικές πρακτικές που ακολουθούν για την ομαλή προσαρμογή των παιδιών μεταναστών. Η έρευνά μας διαπίστωσε ότι το θέμα της προσαρμογής των παιδιών μεταναστών είναι ανύπαρκτο για τους θεσμούς που παρέχουν αγωγή στην προσχολική ηλικία. Στο επίπεδο σπουδών των παιδαγωγών προσχολικής ηλικίας, το ίδιο θέμα δεν έχει την προτεραιότητα που χρειάζεται. Οι ίδιοι οι παιδαγωγοί, ως μέλη και προϊόντα των συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών, έχουν ανεπεξέργαστα στη σκέψη και στις πρακτικές τους, βασικά θέματα σχετικά με τη διαφορετικότητα, την αξία της μητρικής γλώσσας, τον παιδαγωγικό τους ρόλο για το συγκεκριμένο θέμα. Το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι οι πρακτικές που ακολουθούνται απέχουν πολύ από τις επιστημονικά αποδεκτές. Αρχικά, συστηματική, σωστά εστιασμένη, ενδοϋπηρεσιακή επιμορφωτική παρέμβαση από εξειδικευμένους επιστήμονες, θα μπορούσε να διευκολύνει τη συνθήκη προς όφελος όλων των παιδιών, μεταναστών και ντόπιων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδαγωγικές πρακτικές, παιδιά μεταναστών, προσχολική αγωγή

Οι αντιλήψεις προσφύγων και μεταναστών μαθητών για το μάθημα της ιστορίας

Θεμιστοκλής Γκόγκας, Αναπληρωτής Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Μάρθα Μωραΐτη, Φιλολόγος, ΜΑ Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών και Κοινωνικών Επιστημών

Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίον αντιλαμβάνονται οι μαθητές προσφυγικής και μεταναστευτικής προέλευσης το μάθημα της ιστορίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Οι αντιλήψεις των μαθητών για την ιστορία σχετίζονται άμεσα με τους άξονες διαμόρφωσης της εθνικής τους ταυτότητας και την οπτική με την οποία αντιλαμβάνονται τη θέση και την ιστορική παράδοση των λαών ως μέρος της παγκόσμιας ιστορίας. Το κοινωνικό πλαίσιο, το πολιτισμικό υπόβαθρο, το οικογενειακό περιβάλλον, το

ιστορικό παρελθόν, τα προσωπικά βιώματα και οι εμπειρίες διαμορφώνουν μια ατομική και ταυτόχρονα μια συλλογική κουλτούρα, η οποία διέπει τις πεποιθήσεις, αλλά και τις στάσεις και διαμορφώνει την κοσμοαντίληψη και την ατομική και συλλογική νοοτροπία. Η παρούσα ανακοίνωση αναζητά τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των μαθητών για την ιστορία εν γένει και που, ειδικότερα, επηρεάζουν τη συμμετοχή τους στο μάθημα της ιστορίας. Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλύσει τις μεταβλητές που διαμορφώνουν τις αντιλήψεις των μαθητών (μητρική γλώσσα, θρησκεία, εθνική προέλευση, κουλτούρα κλπ.) αναφορικά με το περιεχόμενο, το ενδιαφέρον, τη σπουδαιότητα του μαθήματος και τη συσχέτισή του με τα προσωπικά τους βιώματα και τον πολιτισμό της χώρας προέλευσής τους. Τέλος, η παρούσα έρευνα εστιάζει στους παράγοντες που συμβάλλουν στην αποστροφή ή στην έλλειψη ενδιαφέροντος των μαθητών για απόκτηση γνώσεων σχετικά με την ιστορία και τις παραδόσεις άλλων λαών. Αυτές οι αντιλήψεις συνδέονται με την κυριαρχία της πεποίθησης περί υπεροχής και ανωτερότητας ενός έθνους ή πολιτισμού έναντι κάποιου άλλου. Τα δεδομένα της έρευνας προέρχονται από έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου και συνεντεύξεων, που πραγματοποιήθηκε με δείγμα μαθητές προσφυγικής και μεταναστευτικής προέλευσης στην Ελλάδα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: εθνική ταυτότητα, ιστορία, πολυπολιτισμικότητα, διαπολιτισμικότητα

Διαπολιτισμικά σχολεία στην Ελλάδα: Αντιλήψεις μαθητών και εκπαιδευτικών για τη διαπολιτισμική τους ικανότητα και μελλοντικές θεωρήσεις

Γιάννης Μουσιδής, Εκπαιδευτικός ΠΕ-06, 1 ο Πρότυπο ΓΕΛ Θεσσαλονίκης «Μανόλης Ανδρόνικος», Διδάκτορας King's College London

Η έρευνα διεξήχθη στα πλαίσια Διδακτορικής Διατριβής που υποστηρίχθηκε το 2022 στο King's College London. Εξετάζει τις αντιλήψεις μαθητών και εκπαιδευτικών γύρω από τις πρακτικές της πολιτισμικής ένταξης σε διαπολιτισμικά σχολεία στην Ελλάδα και προσδιορίζει το βαθμό που μπορούν να λειτουργήσουν ως χώροι διαπολιτισμικής ικανότητας και κριτικής πολυπολιτισμικότητας. Στοχεύει να καλύψει ένα κενό στη βιβλιογραφία γύρω από το θεωρητικό υπόβαθρο της δημιουργίας των διαπολιτισμικών σχολείων στην Ελλάδα. Πρόκειται για ποιοτική έρευνα περίπτωσης, συλλογής εμπειρικών δεδομένων από διαπολιτισμικό Ελληνικό λύκειο, ενός από 5 συνολικά στη χώρα. Το πεδίο της έρευνας δεν θεωρείται αντιπροσωπευτικό ή «τυπικό» των Ελληνικών διαπολιτισμικών σχολείων, παρά μόνο «ενδεικτικό της γκάμας των σχολείων» του συγκεκριμένου είδους. Στόχος δεν ήταν η γενίκευση πορισμάτων από τη μελέτη μιας περίπτωσης αλλά η ανάδειξη εκφάνσεων και η δημιουργία «υποθέσεων εργασίας». Επελέγη μια συνδυαστική προσέγγιση μελέτης περίπτωσης-θεμελιωμένης θεωρίας. Η ανάλυσή βασίστηκε σε: α) 25 ημιδομημένες συνεντεύξεις (δειγματοληψία σκοπιμότητας, μη-πιθανότητας), (10 εκπαιδευτικοί, συμπεριλαμβανομένου του διευθυντή της μονάδας, και 15 μαθητών, 5 κατηγοριοποιημένων ως «πρόσφατα αφιχθέντες», μαθητές που ήρθαν ως ασυνόδευτοι ανήλικοι ή με τις οικογένειές τους ως πολεμικοί/πολιτικοί πρόσφυγες ή οικονομικοί μετανάστες και 10 κατηγοριοποιημένοι ως «μη πρόσφατα αφιχθέντες», γεννημένοι και μεγαλωμένοι στην Ελλάδα και απόδημοι/μετανάστες μαθητές γεννημένοι στην Ελλάδα ή και αλλού, β) 3 συμμετοχικές παρατηρήσεις των κοινόχρηστων χώρων του σχολείου, γ) 4 υφιστάμενα νομικά κείμενα εκπαιδευτικής πολιτικής μαζί με τις αιτιολογικές τους εκθέσεις [Νόμος 2413/1996, Νόμος 3966/2011, Νόμος 4415/2016 και το «Θεσμικό Πλαίσιο για τη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, τις Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και τα Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.)»], δ) την ιστοσελίδα του σχολείου. Η έρευνα εγκρίθηκε από το Γραφείο Ερευνητικής Ηθικής του King's College και από το ΙΕΠ (Αριθμός πρωτοκόλλου: 22190/Δ2, Αθήνα, 14-02-2020). Σύμφωνα με τα πορίσματα, οι μαθητές φαίνεται να αποφεύγουν τους εθνικούς και θρησκευτικούς αυτοπροσδιορισμούς και προσεγγίζουν την ταυτότητα ως στοιχείο εμπλουτισμού του σχολείου τους. Παρουσιάζουν τους εκπαιδευτικούς να ενδιαφέρονται για το σχολείο και τους προσεγγίζουν ως πρότυπα. Επιδοκίμαζαν την πιθανότητα να καταστούν τα διαπολιτισμικά σχολεία χώροι υποδοχής για μεγάλους αριθμούς προσφύγων/μεταναστών μαθητών στο μέλλον αλλά ζητούν αλλαγές στη λειτουργία τους. Η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης τίθεται σε προτεραιότητα, μεταξύ άλλων αλλαγών. Οι εκπαιδευτικοί φαίνεται να βιώνουν ένα σχολείο

σε μετάβαση, στο οποίο ο αυξανόμενος βαθμός πολυμορφίας (πολιτισμικής, θρησκευτικής, γλωσσικής) εκλαμβάνεται ως κίνητρο για δράση. Ζητούν τη διαχείριση των μαθητικών ροών και την εφαρμογή συστημικών και μη-συστημικών αλλαγών. Τα πορίσματα είναι ενδεικτικά αποτυχημένων προσπαθειών και ανακολουθιών στην εφαρμογή ατζέντας διαπολιτισμικής εκπαίδευσης από διαδοχικές ελληνικές κυβερνήσεις.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διαπολιτισμική εκπαίδευση, διαπολιτισμικά σχολεία, διαπολιτισμική ικανότητα, ταυτότητα, πολυμορφία-ποικιλότητα.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ

Εκπαιδευτική αξιολόγηση και πολιτική αντισυστημικότητα.

Βέρδης Αθανάσιος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Φιλοσοφική Σχολή Ε.Κ.Π.Α.

Η παρούσα εργασία εξετάζει κύριες πολιτικές στην Ελλάδα σε σχέση με την εκπαιδευτική αξιολόγηση (της μαθητικής επίδοσης, των εκπαιδευτικών, των σχολείων, της ελάχιστης βάσης εισαγωγής, τον οριζόντιο διαχωρισμό των «αρίστων»), σε σχέση με τις «αντισυστημικές» ιδέες της Αριστεράς. Ο όρος «αντισυστημικότητα» εμφανίστηκε στην πολιτική επιστήμη κατά τη δεκαετία του 1970 από τον Ιμμάνουελ **Βάλερσταϊν** και εξελίχθηκε αργότερα ως έννοια από τον ίδιο μαζί με τους Αρίγκι και Χόπκινς, αλλά και από άλλους ερευνητές όπως είναι ο Φωτόπουλος και ο Σωτηρακόπουλος. Υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία ότι οι αντισυστημικές θέσεις στη χώρα μας σε σχέση με την εκπαιδευτική αξιολόγηση συνδέονται με τα κινήματα της Νέας Αριστεράς των δεκαετιών 1960 και 1970, τα οποία ερμήνευσαν την εκπαίδευση μέσα από τις ιδέες στοχαστών όπως είναι ο Μισέλ Φουκώ, ο Αντόνιο Γκράμσι, και ο Ζαν-Πολ Σάρτρ. Υποστηρίζεται ότι το έτος 2011 αποτέλεσε σημείο καμπής τόσο για την εκπαιδευτική αξιολόγηση, όσο και για τα αντισυστημικά κινήματα, αφού τότε είχαμε τόσο την αποχώρηση των Η.Π.Α. από την UNESCO, πράγμα που «δείδε χρήμάτων» συνέβαλε στην «φιλελευθεροποίηση» του εν λόγω οργανισμού, όσο και την έκρηξη των κοινωνικών δικτύων, πράγμα που συνέβαλε στην ανάπτυξη αντισυστημικών κινήματων άμεσης δημοκρατίας τύπου «αγανακτισμένων» και *OccupyWallStreet*. Γνωστός είναι επίσης ο ρόλος των κοινωνικών δικτύων στην επικράτηση του *Brexit* και του Ντόναλντ Τραμπ. Βασική θέση της παρούσας εργασίας είναι ότι η άρνηση της παγκοσμιοποιημένης εκπαιδευτικής αξιολόγησης και η άρνηση της παγκοσμιοποιημένης αφήγησης που γεννάει η αντισυστημικότητα συναντιούνται στην φαινομενολογική, ψυχολογική και πολιτική έννοια της «ταυτότητας». Αυτό το στηρίζουμε στα γραπτά στοχαστών από διάφορα πεδία, όπως είναι ο φιλόσοφος Αλεξάντρ Κοζέβ (1980), ο πολιτικός επιστήμονας του «τέλους της Ιστορίας» Φράνσις Φουκουγιάμα και ο λακωνικός ψυχαναλυτής και συγγραφέας της Ωρας του Μαθήματος Μάσιμο Ρεκαλάτι. Με βάση τις προαναφερθείσες θέσεις αλλά και τις προβλέψεις της UNESCO για τον ψηφιακό μετασχηματισμό της εκπαιδευτικής αξιολόγησης σε όλον τον κόσμο, η παρούσα εργασία αναφέρεται στις τελευταίες θέσεις του Βάλερσταϊν για το μέλλον της παγκόσμιας Αριστεράς και κάνει συγκεκριμένες προτάσεις για το μέλλον της κατά πρόσωπο διδασκαλίας και το μέλλον της εκπαιδευτικής αξιολόγησης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αξιολόγηση, Αντισυστημικότητα, Αριστερά, Ψυχανάλυση

Αξιολόγηση εκπαιδευτικού συστήματος και διεθνής εκπαιδευτική διακυβέρνηση: Οι εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα ως περίπτωση «διάχυσης πολιτικής» και «διακυβέρνησης των αριθμών»

Σαμαρά Αντωνία, Ε.ΔΙ.Π., Παιδαγωγικό Τμήμα Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Ε.Κ.Π.Α.

Η εργασία επιδιώκει να μελετήσει την περίπτωση των εθνικών εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα που υλοποιήθηκαν τα δύο τελευταία χρόνια στην ελληνική εκπαίδευση ως ένα παράδειγμα μεταφοράς της διεθνούς συζήτησης για την αξιολόγηση των αριθμών ως μορφή εκπαιδευτικής διακυβέρνησης. Το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας έλκει από σύγχρονες τάσεις στη συγκριτική εκπαίδευση, όπως αυτές της εκπαιδευτικής έλξης (approach) και της διάχυσης (diffusion). Μεθοδολογικά αξιοποιεί την ανάλυση λόγου και την ανάλυση περιεχομένου των θεσμικών κειμένων που συνοδεύουν την θεσμοθέτηση και την εφαρμογή των εν λόγω εξετάσεων, καθώς και κείμενα που σχετίζονται με την εφαρμογή του διεθνούς προγράμματος PISA. Φιλοδοξούμε με τον τρόπο αυτό να αναλύσουμε τον νέο αυτό θεσμό μέσα από το πρίσμα κυρίαρχων τάσεων όπως είναι η διακυβέρνηση των αριθμών (governing by numbers) και η έμφαση σε ποσοτικά στοιχεία ως τεκμήρια ποιότητας στην εκπαίδευση.

Πιο αναλυτικά, η εργασία εκκινεί από την θεωρητική παρουσίαση της συζήτησης για τη διεθνή εκπαιδευτική διακυβέρνηση και το ρόλο των διεθνών οργανισμών στη διαμόρφωση προτεραιοτήτων και πρακτικών στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συζήτηση για τη λογική της διακυβέρνησης των αριθμών στην εκπαίδευση, και στην ποσοτική αξιολόγηση σε επίπεδο εκπαιδευτικών συστημάτων. Γίνεται ειδική εκτεταμένη αναφορά στο πρόγραμμα PISA, τη λογική, τις βασικές παραδοχές και τις επιδράσεις του σε εκπαιδευτικά συστήματα διεθνώς. Στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας, παρουσιάζεται το πλαίσιο και η λογική των εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα στην ελληνική εκπαίδευση, οι οποίες στο δημόσιο λόγο ονομάστηκαν συμβολικά «ελληνική PISA». Επιδιώκουμε έτσι να αναδείξουμε τις τελευταίες ως παράδειγμα πολιτικής διάχυσης και υιοθέτησής της στο ελληνικό εκπαιδευτικό τοπίο. Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένα από τα πορίσματα της ΑΔΙΠΠΔΕ για τα αποτελέσματα των εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα και επιχειρούμε να συνδέσουμε τις προτάσεις της ανεξάρτητης αρχής με διακηρυγμένους στόχους της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής της τελευταίας περιόδου.

Η έρευνα είναι ποιοτική και βασίζεται στην ανάλυση λόγου και στην ανάλυση περιεχομένου α. κειμένων του ΟΟΣΑ που αφορούν το πρόγραμμα PISA και τη στοχοθεσία του

β. θεσμικών κειμένων σχετικά με την οργάνωση και διεξαγωγή των εθνικών εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα

γ. της έκθεσης της ΑΔΙΠΠΔΕ σχετικά με τις εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα.

ΙΣΩΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ «.....Μεθοδολογικά αξιοποιεί.....»

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διεθνής εκπαιδευτική διακυβέρνηση, διακυβέρνηση των αριθμών, διάχυση πολιτικής, ικανότητες, ποιότητα στην εκπαίδευση, εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΈΡΕΥΝΑ**Η επίδραση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης στην εφηβική ηλικία**

Παναγιωτίδου Γεωργία, Υπ. Διδάκτωρ, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Σκοπό της εργασίας αποτελεί η διερεύνηση του ρόλου που διαδραματίζει η χρήση των ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης σε συνάρτηση με τους νέους τρόπους επικοινωνίας που έχει επιβάλει στην εφηβική ηλικία η επέλαση της τεχνολογίας στις κοινωνικές, οικογενειακές και προσωπικές τους σχέσεις, όπως επίσης και η μελέτη της λειτουργίας της επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών καθιστώντας τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σημαντικό εργαλείο όχι μόνο εκτός, αλλά κι εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας αποτέλεσαν οι σύγχρονες κοινωνιολογικές θεωρίες (Habermas, Luhman, Giddens, Bourdieu, Mead & Blumer) και οι σύγχρονες θεωρίες επικοινωνίας (Lasswell, Shannon & Weaver, Osgood & Schramm, Newcomb, Gerbner, Maletzke, Jakobson, Castells). Για την επίτευξη του σκοπού της εργασίας, εκπονήθηκε μία μελέτη περίπτωσης του 4ου Γενικού Λυκείου Κατερίνης με ημιδομημένες ατομικές συνεντεύξεις 20 μαθητών και μαθητριών, όπως επίσης και μία ποσοτική έρευνα με εργαλείο το ερωτηματολόγιο σε δείγμα 500 εφήβων με δειγματοληψία χιονοστιβάδας. Στη μελέτη περίπτωσης πραγματοποιήθηκε θεματική ανάλυση περιεχομένου, ενώ τα δεδομένα της ποσοτικής έρευνας αναλύθηκαν με SPSS. Επιπλέον, στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου του ερωτηματολογίου πραγματοποιήθηκε μία «bottom up» ανάλυση περιεχομένου, η οποία προσέδωσε μία ποιοτική χροιά σε ποσοτικά δεδομένα. Η τριγωνοποίηση ως μεθοδολογική επιλογή έδωσε σαφείς, ολοκληρωμένες και σε βάθος απαντήσεις στο υπό διερεύνηση φαινόμενο, ενώ εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, πως τα δεδομένα που προέκυψαν, δε μας οδηγούν στο συμπέρασμα πως τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν τη δύναμη να μεταβάλουν τη δομή των σχέσεων που αναπτύσσουν οι έφηβοι μεταξύ τους, αλλά και με το οικογενειακό τους περιβάλλον. Αντιθέτως, φαίνεται πως πρόκειται για μία πολύ ισχυρή ηλικιακή ομάδα, που επιδεικνύει τρομερή δυναμική επί των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, στα οποία επιβάλλεται κι ενδεχομένως κυριαρχεί. Όσον αφορά στο σχολικό περιβάλλον, διαπιστώθηκε η εργαλειοποίηση των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας για τη διευκόλυνση της γρήγορης, άμεσης και ταυτόχρονης επικοινωνίας της τάξης κυρίως από τους μαθητές και λιγότερο από τους εκπαιδευτικούς όσον αφορά στο δημόσιο σχολείο, ενώ όσον αφορά στη φροντιστηριακή εκπαίδευση παρατηρείται συχνότερη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ συμμαθητών, αλλά και μαθητών – εκπαιδευτικών, ωστόσο, προκύπτει μία σαφέστατη προτίμηση στη δια ζώσης επικοινωνία, την οποία τα παιδιά θεωρούν αναντικατάστατη. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάδειξη της ανάγκης για τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού σχολείου και τη συμπίρευσή του με τη σημερινή παγκοσμιοποιημένη κοινωνική πραγματικότητα, καθώς οι μαθητές και οι μαθήτριες επισημαίνουν την απόσταση που υπάρχει μεταξύ εφήβων κι εκπαιδευτικών, γεγονός που οι ίδιοι οι έφηβοι αποδίδουν στο «χάσμα γενεών».

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαδικτυακοί κίνδυνοι, εφηβεία, κοινωνικές σχέσεις, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οικογενειακό περιβάλλον, σχολικό περιβάλλον.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Εφαρμοσμένο κουκλοθέατρο και ανάπτυξη της δημιουργικότητας στο νηπιαγωγείο:
«Η δημιουργικότητα δεν πέφτει από τον ουρανό...».**

Βίτσου Μάγδα, Ε.ΔΙ.Π. , Π.Τ.Π.Ε., Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μιας έρευνας μικτών μεθόδων, που συνδυάζει ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα, η οποία είχε ως βασικό σκοπό να εξετάσει τη συσχέτιση της δημιουργικότητας/δημιουργικής σκέψης/φαντασίας μαθητών/τριών, 4-5 ετών, με το κουκλοθέατρο και την εμπύχωση αντικειμένων σε 3 νηπιαγωγεία της ευρύτερης περιοχής του Βόλου. Με την έρευνά μας επιδιώξαμε να αναδείξουμε το κατά πόσο η καθημερινή, συστηματική, χρήση κουκλών και εμπύχωσης αντικειμένων στις οργανωμένες δραστηριότητες, οι οποίες καλύπτουν όλες τις γνωστικές περιοχές, όπως αυτές προβλέπονται στο Ενιαίο Διαθεματικό Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το νηπιαγωγείο, θα μπορούσε να αποτελέσει μία μεθοδολογία ευνοϊκή για την καλλιέργειά της δημιουργικής σκέψης, της φαντασίας και της επίλυσης προβλημάτων. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης έρευνας σχεδιάστηκαν από την ερευνητική ομάδα 21 παρεμβάσεις εφαρμοσμένου κουκλοθεάτρου, οι οποίες εφαρμόστηκαν σε διάστημα τριών μηνών από τους/τις εκπαιδευτικούς των συγκεκριμένων νηπιαγωγείων. Για τη συλλογή των ποσοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το Test Torrance of Creative Thinking (Verbal, Figural) στην αρχή και στο τέλος των παρεμβάσεων, ενώ για την συλλογή των ποιοτικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ποιοτικά εργαλεία, όπως η συμμετοχική παρατήρηση, το ερευνητικό ημερολόγιο, υλικό από το portfolio των παιδιών και συνεντεύξεις με τις/τους εκπαιδευτικούς σε ομάδες εστίασης στο τέλος των παρεμβάσεων. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων φαίνεται ότι οι μέσοι όροι των βαθμολογιών έδειξαν στατιστικά σημαντική διαφορά μετά την παρέμβαση σε σύγκριση με πριν, καθώς ενισχύθηκε η λεκτική και σχηματική δημιουργικότητα των παιδιών, μέσω των αλληλεπιδράσεων με τις κούκλες. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων των ποιοτικών εργαλείων συνηγορεί στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας. Σε ένα «φανταστικό» πλαίσιο «γεννήθηκαν» νέες ιδέες που συνέβαλαν στους στόχους των δραστηριοτήτων. Κατά τη διάρκεια των αλληλεπιδράσεων αναπτύχθηκαν μεταξύ των παιδιών συνέργειες, απέκτησαν μεγαλύτερο κίνητρο για συμμετοχή στις δραστηριότητες, βρήκαν λύσεις σε «προβλήματα» που προέκυψαν και ανέπτυξαν, μεταξύ άλλων, τις επικοινωνιακές και πολυγλωσσικές τους δεξιότητες. Σημαντική είναι και η άποψη των εκπαιδευτικών της έρευνας που τόνισαν τη συμβολή του εφαρμοσμένου κουκλοθεάτρου στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία. Λειτουργήσε «διευκολυντικά» στη μάθηση ακόμη και σε «δύσκολες» γνωστικές περιοχές του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών του Νηπιαγωγείου, όπως οι Φυσικές Επιστήμες, οι Νέες Τεχνολογίες και τα Μαθηματικά, τις οποίες δεν μπορούσαν, πριν την παρέμβαση, να τις προσεγγίσουν μέσω του κουκλοθεάτρου. Συμπερασματικά, το εφαρμοσμένο κουκλοθέατρο και η εμπύχωση αντικειμένων «πυροδοτεί» τη φαντασία και τη δημιουργικότητα σε ένα πεδίο ελεύθερης έκφρασης στο νηπιαγωγείο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εφαρμοσμένο Κουκλοθέατρο, Εμπύχωση Αντικειμένων, Δημιουργικότητα, Νηπιαγωγείο, Διαθεματικό Πρόγραμμα Σπουδών

Κόμικ και παιδικές ταυτότητες: η αξιοποίηση των λογοτεχνικών και κινηματογραφικών διακειμένων στην ταινία «Babam ve Oğlum»

Δημάση Μαρία, Καθηγήτρια του Τμήματος Γλώσσας Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Κωνσταντινίδου Γρηγορία Καρολίνα, Φιλολόγος, Διδάκτορας του Τμήματος Γλώσσας Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Στην προτεινόμενη εισήγηση θα μελετηθεί η λειτουργία της πολυτροπικότητας του κόμικ και της πολυσημίας των έργων της παιδικής λογοτεχνίας σχετικά με τη διαμόρφωση της ταυτότητας του παιδιού ως υποκειμένου της ανάγνωσης/πρόσληψης και ευρύτερα της διδασκαλίας στάσεων και αξιών μέσω του συγκεκριμένου λογοτεχνικού είδους. Στη συνέχεια, η συγκεκριμένη θεωρητική πλαισίωση θα εφαρμοστεί στην ανίχνευση της συνδυαστικής λειτουργίας της πολυτροπικότητας κινηματογράφου και κόμικ στην ταινία «**Babam ve Oğlum**» (Ο Πατέρας μου και ο Γιος μου) (2005), την οποία σκηνοθέτησε ο τούρκος σκηνοθέτης Çağan Irmak και, μάλιστα, υπό την οπτική της επίδρασης των οικογενειακών και κοινωνικών σχέσεων στο παιδί-πρωταγωνιστή, καθώς και του ρόλου των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας και των κόμικς στην πορεία του προς την ενηλικίωση.

Με δεδομένο ότι «Ο κινηματογράφος είναι η αλήθεια είκοσι τέσσερις φορές το δευτερόλεπτο (...) λειτουργεί ως μέσο έκφρασης της πραγματικότητας μέσω της πραγματικότητας, που είναι μία λειτουργία της έκρηξης μιας αγάπης για την πραγματικότητα» (Χιθ, 1990: 5), θεωρούμε ότι η δεδομένη ταινία, η οποία εμπλέκει δημιουργικά στην αφηγηματική πλοκή τον ρόλο ηρώων βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας και κόμικς, πραγματεύεται ζητήματα που αφορούν τη διαπολιτισμική αξιοποίηση και των δύο μέσων (λογοτεχνία/κόμικ, κινηματογράφος) και επαναδιαπραγματεύεται την αξιοποίηση της διακειμενικότητας στη διδασκαλία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδική λογοτεχνία, κόμικς, κινηματογράφος, ταυτότητες, πολυτροπικότητα, διακειμενικότητα

Μουσειακή εκπαίδευση και Μικρασιατική καταστροφή: Διαθεματικές προσεγγίσεις της Ιστορίας.

Δήμου Πασχάλης, Σύμβουλος Εκπαίδευσης ΠΕ Μαγνησίας.

Σαπίδης Παναγιώτης, Διευθυντής Δ.Σ. Δ/ση Π.Ε. Πιερίας.

Στο σχολείο σήμερα βασικά εκπαιδευτικά εργαλεία είναι η τέχνη και ο πολιτισμός. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζουμε τα προγράμματα μουσειακής εκπαίδευσης θέτοντας το στόχο να επεξηγήσουμε στα παιδιά πλευρές από το παρελθόν αξιοποιώντας με συγκεκριμένες τεχνικές τα εκθέματα των μουσείων. Για να μπορούμε να πούμε ότι η μουσειακή εκπαίδευση, έχει πετύχει το στόχο της, θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν μέθοδοι προσέγγισης του παρελθόντος που στηρίζονται στη θεωρία του εποικοδομητισμού. Σκοπός της εργασίας μας είναι ο τρόπος προσέγγισης ενός ιστορι-

κού γεγονόςτος από τους μαθητές/τριες Δημοτικών Σχολείων των δημοτικών ενοτήτων Βόλου και Νέας Ιωνίας. στο πλαίσιο της έκθεσης «Σήκω ψυχή μου»!... Μίας έκθεσης που αφορά εικόνες και μουσικές των προσφύγων του '22, στο πλαίσιο των εκδηλώσεων μνήμης για τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, η οποία φιλοξενήθηκε στη Στέγη της Πολιτιστικής Εστίας Μικρασιατών Νέας Ιωνίας «Ιωνες». Οι μαθητές/τριες με αφορμή το γεγονός της Μικρασιατικής Καταστροφής επισκέφτηκαν τη συγκεκριμένη έκθεση, που έχει άμεση σχέση και επέλεξαν μέσα από τα εκθέματα, αυτά, τα οποία προσφέρουν μια συγκεκριμένη και εμπειρική βάση για να επιχειρηθεί μέσα από τη σύγκριση του «τόρα» με το «τότε» μια πρώτη προσέγγιση και γνωριμία με ένα παρελθόν και τον πολιτισμό του. Σε αυτή την προσπάθεια εκτός από τους/τις συνοδούς εκπαιδευτικούς σημαντική συνεισφορά είχε και η μουσειοπαιδαγωγός της έκθεσης, η οποία ενίσχυε τη δράση με αρκετά μεθοδολογικά στοιχεία της βιωματικής διδασκαλίας. Στην εργασία μας αξιοποιήσαμε τα αποτελέσματα της συμμετοχικής παρατήρησης σε ένα δείγμα 80 μαθητών/τριών πέμπτης και έκτης τάξης, τριών σχολείων της περιοχής αποκωδικοποιώντας με την ανάλυση περιεχομένου κείμενα των παιδιών, τα οποία έγραφαν με την ολοκλήρωση της επίσκεψης καθώς και εικαστικές δημιουργίες τους στο χώρο της έκθεσης αλλά και αυτές που ακολούθησαν στα πλαίσια του αναστοχασμού με την επιστροφή στα σχολεία τους και μας παραδόθηκαν από τους/τις υπεύθυνους/ες εκπαιδευτικούς. Η κριτική ανάλυση των έργων δείχνει πέρα από το αισθητικό στοιχείο και το “διάλογο” των εκθεμάτων με τους/τις μαθητές/τριες

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μουσείο, μουσειακή εκπαίδευση, ιστορία, διαθεματική προσέγγιση, εποικοδομητισμός.

Το παιδί ως αναγνώστης στη νεοελληνική τέχνη

Μπάρτζου Στυλιανή, Φιλολόγος ΜΕ, Υποψήφια Διδάκτωρ Ιστορίας της Τέχνης, Α.Π.Θ.

Στόχο της εισήγησης αποτελεί η ανάδειξη της σημασίας της ανάγνωσης, όπως συνάγεται από εικαστικά τεκμήρια της νεοελληνικής τέχνης, τα οποία εξετάστηκαν με βιβλιογραφική επισκόπηση και έρευνα πεδίου. Θεματοποιείται η ίδια η πράξη της ανάγνωσης και αναδεικνύεται το βιβλίο ως πολιτισμικό αγαθό συνδεδεμένο τόσο με τις απαιτήσεις της γενικότερης πνευματικής καλλιέργειας όσο και με τις φιλοδοξίες της άρχουσας τάξης για εδραίωση στην κοινωνική ιεραρχία. Παράλληλα για την εργατική τάξη και τα λαϊκά στρώματα η ανάγνωση γίνεται κύριο μέσο αυτοβελτίωσης και προσδοκίας κοινωνικής ανέλιξης· στην ακραία εκδοχή της η αναζήτηση της γνώσης είναι ένα αξιακό πρότυπο που απαιτεί θυσίες. Πεδίο διερεύνησης αποτελούν οι απεικονίσεις παιδιών αναγνώστων στη νεοελληνική ζωγραφική του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα με παράλληλα παραδείγματα από την ευρωπαϊκή τέχνη, προκειμένου να καταδειχθούν οι καλλιτεχνικές επιρροές και οι κοινωνικές αντιστοιχίες.

Η ηθογραφική απόδοση του κόσμου των παιδιών, μια από τις αγαπητές ασχολίες των Ελλήνων ζωγράφων του 19ου αιώνα, εναρμονίζεται με το κυρίαρχο πνεύμα της αστικοποίησης της νεοελληνικής κοινωνίας. Η προβολή των αστικών γόνων μέσω της παιδικής προσωπογραφίας αποσκοπεί στη διαίωνα της άρχουσας τάξης μέσα από μηχανισμούς ανάδειξης της κυρίαρχης ιδεολογίας. Παράλληλα επιδιώκεται η μορφοποίηση της αφέλειας και της απλοϊκής συμπεριφοράς μέσω μιας διηγηματικής, συχνά επεισοδιακής, περιγραφής με έμφαση στην έκφραση του συναισθηματικού κόσμου που αποδίδεται μέσα από μια ειδυλλιακή και ιδεαλιστική ατμόσφαιρα και μέσα από την αποτύπωση των μύχιων κραδασμών της παιδικής ψυχής. Στη συνέχεια τα παιδιά αναγνώστες είτε πρόκειται για προσωπογραφίες είτε για μεμονωμένες μορφές ενταγμένες σε ένα ηθογραφικό πλαίσιο, ιδωμένες και φιλοτεχνημένες με τρυφερότητα και συμπάθεια από μέρους του καλλιτέχνη, αντανακλούν τις υψηλές προσδοκίες των οικογενειών τους για επιστημονική σταδιοδρομία και επαγγελματική καταξίωση διασφαλίζοντας οριζόντια ή ανιούσα κοινωνική κινητικότητα. Το διάβασμα εφημερίδας ως μίμηση του κόσμου των μεγάλων με μια διάθεση παιγνιώδη, η αποστροφή για το διάβασμα ως απόρροια της πίεσης που ασκείται σε μεγαλοαστικούς γόνους, η εικαστική καταγραφή του πατέρα καλλιτέχνη των παιδιών του την ώρα που διαβάζουν αποτελούν μερικές παραμέτρους της απεικόνισης παιδιών αναγνώστων.

Σε μια εποχή που κυριαρχεί ο ψηφιακός πολιτισμός είναι ανάγκη να επανιεραρχηθεί η ανάγκη ανάγνωσης του βιβλίου ως τρόπου γενικότερης πνευματικής καλλιέργειας, αυτοβελτίωσης, επαφής με τις πανανθρώπινες αξίες και τον πο-

λιτισμό. Ιδιαίτερα στον χώρο της εκπαίδευσης, αυτή η ανάγκη προβάλλεται ιδιαίτερα επιτακτική, καθώς οι νέοι άνθρωποι επιρρεπείς δέκτες των επιτευγμάτων του τεχνικού πολιτισμού υποβάλλονται σε διαδικασίες που αμβλύνουν την κριτική σκέψη, οδηγούν στη νωθρότητα και αποτελούν παράγοντες προπαγάνδας και μαζοποίησης. Ως μέσο για την αντιμετώπιση των παραπάνω φαινομένων προκρίνεται η καλλιέργεια της φιλιανγνωσίας στη σχολική τάξη με τη συγκρότηση λέσχης που συμβάλλει στην αλληλεπίδραση εκπαιδευτικών και μαθητών και στον δημιουργικό διάλογο με τα επιτεύγματα της ελληνικής και παγκόσμιας λογοτεχνίας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ανάγνωση, βιβλίο, αστικοποίηση, εκπαίδευση, ηθογραφία.

Θα έπρεπε να κάνουμε περισσότερα για να σώσουμε τα πολιτιστικά μνημεία από τη διάβρωση;

Νάκου Ευφροσύνη, Διευθύντρια Γυμνασίου Υπ. Παιδείας Θρησκευμάτων & Αθλητισμού

Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας στηρίζεται στη βιβλιογραφική έρευνα και στην έρευνα της προσωπικής συνέντευξης με δομημένο ερωτηματολόγιο που δημιουργείτε από μαθητές Γ Γυμνασίου στα πλαίσια της εκμάθησης τύπων έρευνας στο μάθημα της Τεχνολογίας Απευθύνεται σε συντηρητές αρχαιοτήτων της Δ/σης Εφορείας Αρχαιοτήτων Ιωαννίνων, με σκοπό την απάντηση καίριων ερωτημάτων σχετικά με τα μέτρα προστασίας των αρχαιοτήτων.

Ο σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των περιβαλλοντολογικών παραγόντων στη διάβρωση των μνημείων των αρχαιολογικών χώρων αλλά και όσων φυλάσσονται σε Μουσεία. Τα μέτρα προστασίας, οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται, οι τρόποι των επεμβάσεων-αποκαταστάσεων και γενικότερα ο αθέατος κόσμος που κρύβεται πίσω στο παρασκήνιο πριν την έκθεση τους στο ευρύ κοινό. Σκοπός ευρύτερος να διδαχθούν οι μαθητές να αναλύουν και να κατανοούν πως κάτω από μία παρουσίαση=έκθεση έχει προηγηθεί πολύ ενορχηστρωμένη μεθοδική εργασία.

Η μεθοδολογία διεξαγωγής της παιδαγωγικής έρευνας στη πρώτη φάση είναι βιβλιογραφική έρευνα, ενώ στη δεύτερη φάση ετοιμάζεται ένα δομημένο ερωτηματολόγιο βασισμένο στη θεωρητική γνώση σχετικά με τους παράγοντες και τις σύγχρονες μεθόδους αποκατάστασης των βλαβών των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς. Στη Τρίτη φάση ακολουθεί η μέθοδος της προσωπικής συνέντευξης των μαθητών σε συντηρητές Αρχαιοτήτων. Στη τέταρτη φάση αξιολογούνται τα αποτελέσματα της έρευνας με σύγκριση των θεωρητικών γνώσεων με εκείνες της προσωπικής συνέντευξης και γίνεται μια παρουσίαση στη μαθητική κοινότητα.

Τα συμπεράσματα της Τεχνολογικής έρευνας δείχνουν πώς η ρύπανση και η έκθεση των πολιτιστικών μνημείων φθείρονται και τί πρέπει να κάνουμε για να προστατευτούν από τις φθορές. Επίσης επιτυγχάνεται το ομαδοσυνεργατικό μοντέλο μάθησης, που λειτουργεί μέσα από τη βιωματική μάθηση τόσο στη προσωπική συνέντευξη με τους ειδικούς, όσο και στην Εκπαιδευτική επίσκεψη στο χώρο του Αρχαιολογικού Μουσείου των Ιωαννίνων και στο Αρχαίο Θέατρο της Δωδώνης.

Η αποτύπωση των αποτελεσμάτων είναι μετρήσιμη, αφού δίνεται ερωτηματολόγιο στους μαθητές πριν και μετά τη διδακτική παρέμβαση στο οποίο αποτυπώνονται οι νέες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που αποκτούν μέσα από τη διδακτική παρέμβαση στη πράξη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διάβρωση, πολιτιστικά μνημεία, αποκατάσταση, προσωπική συνέντευξη.

Η αξιοποίηση της ποιητικής φόρμας χαϊκού για τη συγγραφή ποιημάτων και η μελοποίησή τους στο πλαίσιο της τάξης: Απόψεις και στάσεις μαθητών/τριών δημοτικού.

Νικολάου Ειρήνη, μέλος Ε.Ε.Π., Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Γαλάνη Αλεξάνδρα, μέλος Ε.Ε.Π., Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Θεοδωρακόπουλος Δημήτρης, ΠΕ70, Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Στο πλαίσιο της διεπιστημονικής και διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης, η σύνδεση διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων δύναται να αυξήσει το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή των μαθητών/τριών στην τάξη, προσφέροντάς τους ένα επιπλέον κίνητρο για μάθηση. Στην παρούσα εργασία αξιοποιούνται δραστηριότητες που συνδυάζουν στοιχεία γλωσσικής ανάλυσης και διδασκαλίας (π.χ., φωνολογία, μορφολογία, λεξιλόγιο), την ποίηση, και τη μουσική. Εφαρμόζονται σε μαθητές/τριες Γ' δημοτικού δραστηριότητες δημιουργικής γραφής μέσω της αξιοποίησης της ποιητικής φόρμας χαϊκού για τη συγγραφή ποιημάτων και η μελοποίησή τους στο πλαίσιο της τάξης. Η επιλογή της ποιητικής φόρμας χαϊκού προϋποθέτει τη δημιουργία ενός ποιήματος με τρεις στίχους, από τους οποίους ο πρώτος και ο τρίτος έχουν πέντε συλλαβές, και ο δεύτερος επτά, συνολικά 17 συλλαβές. Η επιλογή της φόρμας δεν έγινε για να περιορίσει τους μαθητές/τις μαθήτριες, αλλά για να τους/τις βοηθήσει να χαράξουν ένα πλαίσιο δράσης. Παρόμοιο πλαίσιο δόθηκε και στη μελοποίηση του ποιήματος, όπου οι μαθητές/τριες παροτρύνθηκαν να το μελοποιήσουν με τη χρήση των νοτών της πεντατονικής κλίμακας. Σκοπός της έρευνας είναι να ενδυναμωθούν η δημιουργικότητα και οι συνεργατικές δεξιότητες των μαθητών/τριών, το ενδιαφέρον τους για την ποίηση και η εξοικείωσή τους με βασικούς κανόνες μελοποίησης στίχων. Οι δραστηριότητες απευθύνονται σε μαθητές/τριες δημοτικού και εφαρμόζονται μέσω ομαδοσυνεργατικών τεχνικών και της κατευθυνόμενης ανακάλυψης. Ο τρόπος συλλογής των δεδομένων, κατά τον οποίο αξιοποιείται η μέθοδος της τριγωνοποίησης, πραγματοποιείται μέσω της παρατήρησης, της τήρησης ημερολογίου στην τάξη και συνεντεύξεων με τους μαθητές/τις μαθήτριες. Καθώς πρόκειται για μία έρευνα σε εξέλιξη, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω: α) κατάδειξη θετικής στάσης των μαθητών/τριών απέναντι στις δραστηριότητες που συνδυάζουν τη γλώσσα, την ποίηση και τη μουσική, β) τόνωση των συνεργατικών δεξιοτήτων των μαθητών/τριών, γ) αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών για την ποίηση, δ) κατανόηση βασικών κανόνων για τη μελοποίηση στίχων, όπως η αναγκαιότητα της σύμπτωσης των συλλαβών που τονίζονται με τα τονισμένα (ισχυρά μέρη) του μουσικού μέτρου. Τέτοιου είδους δραστηριότητες μπορούν να αξιοποιηθούν στην τάξη ως κίνητρα για την καλλιέργεια/ανάπτυξη του γραπτού λόγου και την εμπέδωση του λεξιλογίου, μεταξύ άλλων. Τέλος, τα ποιήματα που δημιουργούν οι μαθητές/τριες δύναται να αποδοθούν και μέσω άλλων τεχνών, εκτός της μουσικής, όπως: απόδοση με κίνηση (απόδοση του αριθμού των συλλαβών με βήματα και δημιουργία απλής χορογραφίας), εικαστική απόδοση (είτε ελεύθερης μορφής είτε απόδοσης των συλλαβών με σχήματα δημιουργώντας μοτίβα) και δραματική έκφραση του περιεχόμενου των στίχων.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: γλωσσική ανάλυση, δημιουργική γραφή, δημιουργικότητα, διαθεματικότητα, λεξιλόγιο, μουσική, ποίηση, χαϊκού

Συναισθήματα και μουσική παιδαγωγική: ερμηνεύοντας μια αντιφατική σχέση

Ράπτης Θεοχάρης, Αν. Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Τα τελευταία χρόνια γίνεται όλο και πιο συχνά λόγος για τη σημασία της συναισθηματικής επάρκειας των παιδιών και για τον ρόλο της εκπαίδευσης ως προς αυτό, ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες. Το πεδίο της μουσικής αγωγής

θεωρείται ως το πλέον κατάλληλο για την ενδυνάμωση της συναισθηματικής επάρκειας των παιδιών, κυρίως εξαιτίας της άμεσης σχέσης της μουσικής με τα συναισθήματα. Αυτό αποτυπώνεται ξεκάθαρα τόσο σε επίπεδο αναλυτικών προγραμμάτων, όσο και σε επίπεδο απόψεων, όπως αυτές εκφράζονται από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Στο πλαίσιο μιας φιλοσοφικής και ιστορικής προσέγγισης της συγκεκριμένης θεματικής γίνεται αρχικά μια κριτική προσέγγιση των νέων αναλυτικών προγραμμάτων τόσο της μουσικής αγωγής, όσο και των αναλυτικών προγραμμάτων για το Νηπιαγωγείο. Ακολουθεί μια σύντομη επισκόπηση της βιβλιογραφίας σε παγκόσμιο επίπεδο που οδηγεί στη διαπίστωση μιας αναντιστοιχίας ανάμεσα σε διακηρύξεις και απόψεις για τη σημασία των συναισθημάτων στη μουσική αγωγή (από την πολιτεία και από εκπαιδευτικούς) από τη μία, και στο αντίστοιχο ερευνητικό έργο στον χώρο της μουσικής παιδαγωγικής από την άλλη, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει και τη μουσικοπαιδαγωγική πράξη. Πώς θα μπορούσε λοιπόν να ερμηνευτεί αυτή η αδιάφορη ή αμήχανη αντιμετώπιση από την επιστήμη της μουσικής παιδαγωγικής ενός πεδίου, το οποίο θα περίμενε κανείς να αντιμετωπίζεται εντελώς προνομιακά; Στη συνέχεια επιχειρείται μια ερμηνεία του φαινομένου που βασίζεται σε μια ιστορική προσέγγιση. Βασικό στοιχείο αυτής της ερμηνείας αποτελεί η συσχέτιση μουσικής και συναισθήματος κατά την περίοδο του ρομαντισμού και ο τρόπος που η συσχέτιση αυτή επηρεάζει μέχρι και σήμερα την αντίληψη μας για τη φύση των συναισθημάτων. Τέλος με βάση την παραπάνω ιστορική και φιλοσοφική θεώρηση, γίνονται κάποιες προτάσεις για μια συναισθηματική αγωγή στο πλαίσιο της μουσικής αγωγής σήμερα.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Συναισθηματική αγωγή, μουσική παιδαγωγική, ρομαντισμός, αναλυτικά προγράμματα

Ο ρόλος των Νέων Τεχνολογιών στην εικαστική αγωγή

Τριάντου Ιωάννα, PhD, Μέλος Ε.ΔΙ.Π Σχολής Καλών Τεχνών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
iotriantou@uoi.gr.

Η οπτικοακουστική παιδεία συνδέεται με την εικαστική εκπαίδευση μέσα από δύο βασικές εκπαιδευτικές-αισθητικές διαδικασίες, που αφορούν αφενός μεν στην καλλιέργεια της ικανότητας «ανάγνωσης» και αποκωδικοποίησης των οπτικών μηνυμάτων και αφετέρου στην «δημιουργία» και την έκφραση μέσω των οπτικοακουστικών εργαλείων. Με τον όρο «δημιουργία» εννοείται η διαδικασία παραγωγής, η οποία καθιστά τα παιδιά ικανά να κατασκευάσουν τα ίδια μηνύματα, να πάρουν το λόγο, να γίνουν τα ίδια «συγγραφείς» οπτικοακουστικών κείμενων, να δώσουν σε όλους την δική τους εκδοχή για τον κόσμο που τα περιβάλλει, με εργαλείο τις Νέες Τεχνολογίες. Με αυτό τον τρόπο η οπτικοακουστική δημιουργία γίνεται ένας από τους βασικούς πυλώνες της εικαστικής εκπαίδευσης.

Η έρευνα επιχειρεί να προσεγγίσει το φαινόμενο της διδασκαλίας των εικαστικών τεχνών και την σχέση που αυτές έχουν με τις Νέες Τεχνολογίες στο ελληνικό σχολείο, τον τρόπο με τον οποίο συνδέονται τα δύο διδακτικά αντικείμενα καθώς και την διαδικασία μέσα από την οποία η σύνδεση των δύο αντικειμένων καταλήγει στη δημιουργία οπτικοακουστικών έργων, ταινιών animation, κινηματογραφικών έργων, videoart, κ.λπ

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Εικαστικά, Τ.Π.Ε, οπτικοακουστική εκπαίδευση.

Διδακτική της Τέχνης μέσω βιωματικού εργαστηρίου: Η περίπτωση της «Αφαίρεσης» στην Τέχνη

Τριάντου Ιωάννα, PhD, Μέλος Ε.ΔΙ.Π Σχολής Καλών Τεχνών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
Οικονόμου Μαργαρίτα, φοιτήτρια Σχολής Καλών Τεχνών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Στο πλαίσιο της δημιουργίας και της παρουσίασης της Πτυχιακής εργασίας της φοιτήτριας της Σχολής Καλών Τεχνών

του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με τίτλο «Πέρα από τη σελίδα», επιχειρήθηκε μια άλλη προσέγγιση της «Αφαίρεσης» στη Σύγχρονη Τέχνη, μέσω ενός βιωματικού εργαστηρίου για τα παιδιά της Ε' Τάξης του Δημοτικού σχολείου. Το έργο είναι μία γλυπτική-εγκατάσταση, η οποία ανήκει στο ρεύμα της αφαιρετικής τέχνης, αντλώντας και στοιχεία από την μοντέρνα γλυπτική.

Η διαδικασία αυτή υπήρξε πρωτοποριακή αφού τα παιδιά εκτός από την επαφή τους με την ζωή και την καλλιτεχνική αξία του ζωγράφου Kandinsky, δεν παρουσίασαν μόνο τις δικές τους δημιουργίες αλλά είχαν την ευκαιρία να βιώσουν τη διαδικασία της δημιουργίας ενός έργου τέχνης αφού «εργάστηκαν» μαζί με την εικαστική δημιουργό και «συνδιαμόρφωσαν» το έργο της.

Η εκπαιδευτική δράση δομήθηκε σε δύο μέρη εκ των οποίων το πρώτο έγινε στις αίθουσες της Σχολής Καλών Τεχνών και το δεύτερο σε αίθουσα της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στην οποία «στήθηκε» και το εικαστικό έργο.

Στόχος του πρώτου μέρους του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν, μέσα από την Τέχνη του Kandinsky να προσεγγιστεί η έννοια της αφαίρεσης στην Τέχνη. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε σε τέσσερις πίνακες του ζωγράφου και φιλοδοξούσε να δώσει στα παιδιά τις πληροφορίες αλλά και το έναυσμα της έκφρασης μέσα από τις σύγχρονες φόρμες και απεικονίσεις. Σε μία διαδραστική διαδικασία τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με τη «μουσικότητα» των έργων του ζωγράφου συνδέοντας τη μουσική με τα χρώματα και τις φόρμες στα έργα του ζωγράφου. Στόχος του δεύτερου μέρους ήταν η συμμετοχή των παιδιών στη διαδικασία της δημιουργίας του έργου, φέρνοντάς τα σε επαφή με βασικές εικαστικές έννοιες, όπως είναι ο όγκος, η φόρμα, το υλικό και το χρώμα.

Ο ερευνητικός στόχος του προγράμματος ήταν να διερευνηθούν οι προσλαμβάνουσες των παιδιών στην επαφή τους με εικόνες σύγχρονης Τέχνης, η γνώση που αποκόμισαν μέσα από αυτή την εκπαιδευτική-καλλιτεχνική δράση για την «Αφαίρεση στην Τέχνη», καθώς και αν και κατά πόσο χρησιμοποίησαν αυτούς τους νέους κώδικες στην εικαστική τους έκφραση. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια για τα παιδιά καθώς και τα έργα που δημιούργησαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Τα παιδιά, μέσα από αυτή τη διδακτική εμπειρία μπόρεσαν να γνωρίσουν, να οικειοποιηθούν, να αφομοιώσουν την «αφαίρεση» στην Τέχνη, και τέλος να εκφραστούν τα ίδια εφαρμόζοντας τους κώδικες της Σύγχρονης Τέχνης.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Διδακτική της Τέχνης, Αφαίρεση, Σύγχρονη Τέχνη, Δημοτικό Σχολείο.

«Συνομιλώντας με τα γλυπτά της λίμνης μας»: Ένας πολιτιστικός περίπατος για παιδιά του Νηπιαγωγείου

Χρηστάκος Γιάννης, Αναπληρωτής καθηγητής, Εικαστικά - Εικαστική αγωγή, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Τριάντου Ιωάννα, Μέλος ΕΔΠΠ, Εκπαίδευση και Τέχνη, Τμήμα Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης, Σχολή Καλών Τεχνών Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Η επαφή του παιδιού με το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζει θεωρείται σημαντική στο νηπιαγωγείο επειδή δίνει την ευκαιρία στο παιδί να αναπτύξει τις ικανότητές του μέσω της παρατήρησης, να ευαισθητοποιηθεί απέναντι στο περιβάλλον του και να απελευθερώσει τις δημιουργικές του ικανότητες. Στην περίπτωση ενός πολιτιστικού περιπάτου ο μαθητής, εκτός από το να συνδεθεί ατομικά με μνημεία και εικαστικά έργα του τόπου του, γίνεται μέλος μίας ομάδας, η οποία μέσω της τέχνης αναζητά τα κοινά καθημερινά βιώματα σε σημεία της πόλης του, αποκωδικοποιώντας το περιβάλλον του. Η δράση εντάσσεται στο θεματικό Πεδίο «Παιδί, Σώμα, Δημιουργία και Έκφραση» του νέου προγράμματος σπουδών για το νηπιαγωγείο.

Η εκπαιδευτική δράση «Συνομιλώντας με τα γλυπτά της λίμνης μας» δομήθηκε σε δύο μέρη: Αρχικά τα παιδιά συμμετείχαν σε έναν πολιτιστικό περίπατο κατά τον οποίο ήρθαν σε επαφή, κατέγραψαν και γνώρισαν από κοντά τα γλυπτά που βρίσκονται στον παραλίμνιο δρόμο των Ιωαννίνων, μαθαίνοντας για τους γλύπτες που τα φιλοτέχνησαν,

για το θέμα τους και τη σχέση του με την ιστορία της πόλης. Στη συνέχεια δημιουργήθηκε από τα ίδια τα παιδιά ένα εικαστικό αποτύπωμα, το οποίο εκτός από τα ίδια τα έργα περιλάμβανε κομμάτια των μύθων της πόλης, αλλά και προσωπικά βιώματα των παιδιών σε αυτά τα σημεία. Ο στόχος του προγράμματος ήταν να συνδεθούν τα παιδιά με αυτό το σημείο της πόλης και τα σύμβολά του, αποκωδικοποιώντας την εμφανή αισθητική αξία των γλυπτών.

Ερευνητικά το πρόγραμμα εντάσσεται στη μελέτη περίπτωσης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση της μεθοδολογίας μέσω της οποίας τα νήπια μπορούν να αντιληφθούν και να αποκωδικοποιήσουν τον «πολιτιστικό τόπο». Τα ερευνητικά αποτελέσματα προέκυψαν αφενός μεν από τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της δράσης που έγινε με τα παιδιά και αφετέρου μέσω ερωτηματολογίου που απευθύνθηκε σε εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε Νηπιαγωγεία της πόλης. Ως συμπέρασμα από τη συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία προέκυψε ότι επιτεύχθηκαν οι στόχοι του αναλυτικού προγράμματος ως προς τη γνώση, (τεχνικές έκφρασης και δημιουργικής αναπαράστασης του άμεσου και έμμεσου περιβάλλοντος), ως προς τις τεχνικές (εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν τους σκοπούς και τις λειτουργίες της τέχνης) και τις στάσεις (ομαδικότητα και συνεργασία για την οργάνωση καλλιτεχνικών δράσεων, εκτίμηση της πολιτιστικής δράσης σε τοπικό, επίπεδο). Ταυτόχρονα αναδείχθηκαν οι περιορισμοί που υπάρχουν ως προς την ένταξη των πολιτιστικών περιπάτων στο καθημερινό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, όπως είναι η γραφειοκρατία, ο μεγάλος αριθμός παιδιών, η έλλειψη εκπαιδευτικών συνοδών.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Γλυπτά, πολιτιστικός περίπατος, Νηπιαγωγείο.

Νέες τεχνολογίες-Πολιτιστική κληρονομιά-Εκπαίδευση: Αξιοποίηση του πολιτισμικού προγράμματος IASIS

Χρόνη Αθηνά, Δρ Αρχαιολόγος, Φιλολόγος ΠΕ02, Μεταδιδάκτωρ Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, ΔΔΕΑ΄ Αθήνας.

Γεωργόπουλος Ανδρέας, Καθηγητής Σχολής Αγρονόμων & Τοπογράφων Μηχανικών-Μηχανικών Γεωπληροφορικής Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Μεγαλοικονόμου Πάυλος-Στυλιανός, Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών & Φυσικών Επιστημών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.

Η Μεταδιδακτορική Έρευνα *IASIS* έχει επικεντρωθεί στη μελέτη και τρισδιάστατη ψηφιακή προσέγγιση για συγκεκριμένα το πόσημα των Ιωαννίνων, στα οποία έχει αποτυπωθεί η διαχρονικά εξελισσόμενη δυναμική της πόλης. Τα περισσότερα εξ αυτών έχουν, δυστυχώς, καταστραφεί. Πρόκειται για ερευνητικό έργο ανοιχτό στο κοινό. Κύριοι στόχοι του η μελέτη και επισήμανση των μεταβολών του αστικού ιστού της πόλης κατά τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή/Οθωμανική της περίοδο και η ανάδειξη της πολυπολιτισμικής φυσιογνωμίας της μέσω της δημιουργικής εφαρμογής των νέων τεχνολογιών.

Βασικές παράμετροι στην ανάπτυξη και διαμόρφωση της εν λόγω Μεταδιδακτορικής Έρευνας, ο πληθοπορισμός, η συμμετοχικότητα και η διάχυση της πολιτισμικής πληροφορίας σε ομάδες κοινού διαφορετικού υποβάθρου, ηλικιακού, μορφωτικού ή κοινωνικού.

Ο καταγιστικός ρυθμός των τεχνολογικών εξελίξεων στη σύγχρονη εποχή σε συνδυασμό με τη δυνατότητα πρόσβασης διαφορετικών ηλικιακών ομάδων σε αυτές, έχει καταστήσει επιτακτική την ανάγκη ενσωμάτωσης των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερη σύγκλιση μεταξύ της μαθησιακής εμπειρίας που παρέχεται από το ισχύον εκπαιδευτικό σύστημα και της εμπειρίας που αποκτάται έξω από αυτό. Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα ανωτέρω και σε συνδυασμό με μια από τις βασικές αρχές του εποικοδομητισμού, σύμφωνα με την οποία η μάθηση απορρέει από την οικοδόμηση γνωστικών δομών μέσω της απόκτησης εμπειριών και της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, με την παρούσα ανακοίνωση προτείνεται η αξιοποίηση των προϊόντων της Μεταδιδακτορικής Έρευνας *IASIS* στην κατεύθυνση της δημιουργικής

διδασκαλίας διαφορετικών γνωστικών πεδίων του ισχύοντος προγράμματος σπουδών για διαφορετικές βαθμίδες της εκπαίδευσης, προκειμένου η γνώση να αποκτάται μέσω της διερευνητικής μάθησης, του πειραματισμού, της διαθεματικής προσέγγισης.

Στο ανωτέρω πλαίσιο, η συγκεκριμένη Μεταδιδακτορική Έρευνα αποτέλεσε την αφορμή για την εκκίνηση, καλλιέργεια και περαιτέρω ανάπτυξη γόνιμης συνεργασίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου Ιωαννιτών και των τοπικών φορέων για εκπαιδευτικές δράσεις πολιτισμικού περιεχομένου οι οποίες πρόκειται να υλοποιηθούν στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση, με σχεδιασμό διαφοροποιημένο, αναλόγως προς την εκπαιδευτική βαθμίδα στην οποία απευθύνονται, συμπεριλαμβάνοντας σύντομη παρουσίαση πληροφοριακού υλικού, εκπαιδευτικό εργαστήριο σχετικό με τις ψηφιακές εφαρμογές που αξιοποιούνται και περιήγηση στην πόλη, στοχεύοντας στη βιωματική αξιοποίηση της πληροφορίας που παρέχεται στο θεωρητικό τμήμα του σεμιναρίου.

Περαιτέρω στάδιο εργασίας η συλλογή ποικίλων στατιστικών στοιχείων σχετικών με τους συμμετέχοντες και η υποβολή ερωτηματολογίων προς αυτούς, όλα τα παραπάνω ανωνύμως, προκειμένου να αξιολογηθούν προσηκόντως οι ανάγκες και επιθυμίες των διαφορετικών ηλικιακών ομάδων.

Τελικός στόχος, η ανάδειξη του λειτουργικού ρόλου μιας τέτοιας εφαρμογής και η αξιοποίησή της για τη διδασκαλία μιας σειράς μαθημάτων, όπως ιστορία, πολιτισμός, αρχιτεκτονική, πολεοδομία, θρησκεία, διαχείριση πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η ευαισθητοποίηση και η ενεργός συμμετοχή της νέας γενιάς σε θέματα διατήρησης της πολιτισμικής και συλλογικής μνήμης.

ΛΕΞΕΙΣ– ΚΛΕΙΔΙΑ: Νέες τεχνολογίες, Πολιτιστική κληρονομιά, Εκπαίδευση, Πληθοπορισμός, Συμμετοχικότητα, Βιωματική μάθηση, Συλλογική μνήμη, Ιωάννινα

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΕΙΟ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ, ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΦΙΛΑΝΑΓΝΩΣΙΑΣ

Αναδεικνύοντας το γυναικείο φύλο και την πολυπρισματικότητα του ιστορικού και του λογοτεχνικού λόγου στα παιδικά βιβλία γνώσεων.

Ρόζη – Τριανταφυλλιά Αγγελάκη, διδάσκουσα ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ, POST -DOC ΤΕΠΑΕ ΑΠΘ

Τα πραγματογνωστικά παιδικά βιβλία γνώσεων αποτελούν ένα ξεχωριστό είδος βιβλίων, των οποίων η δημοτικότητα και εκδοτική παραγωγή πια έχει εκτοξευθεί. Πρόκειται για πολυτροπικά βιβλία που στοχεύουν να εμπλουτίσουν τις υπάρχουσες γνώσεις των παιδιών γύρω από ένα θέμα ή να τους δώσουν ερεθίσματα ώστε να ανακαλύψουν τον κόσμο όπου ζουν και να σκέπτονται κριτικά. Αυτό πρέπει να συμβαίνει με ευχάριστο τρόπο, μέσα από απλές και τεκμηριωμένες περιγραφές καταστάσεων χωρίς κλισέ και στερεότυπα, εξηγήσεις γεγονότων ή και προτεινόμενες δραστηριότητες. Η υβριδικότητα, βέβαια, αποτελεί ένα από τα βασικότερα γνωρίσματα των εν λόγω έργων. Ιδιαίτερα δημοφιλή είναι τα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων, όπου η μυθοπλασία συνδυάζεται με την πληροφορία και στο κείμενο ενσωματώνονται αφηγηματικά στοιχεία, που συνήθως εντοπίζονται σε βιβλία λογοτεχνικά. Οι δε μυθοπλαστικοί χαρακτήρες τους ψυχογραφούνται, αποδίδονται κίνητρα για τις πράξεις τους και η δράση τους ερμηνεύεται πολυπρισματικά από πραγματικά ή φανταστικά πρόσωπα των έργων, με τα οποία, πολλές φορές, το παιδί ταυτίζεται. Για τις ανάγκες της παρουσίασης επιλέχθηκαν έργα που κατατάσσονται στα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων για παιδιά, διαθέτουν όμως μορφή ιδιόζουσα και φόρμα ιδιότυπη, αφού φέρουν χαρακτηριστικά τόσο της μυθιστορηματικής βιογραφίας, όσο και των παιδικών κόμικς και γελοιογραφιών. Πρόκειται για τις μυθιστορηματικές βιογραφίες του Δημήτρη Βαρβαρήγου με τίτλο *Διγενής Ακρίτας*. Ένας ήρωας που έγινε θρύλος και Θεοδώρα. Μια αληθινή αυτοκράτειρα, όπου η αφηγηματική δράση των βιογραφούμενων προσώπων και τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του Βυζαντίου, όπου η κάθε υπόθεση εκτυλίσσεται, παρουσιάζονται εύληπτα και προσεγγίζονται χιουμοριστικά, χάρη στο στυλ της εικονογράφησης. Ταυτόχρονα, ωστόσο, η απόδοση του γυναικείου φύλου γίνεται έτσι ώστε να παρακινείται το κοινό να το σεβαστεί και να προβληματιστεί σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης και δράσης των γυναικών τότε, αλλά και στη σύγχρονη εποχή. Εν προκειμένω θα σχολιαστεί η τάση των συγγραφέων παιδικών βιβλίων γνώσεων με πραγματεύομενο θέμα την Ιστορία να περιπλέκουν ηθελημένα το μυθοπλαστικό στοιχείο στις ιστορίες τους, καθιστώντας σαφές το ότι η ιστορική επιστήμη περιδινείται στην «αλήθεια» του σημασιολογικού και του ανθρώπινου παράγοντα και χρησιμοποιεί επινοούμενες έννοιες, προκειμένου να καταστήσει κατανοητές παρελθούσες καταστάσεις και εμπειρίες. Παράλληλα, θα καταδειχθεί η συμβολή των λογοτεχνικών βιβλίων γνώσεων και δη των μυθιστορηματικών βιογραφιών για παιδιά στην κατάρριψη στερεοτύπων και την αναγωγή του ενδιαφέροντος του κοινού από το συλλογικό στο ατομικό, ενώ θα σχολιαστεί η σχέση κειμένου-εικόνας και θα αναλυθεί και το σκεπτικό υπό το οποίο ο δημιουργός ανέδειξε γελοιογραφικά το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο των βιβλίων του.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: *παιδικό βιβλίο γνώσεων, μυθιστορηματική βιογραφία, κόμικς*

Το διήγημα "Η Κυρία Νίτσα" (1927): ο παιδαγωγικός Μιχάλης Καραγάτσης

Γεωργία Βλαχονικολέα, Ειδική Παιδαγωγός, 2ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο ΕΛΕΠΑΠ Αθηνών

Η αγωγή, κατά βάθος, αποτελεί ζήτημα ανθρώπινων σχέσεων και προϋποθέτει μια δυναμική αλληλεπίδραση πολλών προσώπων ανάμεσα στα οποία πρωταρχική θέση καταλαμβάνουν ο εκπαιδευτικός και ο μαθητής. Οι μέθοδοι διδασκαλίας, τα εποπτικά μέσα, τα διδακτήρια, η σχολική εργασία και τα αναλυτικά προγράμματα, όσο

κι αν κρίνονται σημαντικά για την προσφορά του μορφωτικού αγαθού, δεν παύουν να χαρακτηρίζονται ως απλά μέσα, αφού η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται από τα πρόσωπα που τα χρησιμοποιούν. Η ψυχοκοινωνιολογία της εκπαίδευσης όσον αφορά στο σχολικό χώρο εκλαμβάνει την παιδαγωγική σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή ως εξέχουσας σημασίας, τονίζοντας την καθοριστική επίδρασή της στην αποτελεσματικότητα της διδακτικής πράξης, όσο και στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του μαθητή. "[Ο] Καραγάτσης μπορεί σήμερα να θεωρηθεί ως ο επιφανέστερος πεζογράφος της γενιάς του '30, ο πλέον ταλαντούχος μυθοπλάστης και ένας από τους σημαντικότερους μυθιστοριογράφους της νέας ελληνικής γλώσσας". Βέβαια, για την εισιτήρια εμφάνισή του στο λογοτεχνικό στερέωμα θα επιλέξει ένα άλλο σπουδαίο είδος της αφηγηματικής πεζογραφίας, εκείνο του διηγήματος: συμμετέχοντας στον Α΄ Λογοτεχνικό Διαγωνισμό του περιοδικού "Νέα Εστία" το 1927, με το διήγημά του "Η Κυρία Νίτσα", θα αποσπάσει, όχι μόνο τον Α΄ Έπαινο της τετραμελούς επιτροπής, αλλά και τον ευμενή κριτικό σχολιασμό του Γρηγορίου Ξενόπουλου, εισηγητή του Διαγωνισμού. Η παρούσα εργασία στοχεύει στην ανάδειξη και μελέτη της παιδαγωγικής σχέσης δασκάλας-μαθητή, όπως αυτή αναπαρίσταται στο πεζογράφημα "Η Κυρία Νίτσα" του Καραγάτση, το οποίο αποτελεί και το ερευνητικό μας corpus. Ως μέθοδος έρευνας χρησιμοποιείται η ανάλυση περιεχομένου (στην ποιοτική της διάσταση) με δάνειες "προτάσεις" και από τη Θεωρία της Λογοτεχνίας. Από τα ερευνητικά μας δεδομένα προκύπτει πως η μελετώμενη παιδαγωγική σχέση ("τόπος" αρχειοθετημένος στο λεύκωμα της παιδικής ηλικίας του καθενός μας) περιβάλλεται από την αχλή του μύθου και γιατί όχι των πρώτων (σε λανθάνουσα μορφή) ερωτικών σκιρτημάτων του μικρού μαθητή - λογοτεχνικού "ήρωα" προς την πρώτη του δασκάλα, μια χωροχρονικά αιωρούμενη ανθρώπινη (γυναικεία) παρουσία - "διηθητική" για τη σύνολη προσωπικότητα εκείνου, τόσο κατά το παρόν αναπτυξιακό της στάδιο, όσο και κατά τη μετέπειτα ώριμη πορεία της. Στο ανθολογηθέν διήγημά μας, λοιπόν, αναδεικνύεται η σημαντικότερη διάσταση της παιδαγωγικής σχέσης, η συναισθηματική, σύμφωνα με την οποία η εκπαιδευτική πράξη απηχεί, κατά βάθος, μια αισθηματική σχέση ανάμεσα στον/στην εκπαιδευτικό και στον εκπαιδευόμενο: στο πλαίσιο αυτό ο/η εκπαιδευτικός καθίσταται απαραίτητο να παρέχει στον εκπαιδευόμενο συναισθηματικά εχέγγυα, όπως ασφάλεια, ενθάρρυνση, εμπιστοσύνη, ανακούφιση, με σκοπό την κατάκτηση του μορφωτικού "αγαθού" με τρόπο ευχάριστο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: "Η Κυρία Νίτσα", Μιχάλης Καραγάτσης, παιδαγωγική σχέση δασκάλας-μαθητή

Δύναμη/ εξουσία: παιδαγωγική εξουσία και χειραγώγηση του έφηβου ήρωα και αναγνώστη στο εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα

Γιαννά Σταματία, υποψ. Διδάκτορας Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ., Παν/μιο Αιγαίου

Το εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα διακρίνεται για τον κομβικό ρόλο της δύναμης/εξουσίας η οποία αποτελεί δομικό στοιχείο της ιδεολογικής του υπόστασης. Με βάση τη θεωρία του Foucault, τα πορίσματα της Trites και με κεντρικό άξονα την ώθηση και τον περιορισμό γύρω από τον οποίο αναπτύσσεται η δύναμη/εξουσία στο εφηβικό μυθιστόρημα, θα αναλύσουμε τρία Ιστορικά Μυθιστορήματα Χαρακτήρων: *Τσόκο Μπλοκ*, *Ένα δέντρο στην αυλή μας* και *Το καλοκαίρι των Αβάρων*, αντιπροσωπευτικά ενός ευρύτερου σώματος κειμένων το οποίο διερευνήθηκε ως προς αυτή του τη λειτουργία και τις επιρροές της δύναμης/εξουσίας στην ιδεολογική συγκρότηση του/της έφηβου/ης ήρωα/ίδας και του/της έφηβου/ης αναγνώστη/τριας αντίστοιχα κατά την πορεία διαμόρφωσής τους. Οι όψεις της δύναμης/εξουσίας ασκούνται από την ενήλικη παρουσία που αρθρώνει ενήλικο λόγο ή τον εκπροσωπεί (χαρακτήρες, τριτοπρόσωπος παντογνώστης αφηγητής, αφηγηματικό "εγώ", αντιπροσωπευτικές μορφές των επίσημων και ανεπίσημων δομών εξουσίας, ιστορικό πλαίσιο) αλλά και από τους μεγαλύτερους εφήβους στους μικρότερους φέρνοντας τον ένα σε θέση μέντορα και τον άλλο σε θέση μαθητευόμενου. Η παιδαγωγική έκφανση της δύναμης/εξουσίας θεωρείται αναγκαία προκειμένου ο νέος εν αναμονή ενήλικας να συγκροτήσει την υποκειμενικότητά του και να αποκτήσει ιδεολογικά εφόδια για να ενταχθεί στο πλέγμα των σχέσεων εξουσίας της κοινωνίας των ενηλίκων. Η δε παρουσία της χειραγώγησης, έχει ως αποτέλεσμα να στρέφεται η πορεία του εφήβου προς την κυρίαρχη ιδεολογική νόρμα. Το εφηβικό ιστορικό μυθιστόρημα σε κάθε περίπτωση λειτουργεί ως προσομοιωτής των σχέσεων δύναμης/εξουσίας παρέχοντας στον έφηβο αναγνώστη ανάλογες εμπειρίες μέσω της πορείας του μυθιστορηματικού εφήβου. Στο πλαίσιο της ανακοίνωσης αυτής θα ιχνηλατήσουμε στα τρία παραπάνω

μυθιστορήματα: α) το αντιφατικό περιβάλλον στο οποίο η παιδαγωγική εξουσία εμφανίζεται ως θετική όψη της δύναμης/εξουσίας αλλά και ως πρόφαση για την χειραγώγηση του εφήβου, β) τη χειραγώγηση που συνδέεται με την ιδεολογική λειτουργία του αφηγητή και την εξιδανίκευση των αντιπροσωπευτικών μορφών των δομών δύναμης/εξουσίας και γ) τους μετασχηματισμούς στην πορεία του εφήβου και στα ιστορικά συμφραζόμενα χωρίς την εμφάνιση χειραγώγησης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Περιορισμός- ώθηση, δύναμη/εξουσία, παιδαγωγική εξουσία, χειραγώγηση, ενήλικη παρουσία, ιδεολογική λειτουργία, πορεία διαμόρφωσης, προσομοίωση.

Ευγηρία και Τέχνες: Αμφισβήτηση ή Παραδοχή;

Γιαννακούλης Σωτήριος, Προπτυχιακός Φοιτητής, Παιδαγωγικό τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης/ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο περιγράφεται το γήρας, ως ηλικιακή περίοδος, μέσα από τη λογοτεχνία (ποίηση και πεζογραφία) αλλά και την καλλιτεχνική δημιουργία, ενταγμένες ως αισθητικές ενασχολήσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία, με εμπνευσμένο υλικό από τα σχολικά εγχειρίδια και ευρύτερες πηγές γνώσης. Πιο συγκεκριμένα, προσεγγίζονται μεταξύ άλλων, η διασκευή μέρους του διηγήματος του Γεώργιου Βιζυηνού «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον», το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο του Ζίγκριντ Λάουμπε «Ο παππούς πετάει», το λαϊκό παραμύθι «Το πιο γλυκό ψωμί», το διήγημα του Λέοντος Τολστόι «Ο παππούς και το εγγονάκι», το ποίημα του Κωνσταντίνου Καβάφη «Ένας γέρος» και το εκτενές διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Η φόνισσα». Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζουν σχετικά με το θέμα και οι πίνακες, τον πρώτο εκ των οποίων φιλοτέχνησε ο Πάμπλο Πικάσο, κατά την «μπλε» περίοδο του, δίνοντας του τον τίτλο «Ο γέρος Κιθαρίστας», ενώ ο δεύτερος με τον τίτλο «Τι θα κάνουμε χωρίς αυτούς;», ανήκει στον Ισπανό ζωγράφο Juan Lucena Orellana. Σκοπός του συγκεκριμένου άρθρου είναι να καλλιεργηθεί η ενσυναίσθηση και η κατανόηση απέναντι στη συγκεκριμένη ηλικιακή κατηγορία, προκειμένου να γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στους νέους και τους ηλικιωμένους, ως συχνό φαινόμενο της εποχής μας. Άλλωστε, τα θέματα που περιεργάζονται οι συγκεκριμένες κειμενικές ή οπτικές επιλογές είναι συμβατά με τη σύγχρονη πραγματικότητα, διατηρώντας τη διαχρονική υπόστασή τους, έχοντας την απαρχή στη φιλοσοφική σκέψη. Σημαντικό είναι να προβληματιστεί το αναγνωστικό κοινό ως προς τον τρόπο με τον οποίο εμφανίζεται η ευγηρία, ως συνθήκη της εξέλιξης του ανθρώπινου πολιτισμού, αλλά και ως μια αναπόφευκτη κατάσταση, με τις διάφορες εκφάνσεις, σύμφωνα με τις οποίες αναλύεται η ηλικιακή παρακμή, επηρεασμένος ο δημιουργός κάθε έργου από τις συνθήκες της κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά και από τον τρόπο που προσλαμβάνει τα μηνύματα, από την οπτική γωνία και τον εσωτερικό του κόσμο. Ταυτόχρονα, εμπλουτίζεται η διδασκαλία όσον αφορά το θέμα μας, προτείνοντας τη διαθεματική προσέγγιση της μαθησιακής διαδικασίας, μεγιστοποιώντας το οπτικό και ακουστικό ερέθισμα των μαθητών με βάση τα κείμενα και τα έργα τέχνης. Υπό αυτές τις καταστάσεις, εγείρεται προβληματισμός αν μια εικόνα ισοδυναμεί με χίλιες λέξεις ή αν χίλιες λέξεις μπορεί να περιγράψουν μια εικόνα. Τέλος, σκοπεύουμε να αναδείξουμε την αξία της λογοτεχνίας στη ζωή των μαθητών, όπου η δύναμη της ξεπερνά την ηλικία του υποκειμένου, προβαίνοντας στην αποσαφήνιση του ρόλου των λογοτεχνικών ειδών, στη ψυχοπνευματική διαδικασία της ανάγνωσης, δεδομένου ότι ορισμένα από αυτά είναι «παρεξηγημένα». Κάθε πληροφορία που αναγράφεται προκύπτει από αξιόπιστες πηγές γνώσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ευγηρία, Ερμηνεία, Ανάλυση, Επεξήγηση, Διακειμενικότητα

Αξιοποίηση έργων του Κώστα Κρυστάλλη ως αφορμή γνωριμίας των παιδιών με λαογραφικά στοιχεία, εγγεγραμμένα στην «Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά»

Γκολόντναγια Λιουντμίλα, Φοιτήτρια ΠΜΣ «Επιστήμες της Αγωγής», ΕΚΠΑ

Η λογοτεχνία ανέκαθεν εμπνεύστηκε από θέματα και μοτίβα του λαϊκού πολιτισμού και με τη δύναμη του λόγου έδωσε σημασία και αξία στη λαϊκή παράδοση και τέχνη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αδιαμφισβήτητο το πεζογραφικό και ποιητικό έργο του Κώστα Κρυστάλλη, που περιλαμβάνει πολλά λαογραφικά στοιχεία, όπως έχει ήδη επισημανθεί από πολλούς μελετητές του έργου του. Στην ανακοίνωση γίνεται βιβλιογραφική ανασκόπηση και δίνονται ορισμοί που άπτονται του θέματος της έρευνας. Ακολούθως γίνεται παρουσίαση σχεδίου διδασκαλίας επιλεγμένου ποιήματος του Κώστα Κρυστάλλη, μέσα από το οποίο αναδεικνύονται τα αποτελέσματα και σχετικά συμπεράσματα από τη διερεύνηση ορισμένων αποσπασμάτων του. Παράλληλα, προτείνονται τρόποι διδακτικής αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας και παρατίθενται σχετικές βιβλιογραφικές πηγές και συμπληρωματικό εκπαιδευτικό υλικό, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τη διδασκαλία του επιλεγμένου ποιητικού υλικού. Η ανακοίνωση αποσκοπεί στην ανθολόγηση και ανάδειξη χαρακτηριστικών αποσπάσματος από το έργο του Κώστα Κρυστάλλη, από το οποίο μπορούν να αντληθούν λαογραφικά στοιχεία, που περνώντας από γενιά σε γενιά παραμένουν ζωντανά ή αναβιώνουν ως παραδοσιακά δρώμενα στις διάφορες τοπικές κοινωνίες μέχρι σήμερα. Τα στοιχεία αυτά αναντίρρητα μπορούν να αξιοποιηθούν ως αφορμή για τη γνωριμία και σύνδεση των παιδιών με τις παραδόσεις, τα έθιμα και τα είδη της ελληνικής λαϊκής τέχνης, που είναι καταγεγραμμένα στο Εθνικό Ευρετήριο της «Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς».

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Λογοτεχνία, Λαογραφία, Εθνικό Ευρετήριο της «Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Κώστας Κρυστάλλης.

«Αν σε χάσω... δεν θα χαθώ»: Τρεις ιστορίες για την εξοικείωση των παιδιών με την απώλεια

Δεμερτζή Ελένη, Υποψήφια Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η απώλεια είναι συνυφασμένη με τη ζωή των ενηλίκων και των παιδιών. Ωστόσο, σπάνια συζητιέται και συχνά ταυτίζεται μόνο με τον θάνατο. Η απώλεια στη ζωή ενός παιδιού μπορεί να λάβει πολλές μορφές, με μία από αυτές να είναι η απώλεια ή η καταστροφή ενός αγαπημένου παιχνιδιού. Τα παιδιά χάνοντας ένα αγαπημένο παιχνίδι τους, ή, ακόμα περισσότερο, ένα παιχνίδι που λειτουργεί ως μεταβατικό αντικείμενο, φαίνεται ότι θρηγούν και μάλιστα ο θρήνος αυτός μοιάζει αρκετά με τον θρήνο για την απώλεια ενός προσώπου. Η παρούσα εργασία, ακολουθώντας τη μέθοδο της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, έχει ως σκοπό να διερευνήσει την απώλεια ενός παιχνιδιού που λειτουργεί ως μεταβατικό αντικείμενο μέσα από την ανάλυση τριών εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων που κυκλοφορούν στα ελληνικά: Το «Αν σε χάσω, μικρέ ελέφαντα...» της Κωνσταντίνης Αρμενιάκου, το «Μια ιστορία... σε σχήμα αρκούδου» της Dawn Coulter-Cruttenden και το «Το Αγόρι και ο Φεγγαρένιος» της Debi Gliori. Ως θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας χρησιμοποιούνται ψυχολογικές προσεγγίσεις που σχετίζονται με το μεταβατικό αντικείμενο, την απώλεια το πένθος και τον θρήνο αλλά και στοιχεία της Βιβλιοθεραπείας. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η απώλεια του παιχνιδιού-μεταβατικού αντικειμένου στα τρία αυτά βιβλία και, μέσα από βιβλιογραφική έρευνα που αφορά στην έννοια του μεταβατικού αντικειμένου και την προσκόλληση

σε αυτό, γίνεται η σύνδεση της απώλειάς του με την ευρύτερη έννοια της απώλειας και τα στάδια του πένθους και του θρήνου. Στη συνέχεια, με βάση τις προσεγγίσεις της Βιβλιοθεραπείας, προτείνονται δραστηριότητες αξιοποίησης των τριών αυτών βιβλίων μέσα στην τάξη ως ένα πρώτο στάδιο για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με την απώλεια. Τα τρία βιβλία που μελετώνται παρουσιάζουν κοινά στοιχεία στην προσέγγισή τους, αλλά ταυτόχρονα «φωτίζουν» διαφορετικές πλευρές της απώλειας του μεταβατικού αντικειμένου. Επομένως, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά. Μέσα από την παρούσα έρευνα συμπεραίνεται ότι η απώλεια ενός παιχνιδιού προκαλεί συναισθήματα και αντιδράσεις που ομοιάζουν με εκείνα του πένθους. Επίσης, διαπιστώνεται ότι μέσα από την επιλογή των βιβλίων που αναφέρονται στο θέμα και τον συνδυασμό τους με κατάλληλες δραστηριότητες η παιδική λογοτεχνία μπορεί να προσφέρει ένα πεδίο όπου η διαπραγμάτευση ζητημάτων απώλειας θα είναι γόνιμη και η απώλεια ενός παιχνιδιού μπορεί να αποτελέσει ένα πρώτο στάδιο για την εξοικείωση των παιδιών με το θέμα της απώλειας εν γένει και της προετοιμασίας τους για αυτή.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: απώλεια, μεταβατικό αντικείμενο, λογοτεχνία, βιβλιοθεραπεία, σχολείο

Το ιστορικό μυθιστόρημα ως εκπαιδευτικό εργαλείο ενίσχυσης της κριτικής σκέψης και της γλωσσικής ανάπτυξης

Δημήτρης Θεοδωρακόπουλος, εκπαιδευτικός ΠΕ70

Η ποικιλία των ερεθισμάτων που προσφέρει η εποχή μας απαιτεί την καλλιέργεια κριτικής ματιάς των γεγονότων και όχι παθητική οπτική. Τα ιστορικά μυθιστορήματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εκπαιδευτική πράξη ενισχύοντας την ιστορική παιδεία των μαθητών και βοηθώντας στην ομαλή και σταδιακή μετάβαση στην επιστημονική και ακαδημαϊκή γνώση. Σκοπός της έρευνας είναι οι μαθητές/τριες των τριών μεγάλων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου να προσεγγίσουν βιωματικά ένα ιστορικό μυθιστόρημα μέσα από εκπαιδευτικές δραστηριότητες, έτσι ώστε να καλλιεργηθεί η φιλιανγνωσία, η γλωσσική ανάπτυξη και η κριτική σκέψη. Συγκεκριμένα τέθηκαν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα: α) ενισχύθηκε η κριτική σκέψη των μαθητών μέσα από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες; β) ποιες ήταν οι στάσεις των μαθητών/τριων απέναντι στις δραστηριότητες; γ) πώς λειτούργησαν τα φύλλα εργασίας στην κατανόηση του βιβλίου; δ) τονώθηκε η αναγνωστική διάθεση των μαθητών μέσω των δραστηριοτήτων; ε) ενισχύθηκε η θετική στάση ως προς τη συμμετοχή τους στο μάθημα; Οι δραστηριότητες οργανώθηκαν βάσει της διδακτικής μεθόδου project, η οποία θεωρήθηκε η καταλληλότερη. Η μέθοδος project είναι μία ανοιχτή διαδικασία μάθησης τα όρια και οι διαδικασίες της οποίας δεν είναι αυστηρά καθορισμένα και εξελίσσεται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Το πλήθος των μαθητών που συμμετείχαν ήταν (11) έντεκα. Το project έλαβε χώρα κατά το σχολικό έτος 2022-2023 σε Δημοτικό σχολείο της δυτικής Ελλάδας και συγκεκριμένα στη Δ' τάξη. Τα δεδομένα της έρευνας συλλέχθηκαν μέσω της παρατήρησης, της τήρησης ημερολογίου και ερωτηματολογίου αξιοποιώντας τη μέθοδο της τριγωνοποίησης. Η ανάλυση των δεδομένων ακολούθησε τη θεματική ανάλυση των σημειώσεων του ημερολογίου, όπου ο εκπαιδευτικός σε συνδυασμό με την παρατήρηση και τα ερωτηματολόγια απάντησε στα ερευνητικά ερωτήματα. Τα φύλλα εργασίας που δημιουργήθηκαν από τον εκπαιδευτικό λειτούργησαν ως εργαλείο για την επίτευξη του σκοπού. Τα συμπεράσματα της έρευνας έδειξαν οι μαθητές να οδηγούνται σε μία καλύτερη κατανόηση τόσο του θέματος όσο και των χαρακτήρων του μυθιστορήματος μέσω των δραστηριοτήτων που είχαν ως στόχο την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης. Παράλληλα, υποδέχτηκαν τις γλωσσικές δραστηριότητες με ευχάριστο και δημιουργικό τρόπο. Τα φύλλα εργασίας λειτούργησαν καταλυτικά στην κατανόηση του ιστορικού πλαισίου του μυθιστορήματος, αλλά συνάμα βοήθησαν την σύνδεση της λογοτεχνικής γλώσσας με γραμματικά φαινόμενα. Τέλος, φάνηκε να ενισχύεται θετικά η αναγνωστική διάθεση των μαθητών/τριών και η συμμετοχή τους στο μάθημα.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδική λογοτεχνία, δημιουργικότητα, ιστορία, Γλώσσα, διαθεματικότητα, φιλιανγνωσία, κριτική σκέψη

Σε ποιους απευθύνονται οι αναπαραστάσεις των μουσείων στα παιδικά εικονοβιβλία; Η περίπτωση του *Milo's museum* (2016)

Καλλιόπη-Ναυσικά Καρδούλια, Υποψήφια Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η ανακοίνωση αφορά τη μελέτη σύγχρονων παιδικών εικονοβιβλίων που στοχεύουν να εισάγουν τα παιδιά αναγνώστες σε μουσειακούς χώρους. Τα κείμενα προσεγγίζονται διεπιστημονικά, αφενός με θεωρητικά εργαλεία από τις λογοτεχνικές σπουδές και την κριτική ανάλυση πολυτροπικών κειμένων, αφετέρου με εργαλεία από τη μουσειολογία, καθώς κεντρικό ερώτημα της εργασίας είναι αν και κατά πόσο το περιεχόμενο τους συνάδει με τους στόχους της συμπεριληπτικότητας που εμπεριέχονται στον νέο ορισμό του μουσείου που ψηφίστηκε από το ICOM το 2022. Ο νέος ορισμός χρησιμοποιεί όρους όπως «προσβασιμότητα», «συμμετοχικότητα», «ποικιλομορφία», σηματοδοτώντας μια πιο δημοκρατική αντίληψη του σύγχρονου μουσείου. Για να αναδειχθούν τα κριτικά ερωτήματα και η συναφής συζήτηση θα χρησιμοποιηθεί, ως παράδειγμα, το εικονοβιβλίο *Milo's museum* (2016) που είναι γραμμένο από αφρικανοαμερικανική οπτική. Διεθνείς έρευνες υποστηρίζουν ότι στην παιδική λογοτεχνία της τελευταίας 30ετίας έννοιες όπως ο πολιτισμός, η τέχνη ή το παιδί παρουσιάζονται μεν ως οικουμενικές, πλην όμως σε μεγάλο βαθμό είναι, αντιθέτως, δυτικοκεντρικές, καθώς ως κύριοι επισκέπτες των μουσείων στα βιβλία αυτά παρουσιάζονται λευκοί ήρωες, προερχόμενοι από υψηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ και οι εννοούμενοι αναγνώστες τους είναι παρομοίως προνομιούχα λευκά παιδιά. Σε αυτή τη συνθήκη έχουν αρχίσει να αντιδρούν στις Η.Π.Α. αφροαμερικανοί συγγραφείς, με μια σταδιακά αυξανόμενη παραγωγή εικονοβιβλίων που αντιστέκεται στην ανισότητα που βιώνουν στην πατρίδα τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το *Milo's Museum*, του οποίου η μικρή αφροαμερικανή ηρωίδα Milo, σε επίσκεψή της σε τοπικό μουσείο, βιώνει την απουσία αναπαράστασης της δικής της κοινότητας, και έτσι δυσκολεύεται να το νιώσει ως χώρο οικείο για την ίδια. Έχοντας την ενθάρρυνση της οικογένειάς της, αποφασίζει να δημιουργήσει το δικό της μουσείο, το «Μουσείο των Ανθρώπων», ανοιχτό και ανθρωποκεντρικό, όπου εκθέτει προσωπικά της αντικείμενα και προσκαλεί συμμαθητές και γείτονες να συνδράμουν σε αυτό. Με τη σειρά του το βιβλίο, στο τέλος, καλεί και τους αναγνώστες να φανταστούν και να φτιάξουν το δικό τους μουσείο, ανακαλύπτοντας έτσι καλύτερα την ιστορία τους (οικογενειακή και κοινοτική). Το ερώτημα, σε ποιους απευθύνονται τα μουσεία, είναι σημαντικό και δύσκολο, καθώς προβληματοποιεί πολλές αυτονόητες παραδοχές περί οικουμενικής τέχνης και πολιτισμού με τις οποίες έχουμε γαλουχηθεί. Σαν εργαλείο στη σχολική τάξη, ένα βιβλίο όπως το *Milo's Museum* μπορεί να αξιοποιηθεί με πολλούς τρόπους, τόσο για τη μύηση των παιδιών στο χώρο του μουσείου όσο και στη διδακτική της ιστορίας αλλά και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση γενικότερα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδική λογοτεχνία, μουσείο, συμπεριληπτικότητα, αναπαράσταση, εικονοβιβλίο, *Milo's museum*

Η σχέση ανθρώπου-φύσης στη νεοελληνική πεζογραφία και οι παιδευτικές διαστάσεις της λογοτεχνίας. Δύο παραδείγματα ανάλυσης: Η Βενέζη, «Η Χιονάτη της Πάρνηθας», Δ.Χατζή, «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου»

Άκης Μάντζιος, Επίκ. καθ. Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου
Ιωαννίνων.

Άξονας που διαπερνά τη μελέτη είναι η ανάδειξη της πολλαπλής συμβολής της λογοτεχνικής εκπαίδευσης στην αγωγή, τη μεταβίβαση αξιών, την επικοινωνία με τον κόσμο, τη συγκρότηση της ταυτότητας. Θέμα της είναι η διερεύνηση των εκφράσεων συναίρεσης του ανθρώπου με τη φύση και τα πλάσματά της σε κείμενα της νεοελληνικής πεζογραφικής παραγωγής. Συγκεκριμένα, στο πρώτο παράδειγμα ανάλυσης, το διήγημα του Ηλία Βενέζη «Η Χιονάτη της Πάρνηθας» [από τη συλλογή *Ωρα πολέμου* (1946)], που περιλαμβάνεται στο *Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων* για την Ε΄ και Στ΄ τάξη Δημοτικού: θα εστιάσουμε στη διδακτική του αξιοποίηση στη διαμόρφωση της

περιβαλλοντικής αγωγής, της στάσης ζωής απέναντι στο φυσικό περιβάλλον· στην ισόρροπη, αμφίδρομη σχέση ανθρώπου-φύσης –όπως προβάλλεται αφηγηματικά ως διάυλος επικοινωνίας με τον «άλλο» μέσα από τα δάκρυα των ελαφιών που συμμερίζονται τα βάσανα των ανθρώπων–, διακριτικό γνώρισμα του νεοελληνικού πολιτισμού και αξιακός κώδικας, κατ’ αντιδιαστολή προς την κυριαρχική στάση του ανθρώπου έναντι της φύσης. Ακόμη, θα εξετάσουμε τη διαφοροποίηση της εκδοχής της «Χιονάτης» του Βενέζη από εκείνη του ευρωπαϊκού παραμυθιού· την αξιοποίηση στοιχείων που προσιδιάζουν στην παιδική ηλικία και σκέψη· εγκιβωτισμένες αφηγήσεις, καθώς και τις αφηγηματικές τεχνικές του κειμένου, σύμφωνα με τη θεωρία του Genette. Με άξονα την ίδια προβληματική, θα εξετασθεί το κεφ. «Η τελευταία αρκούδα του Πίνδου» από το *Διπλό βιβλίο* (1976) του Δημήτρη Χατζή, απόσπασμα του οποίου αποτελεί μέρος του σχολικού εγχειριδίου *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* για τη Γ’ τάξη Γυμνασίου. Ειδικότερα, ερμηνευτικό σημείο αναφοράς θα είναι η επικοινωνία του κεντρικού χαρακτήρα με την «αρκούδα του Πίνδου», έχοντας εκείνος επιστρέψει στο ποθητό Ντομπρίνοβο μετά από χρόνια συνεχούς απουσίας του ως μετανάστης στη Γερμανία. Η διάψευση του ονείρου της επιστροφής, με την αλλοτρίωση, την αποξένωση από τον πατρίο χώρο που διαπιστώνει στους συντοπίτες του, βρίσκει αντίβαρο μόνο στο «δέσιμό» του με την «αρκουδίτσα»: σ’ αυτή ανακαλύπτει τη ρίζα, την αναλλοίωτη υπόσταση του τόπου· στον «άλλο», στην άγρια φύση, αναγνωρίζει το γνώριμο, το ανάλογό του. Θα μελετηθούν, επίσης, ζητήματα σχετικά με τον αφηγητή, την *εστίαση*, ο υποδειγματικός χαρακτήρας, η διδακτική-παιδαγωγική διάσταση της αφήγησης. Συμπερασματικά, η εργασία θα επιχειρήσει να αναδείξει αφηγηματικές πραγματώσεις της συναίρεσης ανθρώπου-φύσης, με την τελευταία να αποτελεί πεδίο άντλησης αξιών, παιδευτικό πρότυπο για τον άνθρωπο και τη σχέση του με τον κόσμο.

ΛΕΞΕΙΣ–ΚΛΕΙΔΙΑ: λογοτεχνική εκπαίδευση, πολιτισμικοί, αξιακοί κώδικες, περιβαλλοντική αγωγή, ετερότητα, εκδοχές του «άλλου», αφηγηματικές τεχνικές

Τα ζώα ως κεντρικοί ήρωες στα ποιήματα για παιδιά του Χάρη Σακελλαρίου

Μαρία Μήττα, Εκπαιδευτικός, Med, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Ο θεματικός άξονας στον οποίο εμπίπτει η ανακοίνωση, είναι αυτός της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους. Η παρούσα ανακοίνωση αφορά στην ποίηση για παιδιά. Η ποίηση για παιδιά ανήκει στην παιδική λογοτεχνία και αποτελεί ξεχωριστό λογοτεχνικό είδος. Αυτό που περισσότεροι σκέφτονται όταν ακούν για την ποίηση για παιδιά ή γενικότερα για την ποίηση, είναι ένα κείμενο στο οποίο επικρατεί το μέτρο και η ομοιοκαταληξία. Όμως, μετά την αποδοχή του ελεύθερου στίχου, γίνεται αντιληπτό ότι ένας τέτοιος ορισμός είναι ελαττωματικός. Οι τρεις κατηγορίες διαχωρισμού των ποιημάτων του Σακελλαρίου, με βάση τους πρωταγωνιστικούς ρόλους των ζώων, είναι ο ανθρωποκεντισμός, ο οικοκεντισμός και ο διδακτισμός. Ο ανθρωποκεντισμός, αποτελεί μια αντίληψη στην οποία προβάλλεται η ανωτερότητα του ανθρώπου και η έλλειψη ευθυνών απέναντι στα υπόλοιπα είδη του πλανήτη. Από την άλλη, ο οικοκεντισμός προωθεί την ισότητα μεταξύ των ειδών της φύσης. Όλα τα ζώα έχουν ίσα δικαιώματα και αξία και ο άνθρωπος οφείλει να μην διαταράζει την οικολογική ισορροπία προκειμένου να ικανοποιήσει τα προσωπικά του συμφέροντα. Τέλος, ο διδακτισμός ήταν ένα μέρος της λογοτεχνίας που δεν έλειπε κατά τον 19^ο αιώνα από τη λογοτεχνία για παιδιά. Οι πρωταγωνιστές των διδακτικών κειμένων είχαν επίπεδο χαρακτήρα και σκοπός τους ήταν να προβάλουν αξίες και να μεταλαμπαδεύσουν γνώσεις με τις οποίες οι αναγνώστες θα αντιμετώπιζαν την καθημερινότητα. Στις μέρες μας, τα κείμενα στα οποία απουσιάζει ο διδακτισμός θεωρούνται πλέον πετυχημένα, καθώς με αυτόν τον τρόπο ο αναγνώστης δεν κατευθύνεται. Οι στόχοι της έρευνας είναι η ανάδειξη της ζωής των ζώων στο φυσικό τους περιβάλλον, η συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στα ζώα και οι αντιλήψεις που προβάλλει ο ποιητής μέσω των τρόπων παρουσίασης των ζώων. Η μέθοδος στην οποία στηρίχθηκε η έρευνα είναι η Ανάλυση Περιεχομένου, όπου μέσω της παρατήρησης διεξήχθησαν συμπεράσματα για ζώα που χρησιμοποιεί ο Σακελλαρίου. Τα ανθρωποκεντρικά ποιήματα του Σακελλαρίου, περιέχουν την αντίληψη της ανωτερότητας του ανθρώπου. Στα οικοκεντρικά του ποιήματα τα ζώα αντιμετωπίζονται με σεβασμό καθώς ανήκουν, όπως και ο άνθρωπος, στις λειτουργίες της φύσης, η οποία και υμνείται. Η κατηγορία των διδακτικών ποιημάτων του Σακελλαρίου έχει ως στόχο την περισσότερο έμμεση μεταλαμπαδεύση μηνυμάτων, τα οποία οι μικροί αναγνώστες είναι δυνατόν να κατακτήσουν, λαμβάνοντας έτσι αξίες και τρόπους διαχείρισης σημαντικών θεμάτων που εντάσσονται στο κοινωνικό περιβάλλον.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: παιδική ποίηση, ζώα, ανθρωποκεντισμός, οικοκεντισμός, διδακτισμός

Η αξιοποίηση των δίγλωσσων εικονογραφημένων βιβλίων ως μέσο ενδυνάμωσης της πολιτισμικής ταυτότητας παιδιών με προσφυγική και μεταναστευτική καταγωγή

Κούλα Πανάγου, Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού
Θανάσης Κοτσοβός, Υπεύθυνος Εργαστηρίου Πολιτισμού/Παιδικής Βιβλιοθήκης «Μυρσίνη Ζορμπά» Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Αλκηστις Κατσανεβάκη, Υπεύθυνη Παιδαγωγών, Δίκτυο για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Στο Εργαστήρι Πολιτισμού του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στην οδό Αλκαμένους 11β όπου στεγάζεται η παιδική βιβλιοθήκη «Μυρσίνη Ζορμπά» σχεδιάστηκαν μία σειρά από εργαστήρια που σκοπό είχαν να ενισχύσουν την πολιτισμική ταυτότητα παιδιών με προσφυγική και μεταναστευτική καταγωγή αλλά και να πετύχουν την γλωσσική ενδυνάμωση αυτών. Αναγνωρίζοντας την σημαντική αξία των βιβλίων και δη των παιδικών εικονογραφημένων οργανώθηκαν εβδομαδιαία εργαστήρια φιλιανγνωσίας. Στις ομάδες αυτές συμμετείχαν παιδιά ηλικίας 6-9 ετών από διαφορετικές χώρες (Αλβανία, Αίγυπτο, Ρουμανία, Συρία, Ελλάδα,) αλλά και παιδιά Ρομά. Όλα τα παιδιά μιλούσαν εκτός από την μητρική τους γλώσσα, ελληνικά και αγγλικά. Το γλωσσικό επίπεδο των ελληνικών/αγγλικών διαφοροποιούνταν. Ο αριθμός και η σύσταση των ομάδων άλλαζε λόγω των ιδιαίτερων αναγκών των οικογενειών ωστόσο υπήρχε ένας σταθερός πυρήνας παιδιών που βοηθούσε στην ένταξη των νέων μελών. Οι ιστορίες των βιβλίων διαβάζονταν εναλλάξ από τους συντονιστές της ομάδας και τα παιδιά. Στο τέλος της κάθε αφήγησης τα μέλη της ομάδας παρατηρούσαν τον τρόπο γραφής, την απόδοση εννοιών, ανακάλυπταν κοινούς γλωσσικούς κώδικες. Η κάθε συνάντηση έκλεινε με μία εικαστική αναπαράσταση. Ενδεικτικά βιβλία που αξιοποιήθηκαν είναι: Το βατραχέλι, Ευσταθίου Σελάχα –Κατερίνα/ Τυρίκος-Εργάς Γιώργος, εκδ. Πατάκη. Το αλφαβητάρι της ζωής, Ελένη Σβορώνου, εκδ. Καλειδοσκόπιο., Καλημέρα φίλε, Φυλλιώ Νικολούδη, εκδ. Δίπτυχο. Η συνολική διαδικασία, ο σχεδιασμός της οποίας ακολουθούσε τις αρχές της διαπολιτισμικής συμπεριληπτικής εκπαίδευσης ενίσχυσε στην κοινωνική ένταξη των παιδιών. Η αναγνώριση και η αποδοχή της ετερότητας αλλά και ο σεβασμός στην κουλτούρα του άλλου υπήρξαν στόχοι που σε ένα μεγάλο βαθμό αναγνωρίστηκαν από το σύνολο των παιδιών. Παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του δανεισμού βιβλίων στις μητρικές γλώσσες των παιδιών. Αποδείχτηκε ότι η συμμετοχή των παιδιών στην ομάδα της φιλιανγνωσίας ενίσχυσε την αίσθηση του ανήκειν και του μοιράζεσθαι με τους άλλους «ξένους». Ο χώρος του Εργαστηρίου Πολιτισμού λειτούργησε ως ένας χώρος που ενισχύει τις μητρικές γλώσσες των παιδιών και αναγνωρίζει το δικαίωμα του κάθε παιδιού να είναι μοναδικό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: φιλιανγνωσία, ετερότητα, πολιτισμική ενδυνάμωση, ταυτότητα, λογοτεχνία, βιβλιοθήκη

Η «συναλλακτική θεωρία» της Rosenblatt και «Τα τρία μικρά λυκάκια» του Τριβιζά

Φώτη Αλεξάνδρα, Προπτυχιακή φοιτήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Παν/μίου Ιωαννίνων

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται εν γένει την «συναλλακτική» θεωρία της *Louise Rosenblatt*, η οποία εξετάζεται ως μια αναγνωστική θεωρία που δύναται να προσεγγίσει το λογοτεχνικό κείμενο στη διδακτική πράξη. Επιπλέον, η στόχευση της εργασίας βασίζεται στην ανάδειξη, αφενός μεν της συναλλακτικής θεωρίας ως ενός μέσου-αρωγού για την κατανόηση του παραμυθιού και αφετέρου, της παιδαγωγικής αξίας και της χρησιμότητας του παραμυθιού στην παιδική ηλικία, μέσα από την εξεταζόμενη θεωρία. Αδιαμφισβήτητα, η συγκεκριμένη θεωρία προσφέρει χρήσιμα εργαλεία στον/στην εκπαιδευτικό, τα οποία ενισχύουν την μαθητοκεντρική διδασκαλία, κατά την εκπαιδευτική διαδικασία. Τέλος, επιχειρείται να αξιοποιηθεί η εν λόγω θεωρητική βάση για την διδακτική του παραμυθιού, με τίτλο «Τα τρία μικρά λυκάκια» του Ευγένιου Τριβιζά.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: συναλλακτική θεωρία, παραμύθι, Ευγένιος Τριβιζάς

Η Σχολική Δανειστική Βιβλιοθήκη ως χώρος ανάπτυξης της φιλαναγνωσίας και των ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) των μαθητών: το παράδειγμα του 6ου Δημοτικού Σχολείου Μοσχάτου

Νίκα Βασιλική: Δρ., ΕΔΙΠ, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Οι ήπιες δεξιότητες (soft skills) προτάσσονται από το Συμβούλιο της Ευρώπης ως οι δεξιότητες του 21ου αιώνα, συγκροτούν ένα σώμα δεξιοτήτων της προσωπικότητας του ατόμου και περιλαμβάνουν δεξιότητες όπως την κριτική σκέψη (critical thinking), τη δημιουργικότητα (creativity), τη συνεργασία (collaboration), την επικοινωνία (communication), την ευελιξία (flexibility), την πρωτοβουλία (initiative), καθώς και τις κοινωνικές δεξιότητες (social skills).

Βιβλιογραφικά καταγράφονται δύο προσεγγίσεις ως προς τη διδασκαλία και την ανάπτυξή τους εντός της τυπικής εκπαίδευσης: η «γενική» και η «ειδική». Η πρώτη προσέγγιση υποστηρίζει τη διδασκαλία τους, στο πλαίσιο οποιουδήποτε μαθήματος, ως ένα σύνολο γνωστικών διαδικασιών που, στη συνέχεια, θα εφαρμόζονται σε οποιοδήποτε πλαίσιο, ενώ η δεύτερη, η «ειδική», υποστηρίζει ένα ξεχωριστό διδακτικό αντικείμενο για κάθε δεξιότητα που θέλουμε να αναπτύξουμε.

Η σχολική δανειστική βιβλιοθήκη, η οργάνωση και η λειτουργία της οποίας πραγματοποιούνται στο δημοτικό σχολείο με αρκετά μεγάλη ελευθερία και αυτονομία, αποτέλεσε την ευκαιρία για ένα πρόγραμμα εθελοντικής προσφοράς των μαθητών και μαθητριών των μεγάλων τάξεων κατά τις ώρες λειτουργίας του σχολείου και συγκεκριμένα στη διάρκεια των διαλειμμάτων για τέσσερις από τις πέντε εργάσιμες ημέρες του σχολείου.

Το πρόγραμμα, που εφαρμόστηκε στο 6ο Δημοτικό Σχολείο Μοσχάτου, στηρίχθηκε μεθοδολογικά στις αρχές της «Μάθησης βάσει Έργου» (project-based learning) και της ομαδοσυνεργατικής μάθησης (collaborative learning), αφού προηγήθηκε η οργάνωση της βιβλιοθήκης με έναν μαθητοκεντρικό τρόπο που ενίσχυσε την αυτοπεποίθηση και την αυτεπάρκεια των παιδιών τα οποία προσέφεραν εθελοντικό έργο.

Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ο ειδικός τρόπος οργάνωσης της βιβλιοθήκης, το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των μαθητών και μαθητριών, και εξετάζεται αφενός η συμβολή της βιβλιοθήκης στην ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας και αφετέρου το σύνολο των ήπιων δεξιοτήτων που αποκτούν τα παιδιά που εμπλέκονται στη λειτουργία της βιβλιοθήκης.

Επίσης, παρουσιάζονται οι απόψεις των ίδιων των μαθητών και μαθητριών καθώς και των εκπαιδευτικών του σχολείου (μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων), καταγράφονται τα θετικά και αρνητικά της διαφορετικής λειτουργίας της σχολικής βιβλιοθήκης και προτείνεται ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας της σχολικής βιβλιοθήκης.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: ήπιες δεξιότητες, φιλαναγνωσία, σχολική βιβλιοθήκη, εθελοντισμός, μάθηση βάσει έργου

*ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ***Τα μιμίδια των φιλόλογων: Η περίπτωση ψηφιακής λαϊκής ομάδας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.**

Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Κατσαδώρας Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής Λαογραφίας, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Το διαδίκτυο και ειδικότερα τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν επιφέρει μια τομή στον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν οι άνθρωποι, γεγονός που δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και την εκπαιδευτική κοινότητα, η οποία οργανώνεται σε λαϊκές ψηφιακές ομάδες (e-folkgroups) στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στις αλληλεπιδράσεις που πραγματώνονται στις εν λόγω ομάδες εκπαιδευτικών, παρατηρείται η ανταλλαγή μιμιδίων (memes). Πρόκειται συνήθως για μια εικόνα ή κείμενο, ενώ συχνότερα παρατηρείται η συνύπαρξη τόσο εικόνας όσο και συνοδευτικού κειμένου. Η παρούσα εργασία σκοπεύει να αναδείξει τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούν οι εκπαιδευτικοί και ειδικότερα οι φιλόλογοι (ΠΕ02) στις λαϊκές ψηφιακές ομάδες. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζει τα μιμίδια που ανταλλάσσουν στις εν λόγω ομάδες και τα θέματα – ανησυχίες που εκφράζουν μέσω αυτών των μιμιδίων. Για τους σκοπούς της έρευνας επιλέχθηκε το πεδίο του Διαδικτύου και το μέσο κοινωνικής δικτύωσης «Facebook», όπου δίνεται η δυνατότητα δημιουργίας ψηφιακών λαϊκών ομάδων και όπου υπάρχει πληθώρα «φιλολογικών ομάδων». Ειδικότερα, η έρευνα εστίασε στη δημοφιλέστερη ψηφιακή λαϊκή ομάδα φιλόλογων, «ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ ON-LINE», που αριθμεί 28.727 μέλη (έως τις 17 Σεπτεμβρίου 2023) και στα μιμίδια που κοινοποιήθηκαν στο διάστημα από την 1η Σεπτεμβρίου 2022 έως την 1η Ιουνίου 2023, των μηνών δηλαδή που συμπίπτουν με εκείνους ενός σχολικού έτους. Στη μεθοδολογία, αξιοποιήθηκε μεικτή έρευνα με βιβλιογραφική ανασκόπηση δημοσιευμένων άρθρων και πρακτικών συνεδρίων και ποιοτική και ποσοτική ανάλυση περιεχομένου, όπως αυτό προέκυψε από συμμετοχική παρατήρηση (έρευνα πεδίου στον κυβερνοχώρο) σε μία τέτοια ψηφιακή λαϊκή ομάδα φιλόλογων. Πιο αναλυτικά, επιχειρήθηκε ανασκόπηση της βιβλιογραφίας, με στόχο να διερευνηθούν τα μιμίδια ως στοιχείο του λαϊκού πολιτισμού στον κυβερνοχώρο, ενώ ακολούθησε θεματική ανάλυση περιεχομένου, προκειμένου να εξεταστούν τα μιμίδια των φιλόλογων που συγκεντρώθηκαν. Συνολικά, στο διάστημα που μελετήθηκε, οι φιλόλογοι – μέλη της ομάδας αντάλλαξαν 518 εικόνες, εκ των οποίων οι 65 συγκαταλέγονται στα μιμίδια (12,55% από τις συνολικές εικόνες). Τα αποτελέσματα της έρευνας καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι σε αυτές τις ομάδες – που φαίνεται να αναπτύσσουν ισχυρή δυναμική – μέσω των διαδικτυακών μιμιδίων οι φιλόλογοι εκφράζουν κυρίως μια εύθυμη – ίσως και αυτο-σατυρική διάθεση και κοινοποιούν τους προβληματισμούς τους για ποικίλα θέματα της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως προέκυψε από τις κατηγορίες στις οποίες αυτά ταξινομήθηκαν.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ψηφιακές λαϊκές ομάδες, φιλόλογοι, μιμίδια, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, facebook

Προβολή ζητημάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσα από τα διαδικτυακά μιμίδια: η περίπτωση της εξεταστικής περιόδου των φοιτητών.

Καρδαμήλα Ευηλένα, Υποψήφια διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Η εργασία επιδιώκει να μελετήσει την περίπτωση των εθνικών εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα που υλοποιήθηκαν τα δύο τελευταία χρόνια στην ελληνική εκπαίδευση ως ένα παράδειγμα μεταφοράς της διεθνούς συζήτησης για την αξιολόγηση των αριθμών ως μορφή εκπαιδευτικής διακυβέρνησης. Το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας έλκει από σύγχρονες τάσεις στη συγκριτική εκπαίδευση, όπως αυτές της εκπαιδευτικής έλξης (approach) και της διάχυσης

(diffusion). Μεθοδολογικά αξιοποιεί την ανάλυση λόγου και την ανάλυση περιεχομένου των θεσμικών κειμένων που συνοδεύουν την θεσμοθέτηση και την εφαρμογή των εν λόγω εξετάσεων, καθώς και κείμενα που σχετίζονται με την εφαρμογή του διεθνούς προγράμματος PISA. Φιλοδοξούμε με τον τρόπο αυτό να αναλύσουμε τον νέο αυτό θεσμό μέσα από το πρίσμα κυρίαρχων τάσεων όπως είναι η διακυβέρνηση των αριθμών (governingbynumbers) και η έμφαση σε ποσοτικά στοιχεία ως τεκμήρια ποιότητας στην εκπαίδευση.

Πιο αναλυτικά, η εργασία εκκινεί από την θεωρητική παρουσίαση της συζήτησης για τη διεθνή εκπαιδευτική διακυβέρνηση και το ρόλο των διεθνών οργανισμών στη διαμόρφωση προτεραιοτήτων και πρακτικών στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η συζήτηση για τη λογική της διακυβέρνησης των αριθμών στην εκπαίδευση, και στην ποσοτική αξιολόγηση σε επίπεδο εκπαιδευτικών συστημάτων. Γίνεται ειδική εκτεταμένη αναφορά στο πρόγραμμα PISA, τη λογική, τις βασικές παραδοχές και τις επιδράσεις του σε εκπαιδευτικά συστήματα διεθνώς. Στο τελευταίο κομμάτι της εργασίας, παρουσιάζεται το πλαίσιο και η λογική των εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα στην ελληνική εκπαίδευση, οι οποίες στο δημόσιο λόγο ονομάστηκαν συμβολικά «ελληνική PISA». Επιδιώκουμε έτσι να αναδείξουμε τις τελευταίες ως παράδειγμα πολιτικής διάχυσης και υιοθέτησής της στο ελληνικό εκπαιδευτικό τοπίο. Τέλος, παρουσιάζονται ορισμένα από τα πορίσματα της ΑΔΙΠΠΔΕ για τα αποτελέσματα των εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα και επιχειρούμε να συνδέσουμε τις προτάσεις της ανεξάρτητης αρχής με διακηρυγμένους στόχους της ελληνικής εκπαιδευτικής πολιτικής της τελευταίας περιόδου.

Η έρευνα είναι ποιοτική και βασίζεται στην ανάλυση λόγου και στην ανάλυση περιεχομένου α. κειμένων του ΟΟΣΑ που αφορούν το πρόγραμμα PISA και τη στοχοθεσία του

β. θεσμικών κειμένων σχετικά με την οργάνωση και διεξαγωγή των εθνικών εξετάσεων διαγνωστικού χαρακτήρα

γ. της έκθεσης της ΑΔΙΠΠΔΕ σχετικά με τις εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διεθνής εκπαιδευτική διακυβέρνηση, διακυβέρνηση των αριθμών, διάχυση πολιτικής, ικανότητες, ποιότητα στην εκπαίδευση, εθνικές εξετάσεις διαγνωστικού χαρακτήρα

Εκπαιδευτικά εργαλεία εκμάθησης μουσικής στον λαϊκό μουσικό πολιτισμό του 18ου αι.: η περίπτωση του Κεμαντζέ Ρουμί.

Κατσούρας Σωτήριος, Υποψήφιος Διδάκτορας, Π.Τ.Ν. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Η ανακάλυψη που έγινε από τον γράφοντα και παρουσιάστηκε στο άρθρο του: *Kemangeh Roumy: a Multistring Instrument in Epirus* αποτέλεσε την αφορμή για την ιστορική έρευνα και ανάδειξη της εκπαιδευτικής σπουδαιότητας και συμβολής αυτού του οργάνου στην θρησκευτική-λειτουργική και λαϊκή μουσική των Βαλκανίων, της Ελληνικής και Ηπειρώτικης μουσικής. Η παράλληλη πορεία της επιτελεστικής και εκπαιδευτικής χρήσης του οργάνου αυτού έπαυσε μόλις στις αρχές του 20^{ου} αι.

Το πολύχορδο τοξωτό υπήρξε μαζί με το ταμπούρ (tanbur) εποπτικό μέσο για τη διδασκαλία της Βυζαντινής αλλά και της ανατολικής μουσικής τον 18ο και 19ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη, την Μολδοβλαχία, και ίσως και στην Ήπειρο. Το «μεγάλο βιολί» όπως ονομάστηκε από τον *Φιλοξένη*, υπήρξε το πιο δημοφιλές όργανο εκείνης της περιόδου, πράγμα που υποδεικνύει ότι οι περισσότεροι φιλόμουσοι μάθαιναν το «μεγάλο βιολί» και ίσως χρησιμοποιήθηκε σαν εποπτικό όργανο διδασκαλίας περισσότερο απ' οποιοδήποτε άλλο. Σημαντικές προσωπικότητες της μουσικής τουλάχιστον από τα μέσα του 18ου αι. μέχρι και τις αρχές του 20ου αι. χρησιμοποίησαν και δίδαξαν την Βυζαντινή και Ανατολική μουσική με αυτό το όργανο. Επιπροσθέτως η παλαιότητα και συχνή παρουσία του *Kemangeh Roumy* στην μουσική της Ηπείρου είναι βέβαιο ότι επηρέασε την τοπική μουσική και βοήθησε ποικιλοτρόπως τις άτυπες μορφές μάθησης και διδασκαλίας της μουσικής στην Ήπειρο.

Σκοπός της έρευνας αυτής είναι να εντοπίσει τους τρόπους διδασκαλίας του *Κεμαντζέ Ρουμί* και κατ' επέκταση του *βιολιού*, και της θεωρίας της λειτουργικής και κοσμικής μουσικής στον ελληνικό μουσικό πολιτισμό και

ειδικότερα στην Ήπειρο. Ο τρόπος συλλογής των δεδομένων για την εργασία αυτή ήταν κυρίως η βιβλιογραφική και εικονογραφική έρευνα σε πηγές που αναφέρονται στην μουσική εκπαίδευση της Ηπείρου, Κωνσταντινούπολης, Μολδοβλαχίας, της Βυζαντινής και Οθωμανικής περιόδου. Επίσης, ερευνήθηκε η δραστηριότητα σημαντικών μουσικών προσωπικοτήτων που αποδεδειγμένα υπήρξαν επιτελεστές, διδάσκαλοι και συγγραφείς της μουσικής θεωρίας αλλά και του πολύχορδου οργάνου. Τέλος η ερμηνευτική και συγκριτική μουσική ανάλυση ήταν ένα σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο για την εξήγηση των μουσικών ιδιωμάτων αυτών των περιοχών.

Συμπερασματικά η εκπαιδευτική επιρροή του νέο-ανακαλυφθέντος αυτού οργάνου και η λειτουργία του ως εποπτικό μέσο στην διδασκαλία της θεωρίας και πράξης της λειτουργικής (Βυζαντινής) αλλά και λαϊκής μουσικής των Βαλκανίων και της Ηπείρου είχε αγνοηθεί παντελώς μέχρι σήμερα. Ενώ στον λαϊκό πολιτισμό αποδεχόμαστε ότι η μορφή μάθησης και διδασκαλίας είναι κυρίως μια προφορική και άτυπη διαδικασία, το παράδειγμα αυτού του πολύχορδου δεικνύει την ύπαρξη στοιχείων μιας τυπικής εκπαίδευσης, οργανωμένης, παράλληλης με την διδασκαλία της Βυζαντινής λειτουργικής μουσικής και με βαθύτερες ρίζες και ιδιαίτερο παρελθόν σε όλη τη Βαλκανική, Ελληνική αλλά και Ηπειρώτικη μουσική.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ιστορική μουσική παιδαγωγική, KemangehRoumy, διδασκαλία βιολιού, εποπτικό μέσο διδασκαλίας, τυπική και άτυπη μάθηση.

Το λαϊκό παραμύθι ως αφηγηματικό και μυθοπλαστικό υλικό. Ο Τρομάρας στο μόνον της ζωής του ταξείδιον.

Μυλωνάκης Νικόλαος, MSc, MEd, Φιλολόγος, Υποψήφιος διδάκτορας Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α., Πρόεδρος της Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος.

Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να παρουσιάσει τη σύγκλιση δύο λογοτεχνικών ειδών (παραμύθι και διήγημα) στο έργο του Γ. Βιζυηνού Το μόνον της ζωής του ταξείδιον και ειδικότερα τη λογοτεχνική μετάπλαση μοτίβων και θεμάτων που συναντάμε στα λαϊκά παραμύθια. Εκκινώντας από τη σχέση «μύθου» και «αφήγησης», «ψεύδους» και «αλήθειας» κατά τις ρήσεις των Η. Blumenberg και Μ. Η. Abrams γίνεται αναφορά στη γραπτή και προφορική λαϊκή λογοτεχνία και μέσα από τις απόψεις του W.J. Ong καταφαίνεται η συνύπαρξη της προφορικότητας ως χαρακτηριστικό της συλλογικής μνήμης και καλλιτεχνικής δημιουργίας καθώς το λαϊκό παραμύθι διασώζει αρχαϊκά και παλαιά θέματα και μοτίβα και η ατομική φαντασία το προσαρμόζει γλωσσικά και αισθητικά οδηγώντας στη γέννηση του λογοτεχνικού παραμυθιού. Ο Γ. Βιζυηνός εγκαινιάζει τη μεταμφίεση ανάμεσα στο λαϊκό και λόγιο με την αναπροσαρμογή του Τρομάρα στο Το μόνον της ζωής του ταξείδιον μέσα από το εγκιβωτισμένο παραμύθι που παρατίθεται στην πρώτη κιόλας ενότητα του διηγήματος. Η εγκιβωτισμένη παραμυθική ιστορία αποτελεί μια επανεγγραφή κύριων δομικών και μορφικών στοιχείων ενός λαϊκού παραμυθιού σε ένα αφηγηματικό κείμενο και καταδεικνύει ότι το παραμύθι αποδεσμεύει τη δημιουργική φαντασία από την «πραγματική κοσμοαντίληψη». Με αυτόν τον τρόπο γίνεται φανερό ότι αναπτύσσεται μεταξύ των λογοτεχνικών ρευμάτων της γραπτής/λόγιας λογοτεχνίας και της φιλολογικής λαογραφίας («Μνημεία του λόγου» κατά τον Ν. Πολίτη) ένα πλέγμα σχέσεων (διακειμενικότητα) διαχρονικά και συγχρονικά που λειτουργούν ως δομικό στοιχείο σε κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Στο Το μόνον της ζωής του ταξείδιον ο Βιζυηνός χρησιμοποιεί το λαϊκό παραμύθι ως αφηγηματικό και μυθοπλαστικό υλικό σε ένα διήγημα που προορίζεται για το ενήλικο κοινό του εξυπηρετώντας με αυτόν τον τρόπο την πλοκή της ιστορίας του αντιπαραθέτοντας στα μυθοπλαστικά του στοιχεία το αυτοβιογραφικό του υλικό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Λαϊκό παραμύθι, Το μόνον της ζωής του ταξείδιον, Τρομάρας, προφορικότητα, γραπτή και προφορική λαϊκή λογοτεχνία, εγκιβωτισμός

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ενισχύοντας την κατανόηση των μαθητών-τριών: Η περίπτωση των προ-αναγνωστικών στρατηγικών

Αγγελόπουλος Γεώργιος, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν.Ηλείας

Μπακοπούλου Ιωάννα, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν.Αχαΐας

Αγγελόπουλος Νικόλαος, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Ν.Αχαΐας

Η κατανόηση αποτελεί μια πολύπλευρη λειτουργία που απαιτεί την ενεργό εμπλοκή του αναγνώστη για την εξαγωγή νοήματος. Ως εκ τούτου, ο αναγνώστης αποτελεί έναν σημαντικό συντελεστή που ολοκληρώνει προοδευτικά το έργο του συγγραφέα. Στο πλαίσιο αυτό οι εκπαιδευτικοί αξιοποιούν μια σειρά από στρατηγικές ανάγνωσης προκειμένου να παρακινήσουν τους/τις μαθητές-τριες να μη λειτουργούν ως παθητικοί δέκτες του μηνύματος των κειμένων. Η περιδιάβαση στη σύγχρονη βιβλιογραφία αναδεικνύει την αποτελεσματικότητα των στρατηγικών ανάγνωσης στην οικοδόμηση του νοήματος από οποιοδήποτε γραπτό κείμενο. Μάλιστα, ταξινομούνται σε προ-αναγνωστικές στρατηγικές, στρατηγικές κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης και μετα-αναγνωστικές στρατηγικές. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη του ρόλου των προ-αναγνωστικών στρατηγικών στην καλλιέργεια και ενίσχυση της κατανόησης του κειμένου. Άλλωστε, οι στρατηγικές προ-ανάγνωσης έχουν ως στόχο την ενεργοποίηση των πρότερων γνώσεων του/της μαθητή-τριας για το κεντρικό θέμα ενός αποσπάσματος ώστε να τον/την ενθαρρύνουν να το επεξεργαστεί με μεγαλύτερο ενδιαφέρον στη συνέχεια. Η αναζήτηση στην υπάρχουσα βιβλιογραφία αναδεικνύει ένα πλήθος από προ-αναγνωστικές στρατηγικές που μπορεί ο/η εκπαιδευτικός να συμπεριλάβει στη διδακτική του μεθοδολογία ανάλογα με τη βαθμίδα εκπαίδευσης, με την τάξη και με το μαθητικό δυναμικό που έχει στη διάθεσή του/της. Οι στρατηγικές που έχουν επιλεγεί για να συμπεριληφθούν στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο, με συγκεκριμένα διδακτικά παραδείγματα που αντλούνται από τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας του Δημοτικού και ένα μέρος από αυτά έχουν εφαρμοστεί κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας. Αναλύοντας τη διδακτική μεθοδολογία που ακολουθείται κάθε φορά, αναδεικνύεται η προστιθέμενη αξία της καθεμίας στρατηγικής ως ένα επιπλέον διδακτικό εργαλείο στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: *κατανόηση, κείμενο, αναγνώστης, προ-αναγνωστικές στρατηγικές, διαφοροποίηση*

Η χρήση του ιστότοπου «Τραγουδώντας ελληνικά με τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ» για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας μέσω τραγουδιών σε σχολεία της ομογένειας στη Νέα Υόρκη

Διονυσίου Ζωή, Αν. Καθηγήτρια, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Douskalis Peter, Υποψήφιος Διδάκτορας, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ζαρκάδα Μαρία, ΜΑ, Τμήμα Μουσικών Σπουδών, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Η χρήση τραγουδιών είναι μία διαδεδομένη τακτική στη διδασκαλία και εκμάθηση ξένης γλώσσας σύμφωνα με σύγχρονες γλωσσοπαιδικές μελέτες. Ιδιαίτερα όταν πρόκειται για γλώσσα κληρονομιάς, τα τραγούδια και η

μουσική αναδεικνύουν ακόμα περισσότερο το πολιτισμικό πλαίσιο της γλώσσας, και δυναμώνουν την αίσθηση της πολιτισμικής ταυτότητας σε σχέση με τη γλώσσα. Και τα δύο αυτά στοιχεία, το πολιτισμικό πλαίσιο και η αίσθηση της ταυτότητας είναι ιδιαίτερα σημαντικές παράμετροι στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως γλώσσας κληρονομιάς στην ομογένεια. Ο ιστότοπος «Τραγουδώντας ελληνικά με τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ» σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (2022), αξιοποιώντας μία συλλογή 84 παιδικών τραγουδιών που παραχωρήθηκαν από την Μαρίζα Κωχ στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο με σκοπό την αξιοποίησή τους. Η διατμηματική επιστημονική ομάδα που συγκροτήθηκε για τη δημιουργία του ιστότοπου ασχολήθηκε με την καταγραφή, μεταγραφή και προετοιμασία του μουσικού υλικού και δημιούργησε πρωτότυπο παιδαγωγικό και μουσικοπαιδαγωγικό υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και της μουσικής. Τα τραγούδια προτείνονται ως διδακτικοί πόροι και εργαλεία για την εκμάθηση των ελληνικών ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας ή γλώσσας κληρονομιάς, καθώς και ως μέσο για την κατανόηση του ελληνικού πολιτισμού. Ο ιστότοπος παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε παρτιτούρες των τραγουδιών, σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία της μουσικής, σχόλια και προτάσεις για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού, ηχογραφήσεις των τραγουδιών και πληροφορίες για την δημιουργό Μαρίζα Κωχ. Κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2022-23 ο διδακτορικός φοιτητής του Ιονίου Πανεπιστημίου Peter Douskalis, ομογενής ο ίδιος, πραγματοποίησε έρευνα δράσης συνεργαζόμενος με εκπαιδευτικούς ελληνικής γλώσσας που εργάζονται σε δύο ελληνικά σχολεία της Νέας Υόρκης. Παράλληλα, ενορχήστρωσε και ηχογράφησε κάποια από τα ανέκδοτα τραγούδια του ιστότοπου με σκοπό να γίνουν πιο εύχρηστα από τους εκπαιδευτικούς και αποτύπωσε τις ανάγκες των εκπαιδευτικών ελληνικής γλώσσας που χρησιμοποίησαν μέρος του υλικού του ιστότοπου. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αναδείξει πώς το υλικό του ιστότοπου «Τραγουδώντας ελληνικά με τα τραγούδια της Μαρίζας Κωχ» ανταποκρίνεται στις ανάγκες των εκπαιδευτικών ελληνικής γλώσσας στα δύο σχολεία όπου πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Παράλληλα παρουσιάζεται η φιλοσοφία του αποθετηρίου και του εκπαιδευτικού υλικού που περιλαμβάνεται σε αυτόν σε σχέση με τις σύγχρονες τάσεις στην εκμάθηση των ελληνικών ως γλώσσα κληρονομιάς. Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν πώς το μουσικό υλικό του ιστότοπου μπορεί να συμβάλει στη προβολή, διάδοση και εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στην ομογένεια, καθώς και στη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας και του ελληνικού πολιτισμού.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μαρίζα Κωχ, διδασκαλία ελληνικής γλώσσας, ελληνικά ως δεύτερη/ξένη γλώσσα, γλώσσα κληρονομιάς, ελληνικός πολιτισμός, ελληνική ομογένεια

Γνώσεις και Διδακτικές Πρακτικές Εκπαιδευτικών για τη Διδασκαλία της Παραγωγής Γραπτών Κειμένων

Καλαθάρη Αργυρώ, Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Π.Τ.Δ.Ε., Α.Π.Θ.

Αϊδίνης Αθανάσιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε. Α.Π.Θ.

Η παραγωγή γραπτών κειμένων αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία που απαιτεί την ενεργοποίηση μιας σειράς γνωστικών διεργασιών που συνδέονται τόσο με γνώσεις για την ίδια τη διαδικασία της παραγωγής όσο και με γνώσεις για το θέμα, την κειμενική δομή αλλά και το γλωσσικό σύστημα. Στη βιβλιογραφία τόσο τη διεθνή όσο και την ελληνική αναφέρεται ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην παραγωγή αποτελεσματικών γραπτών κειμένων, ενώ ταυτόχρονα θεωρείται μία βαρετή και καθόλου ενδιαφέρουσα δραστηριότητα. Με βάση αυτά τα δεδομένα η διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων αποκτά σημαντικό ρόλο, καθώς τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται προτάσεις στη βιβλιογραφία για τη χρήση σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις γνώσεις των εκπαιδευτικών για τα θεωρητικά μοντέλα παραγωγής γραπτών κειμένων αλλά και τις διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιούν στην τάξη. Επιπλέον, ερευνήθηκε αν οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τον εαυτό τους ικανό συντάκτη κειμένων και αν η παραγωγή γραπτών κειμένων αποτελεί μια ευχάριστη δραστηριότητα και καταλαμβάνει σημαντικό μέρος της γλωσσικής διδασκαλίας. Στην έρευνα συμμετείχαν ογδόντα οχτώ (88) εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι συμπλήρωσαν ένα ερωτηματολόγιο που αποτελούνταν από εικοσιπέντε (25) ερωτήσεις, εκτός αυτών που αφορούσαν τα δημογραφικά

στοιχεία, κατανεμημένες σε τρεις άξονες. Οι ερωτήσεις του πρώτου άξονα διερευνούσαν τις εκτιμήσεις των εκπαιδευτικών για την ικανότητά τους να παράγουν κείμενα καθώς και τα συναισθήματά τους όταν οι ίδιοι παράγουν κείμενα ή διδάσκουν παραγωγή γραπτών κειμένων. Στον δεύτερο άξονα ερευνήθηκαν οι γνώσεις των εκπαιδευτικών για τα μοντέλα παραγωγής γραπτών κειμένων και τις σύγχρονες προσεγγίσεις για τη διδασκαλία. Στην τρίτη ενότητα μελετήθηκαν οι διδακτικές πρακτικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί για τη διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στην έρευνα έχουν ελάχιστη κατάρτιση για τη διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων, ωστόσο έχουν επαρκείς γνώσεις για τα θεωρητικά μοντέλα. Θεωρούν τόσο την προσωπική τους ενασχόληση όσο και τη διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων ευχάριστη δραστηριότητα για τις οποίες αισθάνονται ιδιαίτερα αποτελεσματικοί. Ωστόσο, η διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων βασίζεται στο σχολικό εγχειρίδιο χωρίς ιδιαίτερη έμφαση στις φάσεις της παραγωγής, οι παραγωγές είναι ατομικές και όχι ομαδικές, τα θέματα προεπιλέγονται από τους εκπαιδευτικούς και η παραγωγή πραγματοποιείται στο σχολείο αλλά και στο σπίτι. Τα αποτελέσματα αυτά συζητούνται στη βάση σύγχρονων προσεγγίσεων για τη διδασκαλία της παραγωγής γραπτών κειμένων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Παραγωγή γραπτών κειμένων, διδακτικές πρακτικές στην παραγωγή γραπτών κειμένων, φάσεις παραγωγής γραπτών κειμένων, γραπτός λόγος.

Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη Δανία: μελέτη περίπτωσης ο “Παιδόκηπος”

Καλάκου Παναγιώτα, Δρ, Εκπαιδευτικός, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Οικονομίδου Χρυσή Αλεξάνδρα, Εκπαιδευτικός, Παιδόκηπος

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στη διασπορά αποτελεί διαχρονικά κύριο πυλώνα μεταβίβασης και διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς καθώς και ενίσχυσης της ελληνικής ταυτότητας, ενώ έχει μακρόχρονη ιστορία πολλών δεκαετιών. Ωστόσο, το πεδίο της διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας παρουσιάζει ελλείψεις και μειονεκτήματα και χρήζει εκσυγχρονισμού και αναδιοργάνωσης. Έχοντας λάβει υπόψη το συνεχώς αυξανόμενο φαινόμενο της μετανάστευσης των Ελληνίδων και Ελλήνων στη Δανία, το οποίο αποτελεί να μεν αποτέλεσμα του σύγχρονου παγκοσμιοποιημένου κοινωνικού μοντέλου, δημιουργεί δε πολλαπλούς κοιτώνες ελληνισμού, επιβεβαιώνεται η ανάγκη δημιουργίας κέντρων εκμάθησης και καλλιέργειας της ελληνικής γλώσσας, της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού. Για την ανταπόκριση στις προκλήσεις αυτής της πραγματικότητας και τη διεύρυνση του πολιτισμικού και γλωσσικού ορίζοντα των ελληνικής καταγωγής μαθητριών και μαθητών της Δανίας καθώς και τη διατήρηση της ελληνικής ταυτότητας, μελετώνται και παρουσιάζονται οι φορείς ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και το πλαίσιο λειτουργίας τους. Επιδιώκεται, λοιπόν, η παρουσίαση της εκπαιδευτικής πολιτικής της Δανίας, των φορέων ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και των διδακτικών υλικών και εργαλείων που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας. Επιπροσθέτως, επιχειρείται η ανάδειξη των δυσκολιών και εμποδίων που αντιμετωπίζουν τόσο οι εκπαιδευτικοί, όσο και οι μαθητές κατά τη διδασκαλία και εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας αντίστοιχα. Σκοπό του άρθρου αποτελεί, λοιπόν, η χαρτογράφηση της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στη Δανία, η αποτύπωση των ιδιαιτεροτήτων που παρουσιάζει η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας καθώς και η παρουσίαση του φορέα ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης, ονόματι “Παιδόκηπος”.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: ελληνόγλωσση εκπαίδευση, διασπορά, δεύτερη/ ξένη γλώσσα, Δανία, Ελληνοπαίδες, Τμήματα Ελληνικής Γλώσσας

Η επίδραση μιας εκπαιδευτικής παρέμβασης στην ανάγνωση λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα σε μαθητές της Α΄ τάξης δημοτικού σχολείου

Μισυρή Σοφία, Απόφοιτη Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας Παν/μίου Πατρών

Τσεσμελή Στυλιανή, Μόνιμη Επικ. Καθηγήτρια, Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας Παν/μίου Πατρών

Δημάκος Ιωάννης, Μόνιμος Επικ. Καθηγητής, Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας Παν/μίου Πατρών

Σύμφωνα με αναπτυξιακά μοντέλα κατάκτησης του γραμματισμού, η κατάκτηση της ανάγνωσης λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα ανήκει στον πυρήνα της αναγνωστικής διαδικασίας που συνιστά το ορθογραφικό στάδιο, μετά την κατάκτηση του θεμελιώδους σταδίου, όπου οι μαθητές κατακτούν τις απλές αντιστοιχίες φωνήματος-γραφήματος. Στην ελληνική γλώσσα, οι μαθητές λόγω της φωνολογικής διαφάνειας του ορθογραφικού συστήματος, μαθαίνουν γρήγορα τις αντιστοιχίες φωνήματος-γραφήματος καθώς και τις λέξεις με απλή συλλαβική δομή (π.χ., καλάθι), ενώ αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην κατάκτηση της ανάγνωσης λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα (π.χ. ντύνομαι). Σκοπός της μελέτης ήταν να διερευνηθεί η επίδραση της εκπαιδευτικής παρέμβασης στην ανάγνωση λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα σε δύο μαθητές (1 αγόρι, 1 κορίτσι, Μ.Ο. χρονολογικής ηλικίας= 5.8 ετών) τυπικής ανάπτυξης, οι οποίοι φοιτούσαν στην Α΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου. Στους συμμετέχοντες χορηγήθηκαν σταθμισμένα κριτήρια αναγνώρισης των γραμμάτων, κατάκτησης των φθόγγων, ανάγνωσης συλλαβών, φωνολογικής ενημερότητας (κατάτμησης ψευδολέξεων σε φωνήματα, διάκρισης και απαλοιφής φωνημάτων) και εκφραστικού λεξιλογίου. Έπειτα, τους χορηγήθηκαν μη σταθμισμένες δοκιμασίες ανάγνωσης και γραφής λέξεων με και χωρίς συμφωνικά συμπλέγματα. Η εκπαιδευτική παρέμβαση διακρίθηκε σε αρχική αξιολόγηση (3 συνεδρίες), διδακτικό πρόγραμμα (10 συνεδρίες) και τελική αξιολόγηση (3 συνεδρίες). Το πειραματικό υλικό της εκπαιδευτικής παρέμβασης αποτέλεσαν λέξεις που εμπεριείχαν 20 συμφωνικά συμπλέγματα, οι οποίες διακρίθηκαν σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το είδος του συμπλέγματος: (i) λέξεις με συμπλέγματα δύο γραμμάτων (N=4) που αποδίδονται με έναν φθόγγο στην ελληνική γλώσσα (π.χ., μπαλό*ν*i /ba*l*o*n*i/) (ii) λέξεις με συμπλέγματα δύο γραμμάτων (N=12) που αποδίδονται ως δύο ξεχωριστοί φθόγγοι (π.χ. στά*δ*ιο /sta*d*io/, και (iii) λέξεις με συμπλέγματα τριών γραμμάτων (N=4) που αποδίδονται ως τρεις ξεχωριστοί φθόγγοι (π.χ., στ*ρ*ίβω /st*r*ivo). Οι λέξεις, επίσης, διαχωρίστηκαν σε δύο κατηγορίες (διδαγμένες, αδίδακτες) ανάλογα με την ένταξή τους στο διδακτικό πρόγραμμα με σκοπό να αξιολογηθεί η επίδραση της παρέμβασης αλλά και της γενίκευσης της μάθησης από τις διδαγμένες στις αδίδακτες λέξεις που εμπεριείχαν τα ίδια συμφωνικά συμπλέγματα. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι και οι δύο μαθητές βελτίωσαν τις επιδόσεις τους στην ανάγνωση των λέξεων σε όλες τις κατηγορίες των συμφωνικών συμπλεγμάτων μετά τη διδακτική παρέμβαση, ενώ υπήρξε ετερογένεια των αναγνωστικών τους επιδόσεων στα διάφορα είδη των συμπλεγμάτων. Επίσης, οι μαθητές βελτίωσαν όχι μόνο τις επιδόσεις τους στις διδαγμένες λέξεις ως αποτέλεσμα της διδασκαλίας αλλά και στις αδίδακτες ομόλογες λέξεις ως αποτέλεσμα της γενίκευσης της μάθησης στις αδίδακτες λέξεις. Η παρούσα μελέτη είναι συμβατή με τη διεθνή βιβλιογραφία, ενώ τα αποτελέσματά της ενέχουν σημαντικές προτάσεις για τη διδασκαλία της ανάγνωσης λέξεων με συμφωνικά συμπλέγματα στην ελληνική γλώσσα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ανάγνωση, Αρχάριοι αναγνώστες, Εκπαιδευτική Παρέμβαση, Συμφωνικά συμπλέγματα.

*ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ***Ιστορική Σκέψη και Συνείδηση Υποψήφιων Δασκάλων, από την οπτική της Διδακτικής της Ιστορίας**

Ελένη Αποστολίδου, Επίκ. Καθηγήτρια Διδακτικής της Ιστορίας στο Π.Τ.Δ.Ε. Ιωαννίνων

Πρόκειται για την ανάλυση δύο δειγμάτων από δύο διαφορετικές ομάδες προπτυχιακών φοιτητών πανεπιστημίου, η πρώτη από το πρώτο έτος του τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης στα Ιωάννινα και η δεύτερη από το τέταρτο έτος. Λαμβάνοντας υπόψιν σχετική διεθνή και ελληνική έρευνα για την κατάρτιση εκπαιδευτικών στη σχολική ιστορία, η εργασία επιχειρεί να αξιολογήσει τον αντίκτυπο της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη Διδακτική της Ιστορίας, στους φοιτητές/υποψήφιους δασκάλους όσον αφορά την ανάπτυξη της ιστορικής σκέψης. Η πανεπιστημιακή εκπαίδευση στη Διδακτική της Ιστορίας, και σύμφωνα με γνωστούς παιδαγωγούς της ιστορίας και συγχρόνως συμβούλους σε διεθνείς οργανισμούς και διεθνή ερευνητικά πρότζεκτ, οφείλει να συνδυάζει: μία πολύ καλή γνώση της θεωρίας και της μεθοδολογίας της ιστορικής επιστήμης, γνώση της υπάρχουσας εμπειρικής έρευνας όσον αφορά τις γνωστικές προϋποθέσεις της ιστορίας και του παρελθόντος από τους μαθητές διαφορετικών ηλικιών, γνωστική ψυχολογία, και γνώση γενικών παιδαγωγικών, πάλι όσον αφορά τους όρους μάθησης, όπως και τη διαχείριση της τάξης. Όλα τα παραπάνω τροφοδοτούν τα προγράμματα εκπαίδευσης δασκάλων της ιστορίας στο πανεπιστήμιο όπως και στο ΠΤΔΕ Ιωαννίνων. Η εργασία επιχειρεί να αξιολογήσει, την ικανότητά των φοιτητών να 'μεταφέρουν' όσα αποκομίζουν από τη Διδακτική της Ιστορίας στο πανεπιστήμιο, και ειδικά τη γνώση της ιστορίας ως επιστήμης, στην άρθρωση της δικής τους αφήγησης του παρελθόντος. Τα ευρήματα προέκυψαν μέσω μιας διαδικασίας αναλυτικής επαγωγής. Αναζητήθηκαν επαναλαμβανόμενα μοτίβα στις γραπτές απαντήσεις των φοιτητών και συμπεριλήφθηκαν σε κατηγορίες που προέκυψαν από τα δεδομένα της έρευνας. Υπάρχει η ένδειξη ότι, αν και οι τεταρτοετείς προπτυχιακοί φοιτητές αντιλαμβάνονται την ιστορική σκέψη με τρόπο που πλησιάζει αυτό των επαγγελματιών ιστορικών, παράγουν το ίδιο άκρικο μοτίβο της αφήγησης της ιστορίας της Ελλάδας, όπως και οι πρωτοετείς προπτυχιακοί φοιτητές. Στο τέλος της εργασίας θα επιχειρηθεί μία αποτίμηση του κατά πόσο η στοχευμένη κατάρτιση των μελλοντικών εκπαιδευτικών μπορεί να ανταγωνιστεί αντιλήψεις του πολιτισμικού τους περιβάλλοντος.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Ιστορική Σκέψη, Ιστορική Συνείδηση, εκπαίδευση υποψήφιων δασκάλων

Κινητή Ιστορία και Ενσώματη μάθηση

Μαρία Μαυρομάτη, Δρ. διδακτικής της Ιστορίας, Φιλολόγος ΠΕ02

Η θεωρία της ενσώματης μάθησης υιοθετεί την άποψη πως το σώμα νοηματοδοτεί την εμπειρία και πως η μάθηση είναι μια διαδικασία που περιλαμβάνει μαζί το σώμα και το νου, σε αντίθεση με θεωρίες μάθησης που υποστηρίζουν πως η μάθηση συμβαίνει αποκλειστικά διανοητικά. Η θεωρία αυτή κερδίζει το ενδιαφέρον ολοένα και περισσότερων εκπαιδευτικών, ειδικά στη διδασκαλία των μαθηματικών, των φυσικών επιστημών και της εκμάθησης δεύτερης γλώσσας. Στον χώρο της ιστορικής μάθησης, κι ενώ πρόσφατα άρχισαν να γίνονται τα πρώτα βήματα για την σύγκλιση της τοπικής ιστορίας και της κινητής μάθησης, το θεωρητικό πλαίσιο της ενσώματης μάθησης δεν έχει

αξιοποιηθεί επαρκώς προκειμένου να εντοπιστούν πιθανά σημεία που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν πρακτικές της κινητής ιστορικής μάθησης. Η κινητή ιστορία, δηλαδή η πραγματοποίηση δραστηριοτήτων τοπικής ιστορίας χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της κινητής μάθησης, προκύπτει από τον συνδυασμό της περιήγησης σε τοποθεσίες που αποτελούν χώρους μνήμης και συνύπαρξης με το παρελθόν, με τις δυνατότητες που προσφέρει η κινητή τεχνολογία μεταφέροντας, μέσω της οθόνης ενός κινητού ή ενός τάμπλετ, τον χώρο και τις συνθήκες μάθησης έξω από την τάξη, οπουδήποτε μπορεί να γίνει σύνδεση με το παρελθόν. Μέσω ειδικά σχεδιασμένων εφαρμογών για κινητές συσκευές ή λογισμικών γενικής χρήσης, οι χρήστες/ριες είναι σε θέση να αναβιώσουν τις χρήσεις του χώρου, στον οποίο βρίσκονται, στο παρελθόν, μέσω της ψηφιακής αναπαράστασης και να αλληλεπιδράσουν ποικιλοτρόπως με αυτόν. Έτσι, διευκολύνονται στην κατανόηση της ιστορικής εμπειρίας μέσω της ενεργοποίησης των αισθήσεων κατά την αλληλεπίδραση με έναν ιστορικό τόπο. Καθώς η σύγκλιση αυτή είναι ακόμη πολύ πρόσφατη, απουσιάζουν τόσο τα ερευνητικά δεδομένα που θα αποκάλυπταν σε ποιο βαθμό και με ποιο τρόπο διαμορφώνεται ιστορική αντίληψη και γνώση μέσω των εφαρμογών κινητής ιστορίας στα πλαίσια της ενσώματης μάθησης, καθώς και οι αρχές σχεδιασμού που θα προέκυπταν από τη σύγκλιση των αρχών της ενσώματης μάθησης με τη χρήση κινητών εφαρμογών ειδικά στο αντικείμενο της ιστορίας. Στο παρόν κείμενο θα εξεταστούν οι βασικές αρχές της κινητής μάθησης, των εννοιών της ιστορικής σκέψης και της ενσώματης μάθησης και θα βρεθούν σημεία σύγκλισης των τριών, με σκοπό την διατύπωση μιας σειράς αρχών για τη διαμόρφωση ενός πεδίου που θα μπορούσε να ονομαστεί «ενσώματη ιστορική μάθηση». Στη συνέχεια θα εξεταστούν οι πρακτικές προεκτάσεις και οι προοπτικές της σύγκλισης αυτής με στόχο την ανανέωση του μαθήματος της ιστορίας και των διδακτικών πρακτικών στο χώρο της ιστορικής μάθησης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ενσώματη μάθηση, κινητή μάθηση, διδακτική της ιστορίας, τοπική ιστορία

Η οργάνωση, διδασκαλία και αξιολόγηση του μαθήματος της Ιστορίας στη ΣΤ΄ Δημοτικού. Μια μελέτη περίπτωσης

Μπέλλου Ευαγγελία, φοιτήτρια Π.Μ.Σ., Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Βαρουχάκη Ιωάννα, Π.Μ.Σ., Τ.Ε.Ε.ΚΕ. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Μάνεσης Νικόλαος, Ε.ΔΙ.Π., Τ.Ε.Ε.ΚΕ. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Η εργασία επιχειρεί την καταγραφή και επισήμανση των σημαντικότερων ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ του Ισχύοντος και του Νέου Προγράμματος Σπουδών (Π.Σ.) των Μαθηματικών της ΣΤ΄ Δημοτικού, το οποίο έχει εξαγγελθεί ότι θα εφαρμοστεί από την ερχόμενη σχολική χρονιά.

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (Α.Π.Σ.) είναι ένα από τα πιο χρήσιμα εργαλεία του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς το κατευθύνει και επηρεάζει άμεσα τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μαθητών/μαθητριών και των γνώσεών τους. Είναι, αδιαμφισβήτητα, ανάγκη τα Π.Σ. κάθε χώρας να σχεδιάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες των μαθητών/μαθητριών και της εκάστοτε κοινωνίας. Κρίνεται απαραίτητο οι εκπαιδευτικοί να γνωρίζουν τα Π.Σ. ώστε να διδάσκουν σύμφωνα με τις κατάλληλες παιδαγωγικές και διδακτικές αρχές. Η εργασία στοχεύει με ανάλυση περιεχομένου, να αναδείξει ομοιότητες και διαφορές των δύο Π.Σ. (α) στη σκοποθεσία, (β) στη δομή, και (γ) στη διδακτική πλαισίωση και τον σχεδιασμό μάθησης των διαφόρων θεματικών εννοιών που προτείνονται. Βασικές **ομοιότητες** που παρατηρήθηκαν μεταξύ των δύο Π.Σ. αποτελούν η διδασκαλία των Μαθηματικών με τρόπο απλό και μεστό, η εξοικείωση των μαθητών/μαθητριών με τα Μαθηματικά και, κυρίως, η πρακτική διαχείρισή τους σε καταστάσεις σχολικής και εξωσχολικής πραγματικότητας. Από την άλλη πλευρά, οι βασικές διαφορές σχετίζονται με (α) τη σκοποθεσία, (β) τη δομή και (γ) τη διδακτική πλαισίωση και τον σχεδιασμό μάθησης. Το νέο Π.Σ. εκφράζει με μεθοδικότερο ίσως τρόπο την ανάγκη για καλλιέργεια της δημιουργικής, αναστοχαστικής και κριτικής σκέψης, δίνοντας έμφαση στη βιωματική μάθηση και όχι τόσο σε δραστηριότητες που κυρίως εστιάζουν στη διαθεματική προσέγγιση των Μαθηματικών, όπως αυτό αντανακλάται στο ισχύον Π.Σ. Ακόμα, το ισχύον Π.Σ. εισάγει σχεδόν κατευθείαν τον/την εκπαιδευτικό στους πίνακες των προς διδασκαλία θεματικών εννοιών, ενώ το νέο Π.Σ. είναι δομημένο με τη φιλοσοφία ενός άρτια σχεδιασμένου οδηγού για τον/την εκπαιδευτικό. Τέλος, το νέο Π.Σ. υποστηρίζει τη γνωστική-ατομική και την κοινωνικοπολιτισμική συμμετοχική προσέγγιση στη μάθηση

των Μαθηματικών, την ανάπτυξη υψηλού επιπέδου μαθηματικού συλλογισμού, την ανάδειξη των μαθηματικών πρακτικών ταυτόχρονα με τη μάθηση του μαθηματικού περιεχομένου, επιδιώκει την παροχή ευκαιριών στους/στις μαθητές/μαθήτριες για πολλαπλούς τρόπους συμμετοχής στη μαθηματική δραστηριότητα, την υποστήριξη διδακτικών στρατηγικών συμπερίληψης και διαφοροποίησης και την προσέγγιση της πολιτισμικά ευαισθητοποιημένης διδασκαλίας των Μαθηματικών, που συνδέεται με την επίγνωση των διαφορετικών πολιτισμικών αξιών, παραδόσεων και κατανοήσεων που κάθε μαθητής/μαθήτρια «φέρνει» στην τάξη. Ακόμα, το νέο Π.Σ. δίνει έμφαση στις τροχιές μάθησης και διδασκαλίας στα σχολικά μαθηματικά, βάσει της οποίας οι μαθητές/μαθήτριες ακολουθούν μια εξελικτική πορεία μάθησης και ανάπτυξης των μαθηματικών νοημάτων. Οι εκπαιδευτικοί κατανοούν αυτήν την πορεία και τους βασικούς σταθμούς της και οργανώνουν τις δραστηριότητες αναλόγως.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μαθηματικών, ομοιότητες, διαφορές

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ**Ψυχογεωγραφικοί περίπατοι στον πανεπιστημιακό χώρο: αναδεικνύοντας τις χειραφετικές και δημιουργικές πτυχές της περιπλάνησης στη διαδικασία της διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής γνώσης**

Καλή Άννα Μαρία, Υποψήφια Διδάκτορας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τσεβρένη Τριδα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Στην εργασία αυτή ερευνάται η δυναμική και η σημαντικότητα του ψυχογεωγραφικού περιπάτου στην εκπαιδευτική διαδικασία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, περιγράφεται μία πειραματική δράση που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διδασκαλίας μαθήματος του πεδίου της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε ένα Παιδαγωγικό Τμήμα κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023, όπου φοιτήτριες και φοιτητές συμμετείχαν σε ψυχογεωγραφικό περίπατο στον κτηριακό χώρο όπου παρακολουθούσαν καθημερινά τα μαθήματά τους. Με εφαλτήριο τις αρχές της ψυχογεωγραφίας, πειραματιστήκαμε και διερευνήσαμε τα οφέλη που προκύπτουν από την υλοποίηση ψυχογεωγραφικών περιπάτων στον χώρο ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος. Διερευνήσαμε τους τρόπους με τους οποίους περιπλανιούνται οι φοιτητές/τριες στον εκπαιδευτικό χώρο και τα παιδαγωγικά στοιχεία που αναδεικνύονται από την ενσώματη αλληλεπίδρασή τους με τον καθημερινό χώρο της εκπαίδευσής τους. Μέσα από την ελεύθερη περιπλάνηση των εκπαιδευομένων στον χώρο του εκπαιδευτικού ιδρύματος, την παρατήρηση, την αλληλεπίδραση και στη συνέχεια την καταγραφή βιωμάτων, σκέψεων και συναισθημάτων για τη διαδρομή στον χώρο, αλλά και τον αναστοχασμό πάνω σε αυτά, δημιουργείται μια συλλογική εμπειρία ικανή να συμβάλει με έναν εναλλακτικό τρόπο στην εκπαιδευτική διαδικασία και στην καθημερινή ζωή στο εκπαιδευτικό ίδρυμα. Οι καταγραφές των εκπαιδευομένων είτε με τη μορφή κειμένου είτε άλλων οπτικοακουστικών αποτυπώσεων της βιωματικής εμπειρίας αναλύθηκαν μέσω της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης αποκάλυψαν στοιχεία όπως η ανάδυση των συναισθημάτων, η αναζήτηση της φύσης και η ανάγκη αλληλεπίδρασης με τον χώρο. Μέσα από τη συμμετοχική έρευνα επιχειρήσαμε να μελετήσουμε πώς ο ψυχογεωγραφικός περίπατος μπορεί να ενισχύσει τη βίωση αυθεντικών εμπειριών σε έναν οικείο χώρο εκπαίδευσης και πώς οι χειραφετικές και δημιουργικές πτυχές της περιπλάνησης μπορούν να συμβάλουν στη διαδικασία της διαμόρφωσης της γνώσης για το περιβάλλον στο οποίο ζούμε, κινούμαστε και συνυπάρχουμε.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ψυχογεωγραφικός περίπατος, περιπλάνηση, εκπαιδευτικός χώρος, χειραφέτηση, περιβαλλοντική εκπαίδευση

Τα Ορθόδοξα Μοναστήρια ως εφαλτήριο περιβαλλοντικής και εκπαιδευτικής αειφορίας. Η περίπτωση της «Μονής Άβελ» της Βήσσανης Πωγωνίου

Καραούλας Απόστολος, Ε.ΔΙ.Π., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Γκόγκα Ελένη, Φοιτήτρια Δ.Π.Μ.Σ., Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

«Είναι παράδοξο να καταστρέφουμε τον οίκο του ανθρώπου και να ισχυριζόμαστε ότι ενδιαφερόμαστε για τον άνθρωπο». Όλη η αλήθεια μέσα από τα λόγια του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου σε συνέντευξη του σχετικά με την κλιματική και περιβαλλοντική κρίση. Η Ορθόδοξη Εκκλησία ευρύτερα, είναι βαθιά συνειδητοποιημένη

και θίγει το θέμα της οικολογικής καταστροφής τις τελευταίες δεκαετίες πολύ έντονα. Οίκοθεν οικοφιλική, πρεσβεύει τον σεβασμό προς τη φύση, προτάσσει την ανάγκη για κοινή δράση, σύγκλιση και συμπόρευση όλων των θρησκειών. Είναι ξεκάθαρο πως τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι αμιγώς αλληλένδετα με τα κοινωνικά προβλήματα και η αλλοίωση της έννοιας «ελευθερία» μόνο στην αλλοτρίωση μπορεί να οδηγήσει. Ο τρόπος με τον οποίο "καταναλώνουμε" τον κόσμο μας συμπράττει στη δημιουργία αυτής της ζοφερής εικόνας, της οικολογικής καταστροφής. Τα αίτια αμιγώς ανθρωπογενή και η αδιαφορία προς τον πάσχοντα συνάδει με την έλλειψη σεβασμού. Η εκκλησία παίζει ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο με το να διδάσκει τη λιτότητα, την αυτάρκεια, τη νηστεία και την αγάπη. Μπορεί να γίνει ο πομπός διάχυσης του μηνύματος για αναχαίτιση της κλιματικής κρίσης.

Τα Μοναστήρια, ως ένας μεγάλο κομμάτι της ορθόδοξης εκκλησίας, αποτελούν τα ησυχαστήρια των επισκεπτών. Χώροι κατάνυξης αλλά και πνευματικής διεργασίας, ως επι το πλείστων κτισμένα σε τοποθεσίες περιτριγυρισμένες από στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, προσφέρουν την ευκαιρία αντίληψης πλήθους άυλων και υλικών στοιχείων που μπορεί να προσλάβει ο άνθρωπος, σεβόμενος την πολιτισμική και περιβαλλοντική κληρονομιά. Η ανάδειξη αυτών των τόπων λατρείας μόνο θετικά μπορεί να προωθήσει την έννοια της αειφορίας προβάλλοντας και ενισχύοντας το οικολογικό ήθος.

Η Μονή Άβελ, η οποία βρίσκεται στο χωριό Βήσσανη της Ηπείρου στην Ελλάδα και είναι ένα από τα πιο σημαντικά διατηρητέα μνημεία της περιοχής. Πέραν όλων των προαναφερθέντων επιτελούσε και ένα ακόμη σημαντικό ρόλο στη περιοχή, την ενίσχυση των τοπικών σχολείων με αποτέλεσμα την προώθηση των γραμμάτων και της εκπαίδευσης. Λέγεται ότι ο Αλή Πασάς έμαθε τα πρώτα του γράμματα στην περιοχή καθώς η Βήσσανη διατηρούσε αξιόλογο σχολείο προ του 1770, καθιστώντας σαφές την προσπάθεια της εκκλησίας για την έξοδο από το πνευματικό σκότος των προηγούμενων ετών.

Η παρούσα εργασία βασίζεται πρωτίστως σε αρχαιακό υλικό, σε πρωτότυπες πηγές καθώς και σε βιβλιογραφική ιστορική τεκμηρίωση. Σκοπός της ιστορικής ανασκόπησης είναι να προβληθεί διαχρονικά ο πολυδιάστατος ρόλος της Μονής Άβελ, των διδακτηρίων της Βήσσανης μέχρι και τις μέρες μας, η σημαντική τους παρουσία στη προώθηση των γραμμάτων, η ανάδειξη της συμμετρικής τους συνύπαρξης με το φυσικό περιβάλλον καθώς και η σημασία τους ως σημείο πολιτισμικής, κοινωνικής και μορφωτικής αναφοράς. Έντονα και παραστατικά εμφανίζεται η επιθυμία των ανθρώπων να διατηρήσουν αυτή την πολιτιστική και πολιτισμική κληρονομιά, η οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το φυσικό τοπίο, τις συνήθειες και τις παραδόσεις της τοπικής κοινωνίας. Το σχολικό συγκρότημα καθώς και το μοναστήρι είναι οι χώροι, πνευματικοί και φυσικοί, που και σήμερα η φυσική ομορφιά, η ανθρώπινη παρέμβαση, συνυπάρχουν και λειτουργούν ως χώροι πνευματικής καλλιέργειας αλλά και ως χώρος ψυχικής αναζήτησης. Η αρμονική συνύπαρξη όλων των προαναφερθέντων, σαφέστατα οδηγεί σε αυτό το αειφόρο μέλλον που οραματιζόμαστε.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μονή Άβελ, Βήσσανη, αειφορία, ιστορία της εκπαίδευσης, οικολογικό ήθος, πολιτισμός και κοινωνία, εκκλησία και περιβάλλον

Ένα εναλλακτικό βιοματικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης για την αειφορία με Ομάδες Συνάντησης και εμπύχωση NDI

Καρμπά Άρτεμης, Νηπιαγωγός

Πετροπούλου Αικατερίνη, Νηπιαγωγός, Υπ. Διδάκτωρ, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Γαβριλάκης Κώστας, Αναπληρωτής Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Γεωργόπουλος Αλέξανδρος, Ομότιμος Καθηγητής, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Η έννοια της αειφορίας παραπέμπει σε μια μελλοντική εικόνα κοινωνικής δικαιοσύνης, βιώσιμης οικονομίας, περιβαλλοντικής ισορροπίας και πολιτικής σταθερότητας. Για τη μετάβαση αυτή δεν αρκούν μόνο πολιτικές

συμφωνίες, τεχνολογικές αλλαγές και οικονομικά κίνητρα. Απαιτείται μεγάλης κλίμακας αλλαγή προς την αειφορία, που να προκαλεί σημαντικές μετατοπίσεις/αλλαγές στην προσωπική ανάπτυξη των πολιτών όσον αφορά στάσεις, νοοτροπίες και συμπεριφορές. Η αξιοποίηση των ροτζεριανών Ομάδων Συνάντησης (ΟΣ) και της Παρεμβαίνουσας μη-Κατευθυντικής εμπύχωσης (NDI) θα μπορούσε να υπηρετήσει αυτόν τον σκοπό. Σκοπός της έρευνας είναι:

- να εκτιμήσει την επίδραση της NDI στο πλαίσιο των ΟΣ στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη προς την κατεύθυνση της αειφορίας και
- να αποτυπώσει κρίσιμα στοιχεία από τη βίωση της παρουσίας των εμπυχωτών στο πλαίσιο των ομάδων αυτών. Το δείγμα συνίσταται από μεταπτυχιακές/κούς φοιτήτριες/τές του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΤΕΠΑΕ) του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) οι οποίες/οι συμμετείχαν σε διετούς διάρκειας ΟΣ στο πλαίσιο δύο εξαμηνιαίων μαθημάτων. Τα μαθήματα αυτά συμπεριλαμβάνονταν στο πρόγραμμα σπουδών του ΔΠΜΣ «Ειδίκευση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» και αφορά τα έτη 2013-2015. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω αναστοχαστικών-αυτοαξιολογητικών γραπτών αναφορών που παρέδιδαν οι συμμετέχουσες/ντες και για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η Θεμελιωμένη Θεωρία. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι οι φοιτήτριες/τές του δείγματος βιώνουν το παραπάνω πλαίσιο και τις μαθησιακές ευκαιρίες που δημιουργούνται σ' αυτό ως ένα Εναλλακτικό Βιωματικό Μοντέλο Διδασκαλίας και Μάθησης με πυρήνα τη συλλογικότητα της ομάδας και τον εμπυχωτικό ρόλο του δασκάλου. Τα θετικά μαθησιακά αποτελέσματα που αποδίδουν οι φοιτήτριες/τές σε αυτό το μοντέλο αποτελούν ενθαρρυντικές ενδείξεις για την αποτελεσματικότητά του, ως εναλλακτική πρόταση απέναντι στην υφιστάμενη εκπαιδευτική πρακτική: 1) για τη διαπαιδαγώγηση ατόμων στην κατάκτηση της ιδιότητας του παγκόσμιου πολίτη, που ζει σε αρμονία με ολόκληρη τη βιόσφαιρα και 2) για την εκπαίδευση εκπαιδευτικών στο πεδίο της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Αειφορία, συμβάλλοντας στην προσωπική τους ανάπτυξη και στην καλλιέργεια των απαραίτητων ικανοτήτων για μια ποιοτική εκπαίδευση προσανατολισμένη στην αειφορία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία, Βιωματική Μάθηση, Ομάδα Συνάντησης, Εμπύχωση.

«Όταν το νηπιαγωγείο συνάντησε την κάθετη καλλιέργεια...». Ένα εκπαιδευτικό σενάριο για την Πρωτοβάθμια εκπαίδευση

Λιάπη Αλεξάνδρα, M.Ed, Εκπαιδευτικός ΠΕ 60, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Λίτσα Ευαγγελία, M.Ed, Εκπαιδευτικός ΠΕ 60, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, M.Ed.

Δημοπούλου Κωνσταντίνα, M.Ed. Εκπαιδευτικός ΠΕ 88.01.

Το παρόν εκπαιδευτικό σενάριο σχεδιάστηκε στα πλαίσια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο. Πρόκειται για βιωματικές και δημιουργικές δραστηριότητες που στοχεύουν στην εμπέδωση καθημερινών προβλημάτων, στην αναζήτηση και κριτική επεξεργασία πληροφοριών στο διαδίκτυο, στην ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για περιβαλλοντικά θέματα, στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου των νηπίων, στην επίλυση προβλημάτων και τέλος στην εξοικείωση των παιδιών με τις εφαρμογές των ΤΠΕ. Τα τελευταία χρόνια, λόγω της κλιματικής αλλαγής, παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της λειψυδρίας. Παράλληλα, ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται με αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση για τρόφιμα, ενώ η ποσότητα του εύφορου εδάφους μειώνεται. Ο προβληματισμός αυτός έδωσε την αφορμή στους μαθητές να αναζητήσουν εναλλακτικούς τρόπους καλλιέργειας και χρήσης του νερού. Η επιλογή του θέματος έγινε με βασικό σκοπό, οι μαθητές να ασχοληθούν άμεσα με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την αειφορία. Μέσα από την εμπλοκή τους με την υδροπονία (hydroponics) οι μαθητές κατανοούν τη φιλοσοφία των νέων μορφών καλλιέργειας αλλά και την προστασία του περιβάλλοντος σχεδιάζοντας και κατασκευάζοντας ένα ρομποτικό μηχανισμό με υδροπονικό σύστημα καλλιέργειας.

Το εκπαιδευτικό σενάριο «Όταν το νηπιαγωγείο συνάντησε την κάθετη καλλιέργεια...» σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από τους μαθητές του Νηπιαγωγείου Αγίου Κήρυκου σε συνεργασία με τους μαθητές του τομέα γεωπονίας, τροφίμων και περιβάλλοντος του ΕΝΕΕΓΥΛ Ρόδου, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2022-2023. Στο έργο συνέβαλαν με το δικό τους τρόπο όλοι οι μαθητές του νηπιαγωγείου, 22 παιδιά (11 νήπια και 11 προνήπια), και οι μαθητές

του ΕΝΕΕΓΥΛ Ρόδου, 6 μαθητές, δημιουργώντας από την αρχή ένα υδροπονικό σύστημα με αυτόματου πότισμα. Χρησιμοποιήθηκε η διερευνητική μορφή διδασκαλίας με ομαδοσυνεργατική μάθηση, καθώς μέσα από αυτή οι μαθητές αναπτύσσουν την ικανότητα να διερευνήσουν και να μάθουν στοιχεία που τους προκαλούν το ενδιαφέρον σε μικρές ομάδες των 3-5 ατόμων, ενώ ταυτόχρονα η ενασχόληση των παιδιών με εφαρμογές ΤΠΕ και ρομποτικά συστήματα τα ενισχύει με γνώσεις και δεξιότητες χρήσιμες για τις μελλοντικές απαιτήσεις της κοινωνίας.

Μέσα από τις δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν σε αυτό το project, τα παιδιά έμαθαν βασικές δεξιότητες για να γίνουν επιτυχημένοι και ενεργοί πολίτες στην κοινωνία. Έμαθαν πώς να σκέφτονται για θέματα που τα αφορούν και να εργάζονται για την επίτευξη στόχων που προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ευημερία. Τέλος έμαθαν να επικοινωνούν, να συνεργάζονται και να κατανοούν τους άλλους, βοηθώντας τα να γίνουν ενημερωμένοι και συνειδητοποιημένοι πολίτες. Όλα αυτά επιτεύχθηκαν μέσω της αλληλεπίδρασης με τους άλλους και τη μάθηση από τις εμπειρίες τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Υδροπονία, Κάθετη καλλιέργεια, Νηπιαγωγείο, ΕΝΕΕΓΥΛ Ρόδου, micro bit, IoT, Αειφορία

Η εκπαίδευση στη μελέτη της πολιτισμικής αειφορίας: παραδείγματα συνεργειών μεταξύ σχολείου και τοπικής κοινωνίας.

Πατσαρίκα Μαρία, Δρ, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, ΓΕΛ Κυθήρων.

Τις τελευταίες δεκαετίες η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) έχει συζητηθεί στις διάφορες εκφάνσεις της, άλλοτε με έμφαση στην οικολογική της διάσταση και άλλοτε στην οικονομική και κοινωνική της διάσταση, με το ρόλο της εκπαίδευσης να είναι συνήθως υποστηρικτικός, ενημερωτικός και διαμεσολαβητικός ως προς τις στοχεύσεις της αειφόρου ανάπτυξης. Η ανάδειξη του πολιτισμού ως βασική διάσταση της έννοιας της αειφορίας, αν όχι κεντρικού άξονά της που διατρέχει τους παραπάνω τρεις πυλώνες, φέρνει στο επίκεντρο της συζήτησης διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, κοινωνικές αξίες και προτεραιότητες, και αναδεικνύει τον πολιτισμό ως μια ζωντανή και εξελισσόμενη διαδικασία, με τις έννοιες παράδοση και αλλαγή να συνδιαλέγονται κριτικά. Επιπλέον, η πολιτισμική θεώρηση της αειφορίας αναγνωρίζει την εκπαίδευση ως αναπόσπαστο συστατικό της διαδικασίας της αειφόρου ανάπτυξης και όχι απλά ως μέσο προαγωγής της. Στο πλαίσιο αυτό, η εμπλοκή της σχολικής κοινότητας προσφέρει δυνατότητες για την έκθεση των μαθητών σε ποικίλες ερμηνείες και αξίες του κοινωνικού βίου και την αναγνώριση της σχέσης αλληλεξάρτησης οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών παραγόντων. Ο σκοπός της εισήγησης είναι να αναδείξει ορισμένες από τις παραπάνω δυνατότητες που προσφέρει η συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών σε προγράμματα που διαπνέονται από τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης μέσα από πραγματικές ερευνητικές μελέτες και δράσεις, και να συνεισφέρει με αυτόν τον τρόπο στην αξιοποίησή τους στην εκπαιδευτική πράξη. Θα παρουσιαστούν δύο μελέτες περίπτωσης συμμετοχικών προγραμμάτων στην Ελλάδα, συγκεκριμένα το ερευνητικό πρόγραμμα Ζωντανές Ιστορίες, το οποίο επικεντρώνεται στην περίοδο του σεισμού του 1953 στην Κεφαλονιά, και η δράση Παντού Εκκλησίες!, με την οποία διερευνήθηκε το πώς νοηματοδοτούν και χρησιμοποιούν οι κάτοικοι των Κυθήρων εκκλησιάκια υπό την κηδεμονία τους. Και στα δύο αυτά προγράμματα, εκπαιδευτικοί και μαθητές συνεργάστηκαν με τοπικούς φορείς και ιδιώτες στο πλαίσιο διερεύνησης της προφορικής ιστορίας και της πολιτισμικής κληρονομιάς των νησιών μέσα από μια διαγενεακή προσέγγιση. Το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία, η έμφαση που δόθηκε στην εμπειρική γνώση, αλλά και η επικέντρωση στη διερεύνηση πραγματικών ζητημάτων που αφορούν την τοπική κοινωνία ενίσχυσαν τη σύναψη διεπιστημονικών και διδρυματικών συνεργειών. Κυρίως, προσέφεραν στους εμπλεκόμενους μαθητές μια συμπεριληπτική, κριτική και δημιουργική προοπτική προσέγγισης της αειφόρου ανάπτυξης ως μιας δυνατότητας εξέλιξης με κριτικό πρόσημο και αίσθημα ευθύνης για την κοινωνία με τις σύγχρονες ανάγκες της αλλά και την πολιτισμική της παρακαταθήκη.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Πολιτισμική αειφορία, Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη, προφορική ιστορία, συνεργασία σχολείου-τοπικής κοινωνίας

Προσέγγιση της Άυλης Πολιτισμικής Κληρονομιάς στο Αειφόρο Σχολείο μέσα από την αξιοποίηση της διδακτικής των Φυσικών Επιστημών, της Τεχνολογίας, της Ρομποτικής, της Μηχανικής, των Τεχνών και των Μαθηματικών (STEAM εκπαίδευση)

Τοπολιάτη Μαρία, Υποψ.Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Πλακίτση Αικατερίνη, Καθηγήτρια, Π.Τ.Ν., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η έρευνα αυτή εστιάζεται στη μελέτη εφαρμοσμένης εκπαιδευτικής παρέμβασης, που αφορά στην προσέγγιση της τοπικής άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς από τους μαθητές του αειφόρου νηπιαγωγείου Κληματαίας Ιωαννίνων, κατά τη συμμετοχή του στο Δίκτυο Συνδεδεμένων Σχολείων της UNESCO-ASPnet. Η παιδαγωγική προσέγγιση βασίστηκε στον Οδηγό για Εκπαιδευτικούς που προέκυψε από το κοινό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της UNESCO με τίτλο «Διδάσκοντας και μαθαίνοντας για και με τη Ζωντανή Κληρονομιά». Το εν λόγω υλικό αξιοποιήθηκε από τη σχολική μονάδα εστιάζοντας στην προσέγγιση της τοπικής ζωντανής κληρονομιάς. Βασιζόμενοι στη μεθοδολογία της θεωρίας της δραστηριότητας και την πεποίθηση ότι η μάθηση αποτελεί προϊόν αλληλεπίδρασης, κυρίαρχο μέλημα της εκπαιδευτικής δράσης αποτελεί η ανοικτότητα του σχολείου στο φυσικό, ιστορικό και κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον της περιοχής, το οποίο αξιοποιείται ως πρωταρχική πηγή γνώσης. Κατά τη φάση του σχεδιασμού και της διεξαγωγής του προγράμματος υλοποιείται έρευνα δράσης και έρευνα πεδίου. Ως μεθοδολογικά εργαλεία αξιοποιούνται η κοινωνικοπολιτισμική προσέγγιση στη διδακτική των φυσικών επιστημών, οι ψηφιακές ανοιχτές τεχνολογίες, η εκπαιδευτική ρομποτική, η μηχανική, οι τέχνες και τα μαθηματικά. Στο εμπειρικό μέρος, τα νήπια συνδέουν την καθημερινή τους ζωή με την τοπική ιστορία και πολιτισμό, την τεχνογνωσία της υφαντικής, παραδοσιακές καλλιέργειες και τη διατροφική πολιτιστική κληρονομιά, μέσα από την εφαρμογή τυπικής, μη τυπικής και άτυπης μορφής εκπαίδευση. Αξιοσημείωτη είναι η αλληλεπίδραση με το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών, με μεμονωμένα μέλη και ομάδες της τοπικής κοινότητας, ως σημαντικοί φορείς της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς. Στο πλαίσιο αυτό, ο άυλος πολιτισμικός πλούτος της περιοχής μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά, ενώ οι συμμετέχοντες αποκομίζουν πολλαπλά γνωστικά, συναισθηματικά και κοινωνικοπολιτισμικά οφέλη. Κατά τη διάρκεια και την περάτωση των οργανωμένων και αναδυόμενων δραστηριοτήτων συνδυάζονται ποιοτικές και ποσοτικές μέθοδοι συλλογής δεδομένων. Αναλυτικότερα, εφαρμόζεται συμμετοχική ή μη παρατήρηση, ημιδομημένες συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια μαθητών και γονέων με τη χρήση ανοιχτών τεχνολογιών, τα οποία περιέχουν ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Η έρευνα ολοκληρώνεται με τη διαδικασία συνολικής αποτίμησης και ηλεκτρονικής διάχυσης των επιτυχημένων μαθησιακών αποτελεσμάτων της παιδαγωγικής και διδακτικής δράσης από τους ίδιους τους μαθητές και την εκπαιδευτικό.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Άυλη πολιτισμική κληρονομιά, Εκπαίδευση για την Αειφορία, Εκπαίδευση STEAM, Εκπαιδευτική ρομποτική, Σχολική «ανοικτότητα»

Βιοματική Μάθηση και Εμφύχωση Ομάδων στην Εκπαίδευση για την Αειφορία

Σλαυκίδης Γεώργιος, Νηπιαγωγός-ΚΠΕ Κορδελιού, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Η παρούσα έρευνα στοχεύει στην ένταξη τεχνικών και μεθόδων από τον χώρο της Συμβουλευτικής και της ομαδικής ψυχοθεραπείας στην Εκπαίδευση για την Αειφορία, όπου η επιδιωκόμενη αλλαγή αξιών, στάσης και

συμπεριφοράς έχει άμεση σχέση με το συγκινησιακό βίωμα, την προσωπική εμπλοκή των συμμετεχόντων και την κατάλληλη εμπύχωση-πλαισίωση της μαθητικής ομάδας στα θέματα που τίγονται. Στα πλαίσια της Βιωματικής Μάθησης απαιτείται χρόνος για αναστοχασμό, μοίρασμα της εμπειρίας των συμμετεχουσών/όντων, διευκόλυνση της επικοινωνίας και ελευθερία της έκφρασης με ενεργητική ακρόαση, αποδοχή, ενσυναίσθηση και γνησιότητα. Για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών στα θέματα αυτά, συγκροτήθηκε στην Θεσσαλονίκη την περίοδο 2020-2022 μια διετής εκπαίδευση εμπυχωτών ομάδων βιωματικής μάθησης για την Αειφορία, με συμμετέχουσες/οντες έμπειρες/ους εκπαιδευτικούς-στελέχη της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης που περιλάμβανε 6 τριήμερες συναντήσεις και άλλες επιμορφωτικές σε θέματα σχετικά με την Εκπαίδευση για την Αειφορία. Η εμπύχωση της Ομάδας έγινε με την μέθοδο της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας (NDI- Non Directive intervention) του Michel Lobrot. Όλες συναντήσεις της ομάδας ηχογραφήθηκαν, οι εκπαιδευόμενες/οι παρέδιδαν γραπτά κείμενα για την αξιολόγηση της εμπειρίας τους, συμμετείχαν σε focus group και απάντησαν σε ερωτήσεις για τον αντίκτυπο της εκπαίδευσης τους στην προσωπική τους ανάπτυξη και την επαγγελματική τους εξέλιξη. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με την μέθοδο της Θεματικής Ανάλυσης με ερευνητικό ερώτημα: Πως η προσωπική ανάπτυξη της/του εκπαιδευτικού, που επιτυγχάνεται μέσω της εμπύχωσης NDI, βελτιώνει την διδακτική πρακτική της/του, στη βιωματική Εκπαίδευση για την Αειφορία; Στα αποτελέσματα προέκυψαν σημαντικές αλλαγές στην προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχουσών/όντων στο οικογενειακό, σχεσιακό και φιλικό τους περιβάλλον. Παρουσιάστηκε σαφής σύνδεση της προσωπικής τους ανάπτυξης με την αλλαγή της συμπεριφοράς τους στον επαγγελματικό χώρο, όσον αφορά στις σχέσεις με τις/τους συναδέλφους και τις/τους μαθήτριες/τές που συμμετείχαν στα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Οι συμμετέχουσες/οντες κατανόησαν τη σημασία του αναστοχασμού της εμπειρίας του συγκινησιακού βιώματος μέσω της κατάλληλης εμπύχωσης, στην Βιωματική Μάθηση και την προσωπική εμπλοκή των μαθητών στα ζητήματα της Αειφορίας, και ενδυναμώθηκαν στην ανάληψη πρωτοβουλιών -σε ένα συχνά δυσμενές σχολικό περιβάλλον- σε σχέση με την ουσιαστική εφαρμογή των παιδαγωγικών Αρχών της Εκπαίδευσης για την Αειφορία: την επικοινωνιακή και συνεργατική μάθηση, την αξιακή και συστημική Εκπαίδευση και την ανάπτυξη της ικανότητας ανάληψης δράσης και συμμετοχής σε δημοκρατικές διαδικασίες. Το εγχείρημα μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών για την επαγγελματική τους εξέλιξη, την βελτίωση της διδακτικής τους πρακτικής στο σχολικό περιβάλλον και την ανάληψη πρωτοβουλιών στο χώρο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την Αειφορία ή σε σχολικά προγράμματα Αγωγής Υγείας και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Βιωματική μάθηση, Εκπαίδευση για την Αειφορία, Εμπύχωση Ομάδων, Παρεμβαίνουσα μη Κατευθυντικότητα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Διαδρομές γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση : η επίδραση της εκπαίδευσης στην αλλαγή αντίληψης του ρόλου της γυναίκας

Ηλιάδου Ανατολή, Πτυχιούχος του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΑΠΘ

Γκέκα Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΑΠΘ

Η παρούσα έρευνα εμπίπτει στον θεματικό άξονα «Εκπαίδευση και φύλο» κι έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση της επίδρασης της εκπαίδευσης στην αλλαγή της κοινωνικής και προσωπικής εικόνας γυναικών που αποφάσισαν να φοιτήσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε ώριμη ηλικία. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, κυρίως στο εξωτερικό, στη θεματική της δια βίου μάθησης σε γυναίκες αναδεικνύουν την σημαντική επίδρασή της στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη. Με βάση τις μελέτες που έχουν ήδη πραγματοποιηθεί και τη θεωρία της «Μετασχηματίζουσας Μάθησης του Mezirow, σύμφωνα με την οποία ο «εαυτός» μπορεί να μετασχηματισθεί μέσω της μάθησης, θεωρούμε ότι η εισαγωγή γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην αντίληψη του προσωπικού και κοινωνικού εαυτού. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της εργασίας, χρησιμοποιώντας το μοντέλο της βιογραφικής προσέγγισης και των αφηγήσεων ζωής, αποτελεί η μελέτη της πρώτης σχολικής εμπειρίας, του οικογενειακού πλαισίου, των κινήτρων για πανεπιστημιακές σπουδές και δια βίου μάθησης, των δυσκολιών στην διάρκεια των σπουδών, των προσδοκιών και της επίδρασης των σπουδών στον κοινωνικό επαναπροσδιορισμό του εαυτού και του γυναικείου ρόλου. Για τη συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκαν 16 ημι-δομημένες ατομικές συνεντεύξεις. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν γυναίκες ηλικίας από 44 ετών έως 65, οι οποίες όλες πραγματοποίησαν πανεπιστημιακές σπουδές σε ώριμη ηλικία. Τα δεδομένα των συνεντεύξεων αναλύθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι οικονομικοί παράγοντες αλλά κυρίως τα στερεότυπα για το ρόλο της γυναίκας του κοινωνικού και οικογενειακού πλαισίου αποτέλεσαν ανασταλτικούς παράγοντες για σπουδές των γυναικών του δείγματος σε νεαρή ηλικία. Τα κίνητρα για εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση εστιάζονται κυρίως στην προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη. Επιπλέον, παρά τις δυσκολίες κατά τη διάρκεια των σπουδών λόγω των πολλαπλών ρόλων, οι γυναίκες του δείγματος τονίζουν την ενδυνάμωση και ανάπτυξη σε κοινωνικό και προσωπικό επίπεδο. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας οι γυναίκες του δείγματος «υπέστησαν προσωπική μεταμόρφωση». Η φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επηρέασε σημαντικά τόσο την εικόνα του εαυτού, όσο και την αντίληψη του γυναικείου ρόλου και της θέσης της γυναίκας στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Γυναίκες, Εκπαίδευση, Δια βίου μάθηση, Κίνητρα, Βιογραφική προσέγγιση

Γυναίκες και Άνδρες Εκπαιδευτικοί απέναντι στην Έμφυλη Σχολική Βία

Γκιόκα Τερψιχόρη, Κοινωνική Θεολόγος – Εκπαιδευτικός (ΠΕ01) Master «Φύλο και Θρησκεία» Θεολογική σχολή ΕΚΠΑ.

Η έμφυλη βία στο πλαίσιο των μαθητικών πληθυσμών αποτελεί οδυνηρή πραγματικότητα, καθώς το ελληνικό σχολείο λειτουργεί, σε αρκετές περιπτώσεις, ως φορέας διατήρησης κι αναπαραγωγής σεξισμού και στερεοτύπων, παρά το γεγονός, όπως προκύπτει από τις έρευνες, ότι οι εκπαιδευτικοί, άντρες και γυναίκες, σε μεγάλο ποσοστό, επιθυμούν να λειτουργούν, ως μεταρρυθμιστές/στριες σε σοβαρά κοινωνικά θέματα, όπως είναι και τα ζητήματα φύλου. Η

προτεινόμενη ανακοίνωση πραγματεύεται τη σημασία του ρόλου που μπορεί να επιτελέσουν οι εκπαιδευτικοί στην αντιμετώπιση του φαινομένου, στην εκπαίδευση ειδικότερα και στην κοινωνία γενικότερα, συμβάλλοντας στη μετατροπή του σχολείου σε παράγοντα υπέρβασης της βίας που συνδέεται με το φύλο, αλλά και στη δημιουργία πολιτών/ισσών, διαπαιδαγωγημένων σε πνεύμα έμφυλης ισότητας κι αλληλοαποδοχής.

Η ανακοίνωση στηρίζεται σε εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, λαμβάνει υπόψη της την οπτική του φύλου και τις βασικές αρχές της φεμινιστικής έρευνας κι εστιάζει στις τρεις ενδιαφέρουσες σχετικές μελέτες, οι οποίες έλαβαν χώρα κατά το χρονικό διάστημα 2020-2022 στην Κύπρο (Δ.Ε.), στη Δωδεκάνησο και στην Ήπειρο (Π.Ε.). Εστιάζει, επίσης, στη διαπιστωμένη έλλειψη ολοκληρωμένων έμφυλων δημόσιων εκπαιδευτικών πολιτικών, αλλά και στις δημοσιευμένες προτάσεις που έχουν καταταθεί από gender experts.

Η ανακοίνωση επιδιώκει, συμπερασματικά, να αναδείξει μεταξύ άλλων: (α) τις κυρίαρχες αντιλήψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών, όσον αφορά στην έμφυλη βία και στις επιπτώσεις της στις ζωές και τον ψυχισμό των μαθητών/τριών ειδικότερα και των γυναικών γενικότερα, (β) την αντίληψή τους και τη γνώμη τους για τον ρόλο που μπορεί να παίξουν οι εκπαιδευτικοί στην αντιμετώπισή της, (γ) τον τρόπο που οι ίδιες/οι έχουν δραστηριοποιηθεί ή θα μπορούσαν να ενεργοποιηθούν σχετικά, (δ) τις εκπαιδευτικές πολιτικές και τα μέτρα που κατά τη γνώμη τους θα έπρεπε να λάβει η πολιτεία προκειμένου να αξιοποιηθεί η εκπαίδευση και τα στελέχη της για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο, (ε) τις επιπτώσεις της συστηματικής και γενικευμένης χρήσης ανδροκεντρικής-σεξιστικής γλώσσας, τόσο στον γραπτό όσο και στον προφορικό τους λόγο, λαμβάνοντας υπόψη πως σημαντικός αριθμός εκπαιδευτικών, ανδρών αλλά και γυναικών, δυστυχώς, διακρίνονται από έλλειμμα επιμόρφωσης/ευαισθητοποίησης κι ολοκληρωμένης γνώσης σε θέματα Ισότητας των Φύλων και των Ευκαιριών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ισότητα των φύλων, έμφυλη βία, σεξισμός, πνεύμα ισότητας, έμφυλες δημόσιες εκπαιδευτικές πολιτικές, σεξιστικός λόγος, αντιλήψεις και στάσεις των εκπαιδευτικών.

Αξιοποίηση οπτικοακουστικού υλικού στο σχολείο με την οπτική του φύλου: Ο ρόλος των ΜΜΕ και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην διαμόρφωση των έμφυλων στερεοτύπων

Παντούλη Όλγα, ΕΔΙΠ στον Τομέα Παιδαγωγικής, ΑΠΘ

Στην σημερινή κοινωνία παρατηρείται έντονα πως τα άτομα ανάλογα με το φύλο τους καλούνται να αναλάβουν συγκεκριμένους ρόλους και θέσεις με αποτέλεσμα να ισχυροποιούνται και να διαϊωνίζονται τα έμφυλα στερεότυπα. Επιπλέον αυτό έχει ως συνέπεια τον περιορισμό των δύο φύλων αλλά και τον έντονο διαχωρισμό τους. Αυτή η προβληματική και εξελισσόμενη κατάσταση μπορεί να αποδοθεί σε ποικίλες αιτίες. Μια από αυτές είναι τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η δύναμη που κατέχουν μέσω της προβολής τους. Πολλές φορές παρουσιάζονται εικόνες, διαφημίσεις, ταινίες, memes κλπ. τα οποία προωθούν και ενισχύουν τον σεξισμό. Πιο συγκεκριμένα, οι διαφημίσεις αποτελούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της παρουσίας συγκεκριμένων ρόλων των ατόμων ανάλογα με το φύλο τους. Για παράδειγμα, η εικόνα που κυριαρχεί για την γυναίκα είναι στο σπίτι ως σύζυγος, νοικοκυρά, μητέρα κλπ. (Κορωναίου, 2008). Αυτό που προβάλλεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τις περισσότερες φορές δεν «ευνοεί» το κρίσιμο ζήτημα του φύλου, με άμεσο αποτέλεσμα την ενδυνάμωση των έμφυλων στερεοτύπων – ρόλων, των διακρίσεων και την ενίσχυση της ανισότητας βλέποντας την κοινωνία

Στόχος είναι η ερμηνεία και ο σχολιασμός συγκεκριμένων οπτικοακουστικών υλικών (διαφήμιση, ταινία, memes) ως προς την αναγνώριση του σεξισμού που εμπεριέχουν μέσω των μηνυμάτων που παρουσιάζουν. Με τον τρόπο αυτό θα προσπαθήσω να εμπλουτίσω τα εργαλεία που μπορούν να έχουν οι εκπαιδευτικοί στη διάθεσή τους προκειμένου να βοηθήσουν τα παιδιά της τάξης τους να αναγνωρίζουν γύρω τους το σεξισμό, ο οποίος πολλές φορές δεν είναι εμφανής και πρόδηλος. Επίσης, βασικό σημείο μελέτης και έρευνας θεωρώ ότι είναι τα αστεία, το χιούμορ και ο καλυμμένος σεξισμός που αυτά εμπεριέχουν.

Η ανάλυση τέτοιου επιλεγμένου υλικού θα πραγματοποιηθεί σε τρία επίπεδα: το περιγραφικό δηλαδή αυτό που παρουσιάζεται άμεσα/ρητά (δήλωση), το τεχνικό και γενικότερα οι τεχνικές παρατηρήσεις και τέλος το ερμηνευτικό το οποίο αφορά αυτό που παρουσιάζει το υλικό που θα σχολιάσω και την ερμηνεία μου ως δέκτης του υλικού

(συμπαράδηλωση) Με αυτό τον τρόπο, λοιπόν, θα αναδυθούν τα σεξιστικά μηνύματά τους.

Στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση, εφημερίδα, περιοδικά, κλπ.) και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης πολλές φορές παρουσιάζονται και περνάνε σεξιστικά μηνύματα εις βάρος των φύλων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διαίωνηση των στερεοτύπων, του σεξισμού και της ανισότητας. Αυτό που οφείλει να κάνει ο κάθε δέκτης είναι να μην δέχεται παθητικά άλλα να σκέφτεται κριτικά, να ερμηνεύει και να αντιλαμβάνεται τα νοήματα πίσω από τα μηνύματα όταν του παρουσιάζονται. Τέλος, εκτός από τον κριτικό αναστοχασμό κρίνεται εξίσου σημαντικό να μην προβάλλονται απεικονίσεις/εικόνες οι οποίες διαιωνίζουν τα έμφυλα στερεότυπα π.χ. γυναίκα στο σπίτι, με τα παιδιά, κλπ. και να γίνεται πρόσληψη του υλικού με κριτικό βλέμμα όταν βλέπουμε κάτι στην τηλεόραση, στο ίντερνετ κλπ.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: έμφυλα στερεότυπα, ισότητα των φύλων στο σχολείο, ΜΜΕ και διαδίκτυο

Όταν η Φιλοσοφία με Παιδιά Αναπλαισιώνει το Ρόλο του Γυναικείου Φύλου μέσα στη Σχολική Τάξη

Παπαθανασίου Μαρία, Α.Υ. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΠΤΠΕ_ & Γενική Γραμματεία Ευάλωτων Πολιτών & Θεσμικής Προστασίας

Σύμφωνα με τον Dewey, η φιλοσοφία χρειάζεται να έχει κυρίως κοινωνικό χαρακτήρα και όχι ακαδημαϊκό. Διότι, συνεχίζει, οι φοιτητές της φιλοσοφίας οι οποίοι εξετάζουν, σκέφτονται, και αναλύουν φιλοσοφικά κείμενα, σπουδάζουν τελικά το παρελθόν και απομακρύνονται από το παρόν. Η φιλοσοφική αναζήτηση, μέσα από τις εμπειρίες ζωής των συμμετεχόντων, συμβάλλει στο μετασχηματισμό μιας αντίληψης, στο χτίσιμο ιδεών και σκέψεων, αναδεικνύοντας ένα δημιουργικό και κριτικό τρόπο για να χτίσουν οι έφηβοι το μέλλον τους, μαθαίνοντας το παρελθόν και βιώνοντας το παρόν.

Η συγκεκριμένη ερευνητική πράξη, η οποία έλαβε χώρα μέσα σε σχολική τάξη γυμνασίου, σε κοινωνικά υποβαθμισμένη πόλη της Ιταλίας με υψηλά επίπεδα αναλφαβητισμού, βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές του Σωκρατικού διαλόγου τον οποίο ο καθηγητής φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Columbia, Matthew Lipman, (1980, 2003) ενσωμάτωσε στο εκπαιδευτικό μοντέλο Φιλοσοφίας για/με Παιδιά (P4C-ΦμΠ). Στο μοντέλο αυτό, ο εκπαιδευτικός προωθεί και διευκολύνει τη δημιουργία Κοινότητας Φιλοσοφικής Διερεύνησης (Sharp, 1987) μεταξύ των μαθητών, ενώ αναβαθμίζει, καλλιεργεί και αναδεικνύει τις έμφυτες ικανότητες των παιδιών να διερευνούν, να αμφισβητούν, να προβληματίζονται, και να σκέφτονται κριτικά με την κατάλληλη προτροπή.

Η ενίσχυση της ταυτότητας του φύλου, που πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της ΦμΠ, είχε σκοπό την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης, του ορθολογικού διαλόγου και της συνεργατικής δράσης με απώτερο στόχο τη θετική αλλαγή των αντιλήψεων και των παραδοχών των μελών της σχολικής κοινότητας σχετικά με την αξία της συνεργασίας, του σεβασμού στη διαφορετικότητα και στην αναδιαμόρφωση προσδοκιών και κωδίκων συμπεριφορών ως μέλη ενός φύλου.

Η μεθοδολογία η οποία επιλέχθηκε ήταν η Συνεργατική Έρευνα Δράσης, όπως αυτή περιγράφεται από τις Καπαχτσή & Κακανά (2010). Πρόκειται για μια μορφή αναστοχαστικής διερεύνησης την οποία σχεδιάζουν, εφαρμόζουν και αξιολογούν οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί-ερευνητές με στόχο την επαγγελματική τους ανάπτυξη, την κατανόηση και βελτίωση της εκπαιδευτικής πράξης και την εφαρμογή κατάλληλων δράσεων.

Ερευνητικά ερωτήματα: α) σκέφτονται και (συν)διαλέγονται τα κορίτσια με τον ίδιο τρόπο- σε ομάδες μεικτές ή/και αμιγείς όσον αφορά το φύλο τους; β) υπάρχει επιρροή του κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος σε διαφορετικού φύλου μαθητές/τριες;

Τα αποτελέσματα της έρευνας, τα οποία πρόκειται να παρουσιαστούν ενισχύουν την ανάγκη δημιουργίας ή ενίσχυσης της σχέσης εμπιστοσύνης μέσα στη σχολική κοινότητα καθώς και τη χρήση του φιλοσοφικού, (ανα)στοχαστικού, κριτικού διαλόγου ιδιαίτερα σε ομάδες κοινωνικά περιθωριοποιημένες. Στην Ελλάδα, η εκπαιδευτική αυτή πράξη φαίνεται να είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σε ομάδες Ρομά, μεταναστών και προσφύγων γυναικείου φύλου.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Φιλοσοφία με Παιδιά, Ταυτότητα φύλου, Κριτική Σκέψη

Κοινωνικές Ανισότητες και Ισότητα των Φύλων: Εκπαίδευση και Πολιτική Ισότητας των Φύλων στην Ευρωπαϊκή Ένωση κατά τη διάρκεια της πανδημίας covid19

Πελέκη Αικατερίνη, Υπ. Διδ., Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Διαμάντη Κωνσταντίνα, Υπ. Διδ., Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Νικολάου Σουζάννα- Μαρία, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η εκπαίδευση για το φύλο και την ισότητα των φύλων έγινε αντικείμενο επιστημονικής συζήτησης στην Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης λόγω των κοινωνικών αλλαγών αλλά και των πολιτικών στρατηγικών που ακολούθησαν ορισμένες χώρες κατά τη διάρκεια των ιστορικά καταγεγραμμένων κυμάτων του φεμινισμού. Η διερεύνηση των πολιτικών της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση που εφαρμόζει ή δεν εφαρμόζει κάθε χώρα είναι ένα καίριο ζήτημα που απασχολεί την έρευνα στην Ευρώπη. Υπό την προοπτική της ανακατασκευής της πραγματικότητας κατά τη διάρκεια της πανδημίας με τις νέες κοινωνικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν και έφεραν στη δημοσιότητα νέα στοιχεία αναφορικά με τα δεδομένα της βίας και την κατάσταση των γυναικών, εκδόθηκαν πολλές μελέτες στην Ευρωπαϊκή Ένωση την τελευταία περίοδο. Με την παρούσα μελέτη διερευνώνται οι παραπάνω εκδόσεις, οι οδηγίες της ευρωπαϊκής ένωσης, το πλάνο κοινωνικοοικονομικής ανάκαμψης στην Ευρώπη στο οποίο εμπλέκεται και η βελτίωση της ισότητας των φύλων, αποτυπώνονται τα σχέδια δράσης και οι έρευνες καθώς και τα συμπεράσματα των ερευνητών που είναι καίρια για την πορεία της ισότητας των φύλων τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Τέλος, τα ευρήματα και τα συμπεράσματα συγκλίνουν στην περαιτέρω διερεύνηση των πρακτικών που ακολουθούνται για την επίτευξη της ισότητας των φύλων, στην οποία επικεντρώνεται η παρούσα μελέτη.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Κοινωνιολογία του Φύλου, εκπαίδευση για την ισότητα των φύλων, πανδημία covid19, στρατηγικές και πολιτικές

Τα δικαιώματα, η ασφάλεια και η προστασία των παιδιών: βία και παρενόχληση στον ψηφιακό κόσμο-ανισότητες και έμφυλες οπτικές

Πιλόγκου Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας,
Τρομάρα Σοφία, Δρ. Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Παιδαγωγική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, s.tromara@gmail.com
Ζάραγκας Χαρίλαος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, hzaragas@uoi.gr

Παγκοσμίως, τα παιδιά και οι νέες/νέοι γίνονται ολοένα και νωρίτερα χρήστριες/χρήστες του διαδικτύου και η παιδική ηλικία στο σύνολό της καθορίζεται και διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας. Σύμφωνα με παγκόσμιες έρευνες (ενδεικτικά: UNICEF n.d.), ένα στα τρία άτομα που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο είναι παιδί, ενώ η πρώτη επαφή των παιδιών με το διαδίκτυο λαμβάνει χώρα πριν την ηλικία των δύο ετών. Οι παραπάνω συνθήκες ενέχουν θετικές αλλά και αρνητικές επιπτώσεις, όπως οι διάφορες μορφές διαδικτυακής βίας (παιδική παρενόχληση, σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση), η έκθεση σε κινδύνους και η ευρύτερη παραβίαση των δικαιωμάτων των παιδιών, ιδιαίτερα η παραβίαση των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικότητας. Ιδιαίτερη σημασία, όμως, έχει το γεγονός ότι τα παραπάνω φαινόμενα είναι σύνθετα και πολυπαραγοντικά. Συνεπώς, η αντιμετώπισή τους απαιτεί διαθεματική και κριτική προσέγγιση, καθώς και αυξημένη ανάγκη για συνεργασία

όλων των εμπλεκόμενων, με κύριο στόχο την προφύλαξη των παιδιών από πιθανούς κινδύνους και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους, υπό το πρίσμα μιας ισότιμης, δημοκρατικής και ανθεκτικής ψηφιακής συμπερίληψης. Η εκπαίδευση, έχοντας έναν αυξημένο παγκόσμιο κοινωνικό ρόλο, μπορεί να λειτουργήσει με κύριο άξονα την ενημέρωση, κριτική πρόσληψη γνώσης, πρόληψη, ενδυνάμωση και υποστήριξη των μαθητριών και μαθητών, ενισχύοντας παράλληλα την ποιότητά της, από την οπτική της Φεμινιστικής Παιδαγωγικής. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια βιβλιογραφική επισκόπηση. Αντλώντας από τη διεθνή βιβλιογραφία (ενδεικτικά: Livingstone et al., 2019, Childnet International, 2019), παρατίθενται προτάσεις και ιδέες για παιδαγωγικές παρεμβάσεις σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Οι παρεμβάσεις θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο των μαθημάτων, όπως 'Γλώσσα', 'Μελέτη Περιβάλλοντος', αλλά και στα 'Εργαστήρια Δεξιοτήτων'. Αναλυτικότερα, ψηφιακοί πόροι, οπτικοακουστικό υλικό, αφίσες, βίντεο, φύλλα εργασίας, κουίζ/παιχνίδια, συνεντεύξεις, διάλογος και δραματοποίηση θα αποτελέσουν τα κύρια μέσα υλοποίησης. Κύριοι στόχοι είναι η ανίχνευση των πρότερων γνώσεων και εμπειριών, η κριτική ευαισθητοποίηση, η συμμετοχή σε συζήτηση, η ερμηνεία πληροφοριών, η καλλιέργεια επίγνωσης του αισθήματος αυτονομίας και ασφάλειας, καθώς και η ενίσχυση της ψηφιακής πολιτεότητας (δικαιώματα, ελευθερίες, δεξιότητες) μαθητριών και μαθητών στο εύρος των θεμάτων, που σχετίζονται με την ασφάλεια και την προστασία των δικαιωμάτων τους στον ψηφιακό κόσμο. Παράλληλα, η επίλυση προβλημάτων, ο εποικοδομητικός διάλογος, η ανάπτυξη επιχειρημάτων, η διαθεματική και κριτική προσέγγιση, η συνεργατική μάθηση και η ομαδική εργασία αποτελούν μεθόδους, που θα υλοποιήσουν και ενισχύσουν τη μαθησιακή διαδικασία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: βία, ψηφιακός κόσμος, ψηφιακό χάσμα, έμφυλες ανισότητες, ιδιωτικότητα, ασφάλεια, δικαιώματα παιδιών

Αναπηρία και φύλο στην εκπαίδευση

Ράπη Ειρήνη Αγλαΐα, Υποψήφια Διδασκίσσα Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Πουρνάρη Μαρία, καθηγήτρια Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Την τελευταία περίπου δεκαετία, η προτεραιοποίηση της de facto ισότητας των φύλων έχει ξεκινήσει να νοείται ως επιταγή σε διεθνές επίπεδο, έπειτα από την, ως επί το πλείστον, επίτευξη της de jure ισότητας των φύλων στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Το φύλο ως αναλυτική κατηγορία συνιστά έναν όρο δυναμικό με διαφορετικές σημασιοδοτήσεις ανάλογα με το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικονομικό πλαίσιο και άλλους παράγοντες. Η προκείμενη ανακοίνωση εντάσσεται στον θεματικό άξονα «εκπαίδευση και φύλο» και επιχειρεί, με βάση μελέτες της σύγχρονης ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας του κλάδου των Σπουδών για την Αναπηρία, των Σπουδών Φύλου και των Επιστημών της Αγωγής, να αποτυπώσει την ισχύουσα κατάσταση σχετικά με τα έμφυλα ζητήματα των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση. Τα ερευνητικά ευρήματα εντοπίζουν την ύπαρξη έμφυλων αποκλεισμών κυρίως για τις γυναίκες με αναπηρία, που διαιωνίζουν τους διαχωρισμούς και τις ιεραρχικές κατατάξεις. Η επικέντρωση ωστόσο μόνο σε περιπτώσεις γυναικών με αναπηρία, αποκλείει τελικά άλλους/ες εμπλεκόμενους/ες, όπως για παράδειγμα διαφυλικούς ανθρώπους που έχουν ταυτόχρονα κάποιου είδους αναπηρία. Τα ερευνητικά δεδομένα που αναφέρονται στη σχέση αναπηρίας και φύλου εν γένει είναι λιγοστά, ενώ τα κεντρικά ζητήματα των κυρίαρχων ρευμάτων του κλάδου των Σπουδών για την Αναπηρία τείνουν να ουσιοποιούν την αναπηρία ως κατηγορία, υποθέτοντας πως τα άτομα με αναπηρία μοιράζονται κοινές εμπειρίες και στάσεις που δεν σχετίζονται με στοιχεία της ταυτότητας τους, όπως το φύλο, η ηλικία, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η οικονομική κατάσταση ή οι θρησκευτικές πεποιθήσεις. Προς τούτο, θαδειχθεί ότι η ουσιοποίηση των ατόμων με αναπηρία γεννά ζητήματα έμφυλης ανισότητας στην εκπαίδευση, καθώς ευρήματα μελετών αναδεικνύουν τον αποκλεισμό κοριτσιών και γυναικών με αναπηρία από κατάλληλες εκπαιδευτικές παρεμβάσεις, λόγω των διαγνωστικών κριτηρίων που έχουν σχεδιαστεί βάσει συμπτωμάτων που αφορούν κυρίως το ανδρικό φύλο. Ακόμη, μολονότι η διάγνωση συνιστά την απαραίτητη προϋπόθεση για πρόσβαση σε υπηρεσίες στήριξης, έχει παρατηρηθεί ότι αρκετά κορίτσια με αναπηρία παραμένουν αδιάγνωστα και συνεπώς δεν λαμβάνουν την κατάλληλη εκπαιδευτική υποστήριξη. Συνεπώς, η αντιμετώπιση των έμφυλων ζητημάτων των

ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση απαιτεί, πέραν του κεντρικού στρατηγικού σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης εκπαιδευτικής πολιτικής για την αντιμετώπιση των έμφυλων ζητημάτων, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και την κατασκευή κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού που ασκεί κριτική στις στερεοτυπικές αντιλήψεις για το φύλο και την αναπηρία.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: αναπηρία, φύλο, εκπαίδευση

Έμφυλες αναπαραστάσεις ως προς τα επαγγέλματα στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας του Δημοτικού, με χρήση λογισμικού επεξεργασίας σωμαίων κειμένων

Σερακιώτη Δήμητρα, διδάσκουσα Γλωσσολογίας Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων/Τμήμα Λογοθεραπείας

Αγγελίδου Άννα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

Τις τελευταίες δεκαετίες, ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που έχουν απασχολήσει τον χώρο της εκπαίδευσης είναι η (ανα)παράσταση και αναπαραγωγή έμφυλων στερεοτύπων στα εγχειρίδια γλωσσικής διδασκαλίας του δημοτικού σχολείου. Πλήθος ερευνών μελετά την ύπαρξη σεξιστικών αντιλήψεων και έμφυλων στερεοτύπων, εξετάζοντας εάν και κατά πόσο τα εγχειρίδια αυτά ανταποκρίνονται στους στόχους της εκπαιδευτικής πολιτικής και συγκεκριμένα στην παρ.3 του άρθρου 2 του ν.3966/2011 (Α'118) σχετικά με την προώθηση της ισότητας των φύλων μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι α) να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο οι λεξικογραμματικές επιλογές (επιλογές προσώπων, ενεργητική-παθητική σύνταξη, ουσιαστικά-κελύφη, χρήση επιθέτων, μετοχών) σε κείμενα των εγχειριδίων της Γλώσσας του Δημοτικού μπορούν να αναπαράγουν και να αναπαραριστούν έμφυλες διακρίσεις σχετικά με το επάγγελμα, β) να ερευνηθεί ο ρόλος των λεξικών συνάψεων (collocations) και της θετικής/αρνητικής προσωδίας (positive/negative prosody) μέσα από την ανάλυση συμφραστικών πινάκων.

Ως προς τη μεθοδολογία, το υλικό της έρευνας προέρχεται από τα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας όλων των τάξεων του Δημοτικού. Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό AntConc <https://www.laurenceanthony.net/software.html>. Πρόκειται για ένα ελεύθερο λογισμικό για Windows, MacOS, Linux του Laurence Anthony, γραμμένο στη γλώσσα προγραμματισμού Perl. Αναλυτικότερα, δημιουργήθηκε ένα σώμα κειμένων με συμφραστικούς πίνακες, όπου εντοπίστηκαν οι λέξεις-κλειδιά και οι βασικές λεξικογραμματικές επιλογές. Ο λόγος που χρησιμοποιήθηκε το AntConc είναι διότι αποτελεί ένα εύχρηστο εργαλείο αναζήτησης λέξεων και λεξικών συνάψεων, δίνοντας τη δυνατότητα στον χρήστη μέσω των συμφραστικών πινάκων, να αναλύσει και το συγκείμενο (co-text).

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν το πώς οι λεξικογραμματικές επιλογές που σχετίζονται με τα επαγγέλματα, προωθούν σεξιστικές αντιλήψεις, διαμορφώνοντας πτυχές της πραγματικότητας, παρά τις προσπάθειες που έχουν γίνει στα Αναλυτικά Προγράμματα για άρση των έμφυλων στερεοτύπων. Τα «ανδρικά» επαγγέλματα εντοπίστηκε ότι συνδέονται σε μεγάλο βαθμό στατιστικά με τη δράση, την περιπέτεια και την κυριαρχία -γενικότερα με χρήση θετικής προσωδίας-, σε αντίθεση με τα γυναικεία επαγγέλματα τα οποία σχετίζονται με πιο παθητικούς ρόλους. Η παραγωγική κατάληξη –ος συνδέεται κυρίως με το ανδρικό φύλο (ο γιατρός αντί η γιατρός, ενώ υπάρχει προτίμηση στο αρσενικό γένος όταν πρόκειται για επαγγέλματα που συνδέονται με υπολογιστές (ο μηχανικός H/Y, αντί η μηχανικός H/Y). Ακόμα, δεν λείπουν και παραγωγικές καταλήξεις π.χ. –ισσα (η φουρνάρισσα φτιάχνει ωραία κουλουράκια) και κυρίως σε επαγγέλματα που συνδέονται με την καθαριότητα (η καθαρίστρια, όχι ο καθαριστής). Τέλος, στις περιπτώσεις που προβάλλονται τα γυναικεία επιτεύγματα στον χώρο της εργασίας, οι συμφραστικοί πίνακες έδειξαν ότι χρησιμοποιούνται ουσιαστικά-κελύφη, όπως οι λέξεις πρόβλημα και εμπόδιο, δίνοντας έμφαση στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες που ανελίσσονται στην κορυφή της εργασιακής πυραμίδας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: έμφυλες αναπαραστάσεις, επαγγέλματα, σχολικά εγχειρίδια, AntConc

Ομοφυλοφιλία και Αναπηρία: Τα άτομα «μιλούν»

Δρόσος Κωνσταντίνος, Υποψήφιος Διδάκτωρ, Π.Τ.Δ.Ε Παν. Ιωαννίνων

Σούλης Σπυρίδων – Γεώργιος, Καθηγητής Π.Τ.Δ.Ε Παν. Ιωαννίνων

Παρά το γεγονός πως αρκετές έρευνες έχουν λάβει χώρα σχετικά με τη διερεύνηση των στάσεων απέναντι στα άτομα που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ή στα άτομα με διάφορες μορφές αναπηρίας, λίγες είναι αυτές που εξετάζουν τα βιώματα των ατόμων που ανήκουν ταυτόχρονα στις δύο παραπάνω ομάδες. Σύμφωνα με διεθνείς έρευνες περίπου το 17% των τρανς ατόμων έχουν παράλληλα κάποια μορφή αναπηρίας (Toft et al., 2019) και συνήθως είναι αποδέκτες διακρίσεων για τις δύο ταυτότητές τους (Stoffelen et al., 2013). Στο πλαίσιο των προαναφερόμενων, σχεδιάστηκε και διεξήχθη η παρούσα έρευνα, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2022-2023, που έχει ως στόχο να αναδείξει τις δυσκολίες τις οποίες βιώνουν τα άτομα αυτά στην καθημερινότητά τους. Ως εργαλεία έρευνας αξιοποιήθηκαν η ημι-δομημένη συνέντευξη και η βιογραφική προσέγγιση προκειμένου, να εντοπιστούν πιθανά, όμοια βιογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην ομάδα έρευνας. Η μεθοδολογία αυτή επιτρέπει στους συμμετέχοντες να αναφέρονται σε στοιχεία της ζωής τους, τα οποία οι ίδιοι θεωρούν ιδιαίτερος σημαντικά. Με αυτόν τον τρόπο, δηλαδή, μπορούν να αναδυθούν πληροφορίες και βιογραφικές λεπτομέρειες, οι οποίες ίσως να είχαν παραλειφθεί με τη χρήση της δομημένης συνέντευξης ή με τη χρήση μιας ποσοτικής μεθόδου (Scheibelhofer, 2008). Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν φοιτητές που ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα που είχαν κάποια σωματική αναπηρία και ρωτήθηκαν σχετικά με τα βιώματά τους σε οικογενειακό και εκπαιδευτικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, μέσω της παρούσας έρευνας ακούστηκε η φωνή των συμμετεχόντων αναφορικά με τις εμπειρίες τους στο πλαίσιο της εκπαίδευσης που δέχτηκαν. Ταυτόχρονα, κατέθεσαν εκπαιδευτικές προτάσεις, οι οποίες μπορούν να περιορίσουν τις διακρίσεις σε σχολικό και πανεπιστημιακό επίπεδο. Στα ευρήματα συμπεριλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, η βίωση της λεκτικής και σωματικής βίας, ο αποκλεισμός και οι διακρίσεις από γονείς, εκπαιδευτικούς και ομάδες συνομήλικων. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός πως οι ίδιες δυσκολίες εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο Α/βαθμιας και Β/βαθμιας εκπαίδευσης όσο και σε επίπεδο Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, καταγράφεται πως οι απόψεις-προτάσεις των συμμετεχόντων, αναφορικά με τον περιορισμό των διακρίσεων που δέχονται, αποτελούν προτάσεις που συζητούνται στη διεθνή βιβλιογραφία, όπως για παράδειγμα η αναγκαιότητα επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα καταπολέμησης προκαταλήψεων και ρατσισμού (Hall & Rodgers, 2019).

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: ΑΜΕΑ, ΛΟΑΤΚΙ+, διπλή ταυτότητα, κοινωνική μειονότητα, διακρίσεις

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΝΔΗΜΙΑ**Η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης την εποχή της πανδημίας του COVID-19**

Δημοβασίλη Ελένη, Εκπαιδευτικός, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α

Τσώλη Κωνσταντίνα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Μαλαφάντης Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α

Λαζαράκου Ελισάβετ, Επίκουρη Καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε., Ε.Κ.Π.Α.

Ως μη λεκτική επικοινωνία ορίζεται η ανταλλαγή μηνυμάτων μεταξύ ανθρώπων μέσω καναλιών, όπως οι εκφράσεις του προσώπου, το βλέμμα, οι κινήσεις των χεριών και του σώματος, οι εναλλαγές της φωνής, η σιωπή, το χιούμορ, το άγγιγμα, η απόσταση εκπαιδευτικού-μαθητών, η διάταξη του χώρου, χωρίς τη χρήση του λεκτικού κώδικα. Στον χώρο της εκπαίδευσης, η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διδασκαλία και μάθηση, καθώς επίσης και στη διαμόρφωση του κλίματος της σχολικής τάξης. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της πανδημίας του COVID-19 στον τρόπο έκφρασης της μη λεκτικής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών κατά την επιστροφή των μαθητριών/ών στις σχολικές αίθουσες μετά το άνοιγμα των σχολείων και με εφαρμογή υγειονομικών πρωτόκολλων και μέτρων για την αποφυγή διάδοσης του κορωνοϊού COVID-19. Ως επιμέρους στόχοι τέθηκαν η καταγραφή της μη λεκτικής συμπεριφοράς που εμφανίζεται σε μεγαλύτερο και σε μικρότερο αντίστοιχα βαθμό, και η διερεύνηση των διαφορών στην έκφραση της μη λεκτικής συμπεριφοράς, με βάση το φύλο και την εμπειρία των εκπαιδευτικών. Το δείγμα αποτέλεσαν δεκαεπτά (17) εκπαιδευτικοί ενός δημόσιου δημοτικού σχολείου της Αθήνας. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος με ερευνητικά εργαλεία την κλειδα παρατήρησης και την ημι-δομημένη συνέντευξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών, και ειδικότερα το άγγιγμα, οι εκφράσεις του προσώπου και η απόσταση, επηρεάστηκε από τους περιορισμούς που επιβλήθηκαν λόγω της πανδημίας, ενώ ταυτόχρονα ενισχύθηκαν άλλα κανάλια (π.χ. η οπτική επαφή, η φωνή και οι κινήσεις των χεριών) λειτουργώντας αντισταθμιστικά. Επίσης, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, για τη διαμόρφωση θετικού συναισθηματικού κλίματος στην τάξη, η μη λεκτική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών εκδηλωνόταν περισσότερο μέσω των εναλλαγών της φωνής και των μορφασμών του προσώπου, του βλέμματος, του χιούμορ και της απτικής επαφής και λιγότερο μέσω της διαμόρφωσης της διάταξης του χώρου και της απόστασης, της στάσης και των κινήσεων του σώματος και των χεριών. Τέλος, διαφοροποιήσεις καταγράφηκαν στη μη λεκτική συμπεριφορά τους με βάση το φύλο, καθώς φάνηκε ότι οι γυναίκες εναλλάσσουν αρκετά τις κινήσεις τους, όχι όμως και με βάση την εμπειρία. Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν τη σημασία της μη λεκτικής συμπεριφοράς των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας και τονίζουν την αναγκαιότητα εκπαίδευσης και επιμόρφωσης τους με αξιοποίηση της τεχνικής της μικροδιδασκαλίας, δειγματικών διδασκαλιών και άλλων αναστοχαστικών εργαλείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Μη λεκτική επικοινωνία, κανάλια μη λεκτικής συμπεριφοράς, COVID-19, αναστοχασμός

Συνεργατική Μάθηση, Εκπαίδευση εξ αποστάσεως, Εκπαίδευση και Πανδημία

Δημόπουλος Κωνσταντίνος, Μεταπτυχιακός Φοιτητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Καραδημητρίου Κωνσταντίνος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Τα έτη 2020 και 2021 σημαδεύτηκαν από την πανδημία του COVID-19. Ο τομέας της εκπαίδευσης ήταν ο πρώτος που επλήγη από την πανδημία. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων ανέστειλαν τη λειτουργία τους. Τα πανεπιστήμια των δυτικών και αναπτυγμένων χωρών κατάφεραν σε σύντομο χρονικό διάστημα, με τη βοήθεια των ΤΠΕ, να προσαρμοστούν και να συνεχίσουν το έργο τους, όπως συνέβη και στην Ελλάδα, εξ αποστάσεως. Σ' αυτή τη μετάβαση ο ρόλος των πανεπιστημιακών δασκάλων ήταν καθοριστικός. Οι πανεπιστημιακοί, για να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, εν μέσω Lockdown, χρησιμοποίησαν, για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ένα συνδυασμό πλατφορμών σύγχρονης (Zoom, Microsoft Teams), και ασύγχρονης (Moodle, E-Class) επικοινωνίας. Οι πλατφόρμες σύγχρονης κι ασύγχρονης επικοινωνίας ανοίγουν το δρόμο για τη συνεργατική μάθηση, αφού τα συνεργατικά εργαλεία που διαθέτουν, υποστηρίζουν τη χρήση ποικίλων τεχνικών συνεργατικής μάθησης. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να παρουσιάσει προκαταρκτικά αποτελέσματα, καθώς αποτελεί μέρος ευρύτερης έρευνας που είναι σε εξέλιξη, αναφορικά με τις απόψεις των πανεπιστημιακών δασκάλων για τη χρήση της συνεργατικής μάθησης σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα και ν' αναδείξει τις τεχνικές συνεργατικής μάθησης που αξιοποίησαν στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους, λόγω της πανδημίας του Covid-19, μέσα απ' τα εργαλεία που τους παρέιχαν οι ποικίλες ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Ειδικότερα, η έρευνα εξετάζει τις απόψεις των διδασκόντων και διδασκουσών σχετικά με τα οφέλη και τα μειονεκτήματα της συνεργατικής μάθησης σε ηλεκτρονικά περιβάλλοντα, τις τεχνικές συνεργατικής μάθησης που χρησιμοποίησαν καθώς και τα εμπόδια για την εφαρμογή και κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους. Η εν λόγω έρευνα είναι ποσοτική, για την υλοποίηση της οποίας χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο με ερωτήματα κυρίως κλειστού τύπου (διχοτομικές και κλίμακες likert). Το δείγμα αποτέλεσαν διδάσκοντες και διδάσκουσες ελληνικών ΑΕΙ, χωρίς περιορισμούς ως προς το γνωστικό αντικείμενο και την εργασιακή σχέση με τον φορέα εργασίας, με την προϋπόθεση ότι δίδαξαν την περίοδο της πανδημίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας προκύπτουν από τα πρώτα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν πιλοτικά από 70 διδάσκοντες/σκουσες που συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο μέχρι το τέλος Μαΐου του 2023. Τα συμπεράσματα δείχνουν ότι οι διδάσκοντες/σκουσες αναγνωρίζουν οφέλη όσο και μειονεκτήματα στη συνεργατική μάθηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Επίσης, εκτιμούν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες για εφαρμογή δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης. Παράλληλα, εντοπίζουν εμπόδια που πιθανώς να έδρασαν αποτρεπτικά όσον αφορά την υλοποίηση δραστηριοτήτων συνεργατικής μάθησης στην εξ αποστάσεως διδασκαλία τους.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Συνεργατική μάθηση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τεχνικές συνεργατικής μάθησης, ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας, ψηφιακά εργαλεία μάθησης

Η επίδραση της πανδημίας της Covid 19 στην επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση

Καδιγιαννόπουλος Γεώργιος, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Είναι αναντίρρητα αποδεκτό ότι οι κοινωνικές ανισότητες επιδρούν ανασταλτικά σε ποικίλους τομείς της κοινωνικής ζωής. Ένας από τους τομείς που καθίσταται εμφανής η αρνητική επίδραση των κοινωνικών ανισοτήτων είναι η εκπαίδευση και συγκεκριμένα η εκπαίδευση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων. Έχοντας θεωρητικά, αλλά και πρακτικά σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ολοκληρωθεί η πανδημία της Covid 19 προκαλεί ιδιαίτερο

ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς την επίδρασή της σε εκπαιδευτικό επίπεδο ειδικότερα όσον αφορά μαθητές, οι οποίοι εντάσσονται, άμεσα ή έμμεσα, στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η παρούσα εργασία αποσκοπεί να εξετάσει, εάν υπήρξε επιδείνωση των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας της Covid 19. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στην επίδραση που ασκήθηκε από την υιοθέτηση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας – τηλεεκπαίδευσης, η οποία αναπόφευκτα δημιούργησε νέα δεδομένα στην εκπαιδευτική διαδικασία για το σύνολο των σχολικών μονάδων του ελλαδικού χώρου, αλλά και παγκοσμίως. Προς επίτευξη του σκοπού της εργασίας πραγματοποιήθηκε εκτενής ανασκόπηση της ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

Από την ανασκόπηση της ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας προέκυψαν ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα. Πρώτο συμπέρασμα αποτελεί η ύπαρξη αρκετών παραγόντων όπως: οικονομικοί, κοινωνικοί, γεωγραφικοί κ.ά, οι οποίοι κατά τη διάρκεια της πανδημίας της Covid 19 επιδείνωσαν τις ήδη υπάρχουσες ανισότητες στην εκπαίδευση. Ως δεύτερο συμπέρασμα της εργασίας καταγράφεται η καθυστερημένη και ελλιπής λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε σε εκπαιδευτικό επίπεδο στον ελλαδικό χώρο η πανδημία της Covid 19 ιδιαίτερα στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Το τρίτο και τελευταίο συμπέρασμα της εργασίας καταγράφει την αδήριτη αναγκαιότητα της λήψης μέτρων όπως: η ενίσχυση της υλικοτεχνικής υποδομής των σχολικών μονάδων, η παροχή τεχνολογικού εξοπλισμού, η απόκτηση αξιόπιστης σύνδεσης στο διαδίκτυο κ.ά, τα οποία θα αμβλύνουν τις εκπαιδευτικές ανισότητες, οι οποίες αναδείχθηκαν λόγω της πανδημίας, ενώ παράλληλα, θα θέσουν στέρεες βάσεις για μια πιο επιτυχή αντιμετώπιση σε εκπαιδευτικό επίπεδο μιας αντίστοιχου μεγέθους πανδημίας στο μέλλον.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εξ αποστάσεως εκπαίδευση, κοινωνικές ανισότητες, επιδείνωση, πανδημία Covid 19

Η επαγγελματική εξουθένωση και η επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας

Λάζου Κωνσταντίνος, Εκπαιδευτικός, Φοιτητής Π.Μ.Σ., Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Προκλήσεις και προβληματισμοί στο μάθημα της Χημείας σε συνθήκες καραντίνας

Λάσκαρη Λεμονιά, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης, 1ο Πρότυπο ΓΕΛ «Μανώλης Ανδρόνικος».

Οι συνθήκες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης οι οποίες δημιουργήθηκαν λόγω της έξαρσης της πανδημίας Covid-19 και η συνακόλουθη πολύμηνη καραντίνα έφεραν την εκπαιδευτική κοινότητα αντιμέτωπη με προκλήσεις σε πολλαπλά επίπεδα. Ο άμεσος χαρακτήρας της ανάγκης για συνέχιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, σε συνδυασμό με την έλλειψη προετοιμασίας σε γνωστικό και υλικοτεχνικό επίπεδο, εκ μέρους του συνόλου των εμπλεκόμενων, διαμόρφωσαν πρωτόγνωρες καταστάσεις. Οι τρόποι με τους οποίους τις διαχειρίστηκε η εκπαιδευτική κοινότητα ποικίλουν αναλόγως των ιδιαίτερων συνθηκών σε κάθε περιοχή και σε κάθε διδακτικό αντικείμενο, με έμφαση στην αξιοποίηση των διαδικτυακών εκπαιδευτικών εργαλείων. Η Χημεία, αποτελεί εξ ορισμού ένα διδακτικό αντικείμενο που προϋποθέτει την εργαστηριακή, βιοματική εμπλοκή των μαθητών/τριών, συνεπώς η υποχρεωτικότητά της καραντίνας δημιούργησε συνθήκες αυξημένης δυσκολίας για την πρόσληψη και κατανόηση των εννοιών, των διαδικασιών και των προϊόντων της διδασκαλίας. Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται ένα σενάριο διδασκαλίας για το μάθημα της Χημείας, το οποίο αποτελεί: α) πρόταση για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία, σε συνθήκες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, και β) ενίσχυσης και εμπλουτισμού της διαδικασίας σε συνθήκες δια ζώσης διδασκαλίας. Το σενάριο εφαρμόστηκε κατά το χρονικό διάστημα 2020-21 στην Γ τάξη αστικού ΓΕΛ. Οι κύριοι στόχοι του είναι:

- η ενεργητική εμπλοκή των μαθητών με τη μαθησιακή διαδικασία

- ο ορισμός και η διάκριση των προσθετικών ιδιοτήτων διαλυμάτων και η αναγνώριση της ωσμωτικής πίεσης σαν μία από αυτές.
- η περιγραφή του φαινομένου της ώσμωσης και ο ορισμός της ώσμωση και της ωσμωτικής πίεσης.
- ο υπολογισμός της ωσμωτικής πίεσης διαλύματος ή ο προσδιορισμός της σχετικής μοριακής μάζας μιας διαλυμένης ουσίας με βάση το νόμο της ωσμωτικής πίεσης.
- η εφαρμογή της βιολογικής σημασίας της ώσμωσης στα ερυθρά αιμοσφαίρια.
- η σύνδεση με τις ψηφιακές εφαρμογές Cisco Webex και E-me.

Πρόκειται για σενάριο του οποίου η προτεινόμενη οργάνωση της διδασκαλίας έχει ως πυρήνα παρακολούθηση πειραμάτων και φύλλα εργασίας, στα οποία διερευνώνται διαδοχικά οι παράμετροι της ενότητας με βάση το σχήμα «πρόβλεψη - πειραματικός έλεγχος – εξήγηση». Αξιοποιεί τις δυνατότητες των ΤΠΕ και ιδιαίτερα τα εργαλεία της πλατφόρμας e-me για την ασύγχρονη και cisco Webex για τη σύγχρονη διδασκαλία. Οι μεγαλύτερες προκλήσεις που παρατηρήθηκαν κατά την υλοποίησή του ήταν η συνεργασία των μαθητών στην κυψέλη του e-me σε μια περίοδο που η διαπροσωπική εμπλοκή ατροφούσε και η πραγματοποίηση διερευνητικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον Webex. Το σενάριο μπορεί να αξιοποιηθεί στην πραγματική τάξη όπως και στην εικονική τάξη με διαφορετική διαχείριση του χρόνου σε κάθε περίπτωση και βέβαια δίνοντας πάντα μεγάλη σημασία στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, στην ενθάρρυνση των μαθητών και στη σύνδεση του φαινομένου μελέτης με την καθημερινή ζωή.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Χημεία, ΓΕΛ, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, πανδημία, καραντίνα

Ταυτότητες της διακινδύνευσης: οι επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης Covid-19 στην εκπαίδευση

Μονιούδης Ευστράτιος, Μεταπτυχιακός ερευνητής, Πανεπιστήμιο Πατρών

Παναγόπουλος Επαμεινώνδας, Υποψήφιος διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Αδαμοπούλου Ανθή, Ε.ΔΙ.Π., Πανεπιστήμιο Πατρών

Καμαριανός Ιωάννης, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών

Η πανδημική κρίση, ως αποτέλεσμα της μόλυνσης από τον ιό SARS-CoV-2 είχε σημαντική επίδραση στην θεσμική κανονικότητα, επιφέροντας σημαντικές διαφοροποιήσεις, αλλάζοντας σημαντικές πτυχές της καθημερινής ζωής των κοινωνικών υποκειμένων, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Σημαινόμενες ήταν οι επιπτώσεις και στην εκπαιδευτική καθημερινότητα της φοιτητική κοινότητας. Το εύρος των επιπτώσεων δεν προκάλεσε μια εφήμερη ρήξη στην καθημερινή ζωή στο αμφιθέατρο, αλλά οδήγησε σε μια διαδικασία συγκρότησης ταυτοτήτων με αρνητικές επιπτώσεις σε διάφορους τομείς της ζωής των φοιτητών, ενσωματώνοντας την έννοια του κινδύνου στην ταυτότητά τους. Συνεπώς, σκοπό της παρούσας μελέτης αποτελεί η συμβολή στη συζήτηση για τις επιπτώσεις της πανδημικής κρίσης στην εκπαιδευτική διαδικασία, όπως αυτή λαμβάνει χώρα στο πανεπιστημιακό αμφιθέατρο. Βασική υπόθεση της μελέτης αποτελεί η θέση πως η πανδημική κρίση ως μέρος ενός ευρύτερου συνεχούς κρίσεων (permacrisis) έχει ως συνέπεια την ενσωμάτωση χαρακτηριστικών διακινδύνευσης στην διαδικασία συγκρότησης ταυτοτήτων των φοιτητών/τριών. Πιο συγκεκριμένα, ερευνητικό στόχο της μελέτης αποτελεί η ύπαρξη χαρακτηριστικών διακινδύνευσης και η ανάλυση των συνεπειών του εμφωλεύματος του κινδύνου στην ταυτότητα των φοιτητών/τριών. Η μεθοδολογική στρατηγική που ακολουθήθηκε, ως αποτέλεσμα της διεθνούς βιβλιογραφικής ανασκόπησης που υλοποιήσαμε, είναι η ποσοτική προσέγγιση και υιοθετήθηκε το εργαλείο του ερωτηματολογίου, το οποίο δομείται στη βάση σχετικών κλιμάκων τύπου Likert, ενώ εμπεριέχονται και ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Στο επίπεδο της δειγματοληψίας επιλέχθηκε η βολική δειγματοληψία (Convenience sampling). Το δείγμα ευκολίας της έρευνας αποτέλεσαν 315 φοιτητές και φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Πατρών. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα

που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων της μελέτης ανιχνεύτηκαν σημαντικά χαρακτηριστικά του εμφωλεύματος της διακινδύνευσης. Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι φοιτητές αντιλαμβάνονται ως σημαντικά υπαρκτό τον κίνδυνο να μεταδώσουν το ιό SARS-CoV-2, μολύνοντας αγαπημένα τους πρόσωπα. Ακόμα, βρέθηκαν ως σημαντικές ορισμένες συμπεριφορές που συνδέονται με το εμφώλευμα του κινδύνου, ως αποτέλεσμα του βιώματος των συνεπειών της πανδημικής κρίσης όπως είναι οι εξής: α) η εντατική προσοχή στην υγιεινή των χεριών και την απολύμανση επιφανειών β) η κοινωνική εσωστρέφεια (π.χ. κοινωνική απομόνωση, αποφυγή συνωστισμού) και γ) το αυξημένο άγχος, καθώς και η νευρική κατάσταση.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση, πανδημική κρίση (COVID-19), κίνδυνος (risk), ταυτότητα.

Κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού για τα μαθηματικά από εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας

Παπαβεργή Τσαμπίκα Βασιλεία, MSc, Εκπαιδευτικός Π.Ε., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σκουμπουρδή Χρυσάνθη, Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ., Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Η σημασία της σχεδιασμένης ένταξης εκπαιδευτικού υλικού στη μαθηματική εκπαίδευση αναδεικνύεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια λόγω του ότι ερευνητικά αποτελέσματα τεκμηριώνουν τον βοηθητικό του ρόλο για τους/ις εκπαιδευτικούς και για τους/ις μαθητές/ριες τόσο για την επίλυση μαθηματικών προβλημάτων όσο και για την αντιμετώπιση δυσκολιών και παρανοήσεων τους, μεταξύ άλλων. Ωστόσο, η επιλογή και η αξιολόγηση εκπαιδευτικού υλικού από τους/ις εκπαιδευτικούς, για την αξιοποίησή του στη διδακτική πράξη, είναι μια απαιτητική διαδικασία λόγω της αφηρημένης φύσης του ίδιου του αντικειμένου των μαθηματικών, αλλά και λόγω της μεγάλης διαθεσιμότητας εκπαιδευτικού υλικού στο διαδίκτυο. Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω ζητήματα, διατυπώθηκε η υπόθεση ότι στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση την περίοδο της Πανδημίας, κατά την οποία η διδασκαλία και η μάθηση έλαβαν, λόγω συνθηκών, άλλη μορφή, απαιτήθηκε η υιοθέτηση πιο εξειδικευμένων κριτηρίων επιλογής και αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού για αξιοποίησή του στη διδακτική πράξη. Έτσι διερευνήθηκαν τα κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού, τα οποία υιοθέτησαν εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης κατά την εξ' αποστάσεως διδασκαλία των μαθηματικών, την περίοδο της Πανδημίας Covid-19, με σκοπό να συγκριθούν με τα κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης που υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί κατά τη διδασκαλία των μαθηματικών με τον συμβατικό τρόπο, τα οποία αναφέρονται σε άλλες έρευνες. Επιπλέον, καταγράφηκαν τα είδη των εκπαιδευτικών υλικών που αξιοποίησαν οι εκπαιδευτικοί για την εξ' αποστάσεως διδασκαλία των μαθηματικών, την περίοδο της Πανδημίας, αλλά και οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν. Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου, καθώς και συνεντεύξεων σε μέρος του δείγματος. Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί ταυτίζουν τα κριτήρια επιλογής με τα κριτήρια αξιολόγησης εκπαιδευτικού υλικού και εστιάζουν κυρίως στη συνάφεια του εκπαιδευτικού υλικού με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών/ριών, στην ευκολία προμήθειας και χρήσης του και στην εξυπηρέτηση των στόχων της διδασκαλίας. Τα κριτήρια αυτά δε φαίνεται να διαφοροποιούνται από εκείνα που έχουν καταγραφεί από άλλες έρευνες και αφορούν στη διδασκαλία των μαθηματικών με τον συμβατικό τρόπο.

Αναφορικά με τα είδη των εκπαιδευτικών υλικών που αξιοποίησαν οι εκπαιδευτικοί, φαίνεται να ήταν ψηφιακά, αλλά και συνδυασμός ψηφιακών και φυσικών υλικών καθημερινής χρήσης, σε αντίθεση με το υλικό που χρησιμοποιείται σε κανονικές συνθήκες φοίτησης, όπου είναι κυρίως ειδικά σχεδιασμένο και αυτοσχέδιο. Τέλος, οι δυσκολίες που αναδείχθηκαν κατά την αξιοποίηση του υλικού εστίασαν στην αξιολόγηση της δράσης των μαθητών με το υλικό και στη διατήρηση του ενδιαφέροντος των μαθητών.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εξ αποστάσεως εκπαίδευση, εκπαιδευτικό υλικό, κριτήρια επιλογής και αξιολόγησης, Μαθηματικά, πανδημία

Μελέτη γνωσιακού και κοινωνικού αντίκτυπου από την εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης κατά την περίοδο της πανδημίας

Πλέσσα Μαρία, Ιστορικός, M.ed., ΕΑΠ - Hellenic Open University, Διευθύντρια 9ου Γυμνασίου Νίκαιας

Κοτσιφάκος Δημήτριος, Ηλεκτρονικός Μηχανικός, (Post-Doc, PhD, MSc), Τμήμα Πληροφορικής, Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διευθυντής 1ου Εργαστηριακού Κέντρου Αγίου Δημητρίου

Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται στον θεματικό άξονα του συνεδρίου «Εκπαίδευση και πανδημία» και αποδίδει με μετρήσιμους κοινωνιογνωσιακούς όρους τις συνέπειες από την εφαρμογή της τηλεεκπαίδευσης και καραντίνας κατά την διάρκεια της περιόδου πανδημίας της covid-19. Το θεωρητικό πλαίσιο της ανακοίνωσης αφορά κυρίως την αρνητική μεταβολή των γνωσιακών προτύπων στους μαθησιακούς δείκτες των μαθητών και των μαθητριών των τελευταίων δύο χρόνων, αλλά και το συνολικό κοινωνικό αντίκτυπο από την εφαρμογή της εξ' αποστάσεως εκπαίδευσης την περίοδο της πανδημίας. Ο σκοπός της έρευνας σχετικά με τον αντίκτυπο που άφησε η πανδημική κρίση στο σχολείο αφορά στην επείγουσα διατύπωση μιας μεταγνωσιακής υπέρβασης σχετικά με την εδραιωμένη επιβολή του φόβου και του αποκλεισμού, όπως ακριβώς την βίωσε η εκπαιδευτική κοινότητα στο σύνολο τα τελευταία χρόνια. Οι εφαρμοζόμενες κεντρικές εκπαιδευτικές βιοπολιτικές απαγορεύσεων και οι ακραίες συνθήκες αποκλεισμού που ασκήθηκαν όχι μόνο στο μυαλό ή τον συναισθηματικό κόσμο, αλλά στα ίδια τα σώματα των μαθητών και των μαθητριών και των εκπαιδευτικών, αποτέλεσαν το πρώιμο στάδιο για την διάδοση αποδοχή μιας κοινωνικής πολιτικής του φόβου και των ακραίων αντικοινωνικών κοινωνικών πολιτικών, με αποτέλεσμα την γνωσιακή υποχώρηση και την απουσία κινήτρων μάθησης. Η μεθοδολογία της έρευνας εντάσσεται στις μελέτες παρατήρησης (observational studies), και ειδικότερα στην κατηγορία των περιγραφικών μελετών συσχέτισης καθώς οι συνέπειες από τις επιβαλλόμενες πολιτικές αποκλεισμού και απαγορεύσεων όχι μόνο άσκησαν βίαιες «παραμορφωτικές» επιδράσεις στον νοητικό σύμπαν των μαθητών και των μαθητριών, αλλά είχαν συνέπειες όχι μόνο την απαξίωση των μέχρι τώρα προτύπων μάθησης, ή την υιοθέτηση ατομικών πρακτικών αλλά κυρίως, την εφαρμογή και την σωματοποίηση του φόβου και την ισχυροποίηση τάσεων κοινωνικής άρνησης. Ο σχεδιασμός και η συλλογή δεδομένων της μελέτης είναι συγχρονικού τύπου (cross-sectional study), καθώς την «αλλοίωση» στο επίπεδο της μαθησιακής συνείδησης και τον αντίκτυπο τα παρακολουθούμε ως εκπαιδευτικοί σε συμπεριφορές, στάσεις και νοοτροπίες που επιβλήθηκαν σε βάθος χρόνου, και μέσα από την υιοθέτηση «κλειστών» ατομικών συμπεριφορών. Τα συμπεράσματα της μελέτης θα μας επιτρέψουν την εφαρμογή μιας αντίστροφης της παρούσας εκπαιδευτικής πορείας, η οποία αν εφαρμοστεί σε επίπεδο σχολικών μονάδων μέσω προσανατολισμένων παρεμβάσεων συμβουλευτικής, θα μπορούσε αξιοποιώντας τα πορίσματα των παρατηρήσεων της μελέτης, να επουλώσει μέρος των απωλειών και να αποκαταστήσει στην πράξη, τον αποπροσανατολισμό που έχει υποστεί η ίδια η εκπαιδευτική πράξη και οι σχέσεις των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Γνωσιακό και κοινωνικό αντίκτυπο, εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, περίοδος πανδημίας

Οι επιπτώσεις του Covid-19 στην ανάπτυξη των παιδιών πρώιμης παιδικής ηλικίας

Σωτηροπούλου Ελένη, Επίκ. Καθηγήτρια, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η., Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Γιαννάκου Βασιλική, Παιδαγωγός Πρώιμης Παιδικής Ηλικίας, ΚΕΒΡΕΦΟ Νέας Ιωνίας

Είναι γεγονός ότι η πανδημία covid-19 επηρέασε τις ζωές όλων των ανθρώπων παγκοσμίως. Οι πρωτόγνωρες καταστάσεις, τις οποίες κλήθηκε να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα, αφήσαν το αποτύπωμά τους σε κάθε πτυχή

της ζωής των ενηλικών, αλλά και των παιδιών. Ειδικότερα, τα μετρά που υιοθετήθηκαν για την προστασία από τον covid-19 οδήγησαν σε ένα μεγάλο χρονικό διάστημα κατά το οποίο οι βρεφονηπιακοί σταθμοί δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν και να υποδεχτούν παιδιά. Συγκεκριμένα, διέκοψαν τη λειτουργία τους από τον Φεβρουάριο του 2020 μέχρι τον Μάιο του 2020 και στη συνέχεια από τον Νοέμβριο του 2020 μέχρι τον Μάιο του 2021. Ουσιαστικά, τα παιδιά παρέμειναν εκτός των βρεφονηπιακών σταθμών για περίπου δυο χρονιά, ενώ στην πλειοψηφία των περιπτώσεων δεν υπήρχε κανενός είδους εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή γενικά οποιαδήποτε μορφή επαφής με τους παιδαγωγούς. Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω πλαίσιο, σκοπός της μελέτης ήταν η διερεύνηση των απόψεων των παιδαγωγών πρώιμης παιδικής ηλικίας, σχετικά με τις αλλαγές που παρατηρούν στην ανάπτυξη των παιδιών – μετρά την επαναλειτουργία των βρεφονηπιακών σταθμών. Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ημιδομημένη συνέντευξη και τα δεδομένα αναλύθηκαν με θεματική ανάλυση. Τα αποτελέσματα της ερευνάς δείχνουν ότι οι παιδαγωγοί παρατηρούν αλλαγές στον κοινωνικό, συναισθηματικό και κυρίως στον γλωσσικό τομέα ανάπτυξης των παιδιών. Αναλυτικότερα, τα παιδιά εμφανίζουν έντονη προσκόλληση, άγχος, υπερκινητικότητα, αδυναμία ρύθμισης των συναισθημάτων, φόβο για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και αργή ανάπτυξη του λεξιλογίου - ειδικά οι αλλοδαποί μαθητές. Τα αποτελέσματα της ερευνάς μπορούν να συμβάλλουν στη διερεύνηση του ζητήματος της πανδημίας και να παρέχουν χρήσιμες πληροφορίες στους παιδαγωγούς για μελλοντικές παρεμβάσεις στους βρεφονηπιακούς σταθμούς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Covid-19, πανδημία, παιδαγωγοί πρώιμης παιδικής ηλικίας, βρεφονηπιακοί σταθμοί, Ελλάδα, αγωγή και φροντίδα.

Διερεύνηση των απόψεων και εμπειριών διευθυντών/ριών δημοτικών σχολείων για την παρεχόμενη εξ αποστάσεως εκπαίδευση κατά την περίοδο της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα

Τζιουβάρα Μαρία Ραφαέλα, Υποψ. Διδάκτωρ, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Κακανά Δόμνα, Καθηγήτρια, Τ.Ε.Π.Α.Ε., Α.Π.Θ.

Η εσπευσμένη αναστολή των σχολικών μονάδων λόγω της πανδημίας covid-19, οδήγησε στην υιοθέτηση του μοντέλου της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (εξΑΕ). Στο πλαίσιο της διερεύνησης των απόψεων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία, συντονιστών/ριών εκπαιδευτικού έργου, διευθυντών/ριών, εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών/ριών δημοτικών σχολείων, σχετικά με τις εμπειρίες και τις δυσκολίες που αναδύθηκαν από την εξΑΕ κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19 στην Ελλάδα, υπό το πρίσμα των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, πραγματοποιήθηκε μία εκτεταμένη πανελλαδική έρευνα. Η έρευνα ήταν μικτού τύπου, συνδυάζοντας ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται ευρήματα που αφορούν τις απόψεις και τις εμπειρίες των διευθυντών/ριών δημοτικών σχολείων, εξετάζοντας τα θετικά στοιχεία της εξΑΕ, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και τις προτάσεις τους για βελτίωση της. Στην έρευνα συμμετείχαν 130 διευθυντές/ριες συμπληρώνοντας ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοικτού και κλειστού τύπου. Από αυτούς 20 συμμετέχοντες έλαβαν μέρος και σε ημιδομημένες συνεντεύξεις. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται τα ποιοτικά δεδομένα, τα οποία συλλέχθηκαν με τα ερωτηματολόγια και τις συνεντεύξεις. Για την ανάλυση τους χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση στο εργαλείο Nvivo. Η ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων των ερωτηματολογίων ανέδειξε ως θετικά στοιχεία της εξΑΕ τη διατήρηση της επαφής των μαθητών/ριών με τους συμμαθητές/ριές και τους εκπαιδευτικούς τους, τη συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την απόκτηση γνώσεων και ψηφιακών δεξιοτήτων για την εξΑΕ και τη μεγαλύτερη αξιοποίηση ψηφιακών πόρων και ηλεκτρονικών πηγών. Ως σημαντικότερα προβλήματα αναδείχθηκαν η περιορισμένη αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού-μαθητή, τα προβλήματα κοινωνικοποίησης, ο αποκλεισμός μαθητών/ευπαθών ομάδων από την εκπαιδευτική διαδικασία, η ανεπαρκής παιδαγωγική διαδικασία, η έλλειψη εξοπλισμού, τα προβλήματα συνδεσιμότητας και ο αυξημένος φόρτος εργασίας. Μεταξύ των προτάσεων για τη βελτίωση της εξΑΕ ήταν η παροχή τεχνολογικού εξοπλισμού σε οικογένειες, εκπαιδευτικούς και σχολικές μονάδες, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των γονέων/ μαθητών/ριών στη χρήση των ψηφιακών εργαλείων, η παροχή δωρεάν και

γρηγορότερου δικτύου στους/στις συμμετέχοντες/ουσες, η βελτιστοποίηση ή αντικατάσταση των πλατφορμών διεξαγωγής της εξΑΕ, ενώ πολλοί ήταν αυτοί που απαίτησαν την ολοκληρωτική κατάργηση της εξΑΕ. Τα δεδομένα από τις συνεντεύξεις επιβεβαιώνουν και ενισχύουν αυτά των ερωτηματολογίων. Τα ευρήματά μας συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας σχετικά με τη σημασία της εξΑΕ σε περιόδους κρίσεων, τις αναδυόμενες εκπαιδευτικές ανισότητες σε περιόδους κρίσεων, τις δυσκολίες που εντοπίζονται και τις προτάσεις για βελτίωση της παρεχόμενης εξΑΕ.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Ελλάδα, περίοδος κρίσης, πανδημία, COVID-19, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Διευθυντές δημοτικών σχολείων, απόψεις

Εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία στα νηπιαγωγεία εν μέσω Covid-19: Απόψεις και πρακτικές εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας

Τριχά Φροσύνη, ΜΑ Νηπιαγωγός, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Σιδηροπούλου Χριστίνα, ΕΔΠ, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να σκιαγραφήσει πτυχές της προσχολικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εν μέσω της υγειονομικής κρίσης Covid-19. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχει συνδεθεί, ως επί το πλείστον, με την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η αλματώδης πρόοδος της τεχνολογίας και η είσοδος στον ψηφιακό κόσμο συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός νέου κοινωνικού και τεχνολογικού πλαισίου που δεν άφησε ανεπηρέαστο το εκπαιδευτικό σύστημα. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται η σταδιακή εφαρμογή της εξΑΕ και στο πλαίσιο της σχολικής εκπαίδευσης, είτε ως συμπληρωματική, είτε ως αυτόνομη μορφή εκπαίδευσης. Με την εμφάνιση της πανδημίας Covid-19 και την αναστολή λειτουργίας των εκπαιδευτικών δομών ωστόσο, η εξΑΕ γνώρισε καθολική εφαρμογή, καθώς οι εκπαιδευτικοί φορείς όλων των βαθμίδων, παγκοσμίως, αναγκάστηκαν μαζικά, επιτακτικά και άμεσα να εγγυηθούν την εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε αφενός να συνεχιστεί η εκπαίδευση των παιδιών και νέων και αφετέρου να αποφευχθεί η διασπορά του ιού. Με την παρούσα εισήγηση παρουσιάζουμε μία έρευνα που εκπονήθηκε στον νομό Κέρκυρας, με την οποία διερευνήσαμε και καταγράψαμε τις απόψεις και πρακτικές των εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας αναφορικά με την εμπειρία τους στην οργάνωση, σχεδιασμό και εφαρμογή της εξ αποστάσεως εκπαιδευτικής διαδικασίας κατά την πρώτη περίοδο αναστολής λειτουργίας των σχολικών μονάδων λόγω της υγειονομικής κρίσης Covid-19 (Μάρτιος - Μάιος 2020). Πρόκειται για μία ποιοτική έρευνα που αφορούσε ένα δείγμα 60 εκπαιδευτικών προσχολικής ηλικίας. Η συλλογή των δεδομένων έγινε με χρήση ενός μεικτού on line ερωτηματολογίου και η ανάλυσή τους πραγματοποιήθηκε βάσει της θεματικής ανάλυσης. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης μας αναδεικνύεται ότι οι εκπαιδευτικοί προσχολικής ηλικίας που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη έρευνα: α) αξιοποίησαν ψηφιακά μέσα και εργαλεία που διέθεταν, γνώριζαν ή είχαν εξοικειωθεί με αυτά από προσωπική τους, κυρίως, πρωτοβουλία, β) ήρθαν αντιμέτωποι/ες με προβλήματα ή/και ελλείψεις αναφορικά με προσβασιμότητα, σύνδεση, εξοπλισμό και κατάλληλο ψηφιακό παιδαγωγικό υλικό, γ) κλήθηκαν να διαχειριστούν ζητήματα επικοινωνίας και αλληλεπιδράσεων με τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Όλα τα παραπάνω, θεωρούν, ότι καθόρισαν αρνητικά την εκπαιδευτική διαδικασία, η οποία υπαναχώρησε σε πιο δασκαλοκεντρικά σχήματα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Προσχολική εκπαίδευση, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, Covid-19, απόψεις εκπαιδευτικών

Κοινωνικός αποκλεισμός και πανδημία: μελέτη περίπτωσης σε ένα σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Χαραβιτσιδής Πέτρος, Επίκ. καθηγητής, Τ.Ε.Α.Π.Η., Ε.Κ.Π.Α.

Η περίοδος της πανδημίας άμβλυσε σε σημαντικό βαθμό τις κοινωνικές ανισότητες στην εκπαίδευση και επηρέασε την εκπαιδευτική ζωή και πραγματικότητα αποκλείοντας σημαντικές ομάδες μαθητών και μαθητριών από το σχολείο. Έγινε εμφανές ότι, στο πλαίσιο των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, το σχολείο αποδυναμώθηκε ακόμη περισσότερο και έχασε τον δημόσιο, υποχρεωτικό και δωρεάν χαρακτήρα του. Προφανώς οι συνέπειες αυτές αφορούν περισσότερο τα παιδιά που προέρχονται από κατώτερα κοινωνικά στρώματα με αδυναμία πρόσβασης σε υλικά αγαθά, τα οποία στην περίοδο της πανδημίας ήταν απαραίτητα για τη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση. Μέσα στη συνθήκη αυτή ο ρόλος των εκπαιδευτικών κρίνεται εξαιρετικά σημαντικός, γιατί με τις παρεμβάσεις τους μπορούν μέσα από την εκπαιδευτική και την κοινωνική τους δράση να περιορίσουν αυτούς τους αποκλεισμούς. Η παρούσα εργασία διερευνά και αποτιμά τον απόηχο των συμπεριληπτικών δράσεων ενός συλλόγου διδασκόντων την εποχή της πανδημίας με στόχο τον περιορισμό του αποκλεισμού των μαθητών και μαθητριών του από την εκπαιδευτική διαδικασία. Πρόκειται για ένα δημόσιο σχολείο στο κέντρο της Αθήνας με μεγάλο αριθμό παιδιών μεταναστών και προσφύγων. Στο συγκεκριμένο σχολείο έχουν αναπτυχθεί, τα τελευταία είκοσι χρόνια, δράσεις που βοήθησαν αποτελεσματικά στη συμπερίληψη των μαθητών και μαθητριών, στη σύνδεση με την τοπική κοινότητα, στην ενίσχυση των σχέσεων με τους γονείς και στην ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών. Το εγχείρημα των εκπαιδευτικών, του συγκεκριμένου σχολείου, εκκινεί από τη θέση της Κριτικής Παιδαγωγικής σύμφωνα με την οποία τα σχολεία συμμετέχουν στον καθορισμό των ορίων και των προϋποθέσεων που θέτει η κοινωνία στο πλαίσιο της σχετικής τους αυτονομίας (Giroux, 1981), και παράλληλα, οι εκπαιδευτικοί στο πλαίσιο αυτής της ελευθερίας, δεν μπορεί να είναι εκτελεστικά όργανα της εξουσίας και θεατές των εξελίξεων, αλλά οφείλουν να αναπτύξουν μία «αντίπαλη παιδαγωγική ηγεμονία», η οποία θα δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές και στις μαθήτριες να διαμορφώσουν ικανότητες, ώστε να λειτουργήσουν ως κριτικοί πολίτες, φορείς της κοινωνικής αλλαγής.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Εκπαίδευση και πανδημία, Κριτική Παιδαγωγική, κοινωνικός αποκλεισμός και πανδημία

ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ**Αξιοποίηση γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης σε παιχνίδια ρόλων επιχειρηματολογικού περιεχομένου για τη διδακτική της Ιστορίας**

Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κλαδάκη Μαρία, Επίκ. καθηγήτρια, Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μαστροθανάσης Κωνσταντίνος, Δρ., Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Η παρούσα εργασία στοχεύει να αναδείξει τη σχέση των γλωσσικών μοντέλων μηχανικής μάθησης - Τεχνητής Νοημοσύνης και ειδικότερα του ChatGPT με τα ρητορικά παιχνίδια ρόλων, προκειμένου αυτά να αξιοποιηθούν στη διδακτική πρακτική. Πιο συγκεκριμένα, η παιχνιδοποίηση και τα παιχνίδια ρόλων φαίνεται πως μπορούν να ενισχύσουν την εμπλοκή των μαθητών/τριών στην εκπαιδευτική διαδικασία, παρέχοντάς τους κίνητρα μάθησης. Οι μαθητές/τριες εμπλέκονται συναισθηματικά, καθώς αναβιώνουν μια κοινωνική ή ιστορική συνθήκη σε ένα ασφαλές και ελεγχόμενο περιβάλλον, όπως αυτό της σχολικής τάξης. Ακόμη, τα ρητορικά παιχνίδια ρόλων, ενισχύουν τη δημιουργική, γλωσσική και κριτική ικανότητα των μαθητών/τριών, καθώς ενισχύεται ο επιχειρηματολογικός τους γραμματισμός. Τους τελευταίους μήνες, από τον Νοέμβριο του 2022 η ταχεία εξάπλωση του ChatGPT, ενός γλωσσικού μοντέλου μηχανικής μάθησης, δημιούργησε στην εκπαιδευτική και ακαδημαϊκή κοινότητα αρκετές προσδοκίες αναφορικά με τις δυνατότητες που μπορεί να προσφέρει στην εκπαίδευση. Η παρούσα εργασία διερευνά αν μπορεί το ChatGPT να παράξει επιχειρηματολογικούς διαλόγους ιστορικών προσώπων, προκειμένου να αξιοποιηθούν διδακτικά σε παιχνίδια ρόλων για το μάθημα της Ιστορίας, καθώς και τις προϋποθέσεις – οδηγίες με τις οποίες μπορεί να προκύψουν τέτοια κείμενα από το εν λόγω «chatbot». Τέλος, στα αποτελέσματα παρουσιάζονται οι συζητήσεις που έγιναν με το ChatGPT, βάσει των οποίων διεξήχθη το συμπέρασμα, ότι η εφαρμογή μπορεί να δημιουργήσει επιχειρηματολογικούς – ρητορικούς διαλόγους για παιχνίδια ρόλων, προκειμένου να αξιοποιηθούν παιδαγωγικά στο μάθημα της Ιστορίας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Παιχνίδια ρόλων, διδασκαλία Ιστορίας, ChatGPT, Τεχνητή Νοημοσύνη, επιχειρηματολογικός γραμματισμός

Οι νέες τεχνολογίες ως μέσο διδασκαλίας του ελληνικού φεμινιστικού κινήματος στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Γεωργοκίτσου Σπυριδούλα Μαρία, MSc, Εκπαιδευτικός ΠΕ02, Συγγραφέας, Ραδιοφωνική παραγωγός, Ιδιοκτήτρια φροντιστηρίου μέσης εκπαίδευσης, Πρόεδρος συλλόγου εκπαιδευτικών φροντιστών Πρέβεζας, Λευκάδας, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου, Σύμβουλος δημάρχου για θέματα πολιτισμού του Δήμου Πρέβεζας

Η παρούσα πρόταση εντάσσεται στο πλαίσιο της διδακτικής της κοινωνικής ιστορίας σε συνδυασμό με την χρήση νέων τεχνολογιών. Ο φεμινισμός αποτελεί κοινωνικό κίνημα που έχει ως αφετηρία και σκοπό την εξάλειψη της έμφυλης διάκρισης και την προώθηση της ισότητας και των ίσων δικαιωμάτων μεταξύ των φύλων. Λαμβάνει κοινωνικές, πολιτικές και ηθικές προεκτάσεις σε οικουμενικό και εθνικό επίπεδο.

Αναμφίβολα, η απουσία εξειδικευμένης και νομιμοποιημένης παιδείας επάνω σε ζητήματα που αφορούν το φύλο και τους αγώνες των γυναικών λειτουργεί ανασταλτικά σε όλο το φάσμα της κοινωνίας. Η άγνοια ή η ημιμάθεια των γυναικείων κινημάτων παραγκωνίζει την έννοια της ισότητας και της διεκδίκησης. Απαραίτητη κρίνεται η ένταξη της φεμινιστικής αγωγής στο σχολικό περιβάλλον της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είτε ως αυτόνομο μάθημα του συνολικού κορμού είτε με την ένταξη της θεματικής αυτής ενότητας στα μαθήματα της Ιστορίας (γυμνασίου – λυκείου), της Πολιτικής παιδείας (α λυκείου), Κοινωνικής και πολιτικής αγωγής (γ γυμνασίου), της Νεοελληνικής γλώσσας και της νεοελληνικής λογοτεχνίας (γυμνασίου – λυκείου). Στο εγχείρημα αυτό σημαντικός αρωγός του εκπαιδευτικού είναι και οι νέες τεχνολογίες, οι οποίες αποτελούν ένα ραγδαία αναπτυσσόμενο πεδίο έρευνας. Ο αυξανόμενος και ταχύς ρυθμός της τεχνολογικής ανάπτυξης επιφέρει αλλαγές και στο σχολικό περιβάλλον. Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να είναι κατάλληλα εξοπλισμένος ώστε να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις. Με κατανοητά και δομημένα βήματα, μέσα από εμπειριστατωμένη έρευνα, θα παρουσιαστούν με σαφήνεια οι φεμινιστικές ιδέες του κινήματος στην χώρα μας και θα κατανοηθούν ως διδακτέα ύλη. Παράλληλα, θα δημιουργηθεί ένα σχέδιο υλοποίησης των μαθημάτων που θα συμπεριλαμβάνει τις νέες τεχνολογίες. Ο διδάσκων θα αποτελεί την πηγή της γνώσης και η τεχνολογία το απόλυτο συμπληρωματικό εργαλείο. Οι προαναφερθέντες στόχοι θα επιτευχθούν μέσω και των δύο υπάρχουσών μεθόδων έρευνας, της ποιοτικής και της ποσοτικής. Σε ένα πρώτο στάδιο δηλαδή θα εξαχθούν συμπεράσματα έπειτα από μελέτη τεκμηρίων και σε ένα δεύτερο τα συμπεράσματα θα προκύψουν μετά από εφαρμοσμένα διδακτικά παραδείγματα και χρήση ερωτηματολογίων. Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι η ενίσχυση της γνώσης γύρω από την χρήση νέων δικτύων στην εκπαίδευση, ανυψώνοντας το ενδιαφέρον για νέες μεθόδους διδασκαλίας και ταυτόχρονα έχει τη δυνατότητα να συνδέσει την τεχνολογία με την φεμινιστική αγωγή. Η προαναφερθείσα έρευνα θα διεξαχθεί με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την επιρροή των τεχνολογικών μέσων στην μετάδοση της γνώσης και το ποσοστό αποτελεσματικότητάς τους. Παράλληλα, θα αξιολογηθούν οι ανακατατάξεις που μπορεί να επιφέρουν στην αίθουσα, καθώς και το εύρος αποδοχής τους.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: φεμινιστική αγωγή, ιστορία, τεχνολογία

1,2,3,...άναψε φως!

Μπούκλα Ελένη, Μ.Εδ Νηπιαγωγός, 9ο Νηπιαγωγείο Περαίας

Οικονόμου Ευαγγελία, Μ.Εδ, Νηπιαγωγός, 5ο Νηπιαγωγείο Πανοράματος

Καραδήμα Βασιλική, Μ.Εδ Νηπιαγωγός, 6ο Νηπιαγωγείο Θέρμης.

Σύμφωνα με το Ν.Π.Σ. τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας έχουν ήδη αναπτύξει φυσική περιέργεια για τον κόσμο που τα περιβάλλει, ενώ παράλληλα δομούν την αντίληψη και την κατανόησή τους για το περιβάλλον αξιοποιώντας ιδέες και πρακτικές που αφορούν την παρατήρηση και ερμηνεία του φυσικού και τεχνητού κόσμου. Οι πρώιμες αυτές ιδέες και αναπαραστάσεις των παιδιών, που σχημάτισαν βιωματικά, αποτέλεσαν τη βάση για τη μελέτη και τη σταδιακή ανάπτυξη των εννοιών και των διαδικασιών στο σχεδιασμό του σεναρίου για την κατανόηση της λειτουργίας του ηλεκτρικού κυκλώματος στο Θεματικό Πεδίο των Φυσικών επιστημών. Η συγκεκριμένη παρουσίαση αφορά στη σχεδίαση και στην υλοποίηση εκπαιδευτικού σεναρίου, το οποίο πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια επιμόρφωσης για την αξιοποίηση και εφαρμογή των Τ.Π.Ε. στη διδακτική πράξη που παρακολούθησαν οι εκπαιδευτικοί, και εφαρμόστηκε σε τρία διαφορετικά τμήματα Νηπιαγωγείων της Θεσσαλονίκης σε σύνολο 46 νηπίων και προνηπίων. Σκοπός της διδακτικής παρέμβασης ήταν να κατανοήσουν τα παιδιά τη λειτουργία και τη συνδεσιμότητα του απλού ηλεκτρικού κυκλώματος. Πραγματοποιήθηκαν ποικίλες δραστηριότητες για την επίτευξη των στόχων που είχαν τεθεί ως προς το γνωστικό αντικείμενο, τη χρήση νέων τεχνολογιών και την μαθησιακή διαδικασία. Η σχεδίαση του εκπαιδευτικού σεναρίου έγινε με χρήση των λογισμικών φυλλομετρητή, φορητών συσκευών αφής (Tablet και κινητών τηλεφώνων), του προγραμματιστικού περιβάλλοντος Scratch 3.0, του ανοιχτού λογισμικού εννοιολογικής χαρτογράφησης Coggle.it, των διαδραστικών προσομοιώσεων Phet.Colorado.edu και του διαδικτυακού εργαλείου δημιουργίας ψηφιακού βιβλίου Storyjumper. Μέσω κατάλληλων διδακτικών στρατηγικών και με τη συμβολή των ΤΠΕ, δημιουργήθηκαν αυθεντικές και αναπτυξιακά κατάλληλες στρατηγικές, που στηρίζονται στη διερευνητική μάθηση και αξιοποιούν το παιχνίδι, προσφέροντας ευκαιρίες στα παιδιά να διατυπώσουν υποθέσεις, εξηγήσεις και σχέσεις αιτιότητας για τη λειτουργία του ηλεκτρικού κυκλώματος έτσι ώστε να οικοδομήσουν την ορθή επιστημονική

σκέψη. Η αξιολόγηση της διδακτικής παρέμβασης έδειξε ότι η των ΤΠΕ στην μαθησιακή διαδικασία βοήθησε τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν με τα εργαλεία, να λαμβάνουν άμεση ανάδραση για τα αποτελέσματα των αλλαγών που έχουν κάνει. Αυτό δημιούργησε τις κατάλληλες συνθήκες να διερευνήσουν σχέσεις αιτίου-αποτελέσματος και να απαντήσουν σε επιστημονικές ερωτήσεις μέσω της εξερεύνησης και της οικοδόμησης της νέας γνώσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Φυσικές Επιστήμες, Ηλεκτρικό Κύκλωμα, ΤΠΕ, Νηπιαγωγείο

Ιστοεξερευνώντας τον Καβάφη

Φραγκούλης Ιωσήφ, Καθηγητής, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Στο παρόν διδακτικό σενάριο στόχος είναι οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με τον ποιητή Καβάφη και το έργο του μέσα από την εφαρμογή ιστοεξερεύνησης (webquest). Ως ιστοεξερεύνηση περιγράφεται μια δομή επικοινωνιακού μαθήματος για διερευνητική μάθηση βασισμένη στο διαδίκτυο (Dodge, 1995). Το webquest αποτελεί μια αποτελεσματική μέθοδο που επιτρέπει στο μαθητή να αλληλεπιδρά με το μαθησιακό υλικό μέσω διαδικτυακών πηγών. Η συγκεκριμένη ιστοεξερεύνηση προτείνουμε να υλοποιηθεί στη Γ' Γυμνασίου, στην οποία οι μαθητές διδάσκονται την Αθηναϊκή Σχολή και εκπροσώπους της, ένας από τους οποίους είναι ο Καβάφης («Φωνές», «Όσο μπορείς», «Στα 200 π.Χ»). Η διάρκεια του σεναρίου προτείνεται να είναι έξι ώρες από τις οποίες ένας αριθμός θα αφιερωθεί σε δραστηριότητες που θα λάβουν χώρα στην αίθουσα διδασκαλίας και κάποιες στο εργαστήριο Πληροφορικής. Ως εκ τούτου για την υλοποίηση του σεναρίου χρειαζόμαστε εργαστήριο Πληροφορικής εφοδιασμένο με το πρόγραμμα Microsoft office και power point, καθώς και πρόσβαση στο διαδίκτυο για κάθε ομάδα μαθητών. Οι μαθητές θα ασκηθούν στη διερευνητική μάθηση και ταυτόχρονα στη χρήση του διαδικτύου και των λογισμικών του υπολογιστή. Οι μαθητές θα εργαστούν σε μικρές ομάδες των τριών- τεσσάρων ατόμων για να συμπληρώσουν φύλλο εργασίας που θα τους διανεμηθεί. Αξιοποιώντας τις διαδικτυακές πηγές θα έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν γνωστικές, κοινωνικές και ψηφιακές δεξιότητες, όπως είναι οι δεξιότητες συνεργασίας, προφορικής και γραπτής έκφρασης, αφαιρετικής σκέψης, επιλογής, σύνθεσης, χρήσης των ψηφιακών εργαλείων του υπολογιστή κ.α. Στα οφέλη που θα προκύψουν για τους μαθητές από την εφαρμογή του σεναρίου συγκαταλέγεται το γεγονός ότι το υλικό έχει τη μορφή πολυτροπικού κειμένου, μέσα από την αξιοποίηση φωτογραφιών, βίντεο, απαγγελίας κ.α. Με αυτό τον τρόπο οι μαθητές μπορούν να σχηματίσουν μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για το θέμα που διαπραγματεύονται και οι πληροφορίες που θα αποκομίσουν από την επεξεργασία του συγκεκριμένου θέματος αποκτούν προσωπικό νόημα γι' αυτούς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διδακτικό σενάριο, Καβάφης, διερευνητική μάθηση, δεξιότητες, ψηφιακά εργαλεία

Η αξιοποίηση του απτικού προγραμματισμού για την απόκτηση ήπιων δεξιοτήτων: Παραδείγματα από τον διεθνή χώρο και διδακτικές προτάσεις

Παπακόστας Αλέξανδρος, Υποψήφιος διδάκτορας, ΔΙΠΑΕ – Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης

Τσαγκάρης Απόστολος, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΔΙΠΑΕ – Τμήμα Μηχανικών Παραγωγής και Διοίκησης

Σύμφωνα με τον John Dewey (1938), το σύγχρονο σχολείο θα πρέπει να βασίζεται στις αρχές της εποπτικότητας, της βιωματικότητας και της μάθησης μέσω της πράξης (learning by doing). Πάνω σε αυτές τις αρχές, σήμερα έχει προστεθεί και το αίτημα για δημιουργικότητα, φαντασία και καινοτομία. Η πληροφορική, αποτελεί μια κατεξοχήν επιστήμη η οποία σχετίζεται με την καινοτομία και η διδασκαλία της οποία έχει ενταχθεί τα τελευταία χρόνια στο Αναλυτικό

Πρόγραμμα Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Μία από τις βασικές ενότητες στην διδασκαλία του μαθήματος αποτελεί η εκμάθηση προγραμματισμού με στόχο όχι την απόκτηση μιας επαγγελματικής δεξιότητας, αλλά ενός νέου και διαφορετικού τρόπου σκέψης που θα ακολουθεί τους μαθητές για μια ζωή. Ο απτικός προγραμματισμός αποτελεί μία προσέγγιση η οποία χρησιμοποιεί φυσικά αντικείμενα ώστε να διδάξει βασικές αρχές του προγραμματισμού σε μαθητές που είτε είναι νέοι σε ηλικία, είτε έρχονται απλά πρώτη φορά σε επαφή με τον προγραμματισμό. Η λογική είναι πως με την χρήση φυσικών αντικειμένων, τα οποία ο μαθητής μπορεί να μετακινήσει, αισθανθεί και έχει μία διαδραστική σχέση μαζί τους, γίνεται ευκολότερη η κατανόηση εννοιών του προγραμματισμού. Σε ότι αφορά την εφαρμογή του απτικού προγραμματισμού στην εκπαίδευση, έχει αποδειχθεί πολλά υποσχόμενος για την ενίσχυση των δεξιοτήτων υπολογιστικής σκέψης, των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων και της δημιουργικότητας των μαθητών, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια της εκμάθησης του προγραμματισμού. Προσφέρει έναν καινοτόμο και συναρπαστικό τρόπο εισαγωγής των μαθητών στον κόσμο της συγγραφής κώδικα προγραμματισμού και θέτει μια σταθερή βάση για πιο προηγμένες έννοιες προγραμματισμού στο μέλλον. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να κάνει μία συστηματική καταγραφή των εκπαιδευτικών εφαρμογών του απτικού προγραμματισμού στον διεθνή χώρο, κατά την τελευταία δεκαετία. Για τα καταγραφή θα αξιοποιηθούν ηλεκτρονικές βιβλιογραφικές βάσεις, καθώς και μηχανές αναζήτησης για την εύρεση σχετικών projects. Μεθοδολογικά θα βασιστούμε στο προαναφερθέν υλικό για την περιγραφική βιβλιογραφική ανασκόπηση, με στόχο την παρουσίαση ήδη δημοσιευμένων δεδομένων συγκεντρωτικά, προκειμένου να γίνει σύγκριση και ομαδοποίηση των αποτελεσμάτων διαφορετικών ερευνών, να διερευνηθεί το αντικείμενο από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να αναδειχθεί το συγκεκριμένο θέμα σε όλες του τις διαστάσεις. Θα καταλήξουμε σε μία διδακτική πρόταση για τα ελληνικά δεδομένα, η οποία πρόκειται να δοκιμαστεί στις σχολικές τάξεις, προκειμένου στο μάθημα της Πληροφορικής σε ένα πνεύμα εξατομίκευσης της διδασκαλίας και απόκτησης ήπιων δεξιοτήτων (soft skills) από όλους τους μαθητές, κάτι που αποτελεί και ζητούμενο της Ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Απτικός προγραμματισμός, πληροφορική, ήπιες δεξιότητες

Η εφαρμογή της μεικτής μάθησης «Blended learning» σε πανεπιστημιακά μαθήματα: μια εμπειρική διερεύνηση της επίδρασης των στόχων επίτευξης

Τσανίδης Χαράλαμπος, Δρ, Α.Π.Θ.

Σταμοβλάσης Δημήτριος, Αναπληρωτής Καθηγητής Α.Π.Θ.

Στην εργασία αυτή παρουσιάζεται μια διεπιστημονική έρευνα που αφορά την εφαρμογή της μεικτής μάθησης (blended learning) μέσω νέων τεχνολογιών και της αξιοποίησης του διαδικτύου. Η εκπαιδευτική διαδικασία αναφέρεται σε μάθημα στατιστικής που απευθύνεται σε φοιτητές κοινωνικών επιστημών. Συνδυάζοντας την εκπαίδευση δια ζώσης με την εξ αποστάσεως, αξιοποιείται ένα ολοκληρωμένο σύστημα εκπαίδευσης που στοχεύει σε μια γρήγορη και αποτελεσματικότερη μαθησιακή διαδικασία. Το Σύστημα Διαχείρισης μάθησης (LCMS - Learning Management System) που χρησιμοποιήθηκε για τη διδακτική παρέμβαση είναι το Moodle. Σε συνδυασμό με την διδασκαλία στην τάξη δημιουργήθηκε μια σελίδα στο ιντερνέτ με το λογισμικό Moodle, το οποίο μπορεί και περιέχει υποστηρικτικά μια μεγάλη ποικιλία από κείμενα, βίντεο τεστ και διαφάνειες. Είναι ιδιαίτερα εύκολο στην πλοήγηση για τους χρήστες που δεν έχουν ευχέρεια στην ηλεκτρονική εκπαίδευση και ευνοεί την μάθηση από το σπίτι ανάλογα με τον ρυθμό που καθορίζει ο ίδιος ο μαθητής. Το ερευνητικό μέρος της παρούσας εργασίας αφορά την αλληλεπίδραση των φοιτητών με το εν λόγω Moodle σε σχέση με κάποιες ατομικές διαφορές. Από τον χώρο της εκπαιδευτικής ψυχολογίας, υιοθετείται η Θεωρία Στόχων Επίτευξης (Achievement goal Theory, AGT), σύμφωνα με την οποία τα άτομα εμπλέκονται σε μια ακαδημαϊκή δραστηριότητα έχοντας διαφορετικά κίνητρα και στόχους με ιδιαίτερη σημασία για τον καθένα. Οι στόχοι οριοθετούνται από τα ίδια τα άτομα και ονομάζονται προσωπικοί προσανατολισμοί, ενώ λειτουργούν διαφορετικά ως προς τον τρόπο με τον οποίο βιώνουν και αντιλαμβάνονται την προσωπική τους απόδοση σε ένα περιβάλλον επίτευξης. Η AGT διακρίνει τους στόχους μάθησης, στόχους επίδοσης προσέγγισης και στόχους επίδοσης αποφυγής (Κλίμακα: Πρότυπα Προσαρμοστικής Μάθησης- Patterns of Adaptive Learning Scales,

PALS (Midgley κ.ά., 2000). Η έρευνα στο πεδίο έχει δείξει ότι οι στόχοι αποτελούν προβλεπτικές μεταβλητές για την ακαδημαϊκή συμπεριφορά των μαθητών /φοιτητών. Σε αυτό το πλαίσιο, η παρούσα έρευνα διερευνά την επίδραση των προσανατολισμών στόχων στην εμπλοκή και αποτελεσματικότητα των φοιτητών με το εν λόγω Moodle. Τα εμπειρικά δεδομένα συλλέχθηκαν στο πλαίσιο του συγκεκριμένου μαθήματος με ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς και αναλύθηκαν με ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους. Στην επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η ανάλυση δικτύων (Network Analysis, NA) για την ανάδειξη των σχέσεων μεταξύ των λανθανουσών μεταβλητών (στόχων) και των μεταβλητών της συμπεριφοράς (εμπλοκή, επίδοση). Τα αποτελέσματα ανάδειξαν τον κεντρικό ρόλο της αυτοαποτελεσματικότητας, των στόχων μάθησης-προσέγγισης, αλλά και των στόχων επίδοσης- προσέγγισης σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, ευρήματα που είναι ερμηνεύσιμα από την θεωρία.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Μικτής μάθησης, Θεωρία Στόχων Επίτευξης, Moodle, Mooes, ανάλυση κοινωνικών δικτύων

Η ψηφιακή αφήγηση στο δημοτικό σχολείο: διδακτική παρέμβαση για την ασφαλή πλοήγηση στο σχολείο

Ρουγγέρη Δομνίκη – Μαρκεσία, Βιβλιοθηκονόμος, Ελληνογαλλική Σχολή

Φιλippoύσης Ροβέρτος, Εκπαιδευτικός ΕΠΑΣ – ΔΥΠΙΑ

Ολοένα και περισσότερο, οι ψηφιακές αφηγήσεις εντάσσονται στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, προσφέροντας πολλά οφέλη τόσο σε μαθητές όσο και σε εκπαιδευτικούς. Για παράδειγμα, το μάθημα γίνεται πιο ελκυστικό, οι μαθητές οικοδομούν γνώσεις, εμπλέκονται ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία και διαμορφώνουν, παράλληλα, τα δικά τους «προϊόντα» μάθησης με βιωματικό τρόπο. Συγκεκριμένα, μέσα από διαδικτυακά και ψηφιακά εργαλεία αφήγησης, οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν κείμενο, μουσική, ηχητικά εφέ, βίντεο για να δημιουργήσουν μια παρουσίαση πολυμέσων που τους συνδέει με τον κόσμο πέρα από την τάξη. Η ψηφιακή αφήγηση, συνεπώς, αποτελεί ένα ισχυρό εργαλείο γνώσης, επικοινωνίας, αλληλεπίδρασης, συνεργασίας και έρευνας για τους μαθητές.

Στο πλαίσιο της δημοσίευσης αυτής θα παρουσιαστεί μία διδακτική παρέμβαση με τη συμβολή εργαλείων ψηφιακής αφήγησης στο πεδίο της διδακτικής ενότητας του ΙΕΠ «5. Ψηφιακές τεχνολογίες και κοινωνία», στο μάθημα ΤΠΕ και Πληροφορικής. Σε αυτό το πλαίσιο δημιουργήθηκε μια ψηφιακή ιστορία με θέμα «Ασφάλεια στο διαδίκτυο: Το διαδικτυακό ταξίδι του Οδυσσέα», μέσα από την οποία ο ήρωας, ο Οδυσσέας εξηγεί τι είναι το διαδίκτυο, τους κινδύνους του και την ασφαλή πλοήγηση. Η παρέμβαση αυτή έγινε σε μαθητές και μαθήτριες της Β΄ και Γ΄ τάξης ενός Δημοτικού Σχολείου της Αττικής, στη διάρκεια του σχολικού έτους 2022-23, με το ψηφιακό εργαλείο 'Animatron'. Σκοπός της διδακτικής παρέμβασης, ήταν να διερευνηθεί κατά πόσο η ψηφιακή αφήγηση συμβάλλει στην οικοδόμηση εννοιών, στην ουσιαστική κατανόηση του γνωστικού αντικείμενου από τους μαθητές και τις μαθήτριες και πόσο ωφελεί τους εκπαιδευτικούς. Η έρευνα στηρίχθηκε στην πειραματική μέθοδο (experimental research) και εφαρμόστηκε με δύο διαφορετικά ερεθίσματα, ενώ διεξήχθη μεταξύ της πειραματικής ομάδας (experiment group), όπου παρουσιάστηκε η ψηφιακή ιστορία και της ομάδας ελέγχου (control group), που διδάχθηκε το γνωστικό αντικείμενο με έναν συμβατικό τρόπο. Τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν από τη συλλογή δεδομένων, μέσω ερωτηματολογίων, κατά την προπειραματική διαδικασία (Pretest), τη μεταπειραματική διαδικασία (Posttest), το ερωτηματολόγιο αποτίμησης της πειραματικής ομάδας και του ποιοτικού ελέγχου, μέσω των συνεντεύξεων των εκπαιδευτικών. Πολλαπλά φάνηκε να είναι τα οφέλη τόσο για τους μαθητές όσο και για τους εκπαιδευτικούς, αναφορικά με την εξοικείωσή τους για την ασφαλή πλοήγηση στο διαδίκτυο, με έναν πιο αλληλεπιδραστικό τρόπο, μέσω της πολυτροπικής προσέγγισης υλικού.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ασφάλεια στο διαδίκτυο, ψηφιακή αφήγηση, πειραματική μέθοδος, μαθητές δημοτικού σχολείου, διδακτική παρέμβαση

Διεθνοποίηση Ανώτατης Εκπαίδευσης: η περίπτωση των ξενόγλωσσων Διδακτορικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Παγγέ Πολυξένη, Καθηγήτρια Π.Τ.Ν., Ε.Κ.Π.Α

Η δημιουργία ενός εξωστρεφούς εκπαιδευτικού συστήματος στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, είναι αναγκαία προϋπόθεση για την παροχή υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης. Σύμφωνα με τους στόχους ανάπτυξης της UNESCO, η εξωστρέφεια της Ανώτατης Εκπαίδευσης, συμβάλλει στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και ενισχύει την εκπαίδευση γενικότερα. Στρατηγικές εκπαιδευτικές συμμαχίες και διεθνείς συνεργασίες εξασφαλίζουν καλύτερη ποιότητα σπουδών, διεθνή αναγνώριση πτυχίων, νέες θέσεις εργασίας, και μεταστροφή από brain drain σε brain gain.

Στο πλαίσιο της Διεθνοποίησης της Ανώτατης Εκπαίδευσης, η ανάπτυξη των Διεθνών προγραμμάτων σπουδών Γ΄ κύκλου της Ανώτατης Εκπαίδευσης, προωθεί την οικονομική ανάπτυξη στα συμμετέχοντα Ιδρύματα μέσα από καινοτόμες συνεργατικές δράσεις, αναδεικνύει τη χώρα μας ως διεθνές εκπαιδευτικό κέντρο, ενισχύει τη θέση της στο διεθνές εκπαιδευτικό σύστημα, και προωθεί τις ερευνητικές συνεργασίες. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση για την εύρυθμη λειτουργία των προγραμμάτων αυτών, είναι η σωστή οργάνωση, η χρήση ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού, και η παροχή ποιοτικών υπηρεσιών για την εκπαίδευση και διαμονή όλων των υποψηφίων διδασκόντων. Με αυτά τα μέτρα θα ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των προγραμμάτων σπουδών Γ΄ κύκλου, και θα προωθηθεί η Διεθνοποίηση τα Ανώτατης Εκπαίδευσης της χώρας μας.

ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ**Κοινωνία και Εκπαίδευση: Θεωρίες και Πρακτικές στο τμήμα Παιδαγωγικού Δημοτικής Εκπαίδευσης. Οι απόψεις των μαθητών/τριών για την Ευρώπη: το παράδειγμα του νομού Ιωαννίνων.**

Διαμάντη Βασιλική, Διπλωματική Εργασία του Μεταπτυχιακού προγράμματος

Το σχολείο είναι ο θεσμός ο οποίος συμβάλει στην ένταξη των μαθητών στη σύγχρονη κοινωνία. Μέσω αυτού διαμορφώνονται η ταυτότητα, οι αξίες, οι αντιλήψεις και οι κανόνες μιας κοινωνίας. Στην παρούσα εργασία ερευνάται κυρίως η έκφραση της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας των μαθητών της Ε' και ΣΤ' του δημοτικού σχολείου. Η εκπαίδευση είναι ένας σημαντικός παράγοντας που διαμορφώνει το κοινωνικοπολιτικό «γίγνεσθαι». Οι συνεχόμενες μεταβολές που συντελούνται σήμερα, όπως είναι η παγκοσμιοποίηση και η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, οδηγούν τις κοινωνίες σε μεταρρυθμίσεις της οργάνωσής τους και κατ' επέκταση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους. Ειδικότερα, είναι σημαντικό οι νέοι να έχουν επίγνωση της ταυτότητάς τους, καθώς κινούνται στο ευρωπαϊκό χώρο. Έχει ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών σχετικά με τη διαμόρφωση της εθνικής και ευρωπαϊκής ταυτότητας, στο πλαίσιο του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Στη παρούσα εργασία διερευνούνται τα σχολεία των Ιωαννίνων. Επίσης, γίνεται σύγκριση των σχολείων σχετικά με το βαθμό ανάπτυξης της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Τα συμπεράσματα που προέκυψαν, μετά την ανάλυση του περιεχομένου, είναι ότι οι μαθητές έχουν αναπτύξει ως ένα βαθμό την ευρωπαϊκή ταυτότητα, ωστόσο αυτή χρειάζεται να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο μέσα από συνεχή ενημέρωση και εκπαίδευση σχετικά με θέματα που αφορούν την Ευρώπη, τόσο στο σχολείο όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκπαίδευση, Σχολικά Εγχειρίδια

ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Προσεγγίζοντας την πολιτισμική αποδοχή με εργαλείο την τέχνη σε τυπικό περιβάλλον μάθησης στην προσχολική εκπαίδευση. Μελέτη περίπτωσης**

Τρυφωνοπούλου Αθηνά, Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Κουφού Ανδρεάννα, Ε.ΔΙ.Π. Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η., Πανεπιστήμιο Πατρών

Η Τέχνη αποτελεί μια μορφή επικοινωνίας για τους ανθρώπους και η πολυπολιτισμικότητα των κοινωνιών εκφράζεται μέσω αυτής. Μπορεί να αξιοποιηθεί σε παιδαγωγικές πρακτικές στην διαπολιτισμική εκπαίδευση με πολλούς τρόπους. Λαμβάνοντας υπόψη τον ενεργό ρόλο της Τέχνης τόσο στην σημερινή καθημερινότητα όσο και στις παιδαγωγικές πρακτικές, επιλέχθηκε να αποτελεί το εργαλείο μέσω του οποίου θα διερευνηθεί η καλλιέργεια της πολιτισμικής

αποδοχής στα παιδιά προσχολικής ηλικίας σε τυπικό περιβάλλον μάθησης. Πιο συγκεκριμένα, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα που αξιοποίησε την Τέχνη ως εργαλείο διερεύνησης της πολιτισμικής διαφορετικότητας σε παιδιά προσχολικής ηλικίας με γενικό στόχο την αποδοχή της πολιτισμικής διαφορετικότητας. Η έρευνα έλαβε χώρα σε πραγματική συνθήκη τάξης και πήραν μέρος 18 νήπια. Η μεθοδολογική προσέγγιση ακολούθησε αρχές της μελέτης περίπτωσης και της έρευνας δράσης. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συμπεριλάμβανε τέσσερις δραστηριότητες, που κάθε μία προσέγγισε την πολιτισμική διαφορετικότητα μέσω μίας μορφής τέχνης: εικαστική τέχνη, μουσική τέχνη, θεατρική τέχνη, κίνηση και χορός. Οι δραστηριότητες υλοποιήθηκαν σε συνθήκη πραγματικής τάξης, με την ερευνήτρια να είναι και η εκπαιδευτικός της τάξης. Η ερευνητική διαδικασία μέσω της παρατήρησης υπογράμμισε ότι οι διάφορες μορφές τέχνης έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν κατάλληλο εργαλείο για την καλλιέργεια της πολιτισμικής αποδοχής και τη περαιτέρω διερεύνηση της διαπολιτισμικής διαφορετικότητας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: πολιτισμική αποδοχή, τέχνη στην εκπαίδευση, διαπολιτισμική εκπαίδευση, πολιτισμική διαφορετικότητα, τυπικό περιβάλλον μάθησης, προσχολική ηλικία

Η διερεύνηση θεμάτων εξελικτικής βιολογίας στο νηπιαγωγείο

Τσουμάνη Αντιγόνη, μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η θεωρία της εξέλιξης των ειδών, όπως διαμορφώθηκε από το Δαρβίνο, αμφισβητήθηκε από πολλούς μελετητές. Στο πέρασμα των χρόνων, έχουν διεξαχθεί ποικίλες μελέτες οι οποίες ανάγουν την παρουσία της θεωρίας της εξέλιξης στην προσχολική ηλικία σε υψίστης σημασίας έννοια. Έννοιες όπως αυτή της «εξέλιξης και της κληρονομικότητας» εμφανίζονται ήδη σε Αναλυτικά Προγράμματα άλλων χωρών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Αγγλία ήδη από το 2014. Στην παρούσα έρευνα, το καινοτόμο της υπόθεσης ήταν η σύνδεση της θεωρίας της εξέλιξης με την Θεωρία της Δραστηριότητας. Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί να διερευνήσει σε ποιο βαθμό είναι δυνατόν να διδαχθεί η εξελικτική βιολογία, και ειδικότερα οι έννοιες «κληρονομικότητα», «απολιθώματα», «δεινόσαυροι» και «προσαρμογή», στην Προσχολική Εκπαίδευση. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια έρευνα δράσης. Το πιλοτικό αυτό πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε ένα δημόσιο νηπιαγωγείο της πόλης των Ιωαννίνων, τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο στη διάρκεια του σχολικού έτους 2022-2023. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δέκα οκτώ [N=18] νήπια, εκ των οποίων τα επτά [N=7] ήταν αγόρια και τα έντεκα [N=11] ήταν κορίτσια, ηλικίας 4 έως 6 ετών. Όλα τα παιδιά ήταν ελληνικής καταγωγής και δεν είχε διαγνωσθεί κανένα με κάποια διαταραχή. Σε πρώτο επίπεδο πραγματοποιήθηκε προ-έλεγχος των γνώσεων των νηπίων για το υπό εξέταση θέμα με ατομική συνέντευξη. Οι απαντήσεις των μαθητών απομαγνητοφωνήθηκαν και καταγράφηκαν σε πίνακες. Εν συνεχεία, εφαρμόστηκε εκπαιδευτικό πρόγραμμα 15 δραστηριοτήτων που προωθούσαν τις έννοιες δεινόσαυροι, απολιθώματα, κληρονομικότητα και προσαρμογή. Με το πέρας του προγράμματος και για τον έλεγχο των νέων γνώσεων των νηπίων εφαρμόστηκε κουίζ ερωτήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο για την εξαγωγή συμπερασμάτων διαδραμάτισε η αξιοποίηση του τριγώνου του Engeström, με τη βοήθεια του οποίου καταγράφηκαν οι αντιφάσεις (συγκρούσεις) που συνδέονται με την πορεία των δραστηριοτήτων. Για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκε η μέθοδος της παρατήρησης, της συζήτησης και της καταγραφής. Τα αποτελέσματα, που προέκυψαν, εμφανίζουν διαφοροποίηση ως προς τις γνώσεις των νηπίων. Ειδικότερα, από το σύνολο του δείγματος, όλοι οι μαθητές κατανόησαν και ήταν σε θέση να παρουσιάσουν στοιχεία από τη ζωή των δεινοσαύρων. Όσον αφορά στην έννοια της κληρονομικότητας, μόνο 5 από τα 18 νήπια και σε ποσοστό 27,8% μπόρεσαν να κατανοήσουν τον όρο αυτό και να δημιουργήσουν μοντέλα και αναπαραστάσεις με απογόνους. Επιπροσθέτως, όσον αφορά στην τρίτη έννοια, αυτή της προσαρμογής, όπως προέκυψε από το τελικό *quiz*, από το σύνολο των νηπίων, υπήρξε ένα ποσοστό επιτυχίας του προγράμματος, της τάξης του 80%. Τα νήπια κατάφεραν να κατανοήσουν ότι οι οργανισμοί μεταβάλλονται προκειμένου να μπορέσουν να επιβιώσουν.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: κληρονομικότητα, τρίγωνο του Engeström, θεωρία της εξέλιξης, προσαρμογή, δεινόσαυροι

ΣΧΟΛΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ: ΣΧΟΛΙΚΟ ΚΛΙΜΑ, ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ, ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΩΝ, ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Τα Μαθηματικά και η Φυσική ‘συναντούν’ τη Μουσική. Μια πρόταση διαθεματικής διδασκαλίας**

Στίγκα Καλλιόπη, ΠΕ 79.01/ΠΕ 78, Διευθύντρια Γυμνασίου Νέου Φαλήρου

Κελεπούρης Ιωάννης, ΠΕ 04.01, Διευθυντής 39ου Γυμνασίου Αθηνών

Κοκκινόπουλος Αθανάσιος, ΠΕ 86, Διευθυντής 68ου Γυμνασίου Αθηνών

Σύμφωνα με τα αναδιαρθρωμένα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στο πλαίσιο της Πράξης «Νέο Σχολείο/ Σχολείο του 21ου αιώνα τα οποία βασίζονται στο ισχύον, ήδη από το 2003, Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών, η διαθεματική προσέγγιση της διδακτέας ύλης προκρίνεται κατά κόρον. Λαμβάνοντας υπόψη τα επιστημονικά-ερευνητικά δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών, η διαθεματική διδασκαλία διευκολύνει την κατανόηση από τους μαθητές των βασικών αρχών των διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων μέσω της θεωρητικής τους προσέγγισης αλλά και της βιωματικής συμμετοχής, συμβάλλει στην ανάπτυξη της ελεύθερης, δημιουργικής και επαγωγικής σκέψης των μαθητών καθώς και στην όξυνση της κριτικής τους ικανότητας. Στην παρούσα μελέτη με την μορφή «αναρτημένης ανακοίνωσης» (πόστερ) προτείνουμε ένα μοντέλο διαθεματικής διδασκαλίας «Μαθηματικών- Φυσικής- Μουσικής» για τους μαθητές της Γ' γυμνασίου. Ειδικότερα, με αφορμή την αναφορά στα ηχητικά κύματα και σε έννοιες όπως η ένταση, η χροιά κλπ. στο 5ο κεφάλαιο του βιβλίου «Φυσική» Γ' Γυμνασίου και αντίστοιχες αναφορές στο κεφάλαιο «Υφαίνω Μουσική» του βιβλίου «Μουσική» Α' Γυμνασίου καθώς και σε αναφορές στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μουσικών οργάνων (ύδραυλις, σενγκ κλπ.) στα βιβλία «Μουσική» της Α' και της Β' Γυμνασίου, προτείνουμε την διερεύνηση εννοιών όπως το μήκος κύματος, η συχνότητα, η χροιά, η ένταση, το [τονικό] ύψος μεταξύ άλλων, μέσω αφενός της θεωρητικής τους προσέγγισης από την σκοπιά των Μαθηματικών και της Φυσικής, και αφετέρου, της εμπειρικής ακρόασης -χρήση οπτικοακουστικών τεκμηρίων-, της βιωματικής προσέγγισής τους -οι μαθητές καλούνται να παίξουν απλά μουσικά όργανα, όπως η φλογέρα, το ξυλόφωνο, το τρίγωνο κλπ.- αλλά και της στοχαστικής παρατήρησης -οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε σχετικά ερωτήματα στο πλαίσιο ενός ημι-δομημένου διαλόγου-. Έπειτα, βασιζόμενοι στις απαντήσεις των μαθητών ακολουθεί η ενοποίηση και ταξινόμηση των προς διερεύνηση «εννοιών» και η κατηγοριοποίηση των μουσικών οργάνων (έγχορδα, πνευστά, κρουστά). Τέλος, μέσω φύλλου εργασίας οι μαθητές αξιολογούνται ως προς την κατανόηση των εννοιών και ως προς την ικανότητά τους στην κριτική ακρόαση -ακουστική αναγνώριση των μουσικών οργάνων. Σκοπός της διαθεματικής αυτής διδασκαλίας είναι οι μαθητές να είναι σε θέση: α) να κατανοήσουν τη διαφορετική νοηματοδότηση των ίδιων όρων ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο- με ποιον τρόπο δηλαδή τα Μαθηματικά και η Φυσική, με τα αξιώματα, τις θεωρίες και τους νόμους τους συνδράμουν τη μουσική επιστήμη, β) να διακρίνουν τα μουσικά όργανα, και γ) να κατηγοριοποιούν τα μουσικά όργανα.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Διαθεματική διδασκαλία, θετικές επιστήμες, μουσική επιστήμη/τέχνη, ήχος, μουσικά όργανα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΓΕΣΙΑ**Ο Διευθυντής σχολικής μονάδας στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό σύστημα : Προφίλ, καθήκοντα και αρμοδιότητες, ρόλος, επικοινωνία και κουλτούρα**

Καλλέργης Στέργιος, MSc. Special Education & Management and Organization of Educational Units, Διεθνές Πανεπιστήμιο Ελλάδος

Ελάχιστα ζητήματα υπάρχουν που να έχουν συζητηθεί τόσο έντονα όσο ο ρόλος της παιδείας στη σύγχρονη κοινωνία. Η παιδεία έχει να κάνει πάνω απ' όλα με τη χαρά της ζωής. Η παιδεία είναι αυτή που ανοίγει στο άτομο παράθυρα για την απόλαυση της γλώσσας, της λογοτεχνίας, της τέχνης, της μουσικής για τις πνευματικές τις εκφάνσεις του κόσμου. Ο ρόλος του διευθυντή στην επίτευξη των στόχων της παιδείας είναι αδιαμφισβήτητος. Δεν είναι απλώς εκείνος ο οποίος λύνει τα καθημερινά προβλήματα του σχολείου αλλά ούτε ο ενδιαμέσος κρίκος μίας ιεραρχίας. Ο διευθυντής σε μία σχολική μονάδα είναι ο ενορχηστρωτής, εκείνος δηλαδή ο οποίος δημιουργεί την ταυτότητα του σχολείου. Ο στερεότυπος ρόλος ο οποίος κυριαρχεί στο εκπαιδευτικό σύστημα είναι εκείνος του διευθυντή ως ενδιαμέσου κρίκου μεταξύ της εξουσίας που τον έχει διορίσει και των συναδέρφων του που εκτιμά ότι αντιπροσωπεύει. Σπάνια συναντιέται σε σχολικές μονάδες αυταρχικός διευθυντής. Ο διευθυντής πρέπει να έχει γνήσια ηγετικά χαρακτηριστικά, όπως και σε κάθε δημοκρατία απαιτείται ένας ηγέτης. Με λίγα λόγια, ο διευθυντής δεν έχει απλώς ρόλους αλλά πρέπει να είναι κάτι παραπάνω, δηλαδή να είναι ένας ηγέτης σε ένα συμμετοχικό μοντέλο διοίκησης. Ορισμένες από τις βασικές δεξιότητες που συνθέτουν το προφίλ ενός αποτελεσματικού διευθυντή είναι οι ακόλουθες: α) τεχνικές δεξιότητες, β) διαπροσωπικές δεξιότητες, και γ) δεξιότητες αφηρημένης σκέψης και συνολικής θεώρησης

Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί μέσα από τις νομοθεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων τόσο ο ρόλος των διευθυντών των σχολικών μονάδων όσο και οι αρμοδιότητές τους. Η διερεύνηση των ρόλων και των αρμοδιοτήτων των διευθυντών θα γίνει μέσω των διάφορων νόμων που ψηφίστηκαν από το Ελληνικό Κοινοβούλιο και της εκάστοτε εκπαιδευτικής πολιτικής των κυβερνήσεων. Πρόκειται στην ουσία για μία βιβλιογραφική ανασκόπηση και μία ιστορική προσέγγιση

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: σχολικές μονάδες, ηγέτης-διευθυντής, δημοκρατία, αποτελεσματικότητα

Μετασχηματιστική ηγεσία και επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης

Παναγόπουλος Νικόλαος, Υποψ. Διδάκτορας, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Αναστασίου

Σοφία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τ.Α.Φ.Π.Π.Η., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Η σύγχρονη εποχή και η εκπαιδευτική πολιτική επιτάσσουν υψηλά μαθησιακά αποτελέσματα και βελτιστοποίηση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου. Στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει αναδειχθεί ερευνητικό ενδιαφέρον σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών για τη σχέση του ηγετικού προτύπου με την επαγγελματική ικανοποίησή τους. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας

εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Αχαΐας ως προς το μοντέλο της ηγεσίας που υιοθετούν οι προϊστάμενοι/νες και οι διευθυντές/ντριες μονάδων προσχολικής και δημοτικής εκπαίδευσης. Διανεμήθηκαν ερωτηματολόγια σε 164 εκπαιδευτικές μονάδες της περιοχής της Αχαΐας. Οι συμμετέχοντες/χουσες εκπαιδευτικοί απάντησαν σε ερωτήσεις που σχετίζονταν με τις αντιλήψεις τους για το στυλ ηγεσίας που εφαρμόζουν οι ηγέτες των εκπαιδευτικών μονάδων τους καθώς και το επίπεδο ικανοποίησης από την εργασία τους. Προκειμένου να εκτιμηθούν τα ηγετικά πρότυπα, χρησιμοποιήθηκε το Πολυπαραγοντικό Ερωτηματολόγιο Ηγεσίας (M.L.Q.-5x) των Avolio και Bass, το οποίο στοχεύει στη διερεύνηση των χαρακτηριστικών και τις συμπεριφορές των ηγετών αλλά και την έκβαση της ηγεσίας. Το επίπεδο επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών εκτιμήθηκε με το ερωτηματολόγιο των War, Cook και Wall που ανιχνεύει την ικανοποίηση από την εργασία, τη διοίκηση, τους συναδέλφους, τις συνθήκες εργασίας, τον μισθό και το ωράριο. Συλλέχθηκαν 511 συμπληρωμένα ερωτηματολόγια και έγινε στατιστική ανάλυση των αποτελεσμάτων. Τα αποτελέσματα ως προς το πρότυπο ηγεσίας έδειξαν σημαντική παρουσία χαρακτηριστικών της μετασχηματιστικής και συναλλακτικής ηγεσίας στις εκπαιδευτικές μονάδες. Η ανάλυση των συσχετίσεων έδειξε πως το επίπεδο εργασιακής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών σχετίζεται με χαρακτηριστικά της μετασχηματιστικής ηγεσίας. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ότι η μετασχηματιστική ηγεσία συσχετίστηκε θετικά και σημαντικά με την ικανοποίηση από τη διοίκηση, τους συναδέλφους και τις συνθήκες εργασίας ($r=785$, $P<0.001$). Επίσης, υπήρχε θετική συσχέτιση της μετασχηματιστικής ηγεσίας με την ικανοποίηση από την εργασία των εκπαιδευτικών ($r=737$, $P<0.0010$). Σχετικά ασθενής ήταν η συσχέτιση της μετασχηματιστικής ηγεσίας με την ικανοποίηση των εκπαιδευτικών από την ασφάλεια που νιώθουν στη δουλειά τους, τον μισθό και το εργασιακό ωράριο ($r=318$, $P<0.001$). Στον αντίποδα, η παθητική ηγεσία και η ηγεσία αποφυγής συσχετίστηκαν αρνητικά ($r=-0.437$, $P<0,001$) με την ικανοποίηση από τη διοίκηση, τους συναδέλφους και τις συνθήκες εργασίας. Αρνητική επίσης ήταν η συσχέτιση ($r=-.152$, $P<0.001$) της παθητικής ηγεσίας με την ασφάλεια που νιώθουν στη δουλειά τους, τον μισθό και το εργασιακό ωράριο. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημασία της σχολικής ηγεσίας στην επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών από τη διοίκηση, την εργασία τους και τις διαπροσωπικές σχέσεις.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: μετασχηματιστική ηγεσία, επαγγελματική ικανοποίηση, εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, διοίκηση της εκπαίδευσης

ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας του 4ου Δημοτικού Σχολείου Πυλαίας,
πρόληψη φαινομένων βίας και σχολικού εκφοβισμού**

Κωνσταντινίδης Θεόδωρος, Εκπ/κός ΠΕ11, Δ/ντής, 4ο Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας

Σκοπός της σύνταξης και εφαρμογής του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας μιας σχολικής μονάδας είναι κατά κύριο λόγο να εξασφαλίσει την εφαρμογή της κείμενης νομοθεσία που διέπει τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση και ορίζεται κεντρικά από το υπουργείο παιδείας. Η σχολική μονάδα είναι μια οργανωμένη κοινωνική ομάδα που έχει όλα τα γνωρίσματα της κοινωνίας. Και ο σύγχρονος ρόλος του σχολικού οργανισμού είναι ακριβώς αυτός, δηλαδή να ετοιμάζει τους μαθητές ώστε να ενταχθούν ομαλά στην κοινωνία που θα τους δεχθεί. Κατά συνέπεια, και η εσωτερική οργανωτική δομή της σχολικής πραγματικότητας πρέπει να έχει σαν κύριο στόχο την ολόπλευρη εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση του μαθητικού δυναμικού κατά τις αρχές και τις απαιτήσεις μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός στις επιμέρους σχολικές μονάδες πρέπει να ληφθούν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους. Επιβάλλεται η ενεργή συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία ώστε να μπορέσει το σχολείο εκτός από την υψηλού επιπέδου μαθησιακή διαδικασία, να προσφέρει πολύτιμες κοινωνικές δεξιότητες. Η απόκτηση γνώσεων σε συνδυασμό με το σεβασμό των προσωπικών ελευθεριών των άλλων, θα δημιουργήσουν τα ολοκληρωμένα μέλη της αυριανής κοινωνίας. Ο κανονισμός θα συμβάλλει στη δημιουργία αποτελεσματικότερου σχολείου που θα διέπεται από παιδαγωγικές αρχές, υψηλό μορφωτικό επίπεδο και θα διαχειρίζεται τις συγκρούσεις αναπτύσσοντας επικοινωνιακές και διαπροσωπικές ικανότητες. Η σχολική μονάδα αποφασίζει το δικό της στρατηγικό σχέδιο, αναπτύσσει τη δική της διοικητική φιλοσοφία και τη δική της αυτονομία. Μέσα σε αυτή την αυτονομία τα μέλη του διδακτικού προσωπικού προγραμματίζουν το διδακτικό τους έργο υπηρετώντας εξειδικευμένες ανάγκες μέσα στα πλαίσια των εκπαιδευτικών αρχών. Η διαμόρφωση του σχολικού κανονισμού, βασισμένου στους θεσπισμένους νόμους και κανόνες του κράτους, αλλά και τους άγραφους νόμους βοηθούν στην ομαλή και δημιουργική συνύπαρξη όλων, προσαρμοσμένου στα νέα δεδομένα. Έτσι, δημιουργείται στο εσωτερικό του σχολείου ένα παιδαγωγικό και μαθησιακό κλίμα που συντελεί στην αποφυγή εντάσεων και συγκρούσεων και ενισχύει την ανεμπόδιση, μεθοδική και αποτελεσματική λειτουργία του σε επιστημονικές βάσεις.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Εσωτερικός κανονισμός, πρόληψη, βία, εκφοβισμός, συμπεριφορά μαθητών

Ο σύγχρονος ρόλος τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες των διευθυντών

Κωνσταντινίδης Θεόδωρος, Εκπ/κός ΠΕ11, Δ/ντής, 4ο Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας

Η διεύθυνση του σχολείου είναι η πρώτη βαθμίδα διοίκησης του εκπαιδευτικού μας συστήματος, διότι μέσα στα πλαίσια άσκησης εξουσίας, το κράτος χρησιμοποιεί το σχολείο για να επιτύχει τους στόχους του που είναι κυρίως μορφωτικοί και εκπαιδευτικοί (Σαΐτης, 2008, σελ.17). Η ηγεσία καθίσταται στον πυρήνα της εκπαιδευτικής ύπαρξης και καθορίζει τα χαρακτηριστικά, τη λειτουργικότητα και την ανάπτυξη της. Ο Παπαναούμ (1995), μετά από έρευνα για το ρόλο των διευθυντών, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο ρόλος του διευθυντή χαρακτηρίζεται κυρίως ως

διοικητικός, διαχειριστικός με διαπροσωπική διάσταση. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και η έρευνα του Τυπά (1999) που επεσήμανε ότι οι αρμοδιότητες και ο ρόλος του διευθυντή είναι διευρυμένος, ενώ η δύναμη και η εξουσία που κατέχει είναι μικρή, περιορίζοντας τη δυνατότητα του για άσκηση αποτελεσματικής διεύθυνσης. Ο άριστος συνδυασμός της ηγεσίας και της διοίκησης καθιστά τον διευθυντή αποδεκτό και αποτελεσματικό. Η διοίκηση των εκπαιδευτικών μονάδων έχει αρκετές ιδιαιτερότητες σε σχέση με τον υπόλοιπο δημόσιο τομέα. Δεν πρόκειται για μια απλή εφαρμογή των θεσπισμένων νόμων της πολιτείας, αλλά σε μια συστράτευση όλων των εμπλεκόμενων για να επιτευχθούν τα μέγιστα μαθησιακά αποτελέσματα. Ο ευέλικτος ρόλος των διευθυντών και της δομής των σχολικών μονάδων θα βοηθήσει στην εκπλήρωση των κοινωνικών στόχων του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Ο διευθυντής είναι ένα μονομελές όργανο που τοποθετείται ως διοικητικός προϊστάμενος της σχολικής μονάδας. Σένα συγκεντρωτικό και κεντρικά καθοδηγούμενο εκπαιδευτικό σύστημα όπως είναι το Ελληνικό η αυτονομία της κάθε σχολικής μονάδας είναι ελάχιστη. Στην κορυφή της διοικητικής πυραμίδας βρίσκεται ο υπουργός παιδείας και στη βάση οι διευθυντές των σχολείων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Σύγχρονος, διευθυντής, καθήκοντα, αρμοδιότητες, ρόλος

Αποτελεσματικός διευθυντής

Κωνσταντινίδης Θεόδωρος, Εκπ/κός ΠΕ11, Δ/ντής, 4ο Δημοτικό Σχολείο Πυλαίας

Οι παλαιότερες έρευνες της σχολικής αποτελεσματικότητας και της σχολικής ηγεσίας δείχνουν ότι ο αποτελεσματικός διευθυντής ως συναλλακτικός και εκπαιδευτικός ηγέτης επηρεάζει το κλίμα του σχολείου και την απόδοση των μαθητών (Andrews and Soder, 1987, Brookover, Beady, Flood, Schweitzer, and Wisenbaker, 1979, Heck, 1992, Rutter et al., 1979, Leithwood and Montgomery, 1982). Ο διευθυντής οφείλει να διακρίνει τα ουσιώδη από τα επουσιώδη, να αντιλαμβάνεται τις ανάγκες των άλλων, να τους εμπνέει και να τους καθοδηγεί (Bone, 1981). Η ικανότητα του διευθυντή να μεταβιβάζει μέρος της εξουσίας του σε άτομα ικανά μέσα στη σχολική μονάδα και η ικανότητα να παρεμβαίνει αποτελεσματικά σε καταστάσεις κρίσεων των καθιστούν επιτυχημένο (Dunham and Pierce, 1989). Για να επιτύχει το σκοπό αυτό οφείλει να αναπτύξει συνεργατικούς δεσμούς και καλή επικοινωνία με τους υπόλοιπους εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Με το τρόπο αυτό θα μπορέσει να τους μεταδώσει το όραμα και τις ιδέες του ώστε να μπορέσουν από κοινού να επιτύχουν τους στόχους της σχολικής μονάδας (Bush, 2008, Fiedler, 1996). Ο διευθυντής αποτελεί μονοπρόσωπο όργανο άσκησης διοίκησης του εκπαιδευτικού οργανισμού με πολυδιάστατο ρόλο και καθήκοντα. Μέσα από το διττό ρόλο του διοικητικού υπεύθυνου και του παιδαγωγικού προϊστάμενου και με τα ηγετικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει, κινητοποιεί όλους τους συμμετέχοντες στις δράσεις του σχολείου, για την επίτευξη των προκαθορισμένων στόχων.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: Αποτελεσματικός, διευθυντής, ηγεσία, χαρακτηριστικά, κλίμα μάθησης

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ: ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ,
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ,
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ**

**Σχολικός εκφοβισμός: Οριοθέτηση, πρόληψη και τρόποι διαχείρισης του φαινομένου
σε επίπεδο σχολικής μονάδας**

Γιωτάκου Αγγελική, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, M.Sc, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας μιας σειράς κοινωνικών μεταβολών όπως: η ενίσχυση της πολυπολιτισμικότητας των κοινωνιών, οι πολλαπλές κρίσεις, η αμφισβήτηση που περνούν παραδοσιακοί θεσμοί σαν το σχολείο και την οικογένεια, η υπερπροβολή της βίας από τα ηλεκτρονικά Μ.Μ.Ε. και πιο πρόσφατα από τα ψηφιακά μέσα παρατηρείται μια διαρκής αύξηση της ενδοσχολικής βίας.

Η έξαρση του φαινομένου εντείνεται ολοένα με αποτέλεσμα να δηλητηριάζει τη σχολική ζωή και να έχει αρνητικές εάν όχι οδυνηρές, συνέπειες για τους μαθητές. Επομένως η ικανότητα αναγνώρισης και αντιμετώπισης του φαινομένου από τους εκπαιδευτικούς αποτελεί κρίσιμη δεξιότητα εφόσον ο ρόλος τους είναι πρωταρχικός στην πρόληψη και την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών.

Με την παρούσα εισήγηση αρχικά ορίζεται η έννοια του σχολικού εκφοβισμού και περιγράφονται οι βασικές μορφές εκδήλωσής του ενώ παράλληλα δίνονται στοιχεία για τη συχνότητα του φαινομένου και τις διαφοροποιήσεις που έχουν παρατηρηθεί ως προς την ηλικία και το φύλο των μαθητών.

Στη συνέχεια, σκιαγραφούνται τα βασικά χαρακτηριστικά των μαθητών που εμπλέκονται σε περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, η επίδραση της οικογένειας στην εκδήλωση του φαινομένου αλλά και οι παρελκόμενες συνέπειες (μακροχρόνιες και βραχυχρόνιες) από την συμμετοχή των μαθητών σε περιστατικά βίας .

Τέλος παρουσιάζονται τα προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης που έχουν εφαρμοσθεί στην Ελλάδα και το εξωτερικό για τη διαχείριση του φαινομένου και παρατίθενται οι ευρωπαϊκές και διεθνείς δράσεις που υλοποιούνται με σκοπό την καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού σε επίπεδο σχολικής μονάδας.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: σχολικός εκφοβισμός, προγράμματα πρόληψης, εκπαιδευτικοί

**Επιδράσεις διυποκειμενικής επικοινωνίας μητέρων και βρεφών: Η πραγματολογία
στα βρέφη.**

Τσακκίρη Τσαμπίκα Αικατερίνη, Υποψήφια Διδασκτορίσσα ΤΕΠΑΕΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Κατσαρού Δήμητρα Β., Επίκουρη Καθηγήτρια ΤΕΠΑΕΣ, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Οι άνθρωποι γεννιούνται με μία έμφυτη επικοινωνιακή ικανότητα που ρυθμίζεται από βιολογικούς μηχανισμούς και έχει σημαντικό αντίκτυπο στη μάθηση και τη σκέψη. Αυτή η ικανότητα ονομάζεται έμφυτη διυποκειμενικότητα, έχει βιολογική βάση και ρυθμίζει τη πολιτισμική μάθηση και σκέψη. Η διυποκειμενικότητα αντικατοπτρίζει τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο κατανοεί τους άλλους και αναπτύσσει σχέσεις μαζί τους και εκδηλώνεται μεταξύ άλλων, μέσω της έκφρασης συναισθημάτων και της χρήσης συμβόλων. Αυτή η ανακάλυψη που σχετίζεται με την επικοινωνία βασίστηκε στη σχέση μητέρας-βρέφους, η οποία αποδεικνύεται απαραίτητη προϋπόθεση ώστε το δεύτερο να μάθει

να επικοινωνεί. Η Bateson (1979) περιέγραψε μια σημαντική σχέση μεταξύ των ομιλιών των βρεφών 2 μηνών και των μητέρων τους τις οποίες ονόμασε «πρωτοσυνομιλίες». Κατά τη δευτερογενή διυποκειμενικότητα (μετά τους 9 μήνες), κυριαρχεί ο συνειδητός συνδυασμός της προσοχής δύο ατόμων σε ένα θέμα του άμεσου περιβάλλοντος (αλληλοσυντονισμός προσοχής). Μέσω αυτού, τα παιδιά «ανοίγουν» και την πύλη για την ανάπτυξη της συμβολικής ικανότητας. Ρόλο σε αυτό παίζει το παιχνίδι. Το παιχνίδι προσποίησης έχει προταθεί ότι έχει θεωρητική σημασία για την ανάπτυξη της γλώσσας μέσω της κατανόησης της αναδυόμενης ικανότητας του παιδιού να χρησιμοποιεί σύμβολα για να επικοινωνεί. Τα παιχνιδιάρικα πειράγματα (teasing) μπορούν να θεωρηθούν ως πρώιμες ενδείξεις προσποίησης στη βρεφική ηλικία αφού είναι σημαντικοί δείκτες της επίγνωσης των προθέσεων του άλλου. Η κοινή προσοχή (joint attention) - όταν δύο άτομα, δηλαδή, προσέχουν εν γνώσει τους το ίδιο αντικείμενο - είναι ένας ευρέως χρησιμοποιούμενος δείκτης αυτής της επίγνωσης, αν και η πραγματολογική χρήση του λόγου σε βρέφη και νήπια μέχρι στιγμής δεν έχει μελετηθεί επαρκώς. Στόχος αυτής της παρουσίασης είναι μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση να καταδείξει πώς τα πρώιμα πειράγματα των βρεφών και η χρήση της διυποκειμενικής επικοινωνίας επηρεάζουν την ανάπτυξη του λόγου τους στον πραγματολογικό τομέα.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε ήταν η συστηματική ανασκόπηση μέσα από τις βάσεις Scopus, PsychInfo και PubMed. Ως κριτήρια τέθηκαν η χρονολογία κυμαινόμενη από το 1979 ως το 2023 καθώς και η ποιότητα των άρθρων που έπρεπε να αφορούν αποκλειστικά εμπειρικές έρευνες. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πρόοδος ενός βρέφους προς την εκμάθηση λέξεων αρχίζει από τη γέννηση και είναι μια σταδιακή διαδικασία της κοινωνικής ανάπτυξής του, στην οποία συμβάλλουν τόσο η μητέρα όσο και το βρέφος. Ακόμη, η διυποκειμενικότητα εντοπίζεται στα βρέφη από τους πρώτους μήνες και είναι υπεύθυνη για την ανάπτυξη λεξιλογίου. Το συμβολικό παιχνίδι και ο αλληλοσυντονισμός προσοχής αποτελούν ενδείξεις της διυποκειμενικής φύσης του βρέφους και μέσω αυτών αναπτύσσει λεξιλόγιο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διυποκειμενικότητα, παιχνίδι προσποίησης, αλληλοσυντονισμός προσοχής, παιχνιδιάρικα πειράγματα, πραγματολογία

Ο Σχολικός Εκφοβισμός στη Σχολική Τάξη του Δημοτικού Σχολείου και ο Ρόλος του Εκπαιδευτικού

Φωτεινής Αλέξανδρος, Αναπληρωτής Εκπαιδευτικός ΠΕ70 & ΠΕ70ΕΑΕ, Εκπαιδευτής Ενηλίκων

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει να αναλύσει και να περιγράψει σύντομα τον σχολικό εκφοβισμό εντός του πλαισίου της αίθουσας διδασκαλίας στο Δημοτικό Σχολείο, καθώς και να αναδείξει τον ηγετικό, κοινωνικομορφωτικό ρόλο του εκπαιδευτικού στην άμεση διεύθυνση περιστατικών εκφοβισμού μέσα στην τάξη. Το εισαγωγικό μέρος του κειμένου εξάγει τις διαρκώς αυξανόμενες μαθησιακές και συναισθηματικές ανάγκες των μαθητών και τη συνακόλουθη πολυπλοκότητα των απαιτήσεων του ρόλου του εκπαιδευτικού. Η εργασία συνεχίζει με την παράθεση σημαντικών ορισμών, απόψεων και θεμελιωδών επιμέρους στοιχείων του ζητήματος του παιδαγωγικού κλίματος της τάξης, ενώ, αμέσως μετά αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο περιστατικά εκφοβισμού εμφανίζονται στη σχολική αίθουσα. Ακολούθως, περιγράφεται το πρόγραμμα του Dan Olweus για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και το ποιος ενδείκνυται να είναι ο ρόλος του εκπαιδευτικού τόσο στην πρόληψη όσο στην αντιμετώπιση περιστατικών σχολικού εκφοβισμού. Επιλογικά της εργασίας παρατίθενται ορισμένες συμπερασματικές διαπιστώσεις και επισημάνσεις για τον ηγετικό ρόλο του εκπαιδευτικού, καθώς και για τον τρόπο που το συναισθηματικό κλίμα της τάξης συνδέεται με το ζήτημα του εκφοβισμού μέσα σ' αυτή.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: σχολική τάξη, παιδαγωγικό κλίμα, εκφοβισμός, εκπαιδευτικός, μαθητής, αλληλεπίδραση

Η προσωποκεντρική προσέγγιση του Carl Rogers στο χώρο της παιδαγωγικής: η παιδαγωγική σχέση δασκάλου-μαθητή.

Χρόνη Ειρήνη Κυριακή, μεταπτυχιακή φοιτήτρια ΠΤΔΕ ΕΚΠΑ

Η παρούσα μελέτη έχει ως αφετηρία το έργο του Carl Rogers και την αναγωγή της προσωποκεντρικής ψυχολογικής θεωρίας στο παιδαγωγικό πεδίο. Ο «απαρχαιωμένος» χώρος της παιδαγωγικής «αναγεννιέται» δίνοντας έμφαση στην παιδαγωγική σχέση. Με βασικές προϋποθέσεις την ενσυναίσθηση, την άνευ όρων αποδοχή και τη γνησιότητα, η διδασκαλία προσαρμόζεται στις ανάγκες του μαθητή ο οποίος γίνεται ο πυρήνας της μαθησιακής διδασκαλίας. Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση της πρότασης του Carl Rogers και ο εντοπισμός των καινών ιδεών του. Εξετάζονται οι συνθήκες υπό τις οποίες η παιδαγωγική σχέση δασκάλου-μαθητή επιδρά στη μάθηση. Επιχειρώντας να διερευνηθούν τα ανωτέρω ζητήματα, εξετάζεται βιβλιογραφικά τόσο το πλαίσιο δράσης του ιδρυτή της προσωποκεντρικής παιδαγωγικής μέσα από το προσωπικό του έργο (1968-1987) όσο και τα αποτελέσματα σύγχρονων ερευνών εξέτασης της εν λόγω προσέγγισης (2006-2020). Τα αποτελέσματα αυτών αποδεικνύουν πως οι εκπαιδευόμενοι στην προσωποκεντρική διαφοροποιούν τον τρόπο διαχείρισης της ζωής τους εστιάζοντας στην αυθεντικότητα, την εμπιστοσύνη χτίζοντας στέρεες σχέσεις με τους άλλους. Παράλληλα επισημαίνεται η βελτίωση του επιπέδου αυτοεκτίμησης, αυτο-αποτελεσματικότητας και στην προσωπικής ανάπτυξης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Carl Rogers, προσωποκεντρική παιδαγωγική, παιδαγωγική σχέση, ενίσχυση μάθησης, ροτζεριανό σχολείο, ενσυναίσθηση, αποδοχή, γνησιότητα

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Ο Σύμβουλος Σχολικής Ζωής και ο σχεδιασμός της συμβουλευτικής του παρέμβασης**

Λυμπέρη Αντιγόνη, Υποψήφια Διδάκτωρ, Παιδαγωγικό Τμήμα, Πανεπιστημίου Αιγαίου, Κοινωνιολόγος – Κοινωνική Φροντιστής ECC, Εκπαιδευτικός Α/θμιας και Β/θμιας Εκπ/σης ΥΠΑΙΘ, Εκπαιδεύτρια Ενηλίκων, MSc Public Health, Πρότυπα και Συμπεριφορές Υγείας, ΕΣΔΥ

Κοτσιφάκος Δημήτριος, Ηλεκτρονικός Μηχανικός, (Post-Doc, PhD, MSc), Τμήμα Πληροφορικής, Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διευθυντής 1ου Εργαστηριακού Κέντρου Αγίου Δημητρίου

Η παρούσα ανακοίνωση εντάσσεται στον θεματικό άξονα του συνεδρίου «Συμβουλευτική στην Εκπαίδευση» και το θεωρητικό της πλαίσιο εστιάζει στην εφαρμογή ενός νέου σχετικά θεσμού, τον θεσμό του Συμβούλου Σχολικής Ζωής (ΣΣΖ). Ο ΣΣΖ, εντός της σχολικής μονάδας μέσα από σχέδια δράσης συμβουλευτικών παρεμβάσεων οργανώνει παιδαγωγικές δράσεις, ανιχνεύει ανάγκες, και εστιάζει στην επιμόρφωση – ευαισθητοποίηση γύρω από θέματα που απασχολούν την μαθητική κοινότητα, επιχειρώντας να συνδέσει ισχυρότερα τη μαθητική, κοινωνική και συναισθηματική ζωή του σχολείου. Ο σκοπός της παρούσης έρευνας είναι να καταγραφούν προγραμματικά οι τρόποι με τους οποίους ένας/μία ΣΣΖ θα καταφέρει να σχεδιάσει αποτελεσματικά την συμβουλευτική του παρέμβαση εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας, σε σχέση με τους σημαντικούς άλλους των μαθητών και των μαθητριών. Η μεθοδολογία της έρευνας εγγράφεται στα πλαίσια της εφαρμοσμένης κοινωνικής και αναπτυξιακής ψυχολογίας, και βασίζεται κυρίως στην ενδοσχολική παρατήρηση (τρόπος δειγματοληψίας: κλείδα συστηματικών και στοχευμένων παρατηρήσεων), από το σχολικό περιβάλλον κυρίως των Λυκείων. Το δείγμα αφορά την μαθητιάσα νεολαία και οι παρατηρήσεις σχετικά με αυτό το κοινωνικό στρώμα συνδυάζονται με την εφαρμοστική πράξη του θεσμικού πλαισίου του ΣΣΖ. Τα ευρήματα εστιάζουν κυρίως στη διαχείριση της μετάβασης στην εφηβική ηλικία, το πέρασμα στην ενηλικίωση, την επιρροή των συνομηλίκων (peer influence), την επικοινωνία και την αναζήτηση της επαγγελματικής πορείας, ώστε όλο αυτό να συνδέεται άρρηκτα με τα ενδιαφέροντα και την οικονομική και κοινωνική ανεξαρτητοποίηση του μαθητή/τριας. Παρ' όλο που η σχολική μονάδα δεν είναι ο κατ' εξοχήν χώρος άσκησης για μια οργανωμένη Συμβουλευτική Παρέμβαση, δεν παύει εντός της να εφαρμόζονται πολλοί και διαφορετικοί τύποι Συμβουλευτικής, σε διαφορετική κατεύθυνση και κλίμακα. Οι συναντήσεις και ενημερώσεις των γονέων και των κηδεμόνων των μαθητών/τριών, ως οι πλέον κοντινοί συγγενείς που βρίσκονται συναισθηματικά και κοινωνικά δίπλα στην καθημερινότητα των μαθητών/τριών, αλλά και γενικότερα ο ρόλος που διαδραματίζουν οι «σημαντικοί άλλοι» για τους/τις νέους/-ες, επικαθορίζουν δομικά τις συνθήκες ανάπτυξης τους. Στην έρευνα εφαρμόζεται ποιοτική στάθμιση στα δεδομένα των παρατηρήσεων, ώστε να διερευνηθούν οι πραγματικές ανάγκες των μαθητών/τριών, αλλά και τα σημεία ισχυροποίησης θετικών αντιλήψεων για την μετέπειτα ενήλική ζωή τους. Τα συμπεράσματα της μελέτης αφορούν, πέραν άλλων, και την διατύπωση προγραμματικών δράσεων κατά τις οποίες πραγματοποιούνται συμβουλευτικές παρεμβάσεις με κάθε δυνατό τρόπο. Επιπρόσθετα, στον ενεργό ρόλο του ΣΣΖ εντάσσονται και επάλληλες δράσεις εγκεκριμένων παιδαγωγικών προγραμμάτων που αυξάνουν τη δημιουργικότητα και αυτενέργεια των μαθητών και των μαθητριών όπως η Βουλή των Εφήβων-Δημοκρατία και Κοινοβουλευτισμός, Προγράμματα Erasmus-Συμμετοχή εκπαιδευτικές ανταλλαγές κ.α. Οι δράσεις αυτές προϋποθέτουν σε μεγάλο βαθμό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος των μαθητών/τριών, ώστε οι σχολικές κοινότητες να λειτουργήσουν συνεκτικά ως προς την επίτευξη των θετικών στόχων της παιδαγωγικής λειτουργίας των σχολείων.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Σύμβουλος Σχολικής Ζωής, Σχεδιασμός εκπαιδευτικών δράσεων, Συμβουλευτικές παρεμβάσεις

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ**Διαφοροποιημένη διδασκαλία και ΔΕΠ-Υ: ένα παράδειγμα εφαρμογής για το απλό ηλεκτρικό κύκλωμα στην Ε΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου.**

Πιλάντου Βασιλική, Σύμβουλος Εκπαίδευσης, Διεύθυνση Π.Ε. Λάρισας, Επιστημονική Συνεργάτης Α.Σ.ΠΑ.ΙΤ.Ε. Μαρινόπουλος Δημήτριος, Διευθυντής Δημοτικού Σχολείου Νίκαιας Λάρισας, Επιστημονικός Συνεργάτης Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.

Η αναγνώριση και ανάδειξη της διαφορετικότητας του κάθε ατόμου, ως παράγοντα που μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην προσωπική εξέλιξη και ανάπτυξή του, είναι πλέον ένα από τα ζητούμενα στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στην κατεύθυνση αυτή αναδεικνύεται ολοένα και περισσότερο η εφαρμογή αρχών διαφοροποιημένης διδασκαλίας κατά την προσέγγιση εννοιών και φαινομένων τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ουσιαστικά πρόκειται για την οργάνωση περιβαλλόντων μάθησης, όπου η διδασκαλία αναδιοργανώνεται προς όφελος των μαθητών/ριών ανεξάρτητα από κάθε διαφορετικότητα. Η διαφοροποιημένη διδασκαλία είναι ένα διαδραστικό μοντέλο διδασκαλίας που αναπτύσσεται μεταξύ των μαθητών/ριών και του/ης εκπαιδευτικού. Η μαθησιακή διαδικασία σχεδιάζεται και οργανώνεται με βάση τις ιδιαίτερες ανάγκες της μαθητικής ομάδας, τη μαθησιακή ετοιμότητα και το προφίλ των παιδιών, αξιοποιώντας στοχευμένα μαθησιακά έργα, ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών και διδακτικών εργαλείων, με στόχο την ενεργό συμμετοχή όλων των παιδιών στη διαπραγμάτευση των υπό μελέτη εννοιών. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται, επιπροσθέτως, σενάριο, το οποίο αποτελεί μια διδακτική πρόταση για τη διδασκαλία του ηλεκτρισμού σε μαθητές/ριες της Ε΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου, όπου φοιτούν και παιδιά με ΔΕΠ-Υ. Η χρονική διάρκεια του σεναρίου είναι πέντε (5) διδακτικές ώρες, για τέσσερα (4) διαφορετικά μαθήματα/ ενότητες, οι οποίες αφορούν: α) στη ζωή και το έργο του εφευρέτη Νικόλα Τέσλα, β) στη συναρμολόγηση απλού ηλεκτρικού κυκλώματος, γ) στη λειτουργία ενός απλού ηλεκτρικού κυκλώματος και δ) στον ηλεκτρισμό στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Για τους/ις μαθητές/ριες με ΔΕΠ-Υ λαμβάνονται υπόψη χαρακτηριστικά που επηρεάζουν και προσδιορίζουν τον τρόπο συμμετοχής και δράσης τους στη διδασκαλία, όπως η έλλειψη συγκέντρωσης και προσοχής για μικρό ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, η έντονη και συστηματική παρορμητικότητα, η υπερκινητικότητα, καθώς και η διάσπαση προσοχής και η υπερκινητικότητα. Για τις ανάγκες του σχεδιασμού της διδασκαλίας αξιοποιήθηκαν τεχνικές και στρατηγικές που ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή των παιδιών και την ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης, όπως: η συνεργατική συναρμολόγηση, η προσαρμογή ρυθμού εργασίας, η χρήση διαβαθμισμένων δραστηριοτήτων, κ.ά. Σε ό,τι αφορά στην οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος, προτείνονται αναγκαίες προσαρμογές, (σταθμοί εργασίας, δυνατότητα πρόσβασης στα υλικά, σαφείς οδηγίες εργασίας, κ.ά.), ενώ σχετικά με τα μέσα διαφοροποιημένης διδασκαλίας, ενδεικτικά αναφέρονται: το προσβάσιμο εργαστηριακό υλικό, η δημιουργική δραματοποίηση, κ.ά. Στο επόμενο χρονικό διάστημα αναμένεται η εφαρμογή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού σεναρίου στην τάξη (τμήματα του οποίου έχουν ήδη εφαρμοστεί), ώστε να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για την ομαλή ένταξη/ ενσωμάτωση μαθητών/ριών με ΔΕΠ-Υ στο πλαίσιο ενός διευκολυντικού, δημοκρατικού και εποικοδομητικού μαθησιακού περιβάλλοντος

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Δημοτικό σχολείο, μαθητές/ριες, διαφοροποιημένη διδασκαλία, ΔΕΠ-Υ, απλό ηλεκτρικό κύκλωμα

Μετάφραση και στάθμιση ενός διαγνωστικού εργαλείου για την διάγνωση παιδιών με υποψία στο Φάσμα του Αυτισμού (ΔΑΦ) και σύνδρομο Asperger

Τσόδουλος Κυριάκος, Υποψ. Διδάκτωρ Παν/μίου Ιωαννίνων
Σαρρής Δημήτριος, Αναπλ. Καθηγητής, Π.Τ.Ν. Παν/μίου Ιωαννίνων

Οι συνθήκες του φάσματος του αυτισμού χαρακτηρίζονται από έντονες δυσκολίες στη κοινωνική αλληλεπίδραση του ατόμου με αυτισμού, στα προβλήματα που διαθέτει σε επίπεδο επικοινωνίας ενώ προβλήματα εντοπίζονται και σε επίπεδο συμπεριφοράς προς το περιβάλλον. Ένα διαγνωστικό εργαλείο όπως το εργαλείο μέτρησης AQ-10 καλείται να ορίσει φάσμα του αυτισμού να προσδιορίσει τις αυτιστικές διαταραχές αλλά και το σύνδρομο Asperger ως σύνδρομο που επηρεάζουν αναπτυξιακά το άτομο. Υπάρχουν έρευνες (Bolton et al.,1994;Bailey et al.,1995) που έχουν επιδιώξει να κάνουν χρήση του παρόντος εργαλείου και να εξάγουν συμπεράσματα αναφορικά με τον αυτισμό, τις διαταραχές του και ευρύτερα την επίδραση που έχει σε παιδιά σε επίπεδο εκπαίδευσης και μαθησιακής ικανότητας. Οι έρευνες αυτές αποτέλεσαν το έναυσμα χρήσης του παρόντος εργαλείου και στην ευρύτερη ελληνική πραγματικότητα. Ο σκοπός της έρευνας είναι να μεταφράσει και να σταθμίσει στην Ελλάδα το εργαλείο μέτρησης AQ – 10 (Allison. Auyeung, Baron-Cohen, 2012) το οποίο αφορά παιδιά 4 - 11 ετών και μετράει την ύπαρξη ή όχι διαταραχής αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ). Όσον αφορά τη **μεθοδολογία** που θα ακολουθηθεί αρχικά ο ερευνητής θα μεταφράσει το ερωτηματολόγιο από τα Αγγλικά στα Ελληνικά με την βοήθεια δύο δίγλωσσων μεταφραστών και θα γίνει αντιπαραβολή των δύο μεταφράσεων για την διαμόρφωση της τελικής μορφής του ερωτηματολογίου. Στη συνέχεια θα χρησιμοποιηθούν ως εργαλεία μέτρησης το **AQ – 10 και το Strength and Difficulties questionnaire (SDQ)** (Goodman, 1997). Το **AQ – 10** αποτελείται από 10 ερωτήσεις likert 4 σημείων (1 = Σίγουρα συμφωνώ έως 4 = Σίγουρα διαφωνώ). Για τις ερωτήσεις 1, 5, 7 & 10 λαμβάνουν την τιμή 1 αν οι ερωτώμενοι έχουν απαντήσεις σίγουρα ή μερικώς συμφωνώ και 0 διαφορετικά. Οι υπόλοιπες ερωτήσεις λαμβάνουν την τιμή 1 αν οι ερωτώμενοι έχουν απαντήσει σίγουρα ή μερικώς διαφωνώ και 0 διαφορετικά. Το σκορ της κλίμακας υπολογίζεται αθροίζοντας τις ερωτήσεις, εύρος σκορ 0 – 10 με τιμές άνω του 6 να δείχνουν πιθανόν ΔΑΦ. Για το SDQ που μετράει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά περιλαμβάνει 25 της μορφής Likert 3 σημείων (0 = όχι αληθές, 1 = κάπως αληθές, 2 = Αληθές). Οι 25 ερωτήσεις κατανέμονται σε 5 ενότητες, υπερκινητικότητα, ψυχικά συμπτώματα, προβλήματα συμπεριφοράς, προβλήματα με τους συνομηλίκους και προκοινωνική συμπεριφορά. Το συνολικό σκορ δημιουργείται από τους τέσσερις πρώτους παράγοντες που αναφέρθηκαν, ο πρώτος και τέταρτος παράγοντας αναφέρονται στις εσωτερικές δυσκολίες ενώ ο δεύτερος και ο τρίτος παράγοντας αναφέρονται στις εξωτερικές δυσκολίες. Τέλος, το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε και σταθμίστηκε σε Ελληνικό πληθυσμό από τους Giannakopoulos et al (2009). Το δείγμα που θα συλλεχθεί αφορά γονείς και εκπαιδευτικούς, υπολογίζεται προσεγγιστικά σε 150 σε πλήθος συνολικά. Ως προς τα **συμπεράσματα** αναμένεται το ερωτηματολόγιο AQ – 10 να παρουσιάσει καλό επίπεδο αξιοπιστίας (Cronbach's alpha) και καλό επίπεδο συντρέχουσας εγκυρότητας (concurrent validity). Το τελευταίο θα παρουσιαστεί μέσω τουλάχιστον μέτριας συσχέτισης μεταξύ των ερωτηματολογίων AQ – 10 & SDQ.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: αξιοπιστία, εγκυρότητα, μετάφραση, AQ – 10, ΔΑΦ, SDQ

Επιμορφωτικές ανάγκες εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (Γενικής και Ειδικής Αγωγής) σε θέματα που σχετίζονται με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Κομπάρου Μαρία, Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Αθλητισμού.

Η παρούσα μελέτη διερευνά τις απόψεις 94 εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Γενικής και Ειδικής Αγωγής, ως προς τις επιμορφωτικές τους ανάγκες σε θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται μια συγκριτική αποτίμηση των απόψεων τους ως προς την ετοιμότητά τους σε θέματα Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, τις επιμορφωτικές τους προτιμήσεις, τα εμπόδια συμμετοχής τους και τις πεποιθήσεις τους για την ενταξιακή εκπαίδευση. Η ποσοτική διερεύνηση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση ερωτηματολογίου και τη συμμετοχή 91 εκπαιδευτικών (62 Γενικής και 29 Ειδικής Αγωγής) και η ποιοτική διερεύνηση διενεργήθηκε μέσω συνεντεύξεων σε 3 εκπαιδευτικούς (1 Ειδικής και 2 Γενικής) κατά το χρονικό διάστημα Μάρτιος-Μάιος 2021. Τα αποτελέσματα της μεικτής διερεύνησης καταδεικνύουν τη σημασία και την αναγκαιότητα της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, προκειμένου να καταρτιστούν περαιτέρω σε θέματα που σχετίζονται με την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση και να καταστούν αποτελεσματικότεροι στη διδασκαλία και διαχείριση των μαθητών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες. Η διαπίστωση αυτή προέκυψε, καθώς η έρευνα έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, κυρίως της Γενικής Αγωγής, δεν πιστεύουν ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι και προετοιμασμένοι από τη βασική τους εκπαίδευση σε ότι αφορά το πλαίσιο διδασκαλίας των παιδιών με Ειδικές Ανάγκες. Βάσει αυτού, στο ζήτημα της ενημέρωσης-ετοιμότητας των εκπαιδευτικών σε θέματα Ειδικής Αγωγής παρουσιάστηκε διαφοροποίηση με βάση τον τομέα εργασίας, ενώ δεν προέκυψαν σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τις προτιμήσεις, τα εμπόδια και τις πεποιθήσεις μεταξύ των εκπαιδευτικών Γενικής και Ειδικής Εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα, μέσα από τη διερεύνηση των απόψεων των συμμετεχόντων διαφαίνεται μια θετική στάση απέναντι στην εφαρμογή της ενταξιακής εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα τονίζεται η αξία της συμμετοχής τους στον σχεδιασμό αλλά και τη διεξαγωγή των επιμορφωτικών προγραμμάτων, καθώς μαζί με τις καθημερινές τους υποχρεώσεις αποτελούν τους βασικότερους ανασταλτικούς παράγοντες συμμετοχής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ειδική αγωγή και εκπαίδευση, εκπαίδευση ενηλίκων, εμπόδια συμμετοχής, ενταξιακή εκπαίδευση, επιμορφωτικές ανάγκες

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ**Ενταξιακή προσέγγιση της αναπηρίας σε περιβάλλον θερινής κατασκήνωσης: Το παράδειγμα του προγράμματος «Η Δύναμη της Κατασκηνωτικής Ενσωμάτωσης»**

Αικατερίνη Αλεξάνδρου, Εκπαιδευτικός MSc

Χριστίνα Ευαγγελινού, Καθηγήτρια ΤΕΦΑΑ ΑΠΘ

Ελένη Κατρανιά, Εκπαιδευτικός MSc

Πέτρος Γραικίνης Ευαγγελινός, Εκπαιδευτικός Phd

Η συμμετοχή των παιδιών με αναπηρίες σε δραστηριότητες αναψυχής αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη σωματική και ψυχική τους υγεία. Το εκπαιδευτικό και ψυχαγωγικό περιβάλλον της κατασκήνωσης προσφέρει στα παιδιά την ευκαιρία να συμμετέχουν σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες, παιχνίδια και αθλήματα σε καθημερινή βάση ενθαρρύνοντας την συμπερίληψη τους καθώς αναπτύσσουν στενές σχέσεις με συνομηλίκους χωρίς αναπηρία. Παρόλο το έντονο ενδιαφέρον της επιστημονικής κοινότητας που ασχολείται με την αναπηρία, παρατηρείται έλλειψη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εφαρμόζονται σε δομές εκτός σχολείου με σκοπό την υιοθέτηση και ενίσχυση μιας ενταξιακής κουλτούρας που θα υποστηρίζει ολιστικά την συμπερίληψη. Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η επικαιροποίηση του προγράμματος «Η Δύναμη της Κατασκηνωτικής Ενσωμάτωσης» το οποίο στοχεύει στην ενσωμάτωση παιδιών με αναπηρία στο εκπαιδευτικό περιβάλλον της κατασκήνωσης με παιδιά χωρίς αναπηρία. Αρχικά, ελέγχθηκε η Εγκυρότητα Περιεχομένου (Content Validity) του προγράμματος από τρεις επιστήμονες της Παιδαγωγικής. Στη συνέχεια, πραγματοποιήθηκε η εφαρμογή του προγράμματος καθώς και η περιγραφική παρατήρηση του βαθμού υλοποίησης των σκοπών, των στόχων, της μελέτης, της ολοκλήρωσης του υλικού και του εκπαιδευτικού σχεδιασμού του. Τέλος, ολοκληρώθηκε η καταγραφή των πτυχών που εξετάζει το πρόγραμμα ως προς την θεωρητική βάση και υλοποίηση του. Συμπερασματικά, αποφαίνεται μέσω των προαναφερθέντων μεθόδων ανάλυσης και αξιολόγησης, ότι το πρόγραμμα προωθεί τον σκοπό και τους στόχους του βασισμένο σε επιστημονικά κριτήρια ελέγχου του θεωρητικού πλαισίου ενίσχυσης της εκπαιδευτικής συμπερίληψης ατόμων με αναπηρία και της πιλοτικής εφαρμογής ενώ κρίθηκε ότι πληρούνται τα κριτήρια επιστημονικής εγκυρότητας, παιδαγωγικής σκοπιμότητας και καταλληλότητας (ΙΕΠ, 2017), στοχεύοντας στην ενημέρωση, την εκπαίδευση, την κατάρτιση και την ευαισθητοποίηση καθώς απευθύνεται στην εξωσχολική εκπαιδευτική κοινότητα. Τέλος, η παρούσα έρευνα υπογραμμίζει την αναγκαιότητα υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων με βασική θεματική την ενίσχυση της φιλοσοφίας συμπερίληψης της διαφορετικότητας σε πολλαπλά εκπαιδευτικά πλαίσια.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: συμπερίληψη, ενσωμάτωση, αναπηρία, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στάσεις, εκπαιδευτικό περιβάλλον

**ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ,
ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΥΧΙΑ, ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ, ΕΥΑΛΩΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ, ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΑ ΤΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**

**Ο ρόλος των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης απέναντι στο φαινόμενο
της παιδικής κακοποίησης**

Ζαχάρης Ιωάννης, Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Π.Τ.Δ.Ε., ΕΚΠΑ, Π.Μ.Σ «ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ» με ειδίκευση :«Διδασκαλία και Μάθηση», Π.Τ.Δ.Ε, ΕΚΠΑ

Η παιδική κακοποίηση αποτελεί ένα τεράστιο, διεθνές και διαχρονικό κοινωνικό ζήτημα με επιζήμιες διαστάσεις στην ψυχοκοινωνική, σωματική και αναπτυξιακή ευημερία του παιδιού. Η παρούσα εργασία εντάσσεται στη θεματική ενότητα της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης: Ευάλωτες ομάδες.

Το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας έχει έρεισμα κυρίως στην αποσαφήνιση ορισμένων βασικών θεωριών προκειμένου να αναδειχθούν οι μορφές της παιδικής κακοποίησης και οι επιπτώσεις που εκδηλώνονται στο άτομο που την υφίσταται. Επίσης, η ανίχνευση και η διερεύνηση της παιδικής κακοποίησης αποτελεί μια πολύπλοκη διαδικασία, όπου εκτός από τη συμβολή των εκπαιδευτικών χρήζει αναγκαία η ενίσχυση και η συνεργασία διαφόρων επαγγελματιών.

Σκοπός της έρευνας είναι να αναδείξει κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι προετοιμασμένοι αλλά και κατάλληλα εκπαιδευμένοι στην πρόγνωση, στη διαχείριση και στην παρέμβαση τέτοιων περιστατικών, αφού οι ίδιοι διαδραματίζουν σπουδαίο και πολύτιμο ρόλο στην προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, καθώς η καθημερινή συναναστροφή με τα παιδιά τους επιτρέπει να ανιχνεύουν ενδείξεις στη στάση και τη συμπεριφορά των μαθητών, που ενδεχομένως μαρτυρούν ότι το παιδί έχει υποστεί κάποια μορφή κακοποίησης.

Εν κατακλείδι, η εργασία είναι μια θεωρητική -συνθετική και περιεκτική- μελέτη για ένα θέμα μείζονος σημασίας, ενώ η συγγραφή της υλοποιείται με βασικό υλικό από ήδη δημοσιευμένες έρευνες, τόσο από το ελληνικό όσο και το διεθνές επιστημονικό πλαίσιο. Συμπερασματικά, επιχειρείται μια κριτική αξιολόγηση των μελετών και κάποιες προτάσεις παρέμβασης τις οποίες δύναται να αξιοποιήσουν οι εκπαιδευτικοί, με σκοπό την ύπαρξη ενός υποστηρικτικού πλαισίου κοντά στον μαθητή.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Παιδική κακοποίηση, εκπαιδευτικοί, επιπτώσεις, παρέμβαση

**Η στερεοτυπική χρήση της Ιστορίας στον δημόσιο λόγο ενάντια σε έμφυλες
διεκδικήσεις με έμφαση στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα**

Θεοχάρης Θωμάς, Δάσκαλος, Δημοτικό Σχολείο Αγγιάλου

Η συνεχής μελέτη του παρελθόντος οδηγεί σε νέα δεδομένα που δεν συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Από την άλλη, οι παλαιότερες απόψεις -εάν όχι οι «βολικές»- δύσκολα μεταβάλλονται στη δημόσια σφαίρα. Η αναφορά, λοιπόν, στην ιστορία στον δημόσιο λόγο, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις, που διατρέχεται από στερεοτυπικές θέσεις. Η διαμόρφωση της γνώσης μας σε κάθε στιγμή αποτελεί μία πολύπλοκη σύνθεση ποικίλων παραγόντων. Η απουσία

κριτικής προσέγγισης και η σκέψη που δεν συνάδει με αυτήν της επιστήμης συντελεί στην αναπαραγωγή δομημένων εκ των προτέρων ερμηνειών -ιδεολογικά μη ανεξάρτητων. Το παρελθόν αντιμετωπίζεται, κυρίως, με έναν τρόπο νοσταλγικό, κυριαρχούν στοιχεία παροντισμού, ενώ απουσιάζουν αντίστοιχα ενός δημοκρατικά σκεπτόμενου πολίτη. Εκφράσεις που αναπαράγουν αυτού του είδους τις αντιλήψεις δεν κατακλύζουν μόνο τη διαπροσωπική επικοινωνία, καθώς εντοπίζονται και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η συζήτηση που διεξάγεται, ως κομμάτι του δημόσιου λόγου, αντανακλά δεδομένα που ξεπερνούν τον διάλογο που συντελείται σε αυστηρά ακαδημαϊκά πλαίσια.

Στην παρούσα μελέτη αναλύονται απόψεις που διατυπώθηκαν δημόσια σε σχολιασμούς ειδήσεων σχετικών με θέματα φύλου και ιδιαίτως της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας. Εξετάζεται, ακόμη, κατά πόσο οι θέσεις αυτές δομούνται ή όχι γύρω από συγκεκριμένους άξονες ή θεματικές. Παράλληλα, μελετάται εάν χαρακτηρίζονται από την αποκλειστική οπτική της εθνοκεντρικής διάστασης, εάν επικαλούνται μία καθολική εθνική ταυτότητα και εάν αυτή παρουσιάζεται να φέρει διαχρονική υπόσταση. Σε κάθε περίπτωση, οι εκάστοτε απόψεις δεν μπορούν να αγνοηθούν, καθώς ασκούν επίδραση στα παιδιά κάθε ηλικίας.

Σκοπός, λοιπόν, της έρευνας είναι να εξεταστούν τρόποι που η ιστορία χρησιμοποιείται στον δημόσιο λόγο μέσα από στερεότυπα και προκαταλήψεις αναφορικά με ζητήματα φύλου.

Οι καταγραφές προέρχονται από δημόσιους σχολιασμούς ατόμων σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης άρθρων ή αναρτήσεων σχετικών με ζητήματα που αφορούν είτε σε θέματα φύλου (θέση της γυναίκας στην κοινωνία, θέση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στην κοινωνία κ.τ.λ.) είτε σε θέματα με ιστορικό περιεχόμενο που εμπλέκουν την οπτική του φύλου. Πρόκειται για δεδομένα αναρτήσεων από ένα βολικό δείγμα και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Ο τρόπος αυτός προσέγγισης επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση σε δεδομένα και, καθώς η μελέτη στοχεύει στην αποτύπωση στερεοτύπων και προκαταλήψεων και όχι σε μία καθολικού τύπου περιγραφή ή τη συνεξέταση με άλλου είδους μεταβλητές, φαίνεται πως ο τρόπος αυτός συλλογής των δεδομένων μπορεί να εξυπηρετήσει τους σκοπούς της.

Από την ανάλυση των καταγραφών διαπιστώνεται πως υπάρχουν περιπτώσεις που η ιστορία χρησιμοποιείται με έναν τέτοιο τρόπο ώστε στερεοτυπικές θέσεις σε έμφυλα ζητήματα διαιωνίζονται και σίγουρα δεν αντιμετωπίζονται με γνώμονα την ισότητα. Ειδικότερα, αποτυπώνονται συγκεκριμένες μόνο οπτικές του παρελθόντος, ώστε να υποστηριχθούν σεξιστικές και ομοφοβικές θέσεις και απόψεις. Τα στοιχεία αυτά, αν και χαρακτηρίζονται ως ιστορικά, εντούτοις δεν παρουσιάζουν μία ολοκληρωμένη ή επιστημονική αλήθεια. Αντιθέτως, αποκόπτονται πληροφορίες -που κατακλύζουν τη δημόσια σφαίρα- κατά το δοκούν, αναπαράγονται στερεοτυπικά κάποιες από αυτές και κυριαρχούν εθνοκεντρικά στοιχεία. Το παρελθόν αντιμετωπίζεται επί της ουσίας ως α-ιστορικό και ως μια ενιαία χρονικά «αποθήκη» ένδοξων ανθρώπων και γεγονότων (ή τηρείται μόνο η βασική περιοδολόγηση), οπότε και του αποδίδονται χαρακτηριστικά με καθολικό τρόπο.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Ιστορία, δημόσιος λόγος, στερεότυπα, φύλο, ΛΟΑΤΚΙ+

Αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για την επίδραση του σχολείου και των διδασκόντων στη σχολική αποτυχία των μαθητών, ως κοινωνικά προσδιορισμένου φαινομένου

Παπασπύρου Ιωάννα, Υποψήφια Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Frederick (Κύπρος)

Η παρούσα ανακοίνωση εμπίπτει στο πεδίο της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και έχει αντικείμενό της το φαινόμενο της σχολικής αποτυχίας, που εκτιμάται σήμερα ως κρίσιμο εκπαιδευτικό-κοινωνικό ζήτημα/πρόβλημα με πολλούς αποδέκτες (τους μαθητές, το σχολείο και την κοινωνία γενικά) και ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις σε όλους τους. Παράγωγο αυτής της εκτίμησης αποτελεί η εκδήλωση, κατά τις τελευταίες δεκαετίες, ενός έντονου επιστημονικού -αλλά και πολιτικού- ενδιαφέροντος για τη σε βάθος μελέτη του φαινομένου, το οποίο οφείλεται, κατά βάση, στην αναγνώριση ότι η σχολική αποτυχία οδηγεί ένα μεγάλο τμήμα του μαθητικού πληθυσμού -προερχόμενου, κυρίως, από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες- βραχυπρό-

θεσμο, μεν, σε σχολικό αποκλεισμό –μακροπρόθεσμο δε, σε κοινωνικό. Αποτέλεσμα αυτού, είναι να αντιμετωπίζουν οι μετανεωτερικές κοινωνίες δύο κρίσιμα για την «επιβίωσή» τους προβλήματα: αφενός, τη διάρρηξη του κοινωνικού ιστού και τη διατάραξη της κοινωνικής τους συνοχής και αφετέρου, τη διασπάθιση του ανθρώπινου κεφαλαίου τους και τη στέρησή τους από εν δυνάμει αποδοτικούς κι αποτελεσματικούς εργαζόμενους.

Σ' αυτό το πλαίσιο, διενεργήθηκαν πλήθος ερευνών, που αμφισβητούν παγιωμένες μονότροπες αντιλήψεις περί βιολογικής προέλευσης του φαινομένου αποκαλύπτοντας τον κοινωνικά προσδιορισμένο χαρακτήρα του. Οι περισσότερες, ωστόσο, εξ αυτών εντοπίζουν τις γενεσιουργές του αιτίες στο οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, ενώ περιορισμένες είναι εκείνες που τις αναζητούν στον εκπαιδευτικό οργανισμό, ως θεσμικό μηχανισμό κοινωνικοποίησης και επιλογής των μαθητών για την ικανοποίηση των αναγκών της αγοράς και του καταμερισμού εργασίας, και στους εκπαιδευτικούς, ως κύριους συντελεστές του παιδαγωγικού έργου.

Στην ανίχνευση της επίδρασης την οποία ασκούν οι παραπάνω παράγοντες στην «παραγωγή» της σχολικής αποτυχίας συγκεκριμένων ομάδων μαθητών εστιάζει η παρούσα ανακοίνωση στη βάση των αποτελεσμάτων ποιοτικής έρευνας φαινομενολογική ερμηνευτικής προσέγγισης, η οποία απευθύνθηκε σε 6 εκπαιδευτικούς με στόχο τη διερεύνηση των αντιλήψεών τους σχετικά με το μελετώμενο θέμα. Απώτερος σκοπός της, σ' ένα πρώτο επίπεδο, η ευαισθητοποίηση των διδασκόντων στο κοινωνικό φαινόμενο με προοπτική τη δέσμευσή τους στην καταπολέμησή του και σ' ένα δεύτερο, ο εμπλουτισμός του σχετικού πεδίου μέσα από την παραγωγή νέας γνώσης –χρήσιμης, ενδεχομένως, για τον σχεδιασμό παιδαγωγικών παρεμβάσεων προς άμβλυνσή της. Τα ευρήματα της έρευνας, η οποία διενεργήθηκε με την τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης, έδειξαν ότι, σύμφωνα με τις προσωπικές απόψεις των συνεντευξιαζόμενων, όπως διαμορφώθηκαν κατά την ενεργή εμπλοκή τους στην εκπαιδευτική πραγματικότητα, τόσο το σχολείο όσο και οι εκπαιδευτικοί φέρουν μεγάλο μέρος ευθύνης για τη σχολική αποτυχία, αλλά έχουν και της δυνατότητες να συμβάλουν υπό όρους στην άμβλυνσή της.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Σχολική αποτυχία ως κοινωνικά προσδιορισμένο φαινόμενο, σχολείο και σχολική αποτυχία, εκπαιδευτικοί και σχολική αποτυχία

Ιδεολογική αναπαραγωγή και εκπαίδευση. Η περίπτωση των θεμάτων των πανελλαδικών εξετάσεων των «Νέων Ελληνικών» στα Επαγγελματικά Λύκεια.

Τζωτζής Βασίλειος, Υπ. Διδάκτορας ΤΨΜΕ του ΠΔΜ

Η εργασία μελετά τις ιδεολογικές λειτουργίες της εκπαίδευσης και τη συμβολή της στην ιδεολογική αναπαραγωγή. Εντάσσεται στη θεματική: «Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης» και επιχειρεί συνδέει το θεωρητικό πλαίσιο με την περίπτωση των θεμάτων των πανελλαδικών εξετάσεων στο μάθημα των «Νέων Ελληνικών» στα Επαγγελματικά Λύκεια.

«Η εκπαίδευση αποτελεί ιδεολογικό μηχανισμό του κράτους». Η τοποθέτηση αυτή του Γάλλου φιλόσοφου αποτελεί θεμέλιο για την ανάπτυξη της εργασίας. Καμία από τις συγκεκριμένες έννοιες δεν μπορεί να υποτιμηθεί από τη συγκεκριμένη ανάλυση, πόσο δε μάλλον για τη δημιουργική ανάπτυξη της εν λόγω θέσης. Η έμφαση, συνήθως, πέφτει στο ιδεολογικό μέρος, ενώ η υπόσταση και οι λειτουργίες τον κράτους συνήθως από ιεραρχούνται.

Η ανάλυση αφορά, πέρα από την ιδεολογία, το Κράτος, τις πνευματικές όψεις της Εξουσίας, τον Πολιτισμό, την Ηγεμονία, ώστε μέσα από τη δική τους θεμελιώσει να αναλυθεί ο ρόλος του εκπαιδευτικού μηχανισμού. «Η ίση πρόσβαση στο Θεό των Γραφών έστρωσε το δρόμο για την ίση πρόσβαση στον υψηλή πολιτισμό» Θα αναφέρει σκωπτικά ο Gellner (1992:248). Φυσικά η αλήθεια βρίσκεται μακριά καθώς το σχολείο «επιστημονικοποίησε» την κοινωνική ανισότητα, εγκαθίδρυσε ένα καθεστώς γνώσης ως ιδιότυπο ενεχυροδανειστήριο ή συναλλαγματικό ανταλλακτήριο, όπου οι συναλλαγές μεταξύ πολιτισμικού/κοινωνικού και οικονομικού κεφαλαίου είναι άμεσες και ορατές για τις ελίτ. «Οι Θρησκείες ποτέ δεν τα είχαν καταφέρει τόσο καλά. Η σχολική διάκριση είναι μια νομιμοποιημένη κοινωνική διάκριση, η οποία παίρνει και την επικύρωση της επιστήμης».

Η έρευνα συνδέει το θεωρητικό πλαίσιο με τη συγκεκριμένη εφαρμογή των Θεμάτων των πανελλαδικών εξετάσεων. Σκοπός της η δημιουργική σύνδεση των κατακτήσεων της εκπαιδευτικής Θεωρίας με τη συγκεκριμένη πραγματικότητα, η υπονόμηση των ιδεολογημάτων περί «αντικειμενικότητας της γνώσης» και «ουδετερότητας της εκπαίδευσης». Ερευνητικό υλικό αποτελούν, ως ενιαίο κείμενο, τα θέματα των πανελλαδικών εξετάσεων, καθώς και οι προτεινόμενες/ενδεικτικές λύσεις όπως προτάθηκαν από μεγάλα ιδιωτικά φροντιστήρια σε ειδησεογραφικές ιστοσελίδες πανελλαδικής εμβέλειας. Το υλικό αναλύεται με όχημα την Κριτική Ανάλυση Λόγου (ΚΑΠ) στο έδαφος του θεωρητικού περιγράμματος της εργασίας. Η ΚΑΑ ως μέθοδος αναδεικνύει όσα αποσιωπώνται στα Θέματα/λύσεις, παράλληλα με τις ιδεολογικές συνδηλώσεις και το κοινωνικό περιβάλλον (περικείμενο) των εξετάσεων.

ΛΕΞΕΙΣ — ΚΛΕΙΔΙΑ: Ιδεολογία, Εκπαίδευση, Πανελλαδικές εξετάσεις ΕΠΑΠ

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ**Επιμορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης εργαζομένων με παιδιά – πρόσφυγες**

Μαρματάκης Προκόπιος, Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων, Υπουργείο Παιδείας και Αθλητισμού

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να συμβάλει στην διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα διαπολιτισμικότητας. Η έρευνα περιλαμβάνει 146 εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης οι οποίοι εργάζονταν τα έτη 2018-2019 και 2019-2020 σε Δημοτικά Σχολεία της Περιφερειακής Διεύθυνσης Εκπαίδευσης Ηπείρου. Σε ό,τι αφορά τη μεθοδολογία προτιμήθηκε η ποσοτική μέθοδος με χρήση ερωτηματολογίου. Η πρόσφατη ένταξη των μαθητών με προσφυγικό-υπόβαθρο στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και η έλλειψη σχετικών ερευνών εξασφαλίζει την πρωτοτυπία του θέματος. Η καταγραφή των απόψεων-προτιμήσεων των εκπαιδευτικών θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους αρμόδιους φορείς της εκπαίδευσης σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι συμβαίνει έως τώρα. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμα σε ενδεχόμενες μελλοντικές επιμορφώσεις προκειμένου να δομηθεί το πρόγραμμα με βάση τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευτικών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι διαθέτουν μεγάλο βαθμό διαχείρισης της ετερότητας δίνοντας ιδιαίτερο βάρος στην συναισθηματική και γνωστική παράμετρο κατά τη διδασκαλία τους. Παρά την άποψη τους όμως ότι διαθέτουν υψηλό βαθμό διαχείρισης της ετερότητας αναδεικνύεται η αναγκαιότητα της επιμόρφωσης. Οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι η συνεισφορά των επιμορφωτικών προγραμμάτων Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης είναι ιδιαίτερα σημαντική για την καθοδήγησή τους στο έργο τους για τη διαχείριση της ετερότητας, ωστόσο τονίζουν και την έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης και επιμόρφωσης από τους θεσμοθετημένους φορείς.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Επιμόρφωση εκπαιδευτικών, διαπολιτισμική εκπαίδευση, διερεύνηση επιμορφωτικών αναγκών, πρόσφυγες, μετανάστες.

Η θεώρηση της διγλωσσίας και του διαπολιτισμού στα γλωσσικά εγχειρίδια της Εθνικής Ελληνικής Μειονότητας στην Αλβανία « Μητρική γλώσσα 1-9»

Ντονίκα Μπόμπολη – Κώτση, Msc. Σχολή Αγωγής και Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστήμιου «Εκρέμ Τσαμπέι» Αργυροκάστρου, Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, Λογοτεχνίας και Ελληνικού Πολιτισμού

Η διαπολιτισμικότητα σχετίζεται με την αποδοχή της κουλτούρας, του τρόπου σκέψης του άλλου, όχι αποκλειστικά με βάση τις γνώσεις, αλλά τον πολιτισμό γενικότερα. Περιλαμβάνει και προάγει τη δυνατότητα των ατόμων να δημιουργούν και να διαμορφώνουν κοινές ταυτότητες. Στο ελληνικό μειονοτικό σχολείο η διγλωσσία και η διαπολιτισμικότητα είναι καθημερινή πράξη αφού το πρόγραμμα του συγκροτείται πάνω σε δύο γλώσσες διδασκαλίας την αλβανική και την ελληνική. Η ελληνική γλώσσα λειτουργεί τόσο ως πρώτη όσο και ως δεύτερη γλώσσα στην Αλβανία. Η σωστή εκμάθηση αφενός της μητρικής και αφετέρου της δεύτερης γλώσσας, των μαθητών διαφορετικής γλωσσικής και πολιτισμικής προέλευσης αποκτά μεγάλη σημασία στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής προσέγγισης.

Η απώλεια της μητρικής γλώσσας και η πολιτισμική αφομοίωση δεν συμβάλλουν προφανώς στην ανάπτυξη μιας υγιούς διπολιτισμικής ταυτότητας από τους μαθητές. Οι στόχοι και οι επιδιώξεις της εκπαίδευσης πλέον εστιάζονται στο γεγονός ότι η διγλωσσία και ο διαπολιτισμός στην Αλβανία είναι γεγονός και το εκπαιδευτικό δυναμικό οφείλει να συνδράμει την συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών και γλωσσών. Η μέθοδος που ακολουθείται για την έρευνα είναι η ποσοτική και ποιοτική ανάλυση περιεχομένου. Στόχος της εργασίας αυτής είναι η επιλογή και παρουσίαση των κειμένων που εμπεριέχονται στα βιβλία « Μητρική γλώσσα 1-9» που αποσκοπούν στη μετάδοση αξιών, κανόνων, προτύπων συμπεριφοράς, όλων δηλαδή των βασικών στοιχείων της κοινωνικής ζωής που πρέπει να έχει ένας μαθητής που ζει σε διαπολιτιστικό περιβάλλον.

ΛΕΞΕΙΣ - ΚΛΕΙΔΙΑ: διαπολιτισμός, διγλωσσία, κοινή ταυτότητα, ελληνόγλωσση εκπαίδευση στην Αλβανία, «Μητρική Γλώσσα 1-9»

Δίγλωσσοι μαθητές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Απόψεις και πρακτικές Ελλήνων εκπαιδευτικών και προτάσεις για την διδακτική πράξη

Παπαδοπούλου Χριστίνα, μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Καραδημητρίου Κώστας, Αναπληρωτής Καθηγητής, ΤΕΕΠΗ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Μίτιτς Λύδια, Επίκουρη Καθηγήτρια, ΤΕΕΠΗ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Η διγλωσσία εμφανίζεται ως αποτέλεσμα πολλών παραγόντων, και αφορά, μεταξύ άλλων, ιστορικές μειονότητες, μετακινήσεις και μεταναστευτικές ροές διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων. Κατά συνέπεια, αποτελεί φαινόμενο που απασχολεί την εκπαίδευση και την εκπαιδευτική κοινότητα σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε αντίθεση με παλαιότερες απόψεις, οι σύγχρονες έρευνες δείχνουν τη θετική επίδραση που έχει η διγλωσσία στα δίγλωσσα άτομα, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις. Τα πλεονεκτήματα επεκτείνονται σε διάφορους τομείς της ζωής των δίγλωσσων ατόμων, όπως η καλύτερη κοινωνική αλληλεπίδραση, η ευελιξία και η προσαρμογή σε διάφορες γλωσσικές συνθήκες αλλά και οφέλη στην εκτελεστική τους ικανότητα. Σε ό,τι αφορά το σχολείο ο εκπαιδευτικός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για την αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε σχέση με τα δίγλωσσα παιδιά και ως εκ τούτου κρίνεται ιδιαίτερης σημασίας η κατάλληλη κατάρτισή του σε θέματα διγλωσσίας και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σύμφωνα με τις αρχές του αμοιβαίου σεβασμού, της αποδοχής και της επικοινωνίας με όλους τους μαθητές στην τάξη. Ο ίδιος, προκειμένου να είναι αποτελεσματικός στα καθήκοντά του, πρέπει να εφαρμόζει ενδεδειγμένους και διαφοροποιημένους τρόπους διδασκαλίας και να λαμβάνει υπόψη τις γλωσσικές δεξιότητες της πρώτης γλώσσας των δίγλωσσων παιδιών της τάξης. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων και των πρακτικών Ελλήνων εκπαιδευτικών ως προς τη διαχείριση της διγλωσσίας στην τάξη και η διατύπωση προτάσεων για την διδασκαλία και την υποστήριξη των δίγλωσσων μαθητών/μαθητριών βάσει των ερευνητικών αποτελεσμάτων και της βιβλιογραφικής της επισκόπησης. Πρόκειται για μία ποσοτική έρευνα που έχει διεξαχθεί με τη χρήση ερωτηματολογίου. Το δείγμα αποτέλεσαν 81 εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από διάφορα δημοτικά σχολεία της χώρας, οι οποίοι συμμετείχαν εθελοντικά και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο ηλεκτρονικά. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικοί δίνουν ιδιαίτερη αξία στη γλωσσομάθεια και θεωρούν σημαντική τη γνώση μίας δεύτερης γλώσσας για τις ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας. Επίσης, φαίνεται ότι στην πλειοψηφία τους υποστηρίζουν τον πολιτισμό και την πρώτη γλώσσα των δίγλωσσων μαθητών μέσα από πρακτικές που την προάγουν. Οι ίδιοι μάλιστα είναι ανοιχτοί να μάθουν περισσότερα για τον πολιτισμό και τη γλώσσα των δίγλωσσων μαθητών τους και ενθαρρύνουν τη διατήρησή της, ενώ παράλληλα πιστεύουν ότι και οι γονείς πρέπει να υποστηρίζουν περισσότερο την πρώτη γλώσσα αυτών των μαθητών στο σπίτι. Τέλος, θεωρούν ότι το σχολείο χρειάζεται να είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένο σε σχέση με τον πολιτισμό και τη γλώσσα των μαθητών αυτών. Η εργασία καταλήγει σε προτάσεις για τη διδασκαλία και την υποστήριξη της δίγλωσσης εκπαίδευσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: διγλωσσία, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, πρακτικές εκπαιδευτικών, απόψεις εκπαιδευτικών, διαπολιτισμική εκπαίδευση

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΈΡΕΥΝΑ**Ενεργός πολιτειότητα και ψηφιακή δράση στην ανώτερη Εκπαίδευση**

Σαμιώτης Σταύρος, MA στη γλωσσολογία, Web2Learn

Ζούρου Κατερίνα, PhD στην εφαρμοσμένη γλωσσολογία, Web2Learn

Οικονόμου Στεφανία, MA στις πολιτικές επιστήμες, Web2Learn.

Τα προγράμματα σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση αν και βρίσκονται συνήθως σε άμεση σχέση με τις πιο πρόσφατες επιστημονικές εξελίξεις του πεδίου τους, εντούτοις υστερούν ως προς την αμεσότητα της σχέσης τους με το κοινωνικό σύνολο. Ειδικότερα, δεδομένου του ολοένα και μεγαλύτερου βαθμού παγκοσμιοποίησης και ανάπτυξης της πολυγλωσσίας και της πολυπολιτισμικότητας, τα προγράμματα σπουδών των παιδαγωγικών σχολών, στις περισσότερες των περιπτώσεων, τείνουν να μη λαμβάνουν αυτή την κοινωνική παράμετρο υπ' όψιν τους. Παρ' όλα αυτά, οι πολιτισμικά και γλωσσικά αποκλινόντες μαθητικοί πληθυσμοί τείνουν να γίνουν καθολική πραγματικότητα. Από την άλλη πλευρά, η έννοια της *ενεργού πολιτότητας* (*active citizenship*) ορίζεται ως η ανάληψη δράσης από τον πολίτη για την άσκηση των πολιτειακών και πολιτικών του δικαιωμάτων μέσω της ενεργού συμμετοχής του στα κοινά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023). Επιπλέον, τις τελευταίες δύο δεκαετίες η έννοια της *ψηφιακής δράσης* (*digital action*) έχει αναδυθεί ως ένας από τους καταλυτικούς παράγοντες που δύνανται να ενισχύσουν την ενεργό πολιτειότητα. Συγκεκριμένα, ως ψηφιακή δράση μπορεί να οριστεί κάθε δραστηριότητα που χρησιμοποιεί ψηφιακά μέσα με σκοπό την αύξηση και τη βελτίωση τη συμμετοχής των πολιτών σε κοινωνικά και συλλογικά ζητήματα που τους αφορούν. Το BOLD (Building on Linguistic and Cultural Diversity for social action within and beyond European universities) αποτελεί ένα ευρωπαϊκό έργο, χρηματοδοτούμενο από το πρόγραμμα Erasmus+. Σκοπός του είναι η ανάπτυξη ψηφιακών (αλλά και μη) πρακτικών και μεθόδων που ενισχύουν την κοινωνική συμμετοχικότητα και την ενεργό πολιτειότητα. Συγκεκριμένα, το BOLD εστιάζει στην ανάπτυξη των απαραίτητων γνώσεων και δεξιοτήτων μεταξύ των φοιτητών και των καθηγητών των παιδαγωγικών σχολών που αφορούν τη γλωσσική και πολιτισμική ποικιλότητα. Στο πλαίσιο αυτό, τα δύο είδη ποικιλότητας εκλαμβάνονται και χρησιμοποιούνται ως ένας σημαντικός πόρος (resource) προς την επίτευξη ή έστω την ενίσχυση της κοινωνικής δράσης (social action), δεδομένου ότι οι διαγλωσσικές και διαπολιτισμικές δεξιότητες αποτελούν εγκάρσιες δεξιότητες (transversal skills) που διαπερνούν ένα ευρύ φάσμα τη πραγματικότητας, ανεξάρτητα από διδακτικό αντικείμενο των εκπαιδευτικών του σχολείου. Έτσι λοιπόν, με την παρούσα ανακοίνωση σκοπεύουμε να προτείνουμε μεθόδους και πρακτικές στο πλαίσιο της ενεργού πολιτειότητας που μπορούν να αποτελέσουν προέκταση και συμπλήρωμα των προγραμμάτων σπουδών της ανώτερης εκπαίδευσης, και κυρίως των παιδαγωγικών σχολών, ώστε να είναι σε αμεσότερη αλληλεπίδραση με την κοινωνία των πολιτών. Με ποιό τρόπο μπορούν οι συμμετοχικές (ψηφιακές) δράσεις ενεργού πολιτειότητα να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση σύγχρονων προκλήσεων όπως η πολυγλωσσία και η διαπολιτισμικότητα στο σχολικό περιβάλλον αλλά ταυτόχρονα να αποτελέσουν και ανατροφοδότες του περιεχομένου των ακαδημαϊκών προγραμμάτων σπουδών;

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: προγράμματα σπουδών, ανώτερη εκπαίδευση, ενεργός πολιτειότητα, ψηφιακή δράσης, πολυγλωσσία, πολυπολιτισμικότητα

Επίδραση των κοινωνικών – δημογραφικών παραγόντων στον τρόπο ζωής των γονέων σε ελληνικές οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας

Χήτου Ειρήνη, Υπ. Διδάκτωρ, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Καραβίδα Βασιλική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τύμπα Ελένη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία, Διεθνές Πανεπιστήμιο

Το οικογενειακό περιβάλλον των παιδιών προσχολικής ηλικίας διαδραματίζει κομβικό ρόλο στην υιοθέτηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής και διατροφικών συνηθειών. Από την άλλη πλευρά, η δυνατότητα των γονέων μαθητών προσχολικής ηλικίας να υιοθετήσουν έναν υγιεινό τρόπο διαβίωσης υπαγορεύεται από κοινωνικοοικονομικές παραμέτρους. Σε αυτό το πλαίσιο, αποκτά βαρύνουσα σημασία η εξέταση του τρόπου με τον οποίο δημογραφικοί παράγοντες και κοινωνικοοικονομικές μεταβλητές ενισχύουν ή αποθαρρύνουν την εναρμόνιση των γονέων με ένα υγιεινό τρόπο διαβίωσης για τους ίδιους και τα παιδιά τους. Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε με σκοπό να μελετηθεί διεξοδικά ο τρόπος διαβίωσης των γονέων παιδιών προσχολικής ηλικίας και να αποκαλυφθούν οι συσχετίσεις του τρόπου διαβίωσης με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων στην έρευνα. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας υλοποιήθηκε μία ποσοτική, πιλοτική έρευνα. Αξιοποιήθηκε ένα πιλοτικό ερωτηματολόγιο από 41 ερωτήσεις οι οποίες καλύπτουν τόσο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος όσο και τον τρόπο διαβίωσης. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο χαρακτηρίζεται από αξιόλογη υψηλή αξιοπιστία ($\alpha=0.808$). Το δείγμα της μελέτης αποτελούνταν από 51 γονείς σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή (κάτοικοι της πόλης στην νήσο της Κέρκυρας). Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε στο στατιστικό λογισμικό IBMSPSS 24. Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων σε στάθμη σημαντικότητας 5% αξιοποιήθηκαν παραμετρικοί έλεγχοι independent samplest-test και One-WayANOVA. Μελετήθηκαν διάφορες παράμετροι που σχετίζονται με τις συμπεριφορές των γονέων σε θέματα υγιεινής διατροφής και διαβίωσης και αναδείχθηκε ιδιαίτερα η επίδραση στις αντίστοιχες συμπεριφορές του μορφωτικού επιπέδου των γονέων, η επίδραση του ωραρίου εργασίας των γονέων, του χρόνου μετακίνησης των γονέων από την κατοικία προς την εργασία και η επίδραση του μέσου μεταφοράς μετακίνησης των γονέων από την κατοικία προς την εργασία. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν ότι ανιχνεύεται υψηλός βαθμός ενστερνισμού των υγιεινών πρακτικών και υγιεινής διατροφής από την πλευρά των γονέων. Επιπρόσθετα, η αντίστοιχη η ενημέρωσή τους για τα συναφή ζητήματα κρίνεται σε μεγάλο βαθμό ικανοποιητική. Το σταθερό ωράριο εργασίας των γονέων και το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων εμφανίζει μεγαλύτερη συσχέτιση με την προθυμία υιοθέτησης ενός υγιεινού τρόπου διαβίωσης και διατροφής. Στην παρούσα μελέτη δεν παρατηρήθηκε ανεπάρκεια στην ενημέρωση των γονέων για θέματα υγιεινής διατροφής, ούτε η έλλειψη ενημέρωσης αποτέλεσε τροχοπέδη για την υιοθέτηση υγιεινού τρόπου διαβίωσης από τους γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας. Με δεδομένο ότι ο βαθμός ενημέρωσης είναι συνάρτηση του μορφωτικού επιπέδου των γονέων, κρίνεται αναγκαία η ενημέρωση των γονέων που είναι απόφοιτοι χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων για την υιοθέτηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Υγιεινή διατροφή, υγιεινός τρόπος διαβίωσης, γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ**Διδακτικό σενάριο: «Η γλώσσα, οι λέξεις και οι σημασίες τους» σύμφωνα με τα νέα Προγράμματα Σπουδών**

Αντζουλάτου Ελένη, Εκπ/κός Π.Ε. 02, Δευτεροβάθμια Εκπ/ση Αιτωλοακαρνανίας

Το θεωρητικό πλαίσιο είναι η αρχή της διαφοροποίησης της διδασκαλίας, βάσει της οποίας ο/η εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τον καταλληλότερο τρόπο διδασκαλίας των γλωσσικών γνώσεων και των επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Ο σκοπός του σεναρίου, με προσδοκώμενη διάρκεια επτά (07) ώρες, είναι να αξιοποιηθεί το υλικό της Β΄ Θεματικής Ενότητας του μαθήματος της Γλωσσικής Διδασκαλίας στη Γ τάξη Γυμνασίου, το οποίο έχει ως αντικείμενο μελέτης το Λεξιλόγιο. Επιμέρους στόχοι του σεναρίου είναι (α) ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου των μαθητών/-τριών, και η κατανόηση των διαστάσεων της λεξικής σημασίας και (β) η συνειδητοποίηση και η αξιοποίηση των μηχανισμών δημιουργίας λέξεων, όπως η παραγωγή και η σύνθεση. Ως προς τις προϋποθέσεις υλοποίησής του αυτονόητο θεωρείται ότι οι μαθητές και ο εκπαιδευτικός είναι εξοικειωμένοι με την πλοήγηση στο Διαδίκτυο, με την εργασία μέσα στην τάξη ανά ομάδες και έχουν δυνατότητα πρόσβασης στο Διαδίκτυο στο σπίτι τους. Η μεθοδολογία της διδασκαλίας της νεοελληνικής γλώσσας παρουσιάζεται και αναλύεται με άξονα τα τρία πεδία: α) τους πόρους σχεδιασμού των νοημάτων του κειμένου, β) τη μετεπικοινωνιακή επίγνωση και γ) τις διαδικασίες σχεδιασμού κειμένων. Αναλυτικότερα, οι μαθητές καλούνται να αναπλαισιώσουν τη σημασία των λέξεων τις οποίες συναντούν σε διαφορετικά κειμενικά είδη και επικοινωνιακά πλαίσια και επεξεργάζονται την πολυσημία της λέξης στο πλαίσιο του κλασικού και του ψηφιακού κριτικού γραμματισμού. Μέσα από τα κείμενα δίνεται αφορμή να συζητηθούν τα επιμέρους θέματα, τα οποία σχετίζουν τη γλώσσα με τη σκέψη, με τον πολιτισμό, με την επικοινωνία με τις νέες τεχνολογίες και την παγκοσμιοποίηση. Οι μαθητές σε περιβάλλον ομαδοσυνεργατικό, αλλά και με τη δυνατότητα αυτενέργειας, επεξεργάζονται κείμενα μέσα από τα οποία διευρύνουν τις γνώσεις τους, σκέφτονται και προβληματίζονται. Ως προς τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αναμένεται το λεξιλόγιο, ως κύριος πόρος των νοημάτων ενός κειμένου, να αποτελεί βασικό πυλώνα της γλωσσικής διδασκαλίας και ο εμπλουτισμός του να συμβάλλει στην αποτελεσματική επικοινωνία των μαθητών/-τριών σε όλες τις περιστάσεις. Συμπεραίνουμε ότι μέσα από τη σκόπιμη διδασκαλία του λεξιλογίου οι μαθητές μας (α) γνωρίζουν άγνωστες λέξεις, (β) διερευνούν τις σημασίες των λέξεων, (γ) διαπιστώνουν τις σημασιολογικές τους σχέσεις και την ετυμολογική τους διάσταση, (δ) εντοπίζουν τις συμφράσεις και τις παγιωμένες εκφράσεις, (ε) εμποδώνουν τη λεξιλογική γνώση που κατακτήθηκε σε προηγούμενο στάδιο, και την επεκτείνουν μέσω της εκμάθησης νέων λέξεων, (στ) αναπτύσσουν στρατηγικές διερεύνησης της σημασίας μιας άγνωστης λέξης, (ζ) αξιοποιούν την ψηφιακή τεχνολογία στην ανάπτυξη της λεξιλογικής γνώσης.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ:

Κριτικός γραμματισμός, ομαδοσυνεργατικότητα, κειμενικά είδη, υποτακτική σύνδεση προτάσεων, πολυτροπικά κείμενα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΦΥΛΟ**Έμφυλες διαστάσεις στην Εκπαίδευση. Μια κοινωνιολογική προσέγγιση της εφαρμογής της Σεξουαλικής Αγωγής στην Ε' και ΣΤ' Δημοτικού**

Παναγοπούλου Αλεξάνδρα, Υποψήφια Διδάκτορας του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Οι ραγδαίες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές των τελευταίων ετών εξαιτίας των πολλαπλών κρίσεων (οικονομική, μεταναστευτική, πανδημική, κλιματική κρίση) έχουν καταστήσει επιτακτική την ανάγκη για την προώθηση και ενίσχυση της άρσης των έμφυλων διαστάσεων, ιδίως μέσω της δραστηρικής μείωσης διακρίσεων και των στερεότυπων ρόλων του φύλου. Το εκπαιδευτικό σύστημα κατέχει καταλυτικό ρόλο ως προς την άμβλυνση των ανισοτήτων. Αναμφίβολα η σεξουαλικότητα αποτελεί αναπόσπαστο και απαραίλακτο στοιχείο του ανθρώπινου είδους, ενώ παράλληλα ο τρόπος έκφρασής της εξαρτάται και επηρεάζεται σαφώς από το κοινωνικό περιβάλλον του ατόμου. Απώτερος στόχος κάθε κοινωνίας είναι η δημιουργία υγιών σεξουαλικά ατόμων, τα οποία θα ενεργούν με σεβασμό απέναντι σε κάθε ανθρώπινο δικαίωμα. Η εισαγωγή της Σεξουαλικής Αγωγής στα σχολεία στοχεύει καταρχάς στην ενημέρωση, όπως επίσης και στην ενδεδελεγή εκπαίδευση των παιδιών σε τέτοιου είδους ζητήματα. Ανέκαθεν στην Ελλάδα η Σεξουαλική Αγωγή αποτελούσε θέμα συζήτησης προς αποφυγήν, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες αποτελεί υποχρεωτικό μάθημα στο αναλυτικό πρόγραμμα εδώ και αρκετές δεκαετίες. Η Πολιτεία επιχειρούσε τα τελευταία έτη να εισάγει το συγκεκριμένο μάθημα στα ελληνικά σχολεία, ωστόσο κάθε προσπάθεια απέβαινε άκαρπη. Οι αυξανόμενες γυναικοκτονίες των τελευταίων ετών, τα κρούσματα σεξουαλικών παρενοχλήσεων ή και κακοποιήσεων ταρακούνησαν συθέμελα την κοινωνία μας, επαναφέροντας με νέα δυναμική την αδήριτη ανάγκη εισαγωγής της Σεξουαλικής Αγωγής στα πλαίσια του προγράμματος «Εργαστήρια Δεξιοτήτων», λαμβάνοντας, μάλιστα, υποχρεωτικό χαρακτήρα. Η παρούσα αναφορά επιχειρεί, με κοινωνιολογικούς όρους, να αναδείξει σημαντικές οπτικές του ζητήματος, εστιάζοντας σε εμφανείς προκλήσεις για το παρόν και κυρίως για το μέλλον της εκπαίδευσης στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και των έντονων εξελίξεων. Πιο αναλυτικά, στο θεωρητικό μέρος επιχειρείται η αποσαφήνιση εννοιών, όπως η σεξουαλικότητα, σεξουαλική συμπεριφορά, σεξουαλική υγεία, σεξουαλική αγωγή. Παράλληλα, θα παρουσιαστούν συνοπτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής που εφαρμόζονται στην Ελλάδα, την Ολλανδία και την Φιλανδία, ενώ θα αναλυθούν οι συνιστώσες που καθιστούν τη σεξουαλική αγωγή απαραίτητη στη σύγχρονη εποχή, ενώ θα αναδειχθούν τα οφέλη της διδασκαλίας και του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζει ως προς τη διαμόρφωση υγιούς σεξουαλικής συμπεριφοράς των νέων. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στην ερευνητική μεθοδολογία. Πιο αναλυτικά, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος ανάλυσης και η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο, με σκοπό να διερευνηθούν οι απόψεις των εκπαιδευτικών. Ειδικότερα, θα υλοποιηθούν 10 συνεντεύξεις εκπαιδευτικών Ε' και ΣΤ' Δημοτικού της περιοχής των Μεγάρων, εστιάζοντας σε μια αρχική διερεύνηση των απόψεών τους από την εφαρμογή του προγράμματος, τις βασικές διαστάσεις του όλου εγχειρήματος, στις συνιστώσες που καθιστούν αναγκαία την εισαγωγή και εγκαθίδρυση της Σεξουαλικής Αγωγής, ενώ παράλληλα θα αναδειχθούν τα οφέλη από τη διδασκαλία της.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: έμφυλες διαστάσεις, εκπαιδευτικές ανισότητες, σεξουαλικότητα, Σεξουαλική Αγωγή

Η αγωγή φύλου στην εκπαίδευση ως παράγοντας διαμόρφωσης της προσωπικότητας των νέων

Τασούλα Θεοδώρα, Εκπαιδευτικός, Φιλοσοφία Παιδαγωγικά Ψυχολογία ΕΚΠΑ, Μαιευτική ΠΑΔΑ, Βρεφονηπιόκομος ΠΑΔΑ, MSc Διοίκηση Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας, ΠΑΔΑ.

Κοτσιφάκος Δημήτριος, Ηλεκτρονικός Μηχανικός, (Post-Doc, PhD, MSc), Τμήμα Πληροφορικής, Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διευθυντής 1ου Εργαστηριακού Κέντρου Αγίου Δημητρίου

Ο σκοπός της παρούσης έρευνας είναι να αναδειχθούν τα βασικά κριτήρια τα οποία καθορίζουν τους τρόπους με τους οποίους επιδρά η αγωγή του φύλου στην εκπαίδευση στην διαμόρφωση της προσωπικότητας των νέων. Η έρευνα αποτελεί κομμάτι της εφαρμοσμένης παιδαγωγικής. Η μεθοδολογία της έρευνας βασίζεται στην διασταύρωση πρωτογενών εμπειρικών παρατηρήσεων σχετικά με το πώς η αγωγή φύλου επιδρά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας μέσα στις σχολικές δομές, αλλά και στο ποια στοιχεία από την θεωρία της αγωγής υγείας και της εξελικτικής αναπτυξιακής ψυχολογίας επιβεβαιώνονται. Μέσα από κλειδες παρατήρησης στο σχολικό περιβάλλον διερευνούμε αφενός τους τρόπους με τους οποίους η ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών και των μαθητριών επηρεάζεται από τις κληρονομικές καταβολές, την ιδιοσυγκρασία, αλλά και τις προδιαθέσεις από τους βιολογικούς προγόνους, και αφετέρου το πώς οι ενδοσχολικές παρεμβάσεις αποκαθιστούν, θεραπεύουν και είναι σε θέση να διαγνώσουν παθογένειες ή τραυματικές καταστάσεις, σχετικά με την αγωγή φύλου. Τα συμπεράσματα της δημοσίευσης προκύπτουν μέσα από κλειδες παρατηρήσεων, καταγεγραμμένες μελέτες περίπτωσης μαθητών και μαθητριών, αλλά και από ημιδομημένες μη τυπικές συνεντεύξεις. Σχετικά με την θεωρητική οριοθέτηση του πεδίου της αγωγής φύλου μεθοδολογικά εστίασαμε στις προδιαθέσεις συμπεριφοράς των μαθητών/ -τριών, ανάλογα με το φύλο, τις προσωπικές στάσεις και στάσεις, αλλά και τις εκφρασμένες επιθυμίες τους. Η έμφυτη ανάγκη του κάθε νέου και της κάθε νέας ξεχωριστά για την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων καλλιεργούνται κυρίως μέσα από τις σχέσεις με τα πρόσωπα αναφοράς του περιβάλλοντος. Οι εκπαιδευτικές δομές παρεμβαίνουν σε αυτό μέσω της αγωγής φύλου, αλλά και μέσα από την ανάδειξη θετικών προτύπων που προσημειώνουν φροντίδα, συντροφικότητα, συνεργασία, ειλικρίνεια, θάρρος και τόλμη για την αντιμετώπιση της πραγματικότητας. Από την εμπειρική έρευνα επιβεβαιώθηκαν οι ασφαλείς οριοθετήσεις για την ομαλή ψυχική, πνευματική και κοινωνική εξέλιξη των νέων, με κριτήριο την διαμόρφωση θετικού αναπτυξιακού κλίματος στο σχολείο. Ωστόσο, σύμφωνα με συμπεράσματα παρατηρήσεων διαπιστώνουμε ότι από τον καιρό που ο Φρόνιτ ανακάλυψε και αποτύπωσε το οιδιπόδειο σύμπλεγμα μέχρι τις ημέρες μας, ο «κόσμος» και οι διαπροσωπικές σχέσεις έχουν γίνει αρκετά περίπλοκες. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις της προσωπικότητας συνυπολογίζουν τους τρόπους που αισθανόμαστε, σκεπτόμαστε, συμπεριφερόμαστε και επικοινωνούμε, δηλαδή ανάγονται στις ορατές πράξεις μας. Η αγωγή φύλου δεν είναι μια ανεξάρτητη μεταβλητή, αλλά επηρεάζεται από βιολογικούς κληρονομικούς, κοινωνικούς, πολιτισμικούς, κλιματολογικούς, και περιβαλλοντικούς παράγοντες.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: Αγωγή Φύλου, Παιδαγωγική Ψυχολογία και εκπαιδευτική πράξη, Εκπαίδευση και φύλο

ΒΙΩΜΑΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ

Βιωματικό σεμινάριο

Εισαγωγή στην Πολιτισμική Προσβασιμότητα: Πρακτική Εξάσκηση στον Υποτιτλισμό (Διαγλωσσικός Υποτιτλισμός & Υποτιτλισμός για Κ(κ)ωφούς και Βαρήκοους), στη Διαμεσολάβηση & στην Ενδογλωσσική Μετάφραση σε «Εύκολη/Απλή Γλώσσα» (Easy/Plain Language)

Χήτα Άννα, Επίκουρη Καθηγήτρια, Γερμανική Φιλολογία, Ε.Κ.Π.Α.

Σταύρου Χρήστος, Ε.ΔΙ.Π., Σχολή Καλών Τεχνών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Université de Bourgogne, cstavrou@uoi.gr.

Κουφαλά Κωνσταντίνα, Υποψήφια Διδάκτωρ,
Johannes Gutenberg University, Mainz-FTSK Germersheim, foxyersa2000@yahoo.de.

Φουντούλη Ελένη, Υποψήφια Διδάκτωρ (Johannes Gutenberg University Mainz
FTSK Germersheim, efountou96@gmail.com. Εισαγωγή στην Πολιτισμική).

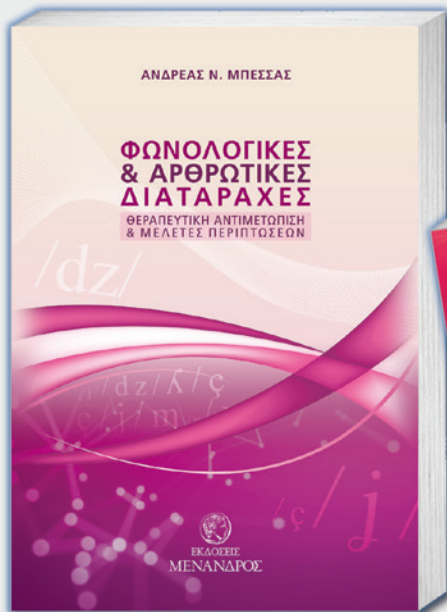
Η δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες, υπηρεσίες και εκπαίδευση από όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, αναπηρίας, καταγωγής, κοινωνικής τάξης κ.α., αποτελεί αδιαμφισβήτητα ένα ουσιαστικό κοινωνικό αίτημα. Η προσβασιμότητα είναι αρωγός της προαγωγής της ισότητας, της δικαιοσύνης, της ίσης μεταχείρισης, εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στο κοινωνικό γίγνεσθαι και λειτουργώντας ως το μοναδικό μέσο ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό στις ποικίλες και ετερογενείς κοινωνίες του σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, ο όρος «πρόσβαση στον πολιτισμό» αναφέρεται σύμφωνα με την EUCREA International1 σε δύο τομείς. Ο πρώτος σχετίζεται με τη φυσική πρόσβαση σε χώρους πολιτισμού (βιβλιοθήκες, μουσεία, αίθουσες συναυλιών, χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς κλπ.), συμπεριλαμβάνοντας δομημένο περιβάλλον και εξοπλισμό (π.χ. πρόσβαση για χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων, σαφή σήμανση, ηχητικές περιγραφές κλπ.), ενώ ο δεύτερος αφορά την προσβασιμότητα σε πολιτιστικά προγράμματα, έργα τέχνης, πολιτιστικές εκδηλώσεις και καλλιτεχνικές (European Declaration Art, Culture, Media and Disability, 2003) δραστηριότητες (π.χ. ξεναγήσεις στη νοηματική, δραστηριότητες με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών, τεχνική υποστήριξη για καλλιτέχνες με αναπηρίες, προσαρμογή υπηρεσιών πληροφόρησης κλπ.). Έχοντας συνεπώς κατά νου τον ουσιαστικό ρόλο της ανεμπόδιστης και απρόσκοπτης πρόσβασης του κοινωνικού συνόλου στα πολιτιστικά δρώμενα, αλλά και στην εκπαίδευση, το εργαστήριο πραγματεύεται το ερευνητικό πεδίο της διαγλωσσικής και ενδογλωσσικής προσβασιμότητας, εστιάζοντας στα μη ορατά, εντούτοις ουσιαστικά γλωσσικά εμπόδια, είτε λόγω της χρήσης μιας ξένης γλώσσας (αλλόφωνοι/πρόσφυγες), είτε λόγω κάποιας αναπηρίας (κώφωσης/βαρηκοΐας/νοητικής υστέρησης/αφασίας κ.α.), είτε λόγω μαθησιακών λειτουργιών, είτε λόγω πολυπλοκότητας και κατ' επέκταση ελλιπούς κατανόησης της μητρικής γλώσσας. Μετά την παρουσίαση του βασικού θεωρητικού πλαισίου, το οποίο θα λειτουργήσει ως οδηγός για την πρακτική εφαρμογή, οι συμμετέχοντες θα έχουν τη δυνατότητα να κάνουν πρακτική εξάσκηση στον διαγλωσσικό υποτιτλισμό, υποτιτλισμό για Κ(κ)ωφούς και Βαρήκοους, Διαμεσολάβηση, ενδογλωσσική μετάφραση σε «Εύκολη/Απλή γλώσσα» (Easy/Plain Language), μεθόδους που δύνανται να χρησιμοποιηθούν και στην σχολική τάξη. Αναφορικά με τον υποτιτλισμό θα αντληθούν παραδείγματα από κινηματογράφο, όπερα και θέατρο, ενώ στην περίπτωση της διαμεσολάβησης και της ενδογλωσσικής μετάφρασης σε «Εύκολη/Απλή γλώσσα» θα χρησιμοποιηθούν κείμενα πληροφοριακού χαρακτήρα, καθώς και αποσπάσματα από σχολικά εγχειρίδια. Ο ανώτατος αριθμός συμμετεχόντων είναι 20. Για τον υποτιτλισμό θα χρησιμοποιηθεί το λογισμικό ελεύθερης πρόσβασης Subtitle Edit. Κατά την πρακτική εξάσκηση θα μπορεί να γίνει χρήση των ακόλουθων ζευγών γλωσσών: αγγλικά/ελληνικά ή/και γαλλικά/ελληνικά ή/και γερμανικά/ελληνικά. Στην περίπτωση της ενδογλωσσικής μετάφρασης σε «Εύκολη/Απλή Γλώσσα», η γλώσσα εργασίας θα είναι τα ελληνικά.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ: προσβασιμότητα, πολιτισμός, διαμεσολάβηση, εύκολη/απλή γλώσσα

ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

3

Παιδαγωγικο-διδασκτικές προτάσεις
με στόχο την καλύτερη εκπαίδευση
και κατάρτιση των παιδιών μας!

ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΕΣ & ΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
& ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΩΝ

Περιέχει πρωτότυπη έρευνα, η οποία το καθιστά **ΜΟΝΑΔΙΚΟ** (έρευνα σε **165 μαθητές** του ελληνικού σχολείου με πραγματικά λάθη στη γραφή).

ΔΥΣΛΕΞΙΑ

ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ
& Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥΣ

ΤΟ ΜΟΝΟ
ΒΙΒΛΙΟ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ
ΓΡΑΜΜΕΝΟ ΣΤΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΣΥΣΤΗΜΑ!

ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΕΣ
& ΑΡΘΡΩΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ
& ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

ΤΑ ΤΡΙΑ ΑΥΤΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΔΟΜΗΜΕΝΗ ΜΑΘΗΣΗ, ΣΧΕΔΙΑΣΜΕΝΗ ΜΕ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΑΝΟΙΧΤΗΣ ΚΑΙ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

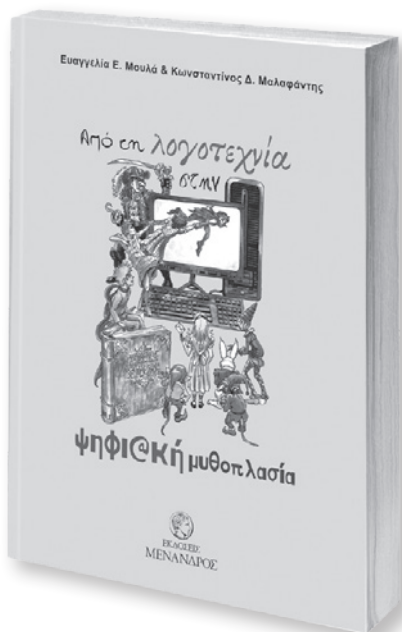
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 44, 106 80 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 210 36.11.000, FAX: 210 36.34.389
www.menandros.gr
e-mail: info@menandros.gr

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

**ΑΠΟ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΣΤΗΝ ΨΗΦΙΑΚΗ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ**

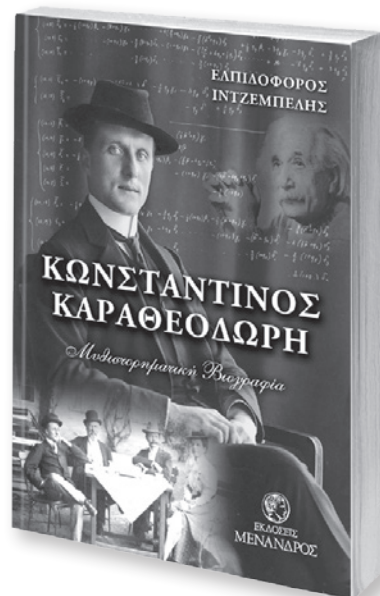
Ευαγγελία Ε. Μουλά
& Κωνσταντίνος Δ. Μαλαφάντης

Σελ. 240 / Σχήμα: 17x24

Κατηγορία:

Μάθηση - Εκπαίδευση

Τιμή: 15,00 €

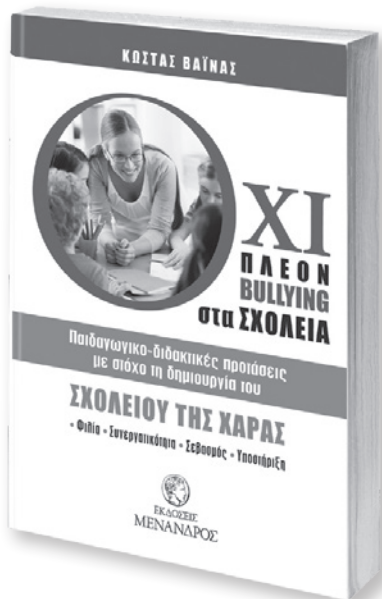
**ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΑΡΑΘΕΟΔΩΡΗ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΙΚΗ
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ**

Ελπιδοφόρος Ιντζέμπελης

Προλογίζουν: Κ. Μαλαφάντης,
Σ. Θεοδοσίου, Στ. Γερουλάνος

Σελ. 224 / Σχήμα: 17x24

Τιμή: 16,00 €

ΟΧΙ ΠΛΕΟΝ BULLYING ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Παιδαγωγικο-διδασκτικές προτάσεις

με στόχο τη δημιουργία

του Σχολείου της Χαράς

Κώστας Βαϊνάς

• Φιλία • Συνεργατικότητα

• Σεβασμός • Υποστήριξη

Σελ. 152 / Σχήμα: 17x24 / Τιμή: 16,00 €

**ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ
ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ
ΤΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ
ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ**

Δρ Κωνσταντίνος Μ. Ντίνας PhD

Σελ.: 100 / Σχήμα: 27x24 / Κατηγορία:

Μάθηση – Εκπαιδευτικά Βιβλία / Τιμή: 9,00 €

Συγγνώμη, φίλε

Συγγραφέας:
Αγγελική Μαστρομιχαλάκη
Σελίδες 36
Διάσταση 25x23
Σκληρόδετο

Η παρέλαση των παιχνιδιών

Συγγραφέας:
Αγγελική Μαστρομιχαλάκη
Σελίδες 36
Διάσταση 25x23
Σκληρόδετο

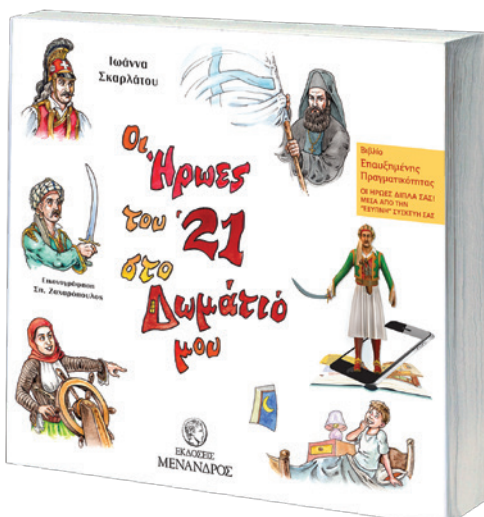
Η μυτούλα το 'σκασε

Συγγραφέας:
Ιωάννα Σκαρλάτου
Σελίδες 36
Διάσταση 25x23
Σκληρόδετο

Πάκη Κουνουπάκη, τι θες να γίνεις όταν μεγαλώσεις;

Συγγραφέας:
Ιωάννα Σκαρλάτου
Σελίδες 36
Διάσταση 25x23 - Σκληρόδετο

Βιβλίο Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR)

Τρισδιάστατη απεικόνιση
των ηρώων μέσω
ΔΩΡΕΑΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ &
της έξυπνης συσκευής σας.

Οι Ήρωες του '21 στο Δωμάτιό μου

Συγγραφέας: Ιωάννα Σκαρλάτου
Σελίδες 24 - Διάσταση 25x23
Χαρτόδετο

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

Ιπποκράτους 44, - 106 80 Αθήνα
Τηλ.: 210 36 11 000

www.menandros.gr - www.namabooks.gr
info@menandros.gr - info@namabooks.gr